

ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Ευσταθίου Ζάχαρη

ΓΕΩΠΟΝΟΥ Μ. Vo. Ed. ΚΑΘΗΓΗΤΗ ΠΑ.ΤΕ.Σ. / Σ.Ε.Λ.Ε.Τ.Ε.

1954

ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΓΕΝΙΔΟΥ
ΧΡΥΣΟΥΝ ΜΕΤΑΛΛΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΕΥΓΕΝΙΔΟΥ

Ο Ευγένιος Ευγενίδης, ο ιδρυτής και χορηγός του «Ιδρύματος Ευγενίδου», πολύ νωρίς προέβλεψε και σχημάτισε την πεποίθηση ότι η άρτια κατάρτιση των τεχνικών μας, σε συνδυασμό με την εθνική αγωγή, θα ήταν αναγκαίος και αποφασιστικός παράγων για την πρόοδο του Έθνους μας.

Την πεποίθησή του αυτή ο Ευγενίδης εκδήλωσε με τη γενναιόφρονα πράξη ευεργεσίας, να κληροδοτήσει σεβαστό ποσό για τη σύσταση Ιδρύματος, που θα είχε ως σκοπό να συμβάλλει στην τεχνική εκπαίδευση των νέων της Ελλάδας.

Έτσι, το Φεβρουάριο του 1956 συστήθηκε το «Ίδρυμα Ευγενίδου», του οποίου τη διοίκηση ανέλαβε η αδελφή του Μαρ. Σίμου, σύμφωνα με την επιθυμία του διαθέτη. Το έργο του Ιδρύματος συνεχίζει από το 1981 ο κ. Νικόλαος Βερνίκος - Ευγενίδης.

Από το 1956 έως σήμερα η συμβολή του Ιδρύματος στην τεχνική εκπαίδευση πραγματοποιείται με διάφορες δραστηριότητες. Όμως απ' αυτές η σημαντικότερη, που κρίθηκε από την αρχή ως πρώτης ανάγκης, είναι η έκδοση βιβλίων για τους μαθητές των Τεχνικών και Επαγγελματικών Σχολών και Λυκείων.

Μέχρι σήμερα, με τη συνεργασία με τα Υπουργεία Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και Εμπορικής Ναυτιλίας, εκδόθηκαν εκατοντάδες τόμοι βιβλίων, που έχουν διατεθεί σε πολλά εκατομμύρια αντίτυπα. Τα βιβλία αυτά κάλυπταν ή καλύπτουν ανάγκες των Κατωτέρων και Μέσων Τεχνικών Σχολών του Υπ. Παιδείας, των Σχολών του Οργανισμού Απασχολήσεως Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ), των Τεχνικών και Επαγγελματικών Λυκείων, των Τεχνικών Επαγγελματικών Σχολών και των Δημοσίων Σχολών Εμπορικού Ναυτικού.

Μοναδική φροντίδα του Ιδρύματος σ' αυτή την εκδοτική του προσπάθεια ήταν και είναι η συγγραφή και έκδοση βιβλίων ποιότητας, από άποψη όχι μόνον επιστημονική, παιδαγωγική και γλωσσική, αλλά και ως προς την εμφάνιση, ώστε το βιβλίο να αγαπηθεί από τους μαθητές.

Για την επιστημονική και παιδαγωγική αρτιότητα των βιβλίων τα κείμενα υποβάλλονται σε πολλές επεξεργασίες και βελτιώνονται πριν από κάθε νέα έκδοση συμπληρούμενα καταλλήλως.

Ιδιαίτερη σημασία απέδωσε το Ίδρυμα από την αρχή στη γλωσσική διατύπωση των βιβλίων, γιατί πιστεύει ότι και τα τεχνικά βιβλία, όταν είναι γραμμένα σε γλώσσα σωστή και ομοιόμορφη αλλά και κατάλληλη για τη στάθμη των μαθητών, μπορούν να συμβάλλουν στη γλωσσική κατάρτιση των μαθητών.

Έτσι, με απόφαση που ίσχυσε ήδη από το 1956, όλα τα βιβλία της Βιβλιοθήκης του Τεχνίτη, δηλαδή τα βιβλία για τις τότε Κατώτερες Τεχνικές Σχολές, όπως αργότερα και για τις Σχολές του ΟΑΕΔ, ήταν γραμμένα σε γλώσσα δημοτική, με βάση τη γραμματική του Τριανταφυλλίδη, ενώ όλα τα άλλα βιβλία ήταν γραμμένα στην απλή καθαρεύουσα. Σήμερα ακολουθείται η γραμματική που διδάσκεται στα σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσεως. Η γλωσσική επεξεργασία των βιβλίων ανατίθε-

ται σε φιλολόγους του Ιδρύματος και έτσι εξασφαλίζεται η ενιαία σύνταξη και ορολογία κάθε κατηγορίας βιβλίων.

Η ποιότητα του χαρτιού, το είδος των τυπογραφικών στοιχείων, τα σωστά σχήματα, η καλαίσθητη σελιδοποίηση, το εξώφυλλο και το μέγεθος του βιβλίου, περιλαμβάνονται και αυτά στις φροντίδες του Ιδρύματος και συμβάλλουν στη σωστή «λειτουργικότητα» των βιβλίων.

Το Ίδρυμα θεώρησε ότι είναι υποχρέωσή του, σύμφωνα με το πνεύμα του ιδρυτή του, να θέση στη διάθεση του Κράτους όλη αυτή την πείρα του των 20 ετών, αναλαμβάνοντας το 1978 και την έκδοση των βιβλίων για τις νέες Τεχνικές Επαγγελματικές Σχολές και τα Τεχνικά και Επαγγελματικά Λύκεια, σύμφωνα πάντοτε με τα εγκεκριμένα Αναλυτικά Προγράμματα του Π.Ι. και του ΥΠΕΠΘ.

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΕΥΓΕΝΙΔΟΥ

Μιχαήλ Αγγελόπουλος, καθηγητής ΕΜΠ, Πρόεδρος.

Αλέξανδρος Σταυρόπουλος, καθηγητής Πανεπιστημίου Πειραιώς, Αντιπρόεδρος.
Ιωάννης Τεγώπουλος, καθηγητής ΕΜΠ.

Σταμάτης Παλαιοκρασσάς, Σύμβουλος – Αντιπρόεδρος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

Εμμανουήλ Τρανούδης, Δ/ντης Σπ. Δευτ. Εκπαιδεύσεως ΥΠΕΠΘ.

Σύμβουλος επί των εκδόσεων του Ιδρύματος **Κων. Μανάφης**, καθηγ. Φιλ. Σχολής Παν/μίου Αθηνών.

Γραμματέας της Επιτροπής, **Γεώργιος Ανδρεάκος**.

Διατελέσαντα μέλη ή σύμβουλοι της Επιτροπής

Γεώργιος Κακριδής (1955-1959) Καθηγητής ΕΜΠ, **Αγγελος Καλογεράς** (1957-1970) Καθηγητής ΕΜΠ, **Δημήτριος Νιάνιας** (1957-1965) Καθηγητής ΕΜΠ, **Μιχαήλ Σπετσιέρης** (1956-1959), **Νικόλαος Βασιώπης** (1960-1967), **Θεόδωρος Κουζέλης** (1968-1976) Μηχ. Ηλ. ΕΜΠ, **Παναγώτης Χατζηλαώνου** (1977-1982) Μηχ. Ηλ. ΕΜΠ, **Αλέξανδρος Ι. Παππάς** (1955-1983) Καθηγητής ΕΜΠ, **Χρυσόστομος Καβουνίδης** (1955-1984) Μηχ. Ηλ. ΕΜΠ, **Γεώργιος Ρούσσος** (1970-1987) Χημ.-Μηχ. ΕΜΠ, **Δρ. Θεοδόσιος Παπαθεοδοσίου** (1982-1984) Δ/ντης Σπουδών Δευτεροβάθμιας Εκπαιδεύσεως ΥΠΕΠΘ, **Ιγνάτιος Χατζηευστρατίου** (1985-1988) Μηχανολόγος, Δ/ντης Σπουδών Δευτεροβάθμιας Εκπαιδεύσεως ΥΠΕΠΘ, **Γεώργιος Σταματίου** (1988-1990) Ηλεκτρολόγος ΕΜΠ, Δ/ντης Σπουδών Δευτεροβάθμιας Εκπαιδεύσεως ΥΠΕΠΘ, **Σωτ. Γκλαβάς** (1989-1993) Φιλόλογος, Δ/ντης Σπουδών Δευτεροβάθμιας Εκπαιδεύσεως ΥΠΕΠΘ.

ΓΕΩΡΓΙΚΗ
ΚΑΙ
ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ ΖΑΧΑΡΗ
ΓΕΩΠΟΝΟΥ Μ.ΒΟ.Ε.Δ.
ΚΑΘΗΓΗΤΗ ΠΑΙΔΑΓ. ΤΕΧΝ. ΣΧΟΛΗΣ ΣΕΛΕΤΕ

ΑΘΗΝΑ
1996

Α' ΕΚΔΟΣΗ 1978

Β' ΕΚΔΟΣΗ 1985

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Σύμφωνα με το νέο αναμορφωμένο αναλυτικό πρόγραμμα του Επαγγελματικού Λυκείου, στη θέση του μαθήματος Γεωργική Οικονομία, Αγροτική Πολιτική και Πολιτική Κοινοτικής Αναπτύξεως της Β' Λυκείου του Γεωργοκτηνοτροφικού Τομέα, τοποθετήθηκε το μάθημα Γεωργική και Συνεταιριστική Οικονομία.

Η αλλαγή δχι μονάχα στον τίτλο, αλλά κατά το μεγαλύτερο μέρος του και στο περιεχόμενο του μαθήματος επέβαλε, όπως ήταν επόμενο, τη ριζική αναμόρφωση του σχετικού διδακτικού βιβλίου.

Εκτός από την αντικατάσταση του 2ου και 3ου μέρους με το μέρος που αναφέρεται στη συνεταιριστική οικονομία, σημαντικές αλλαγές προβλέπει το νέο αναλυτικό πρόγραμμα και στο πρώτο μέρος του μαθήματος που αναφέρεται στη γεωργική οικονομία.

Η μεγαλύτερη συνάφεια που υπάρχει ανάμεσα στα δύο μέρη του μαθήματος, τη γεωργική και τη συνεταιριστική οικονομία, δίνει μια μεγαλύτερη ομοιογένεια στο περιεχόμενό του και κάνει πιο κοινούς και πιο ταυτόσημους τους σκοπούς που το καθένα από τα δύο μέρη επεδιώκει.

Με βάση το περιεχόμενο του αναλυτικού προγράμματος, το μάθημα επεδιώκει:

- Να ενημερώσει τους μαθητές για τα κύρια θέματα και τις βασικές επιδιώξεις της γεωργικής οικονομίας.
- Να αναπτύξει στους μαθητές την ικανότητα να:
- Οργανώνουν πάντοτε κάθε γεωργική παραγωγική δραστηριότητά τους στους οποιουσδήποτε τομείς της γεωργοκτηνοτροφικής παραγωγής σε βάσεις καθαρά οικονομικές.
- Σκέπτονται και δρούν με βάση τη θεμελιώδη οικονομική αρχή της επιπεύξεως του μεγαλύτερου δυνατού κέρδους με το μικρότερο δυνατό κόστος.
- Αναλύουν οικονομικά κάθε παραγωγική γεωργική τους δραστηριότητα και να διδάσκονται από τα συμπεράσματα της αναλύσεως αυτής.
- Να ενημερώσει τους μαθητές για το νόμημα, τις θεμελιώδεις αρχές και τη σημασία της συνεταιριστικής ιδέας.
- Να αναπτύξει στους μαθητές την ικανότητα να συμβάλλουν δημιουργικά σε όποιο χώρο της γεωργοκτηνοτροφικής παραγωγής εργασθούν μελλοντικά και με οποιαδήποτε ιδιότητα, στην ανάπτυξη του συνεταιριστικού πνεύματος μεταξύ των αγροτών, στα πλαίσια ιδιαίτερα του νέου νόμου (Νόμος 1541/85) για τις αγροτικές συνεταιριστικές οργανώσεις.

Για την επίτευξη αυτών των επιδιώξεων κατά τη συγγραφή του βιβλίου καταβλήθηκε προσπάθεια ώστε αυτό:

- Να ανταποκρίνεται στο μορφωτικό επίπεδο και την υποδομή σχετικών γνώ-

σεων των μαθητών της Β' Λυκείου του γεωργοκτηνοτροφικού τομέα και να είναι σύμφωνο με το περιεχόμενο του αναλυτικού προγράμματος του μαθήματος.

- Να περιέχει τα σχετικά θέματα για δλους τους τομείς της γεωργοκτηνοτροφικής παραγωγής, αλλά και της επεξεργασίας και της εμπορίας των γεωργοκτηνοτροφικών προϊόντων.**
- Να παρακινεί τους μαθητές, πέρα από την παροχή των σχετικών γνώσεων, σε ευρύτερη δημιουργική εργασία σε θέματα γεωργικής οικονομίας και αναπτύξεως και εφαρμογής της συνεταιριστικής ιδέας.**
- Να ανταποκρίνεται στο χρόνο που διατίθεται για τη διδασκαλία του μαθήματος (τρεις ώρες την εβδομάδα επί ένα σχολικό έτος).**

Είναι σε δλους μας γνωστή η σημασία που αποκτά ολοένα και περισσότερο η γεωργική οικονομία για τη γεωργική παραγωγή, αλλά και για την ευρύτερη οικονομική ανάπτυξη της χώρας, καθώς και η σημασία της αναπτύξεως και εφαρμογής της συνεταιριστικής ιδέας στις τάξεις του αγροτικού μας πληθυσμού. Τη σημασία αυτή είναι ανάγκη να κατανοήσουν όσο το δυνατόν ευρύτερα και βαθύτερα οι μαθητές του γεωργοκτηνοτροφικού τομέα του Επαγγελματικού Λυκείου, τα αυριανά στελέχη των διαφόρων κλάδων της γεωργοκτηνοτροφικής παραγωγής, αλλά και των σχετικών υπηρεσιών.

Πιστεύεται ότι στην επίτευξη της κατανοήσεως αυτής, θα συντελέσει το βιβλίο αυτό.

Ο Συγγραφέας

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο.1 Έννοια, περιεχόμενο και σημασία της γεωργικής οικονομίας.

Έννοια της γεωργικής οικονομίας.

Η λέξη οικονομία είναι σύνθετη από τις λέξεις **οίκος** και **νέμω** και σημαίνει την κατάλληλη διαχείριση, την κατάλληλη νομή των διαθεσίμων σε κάθε οίκο αγαθών. Σημαίνει ευρύτερα την παραγωγή και τη διαχείριση των απαραιτήτων για τις ανθρώπινες ανάγκες αγαθών τόσο για την κάλυψη των αναγκών των ανθρώπων που τα παράγουν, των μελών του **οίκου**, της οικογένειας, όσο και για τη διάθεσή τους στην αγορά για την κάλυψη των αναγκών των μελών του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου.

Ποικίλα είναι τα αγαθά και οι υπηρεσίες που χρειάζεται ο άνθρωπος στην καθημερινή του ζωή. Ποικίλοι είναι παράλληλα και οι φορείς που έχουν ως αντικείμενο την παραγωγή και την προώθηση στην κατανάλωση αυτών των αγαθών ή την προσφορά των απαραιτήτων υπηρεσιών.

Με βάση, τόσο τα παραγόμενα αγαθά και τις προσφερόμενες υπηρεσίες όσο και τους φορείς που ασχολούνται με την παραγωγή και τη διαχείριση ή την προσφορά τους, η οικονομία είναι δυνατό να πάρει διάφορες μορφές. Άλλη π.χ. μορφή οικονομίας ασχολείται με την παραγωγή, τη διαχείριση και την προώθηση στην αγορά των προϊόντων της βιομηχανίας, άλλη με τα αντίστοιχα θέματα των προϊόντων της βιοτεχνίας ή με τα θέματα της παροχής διαφόρων υπηρεσιών. Άλλη επίσης είναι η μορφή της οικονομίας που φορέας της είναι η ιδιωτική πρωτοβουλία και λέγεται **Ιδιωτική Οικονομία** και άλλη εκείνη που φορέας της είναι το δημόσιο και λέγεται **Δημόσια Οικονομία**.

Μία από τις βασικότερες κατηγορίες αγαθών που ο άνθρωπος χρειάζεται στην καθημερινή του ζωή είναι τα λεγόμενα γεωργικά αγαθά, τα αγαθά δηλαδή εκείνα, που προέρχονται από την καλλιέργεια της γης ή από κλάδους που είναι στενά εξαρτημένοι από αυτήν. Η μορφή της Οικονομίας που ασχολείται με την αξιοποίηση των διαθεσίμων παραγωγικών πόρων για την παραγωγή, τη διαχείριση και την προώθηση στην κατανάλωση των κάθε μορφής και είδους γεωργικών αγαθών, είναι η **Γεωργική Οικονομία**.

Περιεχόμενο της γεωργικής οικονομίας.

Κάθε ανθρώπινη προσπάθεια για να θεωρηθεί ως προσπάθεια οικονομική, προσπάθεια δηλαδή που εμπίπτει στα πλαίσια της Οικονομίας, πρέπει να στηρίζεται στη βασική οικονομική αρχή της επιτεύξεως του μεγαλύτερου δυνατού κέρδους με το μικρότερο δυνατό κόστος. Έτσι η Γεωργική Οικονομία έχει ως βασικό αντικείμενό της την εφαρμογή αυτής της αρχής κατά την άσκηση οποιασδήποτε παραγωγικής γεωργικής φύσεως δραστηριότητας. Μελετά δηλαδή και διερευνά όλα τα οικονομικής φύσεως θέματα που αφορούν τη γεωργική παραγωγή.

Κάθε μορφή γεωργικής παραγωγής στηρίζεται σε δυο κυρίως βασικούς συντελεστές:

- Στους φυσικούς παραγωγικούς πόρους που έχει στη διάθεσή της. Και αυτοί είναι οι διαθέσιμες καλλιεργήσιμες εκτάσεις και οι κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν σε κάθε περιοχή.
- Στα δεδομένα και τα πορίσματα, καθώς και στα επιπτεύγματα της σύγχρονης γεωργικής τεχνολογίας.

Είναι ευνόητο ότι για να είναι κάθε γεωργική παραγωγή οικονομική παραγωγή, δεν αρκεί η απλή και κατά οποιδήποτε τρόπο αξιοποίηση αυτών των συντελεστών. Χρειάζεται κυρίως η αξιοποίησή τους να γίνεται με κριτήρια καθαρά οικονομικά. Να στηρίζεται δηλαδή στη βασική οικονομική αρχή της επιτεύξεως του μεγαλύτερου δυνατού κέρδους με το μικρότερο δυνατό κόστος.

Ακολουθώντας πάντα την εξέλιξη της γεωργικής τεχνολογίας, οι παραγωγοί γεωργικών προϊόντων, είναι υποχρεωμένοι να εφαρμόζουν τα πορίσματα και τα επιπτεύγματά της σε κάθε παραγωγική δραστηριότητά τους. Έτσι θα εξασφαλίζουν την καλύτερη δυνατή αξιοποίηση των άλλων παραγωγικών πόρων που έχουν στη διάθεσή τους. Θα εξασφαλίζουν δηλαδή τη μεγαλύτερη δυνατή παραγωγή. Όσοι όμως ασχολούνται με τη γεωργική παραγωγή, πρέπει οπωδήποτε να παίρνουν και οικονομικής φύσεως αποφάσεις. Είναι υποχρεωμένοι να εξετάζουν όλους τους δυνατούς συνδυασμούς των παραγωγικών συντελεστών που έχουν στη διάθεσή τους και να επιλέγουν τελικά εκείνους που θα τους οδηγούν στη μεγαλύτερη δυνατή, από οικονομική άποψη, απόδοση αυτών των συντελεστών.

Η γεωργική τεχνολογία εξασφαλίζει σε κάθε παραγωγό γεωργικών προϊόντων τη δυνατότητα να εφαρμόζει στις γεωργικές του εργασίες την καταλληλότερη για κάθε περίπτωση τεχνική. Τον διευκολύνει δηλαδή στην επίλυση του προβλήματος του πώς θα παραγάγει, από τεχνική άποψη, τα γεωργικά του προϊόντα.

Η Γεωργική Οικονομία διευκολύνει τον παραγωγό στην επίλυση προβλημάτων που αναφέρονται στην οικονομική αξιοποίηση, τόσο των παραγωγικών συντελεστών όσο και της διαθέσιμης τεχνολογίας. Και τέτοια προβλήματα μπορούν π.χ. να θεωρηθούν τα ακόλουθα:

- Ποια προϊόντα θα πρέπει να παράγει και σε ποιες ποσότητες το καθένα από αυτά.
- Ποιους συντελεστές και σε ποιους συνδυασμούς θα πρέπει να χρησιμοποιήσει για την παραγωγή αυτών των αγαθών.
- Ποια τεχνική και ποια τεχνολογία θα πρέπει να χρησιμοποιήσει για την οικονομικότερη δυνατή παραγωγή τους.

- Για ποιους θα παράγει τα γεωργικά του προϊόντα και πώς θα οργανώσει τη διάθεσή τους στην αγορά, με τελικό στόχο την επίτευξη του μεγαλύτερου δυνατού κέρδους με το μικρότερο δυνατό κόστος.

Η Γεωργική Οικονομία λοιπόν καθιστά τον παραγωγό ικανό να αποφασίζει και να ενεργεί κάθε φορά με κριτήρια οικονομικά, να παίρνει αποφάσεις όχι μονάχα σύμφωνα με τη σύγχρονη τεχνολογία, αλλά και βασισμένες σε νόμους και αρχές καθαρά οικονομικές.

Σημασία της γεωργικής οικονομίας.

Από όσα σημειώθηκαν πιο πάνω γίνεται φανερή η σημασία της Γεωργικής Οικονομίας, τόσο για τον ίδιο τον παραγωγό και το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο όσο και για την οικονομία κάθε σύγχρονης χώρας.

Ο παραγωγός γεωργικών προϊόντων έχει στη διάθεσή του ορισμένους παραγωγικούς πόρους, ορισμένους συντελεστές που χρησιμοποιεί στη γεωργική του παραγωγή. Δεν αρκεί όμως μονάχα να υπάρχουν αυτοί οι συντελεστές. Πρέπει παράλληλα και να αξιοποιούνται με κριτήρια καθαρά οικονομικά, ώστε να εξασφαλίζεται η μεγαλύτερη δυνατή αποδοτικότητά τους. Και η Γεωργική Οικονομία βοηθάει τον παραγωγό στα παρακάτω σημεία της παραγωγικής του δραστηριότητας:

- Στην καλύτερη δυνατή αξιοποίηση όλων των παραγωγικών συντελεστών που έχει στη διάθεσή του.
- Στην επιλογή και απόκτηση κατά τον οικονομικότερο τρόπο προσθέτων παραγωγικών συντελεστών, απαραίτητων στη γεωργική του εκμετάλλευση, όπως είναι π.χ. διάφορα γεωργικά μηχανήματα.
- Στον καθορισμό των προϊόντων που είναι σκόπιμο να παράγει με βάση τους συντελεστές που έχει στη διάθεσή του και ιδιαίτερα τις καλλιεργήσιμες εκτάσεις και τις κλιματολογικές συνθήκες της περιοχής, καθώς και τις δυνατότητες που υπάρχουν ως προς τη διάθεση αυτών των προϊόντων στην αγορά, σε τιμές ικανοποιητικές.
- Στη μεγαλύτερη δυνατή αύξηση της παραγωγικότητας των διαθεσίμων στην εκμετάλλευσή του συντελεστών.
- Στη μεγαλύτερη δυνατή μείωση του κόστους των παραγομένων προϊόντων.
- Στην οργάνωση διαθέσεως των γεωργικών του προϊόντων στις καλύτερες δυνατές τιμές.

Γενικότερα θα μπορούσε να λεχθεί ότι η σημασία της Γεωργικής Οικονομίας για τον παραγωγό γεωργικών προϊόντων έγκειται στο ότι τον συνηθίζει να σκέπτεται και να ενεργεί οικονομικά.

Πέρα όμως από τον ίδιο τον παραγωγό, η Γεωργική Οικονομία έχει επίσης ιδιαίτερη σημασία και για το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο.

Οι περισσότερες από τις βασικές ανάγκες του ανθρώπου καλύπτονται με προϊόντα γεωργικής και κτηνοτροφικής παραγωγής. Έτσι η ζωή του σύγχρονου ανθρώπου, όπως και η ζωή των ανθρώπων κάθε εποχής, εξαρτάται σε ιδιαίτερα σημαντικό βαθμό από τη γεωργική παραγωγή. Γ' αυτό και κάθε τι που επηρεάζει κατά οποιδήποτε τρόπο τη γεωργική παραγωγή, επηρεάζει παράλληλα και τη ζωή του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου. Και οι απαιτήσεις των ατόμων του κοινωνικού συνόλου από τη γεωργική παραγωγή είναι:

- Να υπάρχουν πάντοτε διαθέσιμα στην αγορά, στις απαιτούμενες ποσότητες και στην κατάλληλη ποιότητα, όλα τα απαραίτητα για τις καθημερινές τους ανάγκες προϊόντα γεωργικής παραγωγής.
- Να διατίθενται αυτά τα προϊόντα στις καλύτερες δυνατές τιμές.

Τα οικονομικά μέσα που μπορεί κάθε άτομο ή κάθε οικογένεια να έχει στη διάθεσή της για την κάλυψη του συνόλου των αναγκών δεν είναι βέβαια απεριόριστα. Έτσι ο βαθμός καλύψεως των αναγκών εξαρτάται, όπως είναι φυσικό, από τις τιμές των προϊόντων. Γ' αυτό, όσο υψηλότερες είναι οι τιμές των προϊόντων τόσο μικρότερες ποσότητες μπορεί να προμηθευθεί το κοινωνικό σύνολο και επομένως τόσο μικρότερες ανάγκες είναι σε θέση να καλύψει με τα οικονομικά μέσα που έχει στη διάθεσή του. Αντίθετα, όσο χαμηλότερες είναι οι τιμές τόσο περισσότερα προϊόντα μπορεί κανένας να προμηθευθεί και τόσο περισσότερες σχετικές ανάγκες της καθημερινής ζωής του να καλύψει.

Το ίδιο και με τα γεωργικά προϊόντα: όσο χαμηλότερες είναι οι τιμές τους τόσο μεγαλύτερες ποσότητες από αυτά μπορεί το κοινωνικό σύνολο να προμηθευθεί ή τόσο πιο εύκολα μπορεί να καλύψει πλήρως τις σχετικές ανάγκες του. Ακόμα και στα είδη πρώτης ανάγκης, όπως είναι τα είδη διατροφής, οι χαμηλότερες τιμές όχι μονάχα διευκολύνουν την πλήρη κάλυψη των αναγκών σ' αυτά, αλλά διευκολύνουν επίσης ευρύτερα κάθε άτομο στην κάλυψη και των άλλων καθημερινών αναγκών του.

Αντίθετα, όσο υψηλότερες είναι οι τιμές των γεωργικών προϊόντων τόσο πιο πολύ περιορίζεται ο βαθμός καλύψεως των σχετικών αναγκών. Έτσι για την προμήθεια γεωργικών προϊόντων πρώτης ανάγκης, όταν οι τιμές τους είναι υψηλές, περιορίζεται αναγκαστικά η κάλυψη άλλων αναγκών.

Ιδιαίτερη είναι λοιπόν η σημασία της Γεωργικής Οικονομίας για το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Και τούτο γιατί, η Γεωργική Οικονομία, πέρα από τη βοήθεια που προσφέρει στον παραγωγό ως προς την ορθολογιστική οργάνωση της γεωργικής του παραγωγής, συντελεί παράλληλα και στο ότι εξασφαλίζει για το κοινωνικό σύνολο όσα αυτό περιμένει από τη γεωργική, παραγωγή δηλαδή:

- Την προσφορά στην αγορά των απαιτουμένων τόσο σε είδος και ποσότητα όσο και σε ποιότητα γεωργικών προϊόντων για την κάλυψη των σχετικών αναγκών του και
- την προσφορά αυτών των προϊόντων, όχι μονάχα σε τιμές προσιτές, αλλά και στις συμφερότερες για το κοινωνικό σύνολο, με τη μείωση του κόστους παραγωγής.

Τέλος η Γεωργική Οικονομία, ως τμήμα της ευρύτερης Οικονομίας κάθε σύγχρονης χώρας, είναι επόμενο να επηρεάζει αυτή την Οικονομία σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό.

Για πολλές από τις σύγχρονες χώρες η γεωργία αποτελεί έναν από τους βασικότερους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας. Έτσι, όσο περισσότερο ο κλάδος αυτός στηρίζεται σε βάσεις καθαρά οικονομικές τόσο σημαντικότερη είναι και η συμβολή του στο σύνολο της Οικονομίας της κάθε αντίστοιχης χώρας.

Για πολλούς άλλους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας η γεωργία αποτελεί ή έναν πολύτιμο πελάτη ή έναν επίσης πολύτιμο προμηθευτή.

Για τη βιομηχανία π.χ., η γεωργία είναι ένας πολύτιμος πελάτης, γιατί την προμηθεύει με γεωργικά μηχανήματα, εργαλεία ή άλλα είδη απαραίτητα στη γεωργική παραγωγή, όπως είναι τα χημικά λιπάσματα, τα φυτοφάρμακα κλπ. Παράλληλα όμως η γεωργία αποτελεί για τη βιομηχανία και έναν πολύτιμο προμηθευτή στις περιπτώσεις που η βιομηχανία ασχολείται με την επεξεργασία γεωργικών προϊόντων, π.χ. αλευρομηχανία, υφαντουργία, κονσερβοποιία κλπ. Το ίδιο ισχύει και για πολλούς κλάδους βιοτεχνικής παραγωγής.

Το εμπόριο επίσης έχει στενότατη σχέση με τη γεωργία, γιατί μεσολαβεί στο να προμηθεύεται αυτή τα απαιτούμενα μέσα παραγωγής και γιατί διευκολύνει τη διάθεση στην αγορά των παραγομένων γεωργικών προϊόντων. Άλλα και πολλές υπηρεσίες αναπτύσσουν τις δραστηριότητές τους στο χώρο της γεωργικής παραγωγής, είτε αυτές είναι δημόσιες είτε ιδιωτικές.

Η ανάπτυξη και οικονομική ευρωστία όλων αυτών των κλάδων εξαρτάται από την αντίστοιχη ανάπτυξη και την ευρωστία της γεωργίας. Και αφού στην ανάπτυξη αυτή και την οικονομική ευρωστία της γεωργίας συμβάλλει ιδιαίτερα η Γεωργική Οικονομία, είναι επόμενο να αποκτά αυτή ιδιαίτερη σημασία και για τους άλλους κλάδους οικονομικής παραγωγής.

Η παραγωγή γεωργικών αγαθών έχει εξάλλου ιδιαίτερη μεγάλη σημασία για την εθνική ευρύτερα οικονομία.

Η γεωργία χρησιμοποιεί στις παραγωγικές δραστηριότητές της πολύτιμους εθνικούς παραγωγικούς πόρους, όπως είναι οι καλλιεργήσιμες εκτάσεις, το διαθέσιμο υδάτινο δυναμικό και άλλοι φυσικοί πόροι. Οι παραγωγικοί αυτοί πόροι και ιδιαίτερα οι καλλιεργήσιμες εκτάσεις, δεν είναι δυνατό να αυξηθούν σε σημαντικό βαθμό. Έτσι, ο μόνος τρόπος να καταστεί η αξιοποίηση αυτών των συντελεστών όσο το δυνατόν περισσότερο αποδοτική είναι η αύξηση της παραγωγικότητάς τους. Και στην αύξηση αυτή, όπως είναι γνωστό, η Γεωργική Οικονομία μπορεί να συμβάλλει σε ιδιαίτερα σημαντικό βαθμό.

Εκτός από αυτό, για πολλές από τις σύγχρονες χώρες, ορισμένα γεωργικά προϊόντα αποτελούν και τα κυριότερα εξαγώγιμα προϊόντα. Η παραγωγή λοιπόν αυτών των προϊόντων στις απαιτούμενες ποσότητες, στην κατάλληλη ποιότητα και με το χαμηλότερο δυνατό κόστος, εξασφαλίζει, με την εξαγωγή τους, την εισροή πολύτιμου συναλλάγματος στη χώρα που τα παράγει. Και στην παραγωγή των προϊόντων αυτών με τέτοιες προϋποθέσεις, ιδιαίτερη είναι πάντα η σημασία της Γεωργικής Οικονομίας.

Τέλος, όσο περισσότερο καλύπτονται οι σχετικές ανάγκες της εσωτερικής καταναλώσεως με την παραγωγή γεωργικών προϊόντων, τόσο μειώνεται η εισαγωγή αντιστοίχων προϊόντων από ξένες χώρες και επομένως και εξαγωγή πολύτιμου για τη χώρα συναλλάγματος. Και, παράλληλα, όσο πιο πολύ μειώνεται το κόστος των παραγομένων προϊόντων, τόσο περισσότερο ανταγωνιστικά γίνονται αυτά σε αχέση με τα αντίστοιχα ξένα προϊόντα, πράγμα που επίσης συντελεί στη μείωση της εισαγωγής τέτοιων προϊόντων.

Από όσα λέχθηκαν ως τώρα γίνεται φανερό πόσο μεγάλη είναι η σημασία της Γεωργικής Οικονομίας για την ευρύτερη εθνική οικονομία κάθε σύγχρονης χώρας.

0.2 Εμφάνιση και εξέλιξη της γεωργικής οικονομίας.

Η εξασφάλιση των μέσων συντηρήσεως και η προστασία από τους εχθρούς και τις αντιξότητες του περιβάλλοντος ήταν τα μόνα προβλήματα που αντιμετώπιζε ο άνθρωπος κατά την πρώτη περίοδο της εμφανίσεώς του στον πλανήτη μας.

Η κάλυψη των αναγκών διατροφής δεν απαιτούσε παρά τη συλλογή απ' το φυσικό του περιβάλλον των διαφόρων ειδών της πρωτόγονης διατροφής του. Η συλλογή των καρπών και το κυνήγι των αγρίων ζώων αποτελούσε, ασφαλώς, το μόνο τρόπο καλύψεως αυτών των αναγκών. Ο περιορισμένος αριθμός των ανθρώπων και η αφθονία των φυσικών αγαθών έκαναν σχετικά εύκολη την προσπάθεια αυτή.

Με το πέρασμα των αιώνων και των χιλιετρίδων η αύξηση του ανθρώπινου πληθυσμού ήταν επόμενο να κάνει πιο δύσκολη την κάλυψη των αναγκών διατροφής και των άλλων ευρυτέρων αναγκών συντηρήσεως με μόνη την ελεύθερη συλλογή και το κυνήγι. Έτσι οδηγήθηκε ο άνθρωπος στην εξημέρωση ορισμένων ζώων και την καλλιέργεια ορισμένων χρησίμων φυτών. Οδηγήθηκε, επίσης, στην μόνιμη εγκατάσταση σε πρωτόγονους καταυλισμούς.

Η μόνιμη εγκατάσταση βελτίωσε τις συνθήκες διαβιώσεώς του ενώ παράλληλα τον βοήθησε σημαντικά στην πιο εύκολη και πιο αποτελεσματική προστασία του από τους εχθρούς και τους φυσικούς κινδύνους και τις αντιξότητες που αντιμετώπιζε καθημερινά.

Παράλληλα αυτή η μόνιμη εγκατάσταση του δημιούργησε ορισμένα νέα προβλήματα. Τα καλλιεργούμενα φυτά έδιναν ορισμένη εποχή πλούσια σοδειά ενώ άλλες εποχές η συντήρηση του ανθρώπου γινόταν προβληματική. Πρόβαλε τότε η ανάγκη της κατάλληλης διαχείρισεως αυτών των αγαθών, της κατάλληλης διατηρήσεώς τους, ώστε να είναι διαθέσιμα και να καλύπτουν τις ανάγκες συντηρήσεώς του για ολόκληρο το χρόνο. Πρόβαλε επίσης, η ανάγκη να οργανώσει κατά τέτοιο τρόπο την καλλιέργεια της γης, ώστε να έχει περισσότερες εποχές προϊόντα κατάλληλα για τη συντήρησή του.

Βρέθηκε δηλαδή στην ανάγκη να διαχειρίζεται κατάλληλα τα παραγόμενα αγαθά και να προγραμματίζει κατά κάποιο τρόπο τις παραγωγικές του εργασίες. Αυτό θα μπορούσε να θεωρηθεί ως η πρώτη γένεση της έννοιας της γεωργικής οικονομίας, ως η πρώτη εμφάνιση της έννοιας της οικονομίας στο χώρο της γεωργικής και κτηνοτροφικής παραγωγής.

0.2.1 Η εξέλιξη της γεωργικής οικονομίας.

Από την πρώτη εμφάνισή της μέχρι σήμερα πέρασε πολλά στάδια εξελίξεως και αναπτύξεως η γεωργική οικονομία.

Για χιλιετρίδες ολόκληρες έμεινε σε εντελώς πρωτόγονη μορφή, με μόνο αντικείμενο την κάλυψη των αναγκών της αγροτικής οικογένειας σε βασικά είδη συντηρήσεως και διατροφής. Στην όλη εξέλιξη και ανάπτυξή της ακολούθησε, όπως ήταν επόμενο, την εξέλιξη των άλλων μορφών οικονομίας και την εξέλιξη του όλου ανθρώπινου πολιτισμού και της ανθρώπινης τεχνολογίας.

Ως βασικά στάδια σ' αυτή την εξέλιξη της θα μπορούσαν να θεωρηθούν τα ακόλουθα:

Η προϊστορική περίοδος.

Είναι η περίοδος από τη δημιουργία των πρώτων ανθρωπίνων οικισμών, από την πρώτη απασχόληση του ανθρώπου με την καλλιέργεια της γης μέχρι την περίοδο των πρώτων ιστορικών χρόνων.

Κατά την περίοδο αυτή η γεωργική οικονομία βρίσκεται σε εντελώς πρωτόγονη μορφή. Δεν έχει δημιουργηθεί ακόμα η έννοια της ιδιοκτησίας στο καλλιεργούμενο έδαφος και δύσκολα μπορεί να δοθεί η έννοια της οικονομίας στις παραγωγικές εργασίες των ανθρώπων αυτής της εποχής. Ο άνθρωπος ενδιαφέρεται μονάχα για την κάλυψη των αναγκών του σε είδη συντηρήσεως και διατροφής. Κανένας περιορισμός δεν μπορεί να νοηθεί στη χρησιμοποίηση του εδάφους και των άλλων φυσικών πόρων που σε σύγκριση με τον ανθρώπινο πληθυσμό είναι σχετικά άφθονοι.

Η ανάπτυξη της κεραμικής τέχνης και ιδιαίτερα η ανακάλυψη και η χρήση των μετάλλων, με την εξειδίκευση του ανθρώπου στην επεξεργασία τους, δημιούργησε, ασφαλώς, την ανάγκη ανταλλαγής πλεονασμάτων της γεωργικής παραγωγής με διάφορα κεραμικά ή μεταλλικά αντικείμενα απαραίτητα στη γεωργική οικογένεια.

Η ανάπτυξη της γεωργικής οικονομίας αυτήν την περίοδο ήταν στενά συνδεδεμένη με την οργάνωση και την ανάπτυξη των πρώτων οργανωμένων κοινωνικών συνόλων, όπως ήταν η οικογένεια και η φυλή. Χαρακτηριστικό αυτής της περιόδου είναι η μεγάλη σχετικά διάρκειά της και η ελάχιστη πρόοδος στη γεωργική παραγωγή και την όλη γεωργική οικονομία.

Η περίοδος των πρώτων ιστορικών χρόνων.

Είναι η περίοδος της εμφανίσεως και αναπτύξεως των πρώτων ανθρωπίνων πολιτισμών. Η ανακάλυψη και η χρήση της γράφης απ' το χάραγμα σε διάφορες επιφάνειες των πρώτων γραπτών συμβόλων μέχρι το σχηματισμό των πρώτων αλφαριθμητικών, απετέλεσαν τα μέσα για τη διάσωση στοιχείων για τους πρώτους αυτούς πολιτισμούς.

Κατά την περίοδο αυτή δημιουργείται η έννοια του κράτους. Οι άνθρωποι ζουν σε ευρύτερα και καλύτερα οργανωμένα κοινωνικά σύνολα. Εμφανίζεται η έννοια της ιδιοκτησίας στα καλλιεργούμενα εδάφη και η καλλιέργεια του εδάφους και η ανάπτυξη της κτηνοτροφίας πάρινουν μορφή συγκεκριμένη και συστηματική.

Η γεωργική οικονομία έχει βέβαια την έννοια της κλειστής οικονομίας. Η παράλληλη όμως ανάπτυξη και άλλων κλάδων οικονομικής παραγωγής, όπως της βιοτεχνίας και του εμπορίου, διευρύνουν σημαντικά την έννοια και το αντικείμενό της. Η ανταλλαγή γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων με διάφορα προϊόντα βιοτεχνικά, η εμπλοκή αυτών των προϊόντων στη διακίνηση του πρωτόγονου έστω εμπορίου αυτής της εποχής, δίνει μεγαλύτερη ευρύτητα και ουσιαστικότερο αντικείμενο στη γεωργική οικονομία.

Λαοί που ανάπτυξαν αξιόλογο πολιτισμό την περίοδο αυτή είναι οι Σουμέριοι, οι Ασσύριοι, οι Αιγύπτιοι και οι Βαβυλώνιοι.

Η ανάπτυξη και εξέλιξη αυτών των πολιτισμών επηρέασε αντίστοιχα και την ανάπτυξη της γεωργικής οικονομίας. Παρά το γεγονός ότι δημιουργήθηκε η έννοια της ιδιοκτησίας, η γη δεν ανήκε πάντοτε στους αγρότες καλλιεργητές. Οι πόλεμοι,

που δεν άργησαν να ακολουθήσουν τη δημιουργία οργανωμένων κοινωνικών συνόλων, επέφεραν σημαντικές μεταβολές στη μορφή της ιδιοκτησίας. Οι νικητές σε κάθε πολεμική αναμέτρηση κατακτούσαν τις περιοχές των νικημένων, τους οποίους και υπεδούλωναν.

Ο θεσμός της δουλείας, που ακολούθησε τις πρώτες πολεμικές αναμετρήσεις, δημιούργησε τους άρχοντες ιδιοκτήτες και τους δούλους εργάτες στο χώρο της γεωργικής οικονομίας αυτής της εποχής. Άλλού πάλι η γη ανήκε αποκλειστικά στην πολιτεία, όπως στην Αίγυπτο, ή στον ανώτατο άρχοντα και οι καλλιεργητές εξαγόραζαν το δικαίωμα της εκμεταλλεύσεως της πληρώνοντας ως φόρο ένα τμήμα της γεωργικής τους παραγωγής. Συχνά στα χέρια των καλλιεργητών έμενε τόσο μέρος της γεωργικής παραγωγής, ώστε να επαρκεί μόνο για την απλή συντήρησή τους, ενώ ο μεγάλος δύκος των παραγομένων προϊόντων κατέληγε στις αποθήκες των ηγεμόνων ή των μεγάλων αρχόντων ιδιοκτητών των καλλιεργουμένων εκτάσεων. Τα κυριότερα γεωργικά προϊόντα αυτής της εποχής ήταν κυρίως τα δημητριακά και από τα παραγωγικά ζωακή τα πρόβατο, η κατσίκα και η αγελάδα.

Η περίοδος του αρχαίου Ελληνικού πολιτισμού.

Τόσο κατά το Μινωικό όσο και κατά το Μυκηναϊκό πολιτισμό ήταν αρκετά αναπτυγμένη η γεωργική οικονομία. Αυτό φαίνεται ιδιαίτερα από τα διάφορα αρχαιολογικά ευρήματα και των δύο πολιτισμών. Τα ευρήματα αυτά δείχνουν ότι τόσο στην Κρήτη, κατά την περίοδο των Μινωικών χρόνων, όσο και στις Μυκήνες ήταν σημαντικά ανεπτυγμένη η καλλιέργεια των δημητριακών, της εληάς και του αμπελιού, καθώς επίσης και η παραγωγική κτηνοτροφία. Ιδιαίτερα οργανωμένη ήταν η διαχείριση των γεωργικών προϊόντων, όπως φανερώνουν τα μεγάλα αποθηκευτικά μέσα, για την αποθήκευση των πλεονασμάτων της παραγωγής. Γνωστή ήταν επίσης η επεξεργασία ορισμένων προϊόντων, όπως του σταφυλιού για την παραγωγή του κρασιού ή της εληάς για την παραγωγή λαδιού.

Η τάξη των γεωργών αν και δεν έμοιαζε με την τάξη των δούλων άλλων πολιτισμών, αποτελούσε τη φτωχότερη και την κατώτερη κοινωνική τάξη.

Η ανάπτυξη της Βιοτεχνίας και ιδιαίτερα του εμπορίου συνετέλεσε στην ανάπτυξη της γεωργικής οικονομίας μια και τα γεωργικά προϊόντα αποτελούσαν αντικείμενο ανταλλαγής με αντίστοιχα βιοτεχνικά και αντικείμενο εξαγωγής σε άλλες περιοχές.

Η Βιοτεχνία και ιδιαίτερα το εμπόριο συνετέλεσαν στη δημιουργία ανωτέρω κοινωνικών τάξεων, που διέφεραν σημαντικά σε επίπεδο βιοτικό από την τάξη των γεωργών. Υπολείμματα κατοικιών, που θυμίζουν τα ανάκτορα της εποχής, και που βρέθηκαν σε καθαρά γεωργικές περιοχές, μαρτυρούν την ύπαρξη εκπροσώπων της βασιλικής αρχής για την επιτήρηση της εργασίας και της αποδόσεως των αγροτών και τη συγκέντρωση των προϊόντων που αποτελούσαν την προσφορά των γεωργών στα οικονομικά της Πολιτείας.

Κατά τους πρώτους Ελληνικούς χρόνους η γη ανήκει στο γένος ή στη φυλή και αργότερα έχομε τη μορφή της ατομικής αγροτικής ιδιοκτησίας. Κατά τους Ομηρικούς χρόνους φαίνεται να είναι αναπτυγμένη η γεωργική οικονομία αλλά μόνο στη μορφή της κλειστής οικονομίας για την κάλυψη των αναγκών της οικογένειας σε είδη νενικής συντηρούσσεως και διατροφής. Αναπτυγμένη είναι επίσης και η κτηνο-

τροφία, ιδιαίτερα η προβατοτροφία, η χοιροτροφία και η αγελαδοτροφία τόσο για τη διατροφή των ανθρώπων όσο και για την εξασφάλιση ζώων χρησίμων στην καθημερινή εργασία. Τα βόδια αποτελούσαν το κυριότερο ζώο εργασίας, ενώ το άλογο ήταν ζώο πολυτελείας και σε ορισμένες μόνο περιοχές ήταν αναπτυγμένη η εκτροφή του.

Μεγάλη ώθηση στην ανάπτυξη της γεωργικής οικονομίας έδωσε η Νομοθεσία του Σόλωνα κατά τον 5ο αιώνα π.Χ. Η κατάργηση όλων των χρεών με την επιβολή της «σεισάχθειας και χρέών αποκοπής» απελευθέρωσε τους μικρούς ιδιοκτήτες από δυσβάστακτα χρέη και την ιδιοκτησία τους από τον ενεχυριασμό. Η διάκριση του πληθυσμού της Αττικής σε τέσσερις τάξεις, ανάλογα με το ετήσιο εισόδημά τους, τους πεντακοσιομέδιμνους, τους ιππείς, τους ζευγίτες και τους θήτες, όπως γνωρίζουμε από την ιστορία, με πλήρη φορολογική απαλλαγή της τελευταίας φτωχότερης τάξεως, επέβαλε δικαιότερη κατανομή στη συμμετοχή στις δαπάνες της Πολιτείας.

Κατά την περίοδο του αρχαίου κλασσικού Ελληνικού πολιτισμού δικαίωμα ιδιοκτησίας είχαν μόνο οι πολίτες και όχι οι μέτοικοι ή οι ξένοι. Η γεωργία, αν και σε πρωτόγονη, όπως πάντοτε, μορφή, ήταν αρκετά αναπτυγμένη. Στις περιπτώσεις, που δεν επαρκούσε να καλύψει τις ανάγκες σε είδη διατροφής, το αναπτυγμένο εμπόριο κάλυπτε τα κενά με εισαγωγή γεωργικών προϊόντων από την Αίγυπτο ή άλλες περιοχές.

Η περίοδος των Ρωμαϊκών χρόνων.

Κατά την πρώτη περίοδο της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας η γεωργία είχε σχεδόν την ίδια μορφή όπως και στην κλασσική Ελλάδα. Επικρατούσε ο θεσμός της αγροτικής ιδιοκτησίας και ήταν ιδιαίτερα αναπτυγμένη η τάξη των μικρών ιδιοκτητών. Οι πόλεμοι που ακολούθησαν αργότερα στην ιστορική εξέλιξη της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας επέφεραν μεγάλες αλλαγές στη μορφή της αγροτικής ιδιοκτησίας.

Οι μεγαλύτερες εκτάσεις απετέλεσαν ιδιοκτησία της ολιγάριθμης τάξεως των ευγενών ενώ οι περισσότεροι μικροϊδιοκτήτες, κάτω από την πίεση υπερόγκων χρεών έπεσαν στην τάξη των δούλων ή των δουλοπαροίκων και δούλευαν σκληρά με μόνο αντάλλαγμα την απλή συντήρησή τους στη ζωή.

Ο Πλίνιος αναφέρει ένα κτήμα αυτής της εποχής με 4117 σκλάβους, 7200 βόδια και 257000 άλλα ζώα. Η κατάσταση αυτή δημιούργησε συχνά κοινωνικές αναστατώσεις και η γεωργική οικονομία συχνά άλλαζε μορφή.

Η περίοδος του Μεσαίωνα μέχρι και των νεωτέρων χρόνων.

Κατά το Μεσαίωνα επεκράτησε, όπως είναι γνωστό, η μορφή της φεουδαρχίας. Η γη ανήκε στους μονάρχες και τους φεουδάρχες χωρισμένη σε τεράστια αγροκτήματα, τα φέουδα. Οι αγρότες καλλιεργητές, που ζούσαν στην ίδια περιοχή και που συχνά ήταν οι προγενέστεροι κάτοχοι της γης, καλλιεργούσαν τμήματα των εκτάσεων αυτών με αντάλλαγμα μόνο τα μέσα συντήρησεώς τους, αφού το μεγαλύτερο μέρος των εισοδημάτων το έπαιρναν οι ιδιοκτήτες φεουδάρχες.

Η Γαλλική Επανάσταση κατάργησε το θεσμό της φεουδαρχίας και μοίρασε τη γη στους ακτήμονες αγρότες. Προοδευτικά η κατάργηση της φεουδαρχίας προχώ-

ρησε και σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες και η γη γύρισε στα χέρια των καλλιεργητών. Το δικαίωμα της ιδιοκτησίας ανακηρύχθηκε ως ιερό και η καλλιέργεια της γης καθώς και η μορφή της ιδιοκτησίας πήρε διάφορα σχήματα ανάλογα με το κοινωνικό σύστημα των διαφόρων χωρών.

Μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο η μορφή της ιδιοκτησίας και η μορφή της γεωργικής οικονομίας ακολούθησε την όλη διάρθρωση των συγχρόνων κοινωνιών και των συγχρόνων πολιτευμάτων και είναι ανάλογη με τη μορφή της οικονομίας που επεκράτησε σε κάθε περιοχή. Έτσι έχουμε τόσο τη μορφή της ατομικής ιδιοκτησίας στις χώρες που επικρατεί η ελεύθερη οικονομία όσο και τη μορφή της κρατικής ιδιοκτησίας στις χώρες κυρίως του λεγόμενου ανατολικού συνασπισμού με διάφορες εναλλαγές σε διάφορες χώρες.

Στην Ελλάδα, μετά την απελευθέρωσή της απ' τον τουρκικό ζυγό, χρειάσθηκε να γίνουν αρκετές μεταρρυθμίσεις για να περιέλθει η εθνική γη στα χέρια των καλλιεργητών. Η περίοδος της Τουρκοκρατίας άφησε τις περισσότερες εκτάσεις σε λίγους μεγάλους ιδιοκτήτες, ενώ ο αριθμός των ακτημόνων καλλιεργητών ήταν μεγάλος.

Η Πολιτεία είτε από δική της πρωτοβουλία, είτε κάτω από την πίεση των ακτημόνων, προχώρησε στην απαλλοτρίωση και τη διανομή στους ακτήμονες των μεγάλων αγροτικών ιδιοκτησιών.

Η μεγάλη Μικρασιατική καταστροφή με τους πολυάριθμους πρόσφυγες, που ήλθαν στην Ελλάδα, δημιούργησε το τεράστιο πρόβλημα της αποκαταστάσεώς τους. Αυτό οδήγησε στη διανομή όλων των διαθεσίμων εκτάσεων για την αποκατάστασή τους.

Το βασικό σφάλμα κατά τις μεταρρυθμίσεις αυτές ήταν ότι σε κάθε οικογένεια ακτημόνων δόθηκε ίσης εκτάσεως και όχι ίσης αξίας αγροτική ιδιοκτησία. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τον πολυτεμαχισμό των μεγάλων εκτάσεων που διανεμήθηκαν, πολυτεμαχισμό που απετέλεσε και αποτελεί ακόμα και σήμερα έναν από τους κύριους ανασταλτικούς παράγοντες στην ανάπτυξη της γεωργίας.

Η περίοδος μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο.

Η αλματώδης ανάπτυξη της τεχνολογίας μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο δημιούργησε εντελώς νέες προϋποθέσεις για τη γεωργική παραγωγή.

Η ευρύτατη χρήση των γεωργικών μηχανημάτων, η γενίκευση του τρόπου συντηρήσεως της γονιμότητας των εδαφών με τη χρήση των χημικών λιπασμάτων, η μεγάλη πρόσδοση σε όλους γενικότερα τους τομείς της γεωργικής τεχνολογίας άλλαξε ριζικά τις συνθήκες και τις προϋποθέσεις της γεωργικής παραγωγής.

Πέρα από αυτά η αύξηση του ανθρώπινου πληθυσμού στον πλανήτη μας και η παράλληλη αύξηση των αναγκών σε προϊόντα γεωργικά και κτηνοτροφικά έδωσε μεγάλη ώθηση στην ανάπτυξη της γεωργίας. Στην ανάπτυξη αυτή η γεωργία πέρασε από τη μορφή της κλειστής γεωργικής οικονομίας στη μορφή την καθαρά επιχειρηματική και στις αναπτυγμένες χώρες έγινε ένας οργανωμένος από κάθε άποψη κλάδος οικονομικής παραγωγής.

Έτσι η γεωργική οικονομία αναπτύχθηκε σημαντικά σε ένα ιδιαίτερο κλάδο των εφηρμοσμένων οικονομικών επιστημών και συμβάλλει σήμερα ιδιαίτερα στην ευρύτερη και ορθολογικότερη ανάπτυξη της γεωργοκτηνοτροφικής παραγωγής.

0.3 Γεωργία και οικονομία.

0.3.1 Σχέσεις Γεωργίας και Οικονομίας.

Στην εξέλιξη της ανθρώπινης οικονομίας η γεωργία αποτελεί το πρώτο στάδιο και την πρώτη συστηματική προσπάθεια για την εξασφάλιση οικονομικών αγαθών. Όταν ο άνθρωπος δημιούργησε τους πρώτους οικισμούς, η γεωργία και η εκτροφή των έξιμερωμένων παραγωγικών ζώων αποτελούσαν τη μόνη οικονομική δραστηριότητά του.

Πέρα από αυτό η γεωργία αποτέλεσε ακόμα την αφορμή για την εμφάνιση και ανάπτυξη των πρώτων μορφών άλλων κλάδων οικονομικής παραγωγής.

Η πρώτη ανάπτυξη της βιοτεχνίας είχε σαν κίνητρο και σαν αντικείμενο την κάλυψη των αναγκών της γεωργίας ή του γεωργικού πληθυσμού σε ορισμένα βιοτεχνικά αντικείμενα και προϊόντα.

Η επεξεργασία του πηλού, με την ανάπτυξη της κεραμικής τέχνης, απόβλεπε στην κατασκευή αντικειμένων καθημερινής χρήσεως, αλλά και σκευών για την αποθήκευση γεωργικών προϊόντων.

Η επεξεργασία αργότερα των μετάλλων, στα βιοτεχνικά εργαστήρια, που δημιουργήθηκαν, είναι αναμφίβολο ότι βοήθησε επίσης και στην κατασκευή γεωργικών εργαλείων, καθώς και αντικειμένων καθημερινής χρήσεως του γεωργικού πληθυσμού.

Η περίσσεια γεωργικών προϊόντων, που δημιουργήθηκε αργότερα με την αύξηση της παραγωγής και οι ανάγκες των γεωργών σε διάφορα βιοτεχνικά αντικείμενα, έδωσε την πρώτη ώθηση για την εμφάνιση και την ανάπτυξη του εμπορίου.

Η ανακάλυψη του ατμού οδήγησε στη μεγάλη βιομηχανική επανάσταση. Αργότερα, με την ανακάλυψη και τη χρήση του ηλεκτρισμού, δημιουργήθηκαν και νούργιες δυνατότητες στη γεωργία να συμβάλει στην ανάπτυξη ενός νέου κλάδου οικονομικής παραγωγής, της βιομηχανίας. Τα πρώτα προϊόντα, που επεξεργάσθηκαν τα πρώτα βιομηχανικά εργοστάσια, ήταν γεωργικά. Καταναλωτές των πρώτων βιομηχανικών προϊόντων ήταν ο γεωργικός πληθυσμός, που αποτελούσε κατά την αντίστοιχη περίοδο το μεγαλύτερο ποσοστό, σε όλες τις χώρες. Παράλληλα, οι βιομηχανίες έκεινες επανδρώθηκαν σε εργατικό δυναμικό με άτομα, που μετακινήθηκαν από τον τομέα της γεωργίας στο χώρο της βιομηχανίας.

Η βιομηχανία, σε συνδυασμό με την εξέλιξη της τεχνολογίας, άρχισε αργότερα να επηρεάζει και την ανάπτυξη της γεωργίας με την κατασκευή γεωργικών εργαλείων και μηχανημάτων, που αύξησαν σημαντικά την παραγωγικότητα των διαφόρων συντελεστών της παραγωγής. Η βιομηχανική παραγωγή χημικών λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων βοήθησε επίσης στην ιδιαίτερη ανάπτυξη της γεωργικής παραγωγής.

Η εισαγωγή των γεωργικών μηχανημάτων στη γεωργική παραγωγή, μείωσε τις ανάγκες της γεωργίας σε ανθρώπινη εργασία, με αποτέλεσμα ένας μεγάλος αριθμός εργατών να ελευθερωθεί από τη γεωργία και να στραφεί σε άλλους κλάδους οικονομικής παραγωγής, ιδιαίτερα στη βιομηχανία.

Η ανάπτυξη εξ άλλου της γεωργικής παραγωγής, με την περίσσεια γεωργικών προϊόντων, έδωσε τη δυνατότητα της δημιουργίας και άλλων κλάδων βιομηχανικής παραγωγής, όπως π.χ. της επεξεργασίας και μεταποίησεως των διαφόρων

γεωργικών προϊόντων.

Η μείωση του ποσοστού των ατόμων που ασχολούνται με τη γεωργία και η κατάλληλη ανάπτυξη της γεωργίας είχε σαν αποτέλεσμα την αύξηση του εισοδήματος των αγροτών και, φυσικά, την αύξηση της αγοραστικής δυνάμεως τους. Αυτό έδωσε τη δυνατότητα στην αύξηση της καταναλώσεως βιομηχανικών προϊόντων και στην ευρύτερη ανάπτυξη της βιομηχανίας και των άλλων κλάδων οικονομικής παραγωγής.

Σήμερα η γεωργία, αν και δεν είναι ο μόνος κλάδος οικονομικής παραγωγής, αποτελεί σε κάθε σύγχρονη χώρα ένα αξιόλογο τέτοιο κλάδο.

Το σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας της χώρας μας κατανέμεται στους ακόλουθους κλάδους οικονομικής παραγωγής:

- 1) Γεωργία (Γεωργία, Κτηνοτροφία, Δάση, Αλιεία).
- 2) Ορυχεία-Μεταλλεία.
- 3) Βιομηχανία-Βιοτεχνία.
- 4) Οικοδόμηση-Δημόσια έργα.
- 5) Ηλεκτρισμός.
- 6) Εμπόριο.
- 7) Μεταφορές- Επικοινωνίες- Αποθηκεύσεις.
- 8) Τράπεζες- Ασφάλειες.
- 9) Υπηρεσίες.
- 10) Λοιποί κλάδοι.

0.3.2 Η Γεωργία στην Ελληνική Οικονομία.

Σήμερα, περισσότερο από κάθε άλλη φορά, η γεωργία είναι οργανικά δεμένη με τους άλλους κλάδους οικονομικής παραγωγής. Παίρνοντας τη μορφή μιας καλά οργανωμένης επιχειρήσεως, βρίσκεται σε στενή σχέση και εξάρτηση με όλους τους κλάδους της σύγχρονης οικονομίας. Η σχέση αυτή στηρίζεται στα ακόλουθα σημεία:

— Η γεωργία έχει σαν βασική αποστολή την παραγωγή αγαθών που είναι βασικά απαραίτητα για τη διαβίωση των ανθρώπων. Εξασφαλίζοντας τα αγαθά αυτά για το σύνολο του πληθυσμού κάθε χώρας, δίνει τη δυνατότητα σε ένα μεγάλο τμήμα του οικονομικά ενεργού πληθυσμού να ασχοληθεί με την ανάπτυξη άλλων κλάδων οικονομικής παραγωγής.

— Η γεωργία αποτελεί το βασικό αγοραστικό κοινό και σε πολλές περιπτώσεις το μοναδικό πελάτη για πολλούς άλλους κλάδους οικονομικής παραγωγής. Οι βιομηχανίες γεωργικών εργαλείων και μηχανημάτων, οι βιομηχανίες γεωργικών ειδών και εφοδίων, όπως είναι τα λιπάσματα, τα φυτοφάρμακα, οι βιομηχανοποιημένες ζωοτροφές κλπ., εργάζονται για την κάλυψη αποκλειστικά των αναγκών της σύγχρονης γεωργοκτηνοτροφικής παραγωγής.

— Η διακίνηση και η εμπορία των γεωργικών προϊόντων αποτελεί το βασικό αντικείμενο ενός μεγάλου μέρους του σύγχρονου εμπορίου, ενώ πολλά βιομηχανικά προϊόντα, από τα είδη ενδυμασίας μέχρι τα διαρκή αγαθά οικιακής χρήσεως, συγκαταλέγουν στο αγοραστικό τους κοινό και τον αγροτικό μας πληθυσμό.

— Η ανάπτυξη της βιομηχανίας επεξεργασίας και μεταποιήσεως πολλών

γεωργικών προϊόντων έλυσε το πρόβλημα της απορροφήσεως των πλεονασμάτων της γεωργικής παραγωγής και της παραγωγικής αξιοποίησεως των γεωργικών μας προϊόντων με τεράστιες αφέλειες για τη γεωργία και την όλη μας οικονομία.

— Η παραγωγική ανάπτυξη της γεώργιας και η προσπάθεια οργανώσεώς της σε βάσεις καθαρά οικονομικές, έδωσε τη δυνατότητα σε μεγάλο αριθμό οικονομικά ενεργών ατόμων να ασχοληθούν με την παροχή υπηρεσιών προς τον τομέα της γεωργικής παραγωγής. Η δημιουργία ειδικών φορέων για την αντιμετώπιση των προβλημάτων της πρωτογενούς παραγωγής, η οργάνωση της γεωργικής έρευνας και της γεωργικής εκπαίδευσεως, αποτελούν ορισμένους από τους σχετικούς τομείς παροχής υπηρεσιών στη γεωργία.

Μέσα από αυτή τη σύνδεση της γεωργίας με τους άλλους κλάδους οικονομικής παραγωγής φαίνεται η θέση της γεωργίας μας σήμερα στο σύνολο της εθνικής μας οικονομίας. Δεν θα επεκταθούμε περισσότερο εδώ πάνω στο θέμα των σχέσεων γεωργίας και οικονομίας γιατί αυτό αναπτύσσεται ευρύτερα στην παράγραφο 7.5.

0.4 Η γεωργική παραγωγή και τα οικονομικά της προβλήματα.

Η γεωργική παραγωγή ως κλάδος οικονομικής δραστηριότητας, είναι επόμενο να αντιμετωπίζει ορισμένα προβλήματα οικονομικά, τα οποία, λόγω της ιδιομορφίας της, σε σχέση με τους άλλους παραγωγικούς κλάδους, είναι ποικίλα και ιδιόμορφα. Και η ιδιομορφία της αυτή καθώς και τα αντίστοιχα οικονομικά προβλήματα που δημιουργούνται ανάγονται στα ακόλουθα σημεία:

— Στο είδος των παραγωγικών συντελεστών που χρησιμοποιούνται.

Ενώ οι άλλοι κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας, όπως π.χ. η βιομηχανία, η βιοτεχνία, το εμπόριο κλπ., μπορούν να επιλέγουν μόνοι τους το είδος, την ποιότητα και την ποσότητα των παραγωγικών συντελεστών που χρησιμοποιούν κάθε φορά, ανάλογα με τις παραγωγικές ή οικονομικές επιδιώξεις τους, η γεωργική παραγωγή είναι υποχρεωμένη να στηρίζεται σε παραγωγικούς συντελεστές που δεν μπορεί να επηρεάσει ούτε και να μεταβάλλει σε σημαντικό βαθμό. Τέτοιοι συντελεστές είναι:

a) Το είδος και η έκταση των καλλιεργησίμων εκτάσεων. Τόσο το είδος και ιδιαίτερα ή έκταση των καλλιεργουμένων και καλλιεργησίμων εκτάσεων δεν είναι δυνατό να επηρεασθούν σε αξιόλογο βαθμό. Η ολοένα εξελισσόμενη γεωργική τεχνολογία αυξάνει βέβαια τη δυνατότητα του ανθρώπου να μεταβάλλει σε καλλιεργήσιμες εντελώς άγονες ή ακαλλιέργητες εκτάσεις ή να αυξήσει τη γονιμότητα καλλιεργουμένων ήδη εδαφών με την εκτέλεση καταλλήλων τεχνικών έργων. Άλλα η δυνατότητα αυτή δεν είναι απεριόριστη. Οι διαθέσιμες σε κάθε χώρα ακαλλιέργητες εκτάσεις που μπορούν να μετατραπούν σε καλλιεργήσιμες είναι περιορισμένες και η γονιμότητα ορισμένων εδαφών δεν είναι δυνατό να αυξηθεί σε απεριόριστο βαθμό.

Πέρα από αυτό, οποιαδήποτε τέτοιου είδους μεταβολή στο συντελεστή **έδαφος**, πρέπει πάντοτε να αντιμετωπίζεται σε συνάρτηση με την επιβάρυνση που θα επιφέρει στο κόστος των προϊόντων που θα καλλιεργηθούν.

‘Ετσι, η γεωργική παραγωγή πρέπει να προσαρμόζεται πάντοτε, τόσο ως προς

το είδος όσο και ως προς την ποσότητα των προϊόντων που θα παραχθούν, στο μέγεθος και στο είδος των καλλιεργουμένων εκτάσεων που έχει στη διάθεσή της.

β) Οι κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν σε κάθε περιοχή. Οι κλιματολογικές συνθήκες μιας περιοχής δεν είναι δυνατόν να επηρεασθούν σε αξιόλογο βαθμό. Είναι γνωστό ότι με τη βοήθεια της σύγχρονης τεχνολογίας είναι δυνατή η δημιουργία τεχνητών κλιματολογικών συνθηκών σε καλλιέργειες κάτω από ελεγχόμενες κλιματολογικές συνθήκες (θερμοκήπια κλπ.). Αυτό όμως αυξάνει σημαντικά το κόστος των παραγομένων προϊόντων και έτσι η δημιουργία τεχνητών κλιματολογικών συνθηκών με τη βοήθεια της τεχνολογίας εφαρμόζεται σε ορισμένες μονάχα περιπτώσεις, όπως π.χ. η καλλιέργεια ανθοκηπευτικών για παραγωγή προϊόντων εκτός εποχής. Κίνητρο γιατί η κατανάλωση είναι διατεθειμένη να προμηθευθεί τα προϊόντα αυτά στις υψηλές τιμές, που το αυξημένο κόστος παραγωγής τους επιβάλλει. Για τα περισσότερα γεωργικά προϊόντα η γεωργική παραγωγή είναι υποχρεωμένη να προσαρμόζεται στις κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν σε κάθε περιοχή.

γ) Η απαιτούμενη ανθρώπινη εργασία. Παρά την εκμηχάνιση που η σύγχρονη γεωργική τεχνολογία έχει επιφέρει στη γεωργική παραγωγή, παραμένουν ακόμα πολλές εργασίες που για την εκτέλεσή τους απαιτούνται ανθρώπινα χέρια.

Πέρα από τα προβλήματα που δημιουργεί η μείωση των διαθεσίμων εργατικών χεριών με τη μετακίνηση μεγάλου ποσοστού εργατικού δυναμικού από την πρωτογενή γεωργική παραγωγή σε άλλους παραγωγικούς κλάδους, ένα άλλο ιδιαίτερα σημαντικό πρόβλημα δημιουργεί επίσης η εποχικότητα των γεωργικών εργασιών. Υπάρχουν ορισμένες εποχές κατά τις οποίες η γεωργική παραγωγή δεν χρειάζεται καθόλου εργατικά χέρια ή οι σχετικές ανάγκες είναι πολύ περιορισμένες, ενώ σε άλλες εποχές οι ανάγκες σε ανθρώπινη εργασία είναι ιδιαίτερα αυξημένες. Και είναι εύκολα κατανοητό πόσο δύσκολο είναι να εξασφαλίζει η γεωργική παραγωγή τα εργατικά χέρια στην απαιτούμενη ποσότητα την κατάλληλη εποχή και για τη χρονική διάρκεια που της είναι απαραίτητη. Η δυσκολία αυτή είναι επόμενο να της δημιουργεί προβλήματα, ιδιαίτερα οικονομικά.

– Στο αστάθμητο ορισμένων παραγόντων που επηρεάζουν τη γεωργική παραγωγή.

Ενώ οι άλλοι κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας αναπτύσσουν τις παραγωγικές τους δραστηριότητες κάτω από ελεγχόμενες συνθήκες και με την αξιοποίηση αυστηρά ελεγχομένων παραγωγικών συντελεστών, δεν συμβαίνει το ίδιο με τη γεωργική παραγωγή.

Είναι γνωστό ότι η παραγωγή γεωργικών προϊόντων είναι αναγκασμένη να χρησιμοποιεί συντελεστές που δεν είναι σε θέση να ελέγχει ούτε και να προβλέψει αν τελικά η συμβολή τους θα είναι θετική ή αρνητική. Ο κυριότερος από αυτούς είναι οι κλιματολογικές συνθήκες της κάθε περιοχής. Ενώ οι κλιματολογικές συνθήκες που γενικά επικρατούν σε κάθε περιοχή, το κλίμα όπως συνηθίζομε να λέμε, καθορίζουν το είδος των προϊόντων που μπορούν να καλλιεργηθούν, η επιτυχημένη ή όχι καλλιέργεια αυτών των προϊόντων εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό και από τις ειδικές κλιματολογικές συνθήκες που θα επικρατήσουν στην περιοχή κατά τη συγκεκριμένη καλλιεργητική περίοδο. Και φυσικά τις ειδικές αυτές κλιματολογικές

συνθήκες κανένας δεν είναι σε θέση να προβλέψει και, πολύ περισσότερο, να επηρεάσει. Έτσι, ενώ στην αρχή της καλλιεργητικής περιόδου η απόδοση ενός προϊόντος μπορεί να διαφαίνεται ότι είναι ιδιαίτερα ικανοποιητική, είναι δυνατό μια απροσδόκητη καιρική αλλαγή, μια παγωνιά, μια πλημμύρα ή μια μεγάλη σε διάρκεια και ένταση ξηρασία, να επιφέρει μεγάλη μέχρι και ολοκληρωτική καταστροφή της αναμενόμενης παραγωγής.

Βοηθάει, βέβαια, η σύγχρονη τεχνολογία στην αντιμετώπιση ορισμένων τέτοιων κινδύνων στους οποίους είναι εκτεθειμένη η γεωργική παραγωγή, ιδιαίτερα στην πρόληψη ζημιών που μπορούν να προκαλέσουν οι πολύ χαμηλές θερμοκρασίες-παγετοί. Άλλα και η πρόληψη αυτή, εκτός από το ότι δεν είναι πάντοτε απόλυτα αποτελεσματική, συνεπάγεται και δαπάνες που αυξάνουν το κόστος των παραγομένων προϊόντων.

Ένας άλλος αστάθμητος παράγοντας για τη γεωργική παραγωγή είναι οι κίνδυνοι που διατρέχει από εχθρούς και ασθένειες των καλλιεργουμένων φυτών. Η γεωργική παραγωγή στηρίζεται σε ζωντανούς φυτικούς ή ζωικούς οργανισμούς οι οποίοι διατρέχουν πολλούς και σοβαρούς κινδύνους από εχθρούς και ασθένειες που είναι δυνατό να τους προσβάλλουν. Θέτει, βέβαια, η γεωργική τεχνολογία στη διάθεση των παραγώγων τα απαιτούμενα μέσα και τις απαραίτητες γνώσεις για την αντιμετώπιση αυτών των εχθρών και ασθενειών, αλλά πολλές φορές και για διάφορους λόγους η προσπάθεια για την αντιμετώπιση αυτή δεν είναι σε ικανοποιητικό βαθμό αποτελεσματική. Έτσι είναι πιθανή η μερική ή και η ολοκληρωτική πολλές φορές καταστροφή της αναμενόμενης παραγωγής από εχθρούς και ασθένειες των καλλιεργειών. Και είναι ευνόητο πόσα προβλήματα οικονομικά μπορεί να δημιουργήσει μια τέτοια καταστροφή στον παραγωγό.

Ένας άλλος παράγοντας που πολύ δύσκολα μπορεί να σταθμισθεί είναι η με κάποια ακρίβεια πράβλεψη της αναμενόμενης παραγωγής. Ενώ οι άλλοι κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας μπορούν με απόλυτη ακρίβεια να υπολογίσουν και να καθορίσουν την παραγωγή των προϊόντων που θα ετοιμάσουν για την αγορά, στη γεωργική παραγωγή δεν είναι εύκολο να εξασφαλισθεί μια τέτοια πρόβλεψη. Με βάση, βέβαια, τις εκτάσεις που καλλιεργούνται με κάθε προϊόν και με βάση τις μέσες στρεμματικές αποδόσεις που έχουν ως τώρα επιτευχθεί στα περασμένα χρόνια, είναι δυνατό να γίνει κάποιος υπολογισμός του πιθανού ύψους της αναμενόμενης παραγωγής. Δεδομένου όμως ότι αυτή η παραγωγή είναι μέχρι και την τελευταία στιγμή της διαθέσεώς της στην αγορά ή στην κατανάλωση εκτεθειμένη στους κινδύνους και τους αστάθμητους παράγοντες που αναφέρθηκαν πιο πάνω, δεν είναι καθόλου βέβαιο ότι τελικά θα φθάσει σ' αυτό το ύψος στα χέρια του παραγωγού. Η δυσκολία αυτή στην ακριβή πρόβλεψη της αναμενόμενης παραγωγής είναι επόμενο να δημιουργεί οικονομικά προβλήματα στον επιχειρηματία παραγωγό.

– Στο φαρτό ή τη δυσκολία συντηρήσεως πολλών από τα προϊόντα γεωργικής παραγωγής.

Πολλά από τα προϊόντα γεωργικής παραγωγής είναι τέτοια από τη φύση τους που δύσκολα μπορούν να διατηρηθούν για μεγάλο χρονικό διάστημα. Τέτοια είναι κυρίως τα προϊόντα των οπωροκηπευτικών, της ανθοκομικής παραγωγής, αλλά και πολλά ζωοκομικά προϊόντα.

Βέβαια και εδώ η σύγχρονη τεχνολογία βοηθάει τον παραγωγό στην αντιμετώ-

πιση του προβλήματος αυτού. Η ψύξη σε κατάλληλα ψυγεία, η ξήρανση ή κονσερβοποίηση των γεωργικών προϊόντων αποτελούν ορισμένους από τους τρόπους αντιμετωπίσεως του προβλήματος. Οι τρόποι όμως αυτοί, πέρα από το ότι δεν είναι πάντοτε δυνατό να καλύψουν το σύνολο της παραγωγής που πλεονάζει από τις ποσότητες που μπορούν να διατεθούν άμεσα στην αγορά, συνεπάγονται και αξιόλογες δαπάνες που είναι φυσικό να βαρύνουν το κόστος παραγωγής των προϊόντων και να ανεβάζουν τις τιμές διαθέσεώς τους στην αγορά.

Έτσι, ο παραγωγός κινδυνεύει πολλές φορές να δει μέρος της παραγωγής του, που με τόσους κόπους κατόρθωσε να εξασφαλίσει, όχι μονάχα να παραμένει αδιάθετη αλλά και να καταστρέφεται ολοκληρωτικά. Και φυσικά είναι υποχρεωμένος να αντιμετωπίζει όλα τα οικονομικά προβλήματα που μπορεί μια τέτοια κατάσταση να προκαλέσει. Η Πολιτεία παίρνει βέβαια σε ορισμένες περιπτώσεις μέτρα για την προστασία ή την ανακούφιση του παραγωγού από τη σχετική ζημιά, αλλά τα μέτρα αυτά δεν είναι δυνατό να αποτελούν ολοκληρωμένη αντιμετώπιση του προβλήματος αυτού.

— Στη στενή εξάρτηση της γεωργίας από άλλους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας.

Όπως ήδη αναφέρθηκε και παραπάνω η γεωργία βρίσκεται σε στενή σχέση και εξάρτηση με άλλους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, όπως είναι η βιομηχανία, η βιοτεχνία, το εμπόριο κλπ. και η εξάρτηση αυτή είναι επόμενο να της δημιουργεί πολλές φορές προβλήματα οικονομικά. Κάθε μεταβολή στις τιμές των προϊόντων που η γεωργία προμηθεύεται π.χ. από τη βιομηχανία είναι επόμενο να της δημιουργεί οικονομικά προβλήματα, τόσο γιατί θα χρειάζεται να διαθέσει αυξημένες πιστώσεις για την προμήθεια αυτών των προϊόντων, όσο και γιατί οι αυξησίες αυτές είναι επόμενο να προκαλούν αύξηση του κόστους παραγωγής των γεωργικών προϊόντων. Σοβαρά επίσης οικονομικά προβλήματα για τη γεωργική παραγωγή αποτελούν και οι οποιεσδήποτε αδυναμίες του εμπορίου να απορροφήσει τη διαθέσιμη γεωργική παραγωγή ή οι δυσκολίες ως προς τη διάθεση των γεωργικών προϊόντων.

Ερωτήσεις.

1. Τι εννοούμε με τον όρο Γεωργική Οικονομία;
2. Σε ποιους βασικούς συντελεστές στηρίζεται κάθε μορφή γεωργικής παραγωγής;
3. Στην επίλυση ποιων προβλημάτων βοηθάει η Γεωργική Οικονομία των παραγωγών;
4. Ποια είναι η βασική οικονομική αρχή στην οποία πρέπει να στηρίζεται κάθε προσπάθεια γεωργικής παραγωγής;
5. Σε ποια σημεία της παραγωγικής του δραστηριότητας βοηθάει τον παραγωγό η Γεωργική Οικονομία;
6. Ποια είναι η σημασία της Γεωργικής Οικονομίας για το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο;
7. Σε ποια σημεία σχετίζεται η Γεωργική Οικονομία με τη βιομηχανία και το εμπόριο;
8. Ποια είναι η σημασία της Γεωργικής Οικονομίας για την Εθνική οικονομία;
9. Ποια ήταν τα βασικά προβλήματα που αντιμετώπιζε ο πρωτόγονος άνθρωπος;
10. Τι ήταν η σεισάχθεια και ποιος αρχαίος νομοθέτης την είχε επιβάλει;
11. Ποια εποχή επεκράτησε κυρίως η μορφή της φεουδαρχίας;
12. Ποια επανάσταση διεκόπησε ιερό το δικαίωμα της ιδιοκτησίας;
13. Ποιο ήταν το βασικό σφάλμα κατά την αποκατάσταση των ακτημόνων προσφύγων της Μικρασιατική καταστροφής;

14. Τι ήταν εκείνο που έδωσε μεγάλη ώθηση στην ανάπτυξη της γεωργίας μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο;
 15. Ποια προβλήματα δημιουργεί στη γεωργική παραγωγή ο συντελεστής έδαφος;
 16. Γιατί οι κλιματολογικές συνθήκες μιας περιοχής δημιουργούν προβλήματα στη γεωργική παραγωγή;
 17. Ποια είναι η ιδιομορφία της ανθρώπινης εργασίας στη γεωργική παραγωγή και ποία προβλήματα δημιουργεί;
 18. Ποιοι αστάθμητοι παράγοντες επηρεάζουν τη γεωργική παραγωγή;
 19. Γιατί η δυσκολία στη συντήρηση ορισμένων γεωργικών προϊόντων δημιουργεί προβλήματα στη γεωργική παραγωγή;
 20. Ποια προβλήματα δημιουργεί στη γεωργική παραγωγή η εξάρτησή της από άλλους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας;
-

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

1.1 Γενικά.

Συντελεστής της παραγωγής θεωρείται κάθε παράγοντας, κάθε μέσο, κάθε αγαθό, που χρησιμοποιείται στη διαδικασία της παραγωγής.

Στο χώρο της γεωργικής παραγωγής ως τέτοιοι συντελεστές θεωρούνται οι ακόλουθοι:

- Η φύση, οι κλιματολογικές δηλαδή συνθήκες και το έδαφος.
- Το κεφάλαιο.
- Η εργασία.
- Οι γνώσεις και η διανοητική δραστηριότητα του ανθρώπου.

1.2 Η φύση ως συντελεστής της γεωργικής παραγωγής.

1.2.1 Κλιματολογικές συνθήκες.

Είναι γνωστό ότι κάθε φυτικός ή ζωικός οργανισμός για να αναπτυχθεί χρειάζεται ορισμένες εξωτερικές φυσικές συνθήκες. Τέτοιες είναι οι κλιματολογικές συνθήκες του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο αναπτύσσεται.

Τα φυτά για την άνετη και αποδοτική ανάπτυξή τους απαιτούν, εκτός απ' τον παράγοντα έδαφος, κατάλληλη θερμοκρασία, ορισμένη ηλιοφάνεια, κατάλληλες και αρκετές σε ύψος βροχοπτώσεις. Πέρα από αυτούς τους κλιματολογικούς παράγοντες, ο αέρας, οι παγετοί, η ατμοσφαιρική υγρασία επηρεάζουν σε ορισμένο βαθμό την όλη ανάπτυξη και απόδοση των φυτών.

Η θερμοκρασία.

Η θερμοκρασία, αποτελεί βασική προϋπόθεση αναπτύξεως οποιουδήποτε φυτού. Τα όρια θερμοκρασίας, στα οποία μπορεί να αναπτυχθεί κάθε καλλιεργούμενο φυτό, είναι διάφορα: γι' αυτό και οι συνθήκες θερμοκρασίας, που επικρατούν σε κάθε περιοχή, καθορίζουν και το είδος των φυτών, που μπορούν να ευδοκιμήσουν σ' αυτή.

Η θερμοκρασία είναι από τους παράγοντες που δεν μπορούν να επηρεασθούν από τον άνθρωπο. Αυτό τον υποχρεώνει να προσαρμόζει αυτός τη γεωργική του παραγωγή στις συνθήκες θερμοκρασίας που επικρατούν. Έτσι η θερμοκρασία χαρακτηρίζεται μαζί με τους άλλους κλιματολογικούς παράγοντες, ως **παράγοντες αμετάβλητοι ή αναλλοίωτοι**.

Η σύγχρονη τεχνολογία έχει δώσει σήμερα στον άνθρωπο τη δυνατότητα να επηρεάζει τη θερμοκρασία του περιβάλλοντος αναπτύξεως ορισμένων φυτών με ειδικές εγκαταστάσεις δημιουργίας τεχνητού περιβάλλοντος. Αυτό όμως γίνεται σε περιορισμένη σχετικά έκταση και για την παραγωγή ορισμένων, εκτός εποχής γεωργικών προϊόντων, ιδιαίτερα ανθοκομικών και κηπευτικών, που με τις υψηλές τιμές, στις οποίες διατίθενται στην αγορά, είναι δυνατό να καλύψουν το υψηλό σχετικά κόστος κατασκευής και λειτουργίας των εγκαταστάσεων και να αφήσουν και ικανοποιητικό κέρδος στον παραγωγό.

Η ηλιοφάνεια.

Η ηλιοφάνεια αποτελεί ιδιαίτερα σημαντικό παράγοντα στη γεωργική παραγωγή. Η διεργασία της φωτοσυνθέσεως, που στηρίζεται κυρίως σ' αυτήν, αποτελεί τη βασική φυσιολογική διεργασία της συνθέσεως των οργανικών ουσιών από το φυτό, διεργασία που αποτελεί τη βάση της αναπτύξεως και αποδόσεως των φυτών.

Η ηλιοφάνεια αποτελεί και αυτή αμετάβλητο ή αναλλοίωτο παράγοντα αναπτύξεως των φυτών. Είναι ευτύχημα για τη χώρα μας, που η ηλιοφάνεια είναι άφθονη.

Η ηλιοφάνεια υπολογίζεται σε ημέρες ηλιοφάνειας το χρόνο και η μέτρησή της γίνεται με ειδικό μετεωρολογικό όργανο, τον **ηλιογράφο**.

Η μεγάλη ηλιοφάνεια σε συνδυασμό με τις άλλες κλιματολογικές συνθήκες, εξασφαλίζει τη δυνατότητα παραγωγής εκλεκτών σε ποιότητα γεωργικών προϊόντων, ιδιαίτερα φρούτων και λαχανικών.

Ο αέρας, η ατμοσφαιρική υγρασία και οι παγετοί.

Είναι παράγοντες που επηρεάζουν σε μικρότερο βαθμό τη γεωργική παραγωγή· ανήκουν στην κατηγορία των αμεταβλήτων ή αναλλοιώτων. Στην περίπτωση μόνο των παγετών είναι δυνατόν για ορισμένες καλλιέργειες ο γεωργός να πάρει μέτρα προστατευτικά, ώστε να εμποδίσει την καταστρεπτική επίδρασή τους. Τα μέτρα αυτά λαμβάνονται συνήθως σε πολυετείς και αποδοτικές καλλιέργειες, όπως είναι ορισμένα είδη καρποφόρων δένδρων, ιδιαίτερα των εσπεριδοειδών.

Οι βροχοπτώσεις.

Το νερό αποτελεί έναν από τους κυριότερους παράγοντες κάθε φυτικής παραγωγής. Οι ανάγκες σε νερό των διαφόρων καλλιεργειών είναι ανάλογες με το είδος του φυτού, τη σύσταση του εδάφους και τους άλλους κλιματολογικούς παράγοντες της περιοχής.

Το σύνολο του νερού, που χρησιμοποιείται σ' ολόκληρο τον πλανήτη μας, τόσο από τους φυτικούς όσο και από τους ζωικούς οργανισμούς, προέρχεται από τι βροχοπτώσεις ή τα χιόνια που πέφτουν σε κάθε περιοχή. Το νερό των βροχών είτε χρησιμοποιείται αμέσως από τα καλλιεργούμενα φυτά, όταν οι βροχές πέσουν την κατάλληλη εποχή, είτε αποθηκεύεται σε φυσικές υπόγειες δεξαμενές από όπου αναβλύζει ή αντλείται από τους ανθρώπους.

Και η βροχή αποτελεί παράγοντα που ο άνθρωπος δεν μπορεί να επηρεάσει. Προσπάθειες, που έγιναν κατά καιρούς να προκαλέσουν τεχνητή βροχή από υπάρχοντα στην ατμόσφαιρα σύννεφα δεν απέδωσαν αποτελέσματα ικανοποιητικά.

Οι μεγαλύτερες ποσότητες νερού με τη μορφή βροχοπτώσεων, πέφτουν συνήθως τη χειμερινή εποχή, ή από το Φθινόπωρο ως την Άνοιξη, εποχή που οι άλλες κλιματολογικές συνθήκες, και ιδιαίτερα η θερμοκρασία και η ηλιοφάνεια, δεν ευνοούν την ανάπτυξην πολλών από τα καλλιεργούμενα φυτά.

Αν όμως ο άνθρωπος δεν μπορεί να επηρεάσει τις βροχές, μπορεί να διαχειρισθεί και να αξιοποιήσει κατάλληλα το αποθηκευμένο στο έδαφος νερό, είτε αυτό έχει συγκεντρωθεί σε υπόγειες δεξαμενές, είτε ξεκινώντας από φυσικές πηγές δημιουργεί τα ποτάμια που διασχίζουν διάφορες περιοχές είτε σχηματίζει λίμνες.

Έτσι με την κατασκευή καταλλήλων τεχνικών έργων κατορθώνει να χρησιμοποιεί το νερό κατάλληλα σε εποχή που τα μεν καλλιεργούμενα φυτά το έχουν περισσότερη ανάγκη, οι δε άλλες κλιματολογικές συνθήκες καθιστούν ιδιαίτερα αποδοτική τη χρησιμοποίησή του. Απλά αρδευτικά έργα, μεγάλα υδατοφράγματα, συνδυασμένα και με κατάλληλα αρδευτικά δίκτυα, αποτελούν χαρακτηριστικές προσπάθειες του ανθρώπου για τη δέσμευση και την αξιοποίηση του διαθέσιμου στη φύση νερού.

Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις που το υπόγειο νερό βρίσκεται σε τόσο μικρό βάθος και σε τέτοια ποσότητα, ώστε να εμποδίζει την ανάπτυξη των καλλιεργουμένων φυτών. Στις περιπτώσεις αυτές ο άνθρωπος επεμβαίνει επίσης με την εκτέλεση καταλλήλων αποστραγγιστικών έργων, για να απομακρύνει τα πλεονάσματα νερού και να μεταβάλλει σε καλλιεργούμενα τα αντίστοιχα εδάφη.

1.2.2 Το έδαφος.

Μετά τις κλιματολογικές συνθήκες το έδαφος αποτελεί τον κυριότερο συντελεστή της παραγωγής. Όπως είναι γνωστό στο έδαφος αναπτύσσεται το ριζικό σύστημα του φυτού, σ' αυτό στηρίζεται το φυτό και απ' αυτό παίρνει τόσο το απαιτούμενο νερό, όσο και τα απαιτούμενα θρεπτικά συστατικά για την ανάπτυξή του.

Το έδαφος ως συντελεστής της παραγωγής έχει τρία βασικά χαρακτηριστικά, που επηρεάζουν ιδιαίτερα τη αημασία του. Τα χαρακτηριστικά αυτά είναι τα ακόλουθα:

To αμετακίνητο.

Το έδαφος, αντίθετα με τους άλλους συντελεστές της παραγωγής (το κεφάλαιο, την εργασία και την ανθρώπινη διανοητική δραστηριότητα) δεν μετακινείται. Έτσι η θέση του επηρεάζει σημαντικά την αξία και τη χρησιμότητά του. Παλαιότερα, που τα μέσα μεταφοράς και μετακίνησεως του ανθρώπου ήταν πολύ περιορισμένα, ο άνθρωπος μπορούσε να εκμεταλλευθεί και να αξιοποιήσει εδάφη, που δεν απέιχαν πολύ απ' το χώρο της μόνιμης διαμονής του. Εδάφη απομακρυσμένα ήταν αδύνατο να αξιοποιηθούν γιατί και η μετακίνηση σ' αυτά του παραγωγού ήταν δύσκολη, αλλά και η μεταφορά των παραγομένων προϊόντων δεν ήταν εύκολη.

Σήμερα όμως λόγω της αυξήσεως του πληθυσμού και της εξαπλώσεως του σ' όλες σχεδόν τις περιοχές του πλανήτη μας, αλλά και της αναπτύξεως των μέσων μετακίνησεως του ανθρώπου και των μέσων μεταφοράς είναι δυνατή η αξιοποίηση και η παραγωγική εκμετάλευση εδαφών, που για παλαιότερες εποχές ήταν αδιανόητη.

Παρ' όλα αυτά η θέση του καλλιεργήσιμου εδάφους δεν έπαιψε να αποτελεί και σήμερα ιδιαίτερα σημαντικό προσδιοριστικό παράγοντα του τρόπου αξιοποιήσεώς του.

Πολλά από τα εδάφη που βρίσκονται πολύ κοντά ή σε επαφή με μεγάλα αστικά κέντρα δεν προσφέρονται για γεωργική εκμετάλλευση. Τα εδάφη αυτά χρησιμοποιούνται είτε ως οικόπεδα, για την έπεκταση των αστικών κέντρων, είτε για την εγκατάσταση άλλων κλάδων οικονομικής παραγωγής (βιομηχανίας, βιοτεχνίας κλπ.) γιατί έτσι αποδίδουν περισσότερο κέρδος στον ιδιοκτήτη τους.

Εδάφη κοντά στις κατοικημένες περιοχές, που δεν είναι δυνατό να αξιοποιηθούν με τον παραπάνω τρόπο, χρησιμοποιούνται για την καλλιέργεια φυτών που θέλουν καθημερινή επίβλεψη, εντατική εργασία και συχνή επέμβαση του παραγωγού. Καλλιεργούνται δηλαδή με φυτά, που τα προϊόντα τους απαιτούν άμεση κατανάλωση μετά τη συγκομιδή και που ο όγκος και το βάρος της παραγωγής τους απαιτεί μεγάλες δαπάνες μεταφοράς (λαχανικά, άνθη κλπ.).

Εδάφη που βρίσκονται σε μεγαλύτερες αποστάσεις καλλιεργούνται με φυτά, τα οποία δεν απαιτούν τόσο μεγάλη επέμβαση του παραγωγού και των οπίων τα προϊόντα διατηρούνται και αντέχουν στις μεταφορές, ενώ το κόστος μεταφοράς δεν μειώνει σημαντικά το καθαρό κέρδος που είναι δυνατό να εξασφαλίσουν για τον παραγωγό (οπωροφόρα δέντρα, βιομηχανικά φυτά).

Εδάφη τέλος που απέχουν πολύ από τα αστικά κέντρα καλλιεργούνται με φυτά που απαιτούν ελάχιστα την επέμβαση του παραγωγού, που δεν δημιουργούν προβλήματα ούτε υπέρογκες δαπάνες για τη μεταφορά τόσο των καλλιεργητικών εφοδίων, όσο και των προϊόντων στον τόπο καταναλώσεως (δημητριακά κλπ.) (σχ. 1.2α).

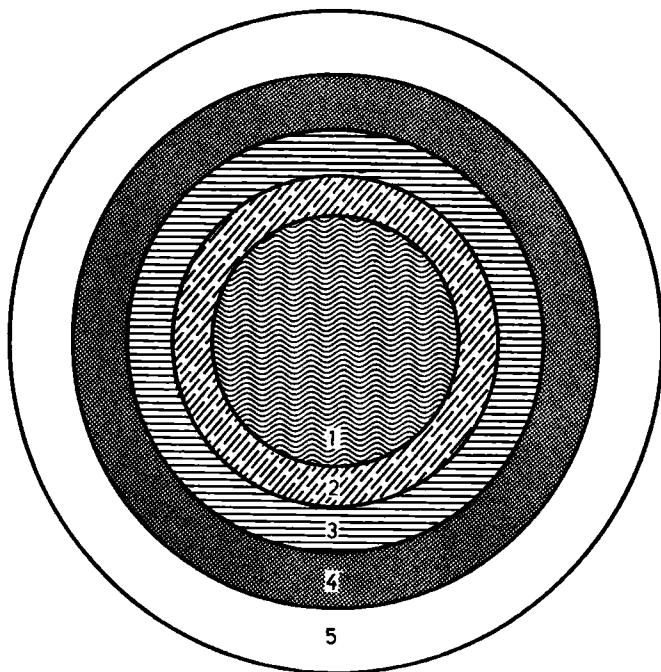
Φυσικά η θέση του εδάφους σε σχέση με τον τόπο διαμονής του παραγωγού ή τον τόπο καταναλώσεως των παραγομένων προϊόντων δεν είναι σήμερα ο μόνος καθοριστικός παράγοντας για τον τρόπο αξιοποιήσεώς του. Καθώς θα δούμε αργότερα, η φύση, η σύσταση, η γονιμότητα του εδάφους, η σύνθεση των άλλων συντελεστών της παραγωγής (κλιματολογικών συνθηκών, ύπαρξη σε επάρκεια αρδεύσιμου νερού), αλλά και η ύπαρξη οδικού δικτύου, η δυνατότητα δηλαδή εύκολης προσπελάσεως με τα σύγχρονα μέσα μεταφοράς, επηρεάζουν τον τρόπο αξιοποιήσεώς του.

To αμετάβλητο του εδάφους.

Κάθε έδαφος έχει ορισμένη σύνθεση, που είναι σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό κατάλληλη για την ανάπτυξη καλλιεργουμένων φυτών. Έχει επίσης ορισμένη μορφολογία (επίπεδα, επικλινή, ορεινά, ημιορεινά ή πεδινά εδάφη) που επηρεάζει τη σημασία και την αξία του για τη γεωργική παραγωγή.

Τα χαρακτηριστικά αυτά του εδάφους δεν μεταβάλλονται και είναι υποχρεωμένος ο καλλιεργητής παραγωγός να προσαρμόζει σ' αυτά τις καλλιέργειες.

Υπάρχουν βέβαια περιπτώσεις, που ο άνθρωπος προσπαθεί με τα σύγχρονα τεχνικά μέσα να μεταβάλει αυτά τα χαρακτηριστικά του εδάφους (προσθήκη ορισμένων συστατικών για την αλλαγή της φυσικής ή χημικής συνθέσεώς του, ισοπέδωση επικλινών εδαφών κλπ.) αλλά αυτό είναι δυνατό να γίνει σε περιορισμένη μόνο κλίμακα και για την επίτευξη μικρών σχετικά μεταβολών, με την προϋπόθεση ότι το είδος της εκμεταλλεύσεως που θα ακολουθήσει και οι αποδόσεις των φυτών που θα καλλιεργηθούν, δικαιολογούν τις δαπάνες για τις μεταβολές αυτές.

Σχ. 1.2α.

Τρόπος αξιοποίησεως του εδάφους ανάλογα με τη θέση του σε σχέση με την κατοικημένη περιοχή.

1. Αστική ή κατοικημένη περιοχή.
2. Ζώνη αναπτύξεως βιομηχανιών ή βιοτεχνιών.
3. Καλλιέργεια λαχανοκομικών και ανθοκομικών φυτών.
4. Καλλιέργεια δένδρων και βιομηχανικών φυτών.
5. Καλλιέργεια φυτών μεγάλης καλλιέργειας, κυρίως δημητριακών.

Η αδυναμία αυξήσεως του εδάφους.

Το τρίτο βασικό χαρακτηριστικό του εδάφους είναι η αδυναμία της αυξήσεως του. Η έκταση του καλλιεργούμενου ή του καλλιεργήσιμου εδάφους στον πλανήτη μας είναι περιορισμένη.

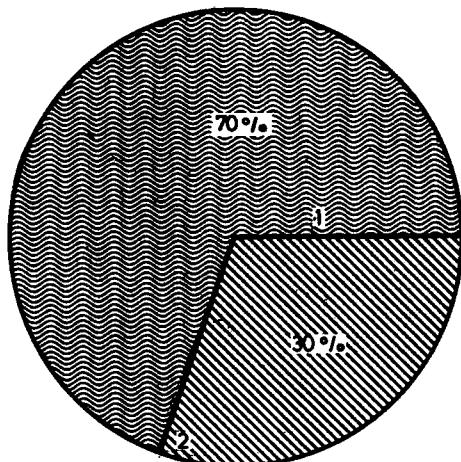
Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι καλλιεργούμενες σήμερα εκτάσεις έχουν σημαντικά αυξηθεί σε σύγκριση με παλαιότερες εποχές. Αυτό όμως οφείλεται κυρίως στην αξιοποίηση και την εκμετάλλευση καλλιεργησίμων εδαφών, που παλαιότερα έμεναν ανεκμετάλλευτα και όχι σε ουσιαστική αύξηση του διαθέσιμου εδάφους.

Η αύξηση του ανθρώπινου πληθυσμού με την παράλληλη αύξηση των αναγκών σε προϊόντα γεωργοκτηνοτροφικά, αλλά και η αύξηση αυτών των αναγκών που οφείλεται στην άνοδο του βιωτικού επιπέδου του σύγχρονου ανθρώπου, επέβαλε και επιβάλλει την ανάγκη εκμεταλλεύσεως κάθε κατάλληλης εκτάσεως στον πλανήτη μας. Η ανάπτυξη εξ άλλου της σύγχρονης τεχνολογίας έκανε αν όχι εύκολη τουλάχιστον δυνατή και συμφέρουσα την εκμετάλλευση αυτή.

Υπάρχουν επίσης οι περιπτώσεις μεταβολής μεγάλων θαλασσίων περιοχών με πολύ μικρό βάθος νερού σε καλλιεργήσιμες εκτάσεις, όπως π.χ. έχει γίνει στην Ολλανδία. Άλλα και εδώ η αύξηση του καλλιεργούμενου εδάφους είναι περιορισμένη.

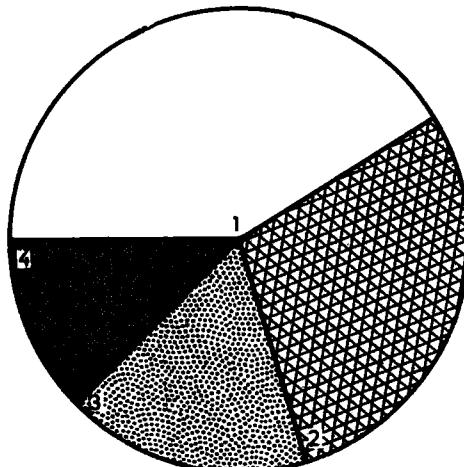
Η έκταση του εδάφους.

Η συνολική επιφάνεια του πληνήτη μας ανέρχεται σε: 510101100 τετραγωνικά χιλιόμετρα. Από την επιφάνεια αυτή τα επτά δέκατα καλύπτονται από τις θάλασσες και τους ωκεανούς και τα υπόλοιπα τρία δέκατα αποτελούν την ξηρά (σχ. 1.2β)

Σχ. 1.2β.

Κατανομή της ολικής επιφάνειας της γης.
1) Θάλασσα 70%. 2) Ξηρά 30%.

Σχ. 1.2γ.

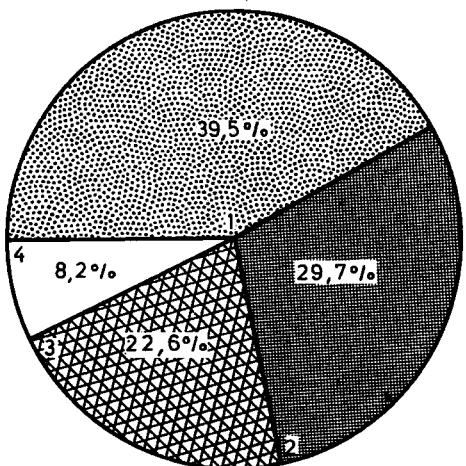
Κατανομή της επιφάνειας της γης.
1) Έρημοι, άγονες εκτάσεις, οικισμοί: 41%.
2) Δάση: 28,5%. 3) Βοσκές: 17,5%.
4) Καλλιεργήσιμη έκταση: 13%.

Γενικότερα η χρήση της συνολικής επιφάνειας του πλανήτη μας που δεν καλύπτεται από νερό, παίρνει βασικά τις ακόλουθες μορφές:

- Καλλιεργούμενες εκτάσεις.
- Βοσκές και λιβάδια.
- Δάση.
- Άγονες εκτάσεις.
- Κατοικημένες περιοχές.
- Μεταλλεία — Ορυχεία.
- Διάφορες άλλες χρήσεις (βιομηχανικές εγκαταστάσεις, οδικά δίκτυα κλπ.).

Η κατανομή της εδαφικής επιφάνειας της γης σε διάφορες μορφές χρήσεώς της παρουσιάζεται στο σχήμα 1.2γ.

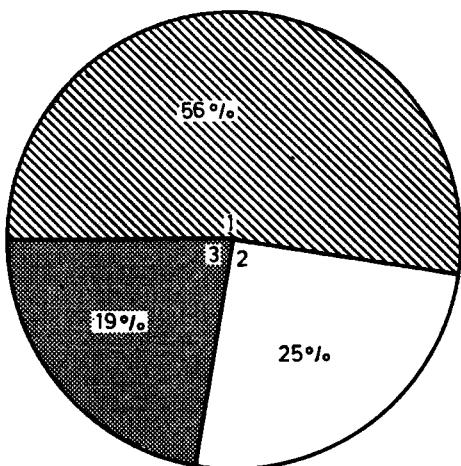
Φυσικά το είδος της χρήσεως του εδάφους διαφέρει από χώρα σε χώρα, ανάλογα με τη σύσταση και τη μορφολογία του, αλλά και τους άλλους παράγοντες του κλίματος κάθε περιοχής. Έτσι π.χ., ενώ στην Ιταλία η γεωργική γη καταλαμβάνει το 50% περίπου της συνολικής επιφάνειας της χώρας, στην Αίγυπτο, την Αυστραλία και τη Βραζιλία η γεωργική γη δεν ξεπερνάει το 2,5% περίπου.

Σχ. 1.2δ.

Κατανομή της ολικής επιφάνειας της χώρας μας ανάλογα με τον τρόπο χρήσεώς της.

- 1) Βοσκότοποι.
- 2) Καλλιεργούμενες εκτάσεις.
- 3) Δάση.
- 4) Οικισμοί.

Σχ. 1.2ε.

Κατανομή της επιφάνειας της χώρας μας σε ορεινές, ημιορεινές και πεδινές εκτάσεις.

- 1) Πεδινές εκτάσεις.
- 2) Ορεινές εκτάσεις.
- 3) Ημιορεινές εκτάσεις.

Έκταση και χρήση του Ελληνικού εδάφους.

Η συνολική επιφάνεια της χώρας μας ανέρχεται σε 132 εκατομμύρια στρέμματα. Από αυτά ποσοστό 29,7% περίπου, δηλαδή 39,2 εκατομμύρια στρέμματα, αποτελούν τις καλλιεργούμενες εκτάσεις και 52,1 εκατομμύρια στρέμματα, δηλαδή ποσοστό 39,5%, αποτελούν οι βοσκότοποι. Τα δάση καλύπτουν έκταση 29,8 εκατομμύρια στρέμματα, δηλαδή ποσοστό 22,6% και οι λοιπές εκτάσεις ανέρχονται σε 10,8 εκατομμύρια στρέμματα, δηλαδή ποσοστό 8,2%.

Σχηματικά η κατανομή της όλης επιφάνειας της χώρας παρουσιάζεται στο σχήμα 1.2δ.

Από την άποψη της μορφολογίας τους οι καλλιεργούμενες εκτάσεις της χώρας μας διακρίνονται σε **πεδινές, ημιορεινές** και **ορεινές**. Σχηματικά η κατανομή τους στις κατηγορίες αυτές παρουσιάζεται στο σχήμα 1.2ε.

Τα στοιχεία που αναφέραμε σχετικά με την έκταση, τη μορφή και τη χρήση του Ελληνικού εδάφους μας οδηγούν εύκολα στα ακόλουθα συμπεράσματα:

- Η όλη μορφολογία του Ελληνικού εδάφους, με τις μεγάλες ορεινές περιοχές, αφήνει μικρό ποσοστό εκτάσεως, που μπορεί να καλλιεργηθεί. Βέβαια και οι εκτάσεις που καταλαμβάνονται από βοσκότοπους αποτελούν έδαφος παραγωγικό στον τομέα της πρωτογενούς παραγωγής με την έκμετάλλευσή τους από την κτηνοτροφία. Η μορφολογία όμως αυτών των εκτάσεων, κυρίως ορεινές και ημιορεινές, και το χαμηλό ύψος των βροχοπτώσεων στη χώρα μας, περιορίζουν σημαντικά την απόδοσή τους σε χορτονομή.

- Από το σύνολο των καλλιεργουμένων εκτάσεων μικρό ποσοστό αποτελούνται από πεδινές και γόνιμες εκτάσεις, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό τους αποτελεί-

ται από εκτάσεις ορεινές και ημιορεινές με περιορισμένες, όπως είναι φυσικό, απόδοσεις.

1.2.3 Το έμβιο ή το βιολογικό περιβάλλον.

Τα φυτά καθώς και τα ζώα που αποτελούν αντικείμενο της γεωργοκτηνοτροφικής παραγωγής και κατά συνέπεια και της γεωργικής οικονομίας, είναι ζωντανοί οργανισμοί, οι οποίοι, για την επιβίωσή τους έχουν ανάγκη και από άλλους ή από προϊόντα ή υπηρεσίες άλλων ζωντανών οργανισμών.

Έτσι, ενώ η βιομηχανική παραγωγή χρησιμοποιεί στην παραγωγική της διαδικασία νεκρά και άψυχα αντικείμενα ή υλικά, με μόνο σχεδόν ζωντανό οργανισμό τον ανθρώπινο παράγοντα, η γεωργική παραγωγή εξελίσσεται μέσα σε έμβιο περιβάλλον γεμάτο από ποικίλους και πολύμορφους οργανισμούς. Αυτό το περιβάλλον επηρεάζει άλλοτε θετικά και άλλοτε αρνητικά την παραγωγή των καλλιεργουμένων φυτών ή την απόδοση των εκτρεφομένων ζώων. Δικαιολογημένα λοιπόν το έμβιο ή το βιολογικό περιβάλλον θεωρείται ένας από τους συντελεστές της γεωργικής παραγωγής.

Το έμβιο ή το βιολογικό περιβάλλον αποτελείται από:

- Ζωικούς οργανισμούς, όπως είναι π.χ. διάφοροι ζωικοί μικροοργανισμοί (βακτήρια κλπ.), διάφοροι σκώληκες που ζουν μέσα στο έδαφος ή άλλοι πιο τέλειοι οργανισμοί όπως έντομα, ζώα, πτηνά.
- Φυτικούς οργανισμούς, όπως είναι π.χ. ορισμένοι φυτικοί μικροοργανισμοί (μύκητες κλπ.) και διάφορα φυτά, που σαν ζιζάνια επηρεάζουν την ανάπτυξη και την απόδοση των καλλιεργουμένων φυτών.

α) Επίδραση του έμβιου περιβάλλοντος στην ανάπτυξη και την απόδοση των φυτών και των ζώων.

Το έμβιο περιβάλλον επιδρά και επηρεάζει την ανάπτυξη και την απόδοση των φυτών και των ζώων, τόσο θετικά όσο και αρνητικά.

Θετική επίδραση του έμβιου περιβάλλοντος: Αναφέρομε εδώ μερικές από τις πιο βασικές περιπτώσεις θετικής επιδράσεως του έμβιου περιβάλλοντος στην ανάπτυξη και απόδοση των φυτών και των ζώων.

Όπως είναι γνωστό, τα φυτά απορροφούν από το έδαφος **ανόργανες ουσίες**, τις οποίες μαζί με το νερό, το φως του ήλιου και το διοξείδιο του άνθρακα του ατμοσφαιρικού αέρα, τις χρησιμοποιούν για να συνθέτουν, με τη διαδικασία της φωτοσυνθέσεως μέσα στα πράσινα φύλλα τους, τις **οργανικές ουσίες**.

Οι οργανικές ουσίες που τα φυτά απορροφούν από το έδαφος για την ανάπτυξη και την απόδοσή τους, αντικαθίστανται με την αποσύνθεση οργανικών ουσιών που μένουν στο έδαφος ως υπόλειμματα είτε καλλιεργουμένων είτε αυτοφυών φυτών. Την πολύτιμη αυτή διαδικασία της αποσυνθέσεως έχουν αναλάβει οι διάφοροι μικροοργανισμοί που ζουν μέσα στο έδαφος. Έτσι, όσο πιο πλούσιο είναι το έδαφος σε τέτοιους μικροοργανισμούς και σε υπολείμματα οργανικών ουσιών, τόσο πιο πλούσιο γίνεται σε ανόργανες ουσίες.

- Διάφοροι **μικροοργανισμοί που ζουν μέσα στο έδαφος**, σε συνεργασία με ορισμένα από τα καλλιεργούμενα φυτά, δεσμεύουν πολύτιμα για τα φυτά

θρεπτικά συστατικά και εμπλουτίζουν με αυτά το καλλιεργούμενο έδαφος. Τέτοιοι μικροοργανισμοί είναι ορισμένα είδη βακτηρίων, τα αζωτοβακτήρια που, σε συνεργασία με τα ψυχανθή, δεσμεύουν το άζωτο και εμπλουτίζουν με αυτό το έδαφος στο οποίο αναπτύσσονται τα φυτά αυτά.

- Διάφοροι **ζωικοί οργανισμοί που ζουν μέσα στο έδαφος**, όπως είναι οι διάφοροι σκώληκες, βελτιώνουν την υφή και τη σύστασή του και διευκολύνουν τόσο τον αερισμό όσο και τη διείσδυση της υγρασίας μέσα στις στοές που ανοίγουν μέσα σ' αυτό.
- Διάφορα **έντομα** και κυρίως οι μέλισσες, διευκολύνουν τη γονιμοποίηση σε πολλά από τα καλλιεργούμενα φυτά, ιδιαίτερα στα οπωροφόρα δένδρα και συντελούν έτσι σημαντικά στην αύξηση της παραγωγής.
- Διάφοροι **ζωικοί οργανισμοί** συντελούν στην προστασία των καλλιεργουμένων φυτών από διάφορους εχθρούς, επειδή ζουν και αναπτύσσονται πάνω σ' αυτούς τους εχθρικούς για τα φυτά ζωικούς ή φυτικούς οργανισμούς.

Αρνητική επίδραση του έμβιου περιβάλλοντος: Αρνητικά επιδρά το έμβιο περιβάλλον στην ανάπτυξη των φυτών στις ακόλουθες περιπτώσεις:

- Πολλοί από τους μικροοργανισμούς που ζουν στο περιβάλλον των καλλιεργουμένων φυτών αποτελούν σημαντικούς εχθρούς για τα ίδια τα φυτά. Ένας μεγάλος αριθμός από αυτούς αναπτύσσονται ως παράσιτα ή προσβάλλουν τα διάφορα μέρη των φυτών εμποδίζοντας την ανάπτυξή τους και μειώνοντας σε μεγάλο βαθμό την απόδοσή τους τόσο σε ποσότητα όσο και σε ποιότητα. Αποτελούν, δηλαδή, τα κυριότερα αίτια πολλών ασθενειών ή τους βασικούς εχθρούς των καλλιεργουμένων φυτών. Για το λόγο αυτό οι παραγωγοί αναγκάζονται να παίρνουν ορισμένα μέτρα για την πρόληψη ή αντιμετώπιση των αρνητικών επιδράσεων αυτών των οργανισμών. Τα μέτρα όμως αυτά, ακόμα και στις περιπτώσεις απόλυτης αποτελεσματικότητάς τους, επιβαρύνουν με τις σχετικές δαπάνες το κόστος παραγωγής των γεωργικών προϊόντων.
- Πολλά από τα έντομα ή τους άλλους ζωικούς οργανισμούς, όπως ακάρεα κλπ. αποτελούν επίσης σημαντικούς εχθρούς για τα καλλιεργούμενα φυτά και η παρουσία τους έχει τις ίδιες επιπτώσεις όπως και εκείνη των επικινδύνων μικροοργανισμών.
- Πολλοί φυτικοί οργανισμοί αναπτύσσονται ως ζιζάνια στον ίδιο χώρο με τα καλλιεργούμενα φυτά, με αποτέλεσμα να μειώνουν την απόδοσή τους. Και στην περίπτωση αυτή ο παραγωγός αναγκάζεται να πάρει μέτρα για την καταπολέμηση των ζιζανίων, τα οποία επιβαρύνουν όπως είναι φυσικό το κόστος παραγωγής των προϊόντων.

Παρόμοιες επιδράσεις, θετικές και αρνητικές, προκαλούνται και στα εκτρεφόμενα ζώα από το έμβιο ή το βιολογικό τους περιβάλλον. Και εδώ υπάρχουν μικροοργανισμοί, φυτικοί και ζωικοί, που προσβάλλουν τα εκτρεφόμενα ζώα και αποτελούν γι' αυτά επικινδυνούς εχθρούς. Υπάρχουν όμως επίσης και οργανισμοί, φυτικοί και ζωικοί, που επιδρούν ευεργετικά στην ανάπτυξη και την απόδοσή τους. Φροντίδα και έργο του παραγωγού είναι να περιορίζει την επίδραση των επικινδύνων οργανισμών και να ενισχύει αντίθετα, τη δράση εκείνων, φυτικών και ζωικών, που επιδρούν ευεργετικά στην ανάπτυξη και την απόδοση των εκτρεφομένων ζώων.

β) Ο παραγωγός και το έμβιο περιβάλλον.

Ο παραγωγός έχει την κύρια ευθύνη για τη μεγαλύτερη δυνατή μείωση των αρνητικών επιδράσεων του έμβιου περιβάλλοντος στην ανάπτυξη και απόδοση των καλλιεργουμένων φυτών ή των εκτρεφομένων ζώων και για την καλύτερη δυνατή αξιοποίηση αντίστοιχα των θετικών επιδράσεών του.

Η διατήρηση της καλύτερης δυνατής ισορροπίας ανάμεσα στους οργανισμούς, φυτικούς ή ζωικούς, που αποτελούν αυτό το περιβάλλον, αποτελεί και πρέπει να αποτελεί κύριο και βασικό μέλημα του παραγωγού. Ιδιαίτερη προσοχή χρειάζεται σε κάθε επέμβασή του, στην πρόληψη ή αντιμετώπιση μιας οποιασδήποτε αρνητικής επιδράσεως οργανισμών του περιβάλλοντος στα καλλιεργούμενα φυτά ή τα εκτρεφόμενα ζώα. Κάθε τέτοια επέμβαση θα πρέπει να γίνεται κατά τέτοιο τρόπο, ώστε όχι μονάχα να επιτυγχάνεται το επιδιωκόμενο επιθυμητό αποτέλεσμα, αλλά και να εμποδίζεται κάθε αρνητική επίδραση στο περιβάλλον από τα μέτρα που παίρνει κάθε φορά, όπως είναι π.χ. η μόλυνση του περιβάλλοντος από τα χρησιμοποιούμενα φυτοφάρμακα, η οποία είναι επικίνδυνη για πολλούς πολύτιμους για τα φυτά ζωικούς ή φυτικούς οργανισμούς. Έτσι θα εξασφαλίζεται η μεγαλύτερη δυνατή συμβολή του παραγωγικού συντελεστή που αποτελεί το έμβιο ή το βιολογικό περιβάλλον του φυτού στο σύνολο της γεωργικής και κτηνοτροφικής παραγωγής.

1.3 Η εργασία.

1.3.1 Γενικά.

Ο δεύτερος παραγωγικός συντελεστής που χρησιμοποίησε από την αρχή ο άνθρωπος, μετά από τη φύση, για την κάλυψη, αρχικά, των αναγκών του σε γεωργικά προϊόντα και για τη διάθεση αργότερα τέτοιων προϊόντων στην αγορά, είναι η εργασία. Ακόμα και κατά την πρώτη περίοδο της ελεύθερης συλλογής ειδών διατροφής από τη φύση χωρίς καμιά καλλιεργητική προσπάθεια από τον παραγωγό, ο παράγοντας **εργασία** έπαιζε το βασικότερο ρόλο.

Ευνόητο είναι ότι μετά την εμφάνιση της γεωργίας, της καλλιέργειας ορισμένων φυτών ή της εκτροφής ορισμένων ζώων, το κυριότερο μέσο που χρησιμοποίησε ο άνθρωπος σ' αυτή την παραγωγική δραστηριότητά του ήταν η μυϊκή του δύναμη, η προσωπική του εργασία και η εργασία των μελών της οικογένειάς του.

Όταν αργότερα η απαιτούμενη εργασία ήταν τέτοιας μορφής και τόση σε ποσότητα που ο ίδιος δεν μπορούσε πια να ανταποκριθεί, επενόησε τη χρησιμοποίηση των ζώων και την αξιοποίηση της δικής τους μυϊκής δυνάμεως. Για πολλές χιλιετηρίδες η μυϊκή δύναμη του ανθρώπου και η παράλληλη δύναμη των εκτρεφομένων ζώων, απετέλεσαν τις μόνες πηγές για τον παράγοντα **εργασία** στη γεωργική παραγωγή. Αργότερα, όταν εμφανίστηκαν οι μηχανές, χωρίς να σταματήσει αμέσως η χρησιμοποίηση της ανθρώπινης και της ζωικής εργασίας, η εργασία των μηχανών άρχισε να καλύπτει ολοένα και αυξανόμενο ποσοστό της απαιτούμενης σε κάθε παραγωγική γεωργική δραστηριότητα εργασίας.

Αν και η ζωική εργασία τείνει σήμερα να εξαλειφθεί από τη γεωργική παραγωγή και η ανθρώπινη εργασία μειώνεται όλο και περισσότερο, ενώ αντίστοιχα αυξάνει αδιάκοπα η χρησιμοποιούμενη εργασία των μηχανών, είναι σκόπιμο να δούμε λε-

πτομερέστερα και τις τρεις αυτές μορφές του συντελεστή **εργασία** για τη γεωργική παραγωγή, δηλαδή, τη ζωική εργασία, την εργασία των μηχανών και την ανθρώπινη εργασία.

1.3.2 Ζωική εργασία.

Για χιλιετηρίδες ολόκληρες τα ζώα εργασίας απετέλεσαν έναν πολύτιμο βοηθό του γεωργού στις παραγωγικές δραστηριότητές του. Ακόμα και σήμερα σε πολλές υποανάπτυκτες χώρες τα ζώα εξακολουθούν να αποτελούν μία από τις κυριότερες πηγές εργασίας για τη γεωργική παραγωγή. Στις αναπτυγμένες όμως χώρες, καθώς και στις χώρες που βρίσκονται στο στάδιο της οικονομικής αναπτύξεως τους, τα ζώα εργασίας έχουν ολοκληρωτικά σχεδόν αντικατασταθεί με τα γεωργικά μηχανήματα.

Στην αντικατάσταση αυτή συνετέλεσαν τόσο τα προβλήματα που προκαλεί στον παραγωγό η διατήρησή τους δύσος και τα τεράστια συγκριτικά πλεονεκτήματα της μηχανής.

Τα ζώα εργασίας ανεβάζουν σημαντικά το κόστος των παραγομένων προϊόντων γιατί επιβαρύνουν την παραγωγή με τις δαπάνες διατηρήσεώς τους και κατά τις εποχές που δεν είναι δυνατή η χρησιμοποίησή τους για την εκτέλεση σχετικών γεωργικών εργασιών. Συχνά επίσης καθιστούν δύσκολη την έγκαιρη εκτέλεση των διαφόρων καλλιεργητικών εργασιών γιατί, όπως είναι γνωστό, είναι περιορισμένη η απόδοσή τους, ιδιαίτερα ως προς την ταχύτητα εκτελέσεως των διαφόρων εργασιών.

Αυτός είναι και ο λόγος που η ζωική εργασία χάνει πια την αξία της ως συντελεστή της γεωργικής παραγωγής και έχει ολοκληρωτικά εκλείψει ή τείνει να εκλείψει τουλάχιστον στις αναπτυγμένες και στις αναπτυσσόμενες οικονομικά χώρες.

1.3.3 Εργασία μηχανών.

Όπως σημειώθηκε και πιο πάνω, την εργασία των ζώων αντικατάστησε και αντικαθιστά ολοένα και περισσότερο στη γεωργική παραγωγή η χρήση των γεωργικών μηχανημάτων. Η ανακάλυψη και η χρησιμοποίηση των μηχανών που επέφερε μία από τις επαναστατικότερες μέχρι σήμερα μεταβολές στη ζωή και την οικονομία του ανθρώπου επέφερε παράλληλα και επαναστατική αληθινά μεταβολή και στο χώρο της γεωργικής παραγωγής.

Τα γεωργικά μηχανήματα δεν αντικατάστησαν μόνο την εργασία των ζώων αλλά και με έναν ολοένα αυξανόμενο ρυθμό αντικαθιστούν και την ανθρώπινη.

Στην επέκταση αυτή της χρησιμοποίησεως των μηχανών στη γεωργική παραγωγή συνετέλεσαν και συντελούν τα τεράστια πλεονεκτήματά τους σε σύγκριση τόσο με τη ζωική δύσος και με την ανθρώπινη εργασία. Ως τέτοια πλεονεκτήματα μπορούν να θεωρηθούν τα ακόλουθα:

- Με τη χρήση των μηχανών μειώθηκε ιδιαίτερα σημαντικά η επιβάρυνση που επέφερε στο κόστος παραγωγής των προϊόντων ο παράγοντας **εργασία**.
- Με τη χρήση των μηχανών αυξήθηκε σε μεγάλο βαθμό η διαθέσιμη σε κάθε γεωργική εκμετάλλευση εργασία, με αποτέλεσμα να δοθεί στον παραγωγό η

δυνατότητα να καλλιεργήσει περισσότερες καλλιεργήσιμες εκτάσεις που με τη ζωική εργασία δεν είχε τη δυνατότητα από την άποψη του χρόνου να καλλιεργήσει.

- Τα γεωργικά μηχανήματα έκαναν δυνατή τη μετατροπή σε καλλιεργήσιμες εκτάσεις, με την παράλληλη εκτέλεση καταλλήλων εγγειοβελτιωτικών έργων, εκτάσεων που με τη ζωική εργασία ήταν αδύνατο να αξιοποιηθούν γεωργικά.
- Με την εφαρμογή της σύγχρονης τεχνολογίας, τα γεωργικά μηχανήματα έκαναν δυνατή την εκτέλεση εξειδικευμένων καλλιεργητικών εργασιών, οι οποίες αύξησαν σε σημαντικό βαθμό την ποσότητα των παραγομένων προϊόντων και τη βελτίωση της ποιότητάς τους. Τέτοιες εργασίες είναι η σπορά, τα σκαλίσματα, οι αρδεύσεις, η αποτελεσματική χρήση των ζιζανιοκτόνων και φυτοφαρμάκων για την προστασία της παραγωγής από επικίνδυνους εχθρούς και ασθένειες, η συγκομιδή και η κατάλληλη επεξεργασία των προϊόντων κλπ.
- Τα γεωργικά μηχανήματα πολλαπλασίασαν την αποδοτικότητα της ανθρώπινης εργασίας που διατίθεται στη γεωργική παραγωγή, με αποτέλεσμα να ελευθερώνονται πολλά εργατικά χέρια από τον τομέα της γεωργικής παραγωγής και να διατίθενται σε άλλους κλάδους οικονομικής παραγωγής ή να διατίθενται για την επέκταση της παραγωγικής δραστηριότητας των παραγώγων.

Γενικότερα θα μπορούσε να λεχθεί ότι τα γεωργικά μηχανήματα συνετέλεσαν στη μεγάλη αύξηση της παραγωγικότητας όλων των άλλων συντελεστών της παραγωγής και ιδιαίτερα των καλλιεργουμένων εκτάσεων και της ανθρώπινης εργασίας.

Φυσικά για να εξασφαλίζεται σε ικανοποιητικό βαθμό η θετική αυτή συμβολή της εργασίας των γεωργικών μηχανημάτων στη γεωργική παραγωγή, είναι απαραίτητο η χρήση των μηχανημάτων να γίνεται κατά τον οικονομικότερο δυνατό τρόπο, δηλαδή να στηρίζεται σε κριτήρια καθαρά οικονομικά. Και παρακάτω τονίζονται ιδιαίτερα όσα πρέπει να έχει πάντα υπόψη του ο παραγωγός για το σκοπό αυτό.

— Επλογή του κατάλληλου για κάθε περίπτωση μηχανήματος.

Ο παραγωγός, ανάλογα με το μέγεθος των καλλιεργουμένων εκτάσεων και με το είδος των φυτών που πρόκειται να καλλιεργεί, ανάλογα με την τεχνική που προτίθεται να εφαρμόζει στις καλλιέργειές του και με τις άλλες, έξω από τις καλλιεργητικές, εργασίες που με το συγκεκριμένο μηχάνημα θα είναι δυνατόν να εκτελέσει, ιδιαίτερα όταν πρόκειται για γεωργικό ελκυστήρα, θα πρέπει να επιλέγει το καταλληλότερο για την εκμετάλλευσή του μηχάνημα. Στην περίπτωση αυτή η καταλληλότητα αναφέρεται στο μέγεθος του μηχανήματος, την ποιότητά του, την ποιότητα της εκτελούμενης εργασίας, το κόστος αγοράς του, τις δαπάνες λειτουργίας και συντηρήσεώς του.

Το κόστος εργασίας ενός μηχανήματος μειώνεται όσο αυξάνει ο αριθμός των ωρών ή των ημερών κατά τις οποίες αυτό χρησιμοποιείται στη διάρκεια του χρόνου. Συχνά συμβαίνει παραγωγοί με μικρή σχετικά καλλιεργούμενη έκταση και με καλλιέργειες που απαιτούν εποχική μονάχα εργασία των γεωργικών μηχανημάτων, π.χ. ελκυστήρων, να αγοράζουν μεγάλης ιπποδυνάμεως μηχανήματα, τα οποία

απασχολούν λίγες σχετικά ημέρες το χρόνο στην εκμετάλλευσή τους. Χρησιμοποιούν, βέβαια, ενδεχομένως τα μηχανήματα αυτά για την εκτέλεση και άλλων εργασιών, αλλά το μεγάλο κόστος λειτουργίας τους ανεβάζει οπωσδήποτε και το κόστος εκτελέσεως των εργασιών αυτών. Τα μηχανήματα αυτά επιβαρύνουν σημαντικά την εκμετάλλευση όχι μονάχα με τη μεγάλη δαπάνη αγοράς τους, αλλά και με τις δαπάνες λειτουργίας και συντηρήσεώς τους. Επειδή εξάλλου οι δαπάνες αυτές κατανέμονται σε περιορισμένο αριθμό ωρών ή ημερών εργασίας κάθε χρόνο, το κόστος λειτουργίας αυτών των μηχανημάτων ανεβάζει σημαντικά το κόστος των παραγομένων προϊόντων.

Αν το μέγεθος της εκμεταλλεύσεως είναι τέτοιο που δεν δικαιολογεί την προμήθεια μηχανήματος, τότε ο παραγωγός θα πρέπει να εξετάσει την περίπτωση προμήθειας μηχανήματος από κοινού με συνάδελφό του παραγωγό, πράγμα που θα καταστήσει πιο οικονομική τη σχετική εξυπηρέτηση της εκμεταλλεύσεώς του.

Μια άλλη λύση που σε μια τέτοια περίπτωση θα πρέπει να εξετάσει ο παραγωγός, είναι η δυνατότητα εκτελέσεως των σχετικών καλλιεργητικών εργασιών της εκμεταλλεύσεώς του με μηχανήματα άλλων συναδέλφων του παραγωγών, με αντίστοιχη πληρωμή της δαπάνης. Στη λύση αυτή θα καταφεύγει βέβαια με την προϋπόθεση ότι δεν θα επηρεάζεται η καλή ποιότητα της εργασίας και ότι κυρίως η κάθε εργασία θα εκτελείται στην καταλληλότερη για τις σχετικές καλλιέργειες εποχή.

Η ποιότητα του μηχανήματος και η ποιότητα της εκτελούμενης εργασίας επηρέάζουν επίσης σημαντικά την οικονομικότητα της εργασίας που παρέχει στη γεωργική εκμετάλλευση το συγκεκριμένο μηχάνημα. Ένα καλής ποιότητας μηχάνημα, εκτός του ότι διατηρείται για περισσότερα χρόνια και επιβαρύνει με μικρότερη ετήσια απόσβεση την εκμετάλλευση, είναι φυσικό να παρουσιάζει και λιγότερες βλάβες και να απαιτεί λιγότερες δαπάνες συντηρήσεως και επισκευών. Και τα δύο αυτά στοιχεία μειώνουν το κόστος εργασίας του μηχανήματος.

— Κατάλληλη χρήση και προσεκτική συντήρηση των μηχανημάτων.

Η διάρκεια χρήσεως των γεωργικών μηχανημάτων εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από τον κατάλληλο χειρισμό και την προσεκτική συντήρησή τους. Αδέξιοι χειρισμοί είναι πιθανό να προκαλέσουν σοβαρές βλάβες στα μηχανήματα, τέτοιες που και τη διάρκεια χρήσεως των μηχανημάτων είναι δυνατό να μειώσουν σημαντικά και τις δαπάνες συντηρήσεώς τους να αυξήσουν. Επίσης κακή και όχι επιμελημένη συντήρηση οδηγεί στην σε σύντομο χρονικό διάστημα φθορά των μηχανημάτων, στη μείωση της αποδόσεώς τους και στη μείωση της ποιότητας της εκτελούμενης εργασίας. Όλα αυτά προκαλούν την αύξηση του κόστους της παραγόμενης από τα αντίστοιχα μηχανήματα εργασίας.

— Έγκαιρη αντικατάσταση του μηχανήματος.

Όταν η φθορά που έχει υποστεί ένα μηχάνημα είναι τέτοια που μειώνει την οικονομικότητα της παρεχόμενης από αυτό εργασίας, τότε θα πρέπει το μηχάνημα να αντικατασταθεί.

Διατήρηση ενός τέτοιου μηχανήματος για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα επιβα-

ρύνει ιδιαίτερα την εκμετάλλευση με τις αυξημένες δαπάνες συντηρήσεως, ενώ μειώνεται συνεχώς η **τελική υπολειμματική**, όπως λέγεται, αξία του. Και φυσικά όλα αυτά αυξάνουν το κόστος της παρεχόμενης από το μηχανήμα εργασίας, αυξάνοντας παράλληλα και το κόστος των παραγομένων προϊόντων.

— Προσαρμογή του μηχανικού εξοπλισμού της εκμετάλλευσεως στα νεότερα δεδομένα της γεωργικής τεχνολογίας.

Στις περιπτώσεις όπου η γεωργική τεχνολογία προσφέρει στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις νεότερα, τελειότερα και πιο αποτελεσματικά γεωργικά μηχανήματα, ο παραγωγός θα πρέπει να εξετάσει τη σκοπιμότητα ή όχι της αντικαταστάσεως των υφισταμένων μηχανημάτων της εκμετάλλευσεώς του με αυτά.

Για τη λήψη μιας τέτοιας αποφάσεως θα πρέπει να λάβει υπόψη την κατάσταση στην οποία βρίσκονται τα μηχανήματα που σκέπτεται να αντικαταστήσει, καθώς και την ποιότητα της παρεχόμενης από αυτά εργασίας, σε σχέση βέβαια τόσο με την επιβάρυνση που θα προκαλέσει στην εκμετάλλευσή του η αγορά ενός νέου μηχανημάτος, αλλά και την οικονομική ωφέλεια που αυτό θα εξασφαλίσει στην εκμετάλλευση.

— Τάσεις που επικρατούν στον τομέα της εργασίας των μηχανών.

Οι τάσεις που επικρατούν στον τομέα της εργασίας των μηχανών στη σύγχρονη γεωργία οδηγούν στην ολοένα και μεγαλύτερη εκμηχάνιση της. Η χρήση γεωργικών μηχανημάτων επεκτείνεται σε όλο και περισσότερους τομείς της γεωργικής παραγωγής και καλύπτει όλο και περισσότερες φάσεις της φυτικής και ζωικής παραγωγής.

Η γεωργική τεχνολογία με την επινόηση νέων μηχανημάτων και την αδιάκοπη τελειοποίηση των παλαιών, δίνει τη δυνατότητα στον παραγωγό να αντικαθιστά όλο και μεγαλύτερο ποσοστό ανθρώπινης εργασίας με εκείνη των μηχανών.

Η επέκταση αυτή της χρήσεως των γεωργικών μηχανημάτων αυξάνει όχι μονάχα την παραγωγικότητα των άλλων συντελεστών της παραγωγής, αλλά και καθιστά λιγότερο κοπιαστικό, περισσότερο ελκυστικό και οπωσδήποτε πιο αποδοτικό το επάγγελμα του γεωργού.

Έτσι, οι τάσεις που σήμερα επικρατούν είναι η όσο το δυνατό μεγαλύτερη, και η εξ ολοκλήρου, αν είναι δυνατό, εκμηχάνιση της γεωργικής παραγωγής και η αντικατάσταση της ανθρώπινης εργασίας με την εργασία των μηχανών.

Αυτό δημιουργεί παράλληλα και την τάση να στρέφονται προς το επάγγελμα του γεωργού άτομα με υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο και με περισσότερες οργανωτικές ικανότητες, έτσι που η γεωργική εκμετάλλευση παίρνει σιγά-σιγά μορφή καθαρά επιχειρηματική.

1.3.4 Ανθρώπινη εργασία.

Όπως σημειώθηκε και σε προηγούμενες σελίδες, η πρώτη μορφή εργασίας που χρησιμοποίησε ο άνθρωπος στις παραγωγικές του δραστηριότητες ήταν η χειρωνακτική εργασία τόσο του ίδιου όσο και των μελών της οικογένειάς του. Μέχρις ότου εξημερωθούν τα πρώτα ζώα εργασίας ο άνθρωπος χρησιμοποιούσε μόνο τις μυϊκές του δυνάμεις για την εκτέλεση όλων των καθημερινών του εργασιών. Η

εξημέρωση των ζώων τον απάλλαξε από ορισμένες ιδιαιτέρα κοπιαστικές εργασίες και αύξησε τις δυνατότητές του, δεδομένου ότι με τη βοήθεια των ζώων κατόρθωσε να εκτελεί εργασίες που μόνος του θα ήταν εντελώς αδύνατο να εκτελέσει.

Επανάσταση βέβαια στον τομέα της εργασίας επέφερε η ανακάλυψη και χρήση της μηχανής η οποία απομάκρυνε από την παραγωγή τα ζώα εργασίας, απάλλαξε τον άνθρωπο από κοπιαστικές και εξαντλητικές εργασίες και πολλαπλασίασε σε σημαντικό βαθμό τις δυνατότητές του στη γεωργική και κτηνοτροφική παραγωγή.

Όμως παρά την τόσο μεγάλη εκμηχάνιση της γεωργικής παραγωγής δεν έπαψε η ανθρώπινη εργασία να διαδραματίζει ένα ιδιαιτέρα σημαντικό ρόλο στην πρωτογενή παραγωγή. Οι λόγοι που κάνουν τόσο σημαντική τη συμβολή του συντελεστή εργασία στη γεωργική παραγωγή είναι βασικά οι ακόλουθοι:

- Υπάρχουν εργασίες στο κύκλωμα της παραγωγής γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων που δεν είναι δυνατό να γίνουν με τα υπάρχοντα μηχανήματα.
- Ο χειρισμός των γεωργικών μηχανημάτων απαιτεί την εργασία του κατάλληλου χειριστή, η οποία με τίποτε άλλο δεν μπορεί να αντικατασταθεί.
- Πολλές εργασίες που εκτελούνται από γεωργικά μηχανήματα έχουν ανάγκη από συμπληρωματικές εργασίες οι οποίες μόνο με τάχεια θα πρέπει να εκτελεσθούν.

Είναι βέβαια αναμφισβήτητη αλήθεια ότι η εκμηχάνιση της γεωργίας μείωσε σε πολύ μεγάλο βαθμό τα απαιτούμενα εργατικά χέρια και ώθησε ένα μεγάλο ποσοστό αγροτικού πληθυσμού ή εργατών της γεωργίας να στραφούν σε άλλες επαγγελματικές απασχολήσεις. Αυτό αποτελεί, όπως είναι γνωστό, θετικό στοιχείο στην όλη ανάπτυξη της οικονομίας μας. Σε πολλές όμως περιπτώσεις δημιουργεί προβλήματα στη γεωργική παραγωγή από τη δυσκολία εξασφαλίσεως των απαιτούμενων εργατικών χεριών για ορισμένες, ιδιαιτέρα εποχικές εργασίες.

Οι δυσκολίες που αντιμετωπίζει η γεωργική μας παραγωγή στην εξασφάλιση του συντελεστή εργασία στον απαιτούμενο βαθμό, οφείλονται βασικά στους ακόλουθους παράγοντες:

— Στη φύση των γεωργικών εργασιών που είναι συνήθως αρκετά επίπονες και κοπιαστικές.

— Στις δυσμενείς συνθήκες κάτω από τις οποίες συχνά απαιτείται να γίνεται η εργασία στη γεωργία.

— Στο γεγονός ότι οι ανάγκες της γεωργικής παραγωγής σε εργασία δεν είναι οι ίδιες σε όλη την διάρκεια του χρόνου. Αυτό καθιστά ασύμφορη τη διατήρηση μόνιμου εργατικού δυναμικού σε μια γεωργική εκμετάλλευση, ενώ παράλληλα δυσχεραίνει την εξοικονόμηση εργατικών χεριών, όταν και μόνο για όσο χρονικό διάστημα τα έχει ανάγκη η εκμετάλλευση.

— Η γεωργική παραγωγή επιβαρυνόμενη με πολλές δαπάνες και εκτεθειμένη σε πολλούς αστάθμητους παράγοντες, δεν μπορεί να αντέξει στο βάρος υψηλής αμοιβής της εργασίας, σε συνάρτηση μάλιστα με τις χαμηλές σχετικά τιμές των γεωργικών προϊόντων.

Κάτω από αυτούς τους τόσο δυσμενείς παράγοντες είναι υποχρεωμένος ο σύγχρονος παραγωγός να αντιμετωπίζει το πρόβλημα της εργασίας, η αποτελεσματική αντιμετώπιση του οποίου αποτελεί βασικό παράγοντα στην όλη οργάνωση και α-

ποδοτική λειτουργία της εκμεταλλεύσεώς του. Και η ακόλουθη σειρά ενεργειών θα τον βοηθήσει σημαντικά στην προσπάθεια αυτή:

Υπολογισμός των απαιτουμένων στην εκμετάλλευσή του ημερομισθίων.

Με βάση τη δομή και την όλη διάρθρωση της εκμεταλλεύσεώς του και το ετήσιο πρόγραμμα καλλιεργειών είναι δυνατό να υπολογίσει με κάποια προσέγγιση:

- Τον αριθμό των ημερομισθίων, ανδρών και γυναικών, που θα απαιτηθούν κατά τη διάρκεια του χρόνου.
- Πόσα από τα ημερομίσθια αυτά απαιτούν ειδικευμένο σε ορισμένες εργασίες δυναμικό και πόσα μπορούν να καλυφθούν από ανειδίκευτους εργάτες.
- Ποιες είναι οι εποχές κατά τη διάρκεια του χρόνου που χρειάζεται να καταβληθούν τα ημερομίσθια αυτά.
- Ποιες από τις εργασίες που προγραμματίζει να εκτελεσθούν με εργατικά χέρια, είναι δυνατό να εκτελεσθούν με μηχανήματα που μπορεί να προμηθεύθει ή να πληρώσει σε ιδιοκτήτες τέτοιων μηχανημάτων για τη χρησιμοποίησή τους.

Υπολογισμός των ημερομισθίων που μπορεί να καλυφθούν απ' τον ίδιο ή από τα μέλη της οικογένειάς του.

Ένα μέρος από το σύνολο των ημερομισθίων που απαιτούνται μπορούν να καλυφθούν από την εργασία του ίδιου του παραγωγού και των μελών της οικογένειάς του, όταν μπορούν να εργασθούν στην εκμετάλλευσή του. Θα είναι εύκολο ασφαλώς να υπολογισθεί ο αριθμός των ημερομισθίων αυτών. Παράλληλα θα πρέπει να υπολογισθεί πόσα μπορούν να είναι τα ημερομίσθια αυτά κατά τις διάφορες περιόδους στη διάρκεια του χρόνου και με βάση τις εργάσιμες ημέρες.

Υπολογισμός των ημερομισθίων που πρέπει να καλυφθούν από ξένους ημερομίσθιους εργάτες.

Με βάση τα στοιχεία που αναφέρθηκαν προηγουμένως θα είναι εύκολο να υπολογισθεί ο αριθμός των απαιτουμένων στην εκμετάλλευση ημερομισθίων, που απομένουν να καλυφθούν με ημερομίσθιους εργάτες. Ο υπολογισμός θα γίνει επίσης κατά εποχή και με αναφορά στις εργασίες που θα πρέπει να εκτελεσθούν κάθε εποχή. Θα πρέπει να σημειωθούν επίσης τα απαιτούμενα ημερομίσθια ειδικευμένων εργατών ή τεχνιτών και τα ημερομίσθια που από τη φύση τους πρέπει να είναι μόνο ανδρικά ή μόνο γυναικεία ή που μπορούν να καλυφθούν αδιάκριτα από άνδρες ή γυναίκες.

Υπολογισμός της δαπάνης που θα απαιτηθεί για την κάλυψη των απαιτουμένων ημερομισθίων.

Με βάση το μέσο ημερομίσθιο που ισχύει στην περιοχή θα υπολογίσει ο παραγωγός το ύψος της δαπάνης που θα απαιτηθεί για την κάλυψη των αναγκών σε ημερομίσθια.

Η επιβάρυνση που ο συντελεστής **εργασία** προκαλεί στη γεωργική παραγωγή είναι η αξία των ημερομισθίων που απαιτούνται σε όλο τον κύκλο παραγωγής κάθε γεωργικού προϊόντος. Φυσικά στον υπολογισμό αυτό δεν θα υπολογισθούν μόνο τα ημερομίσθια που θα καταβάλει ο παραγωγός σε ξένους ημερομίσθιους εργάτες, αλλά και η αξία των δικών του ημερομισθίων και των ημερομισθίων των μελών της οικογένειάς του. Ο υπολογισμός της αξίας των ημερομισθίων αυτών κατά κλάδο γεωργικής παραγωγής, θα δώσει τη συνολική επιβάρυνση της παραγωγής κάθε προϊόντος σε εργατικά χέρια.

Αν το κόστος εργασίας είναι αρκετά υψηλό ώστε να εκμηδενίζεται σχεδόν το καθαρό του κέρδος, τότε ο παραγωγός θα πρέπει να προβληματισθεί σχετικά με τη σκοπιμότητα της καλλιέργειας των αντιστοίχων προϊόντων, εξετάζοντας τις δυνατές εναλλακτικές λύσεις που θα τον οδηγήσουν στη συμφέρουσα οικονομικά αντιμετώπιση του προβλήματος αυτού. Τέτοιες λύσεις είναι οι ακόλουθες:

— Η αντικατάσταση των σχεδιαζομένων καλλιεργειών με άλλες που να απαιτούν λιγότερα ημερομίσθια ώστε να έχουν μικρότερη επιβάρυνση σε εργασία. Η αντικατάσταση αυτή θα πρέπει να εξετασθεί σε συνδυασμό με τις δυνατότητες αναπτύξεως άλλων καλλιεργειών, τη δυνατή απόδοσή τους και το πιθανό καθαρό κέρδος που μπορούν τελικά να έχασφαλίσουν. Αν π.χ. η καλλιέργεια του βαμβακιού καθίσταται ασύμφορη από την υπερβολική επιβάρυνση σε εργασία, θα εξετασθεί η σκοπιμότητα αντικαταστάσεως της με την καλλιέργεια άλλων φυτών, ίσως σιτηρών, που με την εκμηχάνισή της απαίτει ελάχιστα εργατικά χέρια. Βασικό κριτήριο για την αντικατάσταση αυτή θα είναι το αναμενόμενο τελικό οικονομικό αποτέλεσμα από τη νέα καλλιέργεια.

— Η δυνατότητα οργανώσεως της παραγωγής σε συνεργασία με άλλους παραγωγούς, ώστε να καταστεί δυνατή η προμήθεια και η χρήση μηχανημάτων, τα οποία μόνος του ο παραγωγός είναι ασύμφορο οικονομικά να προμηθευθεί. Η εκμηχάνιση των καλλιεργητικών εργασιών θα μειώσει σημαντικά την επιβάρυνση της εκμεταλλεύσεως σε δαπάνες εργασίας και φυσικά θα μειώσει ανάλογα το κόστος παραγωγής των προϊόντων.

— Η προμήθεια καταλλήλων βοηθητικών μηχανημάτων και εργαλείων που αυξάνουν σημαντικά την απόδοση των εργατών στη μονάδα του χρόνου και μειώνουν αντίστοιχα την επιβάρυνση της εκμεταλλεύσεως σε εργασία.

1.3.5 Η εποχικότητα των εργασιών στη γεωργία και οι δυσκολίες ως προς τον υπολογισμό των ανάγκων και τον προγραμματισμό τους.

Η αντιμετώπιση του προβλήματος της ανθρώπινης εργασίας δεν θα ήταν ασφαλώς τόσο δύσκολη, αν δεν υπήρχαν ορισμένες ιδιομορφίες που το πρόβλημα αυτό παρουσιάζει στο χώρο της γεωργικής παραγωγής.

Η κυριότερη από αυτές είναι η εποχικότητα που για τις περισσότερες καλλιέργειες παρουσιάζουν οι ανάγκες σε ανθρώπινη εργασία.

Η βιομηχανία και οι άλλοι κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας έχουν σταθερές ανάγκες σε εργατικό δυναμικό σε όλη τη διάρκεια του χρόνου. Μόνο η μεταβολή του όγκου της παραγωγικής τους δραστηριότητας μπορεί να μεταβάλει τις ανάγκες

σε εργασία. Αλλά τέτοιες μεταβολές υπάρχει η δυνατότητα να προγραμματισθούν κατά τρόπο ώστε να υπάρχει ο απαιτούμενος χρόνος για την εύκολη αντιμετώπιση του προβλήματος της εξευρέσεως της απαιτούμενης πρόσθετης εργασίας.

Δεν συμβαίνει όμως το ίδιο στη γεωργία. Ανάλογα με τα-είδη των καλλιεργουμένων φυτών και των άλλων σχετικών παραγωγικών δραστηριοτήτων οι ανάγκες σε ανθρώπινη εργασία παρουσιάζονται ιδιαίτερα αυξημένες ορισμένες εποχές του χρόνου, ενώ τείνουν να μηδενισθούν σχεδόν κατά τη διάρκεια άλλων εποχών. Η καλλιέργεια π.χ. της ελιάς, ενώ έχει ελάχιστες ανάγκες σε εργασία κατά τη διάρκεια του χρόνου, παρουσιάζει ιδιαίτερα αυξημένες ανάγκες κατά την περίοδο της συγκομιδής, ιδιαίτερα όταν είναι μεγάλος ο όγκος της παραγωγής.

Η καλλιέργεια των σιτηρών έχει ιδιαίτερα αυξημένες ανάγκες κατά την περίοδο της σποράς και της συγκομιδής, δεν χρειάζεται όμως σχεδόν καθόλου εργασία κατά την ενδιάμεση περίοδο παρά μονάχα για την πιθανή καταπολέμηση των ζιζανίων.

Η καλλιέργεια του καπνού έχει συγκεντρωμένες τις ανάγκες σε ανθρώπινη εργασία σε ορισμένους μονάχα μήνες του χρόνου, ενώ δεν χρειάζεται καθόλου σχεδόν ανθρώπινη εργασία όλους τους υπόλοιπους μήνες.

Η εποχικότητα αυτή των γεωργικών εργασιών δημιουργεί τεράστιο πρόβλημα στην εξασφάλιση των απαιτουμένων εργατικών χεριών τις περιόδους αιχμής των σχετικών εργασιών.

Η εποχικότητα των εργασιών εντείνεται ακόμα περισσότερο από ορισμένα χαρακτηριστικά της γεωργικής παραγωγής σχετικά με τις ανάγκες σε ανθρώπινη εργασία. Τα κυριότερα από αυτά είναι:

- Ορισμένες εργασίες, όπως είναι ιδιαίτερα οι εργασίες της συγκομιδής, πρέπει να εκτελεσθούν στο συντομότερο δυνατό χρονικό διάστημα, για να προληφθούν πιθανές ζημιές της παραγωγής από δυσμενείς καιρικές συνθήκες ή από άλλους παράγοντες που είναι δυνατό να ζημιώσουν την έτοιμη παραγωγή. Η συλλογή π.χ. του βαμβακιού θα πρέπει να γίνει όσο το δυνατό συντομότερα μετά την ωρίμανσή του για να αποφευχθούν ζημιές στην ποιότητά του από πρώιμες φθινοπωρινές βροχές.

Η συλλογή των καρπών ορισμένων οπωροφόρων δένδρων, αν δεν γίνει την κατάλληλη εποχή και σε ορισμένα χρονικά όρια, μπορεί να έχει σαν αποτέλεσμα τη μείωση του καθαρού κέρδους του παραγωγού από την υπερωρίμανση και τη φθορά του προϊόντος.

Όλα αυτά θα μπορούσαν σε σημαντικό βαθμό να αντιμετωπισθούν αν ήταν εύκολο για τους παραγωγούς ένας προγραμματισμός των αναγκών της εκμεταλλεύσεώς τους σε ανθρώπινη εργασία. Και εδώ η ιδιομορφία αυτή που η γεωργική παραγωγή παρουσιάζει σε σχέση με την απαιτούμενη ανθρώπινη εργασία καθιστά αρκετά δύσκολο έναν τέτοιο προγραμματισμό.

- Οι ανάγκες σε ανθρώπινη εργασία των διαφόρων καλλιεργειών είναι στενά συνυφασμένες με τα στάδια αναπτύξεως των φυτών. Τα στάδια όμως αυτά είναι, σε ορισμένο βαθμό, συνάρτηση των καιρικών συνθηκών που επικρατούν κάθε χρόνο στην περιοχή και που σε σημαντικό βαθμό μεταβάλλονται από χρόνο σε χρόνο. Έτσι δεν είναι εύκολος ο ακρίβης υπολογισμός από την αρχή του χρόνου της εποχής που θα χρειασθεί η ανθρώπινη εργασία στην εκμετάλλευση.

- Οι ανάγκες των διαφόρων καλλιεργειών σε εργασία είναι συχνά συνάρτηση πολλών ασταθμήτων παραγόντων που δεν είναι δυνατό να προβλεφθούν. Η επικράτηση π.χ. ευνοϊκών καιρικών συνθηκών για την ανάπτυξη ορισμένων εχθρών ή ασθενειών των καλλιεργουμένων φυτών δημιουργούν την ανάγκη περισσοτέρων από όσες χρειάζονται συνήθως επεμβάσεις του παραγωγού για την προστασία της παραγωγής. Οι επεμβάσεις αυτές απαιτούν ανθρώπινη εργασία που δεν είναι δυνατό από ενωρίτερα να προβλεφθεί.
- Οι αποδόσεις των διαφόρων καλλιεργειών δεν είναι σταθερές και οι ίδιες κάθε χρόνο. Σε πολλές περιπτώσεις, όπως π.χ. η ελαιοκαλλιέργεια, ενώ είναι ιδιαίτερα αυξημένες τον ένα χρόνο είναι μηδαμινές σχεδόν τον επόμενο.

Όλα αυτά καθιστούν, όπως είναι φυσικό, πολύ δύσκολο τον υπολογισμό των αναγκών κάθε γεωργικής εκμεταλλεύσεως σε ανθρώπινη εργασία. Και η δυσκολία αυτή ως προς τον υπολογισμό των αναγκών σε εργασία, επιτείνεται ακόμα περισσότερο από τη δυσκολία, για τους ίδιους λόγους, και ως προς τον προγραμματισμό αυτών των αναγκών στη διάρκεια του χρόνου.

Με βάση τις παραπάνω δυσκολίες αλλά και την ολοένα εξελισσόμενη γεωργική και γενικότερη τεχνολογία, δημιουργούνται νέες τάσεις στο χώρο της απαιτούμενης στη γεωργική παραγωγή ανθρώπινης εργασίας, οι οποίες αποβλέπουν στο να βοηθήσουν τον παραγωγό στην αποτελεσματική επίλυση των προβλήματων που αντιμετωπίζει η εκμετάλλευσή του.

1.3.6 Οι σύγχρονες τάσεις στον τομέα της εργασίας.

Κάθε πρόβλημα, όταν παρουσιάζεται, οδηγεί στην αναζήτηση τρόπων για την αποτελεσματική αντιμετώπιση και λύση του. Και οι δυσκολίες που παρουσιάζει το πρόβλημα της ανθρώπινης εργασίας στη γεωργική παραγωγή οδήγησαν και οδηγούν όσους ασχολούνται με τα προβλήματα της γεωργικής παραγωγής στην αναζήτηση λύσεων όσο το δυνατό περισσότερο αποτελεσματικών. Στην αναζήτηση τέτοιων λύσεων οδηγεί επίσης, εκτός από τις δυσκολίες που αναφέρθηκαν ήδη, και η οικονομική επιβάρυνση που επιφέρει η ανθρώπινη εργασία, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, στο κόστος παραγωγής των παραγομένων προϊόντων.

Πέρα από αύτά, η φύση των γεωργικών εργασιών που είναι ιδιαίτερα κοπιαστικές και που πολλές φορές είναι ανάγκη να εκτελούνται κάτω από δυσμενείς καιρικές συνθήκες, αναγκάζει πολλούς εργαζόμενους στο γεωργικό τομέα να στρέφονται σε άλλες απασχολήσεις. Παράλληλα, η ανάπτυξη άλλων κλάδων οικονομικής δραστηριότητας προσελκύει μεγάλο αριθμό εργαζομένων και ευνοεί την απομάκρυνση πολλών εργαστικών χεριών από τον τομέα της γεωργικής παραγωγής. Σ' αυτό συντελούν πάρα πολύ τόσο οι υψηλότερες αποδοχές που εξασφαλίζουν οι εργαζόμενοι σε άλλους χώρους έξω από τη γεωργία, όσο και οι συνθήκες εργασίας και κυρίως η εξασφάλιση μόνιμης και σταθερής εργασίας σε όλη τη διάρκεια του χρόνου.

Δύο είναι οι βασικές επιδιώξεις όσων ασχολούνται με τη γεωργική παραγωγή στην αντιμετώπιση του προβλήματος της ανθρώπινης εργασίας:

- Η μεγαλύτερη δυνατή μείωση της επιβαρύνσεως που η ανθρώπινη εργασία επιφέρει στο κόστος παραγωγής των προϊόντων.

- Η εξασφάλιση της δυνατότητας της έγκαιρης και αποτελεσματικής εκτελέσεως όλων των απαιτουμένων σε κάθε γεωργική εκμετάλλευση εργασιών.

Για την επίτευξη αυτών των επιδιώξεων παρουσιάζονται σήμερα οι ακόλουθες τάσεις:

– Έπέκταση της χρήσεως γεωργικών μηχανημάτων.

Η σύγχρονη τεχνολογία θέτει στη διάθεση του παραγωγού ολοένα και νεότερα γεωργικά μηχανήματα ή βελτιώνει παλιά και αυξάνει την αποδοτικότητά τους. Η χρήση αυτών των μηχανημάτων επεκτείνεται όλο και περισσότερο στη γεωργική παραγωγή. Ο πίνακας 1.3.1 δείχνει την αύξηση του αριθμού των γεωργικών μηχανημάτων στη χώρα μας ανάμεσα στο 1971 και στην τελευταία τετραετία.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.3.1

Είδος μηχανήματος	1971	1980	1981	1982	1983	Μετ. 83/82 82 = 100
Διαδονικοί ελκυστήρες	68967	161000	168000	178000	187000	105
Μοναξονικοί ελκυστήρες						
και τρίκυκλα	30562	104000	112000	118000	127000	108
Θεριζοαλωνιστικές μηχανές	5046	8170	8400	8800	9250	105
Αυτοκινούμενες χορτ. μηχανές	1189	5500	6100	6500	6900	106
Βαμβακοσυλλεκτικές μηχανές	71	930	980	1130	1300	115
Τευτλοεξαγωγείς	—	550	550	610	660	108
Αγροτικά μηχανήματα πολλαπλής	—	—	551	2320	2730	118
χρήσεως						

Σημειώθηκαν ήδη σε προηγούμενη παράγραφο τα πλεονεκτήματα από τη χρησιμοποίηση των γεωργικών μηχανημάτων στο χώρο της γεωργίας (παράγ. 1.3.3).

Η τάση που επικρατεί σήμερα είναι να εκτελούνται όσο το δυνατό περισσότερες καλλεργητικές ή άλλες γεωργικές εργασίες από τα γεωργικά μηχανήματα, με τελική επιδίωξη την όσο γίνεται μεγαλύτερη, την πλήρη, αν είναι δυνατό, εκμηχάνιση της γεωργίας και με αποτέλεσμα φυσικά την αντίστοιχη μείωση των απαιτουμένων εργατικών χεριών. Έτσι παρατηρείται το φαινόμενο να μειώνεται διαρκώς το ποσοστό του οικονομικά ενεργού πληθυσμού που ασχολείται με τη γεωργία. Το ποσοστό αυτό υπολογίζεται σήμερα σε 27,4% του πληθυσμού.

– Επινόηση και κατασκευή νέων μηχανημάτων και εργαλείων.

Η σύγχρονη γεωργική και μηχανολογική τεχνολογία ασχολούνται με την αναζήτηση και κατασκευή νέων γεωργικών μηχανημάτων και εργαλείων ώστε να μειωθεί ακόμα περισσότερο η εξάρτηση της γεωργίας από την ανθρώπινη εργασία. Η τάση αυτή της σύγχρονης τεχνολογίας οδηγεί στη μείωση του αριθμού των εργασιών, που μέχρι τώρα μόνο με τα χέρια μπορούσαν να εκτελεσθούν, και στην αντίστοιχη φυσικά μείωση της απαιτούμενης ανθρώπινης εργασίας.

– Μεταβολή του είδους της απαιτούμενης ανθρώπινης εργασίας.

Η επέκταση της χρήσεως των γεωργικών μηχανημάτων, παρά το γεγονός ότι

μειώνει την απαιτούμενη ανθρώπινη εργασία, δεν εξαλείφει εντελώς και την ανάγκη της στη γεωργική παραγωγή. Έχει όμως σε μεγάλο βαθμό αλλάξει το είδος της απαιτούμενης ανθρώπινης εργασίας.

Η απαιτούμενη σήμερα ανθρώπινη εργασία αναφέρεται περισσότερο στη χρήση των διαφόρων γεωργικών μηχανημάτων και πολύ λιγότερο στην απλή χειρωνακτική εργασία. Έτσι, η εργασία είναι πια περισσότερο εξειδικευμένη, λιγότερο κοπιαστική σωματικά, αλλά και πιο υπεύθυνη και απαιτούνται γι' αυτήν πολύ περισσότερες γνώσεις και δεξιότητες.

Όσο τελειοποιούνται τα γεωργικά μηχανήματα και όσο επινοούνται καινούργια και περισσότερο πολύπλοκα, τόσο εξειδικεύεται και η απαιτούμενη εργασία. Έτσι, η τάση που επικρατεί σήμερα είναι να αυξάνει το ποσοστό της απαιτούμενης εξειδικευμένης εργασίας, ιδιαίτερα αυτής που αναφέρεται στη χρήση γεωργικών μηχανημάτων, και να μειώνονται αντίστοιχα οι ανάγκες σε εντελώς ανειδίκευτους εργάτες.

— Αυτοματοποίηση της λειτουργίας γεωργικών μηχανημάτων.

Η αδιάκοπη εξέλιξη της γεωργικής τεχνολογίας έχει καταστήσει δυνατή την αυτοματοποίηση της λειτουργίας πολλών γεωργικών μηχανημάτων, έτσι που να μειώνεται ακόμα πιο πολύ η απαιτούμενη εργασία. Επικρατεί μάλιστα η τάση να επεκταθεί όσο είναι δυνατό η αυτοματοποίηση των γεωργικών μηχανημάτων. Η αυτοματοποίηση αυτή όχι μονάχα εξασφαλίζει αποδοτικότερη λειτουργία των μηχανημάτων αλλά και μειώνει αυτόμata την απαιτούμενη ανθρώπινη εργασία με παράλληλη μείωση του κόστους παραγωγής.

— Δημιουργία εκμεταλλεύσεων οικογενειακής μορφής.

Οι δυσκολίες στην εξεύρεση των απαιτουμένων εργατικών χεριών, ιδιαίτερα στις περιόδους αιχμής των γεωργικών εργασιών δημιουργεί την τάση πολλές γεωργικές εκμεταλλεύσεις να οργανώνονται σε βάση καθαρά οικογενειακή. Έτσι, προσπαθούν να καλύψουν τις ανάγκες τους σε εργατικά χέρια με την αξιοποίηση της εργασίας όλων των μελών της οικογένειας που μπορούν να εργασθούν.

Η τάση αυτή διευκολύνεται σημαντικά και από το ότι και οι γυναίκες άρχισαν ήδη να χειρίζονται τα γεωργικά μηχανημάτα μια και οι ανάγκες στο χώρο της χρήσεως των γεωργικών μηχανημάτων αυξάνουν όσο επεκτείνεται η εκμηχάνιση της γεωργίας.

Η τάση αυτή επιτείνεται ακόμα περισσότερο και από το ύψος της αμοιβής που απαιτούν και όσοι εργάτες μπορεί να εξευρεθούν, το οποίο φυσικά επιβαρύνει σημαντικά το κόστος παραγωγής των προϊόντων.

— Εισαγωγή των ηλεκτρονικών υπολογιστών (computers) στη γεωργική παραγωγή.

Πέρα από τις παραπάνω τάσεις, τα προβλήματα που δημιουργούνται στη γεωργική παραγωγή σχετικά με την κάλυψη των αναγκών της σε ανθρώπινη εργασία

Θα αντιμετωπισθούν ακόμα πιο εύκολα και πιο αποτελεσματικά με τη χρησιμοποίηση των ηλεκτρονικών υπολογιστών (computers) στην οργάνωση και διαχείριση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, ιδιαίτερα μάλιστα για αποδοτικότερη αξιοποίηση όλων των διαθεσίμων συντελεστών της γεωργικής παραγωγής και τον κατάλληλο προγραμματισμό όλων των παραγωγικών δραστηριοτήτων σε κάθε γεωργική εκμετάλλευση.

Η επανάσταση που σιγά-σιγά αρχίζει να επιφέρει η χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών σε πολλούς τομείς οικονομικής δραστηριότητας και της καθημερινής ζωής, όχι μονάχα δεν αποκλείεται, αλλά ασφαλώς θα επεκταθεί σύντομα και στο χώρο της γεωργικής παραγωγής όπως έχει ήδη αρχίσει να γίνεται σε ιδιαίτερα αναπτυγμένες οικονομικά χώρες. Και οπωσδήποτε τεράστιες θα είναι οι μεταβολές από την επέκταση αυτή της χρήσεως των ηλεκτρονικών υπολογιστών στο χώρο της παραγωγής γεωργικών προϊόντων και της οργανώσεως των γεωργικών εκμεταλλεύσεων.

1.4 Το κεφάλαιο.

1.4.1 Γενικά.

Ο δεύτερος συντελεστής της παραγωγής ύστερα από το έδαφος, είναι το **κεφάλαιο**.

Ως κεφάλαιο θεωρούμε όλα τα μέσα και υλικά που χρησιμοποιούνται στη διαδικασία της γεωργικής και κτηνοτροφικής παραγωγής. Με αυτή την έννοια και το έδαφος αποτελεί μια μορφή κεφαλαίου, αφού είναι ένα από τα βασικότερα μέσα γεωργοκτηνοτροφικής παραγωγής. Επειδή όμως εξετάσαμε το έδαφος ως ιδιαίτερο συντελεστή της γεωργική παραγωγής, δεν θα αναφερθεί και πάλι εδώ ανάμεσα στις άλλες μορφές και τα είδη του κεφαλαίου.

Ειδικότερα ως κεφάλαιο στη γεωργική εκμετάλλευση θεωρούνται: Οι **κτηριακές εγκαταστάσεις** που χρησιμοποιούνται στην εκμετάλλευση, οι **έγγειες βελτιώσεις** σε εκτάσεις της εκμεταλλεύσεως, τα **γεωργικά μηχανήματα και εργαλεία, οι φυτείες** σε πολυετείς καλλιέργειες και τα **ζώα** που χρησιμοποιούνται στη γεωργική και κτηνοτροφική παραγωγή.

Τα είδη αυτά του κεφαλαίου χωρίζονται στις ακόλουθες βασικές κατηγορίες.

Το πάγιο ή μόνιμο κεφάλαιο. Στην κατηγορία αυτή υπάγονται, εκτός από το έδαφος, οι διάφορες κτηριακές εγκαταστάσεις, οι έγγειες βελτιώσεις, οι φυτείες, τα γεωργικά μηχανήματα και εργαλεία.

Ειδικότερα ως πάγιο ή μόνιμο κεφάλαιο εννοούμε εκείνα τα είδη και μορφές κεφαλαίου που χρησιμοποιούνται συνεχώς στη διαδικασία της γεωργικής παραγωγής. Συχνά τα γεωργικά μηχανήματα και εργαλεία καθώς και τα ζώα εργασίας χαρακτηρίζονται και ως **κεφάλαιο εκμεταλλεύσεως**.

Το κυκλοφοριακό κεφάλαιο. Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται εκείνα τα είδη και οι μορφές του κεφαλαίου που χρησιμοποιούνται στην εκμετάλλευση μόνο μια φορά ή αλλάζουν μορφή όταν χρησιμοποιούνται στη γεωργική εκμετάλλευση. Αναφέρεται συχνά η κατηγορία αυτή και ως **αναλώσιμο κεφάλαιο**, επειδή καταναλώνεται κατά τη χρησιμοποίησή του. Στην κατηγορία αυτή υπάγονται οι σπόροι, τα

λιπάσματα, τα φυτοφάρμακα και τα μετρητά που χρησιμοποιούνται στην εκμετάλλευση.

Ορισμένοι γεωργοοικονομολόγοι εντάσσουν στην κατηγορία αυτή και τα παχυνόμενα ζώα επειδή στη διαδικασία της παραγωγής μετέχουν μία μόνο φορά, αφού μετά την πάχυνσή τους διατίθενται στην αγορά.

Ζωικό κεφάλαιο. Στην κατηγορία του ζωικού κεφαλαίου υπάγονται τα ζώα εργασίας, τα ζώα παραγωγής και τα παχυνόμενα για διάθεση στην αγορά ζώα.

Από ορισμένους γεωργοοικονομολόγους το ζωικό κεφάλαιο δεν αναφέρεται σαν ιδιαίτερη κατηγορία κεφαλαίου. Στην περίπτωση αυτή τα παραγωγικά ζώα και τα ζώα εργασίας εντάσσονται στο κεφάλαιο εκμεταλλεύσεως, ενώ τα παχυνόμενα στο κυκλοφοριακό κεφάλαιο, όπως είπαμε πιο πάνω.

1.4.2 Πάγιο ή μόνιμο κεφάλαιο.

Είναι φανερή η σημασία του πάγιου ή μόνιμου κεφαλαίου σε κάθε γεωργική ή κτηνοτροφική εκμετάλλευση. Δεν είναι δυνατό να νοηθεί γεωργική ή κτηνοτροφική παραγωγή χωρίς τη συμμετοχή, σε αξιόλογο μάλιστα βαθμό του κεφαλαίου αυτής της μορφής. Ο βαθμός συμμετοχής του, βέβαια, στην όλη παραγωγική διαδικασία διαφέρει από εκμετάλλευση σε εκμετάλλευση και είναι συχνά συνάρτηση του βαθμού οργανώσεως της εκμεταλλεύσεως, όπως είναι επίσης και η συμβολή του πάγιου κεφαλαίου στο καθαρό εισόδημα του παραγωγού.

α) Έγγειες βελτιώσεις.

Το έδαφος στη φυσική του κατάσταση δεν είναι συχνά δυνατό, χωρίς καρμιά επέμβαση, να μας εξασφαλίσει αξιόλογη συμβολή στο οικονομικό αποτέλεσμα της επιχειρήσεως. Ειδικοί λόγοι ή ειδικές συνθήκες του εδάφους επιβάλλουν συχνά την εκτέλεση διαφόρων έργων για τη βελτίωση της αποδόσεώς του. Επειδή τα έργα αυτά γίνονται πάνω στο συντελεστή της παραγωγής που αποτελεί τη γη, λέγονται και **έργα εγγείου βελτιώσεως ή εγγειοβελτιωτικά έργα**.

Η κατασκευή αναβαθμίδων σε ένα έδαφος επικλινές, η αποστράγγιση ενός υπερβολικά υγρού εδάφους, το άνοιγμα ενός πηγαδιού ή η εκτέλεση ενός αρδευτικού έργου που μεταβάλλει ένα ξηρικό έδαφος σε ποτιστικό, ένα έργο αντιπλημμυρικό που προστατεύει καλλιεργούμενες εκτάσεις από τις πλημμύρες, ή έργα που προστατεύουν το έδαφος από τις διαβρώσεις, η κατασκευή μιας γέφυρας, ή η διάνοιξη και η κατασκευή ενός αγροτικού δρόμου που βελτιώνει τις συνθήκες εκμεταλλεύσεως των εκτάσεων μιας περιοχής αποτελούν έργα εγγειοβελτιωτικά.

Από τα έργα αυτά ο παραγωγός κατασκευάζει μόνος του εκείνα που είναι σχετικά μικρά σε μέγεθος και σε δαπάνες κατασκευής και εκείνα που βελτιώνουν τη δική του ιδιοκτησία. Μεγαλύτερα έργα ή έργα που απαιτούν δαπάνες στις οποίες δεν μπορεί να υποβληθεί μόνος του ο παραγωγός, ή ακόμα έργα που βελτιώνουν εκτάσεις περισσοτέρων παραγωγών, κατασκευάζονται με τη συνεργασία και την οικονομική συμβολή δλων των ενδιαφερομένων που θα ωφεληθούν από την κατασκευή τους.

Μεγάλα εξ άλλου εγγειοβελτιωτικά έργα που απαιτούν υπερβολικά μεγάλες δαπάνες ή έργα που επηρεάζουν εκτάσεις μεγάλων γεωργικών περιοχών, εκτελούν-

ται συνήθως από την Πολιτεία, με μικρή επιβάρυνση των παραγωγών των οποίων οι καλλιεργούμενες εκτάσεις θα αφεληθούν, ή συχνά και χωρίς καμιά οικονομική επιβάρυνση των παραγωγών.

β) Κτιριακές εγκαταστάσεις.

Σε κάθε γεωργική εκμετάλλευση είναι πάντα απαραίτητες ορισμένες κτιριακές εγκαταστάσεις, που είναι βασικά αποθήκες διαφόρων γεωργικών προϊόντων και εφοδίων, υπόστεγα ή κτίρια στεγάσεως γεωργικών μηχανημάτων ή αποθηκεύσεως γεωργικών εργαλείων, σταύλοι ή οποιεσδήποτε άλλες κτηνοτροφικές εγκαταστάσεις και εγκαταστάσεις ειδικών καλλιεργειών (θερμοκήπια κλπ).

Το είδος και το μέγεθος των απαιτουμένων εγκαταστάσεων εξαρτάται από το μέγεθος και την όλη διάρθρωση της εκμεταλλεύσεως.

Το μέγεθος της εκμεταλλεύσεως, το είδος των καλλιεργουμένων φυτών, ο τρόπος, η ποσότητα και ο χρόνος αποθηκεύσεως των αποθηκευομένων προϊόντων και εφοδίων, ο αριθμός και το είδος των χρησιμοποιουμένων γεωργικών μηχανημάτων και εργαλείων αποτελούν βασικούς καθοριστικούς παράγοντες για τον αριθμό, το μέγεθος και το είδος των απαιτουμένων κτιριακών εγκαταστάσεων. Το είδος και η έκταση των υπό κάλυψη καλλιεργειών καθορίζουν το είδος, το μέγεθος και τον αριθμό των απαραίτητων θερμοκηπίων.

Το είδος εξ άλλου και ο αριθμός των εκτρεφομένων ζώων καθώς και το είδος της εκτροφής, καθορίζουν το είδος και το μέγεθος των κτιριακών κτηνοτροφικών εγκαταστάσεων.

γ) Τα γεωργικά μηχανήματα.

Είναι γνωστή σε όλους η σημασία των γεωργικών μηχανημάτων σε κάθε μορφή γεωργικής παραγωγής και η συμβολή τους στην όλη ανάπτυξη της σύγχρονης γεωργίας. Είναι δύσκολο να νοηθεί σήμερα γεωργική εκμετάλλευση χωρίς κατάληλο και επαρκή εξοπλισμό σε γεωργικά μηχανήματα.

Με τα γεωργικά μηχανήματα ο παραγωγός:

- Αντικατάστησε τα ζώα εργασίας, τα οποία με τις δαπάνες διατροφής επιβάρυναν σημαντικά την εκμετάλλευση.
- Αντικατάστησε σε μεγάλο ποσοστό την απαιτούμενη ανθρώπινη εργασία, η οποία με την περιορισμένη, σε σχέση με τα γεωργικά μηχανήματα, απόδοσή της επιβάρυνε το κόστος παραγωγής των προϊόντων.
- Έκανε δυνατή την εκμετάλλευση μεγαλυτέρων εκτάσεων πολλαπλασιάζοντας τις δυνατότητες που θα είχε αν στηριζόταν μόνο στην ανθρώπινη εργασία και στα ζώα εργασίας.
- Εξασφάλισε την έγκαιρη και σε καλή ποιότητα εκτέλεση των διαφόρων εργασιών με αποτέλεσμα την αύξηση των παραγομένων προϊόντων και τη βελτίωση της ποιότητάς τους.
- Έκανε δυνατή την εφαρμογή των δεδομένων της σύγχρονης γεωργικής τεχνολογίας στην εκμετάλλευσή του. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα τη μεγιστοποίηση της αποδόσεως της με την κατάλληλη αξιοποίηση όλων των συντελεστών της παραγωγής.

- Έκανε λιγότερο κοπιαστική την καθημερινή του εργασία και πιο εύκολη και πιο ελκυστική την απασχόλησή του με την εκμετάλλευση της γης.
- Πέτυχε την ανάπτυξη ορισμένων ιδιαίτερα αποδοτικών καλλιεργειών, η ανάπτυξη των οποίων θα ήταν δύσκολη, ή αδύνατη ή και ασύμφορη οικονομικά, χωρίς τη χρήση των γεωργικών μηχανημάτων.

Ο ρυθμός αναπτύξεως του αριθμού των γεωργικών μηχανημάτων στη χώρα μας κατά τα τελευταία χρόνια παρουσιάζεται στον πίνακα 1.3.1.

Κριτήρια επιλογής των γεωργικών μηχανημάτων.

Η επιλογή του καταλληλότερου για κάθε περίπτωση μηχανήματος αποτελεί ουσιαστικό παράγοντα στη συμβολή των γεωργικών μηχανημάτων στο οικονομικό αποτέλεσμα των γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Το σύνολο των επιβαρύνσεων ενός γεωργικού μηχανήματος αποτελεί ουσιαστική επιβάρυνση στο κόστος των προϊόντων για την παραγωγή των οποίων χρησιμοποιείται. Όσο μικρότερο είναι το σύνολο αυτό, τόσο μικρότερη θα είναι η επιβάρυνση στο κόστος παραγωγής και τόσο μεγαλύτερο το καθαρό κέρδος για τον παραγωγό.

Έτσι δύο είναι οι παράγοντες που συντελούν ουσιαστικά στην επίτευξη αυτού του αποτελέσματος: Το σύνολο των επιβαρύνσεων του μηχανήματος στη γεωργική εκμετάλλευση και ο βαθμός αξιοποίησεως του μηχανήματος.

Ένα μηχάνημα π.χ. με συνολική επιβάρυνση 20 000 δρχ. που θα χρησιμοποιηθεί για την αξιοποίηση 20 στρεμμάτων, επιβαρύνει το κόστος παραγωγής με 1000 δρχ. κατά στρέμμα. Αν η ίδια εργασία μπορεί να εκτελεσθεί με μηχάνημα συνολικής ετήσιας επιβαρύνσεως 10000 δρχ. τότε η ετήσια κατά στρέμμα επιβάρυνση θα είναι 500 δραχμές. Αν πάλι το ίδιο μηχάνημα με τη συνολική ετήσια επιβάρυνση των 10000 δραχμών ήταν δυνατό να αξιο ποιηθεί στην καλλιέργεια 40 στρεμμάτων, τότε η ετήσια κατά στρέμμα επιβάρυνση θα ήταν 250 δρχ. Φυσικά, αναφερόμαστε στις πάγιες επιβαρύνσεις, γιατί οι δαπάνες λειτουργίας και συντηρήσεως είναι συνάρτηση της διάρκειας λειτουργίας του μηχανήματος κατά τη διάρκεια του χρόνου.

Κριτήρια που πρέπει να ληφθούν υπ' όψη για την επιλογή του καταλληλότερου για την κάθε γεωργική εκμετάλλευση μηχανήματος, είναι βασικά τα ακόλουθα:

To συνολικό μέγεθος της εκμεταλλεύσεως και η διάρθρωσή της.

Το μέγεθος της εκμεταλλεύσεως, η συνολική καλλιεργούμενη έκταση, ο αριθμός των εκτρεφομένων ζώων, το είδος των καλλιεργουμένων φυτών και η όλη διάρθρωση των καλλιεργειών αποτελούν βασικό κριτήριο για την εκλογή του είδους, του μεγέθους και του αριθμού των απαιτουμένων γεωργικών μηχανημάτων.

Η μορφή της ιδιοκτησίας της εκμεταλλεύσεως.

Ο αριθμός των αγροτεμαχίων, το μέγεθος και οι αποστάσεις μεταξύ τους αποτελούν ένα δεύτερο κριτήριο για την επιλογή των καταλλήλων γεωργικών μηχανημάτων.

Συγκριτικό κόστος γεωργικών εργασιών: Δεδομένου ότι τα γεωργικά μηχανήματα έρχονται να αντικαταστήσουν την ανθρώπινη εργασία, ή, σε πολλές περιπτώσεις

σεις, την εργασία των ζώων εργασίας, σκόπιμο είναι να υπολογισθεί το συγκριτικό κόστος των διαφόρων εργασιών. Είναι, βέβαια, αρκετά σπάνια η περίπτωση να είναι μικρότερο το κόστος εργασίας με τα χέρια από όσο το κόστος εκτελέσεως ορισμένων εργασιών με γεωργικά μηχανήματα, όπως συμβαίνει μερικές φορές σε μικρές ιδιαίτερα εκμεταλλεύσεις, όπου η διάρκεια αξιοποίησεως ενός γεωργικού μηχανήματος σε μέρες κατά τη διάρκεια του χρόνου, θα είναι πολύ περιορισμένη. Πρέπει επίσης να υπολογισθεί το κόστος εκτελέσεως διαφόρων εργασιών της εκμεταλλεύσεως με γεωργικά μηχανήματα άλλων παραγωγών με αντίστοιχη πληρωμή, εφ' όσον εξασφαλίζεται η δυνατότητα έγκαιρης και καλής σε ποιότητα εκτελέσεως αυτών των εργασιών.

Με βάση τα κριτήρια αυτά θα πρέπει ο παραγωγός.

— Να υπολογίσει τον αριθμό και το μέγεθος των βασικών καλλιεργητικών εργασιών που θα πρέπει με το συγκεκριμένο γεωργικό μηχάνημα να εκτελεσθούν κατά τη διάρκεια του χρόνου στην εκμετάλλευσή του.

— Να κατανείμει τις εργασίες αυτές στην όλη διάρκεια του χρόνου, ανάλογα με την εποχή που θα πρέπει να διεξαχθούν.

— Να υπολογίσει τις άλλες βιοθητικές γεωργικές εργασίες που είναι δυνατό να γίνουν στην εκμετάλλευσή του με το μηχάνημα, κατανέμοντας και τις εργασίες αυτές στη διάρκεια του χρόνου, ανάλογα με την εποχή που πρέπει να εκτελεσθούν. Και ως κύριες γεωργικές εργασίες για ένα ελκυστήρα μπορούν να θεωρηθούν το όργαμα, τα σβαρνίσματα, η σπορά ή ενδεχομένως το σκάλισμα διαφόρων καλλιεργειών με τη βοήθεια των αντιστοίχων εξαρτημάτων, ως βιοθητικές δε εργασίες οι διάφορες μεταφορές γεωργικών προϊόντων και εφοδίων ή η μετακίνηση του ίδιου του παραγωγού, των μελών της οικογένειάς του ή εργατών στην εκμετάλλευσή του.

— Να υπολογίσει τη δυνατότητα συμπληρώσεως της αξιοποίησεως του μηχανήματος με εκτέλεση καλλιεργητικών εργασιών με πληρωμή σε εκμεταλλεύσεις άλλων συναδέλφων του παραγωγών, χωρίς αυτό, βέβαια, να εμποδίζει την ομαλή και έγκαιρη εκτέλεση των σχετικών εργασιών στη δική του εκμετάλλευση.

— Να εξετάσει ποιες εργασίες της εκμεταλλεύσεως του είναι σκόπιμο να εκτελεσθούν με μηχανήματα άλλων παραγωγών ή άλλων επιχειρηματιών με πληρωμή, όταν το μέγεθος της εκμεταλλεύσεώς του ή η έκταση των δχετικών καλλιεργειών δεν επιτρέπουν οικονομικά την προμήθεια τέτοιου μηχανήματος από τον παραγωγό. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα των διαφόρων μηχανημάτων συγκομιδής, όπως είναι οι θεραλωνιστικές μηχανές, των οπίσιων το κόστος, η ημερήσια απόδοση και η εποχική αξιοποίηση, δεν καθιστούν συμφέρουσα, συχνά ούτε και δυνατή, την προμήθειά τους από μεμονωμένους παραγωγούς.

— Να εξετάσει τα υπάρχοντα στην αγορά αντίστοιχα γεωργικά μηχανήματα για την εκτέλεση των διαφόρων εργασιών στην εκμετάλλευσή του από την άποψη του μεγέθους τους, της ημερήσιας αποδόσεως τους, του αρχικού κόστους αγοράς, της συνολικής ετήσιας επιβαρύνσεως, των δαπανών λειτουργίας και συντηρήσεως, της πιθανής διάρκειας ωφέλιμης χρήσεως καθώς και των βιοθητικών εργασιών στην εκτέλεση των οπίσιων θα είναι δυνατό να χρησιμοποιηθούν.

Με βάση το μέγεθος του μηχανήματος, της αρχικής αξίας αγοράς, της πάγιας ετήσιας επιβαρύνσεως, υπάρχει για κάθε μηχάνημα ένα ελάχιστο όριο ημερών ετήσιας εργασίας του μηχανήματος ώστε να μην αποτελεί παθητικό για την εκμετάλ-

λευση η προμήθειά του. Πέρα από το όριο αυτό, όσο περισσότερες είναι οι μέρες αξιοποιήσεως του μηχανήματος κατά τη διάρκεια του χρόνου, τόσο πιο θετική οικονομικά θα είναι η συμβολή του στο καθαρό κέρδος της επιχειρήσεως, γιατί τόσο θα μειώνεται το κόστος χρήσεώς του.

Με αυτούς τους υπολογισμούς και αυτές τις εκτιμήσεις θα προχωρήσει ο παραγγός στην επιλογή του καταλληλότερου για κάθε περίπτωση γεωργικού μηχανήματος και στην προμήθεια όλων των απαιτουμένων εξαρτημάτων για την καλύτερη και πληρέστερη αξιοποίησή του.

Σε όλη αυτή την προεργασία για την επιλογή του κατάλληλου γεωργικού μηχανήματος ο παραγγός, ιδιαίτερα ο παραγγός με μικρό σε έκταση και κατατεμαχισμένο γεωργικό κλήρο, θα πρέπει να εξετάσει και τη δυνατότητα συγκροτήσεως ομάδων παραγωγών για την από κοινού προμήθεια και χρήση ορισμένων γεωργικών μηχανημάτων. Ο τρόπος αυτός εφαρμόζεται σε πολλές περιοχές στην καλλιέργεια του βαμβακιού, όπου πολλοί βαμβακοπαραγωγοί συγκροτούν τέτοιες ομάδες και με τη βοήθεια του Οργανισμού Βάμβακος προχωρούν στην από κοινού προμήθεια βαμβακοσυλλεκτικών μηχανών. Ο τρόπος αυτός συμφέρει ιδιαίτερα στους παραγωγούς και συμβάλλει σημαντικά στη μείωση του κόστους παραγωγής του προϊόντος.

Προσοχή χρειάζεται, τέλος, στην ποιότητα του μηχανήματος που θα προμηθευθεί ο παραγγός. Ένα υψηλότερο κόστος αγοράς όταν είναι βέβαιο ότι εξασφαλίζει καλύτερης ποιότητας μηχάνημα, αποβαίνει τελικά υπέρ του παραγωγού. Οι μικρότερες δαπάνες συντηρήσεως που θα απαιτεί ένα τέτοιο μηχάνημα και η μεγαλύτερη διάρκεια χρήσιμης αξιοποιήσεώς του θα καταστήσουν τελικά μικρότερη την όλη επιβάρυνση της εκμεταλλεύσεως από την προμήθειά του.

δ) Γεωργικά εργαλεία.

Εκτός από τα γεωργικά μηχανήματα, διάφορα γεωργικά εργαλεία είναι απαραίτητα στη γεωργική εκμετάλλευση. Αν και τα εργαλεία αυτά αποτελούν μορφή πάγιου κεφαλαίου, η σύντομη φθορά τους και η μικρή σχετικά διάρκεια της αφέλιμης χρήσεώς τους τα τοποθετούν σε μια ξέχωρη θέση σε σχέση με τα γεωργικά μηχανήματα.

Βασικά τα γεωργικά εργαλεία επιβαρύνουν την εκμετάλλευση με το αρχικό τους κόστος αγοράς. Με βάση τη μικρή σχετικά διάρκεια της χρήσεώς τους και την έλλειψη υπολειμματικής αξίας, δεν υπολογίζονται, σ' αυτά απόσβεση ή δαπάνες συντηρήσεως.

Φυσικά, δεδομένου ότι το κόστος της αγοράς και η διάρκεια χρησιμοποιήσεώς τους αποτελούν τους βασικούς παράγοντες που καθορίζουν τη συνολική επιβάρυνση που επιφέρουν στην εκμετάλλευση, τα σημεία που πρέπει να προσέξῃ ο παραγγός είναι: η επιλογή και η προμήθεια των καταλληλοτέρων για κάθε είδος γεωργικών εργασιών γεωργικών εργαλείων και η καλή και προσεκτική χρήση και συντήρησή τους ώστε να εξασφαλίζεται η μεγαλύτερη δυνατή διάρκεια αφέλιμης αξιοποιήσεώς τους.

ε) Οι Φυτείες.

Οι μόνιμες φυτείες καρποφόρων δένδρων αποτελούν μορφή μόνιμου ή πάγιου

κεφαλαίου, αφού χρησιμοποιούνται παραγωγικά για σειρά χρόνων από τότε που θα φθάσουν σε πλήρη απόδοση μέχρις ότου η απόδοσή τους μειωθεί.

1.4.3 Κυκλοφοριακό κεφάλαιο.

Ως κυκλοφοριακό κεφάλαιο θεωρήσαμε τα είδη εκείνα κεφαλαίου που στη διαδικασία της παραγωγής χρησιμοποιούνται μία μόνο φορά, δεδομένου ότι κατά τη χρησιμοποίησή τους αλλάζουν μορφή ή καταναλώνονται για να αποφέρουν το επιδιωκόμενο οικονομικό αποτέλεσμα.

Τέτοια είδη κεφαλαίου είναι οι σπόροι, τα χημικά λιπάσματα, τα φυτοφάρμακα, οι ζωοτροφές και τα μετρητά.

a) Οι σπόροι.

Για όλες τις ετήσιες καλλιέργειες οι σπόροι αποτελούν το βασικό υλικό σε κάθε γεωργική εκμετάλλευση.

Πάντοτε ο καλός σπόρος αποτελούσε μία από τις βασικές προϋποθέσεις για μια επιτυχημένη και αποδοτική καλλιέργεια. Η σημασία του φάνηκε περισσότερο ακόμα όταν η νεώτερη γεωργική τεχνολογία ασχολήθηκε με τη δημιουργία νέων, περισσότερο αποδοτικών ποικιλιών καλλιεργουμένων φυτών. Η διατήρηση των καλών χαρακτηριστικών μιας νέας ποικιλίας είναι βασικά θέμα κατάλληλου πολλαπλασιασμού του παραγόμενου από τα αρχικά φυτά σπόρου. Και η παραγωγή, στη συνέχεια, σπόρου σε μεγάλες ποσότητες είναι ζήτημα καταλλήλων συνθηκών και καλλιεργητικών εργασιών που να εξασφαλίζουν την καλή ποιότητα των παραγομένων σπόρων.

Δεδομένου ότι τις συνθήκες αυτές δεν είναι πάντα εύκολο να τις εξασφαλίζουν μόνοι τους οι παραγωγοί και ότι οι κατάλληλες συνθήκες για την παραγωγή καλής ποιότητάς σπόρου δεν εξασφαλίζονται σε κάθε περιοχή, οι αρμόδιες υπηρεσίες του Υπουργείου Γεωργίας έχουν προβεί για πολλά φυτά στη δημιουργία ειδικών κέντρων σποροπαραγωγής. Σε σχετική συνεργασία με τους παραγωγούς των αντιστοίχων περιοχών καθορίζουν τις εκτάσεις και τον τρόπο καλλιέργειας των διαφόρων φυτών και αναλαμβάνουν την αγορά του σπόρου που θα παραχθεί, σε τιμές ικανοποιητικές για τους παραγωγούς.

Τις παραγόμενες με αυτό τον τρόπο ποσότητες σπόρου διαθέτουν στη συνέχεια οι υπηρεσίες σποροπαραγωγής στους παραγωγούς όλων των περιοχών όπου καλλιεργούνται τα αντίστοιχα φυτά.

Οι σπόροι επιβαρύνουν την έκμετάλλευση με την αξία της αγοράς τους. Σε σύγκριση με τις άλλες καλλιεργητικές δαπάνες και τις άλλες επιβαρύνσεις των καλλιεργειών, η επιβάρυνση του σπόρου σε κάθε καλλιέργεια είναι σχετικά πολύ μικρή. Αν ληφθεί υπ' όψη η τεράστια σημασία που έχει ο καλός σπόρος για την τελική απόδοση των καλλιεργουμένων φυτών, καμιά οικονομία δεν θα πρέπει να κάνει ο παραγωγός στην προμήθεια του καταλληλότερου και καλύτερου σε ποιότητα σπόρου.

Πολύ πριν από την εποχή της σποράς, θα πρέπει να ενδιαφερθεί ο παραγωγός για την εξασφάλιση της απαιτούμενης ποσότητας σπόρου για την εκμετάλλευση

του. Στην προσπάθειά του αυτή, θα πρέπει να προβεί στις αικόλουθες ενέργειες:

— Με βάση την όλη διάρθρωση των καλλιεργειών και το πρόγραμμα καλλιεργειών του χρόνου, θα υπολογίσει πόσα στρέμματα θα καλλιεργήσει με τα διάφορα ετήσια φυτά.

— Με βάση εξ άλλου τα δεδομένα της περιοχής, τη δική του εμπειρία ή τις υποδείξεις των Γεωπόνων της περιοχής, θα αποφασίσει ποιες ποικιλίες των αντίστοιχων φυτών θα καλλιεργήσει στην εκμετάλλευσή του.

— Θα προχωρήσει στη συνέχεια στον υπολογισμό της ποσότητας του σπόρου που θα χρειασθεί για κάθε φυτό που πρόκειται να καλλιεργήσει και θα κάνει ό,τι είναι απαραίτητο για να εξασφαλίσει έγκαιρα τις απαιτούμενες ποσότητες σπόρου των κατάλληλων ποικιλιών.

— Έγκαιρα θα φροντίσει, επίσης, για την αγορά του σπόρου, τη μεταφορά και αποθήκευσή του μέχρι την ημέρα της σποράς.

— Δεδομένου ότι το καλό φύτρωμα του σπόρου αποτελεί βασική προϋπόθεση για τη μετέπειτα ανάπτυξη του φυτού αλλά και για τη δικαίωση των δαπανών που διατέθηκαν για την προμήθεια του σπόρου, θα πρέπει ο παραγωγός να φροντίσει για επιμελημένη διενέργεια της σποράς.

β) Τα χημικά λιπάσματα.

Η καλλιέργεια του εδάφους για χιλιάδες χρόνια, από όλους τους ανθρώπους που μέχρι σήμερα έζησαν σε κάθε περιοχή, είναι φυσικό να οδηγεί σιγά - σιγά στην εξάντληση της γονιμότητας των εδαφών και να μειώνει την απόδοσή τους, απόδοσή τους.

Ο άνθρωπος που από πολύ νωρίς βρέθηκε μπροστά στο πρόβλημα αυτό προσπάθησε να βρει τρόπους αντιμετωπίσεως του. Διαπίστωσε στην αρχή ότι η κοπριά των ζώων ανανέωντε τη γονιμότητα του εδάφους και άρχισε να τη χρησιμοποιεί όσο του ήταν δυνατό. Διαπίστωσε ακόμα ότι η αγρανάπαιση, το ξεκούρασμα του εδάφους μιας περιοχής για μια ή περισσότερες καλλιεργητικές περιόδους, συντελούσε σημαντικά στην ανανέωση της γονιμότητάς του. Τα μέτρα αυτά, όσο η σχέση του ανθρώπου προς την καλλιεργούμενη έκταση ήταν ευνοϊκή για τον ίδιο, ήταν αρκετά για να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα της διατηρήσεως της γονιμότητας του εδάφους.

Όταν όμως αργότερα η μεγάλη αύξηση του ανθρώπινου πληθυσμού μεγάλωσε σημαντικά τις ανάγκες σε γεωργικά προϊόντα, τα μέτρα αυτά φάνηκαν ιδιαίτερα ανεπαρκή για μια ικανοποιητική αντιμετώπιση του σχετικού προβλήματος. Η παράλληλη ανάπτυξη της τεχνολογίας και η σχετική ανάπτυξη των επιστημών οδήγησαν στην ανακάλυψη των χημικών λιπασμάτων που έδωσαν απότελεσματική λύση στο πρόβλημα αυτό.

Σήμερα, η εύκολη παραγωγή των χημικών λιπασμάτων και η μεγάλη χρησιμοποίησή τους έχουν λύσει ριζικά, θα μπορούσε να πει κανένας, το πρόβλημα της γονιμότητας των καλλιεργουμένων εδαφών με την παράλληλη εντατική εκμετάλλευσή τους. Παράλληλα τα χημικά λιπάσματα αύξησαν σημαντικά τις αποδόσεις των διαφόρων καλλιεργειών συντελώντας έτσι στην αύξηση της παραγωγικότητας των εδαφών.

Η χρήση των χημικών λιπασμάτων επιβαρύνει την εκμετάλλευση με την αξία της αγοράς τους και με το κόστος της εργασίας για τη διανομή τους στα καλλιεργούμενα εδάφη.

Για να είναι όσο το δυνατό περισσότερο αποδοτική η χρησιμοποίησή τους χρειάζεται η επιλογή των καταλλήλων για κάθε καλλιέργεια λιπασμάτων και η ανάλογη και έγκαιρη προσθήκη τους στο έδαφος.

Έτσι ο παραγωγός, όταν προγραμματίσει τις διάφορες καλλιέργειες, θα πρέπει παράλληλα να υπολογίσει και τις απαιτούμενες ποσότητες από κάθε είδος λιπασμάτων και να προβεί στην προμήθεια, μεταφορά και αποθήκευσή τους. Το κόστος μεταφοράς μειώνεται όταν είναι μεγάλες οι ποσότητες, γι' αυτό και την προμήθεια και μεταφορά των λιπασμάτων αναλαμβάνουν για λογαρισμό των παραγωγών οι Γεωργικοί Συνεταιρισμοί των διαφόρων περιοχών.

Ιδιαίτερα πρέπει να προσέξει ο παραγωγός τις ποσότητες των λιπασμάτων που θα χρησιμοποιήσει σε κάθε καλλιέργεια. Η αυξηση της αποδόσεως των καλλιεργειών με τα χημικά λιπάσματα συντέλεσε στο να δίνουν πολλοί παραγωγοί μεγαλύτερη σημασία σ' αυτά από όση χρειάζεται και να χρησιμοποιούν πολλές φορές μεγαλύτερες ποσότητες από όσο πρέπει. Η απόδοση των εδαφών με τη χρήση των χημικών λιπασμάτων αυξάνει ως ένα ορισμένο όριο, πέρα από το οποίο οι μεγαλύτερες ποσότητες λιπασμάτων, όχι μόνο δεν αυξάνουν ανάλογα το κέρδος του παραγωγού, αλλά και μπορεί να επιδράσουν αρνητικά στο τελικό οικονομικό αποτέλεσμα (νόμος της μη ανάλογης αποδόσεως).

Η αλόγιστη χρήση λιπασμάτων σε ορισμένες ιδιαίτερα καλλιέργειες επηρεάζει σημαντικά και την ποιότητα των προϊόντων με αποτέλεσμα τη μείωση της τιμής διαθέσεώς τους.

Τα χημικά λιπάσματα λοιπόν, συντελούν και μπορούν να συντελέσουν σημαντικά στην αυξηση της αποδόσεως των διαφόρων καλλιεργειών και φυσικά στην αύξηση του καθαρού κέρδους των παραγωγών. Για να εξασφαλισθεί όμως αυτή η συμβολή είναι απαραίτητη η προσεκτική και σε ακριβείς ποσότητες και είδη χρησιμοποίησή τους.

γ) Τα γεωργικά φάρμακα.

Το καθαρό κέρδος των διαφόρων καλλιεργειών μειώνεται συχνά σε μεγάλο βαθμό, μέχρι και τον ολοκληρωτικό μηδενισμό, από διάφορους εχθρούς και ασθενειες των καλλιεργουμένων φυτών.

Η σύγχρονη γεωργική τεχνολογία έχει επινόήσει ένα μεγάλο αριθμό από κατάλληλα και αποτελεσματικά γεωργικά φάρμακα, με τα οποία είναι δυνατή η έγκαιρη και αποτελεσματική προστασία της παραγωγής.

Έτσι τα γεωργικά φάρμακα αποτελούν ένα πολύτιμο μέσο στα χέρια του σύγχρονου παραγωγού για την προστασία του οικονομικού αποτελέσματος των διαφόρων καλλιεργειών.

Η χρήση των γεωργικών φαρμάκων επιβαρύνει το κόστος των προϊόντων των καλλιεργουμένων φυτών με την αξία της αγοράς τους και την αξία της εργασίας ή τις δαπάνες των εργαλείων και μηχανημάτων που χρησιμοποιούνται για την τοποθέτησή τους.

Το τελικό οικονομικό αποτέλεσμα από τη χρησιμοποίηση των φυτοφαρμάκων

εξαρτάται από την επιλογή του καταλληλότερου και του αποτελεσματικότερου για κάθε περίπτωση φυτοφαρμάκου, από την έγκαιρη επέμβαση ανάλογα με τη φύση του αντιμετωπιζόμενου εχθρού ή ασθένειας και από τον τρόπο χρησιμοποιήσεως των φυτοφαρμάκων με τη χρήση των καταλληλοτέρων για κάθε περίπτωση μηχανημάτων.

Η επιλογή των καταλλήλων φυτοφαρμάκων για κάθε περίπτωση δεν αναφέρεται μόνο στην αποτελεσματικότητά τους στην αντιμετώπιση των εχθρών ή ασθενειών για τις οποίες χρησιμοποιούνται, αλλά και στις πιθανές παρενέργειες, τόσο στα καλλιεργούμενα φυτά όσο και στο όλο οικολογικό σύστημα της περιοχής.

Είναι περιπτό να τονισθεί η ανάγκη της προσεκτικής χρησιμοποιήσεως των γεωργικών φαρμάκων για να αποφύγομε ατυχήματα, δηλητηριάσεις ή παρενέργειες στον παραγωγό, αν δεν χρησιμοποιηθούν προσεκτικά.

δ) Οι ζωοτροφές.

Τη βασική δαπάνη για κάθε κτηνοτροφική εκμετάλλευση αποτελούν, ασφαλώς, οι απαιτούμενες κτηνοτροφές. Από το είδος και την ποιότητά τους εξαρτάται η υγειεινή διατροφή των ζώων και η απόδοσή τους.

Βασική λοιπόν φροντίδα κάθε κτηνοτρόφου είναι η εξασφάλιση των απαιτουμένων κτηνοτροφών. Πηγές των κτηνοτροφών είναι η φυσική βλάστηση στους βοσκότοπους, η παραγωγή κτηνοτροφών από την καλλιέργεια ιδιοκτήτων εκτάσεων του επιχειρηματία κτηνοτρόφου και η αγορά καταλλήλων κτηνοτροφών.

Η φυσική βλάστηση των βοσκοτόπων αποτελεί το πιο φθηνό είδος κτηνοτροφών. Όπου είναι δυνατό να εξασφαλισθεί τέτοια βλάστηση, συντελεί αποτελεσματικά στην ανάπτυξη της κτηνοτροφίας.

Η επέκταση όμως των καλλιεργειών σε όλες τις εκτάσεις που μπορούν να καλλιεργηθούν, έχει περιορίσει σήμερα σε μεγάλο βαθμό την έκταση των βοσκοτόπων. Η μορφή και η ποιότητα εξ άλλου των άλλων βοσκοτόπων, από τους οποίους οι περισσότεροι είναι σε ορεινές ή ημιορεινές περιοχές, συνδυασμένη με τις κλιματολογικές συνθήκες, τους κάνει ιδιαίτερα φτωχούς σε απόδοση χορτονομης ή σε βοσκηματική ικανότητα, όπως λέγεται.

Η ανάπτυξη επίσης ενσταυλισμένης ή ημιενσταυλισμένης κτηνοτροφίας συντέλεσε στην αύξηση των αναγκών σε έτοιμες κτηνοτροφές.

Έτσι μένουν δύο βασικά πηγές εξοικονομήσεως των απαιτουμένων κτηνοτροφών: η καλλιέργεια καταλλήλων κτηνοτροφικών φυτών και η αγορά κτηνοτροφών από άλλους παραγωγούς ή από το εμπόριο.

Ανάλογα με το είδος και το αριθμό των εκτρεφομένων ζώων αλλά και με το είδος της εκτροφής, ο επιχειρηματίας κτηνοτρόφος θα προχωρήσει στην κατάστρωση προγράμματος εξοικονομήσεως των απαιτουμένων κτηνοτροφών, λαμβάνοντας υπ' όψη τους ακολούθους τρόπους:

— Θα γίνει η καλύτερη δυνατή εκμετάλλευση των βοσκτόπων που είναι τυχόν διαθέσιμοι.

— Σε συνεργασία με άλλους συνάδελφους κτηνοτρόφους θα ληφθούν όλα τα ενδεικνυόμενα μέτρα για τη βελτίωση των βοσκοτόπων και την αύξηση της αποδόσεως τους σε χορτονομή.

— Όσες εκτάσεις της εκμεταλλεύσεώς του, αν διαθέτει γεωργική ιδιοκτησία, δεν είναι δυνατό να αξιοποιηθούν παραγωγικότερα με άλλο τρόπο, θα καλλιεργηθούν με κτηνοτροφικά φυτά για την παραγωγή κτηνοτροφών, εφ' όσον το κόστος παραγωγής είναι μικρότερο από την τιμή αγοράς των κτηνοτροφών.

— Τις υπόλοιπες απαιτούμενες ποσότητες κτηνοτροφών που θα προμηθευθεί από συνάδελφούς του παραγωγούς ή από το εμπόριο, θα φροντίσει να τις προμηθευθεί σε εποχή και από περιοχές που μπορεί να εξασφαλίσει τη μικρότερη τιμή αγοράς, αφού υπολογίσει και τις απαιτούμενες δαπάνες μεταφοράς και αποθηκεύσεως των κτηνοτροφών.

— Θα προσέξει ιδιαίτερα την καλή συντήρηση των αποθηκευμένων κτηνοτροφών και την προστασία τους από διάφορους εχθρούς ή επικίνδυνες αλλοιώσεις που μπορούν να ζημιώσουν οικονομικά την εκμετάλλευσή του.

— Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει επίσης να δοθεί στη χορήγηση των κτηνοτροφών στα εκτρεφόμενα ζώα, για να αποφεύγονται επιζήμιες σπατάλες, που επιβαρύνουν πολλές φορές αξιόλογα το κόστος των παραγομένων κτηνοτροφικών προϊόντων.

Η προσεκτική λήψη των μέτρων που σημειώθηκαν πιο πάνω θα έχει σαν αποτέλεσμα τη μικρότερη δυνατή επιβάρυνση κάθε κτηνοτροφικής μονάδας με δαπάνες διατροφής, ενώ παράλληλα θα εξασφαλίζει την κατάλληλη και υγιεινή διατροφή των εκτρεφομένων ζώων, με τελικό αποτέλεσμα την εξασφάλιση του καλύτερου οικονομικού αποτελέσματος από την εκτροφή τους.

ε) Παχυνόμενα ζώα ή πτηνά.

Όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενη σελίδα, πολλοί γεωργοοικονομολόγοι κατατάσσουν στο κυκλοφοριακό κεφάλαιο και τα παχυνόμενα ζώα και τα εκτρεφόμενα πτηνά κρεατοπαραγωγής.

Δεδομένου ότι σαν κυκλοφοριακό κεφάλαιο χαρακτηρίζομε τις μορφές κεφαλίου που χρησιμοποιούνται μία μόνο φορά στη γεωργική εκμετάλλευση, με βάση αυτό το χαρακτηρισμό εμπίπουν ασφαλώς τα παχυνόμενα ζώα και τα εκτρεφόμενα πτηνά κρεατοπαραγωγής στο κυκλοφοριακό κεφάλαιο.

Τα ζώα αυτά και τα πτηνά μετά την ολοκλήρωση της παχύνσεώς τους πρωθύνονται στην κατανάλωση και μετατρέπονται σε μετρητά, τα μετρητά που εισπράττονται από την πώλησή τους.

Με την κατάλληλη εκτροφή των ζώων αυτών και των πτηνών ασχολούνται οι σχετικοί κλάδοι της Κτηνοτροφίας και Πτηνοτροφίας και θα πρέπει να είναι καλά ενημερωμένος ο παραγωγός στα δεδομένα αυτών των κλάδων για να εξασφαλίσει απ' αυτή την παραγωγική δραστηριότητα το μεγαλύτερο δυνατό κέρδος.

Βασική σημασία στην προσπάθεια αυτή έχει η επιλογή της κατάλληλης φυλής, η εξασφάλιση ζώων και πτηνών που θα είναι απόλυτα υγιή, η εξασφάλιση καταλλήλων συνθηκών εκτροφής, η κατάλληλη διατροφή και κυρίως η εξασφάλιση της διαθέσεως τους στην αγορά την πιο κατάλληλη εποχή. Το τελευταίο έχει ιδιαίτερη σημασία για το καθαρό κέρδος του παραγωγού, γιατί αν για οποιοδήποτε λόγο αναγκασθεί ο παραγωγός να τα διατηρήσει πέρα από την εποχή αυτή, το αποκτώμενο πρόσθετο βάρος σε καθαρό κρέας δεν καλύπτει τις διαπιθέμενες δαπάνες διατροφής.

στή Τα μετρητά.

Όπως σε κάθε οικονομική δραστηριότητα, έστι και στη γεωργική εκμετάλλευση το χρήμα διαδραματίζει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο.

Το χρήμα δεν είχε πάντα τη θέση και τη σημασία που έχει σήμερα στο χώρο της γεωργίας. Για τους αγρότες, από τότε που επινοήθηκε, μικρή σημασία είχε στην καθημερινή τους ζωή. Περιορισμένοι στα πλαίσια της κλειστής γεωργικής οικονομίας, χρησιμοποιώντας τα ίδια τα προϊόντα τους στις διάφορες συναλλαγές τους, δεν ένοιωθαν την ανάγκη να καταφύγουν στη χρήση του για την αντιμετώπιση των βασικών και των άλλων αναγκών τους.

Η γενική όμως ανάπτυξη του πολιτισμού, η ανάπτυξη της οικονομίας και η έναρξη οργανώσεως της γεωργίας σε μορφή επιχειρηματική, είχε σαν αποτέλεσμα την εισαγωγή του χρήματος στην αγροτική εργασία και ζωή και τον εκχρηματισμό της γεωργικής οικονομίας. Υπάρχουν, βέβαια, ακόμα χώρες και περιοχές όπου ισχύει σε μικρό ή σε μεγαλύτερο βαθμό ο θεσμός της κλειστής γεωργικής οικονομίας, επεκτείνεται όμως και σ' αυτές όλο και περισσότερο η εισαγωγή του χρήματος, στη γεωργική οικονομία. Τόση μάλιστα είναι η σημασία του βαθμού επεμβάσεως του χρήματος στη γεωργία των διαφόρων χωρών, ώστε ο βαθμός εκχρηματισμού των γεωργικών εκμεταλλεύσεων να αποτελεί και κριτήριο για το βαθμό αναπτύξεως της γεωργίας γενικότερα και ιδιαίτερα της γεωργικής οικονομίας.

Στις σύγχρονες γεωργικές εκμεταλλεύσεις, τις οργανωμένες σε μορφή καθαρά επιχειρηματική, το χρήμα σαν μορφή κυκλοφοριακού κεφαλαίου, αποτελεί ένα από τους βασικούς συντελεστές της παραγωγής.

Ιδιαίτερα, με το χρήμα ο παραγωγός:

- Εξασφαλίζει ή αυξάνει τους βασικούς συντελεστές της παραγωγής όπως είναι οι διάφορες μορφές κεφαλαίου και η εργασία.
- Διενεργεί οποιαδήποτε προμήθεια απαραίτητη για την εκμετάλλευσή του και καλύπτει όλες τις δαπάνες διαβιώσεως της οικογένειάς του.
- Διαθέτει, έναντι της αξίας τους σε χρήμα, όλα τα προϊόντα της εκμεταλλεύσεώς του.
- Υπολογίζει την αποδοτικότητα των διαφόρων καλλιεργειών, υπολογίζει το κόστος των παραγομένων προϊόντων καθώς και το καθαρό του κέρδος.
- Αποταμιεύει ένα μέρος από τα κέρδη της εκμεταλλεύσεώς του και δημιουργεί ένα απαραίτητο αποθεματικό με το οποίο, εκτός των άλλων, μπορεί να αντιμετωπίζει έκτακτες περιπτώσεις και ανάγκες.

Η συμβολή του χρήματος στην όλη γεωργική εκμετάλλευση εξαρτάται βασικά από τον τρόπο που ο παραγωγός θα αξιοποιήσει το μέσο αυτό, που ο άνθρωπος επινόσε για να διευκολύνει τις συναλλαγές του και την όλη καθημερινή ζωή του. Για τη σωστή και επιτυχημένη αντιμετώπιση του προβλήματος αυτού θα πρέπει να δοθεί σημασία στα ακόλουθα σημεία:

Βασικά σημεία στην αξιοποίηση του χρήματος.

Κατανόηση της πραγματικής αξίας του χρήματος: Για πολλούς ανθρώπους και για πολλούς παραγωγούς το χρήμα δεν αντιμετωπίζεται ως μέσο επιλύσεως των προβλημάτων της ζωής, ή ως μέσο συναλλαγής ή αντιμετωπίσεως των ποικίλων α-

ναγκών της καθημερινής ζωής. Από μέσο φθάνει στο σημείο να γίνεται σκοπός, με αποτέλεσμα όλες οι φροντίδες και οι προσπάθειες να καταλήγουν στη συσσώρευση χρήματος και όχι στην κατάληη χρησιμοποίησή του.

Στην περίπτωση αυτή το χρήμα όχι μονάχα δεν συμβάλλει στην ανάπτυξη της οικονομίας, αλλά και εμποδίζει σε τελευταία ανάλυση την ανάπτυξή της.

Είναι ανάγκη λοιπόν να κατανοήσει ο παραγωγός την πραγματική αξία του χρήματος και τη σημασία του και να συνηθίσει να το χρησιμοποιεί σαν μέσο χωρίς να το μεταβάλλει σε σκοπό.

Κατανόηση της σημασίας του χρήματος στη γεωργική εκμετάλλευση: Ένα δεύτερο σημείο είναι η σωστή τοποθέτηση της σημασίας του χρήματος στην όλη γεωργική παραγωγική διαδικασία. Απαλλασσόμενος σιγά - σιγά ο παραγωγός από το πνεύμα της αποκλειστικής γεωργικής οικονομίας θα πρέπει να συνηθίσει στον πλήρη εκχρηματισμό της εκμεταλλεύσεώς του. Αυτό θα τον βοηθήσει στη διάρθρωση των καλλιεργειών και στην ανάπτυξη εκείνων των κλάδων που θα του εξασφαλίσουν το μεγαλύτερο καθαρό κέρδος.

Η διακίνησή του στις συναλλαγές με μέσο το χρήμα θα του δώσει το πνεύμα και τη νοοτροπία του επιχειρηματία παραγωγού. Θα τον βοηθήσει ακόμα να συνηθίσει στους οικονομικούς λογαριασμούς, στον υπολογισμό σε χρήματα του κόστους παραγωγής, της αποδοτικότητας των διαφόρων κλάδων και του καθαρού κέρδους που η εκμετάλλευσή του μπορεί να του εξασφαλίσει. Θα μάθει γενικότερα να σκέπτεται και να ενεργεί οικονομικά.

Υπολογισμός των αναγκών της εκμεταλλεύσεως σε μετρητά: Η κάλυψη των αναγκών της εκμεταλλεύσεως σε χρήμα θα εξασφαλισθεί καλύτερα και οικονομικότερα, αν στην αρχή του χρόνου ο παραγωγός φροντίσει να υπολογίσει ποιες θα είναι οι ανάγκες του σε μετρητά για το σύνολο των εργασιών και δαπανών της εκμεταλλεύσεώς του. Με βάση την όλη διάρθρωση και δομή της γεωργικής ή κτηνοτροφικής του εκμεταλλεύσεως θα μπορεί να υπολογίζει τις ανάγκες σε χρήμα για την ομαλή λειτουργία της.

Οι ανάγκες σε καλλιεργητικά εφόδια, οι δαπάνες λειτουργίας και συντηρήσεως των γεωργικών μηχανημάτων, οι ανάγκες για αγορά ή επισκευή γεωργικών εργαλείων καθώς και κάθε άλλη σχετική δαπάνη θα είναι δυνατό να υπολογισθούν, κατα προσέγγιση τουλάχιστον.

Παράλληλα είναι σκόπιμο σε μια τέτοια προεργασία να σημειωθεί και η περίοδος, κατά την διάρκεια του χρόνου, που τα διάφορα ποσά θα απαιτηθούν.

Υπολογισμός των αναμενομένων εισπράξεων: Μαζί με τις δαπάνες που θα απαιτηθούν είναι σκόπιμο να κάνει ο παραγωγός και ένα χονδρικό τουλάχιστον υπολογισμό των αναμενομένων εισπράξεων από την διάθεση των διαφόρων προϊόντων της εκμεταλλεύσεώς του. Είναι βέβαια αλήθεια ότι ο παραγωγός για καμιά συγκομιδή δεν μπορεί να είναι απόλυτα βέβαιος, αν δεν τελειώσει και η διάθεσή της στην αγορά και η είσπραξη της αξίας της. Και η γεωργική παραγωγή έχει ακόμα το βασικό μειονέκτημα ότι επιπρεάζεται από κινδύνους και αστάθμητους παράγοντες που επιβουλεύονται τον κόπο και το μόχθο του παραγωγού. Μπορεί όμως ο παραγωγός να κάνει ορισμένους υπολογισμούς, στηριζόμενος στην εμπειρία του, στην εφαρμοζόμενη τεχνική και στις μέσες αποδόσεις της εκμεταλλεύσεώς του κατά τα τελευταία χρόνια.

Παράλληλα με τον υπολογισμό των εισπράξεων θα πρέπει να υπολογίσει και χρονολογικά πότε περίπου θα πρέπει να πραγματοποιηθούν οι εισπράξεις αυτές.

Καθορισμός του τρόπου καλύψεως των αναγκών της εκμεταλλεύσεως σε μετρητά: Με βάση τις υπολογιζόμενες ανάγκες και τις αναμενόμενες εισπράξεις, θα καθορίσει ο παραγωγός ποιες θα είναι οι κύριες πηγές από τις οποίες θα εξασφαλίσει τα μετρητά που θα χρειασθούν στην εκμετάλλευσή του.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι κύρια πηγή πρέπει να αποτελούν οι εισπράξεις της εκμεταλλεύσεως του. Σε όσο μεγαλύτερο βαθμό καλύπτει τις ανάγκες του σε μετρητά από τις εισπράξεις που θα έχει από τη διάθεση των δικών του προϊόντων, τόσο καλύτερο θα είναι για τον ίδιο το τελικό οικονομικό αποτέλεσμα. Αξιοποιεί έτσι τα δικά του αποθέματα σε χρήμα και τους εξασφαλίζει μια θετική συμβολή στην εκμετάλλευσή του. Αποφεύγει, επίσης, την αγωνία για την αποδοτικότητα των καλλιεργειών που συχνά οφείλεται στο γεγονός ότι έχει προδεσμευθεί ένα μέρος της παραγωγής του με το δανεισμό χρημάτων από άλλους παραγωγούς ή από εμπόρους στους οποίους διαθέτει τα προϊόντα του.

Στην περίπτωση που για οποιοδήποτε λόγο δεν είναι δυνατή η κάλυψη των αναγκών σε χρήμα από την ίδια την εκμετάλλευση, είναι υποχρεωμένος να καταφύγει στο δανεισμό. Είναι σκόπιμο, όσο είναι δυνατό, να αποφεύγεται ο δανεισμός από άλλους παραγωγούς ή από εμπόρους που αγοράζουν τα προϊόντα της εκμεταλλεύσεως του παραγωγού, γιατί στις περιπτώσεις αυτές καί το επιτόκιο είναι συνήθως υψηλό και προβλήματα δημιουργούνται ανάμεσά τους, αν για οποιοδήποτε λόγο δεν κατορθώσει ο παραγωγός να επιστρέψει έγκαιρα το χρέος του.

Ευτυχώς για τους παραγωγούς, η Πολιτεία έχει δημιουργήσει την Αγροτική Τράπεζα η οποία καλύπτει κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο τις σχετικές ανάγκες τους.

Πραγματικά, ο δανεισμός χρημάτων από την Αγροτική Τράπεζα για παραγωγικές εργασίες στη γεωργική εκμετάλλευση, αποτελεί την καλύτερη πηγή χρηματοδοτήσεως για τον παραγωγό, στην περίοδο που μόνος του δεν μπορεί να καλύψει τις σχετικές ανάγκες. Κι αυτό γιατί:

— Είναι εύκολος ο δανεισμός από την Αγροτική Τράπεζα, την εποχή ακριβώς που ο παραγωγός χρειάζεται τα χρήματα στην εκμετάλλευσή του. Συχνά δεν συμπίπτουν οι ανάγκες του παραγωγού σε μετρητά με τις εισπράξεις χρημάτων από τη διάθεση των γεωργικών του προϊόντων. Στην περίπτωση αυτή η Αγροτική Τράπεζα, με τα βραχυπρόθεσμα δάνεια της, τον διευκολύνει σημαντικά.

— Ο τόκος των δανείων από την Αγροτική Τράπεζα είναι πάντα πολύ χαμηλός, σε σύγκριση με τον τόκο στην ελεύθερη χρηματαγορά. Έτσι, το κόστος του χρήματος για τον παραγωγό είναι πολύ χαμηλό, δεδομένου ότι ο καταβαλλόμενος τόκος αποτελεί και τη μόνη επιβάρυνση με την οποία το χρήμα επιβαρύνει το κόστος των παραγομένων προϊόντων.

— Η εποχή επιστροφής των δανείων στην Τράπεζα καθορίζεται ανάλογα με τον σκοπό για τον οποίο χρηγείται το κάθε δάνειο, ώστε να είναι εύκολη η επιστροφή του από τον παραγωγό. Συνήθως η εξόφληση καθορίζεται σε περίοδο μετά τη συγκομιδή και τη διάθεση των προϊόντων, οπότε είναι εύκολη η πραγματοποίησή της.

— Σε περίπτωση που για λόγους ανεξάρτητους από τη θέληση του παραγωγού

(δυσμενείς καιρικές συνθήκες, ζημιές ή καταστροφή της παραγωγής) δεν είναι σε θέση να εξοφλήσει το δάνειο είναι δύνατή η αναστολή της εξοφλήσεώς του χωρίς επί πλέον επιβάρυνση για τον παραγωγό, πράγμα που διευκολύνει ιδιαίτερα την αντιμετώπιση εκτάκτων και απροβλέπτων καταστάσεων.

— Δεδομένου ότι η σύναψη του δανείου γίνεται με τη μεσολάβηση των γεωπόνων τεχνικών υπαλλήλων της Τράπεζας, ο παραγωγός έρχεται αναγκαστικά σε επαφή και σε συνεργασία με τους επιστήμονες Γεωπόνους της Τράπεζας, οι οποίοι με τις τεχνικές συμβουλές τους τον κατευθύνουν στην καλύτερη και παραγωγικότερη αξιοποίηση του δανείου.

Σημεία που πρέπει να προσέξει ο παραγωγός κατά το δανεισμό.

Σκόπιμο είναι ο παραγωγός να δανείζεται πάντοτε από την Αγροτική Τράπεζα για τους λόγους που αναφέρθηκαν προηγουμένως. Αν για οποιοδήποτε λόγο αναγκασθεί να πάρει χρήματα από ελεύθερο δανειστή, πρέπει να προσέχει το ύψος του επιτοκίου, την εγγύηση που παρέχει στο δανειστή και γενικότερα τους όρους του δανείου.

— Να δανείζεται τα χρήματα την εποχή ακριβώς που τα χρειάζεται, για το σκοπό και την διάρκεια που τα χρειάζεται.

— Χρήματα πρέπει να δανείζεται μόνο για καθαρά παραγωγικούς σκοπούς. Σε καμιά περίπτωση, δάνειο που έγινε για παραγωγικούς σκοπούς δεν πρέπει να διατίθεται για οποιοδήποτε σκοπό καταναλωτικό, γιατί θα είναι αργότερα δύσκολη η εξόφλησή του.

— Μόλις τα έσοδα του παραγωγού του δίνουν τη δυνατότητα εξοφλήσεως του δανείου θα πρέπει να το εξοφλεί αμέσως. Όσο μικρότερος είναι ο τόκος που θα καταβάλει για την εξοικονόμιση των χρημάτων που του χρειάζονται τόσο μικρότερη θα είναι και η σχετική επιβάρυνση του κόστους των προϊόντων.

Πέρα από αυτά χάνει την εμπιστοσύνη των δανειστών του, ακόμα και της Αγροτικής Τράπεζας, οι οποίοι με δυσκολία θα δεχθούν να του δανείσουν χρήματα άλλη φορά, αν χρειασθεί. Τα ανεξόφλητα δάνεια όσο παραμένουν μεγαλώνουν με ταχύτατα και ρυθμό που ο παραγωγός δεν μπορεί να φαντασθεί.

Αξιοποίηση των χρηματικών αποθεμάτων του παραγωγού.

Όσο καλύτερα οργανωμένη είναι μια γεωργική εκμετάλλευση, τόσο περισσότερες πιθανότητες υπάρχουν να είναι αξιόλογη η καθαρή πρόσοδος από την είσπραξη μεγάλων χρηματικών ποσών. Από τα χρήματα αυτά, αν αφαιρεθούν οι δαπάνες για την παραγωγή, θα μείνει σε χρήματα το καθαρό κέρδος του παραγωγού. Το κέρδος αυτό, που χαρακτηρίζει και τη δυναμικότητα της εκμεταλλεύσεως, χρειάζεται κατάλληλη διαχείριση εκ μέρους του παραγωγού.

Από το ποσό αυτό θα αφαιρεθούν τα ποσά που απαιτούνται για τις δαπάνες διαβιώσεως της οικογένειας του παραγωγού και οι δαπάνες για τη διακίνηση της παραγωγής και την όλη λειτουργία της εκμεταλλεύσεως. Τα ποσά που ενδέχεται να απομείνουν είναι σκόπιμο αρχικά να χρησιμοποιηθούν για τη δημιουργία ενός βασικού αποθεματικού κεφαλαίου που θα τον βοηθήσει, αν χρειασθεί, να αντιμετωπίζει έκτακτες οικογενειακές ανάγκες ή ανάγκες της εκμεταλλεύσεώς του.

Το ποσό του αποθεματικού κεφαλαίου θα πρέπει να κρατηθεί σε μια Τράπεζα ή

στο Ταμιευτήριο, κατά προτίμηση όμως στην Αγροτική Τράπεζα, που αποτελεί ιδιαίτερα την Τράπεζα του παραγωγού.

Μετά τη δημιουργία του βασικού αποθεματικού, περίσσεια χρημάτων, στον παραγωγό, μπορεί να χρησιμοποιείται, αν υπάρχουν σχετικές ευνοϊκές προϋποθέσεις, για επενδύσεις στην εκμετάλλευσή του, όπως π.χ. η αγορά νέων καλλιεργησίμων εκτάσεων ή νέων γεωργικών μηχανημάτων, η επέκταση μιας κτηνοτροφικής εκμεταλλεύσεως ή η δημιουργία εγκαταστάσεων για την ευρύτερη ανάπτυξή της, ή ακόμα η εκτέλεση διαφόρων έργων για την αύξηση της αποδόσεως της εκμεταλλεύσεως. Ευνόητο είναι ότι τέτοιου είδους επενδύσεις θα πρέπει να γίνονται ύστερα από προσεκτική μελέτη όλων των συντελεστών που είναι δυνατό να καθορίζουν τη σκοπιμότητα και την αναμενόμενη συμβολή κάθε επενδύσεως στην όλη ανάπτυξη και απόδοση της εκμεταλλεύσεως.

1.4.4 Διαθέσιμο.

Πολλοί οικονομολόγοι αναφέρουν σαν πρόσθετη κατηγορία κεφαλαίου, το διαθέσιμο, όπως χαρακτηρίζεται, κεφάλαιο.

Στο κεφάλαιο αυτό εντάσσουν μορφές κυκλοφοριακού ή αναλώσιμου κεφαλαίου που είναι στη διάθεση του παραγωγού για άμεση ή μελλοντική χρήση.

Τέτοιες μορφές είναι π.χ. τυχόν καταθέσεις ταμιευτηρίου, επιταγές ή γραμμάτια για είσπραξη κλπ.

Στο διαθέσιμο κεφάλαιο μπορούν ακόμα να ενταχθούν και μορφές κυκλοφοριακού κεφαλαίου που βρίσκονται στις αποθήκες του παραγωγού ή για μελλοντική χρήση ή για διάθεση στην αγορά την κατάλληλη εποχή. Τέτοια είδη είναι: χημικά λιπάσματα, φυτοφάρμακα, σπόροι, διάφορα γεωργικά προϊόντα που έχουν συγκομισθεί και έχουν αποθηκευθεί από τον παραγωγό αλλά δεν έχουν ακόμα διατεθεί στην αγορά, ακόμα και τα παχυνόμενα ζώα και πτηνά πριν από τη διάθεσή τους στην αγορά.

Δεδομένου ότι όλες αυτές οι μορφές διαθεσίμου κεφαλαίου περιλαμβάνονται, όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, στο κυκλοφοριακό κεφάλαιο, λόγοι περισσότερο λογιστικοί είναι δυνατόν να επιβάλλουν, κατά τη γνώμη ορισμένων γεωργοοικονομολόγων, την ένταξή τους στο λεγόμενο διαθέσιμο κεφάλαιο. Γι' αυτό και η μορφή αυτή του κεφαλαίου δεν αναφέρεται συχνά στη σχετική γεωργοοικονομική βιβλιογραφία.

1.4.5 Ζωικό κεφάλαιο.

Το ζωικό κεφάλαιο αποτελείται από τα ζώα εργασίας και τα παραγωγικά ζώα.

Τα ζώα, από την πρώτη εξημέρωσή τους, στάθηκαν αχώριστος σύντροφος και συμπαραστάτης του ανθρώπου και, όχι μόνο του εξασφάλισαν πολύτιμα είδη διατροφής και ενδυμασίας, αλλά και με την εργασία τους ελάφρυναν σημαντικά τον καθημερινό του μόχθο.

Η ανακάλυψη της μηχανής μείωσε βέβαια στο ελάχιστο, αν δεν εκμηδένισε εντελώς, την αξία των ζώων εργασίας. Παράλληλα όμως η αύξηση των αναγκών του

ανθρώπου σε ζωικής προελεύσεως τροφές, οδήγησε στην καταπληκτική ανάπτυξη της παραγωγικής κτηνοτροφίας.

Η ανάπτυξη αυτή δεν αναφέρεται μονάχα στον αριθμό των εκτρεφομένων ζώων, αλλά και στη δημιουργία νέων ιδιαίτερα αποδοτικών φυλών και στη βελτίωση των συνθηκών διατροφής και διατηρήσεως των ζώων. Έτσι η κτηνοτροφία σήμερα αποτελεί ένα από τους κυριότερους κλάδους στο χώρο της πρωτογενούς παραγωγής. Στη χώρα μας, η συμβολή της στο ακαθάριστο γεωργικό εισόδημα, ανέρχεται σε ποσοστό 32% (1984).

Τόσο τα ζώα εργασίας όσο και τα παραγωγικά ζώα επιβαρύνουν το κόστος παραγωγής ή της εργασίας με την απόσβεση του αρχικού κεφαλαίου αγοράς ή της αξίας τους κατά την έναρξη της εκτροφής, με τις δαπάνες διατροφής και συντηρήσεώς τους, καθώς και με ένα ποσοστό για την κάλυψη απωλειών από θανάτους ή ατυχήματα. Πολλοί οικονομολόγοι δεν υπολογίζουν την επιβάρυνση για απόσβεση του κεφαλαίου αγοράς ή της αρχικής αξίας των ζώων κατά την έναρξη της εκτροφής, γιατί η αξία των ζώων μεγαλώνει όλο και περισσότερο όσο μεγαλώνει και η απόδοσή τους. Συνήθως απόσβεση υπολογίζουμε για τις ενσταυλισμένες αγελάδες, εφ' όσον τις αγοράζομε σε ηλικία αποδόσεως, και για τα ζώα εργασίας.

Έτησια απόσβεση: Η απόσβεση στο ζωικό κεφάλαιο είναι συνάρτηση της αρχικής αξίας του ζώου, της διάρκειας χρήσεως και αποδόσεώς του και της υπολειμματικής του αξίας κατά το τέλος της αποδόσεώς του (εκτός από τα ζώα εργασίας, ιδιαίτερα τα ιπποειδή).

Ο απολογισμός της αποσβέσεως γίνεται συνήθως με τη μέθοδο της σταθερής αποσβέσεως. Η δυσκολία είναι στον υπολογισμό της χρήσιμης και αποδοτικής διάρκειας διατηρήσεως των ζώων. Η διάρκεια αυτή είναι συνάρτηση του είδους των ζώων, της φυλής και των συνθηκών διατροφής και περιποιήσεώς τους. Έναρξη υπολογισμού αποσβέσεως γίνεται συνήθως από το χρόνο που το ζώο έχει φθάσει στην πλήρη απόδοσή του. Η διάρκεια αποσβέσεως υπολογίζεται επίσης στην αναμενόμενη διάρκεια σταθερής αποδόσεων των ζώων.

Η έναρξη υπολογισμού της αποσβέσεως και η διάρκεια χρήσιμης ζωής για τα διάφορα ζώα εργασίας και τα παραγωγικά ζώα, μπορούν να υπολογισθούν με βάση τον πίνακα 1.4.1.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.4.1

Είδος ζώου	Έναρξη υπολογισμού αποσβέσεως	Διάρκεια υπολογισμού αποσβέσεως
Άλογα και ημίονοι Αγελάδες γαλακτοπαραγωγής (βελτιωμένες)	5ος χρόνος	15-18 χρόνια
Αγελάδες εγχώριας φυλής	2ος τοκετός	8 χρόνια
Ταύροι	2ος τοκετός	12-14 χρόνια
Πρόβατα	3ος χρόνος	3-4 χρόνια
	1ος τοκετός	3-7 χρόνια

Αν π.χ. η αξία μιας αγελάδας κατά την έναρξη της πλήρους αποδόσεως της είναι 30000 δρχ. και η υπολειμματική της αξία σε κρέας κατά τη λήξη της χρήσιμης ζωής της 10000 (τα ποσά είναι απλώς ενδεικτικά) η ετήσια απόσβεση, με 8 χρόνια διάρκεια αποδόσεως, θα είναι:

$$\text{Απόσβεση} = \frac{30000 - 10000}{8} = 2500 \text{ δρχ.}$$

Δαπάνες συντηρήσεως και διατροφής.

Οι δαπάνες διατροφής αποτελούν τις βασικότερες δαπάνες των ζώων εργασίας και των παραγωγικών ζώων. Η σωστή και μελετημένη αντιμετώπιση του προβλήματος της διατροφής εξασφαλίζει καλή διατήρηση των ζώων και μεγάλο βαθμό αποδόσεως με τελικό αποτέλεσμα το μειωμένο κόστος των παραγομένων προϊόντων.

Η οικονομική εξασφάλιση των απαιτουμένων ζωτροφών και η προσεκτική χρησιμοποίησή τους, όπως είπαμε πιο πάνω, αποτελεί ουσιαστικό παράγοντα για τη μείωση στο ελάχιστο δυνατό των δαπανών διατροφής.

Οι δαπάνες συντηρήσεως των ζώων αποτελούνται από τις πάγιες επιβαρύνσεις των κτηνοτροφικών έγκαταστάσεων, όπως είδαμε στην περίπτωση του πάγιου κεφαλαίου, από την αξία της εργασίας περιποιήσεως των ζώων και από τα υλικά, φάρμακα κλπ. της υγιεινής συντηρήσεώς τους.

Το τελικό οικονομικό αποτέλεσμα είναι συνάρτηση δλων αυτών των επιβαρύνσεων, του αριθμού των εκτρεφομένων ζώων, του είδους, της φυλής και των επιτυγχανομένων αποδόσεων των ζώων για την περίπτωση των παραγωγικών ζώων, ή της αποδόσεως σε εργασία για την περίπτωση των ζώων εργασίας. Σημαντικά επηρεάζεται, επίσης, το τελικό οικονομικό αποτέλεσμα κάθε κτηνοτροφικής εκμεταλλεύσεως από τη δυνατότητα διαθέσεως των παραγομένων προϊόντων και από τις επιτυχανόμενες τιμές διαθέσεώς τους.

Τα παχυνόμενα και τα μικρά ζώα και πτηνά επιβαρύνουν την εκμετάλλευση με τις δαπάνες διατροφής και συντηρήσεως, δεδομένου ότι είναι μικρή η χρονική διάρκεια συντηρήσεώς τους και διατίθενται σύντομα στην αγορά.

Η επιβάρυνση για ατυχήματα και απρόβλεπτες απώλειες υπολογίζεται σε ένα ποσοστό της αξίας του εκτρεφόμενου ζώου, που είναι ανάλογο με το είδος του.

1.5 Ο επιχειρηματίας παραγωγός στη γεωργική εκμετάλλευση.

Όπως είπαμε και προηγουμένως, τα τελευταία χρόνια, εκτός από τους τρεις βασικούς συντελεστές της παραγωγής, τη **γη**, το **κεφάλαιο** και την **εργασία**, υπολογίζεται ως τέταρτος τέτοιος συντελεστής ο παράγοντας **δύνθρωπος**, με την έννοια του ειδικευμένου ατόμου, του οργανωτικού μυαλού, του υπεύθυνου επιχειρηματία.

Από πολλούς οικονομολόγους αναφέρεται αυτός ο συντελεστής σαν μια μορφή εργασίας, με διάκριση σε εργασία χειρωνακτική και εργασία οργανωτική ή διανοητική. Και είναι σημαντική η συμβολή του στην οργάνωση της εκμεταλλεύσεως και

ιδιαίτερα στην αξιοποίηση των βασικών συντελεστών της παραγωγής.

Όταν η γεωργία είχε τη μορφή της κλειστής οικονομίας και ο παραγωγός χρησιμοποιούσε στις καλλιέργειες μόνο την προσωπική του εργασία και τα ζώα εργασίας που διέθετε, δεν είχε προβλήματα οργανωτικά. Όταν όμως άρχισε να παράγει και να διαθέτει στην αγορά ένα μέρος ή ολόκληρη την παραγωγή του, τότε βρέθηκε, όπως ήταν επόμενο, μπροστά σε προβλήματα οργανωτικά.

Η ανάπτυξη εξ άλλου της γεωργικής τεχνολογίας, η επινόηση και κατασκευή του τεράστιου αριθμού των γεωργικών μηχανημάτων, η δημιουργία νέων αποδοτικών ποικιλιών, η αύξηση της ζητήσεως γεωργικών προϊόντων και ο ολοκληρωτικός σε πολλές περιπτώσεις εκμηχανισμός της γεωργικής παραγωγής, δημιούργησαν επιτακτική την ανάγκη της μεταβολής του παραγωγού από εργάτη καλλιεργητή σε επιχειρηματία παραγωγό.

Κάθε οικονομική δραστηριότητα στηρίζεται πάντοτε στη βασική οικονομική αρχή της εξασφαλίσεως του μεγαλύτερου δυνατού καθαρού κέρδους με τη διάθεση των λιγοτέρων οικονομικών μέσων. Και η επιτυχημένη εφαρμογή αυτής της αρχής στηρίζεται στην καλύτερη δυνατή αξιοποίηση των διαθεσίμων συντελεστών της παραγωγής και στον καλύτερο δυνατό συνδυασμό τους.

Πέρα από αυτό, η εφαρμογή των δεδομένων της σύγχρονης γεωργικής τεχνολογίας στο όλο κύκλωμα της γεωργικής και κτηνοτροφικής παραγωγής, απαιτεί ενημέρωση και ειδικεύση στην αποδοτική εφαρμογή της.

Στον τομέα αυτό τα πράγματα για τη χώρα μας δεν είναι ενθαρρυντικά. Ένα κριτήριο της ικανότητας των παραγωγών μας να καλύπτουν αυτή την ανάγκη της γεωργικής μας οικονομίας είναι το μορφωτικό τους επίπεδο που δυστυχώς ακόμα είναι αρκετά χαμηλό.

Ο παραγωγός με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο δεν μπορεί:

- Να επισημάνει τα σημεία όπου υστερεί οργανωτικά και διαρθρωτικά η εκμετάλλευσή του.
- Να σταθμίσει τις δυνατότητες των συντελεστών της παραγωγής που έχει στη διάθεσή του για μια επιτυχημένη παραγωγική διαδικασία.
- Να υπολογίσει τους συντελεστές εκείνους που ανεβάζουν το κόστος των γεωργικών του προϊόντων και να προβεί στις κατάλληλες οργανωτικές ενέργειες για τη μείωσή του.
- Να έχει την απαιτούμενη ευρύτητα αντιλήψεως, ώστε να προχωρεί στη λήψη των απαιτουμένων τολμηρών μέτρων για την ανάπτυξη της εκμεταλλεύσεώς του.
- Να αναπτύσσει την απαιτούμενη συνεργασία με τους συνάδελφούς του παραγωγούς, για την από κοινού αντιμετώπιση των προβλημάτων οργανώσεως των εκμεταλλεύσεών τους με τη μορφή ομάδων ή συνεταιρισμών εκμεταλλεύσεως ή οποιαδήποτε μορφή δημιουργικής και αποδοτικής συνεργασίας.

Η αντιμετώπιση όλων αυτών των προβλημάτων απαιτεί μορφωμένους παραγωγούς, ενημερωμένους στη σύγχρονη γεωργική τεχνολογία και με αναπτυγμένη την κρίση και την ικανότητα σταθμίσεως των μέτρων, που πρέπει να παίρνουν κάθε φορά για την καλύτερη απόδοση της εκμεταλλεύσεώς τους.

Η ανάπτυξη της σύγχρονης βιομηχανίας και των άλλων κλάδων οικονομικής παραγωγής που παρουσιάζεται εξαιρετικά σημαντική στην εποχή μας οφείλεται, πέρα από την ανάπτυξη της τεχνολογίας, και στην ανάπτυξη του κλάδου της οργανώ-

σεως και διοικήσεως των επιχειρήσεων, με την τοποθέτηση επικεφαλής των επιχειρήσεων ανθρώπων με αναπτυγμένες οργανωτικές και διοικητικές ικανότητες.

Η έλλειψη τέτοιων ικανών παραγωγών στη σύγχρονη ελληνική γεωργία οφείλεται κατά ένα αξιόλογο ποσοστό και στο φαινόμενο φυγής από τη γεωργία των πιο ικανών και δημιουργικών ατόμων.

Η απόφαση αλλαγής επαγγελματικής απασχολήσεως, η απόφαση φυγής από τη γεωργία και αναζητήσεως, όχι μόνο σε άλλους τομείς αλλά και σε άλλες περιοχές, πολύ συχνά και σε άλλες χώρες, νέας εργασίας, απαιτεί τόλμη, μεγάλη αυτοπεποίθηση, ικανότητα εκτιμήσεως διαφόρων καταστάσεων αλλά και ικανότητα προβλέψεως ορισμένων δυνατών εξελίξεων. Τα προσόντα αυτά μόνο ικανά, ώριμα, ανήσυχα και δημιουργικά άτομα είναι δυνατό να διαθέτουν. Έτσι, με τη φυγή από τη γεωργία μειώνεται ο αριθμός των ατόμων που θα μπορούσαν να αναλάβουν τον ηγετικό ρόλο του υπεύθυνου επιχειρηματία παραγωγού στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις.

Η σύγχρονη όμως ελληνική γεωργική εκμετάλλευση με το περιορισμένο μέγεθός της, με τη μειωμένη παραγωγικότητά της και με τη μικρή, τη μηδαμινή πολλές φορές αμοιβή που είναι σε θέση να εξασφαλίσει στον ικανό επιχειρηματία παραγωγό, μειώνει σε μεγάλο βαθμό τη δυνατότητα παραμονής στον τομέα της των ικανών για υπεύθυνη οργανωτική εργασία.

Στην εξασφάλιση ικανών ατόμων για το ρόλο του υπεύθυνου επιχειρηματία παραγωγού στο χώρο της γεωργικής και κτηνοτροφικής παραγωγής μπορεί ιδιαίτερα να συμβάλει η οργανωμένη γεωργική επαγγελματική εκπαίδευση. Η ίδρυση του γεωργοκτηνοτροφικού τομέα στα επαγγελματικά Λύκεια εξασφαλίζει, τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την κατάλληλη εκπαίδευση ατόμων του αγροτικού μας πληθυσμού, που θα αποτελέσουν την τάξη των επιχειρηματιών παραγωγών, τουλάχιστον για τις μικρού και μεσαίου μεγέθους γεωργικές και κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις. Οι Σχολές εξάλλου Τεχνολόγων Γεωπονίας των Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (Τ.Ε.Ι.), θα εξασφαλίσουν το απαιτούμενο δυναμικό στο χώρο των μεγαλυτέρων σε μέγεθος γεωργικών και κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων.

Πέρα βέβαια από τη δημιουργία κατάλληλα εκπαιδευμένων ατόμων για το ρόλο του υπεύθυνου επιχειρηματία παραγωγού, κρίνεται απαραίτητο να ληφθούν και τα απαραίτητα μέτρα, ώστε να δημιουργηθούν προϋποθέσεις αποδοτικής αξιοποίησέως τους στο χώρο της πρωτογενούς παραγωγής. Η λήψη κάθε πρόσφορου μέτρου για τη δημιουργία μεγάλων σε έκταση εκμεταλλεύσεων, αποτελεί τη βασικότερη προϋπόθεση και τον κυριότερο παράγοντα αποτελεσματικής αντιμετώπισης του προβλήματος αυτού.

1.6 Διάρθρωση των συντελεστών της παραγωγής στη γεωργική εκμετάλλευση.

Αναπτύχθηκαν ήδη παραπάνω οι βασικοί συντελεστές της γεωργικής παραγωγής.

Φυσικά, αν αντικείμενο της γεωργίας ήταν απλώς η γεωργική παραγωγή χωρίς καμιά αναφορά στο κόστος των παραγομένων προϊόντων και στο επιτυχανόμενο

νια τον παραγωγό καθαρό κέρδος, θα ήταν αρκετή η απλή και κατά οποιοδήποτε τρόπο αξιοποίηση αυτών των συντελεστών. Βασικό αντικείμενο όμως και κύρια επιδίωξη κάθε παραγωγικής προσπάθειας στη γεωργία είναι, και πρέπει πάντα να είναι, η εφαρμογή της βασικής οικονομικής αρχής της επιτεύξεως του μεγαλύτερου δυνατού κέρδους με το μικρότερο δυνατό κόστος.

Η επίτευξη αυτής της επιδιώξεως σε κάθε γεωργική εκμετάλλευση, απαιτεί την κατάλληλη οργάνωση της γεωργικής παραγωγής.

Κάθε παραγωγός έχει στη διάθεσή του ορισμένους παραγωγικούς συντελεστές, όπως είναι καλλιεργήσιμες εκτάσεις, γεωργικά μηχανήματα και εργαλεία, κτιριακές εγκαταστάσεις, εφόδια γεωργικά ή και μετρητά που μπορεί να διαθέσει στην εκμετάλλευσή του και ακόμα εργατικά χέρια. Έχει επίσης τοποθετημένους αυτούς τους συντελεστές με βάση τις καλλιεργήσιμες εκτάσεις σε ορισμένη περιοχή με ορισμένες κλιματολογικές συνθήκες. Μερικούς από τους συντελεστές αυτούς μπορεί να τους επηρεάσει ο ίδιος ως προς το είδος και την ποσότητά τους, όπως π.χ. μπορεί να συμβεί με τα μηχανήματα και τα εργαλεία, τις κτιριακές εγκαταστάσεις, τα διάφορα εφόδια και υλικά ή τα μετρητά που έχει στη διάθεσή του.

Υπάρχουν όμως και ορισμένοι παραγωγικοί συντελεστές που δεν είναι εύκολο και καμιά φορά ούτε και δυνατό να επηρεασθούν από τον παραγωγό. Κι' αυτοί είναι οι καλλιεργήσιμες εκτάσεις και οι κλιματολογικές συνθήκες της περιοχής.

Το τελικό οικονομικό αποτέλεσμα κάθε παραγωγικής γεωργικής δραστηριότητας θα εξαρτηθεί, ασφαλώς, από τον τρόπο που ο παραγωγός θα χειρίσθει τους διαθέσιμους στην εκμετάλλευσή του παραγωγικούς συντελεστές. Στην προσπάθειά του αυτή είναι οπωσδήποτε υποχρεωμένος, με βάση τους συντελεστές που δεν μπορεί σε αξιόλογο βαθμό να επηρεάσει, να εξετάσει όλους τους πιθανούς και δυνατούς συνδυασμούς όλων των άλλων παραγωγικών συντελεστών που θα του εξασφαλίσουν το μεγαλύτερο δυνατό καθαρό κέρδος.

Σ' αυτούς τους συνδυασμούς οδηγεί η κατάλληλη διάρθρωση των παραγωγικών συντελεστών σε κάθε γεωργική εκμετάλλευση.

Επειδή ο συντελεστής **έδαφος** και οι κλιματολογικές συνθήκες της περιοχής, όπως και το βιολογικό περιβάλλον είναι δεδομένα, με βάση αυτούς ο παραγωγός θα καθορίσει το είδος των καλλιεργειών που ενδείκνυται να αναπτύξει στην εκμετάλλευσή του.

Το πρώτο βήμα λοιπόν στη διάρθρωση των συντελεστών της γεωργικής παραγωγής είναι η κατάλληλη διάρθρωση των καλλιεργειών.

1.6.1 Η διάρθρωση των καλλιεργειών.

Η διάρθρωση των καλλιεργειών επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την παραγωγικότητα του συντελεστή **έδαφος**.

Επειδή, όπως αναφέραμε και πιο πάνω, η γεωργία πρέπει να πάρει μορφή καθαρά επιχειρηματική, ιδιαίτερη σημασία έχει το είδος των καλλιεργειών που θα αναπτυχθούν στο συγκεκριμένο έδαφος.

Κάθε οικονομική επιχείρηση ετοιμάζει τα προϊόντα της για να τα διαθέσει στην

αγορά. Έτσι, με βάση τις ανάγκες τις αγοράς προσδιορίζονται τα προϊόντα η παραγωγή των οποίων θα καλύψει τις ανάγκες αυτές. Ιδιαίτερα στη γεωργική παραγωγή οι παράγοντες που καθορίζουν τα ενδεικνυόμενα να παραχθούν γεωργικά προϊόντα είναι βασικά οι ακόλουθοι:

— Τα είδη των καλλιεργειών που μπορούν να ευδοκιμήσουν στην περιοχή και στα συγκεκριμένα εδάφη της ιδιοκτησίας κάθε παραγωγού. Τα φυτά που θα επιλεγούν για καλλιέργεια σε κάθε γεωργική εκμετάλλευση πρέπει να είναι από εκείνα που στη συγκεκριμένη περιοχή και στο συγκεκριμένο έδαφος είναι δυνατό να ευδοκιμήσουν.

— Η διάθεση των προϊόντων των καλλιεργειών πρέπει να είναι εξασφαλισμένη.

Η μελέτη των αναγκών της αγοράς αποτελεί βασική προϋπόθεση για την κατάλληλη διάρθρωση των καλλιεργειών μιας περιοχής. Η μελέτη αυτή μπορεί να γίνει από τον ίδιο τον παραγωγό ή από τις συνεταιριστικές του οργανώσεις ή από τις αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες οι οποίες και ενημερώνουν σχετικά τους παραγωγούς.

Στην περίπτωση εξαγωγήμαν προϊόντων μελετώνται οι ανάγκες και οι προτιμήσεις των ξένων αγορών, όπου θα μπορούν να διατεθούν τα γεωργικά μας προϊόντα. Θα πρέπει επίσης η μελέτη των αναγκών της αγοράς, εσωτερικής και εξωτερικής, να αναφέρεται όχι μόνο στο είδος των προϊόντων που μπορούν να διατεθούν αλλά και στις ποσότητες καθώς και στην ποιότητα που άνταποκρίνονται στις απαιτήσεις της αγοράς.

— Αν υπάρχουν λόγοι που επιβάλλουν την καλλιέργεια ενός νέου προϊόντος, στην οποία δεν είναι έμπειρος ο παραγωγός, τότε θα πρέπει να αρχίσει με την καλλιέργειά του σε μικρή σχετικά έκταση. Αυτό θα τον βοηθήσει στο να εξοικειωθεί με την τεχνική της νέας καλλιέργειας προκειμένου στα επόμενα χρόνια να είναι απόλυτα έτοιμος για την ανάπτυξή της σε μεγαλύτερη έκταση.

— Το αναμενόμενο καθαρό κέρδος. Όλα τα φυτά που μπορούν να καλλιεργηθούν σε μια περιοχή δεν είναι δυνατό να εξασφαλίζουν το ίδιο καθαρό κέρδος για τον παραγωγό. Έτσι, ένας άλλος παράγοντας που πρέπει σοβαρά να υπολογισθεί για την επιλογή των καταλλήλων καλλιεργειών είναι το καθαρό κέρδος που μπορούν να εξασφαλίσουν για τον παραγωγό. Το κόστος της καλλιέργειας για κάθε φυτό σε συνδυασμό με τις αναμενόμενες αποδόσεις κατά στρέμμα και τις τιμές διαθέσεως των προϊόντων στην αγορά θα πρέπει να αποτελέσουν σοβαρό προσδιοριστικό παράγοντα στην επιλογή των καταλληλοτέρων για κάθε περιοχή και για κάθε περίπτωση καλλιεργειών.

— Η εφαρμοζόμενη κρατική πολιτική για τη διάρθρωση των καλλιεργειών. Η Πολιτεία συχνά αναγκάζεται να παίρνει ορισμένα μέτρα προκειμένου να επιτύχει μια επιθυμητή διάρθρωση των καλλιεργειών. Με τα μέτρα αυτά προσπαθεί να αποτρέψει τους παραγωγούς απ' την καλλιέργεια φυτών τα προϊόντα των οποίων δεν είναι εύκολο να διατεθούν στην αγορά, ή όταν οι αποδόσεις και η ποιότητα των παραγομένων προϊόντων δεν εξασφαλίζουν ικανοποιητικό κέρδος για τον παραγωγό.

Πέρα από αυτά η Πολιτεία μελετά τις τάσεις και τις απαιτήσεις της διεθνούς αγοράς και προσπαθεί να στρέψει την παραγωγή γεωργικών προϊόντων προς τις ανάγκες της αγοράς αυτής. Συχνά, επίσης, η σύνδεση της χώρας με διεθνείς οργανισμούς, όπως η Κοινή Αγορά, αποτελεί προσδιοριστικό παράγοντα στη διάρθρωση των καλλιεργειών. Για την προσαρμογή της γεωργικής παραγωγής στους παράγοντες αυτούς η Πολιτεία παίρνει τα ενδεικνυόμενα σε κάθε περίπτωση μέτρα για να τη στρέψει προς αυτές τις επιδιώξεις.

1.6.2 Διάρθρωση των άλλων συντελεστών.

Με βάση τις καλλιέργειες που αποφασίζεται να αναπτυχθούν στη γεωργική εκμετάλλευση είναι εύκολο να προχωρήσει ο παραγωγός και στη διάρθρωση των άλλων συντελεστών.

Θα εξετάσει πρώτα απ' όλα αν επαρκούν οι διαθέσιμες κτιριακές εγκαταστάσεις, ιδιαίτερα αν πρόκειται για ανάπτυξη κλάδων ζωικής παραγωγής, ή αν αυτές χρειάζονται για το σκοπό αυτό ορισμένες βελτιώσεις.

Θα εξετάσει στη συνέχεια αν επαρκεί ο εξοπλισμός της εκμεταλλεύσεως του σε γεωργικά μηχανήματα και εργαλεία. Με βάση το είδος και την έκταση των καλλιεργειών και τις εργασίες που μπορούν σε κάθε καλλιέργεια να εκτελεσθούν με γεωργικά μηχανήματα, θα δει κατά πόσο τα μηχανήματα που έχει στη διάθεσή του είναι τα κατάλληλα και αν είναι αρκετά για να καλύψουν τις σχετικές ανάγκες της εκμεταλλεύσεως. Με τον τρόπο αυτό θα έχει τη δυνατότητα να διαρθρώσει κατάλληλα το μηχανικό του εξοπλισμό. Στη διάρθρωση βέβαια αυτή θα πρέπει να λάβει υπόψη του και τα εργατικά χέρια που έχει στη διάθεσή του ή που μπορεί να εξασφαλίσει την περίοδο που θα είναι απαραίτητα στην εκμετάλλευσή του, δεδομένου ότι οι δύο συντελεστές **μηχανήματα** και **εργατικά χέρια** συμπληρώνουν ο ένας τον άλλον στη γεωργική παραγωγή.

Τρίτος συντελεστής που θα πρέπει κατάλληλα να διαρθρωθεί σε συνάρτηση με τις καλλιέργειες είναι η ανθρώπινη εργασία.

Έχει σημειωθεί σε προηγούμενες σελίδες ποια σημασία έχει για τη γεωργική παραγωγή η έγκαιρη εκτέλεση των διαφόρων καλλιεργητικών εργασιών. Αν οι εργασίες αυτές είναι ανάγκη να εκτελεσθούν με τα χέρια, ο συντελεστής **εργασία** θα πρέπει να είναι διαρθρωμένος με τις αναπτυσσόμενες στην εκμετάλλευση καλλιέργειες έτσι που να εξασφαλίζεται η έγκαιρη και με τον καλύτερο δυνατό τρόπο εκτέλεσή τους.

Η χρήση εξάλλου των γεωργικών μηχανημάτων απαιτεί κατάλληλα εργατικά χέρια για το χειρισμό τους και, φυσικά, θα πρέπει και τα χέρια αυτά να είναι οπωσδήποτε εξασφαλισμένα κατά τη διάρθρωση του συντελεστή **ανθρώπινη εργασία**.

Κατά τον ίδιο τρόπο θα διαρθρώσει ο παραγωγός και τα απαιτούμενα στην εκμετάλλευσή του υλικά που ανάγονται στο κυκλοφοριακό λεγόμενο κεφάλαιο και τα μετρητά που θα χρειασθούν. Θα υπολογίσει δηλαδή με βάση τις καλλιέργειές του, τα λιπάσματα, τα φυτοφάρμακα και τα άλλα εφόδια, όπως καύσιμα κλπ., που θα χρειασθούν για κάθε καλλιέργεια και για όλη την καλλιεργητική περίοδο και φυσικά τα χρήματα για την έγκαιρη προμήθειά τους.

Όλοι οι παραγωγικοί συντελεστές αποτελούν σε κάθε γεωργική εκμετάλλευση ένα ενιαίο και αδιάσπαστο σύνολο. Επομένως πρέπει να είναι όλοι διαθέσιμοι

στην κατάλληλη στιγμή, στην κατάλληλη ποσότητα και ποιότητα και να είναι εξασφαλισμένη η δυνατότητα χρησιμοποίησεώς τους, για να συμβάλλει ο καθένας τους στο επιδιωκόμενο τελικό αποτέλεσμα, που είναι η επίτευξη του μεγαλύτερου δυνατού καθαρού κέρδους με το μικρότερο δυνατό κόστος.

1.7 Αξιοποίηση των συντελεστών της παραγωγής.

Παράλληλα με τη διάρθρωση των συντελεστών της παραγωγής, χρειάζεται επίσης και η κατάλληλη αξιοποίηση του καθενός ξεχωριστά, για να είναι η συμβολή του στο τελικό αποτέλεσμα όσο γίνεται παραγωγικότερη.

Δεν είναι λοιπόν αρκετό να έχει μονάχα κατάλληλες καλλιεργήσιμες εκτάσεις στη διάθεσή του ο παραγωγός ή κατάλληλες κτιριακές εγκαταστάσεις, γεωργικά μηχανήματα και εργαλεία ή εφόδια και υλικά. Όλα αυτά πρέπει να αξιοποιούνται καπά τέτοιο τρόπο ώστε να εξασφαλίζεται η μεγαλύτερη δυνατή αποδοτικότητά τους. Έτσι ο παραγωγός είναι οπωσδήποτε υποχρεωμένος να εξετάσει προσεκτικά τις δυνατότητες αξιοποίησεώς κάθε διαθέσιμου παραγωγικού συντελεστή και να καταβάλει κάθε προσπάθεια για την επίτευξη του σκοπού αυτού.

Ας δούμε λοιπόν παρακάτω τρόπους με τους οποίους ο παραγωγός μπορεί να αξιοποιήσει στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό κάθε παραγωγικό συντελεστή.

1.7.1 Η αξιοποίηση του συντελεστή έδαφος από τον παραγωγό.

Το έδαφος αποτελεί, βέβαια, βασικό συντελεστή της παραγωγής. Η παραγωγικότητα όμως και η ουσιαστική συμβολή του στην οικονομία των αγροτών θα εξαρτηθεί από τον τρόπο αξιοποίησεώς του από τον επιχειρηματία παραγωγό.

Σύμφωνα με όσα αναφέραμε προηγουμένως, για την καλύτερη δυνατή αξιοποίηση του εδάφους θα πρέπει ο παραγωγός να έχει βασικά υπ' όψη του τα ακόλουθα:

— **Γνωριμία με το έδαφος της εκμεταλλεύσεώς του:** Το έδαφος, όπως είπαμε πιο πάνω, δεν μπορεί να μετακινηθεί, να αυξηθεί και να μεταβληθεί στη σύστασή του. Αυτά τα χαρακτηριστικά που δεν επιδέχονται μεταβολή θα πρέπει να τα γνωρίσει καλά για τις καλλιεργήσιμες εκτάσεις του κάθε παραγωγός. Η γνωριμία αυτή θα τον οδηγήσει στη μελέτη μέτρων για την αντιμετώπιση τυχόν μειονεκτημάτων των εκτάσεών του και την καλύτερη αξιοποίηση τυχόν πλεονεκτημάτων που παρουσιάζουν.

— **Λήψη των ενδεδειγμένων μέτρων για τη βελτίωση των εκτάσεων:** Κάθε προσπάθεια θα πρέπει να καταβληθεί από τον παραγωγό για την αύξηση του μεγέθους της εκμεταλλεύσεώς του ή για την εξουδετέρωση των ανασταλτικών παραγόντων που δημιουργεί ο μικρός σε έκταση γεωργικός κλήρος. Αν η αγορά άλλων εκτάσεων ή η μίσθωση γεπονικών προς την εκμετάλλευσή του εδαφών δεν είναι δυνατή, τότε θα πρέπει να εξετασθούν και να επιδιωχθούν οι περιπτώσεις συνεργασίας με άλλους συναδέλφους του παραγωγούς για την με σποιαδήποτε μορφή ενοποίηση των εκτάσεών τους. Η δημιουργία Συνεταιρισμού παραγωγής, ομαδικών καλλιεργειών, ομάδων παραγωγών η Εταιριών γεωργικής παραγωγής αποτελούν τους πιο ενδεδειγμένους τρόπους για την αντιμετώπιση του προβλήματος αυτού.

Η αντιμετώπιση, επίσης του προβλήματος του πολυτεμαχισμού με τους δυνατούς τρόπους που αναφέραμε πο πάνω και ιδιαίτερα με την εφαρμογή του αναδασμού, όπου είναι δυνατή και ένδεικνυται η εφαρμογή του, αποτελούν βασικές προσπάθειες για κάθε παραγωγό που θέλει να αξιοποιήσει στο μεγαλύτερο βαθμό την εκμετάλλευσή του.

— Επιλογή των καταλληλοτέρων καλλιεργειών: Με βάση τα όσα αναπτύχθηκαν σχετικά με τη διάρθρωση των καλλιεργειών θα πρέπει ο παραγωγός να επιλέξει τις καταλληλότερες για την εκμετάλλευσή του καλλιεργειές.

Σε στενή συνεργασία με τους Γεωπόνους της περιοχής και παρακολουθώντας προσεκτικά τα μέτρα και τις επιδιώξεις της Πολιτείας στη διάρθρωση των καλλιεργειών, θα πρέπει να προσαρμόζει πάντα προς τα μέτρα αυτά και τις υποδείξεις τον τρόπο αξιοποιήσεως των εκτάσεών του.

— Εφαρμογή της σύγχρονης τεχνολογίας: Η τακτική ενημέρωση του παραγωγού στα δεδομένα της σύγχρονης γεωργικής τεχνολογίας για τις καλλιέργειες που αναπτύσσει στην εκμετάλλευσή του αποτελεί βασική προϋπόθεση για την επίτευξη του μεγαλύτερου δυνατού κέρδους. Δεν είναι αρκετή όμως η ενημέρωσή του. Χρειάζεται κυρίως η προσεκτική εφαρμογή των δεδομένων αυτών για να εξασφαλίζουν τα εδάφη του τη μεγαλύτερη δυνατή απόδοση.

Η επιλογή και η χρήση των καλυτέρων ποικιλιών που υπάρχουν στην αγορά, η επιλογή των πιο εκλεκτών σε ποιότητα σπόρων, φυτών ή άλλου βασικού υλικού, η χρήση των καταλλήλων λιπασμάτων, η εφαρμογή των πιο συγχρόνων καλλιεργητικών εργασιών, η λήψη των ενδεειγμένων μέτρων για την προστασία της παραγωγής από εχθρούς και ασθένειες ή δυσμενείς φυσικές συνθήκες, η χρήση των καταλλήλων για κάθε καλλιέργεια γεωργικών μηχανημάτων αποτελούν βασικές στον τομέα αυτό ενέργειες του παραγωγού.

— Διατήρηση της γονιμότητας των καλλιεργουμένων εδαφών: Όσο καλύτερα διατηρείται το έδαφος και οι φυσικές ιδιότητές του, τόσο πιο μεγάλες θα είναι οι αποδόσεις του. Η ληστρική, όπως λέγεται, εκμετάλλευση ενός εδάφους από τον παραγωγό μπορεί πρόσκαιρα να εξασφαλίσει μια μεγαλύτερη πρόσοδο, μακροχρόνια όμως μια τέτοια εκμετάλλευση θα αποβεί σε βάρος του παραγωγού.

Παράλληλα με την προσπάθεια για μεγαλύτερες αποδόσεις θα πρέπει να εφαρμόζεται και κάθε κατάλληλο μέτρο για την όλη προστασία των καλλιεργουμένων εδαφών.

Ο κατάλληλος τρόπος καλλιέργειας και γενικότερης κατεργασίας του εδάφους, ο κατάλληλος τρόπος αρδεύσεως του, η προσεκτική χρήση των χημικών λιπασμάτων, η προστασία του από διαβρώσεις καθώς και από κάθε τι που μειώνει τη γονιμότητά του, αποτελεί βασική ευθύνη του παραγωγού.

1.7.2 Αξιοποίηση του πάγου ή μόνημου κεφαλαίου.

Έγγειες βελτώσεις: Οι έγγειες βελτιώσεις τότε μονάχα δικαιώνουν την κατασκευή και την ύπαρξή τους, αν πραγματικά συντελούν στην ουσιαστική βελτίωση του συντελεστή **έδαφος**. Σ' αυτό συντελεί τόσο η καλή κατασκευή τους όσο και η καλή χρήση και συντήρησή τους.

Ως προς υφιστάμενα ήδη έργα, είναι ενδεχόμενο η νεότερη τεχνολογία να έχει καταστήσει περιπτή την ύπαρξη ορισμένων από αυτά ή ασύμφορη τη χρησιμοποίη-

σή τους. Έτσι σε εκτάσεις όπου επεκτείνεται η άρδευση με τεχνητή βροχή, τα αρδευτικά αυλάκια για επιφανειακή άρδευση ή σχετικά αρδευτικά δίκτυα είναι επόμενο να μη χρειάζονται πια στην εκμετάλλευση και η παραπέρα διατήρησή τους είναι ενδεχόμενο να δυσκολεύει την αξιοποίηση του εδάφους που καταλαμβάνουν. Σε τέτοιες περιπτώσεις είναι προτιμότερο τα έργα αυτά να καταστρέφονται.

Για τα έργα που ενδείκνυται να διατηρηθούν, θα πρέπει να εξετασθεί ποιες είναι οι απαραίτητες γι' αυτά βελτιώσεις, ώστε να αυξηθεί η αποδοτικότητά τους. Είναι πιθανό νεότερες εξελίξεις στη σχετική τεχνολογία να παρέχουν τη δυνατότητα ουσιαστικής βελτιώσεως τους και επομένως και αντίστοιχης αυξήσεως της αποδοτικότητάς τους. Στις περιπτώσεις αυτές είναι απαραίτητο να προχωρεί ο παραγωγός στις ενδεικνυόμενες βελτιώσεις, με την προϋπόθεση φυσικά ότι η δαπάνη γι' αυτές δε θα ξεπερνάει το ποσοστό της προβλεπόμενης συμβολής τους στην αύξηση της αποδοτικότητας των καλλιεργουμένων εκτάσεων.

Εκείνο τέλος που θα εξασφαλίζει πάντοτε την καλύτερη δυνατή αξιοποίηση των εγγειοβελτιωτικών έργων είναι οπωσδήποτε η κατάλληλη συντήρησή τους. Έργα που μένουν παραμελημένα όχι μονάχα φθείρονται και αχρηστεύονται πολύ νωρίτερα από ότι αρχικά θα είχε υπολογίσει ο παραγωγός, αλλά και μειώνεται ιδιαίτερα σημαντικά η απόδοσή τους. Με την τακτική λοιπόν και κατάλληλη συντήρησή τους εξασφαλίζεται και η λειτουργικότητά τους, αλλά και η μεγαλύτερη δυνατή συμβολή τους στην αύξηση της αποδόσεως των καλλιεργουμένων εκτάσεων. Και ένας καλός από την αρχή της καλλιεργητικής περιόδου προγραμματισμός των έργων συντηρήσεως στα υπάρχοντα εγγειοβελτιωτικά έργα, συμβάλλει στην έγκαιρη και αποτελεσματική εκτέλεσή τους. Ο προγραμματισμός επίσης του τρόπου χρησιμοποίησεως ορισμένων έργων, όπου βέβαια αυτός κρίνεται απαραίτητος, συμβάλλει στην καλύτερη και αποδοτικότερη δυνατή χρησιμοποίησή τους.

Κτιριακές εγκαταστάσεις: Τα όσα αναπτύχθηκαν ως προς την αξιοποίηση των εγγείων βελτιώσεων, ισχύουν και για την αξιοποίηση των κτιριακών εγκαταστάσεων.

Και εδώ ο παραγωγός θα εξετάσει κατά πόσο οι υπάρχουσες κτιριακές εγκαταστάσεις δικαιώνουν την ύπαρξη και τη διατήρησή τους, τόσο από την άποψη της χρησιμότητάς τους όσο και από την άποψη της καταστάσεως στην οποία βρίσκονται.

Αν ορισμένες από αυτές δεν είναι πια δυνατό να εξυπηρετήσουν το σκοπό για τον οποίο είχαν αρχικά ανεγερθεί, είναι όμως σε καλή κατάσταση διατηρήσεως, θα εξετασθεί αν υπάρχει η δυνατότητα χρησιμοποιήσεως τους για την κάλυψη άλλων αναγκών της εκμεταλλεύσεως, αφού υποστούν βέβαια τις κατάλληλες βελτιώσεις και τροποποιήσεις. Αν πάλι η κατάσταση στην οποία βρίσκονται μερικές κτιριακές εγκαταστάσεις είναι τέτοια που να καθιστά ασύμφορη τη διατήρησή τους, όταν μάλιστα καταλαμβάνουν και χώρο που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για άλλο σκοπό και πιο παραγωγικά, δεν πρέπει να διστάσει ο παραγωγός για την κατεδάφισή τους.

Για όσες εξυπηρετούν σε σημαντικό βαθμό την εκμετάλλευση και θα πρέπει να διατηρηθούν, σκόπιμο είναι να εξετασθεί ο τρόπος της μέχρι σήμερα αξιοποιήσεως τους. Με μερικές μικρές τροποποιήσεις ή βελτιώσεις είναι δυνατό να αυξηθεί αξιόλογα η αποδοτικότητά τους και να εξυπηρετήσουν καλύτερα τη γεωργική εκμετάλλευση.

Τέλος, αν χρειάζεται για οποιοδήποτε λόγο η ανέγερση νέων εγκαταστάσεων, το πράγμα θα πρέπει να μελετηθεί με ιδιαίτερη προσοχή, αφού η ανέγερση αυτή θα επιβαρύνει σοβαρά την εκμετάλλευση με τα κεφάλαια που θα πρέπει να διατεθούν γι' αυτήν.

Γενικότερα επειδή οι κτιριακές εγκαταστάσεις και οι χώροι που αυτές καταλαμβάνουν επιβαρύνουν αρκετά την εκμετάλλευση με τους τόκους των κεφαλαίων που έχουν διατεθεί για την ανέγερση ή την απόκτησή τους, με την απόσβεση της αξίας τους, αλλά και με τις δαπάνες συντηρήσεώς τους, οι τρόποι αποδοτικότερης αξιοποίησεώς τους πρέπει να απασχολούν πάντοτε σοβαρά τον παραγωγό. Η μελέτη και ο προσεκτικός προγραμματισμός αξιοποίησεώς τους και η τακτική και προσεκτική πάντοτε συντήρησή τους, θα εξασφαλίζουν την οπωσδήποτε μεγαλύτερη δυνατή συμβολή τους στο τελικό οικονομικό αποτέλεσμα της εκμεταλλεύσεως.

1.7.3 Η αξιοποίηση των γεωργικών μηχανημάτων.

Έχει τονισθεί σε προηγούμενες σελίδες η ιδιαίτερη σημασία των γεωργικών μηχανημάτων για τη σύγχρονη γεωργική εκμετάλλευση. Δεν αρκεί όμως μονάχα η ύπαρξη σε κάθε γεωργική εκμετάλλευση των απαιτουμένων μηχανημάτων και εργαλείων. Χρειάζεται επί πλέον και η κατά τον αποδοτικότερο τρόπο αξιοποίησή τους.

Το πρώτο βήμα στην αξιοποίηση αυτή είναι να εξετάσει ο παραγωγός κατά πόσο τα μηχανήματα που έχει στη διάθεσή του είναι ή όχι τα πιο κατάλληλα για το είδος και το μέγεθος των καλλιεργειών του. Στη συνέχεια θα πρέπει να εξετάσει την κατάσταση στην οποία βρίσκονται και σε τι βαθμό εξασφαλίζουν καλή ποιότητα εργασίας και χαμηλό κόστος λειτουργίας και συντηρήσεως. Για μηχανήματα που η κατάστασή τους δείχνει ότι θα πρέπει να αντικατασταθούν, δεν δικαιολογείται κανένας δισταγμός στην αντικατάστασή τους, γιατί διαφορετικά η χρησιμοποίησή τους, αν δεν είναι παθητική για τη γεωργική εκμετάλλευση, δεν θα είναι τόσο αποδοτική όσο θα έπρεπε να είναι.

Σε περίπτωση που για οποιοδήποτε λόγο ο παραγωγός είναι αναγκασμένος να προχωρήσει στην προμήθεια ενός νέου γεωργικού μηχανήματος, θα πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικός, ώστε να επιλέξει το καταλληλότερο. Εκείνο δηλαδή που θα εξυπηρετήσει καλύτερα το σκοπό της προμήθειάς του. Κριτήρια στα οποία θα πρέπει να στηριχθεί ο παραγωγός για την επιλογή του από κάθε άποψη καταλληλότερου για κάθε περίπτωση γεωργικού μηχανήματος ή εργαλείου είναι:

- Το συγκριτικό κόστος εκτελέσεως εργασίας με το συγκεκριμένο μηχάνημα σε σύγκριση με το κόστος εκτελέσεως της με τα χέρια ή με παρόμοια μηχανήματα άλλων παραγωγών, με ανάλογη πληρωμή.
- Η ποιότητα και η ποσότητα της εργασίας που το μηχάνημα θα εξασφαλίζει.
- Η τιμή αγοράς του μηχανήματος και η συνολική επιβάρυνση που η χρήση και η συντήρησή του θα επιφέρει στην εκμετάλλευση.

Σημαντικό ρόλο επίσης στην αποδοτικότερη αξιοποίηση των γεωργικών μηχανημάτων παίζει και ο κατάλληλος χειρισμός, καθώς και η καλή συντήρησή τους. Ο παραγωγός πρέπει να είναι πολύ καλά εκπαιδευμένος στο σωστό χειρισμό κάθε γεωργικού μηχανήματος, γιατί αδέξιοι χειρισμοί είναι δυνατό να προκαλέσουν σ' αυτό σοβαρές βλάβες και με τις σχετικές δαπάνες επισκευής, να αυξήσουν σημαντικά το κόστος εργασίας του.

Περιπτό είναι βέβαια να τονισθεί πόσο πολύ μειώνει τη συνολική επιβάρυνση της γεωργικής εκμεταλλεύσεως από τα γεωργικά μηχανήματα ή τακτική και προσεκτική συντήρησή τους.

Όσο επεκτείνεται η εκμηχάνιση της γεωργίας τόσο μεγαλύτερη σημασία αποκτά η καλύτερη δυνατή αξιοποίηση των γεωργικών μηχανημάτων στη γεωργική εκμετάλλευση.

1.7.4 Η αξιοποίηση του ζωικού κεφαλαίου.

Το ζωικό κεφάλαιο απαρτίζεται, όπως είναι γνωστό, από τα ζώα εργασίας και από τα ζώα παραγωγής κτηνοτροφικών προϊόντων.

Στις σύγχρονες γεωργικές εκμεταλλεύσεις τα ζώα εργασίας έχουν σχεδόν εκποσθεί από τα γεωργικά μηχανήματα. Η διατήρηση και η χρησιμοποίησή τους σε ορισμένες ορεινές κυρίως περιοχές, δεν αφορά σε μεγάλες γεωργικές εκμεταλλεύσεις αλλά σε καλλιέργειες μικρών εκτάσεων με μικρή σχετικά σημασία για την όλη γεωργική οικονομία της χώρας.

Η κτηνοτροφική παραγωγή αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους κλάδους της γεωργικής παραγωγής και τα ζώα παραγωγής έναν επίσης από τους κυριότερους παραγωγικούς συντελεστές της σύγχρονης γεωργίας. Γί' αυτό και η καλύτερη δυνατή αξιοποίηση αυτής της μορφής του ζωικού κεφαλαίου έχει ιδιαίτερη σημασία, όχι μόνο για τις επί μέρους κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις, αλλά και για το σύνολο της γεωργικής οικονομίας της χώρας.

Η αξιοποίηση του παραγωγικού ζωικού κεφαλαίου στηρίζεται:

- Στην επιλογή των καταλληλοτέρων για τη συγκεκριμένη παραγωγική επιδίωξη φυλών εκτρεφομένων ζώων.
- Στην επιλογή καλών παραγωγικών ζώων από ζώα της φυλής που έχει επιλεγεί.
- Στον καθορισμό του κατάλληλου μεγέθους της κτηνοτροφικής εκμεταλλεύσεως, του κατάλληλου δηλαδή αριθμού των εκτρεφομένων ζώων, ανάλογα με την όλη οργανωτική δομή της εκμεταλλεύσεως και τις δυνατότητες γενικά του κτηνοτρόφου παραγωγού.
- Στον καθορισμό του καταλληλότερου συστήματος εκτροφής, ανάλογα με τη φυλή των εκτρεφομένων ζώων και τις σχετικές δυνατότητες που έχει η εκμετάλλευση.
- Στην εξασφάλιση των καταλληλοτέρων συνθηκών ενσταύλισμού και διατροφής των εκτρεφομένων ζώων.
- Στην προσεκτική και σχολαστική λήψη δλων των απαιτουμένων μέτρων για την υγιεινή διατήρηση των ζώων.
- Στην έγκαιρη απομάκρυνση από την εκμετάλλευση εκείνων των ζώων που για οποιοδήποτε λόγο οι αποδόσεις τους αρχίζουν να πέφτουν κάτω από ένα ορισμένο όριο, οπότε η παραπέρα διατήρησή τους να καθίσταται ασύμφορη.
- Στην αποδοτική αξιοποίηση και την εμπορία των προϊόντων των παραγωγών ζώων.

Η αξιοποίηση του συντελεστή εργασίας: Αναφερόμαστε εδώ στην ανθρώπινη μονάχα εργασία και όχι στην εργασία των ζώων ή των γεωργικών μηχανημάτων.

Όσο κι αν η εκμηχάνιση της γεωργίας μειώνει όλο και περισσότερο τήν ανθρώπινη εργασία στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις δεν πάνει η εργασία αυτή να αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους συντελεστές της γεωργικής παραγωγής. Η εκμηχάνιση της γεωργίας μειώνει τήν ποσότητα της απαίτουμενης ανθρώπινης εργασίας, όχι όμως και τη σημασία της στη μορφή και στην ποσότητα στην οποία αυτή εξακολουθεί να είναι παραπτή στη γεωργική εκμετάλλευση. Έτσι, όσο πο πολύ αξιοποιούνται τα διαθέσιμα έργατικά χέρια, τόσο μικρότερη είναι η σχετική επιβάρυνση στο κόστος των παραγομένων προϊόντων.

Στην προσπάθεια για την αξιοποίηση αυτή θα πρέπει να προσεχθούν από τον παραγωγό ιδιαίτερα τα ακόλουθα σημεία:

- Η ανάπτυξη και η εξέλιξη της γεωργικής τεχνολογίας εξειδικεύει όλο και περισσότερο την απαίτουμενη στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις ανθρώπινη εργασία. Αυτό δημιουργεί την ανάγκη κατάλληλης εκπαίδευσεως και ασκήσεως του παραγωγού και των μελών της οικογένειάς του στην έκταση των εξειδικευμένων εργασιών.
- Επινόηση τρόπων αξιοποίησεως των διαθεσίμων έργατικών χεριών κατά την περίοδο που, με βάση τη διάρθρωση των καλλιεργειών της εκμεταλλεύσεως, οι ανάγκες σε ανθρώπινη εργασία βρίσκονται σε ύφεση. Η ανάπτυξη ενδεχομένως συμπληρωματικών καλλιεργειών ή παραγωγικών γεωργικών δραστηριοτήτων, μπορεί να δώσει ικανοποιητική λύση στο πρόβλημα αυτό.
- Προσεκτικός προγραμματισμός των γεωργικών εργασιών κατά την περίοδο αιχμής των αναγκών σε έργατικά χέρια, ώστε κατά την περίοδο αυτή να αυξάνει στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό η αποδοτικότητα της ανθρώπινης εργασίας.
- Επιλογή και προσεκτική χρήση συμπληρωματικών εργαλείων και εξαρτημάτων που αυξάνουν την αποδοτικότητα των χρησιμοποιουμένων σε διάφορες γεωργικές εργασίες έργατικών χεριών.
- Δημιουργία καταλλήλων ανθρωπίνων και διαπροσωπικών σχέσεων με το έργοτικό δυναμικό που χρησιμοποιεί στην εκμετάλλευσή του ο παραγωγός για την αύξηση της αποδοτικότητάς του.

1.8 Η άνοιξη της παραγωγικότητας.

Παραγωγικότητα θεωρούμε τη σχέση ανάμεσα στα διατίθέμενα μέσα και στις επιτυγχανόμενες αποδόσεις των διαφόρων συντελεστών της παραγωγής.

Ας πάρουμε σαν παράδειγμα την περίπτωση παραγωγού που καλλιεργεί δύο ίδιους σε έκταση και ποιότητα αγρούς με σπάρι. Χρησιμοποιεί την ίδια ακριβώς γεωργική τεχνολογία και στις δύο περιπτώσεις, με μόνη διαφορά ότι στον έναν αγρό καλλιεργεί μια συνηθισμένη ποικιλία σπαριού ενώ στον άλλο μια νέα βελτιωμένη ποικιλία.

Στο τέλος της καλλιεργητικής περιόδου η απόδοση του χωραφιού που καλλιεργήθηκε με τη βελτιωμένη ποικιλία είναι σημαντικά υψηλότερη από ότι του άλλου χωραφιού.

Είναι φανερή και ιδιαίτερα σημαντική η σύγχρονη της αποδόσεως του συντελεστή διάφορος, ενώ παραμένουν σταθεροί όλοι οι άλλοι συντελεστές και όλα τα άλλα μέ-

σα παραγωγής, εκτός από την ποικιλία του καλλιεργούμενου φυτού. Έχομε εδώ αύξηση της παραγωγικότητας του συντελεστή **έδαφος**, δηλαδή αύξηση της σχέσεως ανάμεσα σ' αυτόν και στο διατιθέμενο μέσο, την ποικιλία του καλλιεργούμενου φυτού.

Παρόμοια αύξηση της αποδόσεως του συντελεστή **έδαφος** είναι δυνατό να επιτευχθεί και με κατάλληλη χρησιμοποίηση και άλλων παραγωγικών μέσων, όπως είναι π.χ. τα γεωργικά μηχανήματα, η προσφερόμενη γεωργική τεχνολογία, τα χημικά λιπάσματα κλπ.

Ο παραγωγός π.χ. που έχει μια ξηρική έκταση, είναι επόμενο να έχει τελικά περιορισμένη απόδοση. Αν όμως επενδύσει στην εκμετάλλευσή του κεφάλαια για την κατασκευή ενός αρδευτικού έργου, το άνοιγμα π.χ. ενός πηγαδιού, και μεταβάλλει σε αρδεύσιμη την έκτασή του, τότε πολλαπλασιάζει σημαντικά την απόδοση του διαθέσιμου εδάφους. Έτσι, χωρίς να αυξηθεί η έκταση της εκμεταλλεύσεως αυξήθηκε η απόδοση της καλλιεργούμενης εκτάσεως. Αυξήθηκε με άλλα λόγια η παραγωγικότητα του συντελεστή **έδαφος**.

Φυσικά η παραγωγικότητα δεν αναφέρεται μόνο στο συντελεστή **έδαφος**, αλλά και στους άλλους παραγωγικούς συντελεστές. Και το παράδειγμα της πιο αποδοτικής ποικιλίας σταριού που αναφέρθηκε προηγουμένως μπορεί να αναφερθεί και ως παράδειγμα αυξήσεως της παραγωγικότητας του κεφαλαίου. Οι σπόροι που χρησιμοποιούμε στη γεωργική παραγωγή αποτελούν μια μορφή κεφαλαίου. Έτσι, με τη μορφή της λιγότερο αποδοτικής ποικιλίας το κεφάλαιο αυτό μας εξασφαλίζει μια ορισμένη απόδοση. Με τη μορφή όμως μιας βελτιωμένης και περισσότερο αποδοτικής ποικιλίας, το κεφάλαιο μας εξασφαλίζει μια πολύ πιο μεγάλη απόδοση. Έτσι, αυξάνεται στην περίπτωση αυτή η παραγωγικότητα του κυκλοφοριακού κεφαλαίου. Γενικότερα, όταν με την κατάλληλη οργάνωση της αξιοποιήσεως του κεφαλαίου που διαθέτουμε στην εκμετάλλευσή μας, επιτυγχάνομε, με σταθερούς τους άλλους συντελεστές, μεγαλύτερο οικονομικό αποτέλεσμα, τότε αυξάνομε την παραγωγικότητα του κεφαλαίου.

Όταν εξ άλλου οργανώσομε την αξιοποίηση της διαθέσιμης εργασίας, ώστε με τα ίδια ημερομίσθια να εξασφαλίζομε μεγαλύτερη παραγωγή, αυξάνομε την παραγωγικότητα της εργασίας. Η κατάλληλη οργάνωση της αξιοποιήσεως των εργατών, ο καταμερισμός των εργασιών, η εκπαίδευση των εργατών στην τεχνική εκτελέσεως ορισμένων εργασιών, ο εξοπλισμός τους με κατάλληλα και περισσότερο αποδοτικά εργαλεία ή μηχανήματα, αυξάνει, ασφαλώς, την αποδοτικότητά της, αυξάνει δηλαδή την παραγωγικότητα του συντελεστή **εργασία**.

Όταν μια γεωργική εκμετάλλευση που ήταν στα χέρια ενός παραγωγού με περιορισμένες γνώσεις, την αναλάβει ένας εκπαίδευμένος γεωργός και εξασφαλίσει με την κατάλληλη οργάνωσή της μια πολύ πιο μεγάλη απόδοση, τότε αυξάνεται η παραγωγικότητα του συντελεστή **άνθρωπος**.

Δεν είναι μόνο η διάθεση των διαφόρων συντελεστών της παραγωγής που μπορεί να εξασφαλίσει μια απόδοση ικανοποιητική. Η απόδοση των ιδίων συντελεστών διαφέρει από εκμετάλλευση σε εκμετάλλευση. Έτσι, δύο παραγωγοί που έχουν τα κτήματά τους στην ίδια περιοχή, που έχουν τις ίδιες καλλιέργειες, είναι δυνατό να έχουν διάφορο οικονομικό αποτέλεσμα. Και η διαφορά αυτή οφείλεται αποκλειστικά στη διάφορη παραγωγικότητα που οι δύο παραγωγοί εξασφαλίζουν για τους ίδιους συντελεστές της παραγωγής.

Η έννοια αυτή της παραγωγικότητας μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι, με τον κατάλληλο συνδυασμό των διαφόρων παραγωγικών μέσων, είναι δυνατό να αυξήσουμε σημαντικά την απόδοση ορισμένων συντελεστών, να εξασφαλίσουμε δηλαδή από τους ίδιους σε μέγεθος συντελεστές καλύτερο τελικό οικονομικό αποτέλεσμα.

Αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία στο χώρο της γεωργικής παραγωγής, γιατί ενώ στους άλλους κλάδους οικονομικής παραγωγής οι συντελεστές της παραγωγής, που είναι βασικά το **κεφάλαιο** και η **εργασία**, μπορούν να αυξηθούν σύμφωνα με την κρίση και τις δυνατότητες του υπέυθυνου επιχειρηματία, στη γεωργική παραγωγή δεν είναι δυνατή η αύξηση κατά βούληση του συντελεστή **έδαφος**. Έτσι η οικονομικότητα της εκμεταλλεύσεως θα εξαρτηθεί από το βαθμό αξιοποίησεως του διαθέσιμου εδάφους και της αυξήσεως της παραγωγικότητάς του.

Βέβαια, δεν είναι μόνο τα βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα του συντελεστή **έδαφος** και ιδιαίτερα η αδυναμία αυξήσεως του, που δίνουν τόση σημασία στην παραγωγικότητα αυτή. Υπάρχουν και άλλοι λόγοι, ιδιαίτερα σοβαροί, που τονίζουν τη σημασία και την αξία της παραγωγικότητας στη γεωργία. Τέτοιοι λόγοι είναι:

α) Το ποσοστό του οικονομικά ενεργού πληθυσμού που ασχολείται με τη γεωργία είναι ακόμα αρκετά υψηλό. Αυτό σημαίνει ότι από την ίδια καλλιεργούμενη έκταση θα πρέπει να εξασφαλίσουν ικανοποιητική σχετικά αμοιβή περισσότερα άτομα. Αυτό μόνο με την αύξηση της παραγωγικότητας των διαθεσίμων συντελεστών μπορεί να επιτευχθεί.

β) Η είσοδός μας ως ισότιμου μέλους στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα έχει φέρει τη γεωργία μας μπροστά σε ένα ελεύθερο συναγωνισμό με τη γεωργία των άλλων χωρών της Κοινής Αγοράς.

Το συναγωνισμό αυτό η γεωργία μας τότε μόνο θα μπορεί να τον αντιμετωπίσει αποτελεσματικά, αν με την κατάλληλη οργάνωσή της εξασφαλίσει τη μεγαλύτερη δυνατή παραγωγικότητα των συντελεστών της παραγωγής.

γ) Η γεωργική εξ άλλου παραγωγή, είναι εκτεθειμένη σε πολλούς αστάθμητους παράγοντες, που απειλούν όχι μόνο με μείωση αλλά πολλές φορές και με εκμηδένιση την παραγωγή. Για την αντιμετώπιση τέτοιων καταστάσεων θα πρέπει η παραγωγικότητα κάτω από ομαλές συνθήκες να εξασφαλίζει ένα όριο ασφάλειας για τον παραγωγό που θα του δίνει τη δυνατότητα να μην κλονίζεται η επιχείρησή του από έκτακτες και απρόβλεπτες δυσμενείς καταστάσεις και συνθήκες. Και το όριο αυτό μόνο μια αυξημένη στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό παραγωγικότητα των διαφόρων συντελεστών μπορεί να εξασφαλίσει.

δ) Οι τιμές στις οποίες διατίθενται συνήθως τα διάφορα γεωργικά προϊόντα έχουν μικρή σχετικά διαφορά από το κόστος παραγωγής, πράγμα που περιορίζει το καθαρό κέρδος του παραγωγού. Έτσι, και μικρή σχετικά μείωση του κόστους των παραγομένων προϊόντων, μείωση που μπορεί εύκολα να επιτευχθεί με την αύξηση της παραγωγικότητας των συντελεστών της παραγωγής, είναι εύκολο να οδηγήσει στην αύξηση του καθαρού κέρδους του παραγωγού.

ε) Το μικρό μέγεθος των γεωργικών εκμεταλλεύσεων δεν επιτρέπει την δυνατότητα μεγάλων και αξιόλογων επενδύσεων σε κάθε γεωργική εκμετάλλευση με τη μορφή του πάγιου ή μόνιμου κεφαλαίου.

Έτσι, προβάλλει επιτακτική η ανάγκη να γίνει η καλύτερη δυνατή εκμετάλλευση του κεφαλαίου που είναι δυνατό να επενδυθεί για να εξασφαλισθεί ένα ικανοποιη-

τικό οικονομικό αποτέλεσμα. Την αξιοποίηση αυτή μπορεί να εξασφαλίσει η αύξηση της παραγωγικότητάς του.

1.9 Παράγοντες που επηρεάζουν την παραγωγικότητα των συντελεστών της παραγωγής. Τεχνητοί συντελεστές.

Από όσα αναφέρθηκαν πιο πάνω φαίνεται καθαρά πόση σημασία έχει η μεγαλύτερη δυνατή αύξηση της παραγωγικότητας των συντελεστών της παραγωγής για τη γεωργική οικονομία κάθε χώρας. Η σημασία αυτή γίνεται ακόμα μεγαλύτερη για τη χώρα μας, τόσο για τους λόγους που αναφέρθηκαν πιο πάνω όσο και για το γεγονός ότι έχουμε το προνόμιο να έχουμε στη χώρα μας εξαιρετικά κατάλληλες κλιματολογικές συνθήκες για παραγωγή εκλεκτών σε ποιότητα γεωργικών προϊόντων. Αυτό μπορούμε να το εκμεταλλευθούμε στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό, αξιοποιώντας όσο το δυνατό περισσότερο τους άλλους συντελεστές της παραγωγής, πράγμα που μπορεί να επιτευχθεί με τη μεγαλύτερη δυνατή αύξηση της παραγωγικότητάς τους.

Στην προσπάθεια για την αύξηση της παραγωγικότητας αυτής θα πρέπει κάθε παραγωγός να έχει πρώτα απ' όλα υπόψη του δύο βασικούς νόμους, που καθορίζουν το ρυθμό αυξήσεως της παραγωγικότητας των συντελεστών της παραγωγής. Και αυτοί είναι **ο νόμος της μη ανάλογης αποδόσεως** και **ο νόμος του ελάχιστου συντελεστή**.

1.9.1 Νόμος της μη ανάλογης αποδόσεως.

Ως παραγωγικότητα ορίσαμε τη σχέση ανάμεσα στην απόδοση της μονάδας ενός βασικού συντελεστή της παραγωγής προς τα διατιθέμενα για την απόδοσή του μέσα. Τα μέσα αυτά αποτελούν βασικά διάφορες μορφές των άλλων συντελεστών της παραγωγής.

Έτσι, στην περίπτωση του εδάφους του οποίου αιχάνομε την απόδοση με τη χρησιμοποίηση χημικών λιπασμάτων, τα μέσα που χρησιμοποιούμε για την αύξηση της παραγωγικότητάς του είναι μία μορφή κυκλοφοριακού κεφαλαίου (τα χημικά λιπάσματα).

Στην περίπτωση που σε μια εκμετάλλευση αντικαθιστούμε τα εργατικά χέρια ή τα ζώα εργασίας με κατάλληλα γεωργικά μηχανήματα, με αποτέλεσμα τη μείωση του κόστους των παραγομένων προϊόντων, και, φυσικά σε τελευταία ανάλυση, την αύξηση της παραγωγικότητας της εκμεταλλεύσεως, έχουμε αλλαγή της μορφής των διατιθεμένων μέσων, αντικατάσταση της εργασίας με το μόνιμο κεφάλαιο ή αλλαγή της μορφής του μόνιμου κεφαλαίου (αντικατάσταση των ζώων με μηχανήματα).

Είναι δυνατό η αύξηση των διατιθεμένων μέσων ή η αύξηση των συντελεστών που μπόρουν να αυξηθούν, να αυξάνει ανάλογα και σε απεριόριστο βαθμό την παραγωγικότητα των συντελεστών της παραγωγής; Όχι ασφαλώς!

Η αυξηση παραγωγικότητας των διαφόρων συντελεστών της παραγωγής, όχι μόνο δεν είναι απεριόριστη, αλλά δεν είναι και ανάλογη με το ποσοστό αυξήσεως των διαθεσίμων μέσων ή των άλλων συντελεστών της παραγωγής.

Ας πάρομε σαν παράδειγμα την έκταση μιας εκμεταλλεύσεως που καλλιεργούμε με σιτηρά. Χρησιμοποιώντας ορισμένες ποσότητες χημικών λιπασμάτων δηλα-

σιάζομε την απόδοσή της. Αν διπλασιάσομε την ποσότητα των χημικών λιπασμάτων δεν θα διπλασιάσομε για δεύτερη φορά την απόδοση της εκτάσεως. Θα έχομε ενδεχομένως μια νέα αύξηση της παραγωγής αλλά η αύξηση αυτή δεν θα είναι ανάλογη, διπλάσια στην περίπτωσή μας, με την αύξηση των χημικών λιπασμάτων, της μορφής δηλαδή αυτής του κυκλοφοριακού κεφαλαίου που χρησιμοποιήσαμε για την αύξηση της παραγωγικότητας της εκτάσεώς μας.

Αν συνεχίσομε να αυξάνουμε τις ποσότητες των λιπασμάτων θα παρατηρήσομε ότι θα μειώνεται συνέχεια η αναλογία αυξήσεως της αποδόσεως του συντελεστή **έδαφος**. Με τον τρόπο αυτό θα φθάσουμε σε ένα σημείο που η μεγαλύτερη αύξηση των λιπασμάτων καμιά αύξηση της αποδόσεως δεν θα προκαλεί, ενώ, αν συνεχίσομε να αυξάνομε τις ποσότητες των λιπασμάτων, θα έχομε μείωση της παραγωγής.

Στην πορεία αυτή αυξήσεως της ποσότητας των λιπασμάτων, έχουμε ένα σημείο που η χρησιμοποίηση των λιπασμάτων μας εξασφαλίζει το μεγαλύτερο δυνατό καθαρό κέρδος. Το σημείο αυτό είναι το *optimum* της ποσότητας των λιπασμάτων που ενδείκνυται να χρησιμοποιήσομε, για να εξασφαλίσουμε τη μεγαλύτερη δυνατή παραγωγικότητα του συντελεστή **έδαφος**.

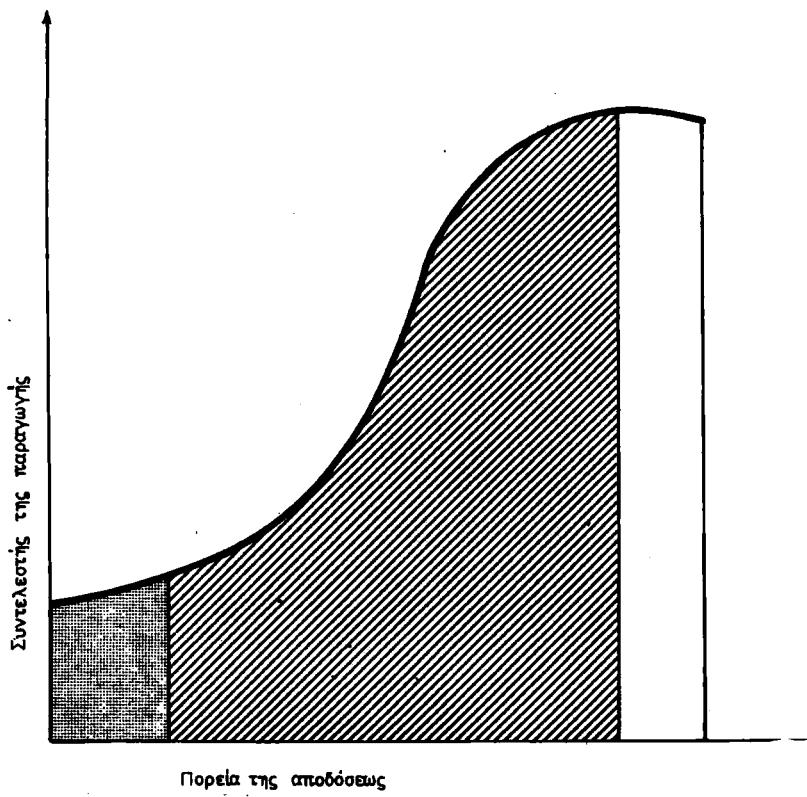
Το ίδιο συμβαίνει και με την περίπτωση της εκμηχανίσεως μιας γεωργικής εκμεταλλεύσεως. Κάθε γεωργικό μηχάνημα που προστίθεται στην εκμετάλλευση αυξάνει την παραγωγικότητά της. Η αδιάκοπη όμως προσθήκη νέων μηχανημάτων δεν εξασφαλίζει ανάλογη αύξηση του καθαρού κέρδους της επιχειρήσεως. Αντίθετα, όταν ο βαθμός εκμηχανίσεως ξεπεράσει ένα ορισμένο όριο, τότε το κόστος με το οποίο τα μηχανήματα επιβαρύνουν την εκμετάλλευση είναι μεγαλύτερο από το επιτυγχανόμενο καθαρό κέρδος, οπότε, αντί για αύξηση θα έχουμε μείωση της παραγωγικότητας. Κι' εδώ υπάρχει το σημείο στο οποίο ο βαθμός εκμηχανίσεως φθάνει στο ύψος που μας εξασφαλίζει τη μεγαλύτερη δυνατή αύξηση του καθαρού κέρδους, τη μεγαλύτερη δυνατή αύξηση της παραγωγικότητας της εκμεταλλεύσεως (σχ. 1.9a).

Τα συμπεράσματα, στα οποία μας οδηγεί ο νόμος της μη ανάλογης αποδόσεως στην κατάλληλη οργάνωση κάθε γεωργικής εκμεταλλεύσεως, είναι τα ακόλουθα:

- Η αύξηση των συντελεστών της παραγωγής που είναι δυνατό να αυξηθούν, συντελεί στην αύξηση της παραγωγικότητας της εκμεταλλεύσεως.
- Κάθε νέα αύξηση των συντελεστών της παραγωγής δεν εξασφαλίζει και ανάλογη αύξηση της παραγωγικότητας της εκμεταλλεύσεως.
- Υπάρχει ένα οριακό σημείο αυξήσεως για κάθε αυξανόμενο συντελεστή της παραγωγής, με σταθερούς τους άλλους συντελεστές, κατά το οποίο η αυξημένη ποσότητα του συντελεστή εξασφαλίζει το μεγαλύτερο δυνατό καθαρό κέρδος, τη μεγαλύτερη δυνατή παραγωγικότητα της εκμεταλλεύσεως.
- Κάθε αύξηση των συντελεστών της παραγωγής πέρα από το οριακό σημείο δεν αυξάνει τελικά το καθαρό οικονομικό αποτέλεσμα, αλλά, αντίθετα επιφέρει συχνά και μείωση του καθαρού κέρδους.

1.9.2 Ο νόμος του ελάχιστου συντελεστή.

Η απόδοση κάθε εκμεταλλεύσεως είναι το αποτέλεσμα του κατάλληλου συνδυασμού των διαφόρων συντελεστών της παραγωγής. Αυτό σημαίνει ότι η εξα-

Πορεία της αποδόσεως

Σχ. 1.9a.

Σχ. 3.3a.

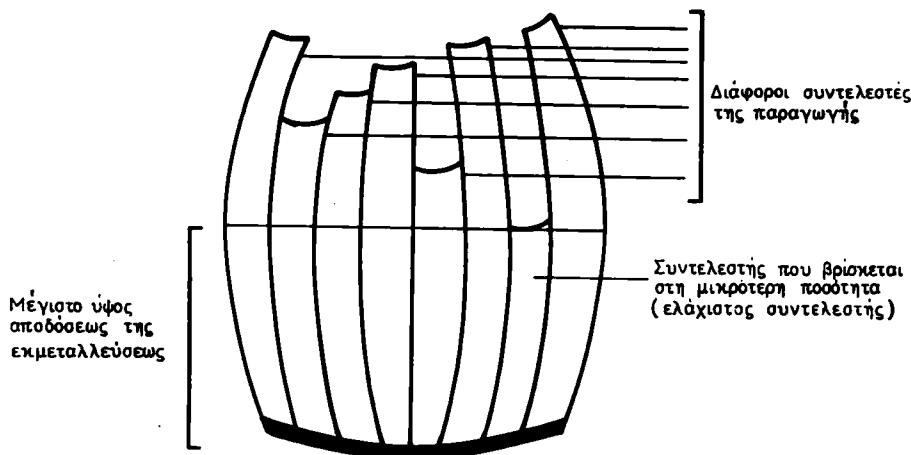
Νόμος της μη ανάλογης αποδόσεως.

- Πολύ μικρή ποσότητα συντελεστή. Αύξηση της αποδόσεως όχι αξιόλογη οικονομικά.
- Αύξηση του συντελεστή αξιόλογη. Απόδοση ικανοποιητική οικονομικά.
- Αύξηση του συντελεστή υπερβολική. Μείωση της αποδόσεως. Η σημειούμενη απόδοση ασύμφορη οικονομικά.

σφάλιση της μεγαλύτερης δυνατής παραγωγικότητας της εκμεταλλεύσεως, η εξασφάλιση του μεγαλύτερου οικονομικού αποτελέσματος, απαιτεί τη σύμμετρη ανάπτυξη όλων των συντελεστών της παραγωγής.

Αν π.χ. σε μια γεωργική εκμετάλλευση με μια ορισμένη εδαφική έκταση αυξήσομε το διατιθέμενο κεφάλαιο, μόνιμο και κυκλοφοριακό, δεν αυξήσομε όμως ανάλογα και τα απαιτούμενα εργατικά χέρια, στο βαθμό που απαιτείται για την αξιοποίηση του αυξημένου κεφαλαίου τότε η αύξηση της παραγωγικότητας της εκμεταλλεύσεως δεν θα είναι ανάλογη με το ποσό του κεφαλαίου που προσθέσαμε, αλλά ανάλογη, με τη διαθέσιμη εργασία για την αξιοποίηση του κεφαλαίου.

Αν, επίσης, σε μια γεωργική εκμετάλλευση έχομε το συντελεστή **έδαφος** και το συντελεστή **εργασία** στα απαιτούμενα μεγέθη, δεν έχομε όμως το απαιτούμενο κυκλοφοριακό **κεφάλαιο**, τότε η απόδοση της εκμεταλλεύσεως δεν θα είναι ανάλογη με το διαθέσιμο έδαφος και τη διαθέσιμη εργασία, αλλά **ανάλογη** με το διαθέσι-

Σχ. 1.9β.
Ο νόμος του ελάχιστου συντελεστή.

μο κυκλοφοριακό κεφάλαιο.

Τα παραδείγματα αυτά μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η παραγωγικότητα μιας εκμεταλλεύσεως είναι ανάλογη με το συντελεστή που διατίθεται στην εκμετάλλευση στη μικρότερη ποσότητα.

Μοιάζει στην περίπτωση αυτή η εκμετάλλευση με ένα ξύλινο βαρέλι φτιαγμένο με στενές σανίδες, όπως συνήθως είναι φτιαγμένα τα ξύλινα βαρέλια. Το βαρέλι αυτό, για να είναι δυνατό να γεμίσει ως την κορυφή, πρέπει όλες οι σανίδες, οι δόγες, όπως λέγονται, να είναι ακέραιες. Αν μία απ' αυτές είναι σπασμένη, τότε το βαρέλι θα γεμίσει μόνο μέχρι το σημείο που φθάνει η σπασμένη σανίδα (σχ. 1.9β).

Αυτό ακριβώς είναι το νόμα του νόμου του ελάχιστου συντελεστή. Σύμφωνα δηλαδή με το νόμο αυτό, η παραγωγικότητα μιας εκμεταλλεύσεως είναι ανάλογη ή εξαρτάται από το συντελεστή της παραγωγής που διατίθεται σ' αυτή στη μικρότερη ποσότητα.

Βασικά συμπεράσματα που απορρέουν από το νόμο αυτό είναι τα ακόλουθα:

— Η μονόπλευρη αύξηση ορισμένων μόνο συντελεστών της παραγωγής δεν εξασφαλίζει τη μεγαλύτερη δυνατή παραγωγικότητα της εκμεταλλεύσεως. Η παραγωγικότητα αυτή εξασφαλίζεται όταν αυξάνουν ανάλογα και συμμετρικά όλοι οι συντελεστές της παραγωγής.

— Η προσοχή του επιχειρηματία παραγωγού θα πρέπει να συγκεντρώνεται στο συντελεστή που υστερεί, τόσο σε ποσότητα, όσο και σε ποιότητα, από τον απαιτούμενο στην εκμετάλλευση βαθμό. Στο βαθμό που θα αυξάνεται η ποσότητα και θα βελτιώνεται η ποιότητα αυτού του συντελεστή, όπου αυτός θα πλησιάζει τα απαιτούμενα όρια, θα ανεβαίνει ανάλογα και η παραγωγικότητα της εκμεταλλεύσεως και θα αυξάνει ανάλογα το οικονομικό αποτέλεσμά της.

1.9.3 Παράγοντες που επηρεάζουν το συντελεστή έδαφος.

Οι δύο νόμοι που αναφέρθηκαν πιο πάνω επηρεάζουν την παραγωγικότητα κυρίως των συντελεστών της παραγωγής που είναι δυνατό σε μια γεωργική εκμετάλευση να αυξομειωθούν.

Μένει να δούμε τους παράγοντες ή συντελεστές που επηρεάζουν την παραγωγικότητα του άλλου βασικού παραγωγικού συντελεστή που δεν είναι εύκολη η αυξομείωσή του σε κάθε γεωργική εκμετάλλευση, δηλαδή του συντελεστή **έδαφος**. Οι παράγοντες αυτοί ή συντελεστές διακρίνονται σε φυσικούς και τεχνητούς.

a) Οι φυσικοί συντελεστές.

Είναι αυτοί που προέρχονται ή δημιουργούνται από αυτή τη φύση του εδάφους ή από τη φύση γενικότερα, και που ο άνθρωπος δεν έχει τη δυνατότητα να τους μεταβάλει σε αξιόλογο βαθμό. Ως τέτοιοι συντελεστές μπορούν να θεωρηθούν:

- Η θέση των καλλιεργουμένων εκτάσεων σε σχέση με τον τόπο διαμονής των καλλιεργητών ή τον τόπο καταναλώσεως των παραγομένων προϊόντων.
- Η έκταση ή το μέγεθος των καλλιεργουμένων εκτάσεων.
- Η μορφολογία τους και η φυσική σύσταση του εδάφους.
- Οι κλιματολογικές συνθήκες της περιοχής.

Τους συντελεστές αυτούς, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, δεν μπορεί να τους επηρεάσει ο άνθρωπος. Έτσι, είναι αναγκασμένος να προσαρμόσει σ' αυτούς τον τρόπο αξιοποιήσεως του γεωργικού του κλήρου ή να προσπαθήσει με διάφορα μέτρα να μειώσει την ανασταλτική επίδρασή τους.

Ανάλογα με τη θέση των καλλιεργουμένων εκτάσεων σε σχέση με τον τόπο διαμονής του ή τον τόπο καταναλώσεως των παραγομένων προϊόντων, θα καθορίσει και το είδος των καλλιεργειών. Θα αποφύγει αναγκαστικά να καλλιεργήσει φυτά, των οποίων τα προϊόντα θέλουν άμεση κατανάλωση, δεν αντέχουν σε μακρόχρονη διατήρηση, είναι ευπαθή σε μεγάλες μεταφορές, έχουν μεγάλο όγκο και δεν αντέχουν σε μεγάλο κόστος μεταφοράς, όταν όπως είπαμε, τα εδάφη απέχουν πολύ από τον τόπο διαμονής του και από τα κέντρα καταναλώσεως.

Δεν μπορεί, όπως είπαμε επίσης, ο άνθρωπος να μεταβάλει σε αξιόλογο βαθμό το μέγεθος της συνολικά καλλιεργήσιμης εκτάσεως. Την αδυναμία του αυτή προσπαθεί να την αναπληρώσει με την προσπάθεια για την αύξηση της αποδόσεως των καλλιεργουμένων εκτάσεων. Έτσι με τη δημιουργία περισσότερο αποδοτικών ποικιλιών και με την εφαρμογή κατάλληλης τεχνολογίας στην καλλιέργεια του εδάφους κατορθώνει να αυξήσει την απόδοσή τους, πράγμα που έμεσα οδηγεί, όσο αυτό είναι δυνατό, στα ίδια αποτελέσματα με την αύξηση της καλλιεργούμενης εκτάσεως.

Δεν αλλάζει ασφαλώς η μορφολογία και η φυσική σύσταση του εδάφους. Σε ορισμένες περιπτώσεις με τα σύγχρονα τεχνολογικά μέσα είναι δυνατό να επιφέρει ο άνθρωπος μικρής εκτάσεως μεταβολές στη μορφολογία του εδάφους με την ισοπέδωση ορισμένων εκτάσεων ή με τη δημιουργία αναβαθμίδων σε ορισμένες περιπτώσεις. Όπου αυτό δεν είναι δυνατόν ή δεν το επιτρέπουν οι άλλες συνθήκες των συγκεκριμένων εδαφών, τότε ο άνθρωπος προσαρμόζει στην υπάρχουσα μορφολογία τον τρόπο αξιοποιήσεως του εδάφους.

Αν επίσης δεν μπορεί σε μεγάλες εκτάσεις να μεταβάλει τη φυσική σύσταση του εδάφους, το επιδιώκει σε μικρή έκταση και όταν ο τρόπος που προτίθεται να αξιοποιήσει το σχετικό έδαφος δικαιολογεί τη σχετική προσπάθεια και δαπάνη. Σε περιπτώσεις, π.χ. που το έδαφος πρόκειται να χρησιμοποιηθεί για εντατική εκμετάλλευση, για καλλιέργειες ιδιαίτερα αποδοτικές, όπως είναι τα ανθοκομικά και οπωροκηπευτικά, είναι ενδεχόμενο να συμφέρει η προσπάθεια και η δαπάνη για τη βελτίωση της συστάσεώς τους.

Πολύ περισσότερο απ' όλα δεν μπορεί ο άνθρωπος να επηρεάσει τις κλιματολογικές συνθήκες της περιοχής. Πέρα όμως από την απόλυτη προσαρμογή του σ' αυτές, προσπαθεί με τη βοήθεια της σύγχρονης τεχνολογίας να μειώσει όσο του είναι δυνατόν την ανασταλτική επίδραση αυτών των συνθηκών στην κατάλληλη αξιοποίηση των καλλιέργουμένων εδαφών.

Η δημιουργία ανθεκτικών σε ορισμένες κλιματολογικές συνθήκες ποικιλιών είναι ένας από τους τρόπους αντιμετωπίσεως του προβλήματος αυτού. Η λήψη μέτρων επίσης για την πρόληψη των ζημιών από παγετούς σε ορισμένες καλλιέργειες αποτελεί μια παρόμοια προσπάθεια του παραγωγού για την αντιμετώπιση των δυσμενών επιδράσεων των κλιματολογικών συνθηκών της περιοχής.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, και για καλλιέργειες ιδιαίτερα αποδοτικές, ο άνθρωπος δημιουργεί τεχνητές κλιματολογικές συνθήκες καλλιέργειας κάτω από κάλυψη και σε ελεγχόμενο περιβάλλον σε μικρή, βέβαια, έκταση και όταν το αναμενόμενο καθαρό κέρδος δικαιολογεί την αντίστοιχη δαπάνη.

β) Οι τεχνητοί συντελεστές.

Είναι οι συντελεστές τους οποίους ο άνθρωπος δημιουργεί και τους οποίους έχει την απόλυτη δυνατότητα να επηρεάσει. Τέτοιοι συντελεστές είναι:

— **Το μέγεθος της καλλιέργουμενης εκτάσεως κατά γεωργική εκμετάλλευση.** Η παραγωγικότητα του συντελεστή έδαφος και η συμβολή του στο καθαρό εισόδημα του παραγωγού, επηρεάζεται ιδιαίτερα σημαντικά από το συνολικό μέγεθος του κλήρου κατά γεωργική εκμετάλλευση.

Οι μικροί σε έκταση γεωργικοί κλήροι καθιστούν ασύμφορη την απόλυτη εκμηχάνηση της γεωργίας, δυσχεραίνουν τη χρήση ορισμένων γεωργικών μηχανημάτων, δυσκολεύουν την κατάλληλη διάρθρωση των καλλιέργειών. Άλλα γίνεται δύσκολη και η οργάνωση των εκμεταλλεύσεων σε μορφή καθαρά επιχειρηματική, οργάνωση που είναι σήμερα στοιχειωδώς απαραίτητη για μια καλά οργανωμένη και σε γερές οικονομικές βάσεις θεμελιωμένη γεωργία.

Το μέγεθος του κλήρου είναι συνάρτηση του αριθμού των γεωργικών εκμεταλλεύσεων σε κάθε χώρα και του συνολικού μεγέθους της καλλιέργουμενης εκτάσεως. Έτσι στη χώρα μας, με σύνολο γεωργικών εκμεταλλεύσεων γύρω στο ένα εκατομμύριο και με 38 εκατομμύρια περίπου στρέμματα συνολικής καλλιέργουμενης εκτάσεως, ο μέσος κλήρος κυμαίνεται γύρω στα 35 περίπου στρέμματα.

Τα 35 όμως στρέμματα είναι ο μέσος όρος. Στην πραγματικότητα υπάρχουν αγροτικές στοιχείες των οποίων η καλλιέργουμενη έκταση είναι αρκετά μικρότερη από το μέσο όρο. Στον πίνακα 1.9.1 βλέπομε την κατανομή των γεωργικών εκμεταλλεύσεων ανάλογα με το μέγεθος του κλήρου.

Ο συνολικός αριθμός των γεωργικών εκμεταλλεύσεων υπολογίζεται σε 957.040 (σύμφωνα με την έρευνα του 1977-78) που κατανέμονται κατά τάξη μεγέθους και αντίστοιχη έκταση ως εξής:

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.9.1
Κατανομή των γεωργικών εκμεταλλεύσεων κατά μέγεθος καλλιεργούμενης εκτάσεως

Τάξη μεγέθους σε στρέμματα	Αριθμός εκμ/σεων	%	Έκταση στρέμματα	%
χωρίς γη	4.310	0,5	—	—
1-9	219.360	22,9	1.073.150	3,1
10 - 29	338.570	35,4	6.075.630	17,6
30 - 49	181.710	19,0	6.797.550	19,7
50 - 99	150.850	15,8	9.951.090	28,8
100 - 199	48.030	5,0	6.174.030	17,9
200 - 299	8.970	0,9	2.062.400	6,0
300 - 499	3.700	0,4	1.325.670	3,8
500 - 999	1.330	0,1	814.300	2,3
1.000 και άνω	210	—	274.790	0,8
Σύνολο	957.040	100	34.548.610	100

(Ελληνική Γεωργία 1983, Υπουργείο Γεωργίας, 1984)

— Ο πολυτεμαχισμός της αγροτικής ιδιοκτησίας.

Η αναστατική επίδραση του μεγέθους της καλλιεργούμενης εκτάσεως κατά γεωργική εκμετάλλευση στην παραγωγικότητα θα ήταν αρκετά περιορισμένη, αν το μικρό αυτό μέγεθος δεν ήταν συδυασμένο με τον πολυτεμαχισμό της ιδιοκτησίας. Η έκταση του κλήρου, έστω και μικρή, θα είχε κατά πολύ μικρότερη επίδραση στο κόστος των παραγομένων προϊόντων, αν ο κλήρος αυτός απαρτίζόταν από ένα μόνο τεμάχιο.

Διυτυχώς στην πραγματικότητα τα πράγματα είναι εντελώς διαφορετικά.

Υπολογίζεται ότι στη χώρα μας ο μέσος κλήρος αποτελείται από εππά κατά μέσο όρο τεμάχια, ενώ το σύνολο των αγροτεμαχίων φθάνει τα έξι εκατομμύρια, με μέσο μέγεθος κατά τεμάχιο 5,4 στρέμματα (ακραία μεγέθη: 0,3 στρέμματα και 1000,6 στρέμματα).

Ο πολυτεμαχισμός αποτελεί ένα από τους σοβαρότερους παράγοντες αυξήσεως του κόστους των **παραγομένων** προϊόντων και μειώσεως της παραγωγικότητας των **καλλιεργουμένων** εδαφών.

Οι κυριότερες επιδράσεις του πολυτεμαχισμού στο κόστος των **παραγομένων** προϊόντων και στην όλη αξιοποίηση του συντελεστή **έδαφος** είναι οι ακόλουθες:

— Απώλεια πολύτιμου χρόνου για τη μετακίνηση του παραγωγού και των μέσων εκμεταλλεύσεως των καλλιεργειών από τεμάχιο σε τεμάχιο. Η απώλεια αυτή επιβαρύνει με πρόσθιτο ποσοστό εργασίας τα παραγόμενα προϊόντα, πράγμα που καταλήγει στην αύξηση του κόστους παραγωγής.

— Αδυναμία χρήσεως ορισμένων γεωργικών μηχανημάτων σε πολύ μικρής εκτάσεως τεμάχια. Η εκτέλεση των αντιστοίχων εργασιών με τα χέρια ή με άλλα λιγότερο αποδοτικά μηχανήματα, επιβαρύνει το κόστος των παραγομένων προϊόντων.

— Μείωση της αποδόσεως των μηχανημάτων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν, αφού θα είναι υποχρεωμένα να κάνουν περισσότερους νεκρούς σε απόδοση χειρισμούς (στροφές κλπ.).

— Απώλεια αρκετού σε έκταση εδάφους με τα αναγκαστικά διαχωριστικά σύνορα ανάμεσα στα τεμάχια των διαφόρων ιδιοκτητών.

— Δημιουργία προστριβών μεταξύ των παραγωγών για ζημιές που δημιουργούνται κατά τη μετακίνηση των μέσων καλλιέργειας από τεμάχιο σε τεμάχιο με το αναγκαστικό πέρασμα από τέμάχια άλλων παραγωγών.

— Δυσκολία στη μεταφορά των παραγομένων προϊόντων αφού είναι δύσκολη η προσπέλαση των περισσότερων αγροτεμαχίων με τα σύγχρονα μεταφορικά μέσα.

— Δυσκολία στην εκτέλεση εγγειοβέλτιωτικών έργων ή στην άρδευση των τεμαχίων όταν αυτά είναι μακριά από την κύρια πηγή νερού αρδεύσεως του παραγωγού.

— Δυσκολία στην άμεση επίβλεψη όλων των τεμαχίων από τον ιδιοκτήτη παραγωγό όταν αυτά είναι πολλά σε αριθμό και σε μεγάλες αποστάσεις μεταξύ τους.

— Δυσκολία στον προγραμματισμό της αξιοποίησεως κάθε τεμαχίου δεδομένου ότι το είδος της καλλιέργειας πρέπει βασικά να είναι συνδυασμένο με το είδος της καλλιέργειας των γειτονικών τεμαχίων. Θα είναι δύσκολο, π.χ. σε μια περιοχή με φθινοπωρινές καλλιέργειες να καλλιεργηθούν μεμονωμένα τεμάχια με ανοιξιάτικα φυτά.

— Γενικότερα είναι δύσκολη η οργάνωση της έκμεταλλεύσεως σε μορφή καθαρά επιχειρηματική όταν η έκμεταλλεύση αυτή αποτελείται από πολλά μικρά σε έκταση και απομακρυσμένα μεταξύ τους τεμάχια.

— Η διάρθρωση των καλλιέργειών.

Όσο η γεωργία είχε τη μορφή της κλειστής οικονομίας, δεν υπήρχε θέμα διαρθρώσεως των καλλιέργειών. Ο γεωργός καλλιεργούσε βασικά, από τα φυτά που ευδοκιμούσαν στην περιοχή του, εκείνα που τα προϊόντα τους του ήταν απαραίτητα για την κάλυψη των αναγκών του. Από τότε όμως που ο παραγωγός άρχισε να παράγει προϊόντα για να τα διαθέτει στην αγορά, αναγκάστηκε να ρυθμίζει όχι σύμφωνα με τις δικές του επιθυμίες, αλλά σύμφωνα με τις ανάγκες της αγοράς τα είδη των φυτών που θα καλλιεργούσε.

Έτσι, σήμερα που η γεωργία παίρνει — και επιβάλλεται να πάρει — μορφή καθαρά επιχειρηματική, η διάρθρωση των καλλιέργειών έχει ιδιαίτερη σημασία.

Η τελική απόδοση από την άποψη του καθαρού κέρδους του συντελεστή **έδαφος** θα εξαρτηθεί όχι μόνο από τις αποδόσεις των **καλλιέργουμένων** εδαφών, αλλά και από την ευκολία διαθέσεως των παραγομένων προϊόντων και από τις επιτυγχανόμενες τιμές κατά τη διάθεσή τους.

Έλλειψη τέτοιας διαρθρώσεως μπορεί να οδηγήσει σε οικονομική ζημία του παραγωγού, αν τα παραγόμενα προϊόντα δεν διατεθούν έγκαιρα, ή αν η περιορισμένη ζήτησή τους οδηγήσει στη διάθεσή τους σε χαμηλότερες από το κόστος τους τιμές.

Αύξηση του μεγέθους της καλλιεργούμενης κατά γεωργική εκμετάλλευση εκτάσεως.

Δύο είναι τα μεγέθη που επηρεάζουν το μέγεθος της καλλιεργούμενης εκτάσεως κατά γεωργική εκμετάλλευση:

- Το σύνολο της καλλιεργούμενης εκτάσεως της χώρας.
- Το σύνολο του πληθυσμού που ασχολείται με την πρωτογενή γεωργική παραγωγή.

Ετσι δύο είναι και οι τρόποι με τους οποίους θα μπορούσε να αυξηθεί το μέγεθος αυτό:

- Η αύξηση των συνολικά καλλιέργησίμων εκτάσεων και η μείωση του ποσοστού του πληθυσμού που ασχολείται με την εκμετάλλευση των εκτάσεων αυτών.

Δεδομένου ότι ο πρώτος τρόπος δεν είναι, όπως αναφέραμε, εφικτός, ο μόνος τρόπος που απομένει είναι η μείωση του ποσοστού του αγροτικού μας πληθυσμού.

Είναι αλήθεια ότι η μείωση του ποσοστού του αγροτικού πληθυσμού κάθε σύγχρονης χώρας είναι ανάλογη με το βαθμό οικονομικής αναπτύξεως της και αποτελεί χαρακτηριστικό δείκτη της αναπτύξεως αυτής.

Στη χώρα μας σύμφωνα με την απογραφή του 1971 το ποσοστό αυτό ανερχόταν σε 34% και σήμερα υπολογίζεται γύρω στα 27,4%. Στον πίνακα 1.9.2 φαίνεται το ποσοστό του αγροτικού πληθυσμού στις χώρες της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας.

Η μείωση του ποσοστού του αγροτικού μας πληθυσμού θα έχει σαν αποτέλεσμα την αύξηση του μεγέθους των καλλιεργούμενών εκτάσεων κατά γεωργική εκμετάλλευση και η μετακίνηση ενός μέρους του αγροτικού πληθυσμού σε άλλες επαγγελματικές απασχολήσεις θα αφήσει έλευθερό ένα μεγάλο τμήμα των καλλιεργούμενών εκτάσεων. Όταν οι εκτάσεις αυτές περιέλθουν, είτε με την πώληση είτε με τη μορφή της ενοικίασης, στα άτομα που θα παραμείνουν στη γεωργία, θα έχουμε, ασφαλώς, αύξηση του μεγέθους του μέσου γεωργικού κλήρου στη χώρα μας.

Η μετακίνηση όμως αυτή ενός ποσοστού του οικονομικά ενεργού μας πληθυσμού από τον τομέα της γεωργικής παραγωγής σε άλλους κλάδους οικονομικής παραγωγής θα πρέπει να πραγματοποιηθεί κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να είναι θετική η επίδρασή της στη γενικότερη ανάπτυξη της οικονομίας μας. Αυτό μπορεί να εξασφαλισθεί κάτω από δύο βασικά προϋποθέσεις:

— Τα άτομα που θα απομακρυνθούν από τη γεωργία να κατευθυνθούν σε τέτοιους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας και κατά τρόπο, ώστε να συμβάλουν θετικά στην ανάπτυξη της οικονομίας μας.

Αυτό σημαίνει ανάπτυξη ορισμένων κλάδων των οποίων ενδείκνυται ιδιαίτερα η ανάπτυξη στο σύνολο της οικονομίας μας. Σημαίνει επίσης την ανάγκη της κατάλληλης προετοιμασίας των ατόμων που θα φύγουν από τη γεωργία για να είναι αποδοτική η αξιοποίησή τους σε άλλους κλάδους παραγωγικούς.

Η Βιομηχανία μας χρειάζεται κατάλληλο ανθρώπινο δυναμικό για την ανάπτυξή της. Το δυναμικό αυτό μπορεί να προέλθει από τις τάξεις του αγροτικού μας πληθυσμού, εξασφαλίζοντας παράλληλα την επιδιωκόμενη μείωση του ποσοστού αι-

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.9.2.
Ποσοστό αγροτικού πληθυσμού
στις χώρες της Ε.Ο.Κ. (αριθμοί 0979).

Βέλγιο	3,0%
Δανία	8,3%
Γερμανία	6,0%
Ελλάδα	30,3%
Γαλλία	8,8%
Ιρλανδία	19,2%
Ιταλία	14,2%
Λουξεμβούργο	6,6%
Ολλανδία	4,6%
Αγγλία	2,6%

Πηγή: Η Γεωργική πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 6/1982.

τού του πληθυσμού μας.

Χρειάζεται μόνο τα άτομα αυτά, πριν αξιοποιηθούν στο χώρο της Βιομηχανίας ή οποιουδήποτε άλλου παραγωγικού κλάδου, να εκπαιδευθούν κατάλληλα στο χώρο μιας καλά οργανωμένης Επαγγελματικής και Τεχνικής Εκπαίδευσεως για να είναι η συμβολή τους στους καινούργιους παραγωγικούς κλάδους αξιόλογη και ουσιαστική.

— Πέρα από αυτό, η μείωση του αγροτικού μας πληθυσμού με κανένα τρόπο δεν θα πρέπει να έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση της γεωργικής μας παραγωγής. Αντίθετα η μείωση αυτή πρέπει να οδηγήσει στην αύξηση του όγκου της γεωργικής παραγωγής, στη βελτίωση της ποιότητας και στη μείωση του κόστους των παραγομένων προϊόντων.

Ένας άλλος τρόπος μειώσεως του αριθμού των ατόμων που ασχολούνται με τη γεωργία, του οποίου επιδιώκεται η εφαρμογή στις χώρες της Κοινής Αγοράς, είναι η διευκόλυνση των γεωργών ορισμένης ηλικίας να αποχωρήσουν απ' τη γεωργία.

Το Σχέδιο Manshold για τη γεωργική ανάπτυξη των χωρών της Κοινής Αγοράς, προτείνει τη χορήγηση ετήσιας αποζημιώσεως ορισμένου ύψους στα άτομα ηλικίας 55-65 χρόνων που θα θελήσουν να αποχωρήσουν απ' τη γεωργική παραγωγή.

Δημιουργία γεωργικών εκμεταλλεύσεων μεγάλου μεγέθους.

Δεδομένου ότι η μείωση του αγροτικού μας πληθυσμού δεν είναι δυνατό να πραγματοποιηθεί σε σύντομο χρονικό διάστημα, αλλά και παράλληλα με αυτήν, είναι απαραίτητο να ληφθούν και άλλα μέτρα για την αύξηση του μεγέθους των γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Τέτοια μέτρα, των οποίων έχει ήδη αρχίσει η εφαρμογή, είναι:

— **Δημιουργία ομαδικών καλλιεργειών:** Με πρώτη περίπτωση την ομαδική καλλιέργεια ροδακινιάς στην περιοχή της Κατερίνης, έχει αρχίσει από χρόνια σε πολλές περιοχές η δημιουργία ομαδικών καλλιεργειών.

Το μέτρο έχει αρχίσει σε περιπτώσεις εγκαταστάσεως πολυχρόνων καλλιεργειών, ομαδικών οπωρώνων και αμπελώνων, με εξαιρετικά μέχρι σήμερα αποτελέσματα. Οι κάτοχοι εκτάσεων κατάλληλων για την εγκατάσταση τέτοιων καλλιεργειών αποφασίζουν τη συνένωση των εκτάσεών τους για κοινή καλλιέργεια και κοινή εκμετάλλευση. Έτσι πετυχαίνουν τη δημιουργία εκμεταλλεύσεων μεγάλου μεγέθους με όλα τα σημαντικά πλεονεκτήματα των μεγάλων γεωργικών εκμεταλλεύσεων.

Η ομαδική προμήθεια των καταλλήλων γεωργικών μηχανημάτων, η ομαδική προμήθεια καλλιεργητικών μέσων και εφοδίων, η όλη οργάνωση της παραγωγής και διαθέσεως των προϊόντων, μειώνει σημαντικά το κόστος της παραγωγής και αυξάνει την παραγωγικότητα των καλλιεργουμένων εδαφών και το καθαρό κέρδος του παραγωγού.

— **Εταιρίες Γεωργικών Εκμεταλλεύσεων:** Αποτελούν Ανώνυμες Εταιρίες στις οποίες οι παραγωγοί μετέχουν με την υπαγωγή των καλλιεργουμένων εκτάσεών τους παίρνοντας για αντάλλαγμα ανάλογες μετοχές. Οι ίδιοι συμμετέχουν και στην όλη εκμετάλλευση των εκτάσεων της Εταιρίας πιστούμενοι ανάλογα με την ενεργό συμμετοχή τους. Πέρα από την αξία της οποιασδήποτε προσφοράς τους στην επιχείρηση, παίρνουν στο τέλος κάθε οικονομικής χρήσεως και ανάλογο μέρισμα από τα καθαρά κέρδη.

— **Ομάδες Παραγωγών ή Ομάδες Καλλιεργητών:** Αποτελούν ομάδες παραγωγών των ιδίων προϊόντων που ενώνουν τις προσπάθειές τους για να μειώσουν το κόστος παραγωγής και να αυξήσουν την παραγωγικότητα των εδαφών τους.

Μεγάλη επιτυχία έχει σημειώσει στη χώρα μας η οργάνωση ομάδων βαμβακοκαλλιεργητών με πρωτοβουλία του Οργανισμού Βάμβακος. Οι ομάδες αυτές με την προμήθεια μηχανημάτων καλλιέργειας του βαμβακιού και ιδιαίτερα βαμβακοσυλλεκτικών μηχανών, πέτυχαν ιδιαίτερα αξιόλογη μείωση του κόστους του παραγόμενου βαμβακιού.

Αντιμετώπιση του πολυτεμαχισμού της αγροτικής ιδιοκτησίας.

Αναφέρομε πιο πάνω τις σοβαρές αναστατικές επιδράσεις του πολυτεμαχισμού στην παραγωγικότητα των καλλιεργουμένων εκτάσεων και στην όλη ανάπτυξη της γεωργίας στη χώρα μας.

Ο πολυτεμαχισμός δεν είναι, βέβαια, φαινόμενο μόνο ελληνικό. Έχει παρατηρηθεί και σε άλλες χώρες και έχει αντιμετωπισθεί πολύ νωρίτερα και περισσότερο αποτελεσματικά.

Το πρόβλημα αυτό μπορεί να αντιμετωπισθεί με μόνη την προσπάθεια των παραγωγών, αλλά και με την παράλληλη συμβολή και βοήθεια της Πολιτείας.

Οι προσπάθειες των παραγωγών: Είναι ευτύχημα ότι οι παραγωγοί καταλαβαίνουν τα σοβαρά μειονεκτήματα του τεμαχισμού και προσπαθούν να μειώσουν όσο το δυνατό περισσότερο την έκτασή του. Έτσι, προβαίνουν σε αμοιβαίες ανταλλαγές ή στην αγοραπωλησία αγροτεμαχίων όπου αυτό είναι δυνατό, με αποτέλεσμα να δημιουργούν ένα πυρήνα αξιόλογης σε έκταση συγκεντρωμένης ιδιοκτησίας. Η Πολιτεία αναγνωρίζοντας τη συμβολή αυτής της προσπάθειας στην αντιμετώπιση του προβλήματος του πολυτεμαχισμού, θέσπισε την απαλλαγή από το φόρο μεταβιβάσεως ακινήτων στις αγοραπωλησίες αγροτικών εκτάσεων που γίνονται για το σκοπό αυτό.

Η εφαρμογή του αναδασμού: Οι προσπάθειες όμως των μεμονωμένων αγροτών δεν είναι δυνατό να λύσουν αποτελεσματικά το πρόβλημα του πολυτεμαχισμού. Οι εκτάσεις που έπηρεάζονται με τις προσπάθειες αυτές είναι σχετικά περιορισμένες και ο ρυθμός ενοποίησεώς τους ιδιαίτερα βραδύς.

Έτσι, η Πολιτεία έρχεται να βοηθήσει την προσπάθεια αυτή με την εφαρμογή του αναδασμού.

Με τον όρο **αναδασμός** εννοούμε την ενοποίηση των καλλιεργουμένων έκτασεων κάθε παραγωγού σε ένα ή δύο μεγάλα τεμάχια με τη συστηματική επέμβαση της Πολιτείας και με προϋπόθεση την ελεύθερη συγκατάθεση της πλειονότητας των παραγωγών της περιοχής που κατέχουν το μεγαλύτερο μέρος της καλλιεργούμενης εκτάσεως.

Υπάρχει εκτός από αυτό τον ελεύθερο αναδασμό και η περίπτωση υποχρεωτικού ή αναγκαστικού αναδασμού, που επιβάλλεται υποχρεωτικά από την Πολιτεία σε εκτάσεις ορισμένων περιοχών, όπως θα αναφερθούν πιο κάτω.

Ο αναδασμός άρχισε να εφαρμόζεται στη χώρα μας τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1950.

Πλεονεκτήματα εφαρμογής του αναδασμού είναι:

— Προαιρετική για τους παραγωγούς η εφαρμογή του: Την εφαρμογή του αναδασμού σε μια περιοχή την αποφασίζει η πλειοψηφία των παραγωγών της περιοχής που έχει το μεγαλύτερο (πάνω από το 50%) των καλλιεργουμένων εκτάσεων της περιοχής. Έτσι δεν αποτελεί ανελεύθερο μέτρο ή μέτρο που καταργεί το βασικό δικαίωμα του ατόμου να αποφασίζει ελεύθερα για την ιδιοκτησία του.

Η προαιρετική εξ άλλου συμμετοχή της πλειοψηφίας των παραγωγών στην εφαρμογή του αναδασμού εξασφαλίζει την πρόθυμη συμμετοχή τους στην όλη διαδικασία της εφαρμογής του και στην πρόθυμη αποδοχή των τελικών αποτελεσμάτων της.

Αναγκαστικά εφαρμόζεται ο αναδασμός για όλους τους παραγωγούς στις περιοχές όπου η Πολιτεία προβαίνει στην εκτέλεση μεγάλων εγγειοβελτιωτικών έργων (αποστραγγιστικών, αρδευτικών κλπ.) και για τις εκτάσεις που ωφελούνται άμεσα από τα έργα αυτά.

Η υποχρεωτική εφαρμογή του αναδασμού στις περιπτώσεις αυτές είναι απόλυτα δικαιολογημένη γιατί έτσι εξασφαλίζεται η παραγωγική αξιοποίηση των έργων που έχουν εκτελεσθεί και η απόσβεση του κόστους εκτέλεσεώς τους με την αύξηση της παραγωγικότητας των ευεργετουμένων εδαφών.

— Εύκολη και οικονομική για τους παραγωγούς η εφαρμογή του: Κατά την όλη διαδικασία εφαρμογής του αναδασμού, από τη στιγμή που θα αποφασισθεί η εφαρμογή του σε μια περιοχή, οι παραγωγοί δεν έχουν να ασχοληθούν με πολλά θέματα.

Η Πολιτεία με το αρμόδιο Υπουργείο Γεωργίας, αναλαμβάνει την όλη ευθύνη της αμερόληπτης και απόλυτα αντικειμενικής εφαρμογής του αναδασμού, χωρίς καμιά οικονομική επιβάρυνση για τους παραγωγούς. Άλλα και για την Πολιτεία το κόστος εφαρμογής του αναδασμού είναι ιδιαίτερα χαμηλό, συγκρινόμενο μάλιστα με την τεράστια οικονομική ωφέλεια που προέρχεται από την εφαρμογή του.

— Συμμετοχή των ιδίων των παραγωγών στη διαδικασία της εφαρμογής του: Κατά τη διαδικασία εφαρμογής του αναδασμού, από τη λήψη της αποφάσεως για την εφαρμογή του ως την εκτίμηση της αξίας των διαφόρων εδαφών, συμμετέχουν ενεργά ή οι ίδιοι προσωπικά ή με εκπροσώπους τους, όλοι γενικά οι παραγωγοί της περιοχής.

— Διατήρηση ακέραιου του δικαιώματος της ιδιοκτησίας: Βασική αρχή του αναδασμού είναι ότι με την εφαρμογή του δεν θίγεται το δικαίωμα της ιδιοκτησίας των παραγωγών. Αντίθετα, κατοχυρώνεται περισσότερο γιατί κατά την τελική κατανομή των συγκεντρωμένων αγροτεμαχίων, χορηγούνται και τίτλοι κυριότητας στους ιδιοκτήτες παραγωγούς, τίτλοι τους οποίους πολλοί εστερούντο πριν από την εφαρμογή του αναδασμού.

— Διατήρηση της αξίας της ιδιοκτησίας κάθε παραγωγού: Με την εφαρμογή του αναδασμού καθόλου δεν μειώνεται η συνολική αξία της ιδιοκτησίας κάθε παραγωγού. Η νέα έκταση που θα πάρει ο καθένας, η συγκεντρωμένη σε ένα ή δύο τεμάχια καλλιεργήσιμη έκτασή του, μπορεί να διαφέρει σε μέγεθος από την προηγούμενη πολυτεμαχισμένη ιδιοκτησία του, δεν διαφέρει όμως σε αξία. Αντίθετα, με τη συγκέντρωσή της σε ένα ή δύο τεμάχια αποκτά πολύ μεγαλύτερη αξία από την αξία που είχαν τα μεμονωμένα και μικρά σε μέγεθος αγροτεμάχια πριν από το γ αναδασμό.

Ρυθμός εφαρμογής του αναδασμού.

Παρά τα τεράστια πλεονεκτήματα του αναδασμού δεν μπορεί να θεωρηθεί ικανοποιητικός ο μέχρι σήμερα ρυθμός εφαρμογής του. Σε διάστημα 25 (μέχρι το 1977) χρόνων ο εκούσιος αναδασμός εφαρμόστηκε σε 566 κοινότητες και σε συνολική έκταση 3 119 646 στρέμματα. Πέρα από τις εκτάσεις αυτές παραμένουν ακόμα 13 000 000 στρέμματα όπου μπορεί να εφαρμοσθεί ο αναδασμός αλλά δεν προβλέπεται σύντομη η εφαρμογή του. Και η βραδύτητα οφείλεται τόσο στην τεχνική του αναδασμού και το χρόνο που χρειάζεται η όλη διαδικασία της δύση και στη διστακτικότητα των παραγωγών μας.

Οι λόγοι που κάγουν διστακτικούς τους αγρότες μας στην εφαρμογή του αναδασμού είναι βασικά οι ακόλουθοι:

— Λόγοι συναισθηματικοί που δένουν τους αγρότες μας με τα χωράφια τους, τα περισσότερα από τα οποία έχουν κληρονομήσει από τους γονείς τους. Οι λόγοι αυτοί δεν τους αφήνουν να συνηθίσουν στην ιδέα ότι τα χωράφια αυτά θα περάσουν στα χέρια κάποιου άλλου.

- Η δυσπιστία προς το αμερόληπτο των Επιτροπών αλλά και της όλης διαδικασίας εφαρμογής του αναδασμού και ο φόβος μήπως αδικηθούν κατά την κατανομή.
- Ο φόβος και η αμφιβολία για τη νέα κατάσταση που θα δημιουργήσει η εφαρμογή του αναδασμού.

Στον πίνακα 1.9.3 φαίνεται η πορεία εφαρμογής του αναδασμού κατά την τριετία: 1981-1983.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.9.3
Πορεία εφαρμογής του αναδασμού
(Ελληνική Γεωργία 1983, Υπουργείο Γεωργίας, Αθήνα 1984)

		Εκούσιος				Υποχρεωτικός				Σύνολο			
Αναδασμός		1981	1982	1983	Μετ. % 83/82	1981	1982	1983	Μετ. % 83/82	1981	1982	1983	Μετ. % 83/82
Περιπτώσεις	στρέμ. χωριά	73480 20	115800 23	184700 30	59 30	78026 25	11000 4	60660 17	451 325	149506 45	126800 27	245360 47	93 74
Παράδοση νέων τεμαχίων	στρέμ. χωριά	84100 12	35900 8	54100 12	51 50	47750 20	67586 28	— —	— —	129850 32	103486 36	54100 12	-48 -67
Προεργασία	στρέμ. χωριά	692550 93	459700 61	581900 55	26 -10	302010 56	434190 66	251330 55	-42 -17	994560 149	893890 127	833230 120	- 7 - 5

Ερωτήσεις – Ασκήσεις

1. Με ποιους τρόπους ο άνθρωπος μπορεί να χρησιμοποιήσει αποδοτικότερα το νερό των βροχοπτώσεων ή το αποθηκευμένο στο έδαφος νερό;
2. Πώς η θέση του συντελεστή **έδαφος** επηρεάζει τη γεωργική παραγωγή;
3. Ποια είναι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ξηρής επιφάνειας της γης σε σχέση με τη γεωργική παραγωγή;
4. Αναφέρετε περιπτώσεις στις οποίες η σύγχρονη τεχνολογία συντελεί στην αύξηση των καλλιεργουμένων εκτάσεων.
5. Ποια είναι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της επιφάνειας της χώρας μας σε σχέση με τη γεωργική παραγωγή;
6. Ποια είναι η σημασία των κλιματολογικών συνθηκών στην ανάπτυξη των φυτών;
7. Ποια είναι η βασική επίδραση της ηλιοφάνειας στην ανάπτυξη και την απόδοση των φυτών;
8. Ποια είναι τα τρία βασικά χαρακτηριστικά του εδάφους ως συντελεστή της παραγωγής;
9. Ποια είναι η σημασία των βροχοπτώσεων στην ανάπτυξη των φυτών. Θετική και αρνητική επίδραση.
10. Από τι αποτελείται το έμβιο ή βιολογικό περιβάλλον του φυτού;
11. Απαριθμήστε μερικές μορφές του έμβιου περιβάλλοντος που δρουν θετικά στην ανάπτυξη του φυτού.

12. Απαριθμήστε μερικές μορφές του έμβιου περιβάλλοντος που δρουν αρνητικά στην ανάπτυξη του φυτού;
13. Ποιες είναι οι ευθύνες του παραγωγού σχετικά με το έμβιο ή το βιολογικό περιβάλλον του φυτού;
14. Ποιοι λόγοι άνθησαν τον άνθρωπο να επινοήσει τη χρησιμοποίηση της εργασίας των ζώων;
15. Ποια είναι τα βασικά μειονεκτήματα που παρουσιάζει η χρήση των ζώων εργασίας στη γεωργική παραγωγή;
16. Ποια είναι τα βασικά πλεονεκτήματα των γεωργικών μηχανημάτων στον τομέα της εργασίας στη γεωργική παραγωγή;
17. Ποια στοιχεία πρέπει να λάβει υπόψη του ο παραγωγός προκειμένου να επιλέξει τα κατάλληλα για τη γεωργική του εκμετάλλευση γεωργικά μηχανήματα;
18. Με ποιους τρόπους η προσεκτική χρήση και η κατάλληλη συντήρηση των γεωργικών μηχανημάτων συμβάλλουν στη μείωση του κόστους της παρεχόμενης από αυτά εργασίας;
19. Ποιες είναι οι τάσεις που επικρατούν σήμερα στον τομέα της εργασίας των γεωργικών μηχανημάτων;
20. Ποιοι λόγοι καθιστούν ιδιαίτερα σημαντική τη συμβολή της ανθρώπινης εργασίας στη γεωργική παραγωγή, παρά την επέκταση της χρήσεως των γεωργικών μηχανημάτων;
21. Πού οφείλονται βασικά οι δυσκολίες που αντιμετωπίζει η γεωργική παραγωγή στην εξασφάλιση της απαιτούμενης ανθρώπινης εργασίας;
22. Σε ποιες βασικές ενέργειες πρέπει να προβαίνει ο παραγωγός για να αντιμετωπίζει αποτελεσματικά το πρόβλημα της ανθρώπινης εργασίας στην εκμετάλλευσή του;
23. Ποια προβλήματα δημιουργεί η εποχικότητα της εργασίας στη γεωργική παραγωγή, σχετικά με την κάλυψη των αναγκών σε ανθρώπινη εργασία;
24. Περιγράψτε τον τρόπο με τον οποίο μια γνωστή σας γεωργική εκμετάλλευση αντιμετωπίζει το πρόβλημα της καλύψεως των αναγκών της σε ανθρώπινη εργασία.
25. Ποιες είναι οι κυριότερες σύγχρονες τάσεις στο χώρο της ανθρώπινης εργασίας στη γεωργική παραγωγή;
26. Περιγράψτε τις τάσεις που παρατηρούνται στην περιοχή σας στον τομέα της εργασίας στη γεωργική παραγωγή.
27. Ποιες είναι οι βασικές μορφές του μόνιμου ή πάγιου κεφαλαίου;
28. Ποιο είναι το βασικό χαρακτηριστικό του μόνιμου ή πάγιου κεφαλαίου;
29. Αναφέρετε μερικές από τις κυριότερες μορφές εγγειοβελτιωτικών έργων.
30. Ποιες ριζικές αλλαγές επέφερε στη γεωργική παραγωγή η χρήση των γεωργικών μηχανημάτων;
31. Ποια είναι τα βασικά κριτήρια επιλογής των καταλλήλων γεωργικών μηχανημάτων για κάθε γεωργική εκμετάλλευση;
32. Επισκεφθείτε μια γεωργική εκμετάλλευση στην περιοχή σας και εξετάστε το μέγεθος και τη μορφή του πάγιου κεφαλαίου σε σχέση με την έκτασή της. Συντάξτε μια σχετική σύντομη έκθεση και φέρτε την στην τάξη για συζήτηση.
33. Ποιες είναι οι κύριες μορφές κυκλοφοριακού κεφαλαίου;
34. Ποια είναι η σημασία των σπόρων στην απόδοση των καλλιεργειών;
35. Σε ποιες ενέργειες θα πρέπει να προβεί ο παραγωγός για να εξασφαλίσει τις απαιτούμενες για την εκμετάλλευσή του ποσότητες σπόρων;
36. Ποιο βασικό πρόβλημα της παραγωγής αντιμετωπίζεται με τη χρήση των χημικών λιπασμάτων;
37. Ποιες είναι οι κυριότερες επιπτώσεις από την αλόγιστη χρήση των χημικών λιπασμάτων;
38. Από ποιο βασικό σημείο εξαρτάται η οικονομική χρήση των γεωργικών φαρμάκων στη γεωργική εκμετάλλευση;
39. Με ποιους τρόπους ο κτηνοτρόφος μπορεί να καλύψει τις ανάγκες της κτηνοτροφικής του μονάδας σε ζωτροφές;
40. Ποιο είναι συνήθως το φθηνότερο είδος ζωτροφής;
41. Ποια προβλήματα αντιμετωπίζει με το χρήμα στην εκμετάλλευσή του ο παραγωγός;
42. Ποια είναι τα βασικά σημεία που πρέπει να προσέξει κατά το δανεισμό ο παραγωγός;
43. Ποια είναι η σημασία του ζωικού κεφαλαίου στη γεωργική εκμετάλλευση;

44. Με ποιες δαπάνες επιβαρύνει την εκμετάλλευση το ζωικό κεφάλαιο;
45. Ποιες αλλαγές στη μορφή του ζωικού κεφαλαίου επέφερε η τεχνολογία και η αύξηση των αναγκών του ανθρώπου;
46. Επισκεφθείτε μια γεωργική εκμετάλλευση της περιοχής σας. Εξετάστε τη μορφή και το μέγεθος του ζωικού κεφαλαίου και συντάξτε μια σχετική έκθεση με τις παρατηρήσεις σας.
47. Για ένα είδος εκτρεφόμενου από την εκμετάλλευση ζώου υπολογίστε την ετήσια απόσβεση.
48. Ποια η διαφορά μεταξύ του συντελεστή **εργασία** και του συντελεστή **επιχειρηματίας παραγωγής**;
49. Ποιοι λόγοι τονίζουν τη σημασία του συντελεστή **επιχειρηματίας παραγωγής** στη σύγχρονη γεωργική εκμετάλλευση;
50. Ποια είναι η βασική αδυναμία στη σύγχρονη ελληνική γεωργία καλύψεως των αναγκών στο συντελεστή **επιχειρηματίας παραγωγής**;
51. Ποιες είναι οι βασικές αδυναμίες του παραγωγού με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο για την άσκηση του ρόλου του ως επιχειρηματία παραγωγού;
52. Συγκρίνετε δύο γεωργικές εκμεταλλεύσεις της περιοχής από την άποψη της οργανώσεως και συσχετίστε το βαθμό οργανώσεως με το μορφωτικό επίπεδο και τις ικανότητες των αρχηγών τους.
53. Ποιος άλλος λόγος, εκτός από το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, δημιουργεί στη γεωργία μας προβλήματα στην εξασφάλιση του συντελεστή **επιχειρηματίας παραγωγής**.
54. Τι επιδιώκει βασικά ο παραγωγός με την κατάλληλη διάρθρωση των συντελεστών της παραγωγής;
55. Ποιοι παράγοντες καθορίζουν τα προϊόντα που ενδείκνυται να παραχθούν σε κάθε γεωργική εκμετάλλευση;
56. Τι πρέπει να έχει υπόψη του ο παραγωγός για την κατάλληλη αξιοποίηση του συντελεστή **έδαφος** στην εκμετάλλευσή του;
57. Πώς μπορεί να αξιοποιήσει κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο τις κτιριακές εγκαταστάσεις της εκμεταλλεύσεώς του ο παραγωγός;
58. Πώς μπορεί να αξιοποιήσει τα γεωργικά μηχανήματα της εκμεταλλεύσεώς του ο παραγωγός;
59. Πώς θα αξιοποιήσει το συντελεστή **εργασία** στην εκμετάλλευσή του ο παραγωγός;
60. Δώστε τον ορισμό της παραγωγικότητας στο χώρο της γεωργικής παραγωγής.
61. Ποια είναι η σημασία της παραγωγικότητας στη γεωργική παραγωγή;
62. Περιγράψτε το νόμο της μη ανάλογης αποδόσεως και αναφέρετε παραδείγματα εφαρμογής του νόμου αυτού στη γεωργική παραγωγή.
63. Εξετάστε την πατρική ή άλλη γεωργική εκμετάλλευση και επισημάνετε περιπτώσεις εφαρμογής του νόμου της μη ανάλογης αποδόσεως.
64. Περιγράψτε το νόμο του ελάχιστου συντελεστή.
65. Στην πατρική ή άλλη γεωργική εκμετάλλευση επισημάνετε περιπτώσεις εφαρμογής του νόμου του ελάχιστου συντελεστή.
66. Ποιοι τεχνητοί συντελεστές επηρεάζουν την παραγωγικότητα του συντελεστή **έδαφος**;
67. Αναφέρετε τις κυριότερες επιδράσεις του πολυτεμαχισμού της αγροτικής ιδιοκτησίας στην αξιοποίηση του συντελεστή **έδαφος**.
68. Με ποιους τρόπους είναι δυνατή η αύξηση του μεγέθους των καλλιεργουμένων εκτάσεων κατά τη γεωργική εκμετάλλευση;
69. Τι εννοούμε με τον όρο αναδασμός της γεωργικής ιδιοκτησίας;
70. Ποια τα πλεονεκτήματα του αναδασμού;
71. Ποια τα πλεονεκτήματα του τρόπου εφαρμογής του αναδασμού;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ

2.1 Γενικά.

Εκτός από την κάλυψη των αναγκών του ίδιου και των μελών της οικογένειάς του σε αγροτικά προϊόντα, βασική επιδίωξη του παραγωγού με την παραγωγή αυτών των προϊόντων είναι η διάθεσή τους στην αγορά.

Όπως κάθε επαγγελματικά εργαζόμενο άτομο προσφέρει στο κοινωνικό σύναλο τα προϊόντα της εργασίας του ή τις υπηρεσίες του με αντάλλαγμα μια ορισμένη αμοιβή, έτσι και ο παραγωγός γεωργικών προϊόντων παράγει τα προϊόντα του αυτά για να τα προσφέρει, να τα διαθέσει στην αγορά με αντάλλαγμα την αμοιβή που θα εισπράξει από τη διάθεσή τους. Όσο υψηλότερη είναι αυτή η αμοιβή σε σύγκριση με το κόστος παραγωγής των προϊόντων, τόσο μεγαλύτερη θα είναι και η ικανοποίηση του παραγωγού από το τελικό οικονομικό αποτέλεσμα της παραγωγής του δραστηριότητας. Το ύψος της ικανοποίησεως αυτής στηρίζεται σε δύο βασικούς τομείς δραστηριότητας του παραγωγού ή ομάδας παραγωγών:

- Στην παραγωγή των προϊόντων.
- Στην προσφορά των προϊόντων στην αγορά.

Αυτό σημαίνει ότι ο παραγωγός, κατά τον προγραμματισμό των παραγωγικών του δραστηριοτήτων, έχει να υπολογίσει και να μελετήσει προσεκτικά δύο βασικούς παράγοντες, από τους οποίους εξαρτάται ουσιαστικά το τελικό οικονομικό αποτέλεσμα των προσπαθειών του.

α) Ποια προϊόντα μπορεί αυτός να παράγει με βάση το σύνολο των παραγωγικών συντελεστών που έχει στη διάθεσή του.

Ο αριθμός και το είδος των προϊόντων που μπορεί να παράγει κάθε παραγωγός είναι περιορισμένος και καθορίζεται βασικά από τις καλλιεργήσιμες εκτάσεις που έχει στη διάθεσή του και από τις κλιματολογικές συνθήκες της περιοχής.

Εξαρτάται βέβαια η παραγωγή αγροτικών προϊόντων και από άλλους συντελεστές όπως οι διάφορες μορφές του κεφαλαίου, η διαθέσιμη γεωργική τεχνολογία, τα διαθέσιμα εργατικά χέρια κλπ. Ενώ όμως αυτούς τους συντελεστές, ή τουλάχιστον τους περισσότερους από αυτούς, μπορεί να τους εξασφαλίσει ο παραγωγός στο είδος και στην ποσότητα που του είναι απαραίτητοι στη γεωργική του παραγωγή, το έδαφος και τις κλιματολογικές συνθήκες της περιοχής, όπως ήδη αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, δεν μπορεί να τα επηρεάσει, ή τουλάχιστον να τα επηρεάσει σε αξιόλογο βαθμό και χωρίς υπερβολική επιβάρυνση του κόστους παραγωγής των προϊόντων. Έτσι είναι υποχρεωμένος να προσαρμόσει το είδος και την ποσότητα των προϊόντων που πρόκειται να παράγει με βάση αυτούς τους δύο βασικούς συντελεστές.

Όσο μεγάλη και αν είναι η ζήτηση ορισμένων προϊόντων στην αγορά, όσο υψηλές και αν προβλέπονται οι τιμές διαθέσεώς τους, αν η καλλιέργειά τους είναι αδύ-

νατη με βάση τους συγκεκριμένους ανελαστικούς παραγωγικούς συντελεστές που ο παραγωγός έχει στη διάθεσή του, τις συγκεκριμένες καλλιεργήσιμες εκτάσεις και τις κλιματολογικές συνθήκες της περιοχής, η ζήτηση των προϊόντων αυτών στην αγορά και οι υψηλές τιμές καμιά σημασία δεν μπορούν να έχουν για τον παραγωγό.

β) Ποια προϊόντα και σε ποιες ποσότητες μπορεί να απορροφήσει η αγορά σε πι- μές ικανοποιητικές για τον παραγωγό.

Αφού βασική επιδίωξη του παραγωγού σε κάθε παραγωγική δραστηριότητά του είναι η διάθεση των προϊόντων του στην αγορά, είναι απαραίτητο να εξετάσει ποια προϊόντα, σε ποιες ποσότητες και σε ποιες τιμές είναι διατεθειμένο να προμη- θευθεί το καταναλωτικό κοινό.

Καμιά σημασία δεν έχει για την οικονομία του αγρότη, αν με βάση τους παρα- γωγικούς του συντελεστές μπορεί να παράγει σε μεγάλες ποσότητες, σε εκλεκτή ποιότητα και με χαμηλό κόστος προϊόντα από τα οποία το καταναλωτικό κοινό δεν έχει καμιά ανάγκη, δεν τα χρειάζεται και, φυσικά, όσο χαμηλές κι αν είναι οι τιμές τους, δεν είναι διατεθειμένο να πληρώσει για να τα προμηθευθεί.

Έτσι, από τα προϊόντα που αυτός μπορεί να παράγει πρέπει να επισημάνει εκεί- να που και η αγορά μπορεί παράλληλα να απορροφήσει.

Βέβαια, πέρα από τις άμεσες ανάγκες της τοπικής αγοράς πρέπει να εξετάσει και ορισμένες άλλες δυνατότητες διαθέσεως των προϊόντων του που μπορούν να επιτρέασουν σημαντικά τον προγραμματισμό της γεωργικής του παραγωγής. Τέ- τοιες δυνατότητες είναι:

1) Δυνατότητα διαθέσεως των προϊόντων σε άλλες αγορές. Αν η τοπική αγορά έχει περιορισμένες ανάγκες από ένα προϊόν, είναι δυνατό το καταναλωτικό κοινό άλλων απομακρυσμένων περιοχών να έχει ιδιαίτερα αυξημένες ανάγκες από αυτό. Τότε, υπολογίζοντας στο κόστος παραγωγής και το κόστος συσκευασίας και μετα- φοράς του προϊόντος στον τόπο που εύκολα μπορεί να διατεθεί, θα εξετάσει ο πα- ραγωγός αν τον συμφέρει οικονομικά η καλλιέργειά του. Αυτό δεν σημαίνει φυσι- κά ότι τη συσκευασία, τη μεταφορά και την εμπορία του προϊόντος θα πρέπει οπωσδήποτε να τα αναλάβει προσωπικά ο ίδιος. Την ευθύνη αυτή μπορεί να την αναλάβει είτε το ελεύθερο εμπόριο, που στην περίπτωση αυτή μεσολαβεί ανάμε- σα στον παραγωγό και τον καταναλωτή, είτε ομάδα παραγωγών με τη μορφή συ- νεταιρισμού διαθέσεως των προϊόντων, με προσθήκη βέβαια στο κόστος παραγω- γής και του κόστους διακινήσεως και εμπορίας του προϊόντος.

2) Δυνατότητα εξαγωγής του προϊόντος. Υπάρχουν προϊόντα που ενώ δεν είναι εύκολο να απορροφηθεί όλη η παραγόμενη ποσότητά τους από την εγχώρια κατα- νάλωση, είναι εύκολο να εξαχθούν σε ξένες χώρες όπου η κατανάλωση είναι δια- τεθειμένη να καταβάλει υψηλές σχετικά τιμές για την προμήθειά τους, αφού δεν είναι δυνατή η παραγωγή τους εκεί. Οι βόρειες ευρωπαϊκές χώρες π.χ. προμη- θεύονται βρώσιμες ελιές ή ελαιόλαδο ή εσπεριδοειδή, γιατί δεν είναι δυνατή η πα- ραγωγή τέτοιων προϊόντων στις κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν σ' αυ- τές.

Προκειμένου για τέτοια προϊόντα ο παραγωγός, συνεργαζόμενος και με τις αρ- μάδιες κρατικές υπηρεσίες, θα ερευνήσει ποια προϊόντα από όσα μπορούν να καλ- λιεργηθούν στην εκμετάλλευσή του σε ποιες ποσότητες, ποια ποιότητα και σε ποιο

κόστος παραγωγής θα πρέπει να παράγει.

3) Δυνατότητα διαθέσεως της παραγωγής σε βιομηχανίες επεξεργασίας γεωργικών προϊόντων. Πέρα από την κάλυψη των αμέσων εποχικών αναγκών της καταναλώσεως σε αγροτικά προϊόντα, υπάρχει και η δυνατότητα απορροφήσεως πλεονασμάτων της παραγωγής από βιομηχανίες επεξεργασίας γεωργικών προϊόντων, για τη διάθεσή τους στην αγορά με άλλη μορφή ή για τη διατήρησή τους για άλλες εποχές κατά τις οποίες προβλέπεται αυξημένη ζήτησή τους. Και αυτή τη δυνατότητα θα πρέπει να τη μελετήσει προσεκτικά ο παραγωγός τόσο από την άποψη του είδους και της ποσότητας των προϊόντων που η βιομηχανία στην περίπτωση αυτή είναι διατεθειμένη να προμηθευθεί, όσο και από την άποψη του ύψους των τιμών που μπορεί αυτή να προσφέρει για την προμήθειά τους.

4) Μέτρα τη Πολιτείας για την προστασία της παραγωγής ορισμένων προϊόντων. Στα πλαίσια της αγροτικής της πολιτικής η Πολιτεία εφαρμόζει συχνά μέτρα προστασίας της παραγωγής ορισμένων γεωργικών προϊόντων. Ένα από αυτά είναι και η συγκέντρωση των πλεονασμάτων της παραγωγής που η κατανάλωση δεν μπορεί άμεσα να απορροφήσει. Και την περίπτωση αυτή θα πρέπει επίσης να εξετάσει ο παραγωγός κατά τον προγραμματισμό των παραγωγικών του δραστηριοτήτων, αν οι άλλοι τρόποι διαθέσεως της παραγωγής ορισμένων προϊόντων δεν δίνουν ικανοποιητική λύση στο πρόβλημα της διαθέσεως τους.

Από όσα αναφέρθηκαν πιο πάνω γίνεται φανερή η σημασία που έχει για τον παραγωγό η οργάνωση, τόσο της παραγωγής όσο και της προσφοράς των γεωργικών του προϊόντων στην αγορά.

Τόσο όμως η παραγωγή όσο και η προσφορά των αγροτικών προϊόντων είναι συνάντηση διαφόρων βασικών συντελεστών, διαφόρων παραγόντων. Γύρω από τις συναρτήσεις αυτές είναι απαραίτητο να είναι καλά ενημερωμένος ο παραγωγός, αλλά και κάθε άτομο που με οποιαδήποτε ιδιότητα απασχολείται στο κύκλωμα ή στη διαδικασία της παραγωγής, προσφοράς και διαθέσεως των αγροτικών προϊόντων στην αγορά.

2.2 Συναρτήσεις γεωργικής παραγωγής.

Έχει τονισθεί επανειλημμένα, και είναι άλλωστε γνωστό σε όποιον ασχολείται με την παραγωγή γεωργικών προϊόντων, ότι η παραγωγή τους εξαρτάται βασικά από το σύνολο των συντελεστών που χρησιμοποιούνται στη διαδικασία της παραγωγής τους. Είναι δηλαδή η παραγωγή των γεωργικών προϊόντων συνάρτηση των διαφόρων επί μέρους παραγωγικών συντελεστών.

Είναι επίσης γνωστό ότι το τελικό οικονομικό αποτέλεσμα, το καθαρό κέρδος, σε κάθε οικονομική δραστηριότητα είναι η διαφορά ανάμεσα στην τιμή διαθέσεως του προϊόντος στην αγορά και στο συνολικό κόστος παραγωγής. Αυτό σημαίνει ότι δύο είναι οι παράγοντες που καθορίζουν το καθαρό κέρδος του παραγωγού: η τιμή διαθέσεως των προϊόντων και το κόστος παραγωγής τους.

Βασική επιδίωξη του παραγωγού είναι, και πρέπει πάντα να είναι, η επίτευξη του μεγαλύτερου δυνατού καθαρού κέρδους. Στην επιδίωξή του αυτή δεν είναι εύκολο να επηρεάσει σε σημαντικό βαθμό τις τιμές διαθέσεως των προϊόντων, γιατί, αν προσπαθήσει να διαθέσει τα προϊόντα του σε ιδιαίτερα υψηλές τιμές, θα είναι επόμενο να περιορισθούν οι ποσότητες που θα μπορεί να διαθέσει στην αγορά, με

αποτέλεσμα η οικονομική ζημιά που θα υποστεί από τη δυσκολία διαθέσεως όλης της παραγωγής του στην αγορά να είναι σημαντικά μεγαλύτερη.

Έτσι, αν όχι ο μόνος, ο κυριότερος τρόπος αυξήσεως του καθαρού κέρδους για τον παραγωγό, είναι η μείωση του κόστους παραγωγής των προϊόντων.

Στην προσπάθειά του αυτή μπορούν να τον βοηθήσουν ιδιαίτερα οι συναρτήσεις παραγωγής. Και τούτο γιατί με αυτές μπορεί να εξετάσει τη συμβολή κάθε επί μέρους συντελεστή στο τελικό οικονομικό αποτέλεσμα και να καθορίσει στη συνέχεια τους καταλληλότερους συνδυασμούς των επί μέρους συντελεστών για την οικονομικότερη δυνατή παραγωγή των παραγομένων στην εκμετάλλευσή του προϊόντων.

Όπως είναι γνωστό, εκτός από τους διάφορους παραγωγικούς συντελεστές, η παραγωγή γεωργικών προϊόντων επηρεάζεται σε σημαντικό βαθμό και από την ακολουθούμενη τεχνική, από την εφαρμοζόμενη τεχνολογία στη διαδικασία της παραγωγής.

Οι συναρτήσεις παραγωγής εκφράζουν τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στην ποσότητα των προϊόντων που παράγεται από μια παραγωγική διαδικασία και στους παραγωγικούς συντελεστές που έχουν χρησιμοποιηθεί. Θεωρούμε δηλαδή ως συνάρτηση παραγωγής ενός γεωργικού προϊόντος ή της συνολικής παραγωγής μιας γεωργικής εκμεταλλεύσεως ενός συγκεκριμένου προϊόντος, τη συνάρτηση που έχει ως εξαρτημένη μεταβλητή την ανώτατη ποσότητα του προϊόντος που μπορεί να παραχθεί από τη γεωργική εκμετάλλευση μέσα σε ένα ορισμένο χρονικό διάστημα, και ως ανεξάρτητες μεταβλητές τις ποσότητες ή τους κατάλληλους συνδυασμούς ποσοτήτων των διαφόρων παραγωγικών συντελεστών που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή του προϊόντος στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα.

Στις συναρτήσεις παραγωγής δεχόμαστε ότι η εξαρτημένη μεταβλητή εκφράζει τη μεγαλύτερη δυνατή ποσότητα του προϊόντος που είναι δυνατό να παραχθεί με τις χρησιμοποιούμενες ποσότητες των επί μέρους συντελεστών και την ακολουθούμενη τεχνική.

Θα πρέπει ακόμα να διευκρινισθεί ότι η συνάρτηση παραγωγής αναφέρεται σε ποσότητες προϊόντων και χρησιμοποιουμένων συντελεστών και όχι σε τιμές των προϊόντων ή των συντελεστών:

Έτσι, αν ως Ω θεωρήσουμε την ανώτατη ποσότητα ενός προϊόντος που μπορεί να παραχθεί σε ένα ορισμένο χρονικό διάστημα και ως $x_1, x_2, x_3 \dots x_v$ τις ποσότητες των διαφόρων συντελεστών παραγωγής που μπορεί να χρησιμοποιηθούν στην παραγωγή του προϊόντος, η συνάρτηση παραγωγής θα έχει τη μορφή:

$$\Omega = \phi(x_1, x_2, x_3 \dots x_v)$$

Συνάρτηση με ένα μεταβαλόμενο συντελεστή.

Όταν θέλομε να εξετάσουμε την επίδραση ενός μονάχα συντελεστή στην ποσότητα του παραγόμενου προϊόντος, θεωρούμε ως σταθερούς όλους τους άλλους συντελεστές. Η συνάρτηση στην περίπτωση αυτή παίρνει τη μορφή $= \Omega = \phi(x_1)$ όπου: x_1 , είναι η ποσότητα του μεταβαλόμενου παραγωγικού συντελεστή.

Για μεταβαλλόμενες ποσότητες αυτού του συντελεστή και με σταθερές τις πο-

σότητες των άλλων συντελεστών μπορούμε να υπολογίσουμε την επίδραση των διαφόρων ποσοτήτων του στην παραγωγή του συγκεκριμένου προϊόντος και να φθάσουμε έτσι στον καθορισμό της ποσότητας του μεταβλητού συντελεστή που μας δίνει τη μεγαλύτερη δυνατή ποσότητα του παραγόμενου προϊόντος.

Στην περίπτωση π.χ. της καλλιέργειας σιταριού, αν θέλουμε να μελετήσουμε την επίδραση του συντελεστή **χρησιμότερης μονάδας** στην απόδοση μιας ορισμένης εκτάσεως που καλλιεργούμε με σιτάρι, θεωρούμε σταθερούς και αμετάβλητους όλους τους άλλους συντελεστές και την ακολουθούμενη τεχνική, ενώ μεταβάλλομε μόνο την ποσότητα των χρησιμοποιουμένων λιπασμάτων. Η συνάρτηση στην περίπτωση αυτή έχει τη μορφή: $Q = \phi(x_1)$ όπου: Q είναι η παραγόμενη ποσότητα σιταριού και x_1 η ποσότητα του λιπασμάτος που χρησιμοποιήθηκε. Οι άλλοι συντελεστές δεν αναφέρονται στη συνάρτηση, αφού θεωρούνται σταθεροί.

Η ίδια συνάρτηση μπορεί να παρουσιασθεί τόσο με αριθμητική μορφή όσο και με γραφική παράσταση.

Αριθμητική απεικόνιση της συναρτήσεως παραγωγής.

Στον πίνακα 2.2.1 απεικονίζεται με υποθετικά στοιχεία η αντιστοιχία του μεταβλητού συντελεστή και της παραγόμενης ποσότητας του προϊόντος.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.2.1

Υποθετικό παράδειγμα αντιστοιχίας μεταβλητού συντελεστή και παραγόμενης ποσότητας προϊόντος

Συντελεστής	Ποσότητα προϊόντος	Διαφορά προϊόντος
	μονάδες ποσότητας	
0	5	—
1	10	5
2	46	36
3	70	44
4	140	50
5	180	40
6	210	30
7	220	30
8	214	16
9	190	4

Ερμηνεύοντας τον πίνακα εξάγομε τα ακόλουθα συμπεράσματα:

- Η αύξηση των μονάδων του μεταβαλλόμενου συντελεστή παραγωγής δεν επιφέρει και ανάλογη αύξηση των μονάδων του παραγόμενου προϊόντος.
- Ως ένα ορισμένο σημείο, η αύξηση των μονάδων του μεταβλητού συντελεστή κατά μία μονάδα επιφέρει μεγαλύτερη αύξηση των μονάδων του παραγόμενου προϊόντος.
- Από ένα σημείο και μετά, η αύξηση των μονάδων του παραγόμενου προϊόντος για κάθε επιπλέον μονάδα του μεταβλητού συντελεστή μειώνεται όλο και περισσότερο.
- Η μείωση αυτή φθάνει σε τέτοιο σημείο, ώστε πέρα από ορισμένη αύξηση των μονάδων του μεταβλητού συντελεστή, οι μονάδες του παραγόμενου προϊόντος δχι μονάχα δεν αυξάνονται, αλλά μειώνονται αντίστοιχα. Ισχύει

δηλαδή και στην περίπτωση αυτή ο νόμος της μη ανάλογης αποδόσεως που έχει ήδη αναφερθεί σε προηγούμενο κεφάλαιο (παράγρ. 1.9).

Η γραφική παράσταση που είδαμε εκεί μπορεί παράλληλα να θεωρηθεί και ως γραφική παράσταση της συναρτήσεως παραγωγής.

Με τον τρόπο που μελετήσαμε την επίδραση του συντελεστή **χημικά λιπάσματα** στην παραγόμενη ποσότητα σιταριού όταν παραμένουν σταθεροί οι άλλοι συντελεστές, μπορούμε να μελετήσουμε την επίδραση και κάθε άλλου συντελεστή, καταρτίζοντας τις αντίστοιχες συναρτήσεις παραγωγής. Με τον ίδιο τρόπο μπορούμε επίσης να μελετήσουμε και την επίδραση της εφαρμοζόμενης τεχνικής, αν θεωρήσουμε ως σταθερούς και αμετάβλητους δόλους τους άλλους συντελεστές.

Συνάρτηση με πολλούς μεταβαλλόμενους συντελεστές.

Εκτός από την περίπτωση που μεταβάλλεται ένας μονάχα συντελεστής, με τη συνάρτηση παραγωγής μπορούμε να μελετήσουμε την επίδραση περισσοτέρων μεταβαλλομένων συντελεστών στην ποσότητα του παραγόμενου προϊόντος. Θεωρούμε ως σταθερό συντελεστή μονάχα τις κλιματολογικές συνθήκες, που δεν μπορούμε να τις επηρεάσουμε, και την εφαρμοζόμενη τεχνική. Η συνάρτηση τότε παίρνει τη μορφή:

$Q = \Phi(x_1, x_2, x_3, x_4, \dots, x_v)$ όπου Q η ανώτερη δυνατή ποσότητα παραγόμενου προϊόντος και $x_1, x_2, x_3, x_4, \dots, x_v$ οι ποσότητες των διαφόρων παραγωγικών συντελεστών.

Η συνάρτηση παραγωγής με περισσότερους μεταβλητούς συντελεστές μπορεί να αναφέρεται σε άπειρο πλήθος συνδυασμών μεταξύ των ποσοτήτων των διαφόρων παραγωγικών συντελεστών και της παραγόμενης αντίστοιχα ποσότητας προϊόντος, ή σε ορισμένες μονάχα ποσότητες των συντελεστών και ορισμένες αντίστοιχα ποσότητες του παραγόμενου προϊόντος.

Ακολουθούν παραδείγματα συναρτήσεων παραγωγής με περισσότερους μεταβαλλόμενους συντελεστές:

Συνάρτηση παραγωγής βαμβακιού.

Στη συνάρτηση αυτή υπάρχουν οι ακόλουθοι μεταβλητοί συντελεστές:

- Η έκταση που καλλιεργήθηκε με βαμβάκι E_β
- Η ποσότητα του σπόρου που χρησιμοποιήθηκε σ_β
- Η ποσότητα των χημικών λιπασμάτων λ_β
- Η ποσότητα εργασίας γεωργικών μηχανημάτων M_β
- Η ποσότητα ανθρώπινης εργασίας A_β
- Η ποσότητα του νερού που χρησιμοποιήθηκε για την άρδευση N_β
- Τα φυτοφάρμακα που χρησιμοποιήθηκαν Φ_β

Με βάση τους συντελεστές αυτούς η συνάρτηση παίρνει τη μορφή:

$$Q_\beta = \Phi(E_\beta, \sigma_\beta, \lambda_\beta, M_\beta, A_\beta, N_\beta, \Phi_\beta)$$

Συνάρτηση παραγωγής γάλατος.

Οι μεταβλητές που συμμετέχουν στην παραγωγή γάλατος είναι:

- Α ο αριθμός αγελάδων γαλατοπαραγωγής.
- Β ο δείκτης που εκφράζει πόσο βελτιωμένη είναι η εκτρεφόμενη φυλή.

- Z_σ οι ποσότητες των συμπυκνωμένων τροφών.
 - Z_χ οι ποσότητες των χονδροειδών τροφών που χρησιμοποιήθηκαν στην εκτροφή.
- Η συνάρτηση παίρνει τη μορφή:
- $$Q_Y = \phi(A, B, Z_\sigma, Z_\chi) \quad \text{όπου } Q_Y \text{ είναι η παραγόμενη ποσότητα γάλατος.}$$

Συνάρτηση παραγωγής αχλαδιών.

Μεταβαλλόμενοι συντελεστές ή μεταβλητές:

- Δ_a ο αριθμός νέων δένδρων αχλαδιάς με μικρή ακόμα απόδοση.
- Δ_β ο αριθμός μεγάλων παραγωγικών δένδρων αχλαδιάς.
- $\Delta_{\gamma L}$ η ποσότητα χημικών λιπασμάτων που χρησιμοποιήθηκε.
- $\Delta_{\delta E}$ η εργασία που διατέθηκε στην καλλιέργεια της αχλαδιάς.
- Π_β η συχνότητα κανονικών ποτισμάτων που δόθηκαν στα δένδρα.

Με αυτές τις μεταβλητές η συνάρτηση παίρνει τη μορφή:

$$Q_a = \phi(\Delta_a, \Delta_\beta, \Delta_{\gamma L}, \Delta_{\delta E}, \Pi_\beta) \quad \text{όπου } Q_a \text{ είναι η παραγόμενη ποσότητα αχλαδιών.}$$

Με τον ίδιο τρόπο μπορούμε να καταρτήσουμε τις συναρτήσεις παραγωγής οποιουδήποτε προϊόντος. Σε κάθε περίπτωση ιδιαίτερη προσοχή χρειάζεται στον καθορισμό των μεταβλητών που θα χρησιμοποιήσουμε ώστε να είναι κάθε φορά εκείνοι που πραγματικά συμμετέχουν στην παραγωγή του αντίστοιχου προϊόντος. Στον καθορισμό αυτών των μεταβλητών ιδιαίτερα θα μας βοηθήσει η γνώση της εφαρμοζόμενης τεχνικής στην παραγωγή του προϊόντος.

3.3 Συνάρτηση προσφοράς αγροτικών προϊόντων.

Ως προσφορά ενός ορισμένου αγροτικού προϊόντος θεωρούμε την ποσότητα από το προϊόν αυτό που ο παραγωγός ή οι παραγωγοί μπορούν και θέλουν να διαθέσουν στην αγορά σε αντίστοιχες τιμές σε ένα ορισμένο χρονικό διάστημα. Δύο δηλαδή είναι οι βασικές προϋποθέσεις για την προσφορά από τους παραγωγούς ενός ορισμένου προϊόντος στην αγορά:

- Η δυνατότητα του παραγωγού να παράγει αυτό το προϊόν.
- Η επιθυμία του να το διαθέσει στην αγορά στις τιμές που το καταναλωτικό κοινό είναι διατεθειμένο να το προμηθευθεί.

Εξαρτάται δηλαδή η προσφορά από την απόφαση του παραγωγού να παράγει ορισμένα προϊόντα και να τα διαθέσει στην αγορά στις τιμές που αυτά μπορούν να διατεθούν. Και η απόφαση αυτή του παραγωγού εξαρτάται από δύο κατηγορίες παραγόντων:

- Από αυτούς που είναι σχετικοί με τις παραγωγικές δυνατότητες που παρουσιάζει η γεωργική εκμετάλλευσή του.
- Από αυτούς που καθορίζουν τις τιμές στις οποίες μπορεί να προσφέρει τα προϊόντα του, για να έχει το επιθυμητό καθαρό κέρδος από την εκμετάλλευσή τους.

Παράγοντες παραγωγικής δυνατότητας του παραγωγού.

Οι παράγοντες που αναφέρονται στις παραγωγικές δυνατότητες της εκμεταλλεύσεως του παραγωγού είναι οι ίδιοι οι συντελεστές της παραγωγής που αναφέρ-

Θηκαν ως προς τη συνάρτηση παραγωγής. Εδώ όμως οι συντελεστές αυτοί εξετάζονται από μια άλλη πλευρά.

Στην περίπτωση της συναρτήσεως παραγωγής εξετάζεται η ποσότητα του προϊόντος που μπορεί να παραχθεί με ορισμένες ποσότητες των διαφόρων παραγωγών συντελεστών. Στην περίπτωση της συναρτήσεως προσφοράς εξετάζεται ποιο είναι το κόστος των διαφόρων συντελεστών που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή των προϊόντων που θα προσφερθούν στην αγορά. Η φύση και το είδος των συντελεστών καθορίζουν και το είδος ή τα είδη των προϊόντων που σε κάθε γεωργική εκμετάλλευση μπορούν να παραχθούν. Προκειμένου λοιπόν ο παραγωγός να αποφασίσει ποιο ή ποια από τα προϊόντα αυτά θα πρέπει να παράγει και να προωθήσει στην αγορά, πρέπει να εξετάσει ποιου από τα προϊόντα αυτά η παραγωγή και η προσφορά στην αγορά θα του εξασφαλίσει το μεγαλύτερο δυνατό κέρδος.

Ας πάρουμε ως παράδειγμα τον παραγωγό που σε μια ορισμένη αρδευόμενη έκταση μπορεί να καλλιεργήσει βαμβάκι ή λαχανικά. Προκειμένου να αποφασίσει ποιο από τα δύο προϊόντα θα παράγει, πρέπει να εξετάσει:

- Την ποσότητα του βαμβακιού που μπορεί να παράγει από τη συγκεκριμένη έκταση.
- Τις τιμές στις οποίες θα μπορεί να διαθέσει το βαμβάκι στην αγορά.
- Το κόστος όλων των άλλων συντελεστών που θα χρησιμοποιήσει στην καλλιέργεια του βαμβακιού για την παραγωγή της συγκεκριμένης ποσότητας.
- Την ποσότητα των λαχανικών που μπορεί να παράγει από την έκταση αυτή.
- Τις τιμές στις οποίες θα μπορεί να διαθέσει στην αγορά τα λαχανικά.
- Το κόστος όλων των άλλων συντελεστών που θα χρησιμοποιήσει για την παραγωγή της συγκεκριμένης ποσότητας λαχανικών.

Έτσι, αν διαπιστώσει ότι καλλιεργώντας τη συγκεκριμένη έκταση με λαχανικά, αντί να την καλλιεργήσει με βαμβάκι, μπορεί να έχει μεγαλύτερο καθαρό κέρδος, τότε η απόφασή του θα κλείνει προς την καλλιέργεια και την προσφορά στην αγορά των λαχανικών.

Εξετάζει δηλαδή στην περίπτωση της συναρτήσεως προσφοράς τι θα του στοιχίσει και τι θα του αποφέρει οικονομικά ο κάθε επί μέρους παραγωγικός συντελεστής.

Αν όμως οι τιμές διαθέσεως των δύο προϊόντων στην αγορά για οποιοδήποτε λόγο διαφοροποιηθούν, αν δηλαδή αυξηθεί η τιμή διαθέσεως του βαμβακιού και μειωθεί αντίστοιχα η τιμή διαθέσεως των λαχανικών, τότε θα αλλάξει απόφαση ο παραγωγός. Και τούτο γιατί στην περίπτωση αυτή η παραγωγή και η προσφορά στην αγορά του βαμβακιού θα του εξασφαλίσει μεγαλύτερο καθαρό κέρδος. Αν πάλι διαφοροποιηθεί το κόστος των συντελεστών που χρησιμοποιούνται στην καλλιέργεια των δύο διαφορετικών προϊόντων σε τέτοιο βαθμό που να επηρεάζει το τελικό οικονομικό αποτέλεσμα, τότε είναι πάλι δυνατό να διαφοροποιηθεί η απόφαση του παραγωγού.

Από όλα αυτά καταλήγομε στο συμπέρασμα ότι η απόφαση του παραγωγού σχετικά με το ποια προϊόντα θα παράγει για να τα προσφέρει στην αγορά, εξαρτάται από το αν τα προϊόντα αυτά και ο τρόπος παραγωγής τους ικανοποιούν την επιθυμία του για την επίτευξη του μεγαλύτερου δυνατού κέρδους.

Καταλήγομε ακόμα στο συμπέρασμα ότι ο παραγωγός επηρεάζεται στην απόφασή του να προτιμήσει την καλλιέργεια και την προσφορά ενός προϊόντος από άλλα που μπορούν να παραχθούν στην εκμετάλλευσή του, τόσο από την τιμή του συγκεκριμένου προϊόντος όσο και από τις τιμές των άλλων προϊόντων στην αγορά.

Σύμφωνα με όσα αναπτύχθηκαν πιο πάνω, η ποσότητα Q ενός προϊόντος που ο παραγωγός ή οι παραγωγοί έχουν τη δυνατότητα και την επιθυμία να προσφέρουν στην αγορά είναι συνάρτηση των εξής παραγόντων:

- Της τιμής του ίδιου του προϊόντος: P .
- Των τιμών των προϊόντων που συνδέονται παραγωγικά με το προϊόν αυτό: P_a, P_β, P_γ .
- Των τιμών των προϊόντων με τα οποία μπορούν να καλυφθούν οι ίδιες ανάγκες (ανταγωνιστικά προϊόντα): p_1, p_2, p_3 .
- Του κόστους ή των τιμών των συντελεστών της παραγωγής: P_1, P_2, P_3 .
- Του επιπέδου της τεχνολογίας που εφαρμόζεται στην παραγωγή του προϊόντος: T .

Πέρα από αυτούς τους παράγοντες, η ποσότητα του προϊόντος που πρόκειται να παραχθεί και να προσφερθεί στην αγορά είναι ακόμα συνάρτηση των θεσμικών μέτρων που πολλές φορές η πολιτεία εφαρμόζει για την προστασία ορισμένων προϊόντων ή για τη στροφή των παραγωγών προς την καλλιέργειά τους, καθώς και των καιρικών συνθηκών που επικρατούν στην περιοχή. Έτσι οι πιο πάνω παράγοντες συπληρώνονται από:

- Τα διάφορα θεσμικά μέτρα που είναι πιθανό η πολιτεία να έχει θεσπίσει για το συγκεκριμένο προϊόν: Θ .
- Τις καιρικές συνθήκες της περιοχής: K .

Με βάση αυτούς τους παράγοντες μπορούμε να δώσουμε την ακόλουθη μορφή στη συνάρτηση προσφοράς:

$$Q = \phi(P, P_a, P_\beta, P_\gamma, p_1, p_2, p_3, P_1, P_2, P_3, T, \Theta, K)$$

Αν θεωρήσουμε σταθερές τις καιρικές συνθήκες, αν αποκλείσουμε δηλαδή την περίπτωση ασυνήθιστων καιρικών μεταβολών, και αν αποκλείσουμε και τα θεσμικά μέτρα, τότε η συνάρτηση παίρνει τη μορφή:

$$Q = \phi(P, P_a, P_\beta, P_\gamma, p_1, p_2, p_3, P_1, P_2, P_3, T).$$

Στη συνάρτηση αυτή έχομε ως εξαρτημένη μεταβλητή την ποσότητα του προϊόντος που ο παραγωγός μπορεί και είναι διατεθειμένος να προσφέρει στην αγορά και ως ανεξάρτητες μεταβλητές όλους τους άλλους παράγοντες (τιμή προϊόντος, τιμές συνδεομένων και ανταγωνιστικών προϊόντων, κόστος συντελεστών της παραγωγής, εφαρμοζόμενη τεχνολογία). Όλοι αυτοί οι παράγοντες που αποτελούν τις ανεξάρτητες μεταβλητές λέγονται και **προσδιοριστικοί παράγοντες της προσφοράς**.

Με βάση τη συνάρτηση προσφοράς μπορεί να εξετάσει ο παραγωγός ποια επίδραση έχει ο καθένας από τους πιο πάνω προσδιοριστικούς παράγοντες στην αποτελεσματικότητα της προσφοράς του αντίστοιχου προϊόντος, αν θεωρήσει σταθερούς ή αμετάβλητους όλους τους άλλους παράγοντες.

Η συνάρτηση της προσφοράς ενός προϊόντος μπορεί να αφορά μια μονάχα γεωργική εκμετάλλευση ή ένα παραγωγό ή το σύνολο των γεωργικών εκμεταλλεύσεων ή των παραγωγών μιας αγοράς ή μιας περιοχής. Έτσι έχομε τη συνάρτηση προσφοράς του παραγωγού και τη συνάρτηση προσφοράς της αγοράς.

Οι τιμές στις οποίες μπορεί να προσφέρει τα προϊόντα του ο παραγωγός.

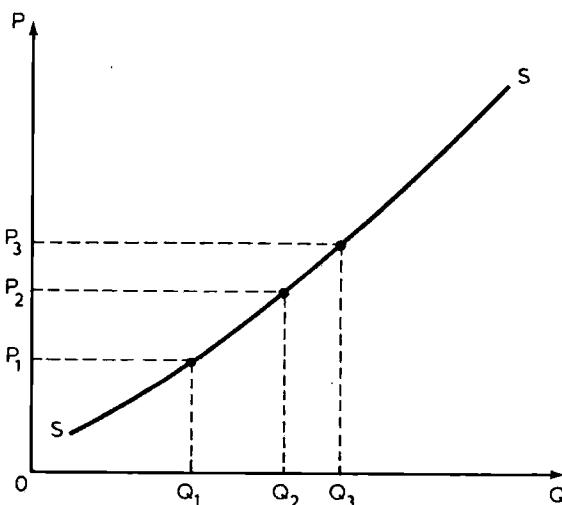
Οι τιμές στις οποίες μπορεί να προσφέρει το προϊόν του ο παραγωγός αποτελούν καθοριστικό παράγοντα στην απόφασή του για την παραγωγή και την προσφορά στην αγορά αυτού του προϊόντος. Και τούτο γιατί, όπως έχει λεχθεί, οι τιμές των προϊόντων αποτελούν βασικό προσδιοριστικό παράγοντα του ύψους του τελικού οικονομικού αποτελέσματος που μπορεί να πετύχει ο παραγωγός.

Οι τιμές αυτές επηρεάζονται σε ιδιαίτερα σημαντικό βαθμό από τη ζήτηση που παρουσιάζεται στην αγορά για τα αντίστοιχα γεωργικά προϊόντα.

Έτσι, οι παράγοντες που στο σημείο αυτό επηρεάζουν την απόφαση του παραγωγού είναι η ζήτηση του προϊόντος και οι τιμές που διαμορφώνονται.

Με δεδομένη τη ζήτηση, οι τιμές επηρεάζονται και από τις ποσότητες των προσφερόμενων στην αγορά προϊόντων. Έτσι ο παραγωγός ρυθμίζοντας κατάλληλα τις προσφερόμενες ποσότητες των προϊόντων του μπορεί, αν όχι να ρυθμίσει απόλυτα, τουλάχιστον να επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό τις διαμορφούμενες τιμές.

Η επίδραση αυτή της προσφοράς στη διαμόρφωση των τιμών παρουσιάζεται πολύ παραστατικά από την καμπύλη προσφοράς και τον τρόπο καταρτίσεως της (σχ. 2.3).

Σχ. 2.3.
Καμπύλη προσφοράς.

Αν στον οριζόντιο άξονα παραστήσομε τις προσφερόμενες ποσότητες ενός προϊόντος και στον κατακόρυφο τις επιτυχανόμενες τιμές, τότε για διάφορες τιμές του προϊόντος θα έχομε διάφορες προσφερόμενες ποσότητες. Για τιμή π.χ. P_1 , η προσφερόμενη ποσότητα είναι αντίστοιχα Q_1 . Αν η τιμή αυξηθεί από P_1 σε P_2 , τότε και η προσφερόμενη ποσότητα θα αυξηθεί αντίστοιχα σε Q_2 . Αντίστοιχα, για τιμή P_3 έχομε αύξηση σε Q_3 της προσφερόμενης ποσότητας.

Όπως φαίνεται στο διάγραμμα, η καμπύλη προσφοράς έχει κλίση θετική και αυτό δείχνει τη θετική σχέση που υπάρχει ανάμεσα στις τιμές των προϊόντων και τις προσφερόμενες ποσότητες στην αγορά, σχέση που συνήθως λέγεται και **νόμος της προσφοράς**.

Έτσι, οι διάφοροι συντελεστές που επιδρούν στη διαμόρφωση των τιμών των διαφόρων αγροτικών προϊόντων, δρουν θετικά και στην απόφαση του παραγωγού για την παραγωγή και προσφορά στην αγορά της αντίστοιχης ποσότητας κάθε προϊόντος.

Ερωτήσεις – Ασκήσεις.

1. Ποιοι είναι οι δύο βασικοί παράγοντες που πρέπει να μελετήσει και να υπολογίσει ο παραγωγός κατά τον προγραμματισμό της παραγωγικής του δραστηριότητας;
2. Ποιες δυνατότητες διαθέσεως των προϊόντων του πέρα από την τοπική αγορά έχει ο παραγωγός αγροτικών προϊόντων;
3. Για μια καλλιέργεια της πατρικής ή άλλης γεωργικής εκμεταλλεύσεως συντάξτε τη συνάρτηση παραγωγής.
4. Για την ίδια καλλιέργεια συντάξτε τη συνάρτηση παραγωγής με ένα μεταβαλλόμενο συντελεστή.
5. Ποιες είναι οι βασικές προϋποθέσεις για την προσφορά από τον παραγωγό ενός προϊόντος στην αγορά;
6. Ποια είναι η βασική διαφορά ανάμεσα στη συνάρτηση παραγωγής και στη συνάρτηση προσφοράς αγροτικών προϊόντων ως προς το βασικό αντικείμενο που εξετάζει η κάθε μία;
7. Με ποια βασικά κριτήρια θα καθορίσει ο παραγωγός ποια καλλιέργεια θα προτιμήσει μεταξύ δύο εναλλακτικών καλλιεργειών;
8. Για μια καλλιέργεια γνωστής σας γεωργικής εκμεταλλεύσεως συντάξτε τη συνάρτηση προσφοράς του προϊόντος της καλλιέργειας στην αγορά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΖΗΤΗΣΗ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ

3.1 Γενικά.

Όπως έχομε ήδη μάθει, δεν αρκεί μονάχα η προσφορά των αγροτικών προϊόντων στην αγόρα για να ικανοποιηθεί η βασική επιδίωξη του παραγωγού, δηλαδή η επίτευξη του μεγαλύτερου δυνατού κέρδους. Είναι παράλληλα απαραίτητο να υπάρχει και η διάθεση και η δυνατότητα από το καταναλωτικό κοινό να αγοράσει αυτά τα προϊόντα. Να υπάρχει δηλαδή η ανάλογη ζήτηση από τους αγοραστές για την προμήθεια αυτών των προϊόντων. Έτσι, πέρα από την παραγωγή και την προσφορά, η ζήτηση των αγροτικών προϊόντων είναι εκείνη που οδηγεί τελικά στην ολοκλήρωση της επιδιώξεως του παραγωγού, στη διάθεση των προϊόντων σε τιμές που να εξασφαλίζουν ικανοποιητικό οικονομικό αποτέλεσμα.

Ως ζήτηση θεωρούμε την επιθυμία και τη δυνατότητα του καταναλωτή να προμηθευθεί ορισμένες ποσότητες προϊόντων αναγκών του.

Κάθε ανάγκη του ανθρώπου δημιουργεί μια αντίστοιχη επιθυμία, η οποία οδηγεί σε ενέργειες και προσπάθειες για την ικανοποίησή τους. Και τα αγροτικά προϊόντα προσορίζονται να καλύψουν ορισμένες τέτοιες ανάγκες. Οι άνθρωποι που αισθάνονται τις ανάγκες αυτές νοιώθουν την επιθυμία για την ικανοποίησή τους. Η επιθυμία αυτή οδηγεί, όπως είναι φυσικό, στην αναζήτηση των καταλλήλων προϊόντων που μπορούν να καλύψουν τις σχετικές ανάγκες. Φυσικά, πέρα από την εκδήλωση της επιθυμίας, πρέπει παράλληλα να υπάρχει και η δυνατότητα από μέρους του καταναλωτή να προμηθευθεί τα αντίστοιχα προϊόντα. Έτσι, η επιθυμία, συνδυασμένη με τη δυνατότητα, δημιουργούν και διαμορφώνουν τη ζήτηση των αγροτικών προϊόντων.

Η ζήτηση των αγροτικών προϊόντων διακρίνεται σε **άμεση** και **έμμεση**. Ως άμεση θεωρούμε τη ζήτηση προϊόντων που έρχονται στην κατανάλωση με τη φυσική τους μορφή, χωρίς καμιά προήγούμενη επεξεργασία, εκτός από την κατάλληλη συσκευασία. Η ζήτηση, π.χ. φρούτων και λαχανικών αποτελεί άμεση ζήτηση, γιατί αφορά προϊόντα που διατίθενται στη φυσική τους μορφή.

Ως έμμεση θεωρούμε τη ζήτηση που αναφέρεται σε μεταποιημένα γεωργικά προϊόντα, δηλαδή εκείνα που φθάνουν στην κατανάλωση ύστερα από μια ορισμένη επεξεργασία ή μεταποίηση, όπως είναι τα κονσέρβοποιημένα τρόφιμα, το ψωμί ή άλλα παρασκευάσματα αρτοποιίας, είδη υφαντουργίας από φυτικές ή ζωικές ίνες κλπ.

Η ζήτηση διακρίνεται ακόμα σε **εσωτερική** και **εξωτερική**. Παλαιότερα, όταν τα μέσα μεταφοράς ήταν πολύ περιορισμένα, η ζήτηση γεωργικών προϊόντων ήταν

καθαρά τοπική ή κάλυπτε ένα χώρο όχι μακριά από τον τόπο παραγωγής. Σήμερα όμως και τα μέσα μεταφοράς, αλλά και η τεχνολογία διατηρήσεως πολλών αγροτικών προϊόντων στη φυσική τους μορφή έχουν σε ιδιαίτερα μεγάλο βαθμό αναπτυχθεί. Έτσι, η προσφορά αγροτικών προϊόντων μπορεί τώρα να φθάνει σε χώρες που απέχουν πάρα πολύ από τον τόπο παραγωγής και, για ορισμένα μάλιστα είδη, σε χρονικά περιθώρια πολύ μεγάλα σε σχέση με το χρόνο παραγωγής τους.

Η τεχνολογία επίσης της μεταποίησεως και επεξεργασίας των αγροτικών προϊόντων έχει σε τέτοιο βαθμό τελειοποιηθεί, ώστε όχι μονάχα να αξιοποιούνται τα πλεονάσματα της γεωργικής παραγωγής, αλλά και να είναι δυνατή η διάθεσή τους μέσα σε μεγάλα χρονικά περιθώρια και σε πολύ μακρινές χώρες από τη χώρα που τα παράγει.

Η ζήτηση λοιπόν αγροτικών προϊόντων δεν είναι μόνο αυτή που παρατηρείται κοντά στον τόπο παραγωγής, η *τοπική* όπως λέμε ή εκείνη που εμφανίζεται σε όλη τη χώρα και τη λέμε *εξωτερική ζήτηση*. Εκτείνεται και σε χώρες του εξωτερικού, πολλές φορές πάρα πολύ απομακρυσμένες από τον τόπο παραγωγής και τη λέμε *εξωτερική*.

Όπως είναι φυσικό, η ζήτηση αγροτικών προϊόντων έχει ιδιαίτερη σημασία για την όλη γεωργική παραγωγή. Ο τελικός στόχος κάθε γεωργικής παραγωγικής δραστηριότητας ικανοποιείται στα πλαίσια της ζήτησεως των αντίστοιχων προϊόντων που δημιουργείται στην αγορά. Όσο αυξημένη είναι η ζήτηση, τόσο πιο εύκολη είναι η διάθεση των προϊόντων. Και όσο πιο εύκολα διατίθενται τα προϊόντα στην αγορά, τόσο περισσότερο επιτυγχάνεται ο σκοπός και η επιδίωξη των διαφόρων καλλιεργητικών προσπαθειών.

3.2 Η σημασία της προβλέψεως της ζητήσεως για τον παραγωγό και για το κράτος.

Όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, η παραγωγή γεωργικών προϊόντων, τόσο σε είδος όσο και σε ποσότητα, τότε μονάχα μπορεί να εκπληρώσει τους στόχους της, όταν ικανοποιεί στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό την αντίστοιχη ζήτηση στα σχετικά προϊόντα. Δηλαδή, αν δεν υπήρχε η ζήτηση αυτή ή αν δεν ήταν βέβαιο για τον παραγωγό ότι θα υπάρχει στον κατάλληλο χρόνο, κανένα νόημα, πέρα από την κάλυψη των δικών του αναγκών, δεν θα είχε για τον παραγωγό η παραγωγή αγροτικών προϊόντων. Έτσι, δεν μπορεί να αμφισβητηθεί το γεγονός ότι η γεωργική παραγωγή σχεδιάζεται και πραγματοποιείται με την προοπτική να καλύψει την αντίστοιχη ζήτηση.

Για να μπορεί όμως η παραγωγή να καλύψει τη ζήτηση, είναι απαραίτητο ήδη από την περίοδο του σχεδιασμού και της οργανώσεως της, να γνωρίζει πολύ καλά τη ζήτηση που θα εκδηλωθεί στην κατάλληλη χρονική περίοδο για τα προϊόντα που πρόκειται να παραχθούν από τη συγκεκριμένη γεωργική παραγωγή. Αφού η γεωργική παραγωγή προορίζεται να καλύψει ορισμένη ζήτηση σε προϊόντα αγροτικά ή ακόμα, αφού με την ικανοποίηση της ζητήσεως σε αντίστοιχα προϊόντα μπορεί να πετύχει τη βασική επιδίωξή της, δηλαδή την επίτευξη του μεγαλύτερου δυνατού κέρδους, είναι ευνόητο ότι οπωσδήποτε είναι απαραίτητο να γνωρίζει από την αρχή ποια θα είναι κατά την περίοδο της προσφοράς των προϊόντων η αντίστοιχη ζήτηση στην αγορά.

Στη γνώση όμως αυτή της ζητήσεως των αγροτικών προϊόντων παρεμβάλλεται μια ιδιαίτερα σημαντική δυσκολία. Αυτή είναι το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί από τότε που σχεδιάζεται μια παραγωγή και αρχίζουν οι σχετικές διαδικασίες για την υλοποίησή της, μέχρι την εποχή της συγκομιδής και της προσφοράς των προϊόντων στην αγορά. Το διάστημα αυτό μπορεί να είναι μερικοί μήνες, για ορισμένα γρήγορης αναπτύξεως προϊόντα, και μπορεί να φθάνει μέχρι και μερικά χρόνια για καλλιέργειες πολυετείς, όπως είναι οι δενδρώδεις καλλιέργειες. Έτσι, ο μόνος τρόπος να υπολογισθεί η ζήτηση των προϊόντων για την εποχή που αυτά θα είναι έτοιμα να διατεθούν στην αγορά, είναι η πρόβλεψη. Είναι υποχρεωμένος δηλαδή ο παραγωγός, με βάση ορισμένα κριτήρια, να προβλέψει την πιθανή ζήτηση των προϊόντων που θα παράγει ή τη ζήτηση γενικότερα σε προϊόντα αγροτικά, για τη χρονική περίοδο που αυτός θα είναι σε θέση να προσφέρει τα προϊόντα του αυτά στην αγορά. Και φυσικά, όσο περισσότερο ακριβής θα είναι η πρόβλεψη αυτή, όσο περισσότερο θα πλησιάζει προς την πραγματικότητα, τόσο πιο τέλειος θα είναι ο σχετικός προγραμματισμός της γεωργικής παραγωγής. Αυτό δείχνει πόσο μεγάλη είναι η σημασία της προβλέψεως της ζητήσεως στη γεωργική παραγωγή.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι πρωταρχικά η πρόβλεψη αυτή αφορά τον ίδιο τον παραγωγό. Δεν είναι δυνατό να προγραμματίσει και να σχεδιάσει την παραγωγή του, να προγραμματίσει και να οργανώσει σωστά τις παραγωγικές του δραστηριότητες χωρίς την πρόβλεψη αυτή. Αφορά όμως παράλληλα η πρόβλεψη αυτή και την πολιτεία και τους υπεύθυνους φορείς που ασχολούνται με τα θέματα της γεωργικής παραγωγής. Στα πλαίσια της προσπάθειας για την ανάπτυξη της γεωργίας, το κράτος παίρνει συχνά διάφορα μέτρα για να διευκολύνει την πλήρη αξιοποίηση των διαφόρων παραγωγικών συντελεστών. Έτσι, η πρόβλεψη της ζητήσεως των αγροτικών προϊόντων που στο σύνολό της η γεωργία μπορεί να παράγει, έχει ιδιαίτερη σημασία και για την υπεύθυνη Πολιτεία, προκειμένου αυτή να προγραμματίσει σωστά τα σχετικά μέτρα ή τις σχετικές δραστηριότητές της.

Ας δούμε όμως πιο αναλυτικά τη σημασία που έχει η πρόβλεψη της ζητήσεως αγροτικών προϊόντων, τόσο για τον παραγωγό όσο και για την Πολιτεία.

3.2.1 Η σημασία της προβλέψεως της ζητήσεως αγροτικών προϊόντων για τον παραγωγό.

Η σημασία της προβλέψεως της ζητήσεως αγροτικών προϊόντων για τον επιχειρηματία παραγωγό, αλλά και για τον απλό επίσης παραγωγό, μπορεί να αναχθεί στα ακόλουθα σημεία:

α) Στον κατάλληλο προγραμματισμό της γεωργικής του παραγωγής.

Όπως αναφέρθηκε ήδη, στη γεωργική παραγωγή υπάρχουν ορισμένοι συντελεστές που είναι ανελαστικοί, δηλαδή που δεν μπορεί ο παραγωγός να επηρεάσει, όπως είναι το είδος και η έκταση των καλλιέργουμένων εδαφών και οι κλιματολογικές συνθήκες της περιοχής. Αυτοί οι συντελεστές περιορίζουν την παραγωγική δυνατότητα της αντίστοιχης γεωργικής εκμεταλλεύσεως σε ορισμένα μονάχα προϊόντα, αλλά και σε ορισμένες ποσότητες προϊόντων που θα μπορούσαν να παραχθούν και να διατεθούν στην αγορά. Για να συντελέσουν λοιπόν αυτοί οι συντελεστές στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό στη μεγιστοποίηση του καθαρού κέρδους του παραγωγού, πρέπει να αξιοποιηθούν για την παραγωγή προϊόντων που θα είναι

εύκολη και σίγουρη η διάθεσή τους στην αγορά.

Με την πρόβλεψη της αναμενόμενης ζητήσεως, τόσο σε είδος όσο και σε ποσότητες προϊόντων, θα μπορεί ο παραγωγός να καθορίσει ποια προϊόντα θα πρέπει να παράγει στην εκμετάλλευσή του και σε ποιες ποσότητες το καθένα από αυτά.

β) Στην έγκαιρη εξασφάλιση των απαιτουμένων μέσων παραγωγής.

Πέρα από τους βασικούς συντελεστές της παραγωγής, η παραγωγή αγροτικών προϊόντων χρειάζεται και ορισμένα μέσα και υλικά παραγωγής (σπόροι, λιπάσματα, φυτοφάρμακα κλπ.). Όλα αυτά πρέπει να τα έχει στη διάθεσή του ο παραγωγός στην κατάλληλη ποιότητα και στην απαιτούμενη ποσότητα κατά τη χρονική περίοδο που θα του χρειασθούν. Πολλά από αυτά πρέπει οπωσδήποτε να τα προμηθεύεται από την αρχή της καλλιεργητικής περιόδου. Άλλα πάλι, τα περισσότερα, πολύ πριν τα χρειασθεί. Σ' αυτό θα τον βοηθήσει πολύ ο καθορισμός των καλλιεργειών με τις οποίες θα ασχοληθεί, ο οποίος θα γίνει με βάση την προβλεπόμενη ζήτηση αγροτικών προϊόντων. Και τούτο γιατί με βάση αυτό τον καθορισμό, δηλαδή με βάση τα φυτά που πρόκειται να καλλιεργήσει στην εκμετάλλευσή του, θα είναι εύκολο να καθορίσει από την αρχή και πολύ πριν από την έναρξη της καλλιεργητικής περιόδου, όλα τα υλικά και μέσα παραγωγής που θα χρειασθεί.

Το ίδιο μπορεί να λεχθεί και για τα απαιτούμενα εργατικά χέρια. Ο έγκαιρος προγραμματισμός δίνει τη δυνατότητα στον παραγωγό να υπολογίσει όχι μονάχα την ποσότητα της ανθρώπινης εργασίας που θα χρειασθεί, αλλά και την περίοδο που θα την χρειασθεί, ώστε να φροντίσει να εξασφαλίσει έγκαιρα και αυτό το συντελεστή της παραγωγής.

γ) Στον προγραμματισμό της αναπτύξεως πολυετών καλλιεργειών.

Πέρα από τις περιπτώσεις των ετησίων καλλιεργειών, η πρόβλεψη της ζητήσεως αγροτικών προϊόντων αποκτά εντελώς ιδιαίτερη σημασία όταν πρόκειται για ανάπτυξη πολυετών καλλιεργειών. Και τούτο γιατί:

- Από την έναρξη αναπτύξεως αυτών των καλλιεργειών μέχρι την πρώτη συγκομιδή περνούν, ανάλογα με το είδος της καλλιέργειας, αρκετά χρόνια κατά τα οποία ο παραγωγός καταβάλλει μόνο δαπάνες χωρίς να έχει και αντίστοιχες εισπράξεις. Για να καλύψει την επιβάρυνση αυτή από τη διάθεση των προϊόντων του θα πρέπει να είναι εξασφαλισμένη η ζήτηση των προϊόντων αυτών στην αγορά. Αν έχει στηρίξει την οργάνωση και την ανάπτυξη αυτών των καλλιεργειών σε όσο το δυνατό ακριβέστερες προβλέψεις ως προς τη ζήτηση των σχετικών προϊόντων, δεν θα δυσκολευθεί στη διάθεσή τους.
- Οι καλλιέργειες αυτές αναπτύσσονται για να διατηρηθούν στην παραγωγή για πολλά χρόνια. Όσο περισσότερα είναι τα χρόνια αυτά τόσο οι δαπάνες της εγκαταστάσεώς τους μέχρι τότε που θα αρχίσουν να αποδίδουν, μοιράζονται σε περισσότερα χρόνια και επιβαρύνουν λιγότερο το κόστος παραγωγής των προϊόντων κάθε χρόνο.

Γ' αυτό και η πρόβλεψη της ζητήσεως των προϊόντων αυτών και πιο δύσκολη είναι, γιατί ανάγεται σε ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, αλλά και ιδιαίτερη σημασία αποκτά για τον παραγωγό, προκειμένου να αποφασίσει την ανάπτυξη αυτών των καλλιεργειών.

— Προκειμένου για ετήσιες καλλιέργειες, είναι εύκολη η αντικατάσταση μιας καλλιέργειας με μια άλλη, αν η ζήτηση των προϊόντων στην αγορά περιορισθεί και δεν είναι εύκολη η διάθεσή τους σε τιμές συμφέρουσες για τον παραγωγό. Οι πολυετείς όμως καλλιέργειες δεν είναι εύκολο να αντικατασταθούν από μια άλλη καλλιέργεια, αν αρχίσει να παρουσιάζεται δυσκολία στη διάθεση των προϊόντων της, δηλαδή αν περιορισθεί η ζήτηση αυτών των προϊόντων στην αγορά. Επίσης, οι καλλιέργειες αυτές, όπως απαιτούν χρόνο και δαπάνες για την εγκατάστασή τους και την ανάπτυξή τους, μέχρι να μπουν στην παραγωγή, το ίδιο και για την αντικατάστασή τους με άλλες καλλιέργειες χρειάζονται και χρόνος και δαπάνες. Βέβαια, θα γίνει κάποτε η αντικατάστασή τους. Άλλα όσο περισσότερα χρόνια διατηρηθούν στην παραγωγή, όσο αργότερα δηλαδή γίνει η αντικατάστασή τους, τόσο οι δαπάνες αντικαταστάσεως θα επιβαρύνουν μεγαλύτερο δύκο παραγωγής, δηλαδή την παραγωγή περισσοτέρων χρόνων και, φυσικά, η επιβάρυνση στο κόστος παραγωγής κατά μονάδα προϊόντος θα είναι πολύ περιορισμένη.

Η διατήρηση αυτών των καλλιεργειών για μεγάλο χρονικό διάστημα εξαρτάται από τη σταθερότητα της ζητήσεως των προϊόντων τους στην αγορά. Και η πρόβλεψη της σταθερότητας αυτής πριν από την εγκατάσταση των καλλιεργειών είναι ευνόητο πόση σημασία έχει για τις καλλιέργειες αυτές.

δ) Στον προγραμματισμό αναπτύξεως καλλιεργειών με φθαρτά και δύσκολα συντηρούμενα προϊόντα.

Τα προϊόντα ορισμένων καλλιεργειών είναι τέτοια από τη φύση τους που πρέπει σε μικρό χρονικό διάστημα μετά τη συγκομιδή να δοθούν στην κατανάλωση, γιατί διαφορετικά κινδυνεύουν να καταστραφούν. Πρόκειται για τα λεγόμενα **φθαρτά η ευαίσθητα** προϊόντα.

Η ανάπτυξη τέτοιων καλλιεργειών πρέπει να στηρίζεται σε ακριβή πρόβλεψη της ζητήσεως των προϊόντων στην αγορά, η οποία πρέπει να εκδηλώνεται κατά την περίοδο της παραγωγής των προϊόντων για να είναι εύκολη ή έγκαιρη και σε ικανοποιητικές τιμές διάθεσή τους.

Η δυνατότητα βέβαια της διαθέσεως της πλεονάζουσας παραγωγής στη βιομηχανία επεξεργασίας γεωργικών προϊόντων αυτής της μορφής, μπορεί να αμβλύνει λίγο το πρόβλημα αυτό, αλλά δεν το λύνει εντελώς. Και τούτο γιατί δεν είναι πάντα βέβαιο ότι η βιομηχανία θα είναι σε θέση να απορροφήσει όλες τις πλεονάζουσες ποσότητες, αλλά και γιατί οι προσφερόμενες από τη βιομηχανία τιμές είναι πολύ χαμηλότερες από εκείνες που μπορεί να πετύχει ο παραγωγός με την απευθείας διάθεση των προϊόντων του στην κατανάλωση. Η πρόβλεψη λοιπόν της ζητήσεως των προϊόντων αυτών στην αγορά έχει οπωσδήποτε ιδιαίτερη σημασία για την οργάνωση και την ανάπτυξη τέτοιων καλλιεργειών.

ε) Στον προγραμματισμό αναπτύξεως καλλιεργειών με αυξημένο κόστος παραγωγής.

Ορισμένες καλλιέργειες, ιδιαίτερα εκείνες που αναπτύσσονται κάτω από ελεγχόμενες κλιματολογικές συνθήκες (Θερμοκήπια κλπ.), συντελούν, με τις ειδικές εγκαταστάσεις που απαιτούνται γι' αυτές, στην αύξηση του κόστους των παραγομένων προϊόντων. Βέβαια το κόστος αυτό είναι εύκολο να καλυφθεί, γιατί η κατανάλωση για να προμηθευθεί τα προϊόντα αυτά, συνήθως εκτός εποχής, είναι διατεθειμένη να καταβάλει ιδιαίτερα αυξημένες τιμές. Για να είναι όμως εύκολη η διάθε-

σή τους, πρέπει οπωσδήποτε να είναι σίγουρη και σταθερή η αναμενόμενη ζήτησή τους στην αγορά.

Και όπως στις πολυετείς καλλιέργειες, το ίδιο και εδώ απαιτούνται αυξημένες δαπάνες για την κατασκευή μονίμων εγκαταστάσεων. Οι δαπάνες αυτές τόσο λιγότερο επιβαρύνουν το κόστος παραγωγής των προϊόντων όσο περισσότερα χρόνια κατορθωθεί να διατηρηθούν. Και η διατήρηση και αξιοποίησή τους στην παραγωγή, εκτός βέβαια από την ποιότητα της κατασκευής και την κατάλληλη συντήρησή τους, είναι συνάρτηση και του κατά πόσο τα προϊόντα τους εξακολουθούν να διατίθενται στην αγορά, εξακολουθεί δηλαδή να διατηρείται σταθερή ή να αυξάνει η ζήτησή τους.

στ) Στον προγραμματισμό αναπτύξεως κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων.

Η πρόβλεψη της ζητήσεως αγροτικών προϊόντων έχει εντελώς ιδιαίτερη σημασία για την οργάνωση και την ανάπτυξη κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων. Οι εκμεταλλεύσεις αυτές απαιτούν πολύμορφες και δαπανηρές μόνιμες εγκαταστάσεις για τη στέγαση και τη διατροφή των παραγωγικών ζώων. Απαιτούν ακόμα αρκετά δαπανηρό εξοπλισμό σε μηχανήματα και εργαλεία, ανάλογα με το είδος, τη μορφή και το μέγεθος της εκμεταλλεύσεως.

Ακόμα περισσότερο απαιτούν ειδικές γνώσεις από τον παραγωγό και εργατικό δυναμικό εξειδικευμένο κατά κάποιο τρόπο στις εργασίες εκτροφής των εκτρεφομένων ζώων. Άλλα πέρα από όλα αυτά απαιτούν μεγάλες δαπάνες για την πρώτη αγορά των παραγωγικών ζώων της κατάλληλης φυλής, όπως επίσης και δαπάνες διατροφής και διατηρήσεως μέχρι ν' αρχίσουν να αποδίδουν.

Οι δαπάνες αυτές τότε μονάχα θα μπορούν εύκολα να αντιμετωπισθούν, αν είναι εξασφαλισμένη η διάθεση των ζωοκομικών προϊόντων που η εκμετάλλευση θα μπορεί να διαθέσει στην αγορά.

Επειδή όμως οι περισσότερες από τις δαπάνες αυτές, καταβάλλονται πριν από την έναρξη αποδόσεως της εκμεταλλεύσεως, η πρόβλεψη της ζητήσεως των σχετικών προϊόντων, πάνω στην οποία κυρίως θα βασισθεί η απόφαση του παραγωγού για την οργάνωση μιας τέτοιας εκμεταλλεύσεως, αποκτά, όπως τονίσθηκε και στην αρχή, ιδιαίτερα μεγάλη σημασία.

3.2.2 Η σημασία της προβλέψεως της ζητήσεως αγροτικών προϊόντων για το κράτος.

Όπως είναι γνωστό, η παραγωγή και η διάθεση στην αγορά των αγροτικών προϊόντων δεν είναι θέμα που ενδιαφέρει μονάχα τους παραγωγούς και τους καταναλωτές αλλά παράλληλα και την Πολιτεία, δηλαδή τους υπεύθυνους κρατικούς φορείς που ασχολούνται με τα θέματα της γεωργικής παραγωγής. Επομένως και η πρόβλεψη της ζητήσεως αγροτικών προϊόντων, εκτός από τους παραγωγούς, ενδιαφέρει παράλληλα και το κράτος, το οποίο, μέσα στο σύνολο των ευθυνών του, είναι υποχρεωμένο να πάίρνει και μέτρα για την προστασία του παραγωγού όσο και για την προστασία του καταναλωτή. Είναι ακόμα υποχρεωμένο να προβαίνει σε κάθε ενέργεια που είναι απαραίτητη για την αποδοτικότερη δυνατή αξιοποίηση των παραγωγικών πόρων που η χώρα διαθέτει, αλλά και να εξασφαλίζει στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την ανάπτυξη όλων των κλάδων οικονομικής δραστηριότητας και φυσικά και της γεωργίας. Και όσο μεγα-

λύτερη είναι η σημασία της γεωργίας για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας, τόσο μεγαλύτερες είναι και οι ευθύνες της Πολιτείας για την υποβοήθηση της αναπτύξεως της γεωργικής παραγωγής.

Πολλές από τις δραστηριότητες που μπορεί και πρέπει να αναπτύξει το επίσημο κράτος, στηρίζονται στη ζήτηση που εμφανίζεται τόσο στην εσωτερική όσο και στην εξωτερική αγορά για προϊόντα γεωργικής παραγωγής.

Έτσι, η πρόβλεψη της ζητήσεως αυτής είναι ιδιαίτερα σημαντική για τον πραγματισμό και τη λήψη από το κράτος καταλληλοτέρων κάθε φορά μέτρων οικονομικής πολιτικής. Ειδικότερα η σημασία που έχει για το κράτος η πρόβλεψη της ζητήσεως αγροτικών προϊόντων ανάγεται στα ακόλουθα σημεία:

α) Στη λήψη μέτρων για τον κατάλληλο προσανατολισμό της γεωργικής παραγωγής.

Η Πολιτεία έχει περισσότερες δυνατότητες από τους παραγωγούς να μελετά και να διερευνά τα διάφορα γεωργικά προβλήματα της χώρας. Έτσι έχει τη δυνατότητα να καταλήγει σε ορθά συμπεράσματα και να οδηγείται σε σωστές αποφάσεις για θέματα που αφορούν στη γεωργική παραγωγή. Ενώ π.χ. ο παραγωγός μπορεί ενδεχομένως να προβλέψει τη ζήτηση ενός προϊόντος σε μια περιορισμένη περιοχή, σε τοπικό επίπεδο, είναι δύσκολο να κάνει την πρόβλεψη αυτή για το σύνολο της χώρας και πολύ περισσότερο για την προβλεπόμενη ζήτηση σε χώρες του εξωτερικού.

Το κράτος με τις αρμόδιες υπηρεσίες, με τους ειδικούς επιστήμονες που έχει στη διάθεσή του, με τους αρμόδιους γενικότερα φορείς, μπορεί να μελετήσει τόσο την εγχώρια όσο και τη διεθνή αγορά και να οδηγηθεί σε κρίσιμα και ιδιαίτερα χρήσιμα συμπεράσματα για το σύνολο της γεωργικής παραγωγής. Με βάση τα συμπεράσματα αυτά, είναι συχνά υποχρεωμένο να πάρονται μέτρα για τον προσανατολισμό της γεωργικής παραγωγής στους κλάδους και τους τομείς που ενδείκνυται η ανάπτυξή τους. Το στοιχείο που χρειάζεται περισσότερο για ένα επιτυχημένο προσανατολισμό της γεωργικής παραγωγής, είναι η πρόβλεψη της ζητήσεως των διαφόρων αγροτικών προϊόντων τόσο στο εσωτερικό, όσο και στο διεθνή ευρύτερα χώρο.

Ένας τέτοιος προσανατολισμός εξασφαλίζει:

- Την καλύτερη δυνατή αξιοποίηση των συντελεστών της γεωργικής παραγωγής.
- Την παραγωγή προϊόντων που εύκολα θα μπορούν να διατεθούν στην αγορά σε τιμές ικανοποιητικές για τους παραγωγούς.
- Την κάλυψη των αναγκών της χώρας σε προϊόντα αγροτικά.
- Τη μεγαλύτερη δυνατή παραγωγή προϊόντων που εύκολα μπορούν να εξαχθούν στο εξωτερικό.

β) Στον καθορισμό μέτρων εισόδηματικής πολιτικής.

Συχνά η Πολιτεία αναγκάζεται να πάρει μέτρα που αναφέρονται στο εισόδημα των παραγωγών.

Η παραγωγικότητα των διαφόρων συντελεστών της παραγωγής και η εφαρμοζόμενη από τους παραγωγούς τεχνική, πολλές φορές οδηγούν στην παραγωγή προϊόντων με υψηλό κόστος παραγωγής. Το είδος επίσης των διαθεσίμων συντελεστών της παραγωγής και οι συνθήκες που επικρατούν σε κάθε περιοχή οδηγούν στην παραγωγή προϊόντων που δεν είναι εύκολη η άμεση διάθεσή τους στην κα-

τανάλωση, στις ποσότητες που παράγονται και στις τιμές που θα συνέφεραν τους παραγωγούς.

Στις περιπτώσεις αυτές, η Πολιτεία είναι υποχρεωμένη να λάβει μέτρα προστασίας της γεωργικής παραγωγής, μέχρι τουλάχιστον να καταστεί δυνατή η εφαρμογή άλλων μέτρων περισσότερο αποτελεσματικών, όπως είναι η αναδιάρθρωση των καλλιεργειών. Τέτοια μέτρα είναι ο καθορισμός από το κράτος των τιμών των διαφόρων γεωργικών προϊόντων, η επιδότηση των παραγωγών ανάλογα με το ύψος της παραγωγής, η συγκέντρωση από το κράτος των πλεονασμάτων της γεωργικής παραγωγής, η επιδότηση των εξαγωγών γεωργικών προϊόντων ή η επιδότηση της βιομηχανίας για την προμήθεια πλεονασμάτων γεωργικών προϊόντων καταλλήλων για βιομηχανική επεξεργασία.

Ο καθορισμός, ο προγραμματισμός και η εφαρμογή αυτών των μέτρων, διευκολύνεται σημαντικά από την πρόβλεψη της ζητήσεως των αγροτικών προϊόντων στο εσωτερικό και στην εξωτερική διεθνή αγορά.

γ) Στον προγραμματισμό μέτρων τόσο για την ανάπτυξη της γεωργίας όσο και για την ανάπτυξη σχετικών με τη γεωργία κλάδων οικονομικής παραγωγής.

Η ανάπτυξη της γεωργίας ως κλάδου οικονομικής δραστηριότητας της χώρας επηρεάζεται από την παράλληλη ανάπτυξη των άλλων κλάδων και επηρεάζει αντίστοιχα και αυτή τήν ανάπτυξή τους.

Η ζήτηση αγροτικών προϊόντων σε είδος και σε ποσότητα, τόσο για άμεση κατανάλωση όσο και ως πρώτης ύλης σε σχετικές βιομηχανίες, αποτελούν βασικό προσδιοριστικό παράγοντα στην ανάπτυξη των διαφόρων κλάδων γεωργικής παραγωγής.

Ο κράτος, για να καθορίσει τα μέτρα που πρέπει να πάρει για την ανάπτυξη της γεωργίας, για την παραγωγή αγροτικών προϊόντων και για την αντίστοιχη ανάπτυξη των άλλων παραγωγικών κλάδων που σχετίζονται με τη γεωργία, είναι απαραίτητο να έχει στοιχεία ως προς την προβλεπόμενη ζήτηση των αγροτικών προϊόντων.

3.3 Προσδιοριστικοί παράγοντες της ζητήσεως.

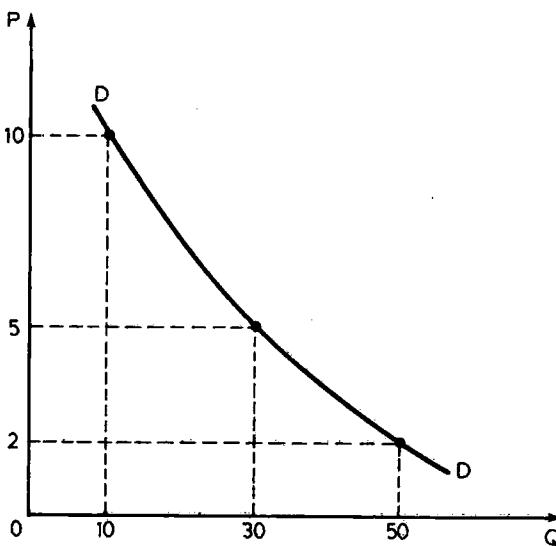
Για να είμαστε σε θέση να προβλέπουμε με τη μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια τη ζήτηση των αγροτικών προϊόντων, είναι σκόπιμο να εξετάσουμε ποιοι ακριβώς παράγοντες προσδιορίζουν τη ζήτηση αυτή.

3.3.1 Οι τιμές των προσφερομένων αγροτικών προϊόντων.

Όπως είναι φανερό, η τιμή διαθέσεως των προϊόντων αποτελεί τον πρώτο και κυριότερο προσδιοριστικό παράγοντα στη ζήτηση αυτών των προϊόντων στην αγορά.

Όσο υψηλότερες είναι οι τιμές τόσο μικρότερες είναι οι ζητούμενες ποσότητες και αντίθετα, όσο χαμηλότερες είναι οι τιμές τόσο μεγαλύτερες είναι και οι ζητούμενες ποσότητες.

Η σχέση αυτή ανάμεσα στις τιμές των προϊόντων και στις ζητούμενες ποσότητες, εκφράζεται με την καμπύλη ζητήσεως (σχ. 3.3α).

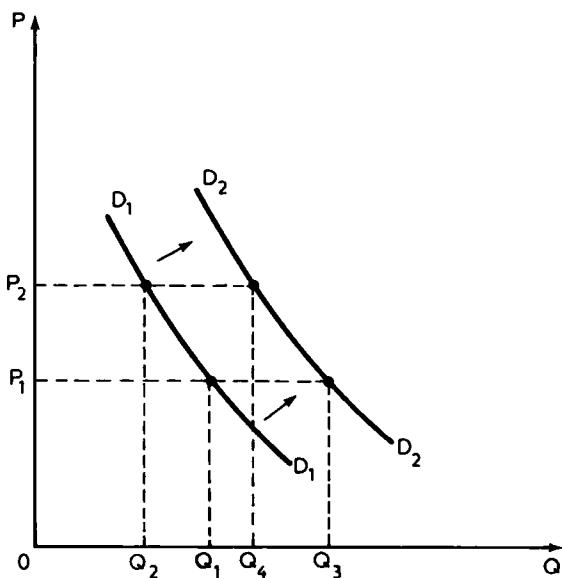
Σχ. 3.3α.
Καμπύλη ζητήσεως.

Όπως βλέπομε στο διάγραμμα του σχήματος 3.3α, όταν η τιμή ενός προϊόντος είναι 2 μονάδες, η ζητούμενη ποσότητα ανέρχεται σε 50 μονάδες. Όταν η τιμή ανεβεί στις 5 μονάδες, η ζήτηση κατεβαίνει στις 30. Αντίστοιχα για τιμή 10 μονάδων η ζήτηση κατεβαίνει στις 10 μονάδες. Οι μεταβολές βέβαια αυτές υπολογίζονται με την προϋπόθεση ότι όλοι οι άλλοι παράγοντες που επηρεάζουν την τιμή του προϊόντος και τη ζήτησή του παραμένουν σταθεροί. Όπως φαίνεται από την καμπύλη της ζητήσεως, η τιμή του προϊόντος και η ζητούμενη ποσότητα μεταβάλλονται αντίθετα.

3.3.2 Το εισόδημα του καταναλωτή.

Τις δαπάνες για την προμήθεια των αγροτικών προϊόντων τις καταβάλλει ο καταναλωτής από το εισόδημά του ή από το εισόδημα που είναι διατεθειμένος να ξοδέψει για το σκοπό αυτό. Όσο υψηλότερο είναι το εισόδημά του αυτό τόσο υψηλότερες ποσότητες είναι διατεθειμένος να αγοράσει από ένα προϊόν και, φυσικά τόσο αυξάνει και η ζητούμενη ποσότητα του προϊόντος.

Έτσι, με δεδομένη σταθερή την τιμή και τους άλλους προσδιοριστικούς παράγοντες της ζητήσεως ενός προϊόντος, η αύξηση του εισοδήματος τού καταναλωτή θα επιφέρει αύξηση της ζητούμενης από αυτόν ποσότητας του προϊόντος. Στην τιμή π.χ. P_1 , ενώ πριν η ζητούμενη ποσότητα ήταν Q_1 , τώρα θα είναι Q_3 . Αν η τιμή είναι P_2 και η ζητούμενη ποσότητα ήταν Q_2 , τώρα θα είναι Q_4 . Η αύξηση λοιπόν του εισοδήματος συνεπάγεται, διπλας φαίνεται και στο διάγραμμά του σχήματός 3.3β, μετατόπιση της καμπύλης προς τα δεξιά. Άντιθετά, η μείωση του εισοδήματος έπιφέρει μείωση και της ζητούμενης ποσότητας και συνεπάγεται μετατόπιση της καμπύλης ζητήσεως προς τα αριστερά.

Σχ. 3.3β.
Μετατόπιση της καμπύλης ζητήσεως.

3.3.3 Οι τιμές των άλλων προϊόντων.

Όταν οι τιμές ενός προϊόντος αυξάνουν, οι καταναλωτές στρέφονται προς την προμήθεια άλλων προϊόντων, με τα οποία μπορούν να αντικαταστήσουν το πρώτο. Όταν π.χ. αυξάνονται οι τιμές του μοσχαρίσιου κρέατος, οι καταναλωτές στρέφονται στην αγορά άλλων κρέατων που οι τιμές τους είναι χαμηλότερες, π.χ. στο χοιρινό κρέας ή στο κρέας πουλερικών.

Αυτό γίνεται φυσικά, όταν οι τιμές των **ανταγωνιστικών** ή **υποκαταστάτων**, ίσως λέγονται, προϊόντων, είναι σημαντικά χαμηλότερες από την τιμή του αρχικού προϊόντος. Αντίθετα, αν οι τιμές των υποκαταστάτων προϊόντων αυξηθούν, το καταναλωτικό κοινό στρέφεται πάλι προς το αρχικό προϊόν, του οποίου αυξάνει πάλι η ζήτηση.

Με αυτόν τον τρόπο οι τιμές των άλλων προϊόντων και ιδιαίτερα των προϊόντων που μπορούν να υποκαταστήσουν ένα προϊόν, επηρεάζουν και προσδιορίζουν τη ζήτηση του προϊόντος αυτού.

Και στην περίπτωση αυτή, θεωρούμε ότι όλοι οι άλλοι παράγοντες και ιδιαίτερα το εισόδημα των καταναλωτών, παραμένουν σταθεροί. Με σταθερό λοιπόν το εισόδημά του, ο καταναλωτής καθορίζει τις ζητούμενες ποσότητες του αρχικού ή του υποκατάστατου προϊόντος, επηρεάζοντας έτσι, με βάση τις τιμές των υποκαταστάτων προϊόντων, τη ζήτηση του αρχικού.

3.3.4 Οι προτιμήσεις των καταναλωτών.

Τέλος οι προτιμήσεις των καταναλωτών αποτελούν έναν άλλον προσδιοριστικό

παράγοντα στη ζήτηση των διαφόρων προϊόντων. Αν οι προτιμήσεις των καταναλωτών στραφούν από ένα προϊόν Α σε ένα άλλο Β, μειώνεται η ζήτηση του Α και αυξάνει η ζήτηση του Β. Αν πάλι οι προτιμήσεις στραφούν από το Β στο Α, τότε έχομε αντίθετη φορά στη ζήτηση των δύο προϊόντων.

Αυτό είναι γνωστό στις βιομηχανικές και εμπορικές επιχειρήσεις και γι' αυτό προσπαθούν με τη διαφήμιση να στρέψουν τις προτιμήσεις του καταναλωτικού κοινού σε δικά τους προϊόντα από εκείνα άλλων αντιστοίχων επιχειρήσεων.

Φυσικά και εδώ, στην αυξομείωση της ζητήσεως των προϊόντων, θεωρούμε ως σταθερούς όλους τους άλλους παράγοντες που προσδιορίζουν τη ζήτηση των αγροτικών προϊόντων. Σ' αυτό στηρίζεται και ο μεγάλος πόλεμος των διαφημίσεων που κατακλύζουν καθημερινά το καταναλωτικό κοινό.

3.3.5 Το πλήθος των καταναλωτών.

Το πλήθος των καταναλωτών μιας περιοχής ή μιας αγοράς επηρεάζει επίσης το τελικό μέγεθος της ζητήσεως ενός προϊόντος.

Η αύξηση του πλήθους των καταναλωτών είναι επόμενο να προκαλεί και αύξηση της ζητήσεως ορισμένων προϊόντων. Αντίθετα, η μείωση του αριθμού των καταναλωτών μειώνει και τη ζήτηση των διαφόρων αγροτικών προϊόντων, πάντα βέβαια με την προϋπόθεση ότι οι άλλοι παράγοντες παραμένουν σταθεροί.

3.4 Ελαστικότητα ζητήσεως ως προς την τιμή και εισοδηματική ελαστικότητα για τα αγροτικά προϊόντα.

3.4.1 Ελαστικότητα της ζητήσεως ως προς την τιμή.

Όπως ήδη αναφέραμε σε προηγούμενη παράγραφο, η ζήτηση ενός προϊόντος επηρεάζεται από ορισμένους προσδιοριστικούς παράγοντες. Ένας από τους παράγοντες αυτούς είναι και η τιμή διαθέσεώς του.

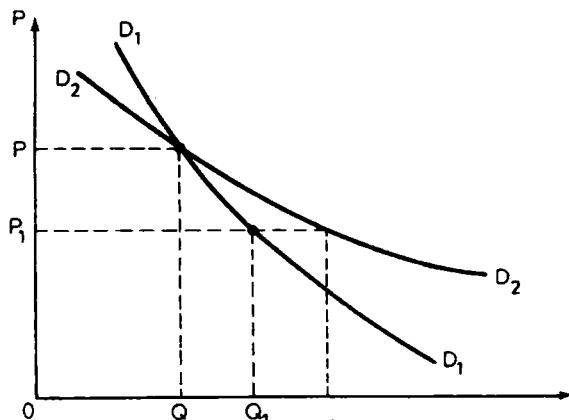
Ας υποθέσουμε ότι δύο προϊόντα προσφέρονται στην αγορά στην ίδια τιμή και ότι και τα δύο έχουν την ίδια ζήτηση. Αν μειώσουμε κατά το ίδιο ποσοστό την τιμή και των δύο προϊόντων, βλέπομε (σχ. 3.4a) ότι η ζήτηση δεν μεταβάλλεται στον ίδιο βαθμό και για τα δύο προϊόντα.

Για τιμή και των δύο προϊόντων OP η ζητούμενη ποσότητα είναι και για τα δύο η ίδια: OQ. Αν η τιμή μειωθεί κατά PP₁, γίνει δηλαδή OP₁, τότε η ποσότητα του πρώτου αγαθού Α αυξάνει μόνο κατά QQ₁, ενώ η ποσότητα του δεύτερου αγαθού Β αυξάνει κατά πολύ μεγαλύτερο ποσοστό: QQ₂.

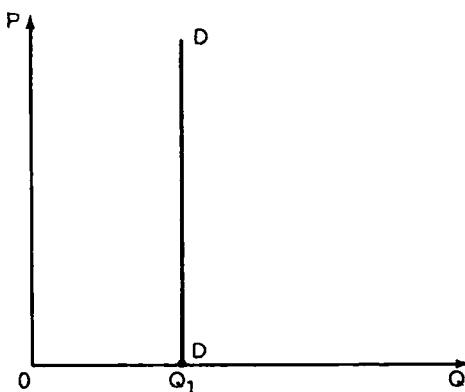
Η μεταβολή αυτή της ζητήσεως με βάση τη μεταβολή της τιμής ενός προϊόντος λέγεται **ελαστικότητα της ζητήσεως ως προς την τιμή**. Θεωρούμε δηλαδή ως ελαστικότητα της ζητήσεως ως προς την τιμή, την ποσοστιαία μεταβολή της ζητούμενης ποσότητας του προϊόντος που αντιστοιχεί στην ποσοστιαία μεταβολή της τιμής του προϊόντος, με την προϋπόθεση βέβαια ότι οι άλλοι προσδιοριστικοί παράγοντες παραμένουν σταθεροί, δηλαδή:

$$\text{Εζ} \text{ (ελαστικότητα ζητήσεως)} = \frac{\text{ποσοστιαία μεταβολή ζητούμενης ποσότητας}}{\text{ποσοστιαία μεταβολή της τιμής}}$$

•

Σχ. 3.4α.
Ελαστικότητα της ζητήσεως.

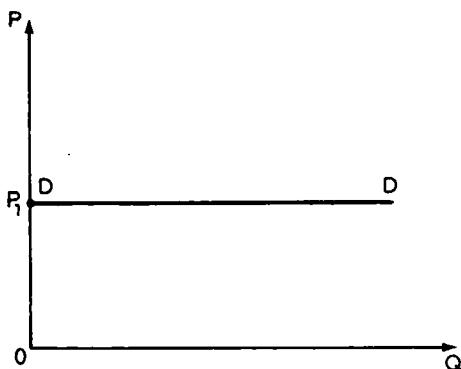
Σχ. 3.4β.
Άπειρα ανελαστική ζήτηση.

Με βάση αυτή την έννοια της ελαστικότητας της ζητήσεως διακρίνομε τις ακόλουθες πιθανές περιπτώσεις:

α) Είναι δυνατό, οποιαδήποτε και αν είναι η μεταβολή της τιμής του προϊόντος, να μη μεταβάλλεται η ζητούμενη ποσότητα. Στην περίπτωση αυτή η ελαστικότητα είναι ίση με το 0: $\epsilon_z = 0$, ενώ η καμπύλη της ζητήσεως παίρνει τη μορφή ευθείας γραμμής παράλληλης προς τον άξονα των τιμών που τέμνει κάθετα τον άξονα της ζητούμενης ποσότητας. Στην περίπτωση αυτή λέμε ότι η ελαστικότητα είναι **μηδενική** ή **άπειρα ανελαστική** (σχ. 3.4β).

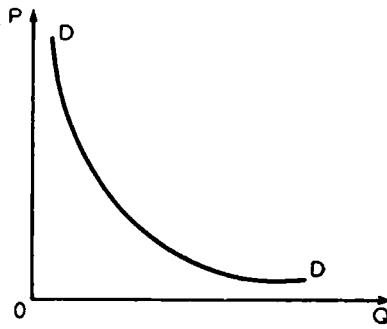
β) Είναι δυνατό οι καταναλωτές να είναι διατεθειμένοι να αγοράσουν οποιαδήποτε ποσότητα του προϊόντος σε μια ορισμένη τιμή, αλλά να μην προτίθενται να αγοράσουν καμιά απολύτως ποσότητα, αν το ίδιο προϊόν προσφερθεί σε τιμή που θα έχει αυξηθεί έστω και κατά μικρό ποσοστό. Τότε η ζήτηση είναι ίση με το άπειρο: $\epsilon_z = \infty$, η καμπύλη της ζητήσεως παίρνει τη μορφή ευθείας γραμμής παράλληλης προς τον άξονα της ζητούμενης ποσότητας και τέμνει κάθετα τον άξονα των τιμών. Η ζήτηση στην περίπτωση αυτή χαρακτηρίζεται ως **άπειρα ελαστική** (σχ. 3.4γ). Ας υποθέσουμε π.χ. ότι στην αγορά όλοι οι πωλητές προσφέρουν ένα αγροτικό προϊόν στην ίδια τιμή. Αν ένας από αυτούς αποφασίσει να ανεβάσει έστω και κατά ελάχιστο ποσοστό την τιμή αυτού του προϊόντος, τότε η ζήτηση από αυτόν τον συγκεκριμένο πωλητή σταματάει αμέσως. Και τούτο γιατί κανένας καταναλωτής δεν είναι διατεθειμένος να αγοράσει ένα προϊόν σε υψηλότερη τιμή, όταν μπορεί να το προμηθευθεί σε χαμηλότερη.

γ) Είναι δυνατό η ποσοστιαία μεταβολή της ζητούμενης ποσότητας να είναι πάντοτε ίση με την ποσοστιαία μεταβολή της τιμής του προϊόντος. Τότε η ελαστικότητα είναι ίση με τη μονάδα και λέγεται **μοναδιαία ελαστικότητα**: $\epsilon_z = 1$. Στην περίπτωση αυτή η ελαστικότητα είναι σταθερή σε όλο το μήκος της καμπύλης ζη-

Σχ. 3.4γ.

'Απειρα ελαστική ζήτηση.

Σχ. 3.4δ.

Μοναδιαία ελαστικότητα της ζητήσεως.

τήσεως και η καμπύλη σε κανένα σημείο δεν τέμνει ούτε τον άξονα της ζητούμενης ποσότητας ούτε τον άξονα των τιμών (σχ. 3.4δ).

δ) Είναι δυνατό η ποσοστιαία μεταβολή της ζητούμενης ποσότητας να είναι μεγαλύτερη από την ποσοστιαία μεταβολή της τιμής του προϊόντος. Η ελαστικότητα στην περίπτωση αυτή είναι μεγαλύτερη από τη μονάδα: $E_\zeta > 1$ και η ζήτηση χαρακτηρίζεται ως **ελαστική**.

ε) Είναι δυνατό, τέλος, η ποσοστιαία μεταβολή της ζητούμενης ποσότητας να είναι μικρότερη από την ποσοστιαία μεταβολή της τιμής. Η ελαστικότητα στην περίπτωση αυτή είναι μικρότερη από τη μονάδα: $E_\zeta < 1$ και η ζήτηση χαρακτηρίζεται ως **ανελαστική**.

Οι περιπτώσεις α και β της άπειρα ανελαστικής και της άπειρα ελαστικής ζητήσεως είναι ακραίες περιπτώσεις. Έτσι, η ελαστικότητα της ζητήσεως κινείται συνήθως ανάμεσα στις τρεις άλλες περιπτώσεις της ελαστικής, της μοναδιαίας και της ανελαστικής ζητήσεως.

Η ταξινόμηση αυτή της ελαστικότητας της ζητήσεως στις πιο πάνω κατηγορίες χαρακτηρίζει τη συνολική δαπάνη για την προμήθεια ενός αγαθού με βάση τη μεταβολή της τιμής του.

Είναι ευνόητο ότι η συνολική δαπάνη για την προμήθεια ενός αγαθού εκφράζεται από το γινόμενο της ποσότητας του αγαθού που προμηθεύεται το καταναλωτικό κοινό με την τιμή διαθέσεως του προϊόντος. Το γινόμενο αυτό φυσικά είναι ίσο με τις συνολικές εισπράξεις του παραγωγού ή της εκμεταλλεύσεως που διαθέτει το αντίστοιχο προϊόν στην αγορά. Έτσι, το γινόμενο αυτό μεταβάλλεται όταν μεταβάλλεται η τιμή διαθέσεως του προϊόντος, όχι μονάχα γιατί μεταβάλλεται η τιμή, αλλά γιατί η μεταβολή της τιμής προκαλεί αντίστοιχα και μεταβολή στην ποσότητα του προϊόντος που προμηθεύονται οι καταναλωτές.

Αυτό δείχνει ότι η ελαστικότητα της ζητήσεως ενός προϊόντος ως προς την τιμή αποτελεί δείκτη της μεταβολής των συνολικών εισπράξεων του παραγωγού από τη

διάθεση του προϊόντος στην αγορά.

Στη μεταβολή αυτή των συνολικών εισπράξεων του παραγωγού διακρίνομε τις ακόλουθες σχέσεις:

1) Αύξηση της τιμής του προϊόντος.

Η αύξηση της τιμής του προϊόντος συνεπάγεται τρεις διαφορετικές περιπτώσεις στη μεταβολή των συνολικών εισπράξεων του παραγωγού:

- a) Στην περίπτωση που η ζήτηση είναι ελαστική, η αύξηση της τιμής του προϊόντος προκαλεί μεγαλύτερη ποσοστιαία μεταβολή, μείωση δηλαδή της ζητούμενης ποσότητας, πράγμα πότι οδηγεί στη μείωση των συνολικών εισπράξεων του παραγωγού.

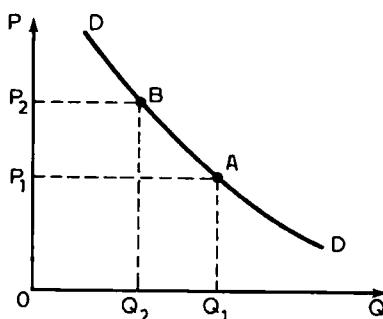
Στην περίπτωση αυτή η αύξηση της τιμής του προϊόντος προκαλεί μείωση των συνολικών εισπράξεων του παραγωγού και ο παραγωγός θα πρέπει να εξετάσει αν τελικά θα πρέπει να επιμείνει στην αύξηση αυτή.

Στο σχήμα 3.4ε το παραλληλόγραμμο OQ_2AP_1 , που εκφράζει το σύνολο των εισπράξεων στην αρχική τιμή OP_1 , είναι μεγαλύτερο από το παραλληλόγραμμο OQ_2BP_2 που εκφράζει το σύνολο των εισπράξεων στη νέα τιμή: OP_2 .

- b) Αν η ελαστικότητα είναι ίση με τη μονάδα, τότε κάθε αύξηση της τιμής του προϊόντος συνοδεύεται από την ίδια ποσοστιαία μείωση της ζητούμενης ποσότητας, αφού η ποσοστιαία μεταβολή της ζητούμενης ποσότητας είναι ίση με την ποσοστιαία αύξηση της τιμής του προϊόντος. Έτσι τελικά το σύνολο των εισπράξεων του παραγωγού παραμένει σταθερό.

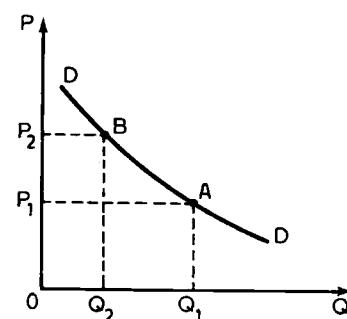
Το παραλληλόγραμμο OQ_1AP_1 , που εκφράζει το σύνολο των εισπράξεων στην αρχική τιμή: OP_1 , είναι ίσο με το παραλληλόγραμμο OQ_2BP_2 που εκφράζει το σύνολο των εισπράξεων στη νέα τιμή OP_2 (σχ. 3.4στ).

- c) Αν η ελαστικότητα της ζητήσεως είναι μικρότερη από τη μονάδα (ζήτηση ανελαστική), τότε η ποσοστιαία μείωση της ζητούμενης ποσότητας είναι μι-

Σχ. 3.4ε.

Επίδραση της αυξήσεως της τιμής του προϊόντος στις τελικές εισπράξεις του παραγωγού στην περίπτωση της ελαστικής ζητήσεως.

Σχ. 3.4στ.

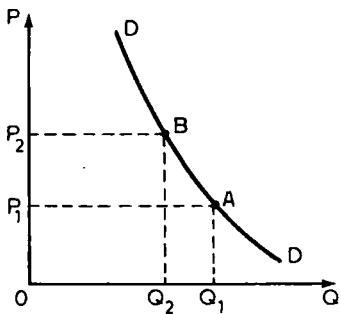
Επίδραση της αυξήσεως της τιμής του προϊόντος στις τελικές εισπράξεις του παραγωγού στην περίπτωση που η ελαστικότητα της ζητήσεως είναι ίση με τη μονάδα.

κρότερη από την ποσοστιαία αύξηση της τιμής του προϊόντος και το σύνολο των εισπράξεων είναι μεγαλύτερο.

Το παραλληλόγραμμο OQ_1AP_1 , που αντιστοιχεί στο σύνολο των εισπράξεων στην αρχική τιμή OP_1 , είναι μικρότερο από το παραλληλόγραμμο OQ_2BP_2 που αντιστοιχεί στη νέα τιμή OP_2 (σχ. 3.4ζ).

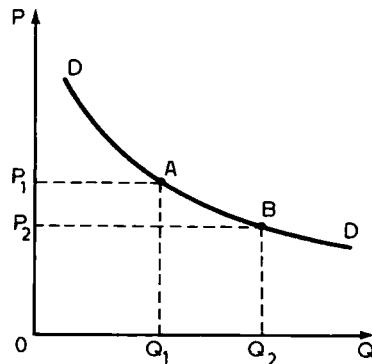
2) Μείωση της τιμής του προϊόντος.

- α) Αν η ελαστικότητα της ζητήσεως είναι μεγαλύτερη από τη μονάδα, τότε η μείωση της τιμής του προϊόντος προκαλεί μεγαλύτερη ποσοστιαία αύξηση της ζητούμενης ποσότητας, οπότε το σύνολο των εισπράξεων θα αυξηθεί. Το παραλληλόγραμμο OQ_1AP_1 , που αντιστοιχεί στην αρχική τιμή OP_1 , είναι μικρότερο από το παραλληλόγραμμο OQ_2BP_2 που εκφράζει το σύνολο των εισπράξεων στη νέα τιμή OP_2 (σχ. 3.4η).

Σχ. 3.4ζ.

Επίδραση της αυξήσεως της τιμής του προϊόντος στις τελικές εισπράξεις του παραγωγού στην περίπτωση της ανελαστικής ζητήσεως.

Σχ. 3.4η.

Επίδραση της μείωσεως της τιμής του προϊόντος στις τελικές εισπράξεις του παραγωγού στην περίπτωση ελαστικής ζητήσεως.

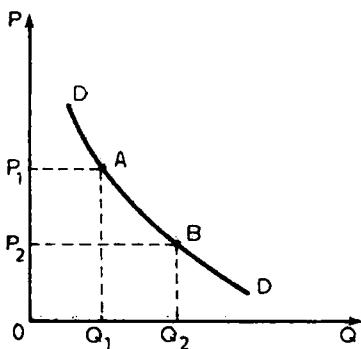
- β) Αν η ελαστικότητα της ζητήσεως είναι ίση με τη μονάδα, $E = 1$, τότε δεν έχουμε καμιά μεταβολή στο σύνολο των εισπράξεων. Αυτό παραμένει σταθερό σε κάθε μείωση της τιμής του προϊόντος, γιατί η ποσοστιαία αύξηση της ζητούμενης ποσότητας είναι ίση με κάθε ποσοστιαία μείωση της τιμής του. Το παραλληλόγραμμο OQ_1AP_1 , είναι ίσο με το παραλληλόγραμμο OQ_2BP_2 που

αντιστοιχεί στο σύνολο των εισπράξεων στη νέα τιμή OP_2 (σχ. 3.4θ).

γ) Αν η ελαστικότητα της ζητήσεως είναι μικρότερη από τη μονάδα, $E < 1$, τότε το σύνολο των εισπράξεων μειώνεται για κάθε νέα μείωση της τιμής του προϊόντος, γιατί η ποσοστιαία μεταβολή της ζητούμενης ποσότητας είναι μικρότερη από την ποσοστιαία μείωση της τιμής του.

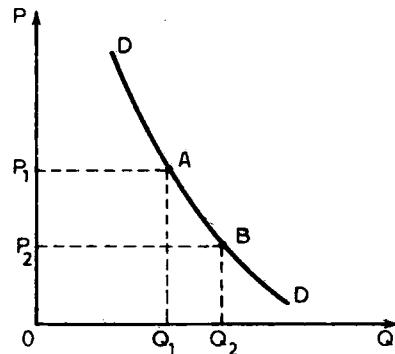
Το παραλληλόγραμμο OQ_1AP_1 , που αντιστοιχεί στο σύνολο των εισπράξεων με την αρχική τιμή OP_1 , είναι μεγαλύτερο από το παραλληλόγραμμο OQ_2BP_2 που αντιστοιχεί στο σύνολο των εισπράξεων με τη νέα τιμή OP_2 (σχ. 3.4i).

Με βάση όσα σημειώθηκαν πιο πάνω μπορούμε να καταλήξουμε στην ακόλουθη διατύπωση των σχέσεων ανάμεσα στο σύνολο των εσόδων από τη διάθεση ενός προϊόντος και στην ελαστικότητα της ζητήσεως ως πρός την τιμή:

Σχ. 3.4θ.

Επίδραση της μειώσεως της τιμής του προϊόντος στις τελικές εισπράξεις του παραγωγού στην περίπτωση που η ελαστικότητα της ζητήσεως είναι ίση με τη μονάδα.

Σχ. 3.4i.

Επίδραση της μειώσεως της τιμής του προϊόντος στις τελικές εισπράξεις του παραγωγού στην περίπτωσή της ανελαστικής ζητήσεως.

- Όταν η ελαστικότητα είναι μεγαλύτερη από τη μονάδα (ζήτηση ελαστική), τότε η σχέση ανάμεσα στη μεταβολή της τιμής και στη μεταβολή των εσόδων είναι αρνητική. Κάθε αύξηση δηλαδή της τιμής διαθέσεως του προϊόντος επιφέρει μείωση των συνολικών εσόδων, ενώ κάθε μείωσή της προκαλεί αντίστοιχα αύξησή των εσόδων.
- Όταν η ελαστικότητα είναι ίση με τη μονάδα, τότε τα έσοδα παραμένουν αμετάβλητα για οποιαδήποτε μετάβολή της τιμής διαθέσεως του προϊόντος.

— Όταν η ελαστικότητα της ζητήσεως είναι μικρότερη από τη μονάδα (ζήτηση ανελαστική), τότε η σχέση ανάμεσα στη μεταβολή της τιμής διαθέσεως του προϊόντος και στο σύνολο των εσόδων είναι θετική. Κάθε αύξηση δηλαδή της τιμής διαθέσεως του προϊόντος προκαλεί αύξηση των συνολικών εισπράξεων, ενώ αντίστοιχα κάθε μείωση της τιμής του προϊόντος επιφέρει μείωση στο σύνολο των εισπράξεων.

Από τα παραπάνω φαίνεται η σημασία που η έννοια της ελαστικότητας της ζητήσεως έχει στη γεωργική οικονομία, καθώς και σε κάθε κλάδο της οικονομίας γενικότερα. Η σημασία της φαίνεται ακόμα περισσότερο στο χώρο του προγραμματισμού και της σχεδιάσεως της παραγωγής των διαφόρων προϊόντων, καθώς και στον καθορισμό των τιμών των διαφόρων προϊόντων, ανάλογα με τη μορφή της ελαστικότητας της ζητήσεως που χαρακτηρίζει κάθε προϊόν.

3.4.2 Εισοδηματική ελαστικότητα για τα αγροτικά προϊόντα.

Σε προηγούμενες σελίδες, μιλώντας για τη ζήτηση των αγροτικών προϊόντων, αναφερθήκαμε και στους παράγοντες που προσδιορίζουν τη ζήτηση αυτή, τους προσδιοριστικούς, όπως λέγονται, παράγοντες της ζητήσεως. Και όπως εξετάσαμε την ελαστικότητα της ζητήσεως ως προς την τιμή με σταθερούς τους άλλους παράγοντες έτσι μπορούμε να εξετάσουμε και την ελαστικότητα αυτή ως προς οποιονδήποτε άλλο προσδιοριστικό παράγοντα, με την προϋπόθεση βέβαια και πάλι ότι όλοι οι άλλοι παράγοντες θα παραμένουν σταθεροί.

Ένας από τους παράγοντες αυτούς ως προς τον οποίο εξετάζεται η ελαστικότητα της ζητήσεως είναι το εισόδημα του καταναλωτή. Εκτός λοιπόν από την ελαστικότητα της ζητήσεως ως προς την τιμή έχομε και την ελαστικότητα ως προς το εισόδημα του καταναλωτή, την **εισοδηματική λεγόμενη ελαστικότητα** των αγροτικών προϊόντων, η οποία στηρίζεται στις μεταβολές του εισοδήματος του καταναλωτικού κοινού.

Έτσι, ως εισοδηματική ελαστικότητα θεωρούμε την ποσοστιαία μεταβολή της ζητούμενης ποσότητας ενός προϊόντος που αντιστοιχεί στην ποσοστιαία μεταβολή του εισοδήματος των καταναλωτών. Η αύξηση του εισοδήματος αυξάνει τη δυνατότητα των καταναλωτών να προμηθεύονται μεγαλύτερες ποσότητες ενός προϊόντος, με την προϋπόθεση ότι η τιμή του προϊόντος παραμένει σταθερή. Αντίθετα, η μείωση του εισοδήματος των καταναλωτών μειώνει τη δυνατότητά τους να προμηθεύονται μεγάλες ποσότητες του συγκεκριμένου προϊόντος. Συνέπεια της μεταβολής αυτής της δυνατότητας των καταναλωτών για την προμήθεια διαφόρων ποσοτήτων από ένα συγκεκριμένο προϊόν είναι να αυξάνει η ζητούμενη ποσότητα ενός προϊόντος με την αύξηση του εισοδήματος των καταναλωτών και αντίστοιχα να μειώνεται, με κάθε μείωσή του.

Η εισοδηματική ελαστικότητα εξαρτάται κυρίως από τη φύση κάθε συγκεκριμένου προϊόντος και κυμαίνεται, θεωρητικά τουλάχιστον, από το μηδέν μέχρι το άπειρο ($0 - \infty$), από την άπειρα ανελαστική δηλαδή ζήτηση μέχρι την άπειρα ελαστική.

Τα προϊόντα που έχουν εισοδηματική ελαστικότητα μικρότερη από τη μονάδα, δηλαδή ανάμεσα στο μηδέν και στη μονάδα, χαρακτηρίζονται ως **αγαθά ή είδη**

πρώτης ανάγκης. Επειδή είναι απαραίτητη για τον άνθρωπο η πλήρης ικανοποίηση των αναγκών του σε τέτοια αγαθά (είδη βασικής διατροφής κλπ.), το επίπεδο ικανοποιήσεως αυτών των αναγκών είναι συνήθως υψηλό. Έτσι, δεν αυξάνει η παραπέρα ζήτηση τέτοιων προϊόντων με την αύξηση του εισοδήματος των καταναλωτών.

Για πολύ χαμηλά όμως εισοδήματα, που δεν επαρκούν για την πλήρη κάλυψη των αναγκών σε τέτοια προϊόντα, η εισοδηματική ελαστικότητα είναι μεγαλύτερη από τη μονάδα, πράγμα που σημαίνει ότι για όσους έχουν πολύ χαμηλό εισόδημα, η ποσοστιαία αύξηση του εισοδήματος προκαλεί μεγαλύτερη ποσοστιαία αύξηση της ζητούμενης ποσότητας, μέχρι βέβαια του σημείου να φθάσουν στο επίπεδο ικανοποίησεως των αναγκών σε είδη πρώτης ανάγκης.

Προϊόντα άλλωστε που η εισοδηματική τους ελαστικότητα είναι μεγαλύτερη από τη μονάδα, χαρακτηρίζονται ως **αγαθά πολυτελείας**. Για τα προϊόντα αυτά όσο αυξάνει το εισόδημα των καταναλωτών, τόσο αυξάνει αντίστοιχα και η ζήτηση τους. Η ποσοστιαία δηλαδή μεταβολή της ζητούμενης ποσότητας είναι μεγαλύτερη από την ποσοστιαία μεταβολή του εισοδήματος των καταναλωτών.

Η εισοδηματική ελαστικότητα της ζητήσεως αγροτικών προϊόντων έχει ιδιαίτερη σημασία για τον παραγωγό και γενικότερα για κάθε γεωργική εκμετάλλευση, κυρίως κατά τον προγραμματισμό της παραγωγής και κατά τη διάρθρωση των καλλιεργειών. Έτσι, η παραγωγή αγροτικών προϊόντων πρώτης ανάγκης δεν θα πρέπει να εκτείνεται πέρα από το όριο ικανοποιήσεως των αναγκών του καταναλωτικού κοινού, όταν αυτό το κοινό έχει υψηλό σχετικά εισόδημα. Αντίθετα, για τέτοιο καταναλωτικό κοινό συμφέρει η παραγωγή αγροτικών προϊόντων πολυτελείας, όπως είναι τα εκτός εποχής προϊόντα που καλλιεργούνται κάτω από ελεγχόμενες τεχνητές κλιματολογικές συνθήκες και ζητούνται ιδιαίτερα από καταναλωτές με υψηλό εισόδημα, προϊόντα δηλαδή που έχουν εισοδηματική ελαστικότητα μεγαλύτερη από τη μονάδα.

3.5 Προβλέψεις ζητήσεως αγροτικών προϊόντων.

Από όσα αναφέρθηκαν ως τώρα σχετικά με τη ζήτηση των αγροτικών προϊόντων, φαίνεται καθαρά πόση σημασία έχει η ζήτηση αυτών των προϊόντων στην όλη οργάνωση και τον προγραμματισμό της παραγωγής. Μια που η παραγωγή αγροτικών προϊόντων μόνο με την κάλυψη της αντίστοιχης ζητήσεως εξασφαλίζει την επίτευξη της τελικής επιδιώξεως κάθε παραγωγικής διαδικασίας, δηλαδή του μεγαλύτερου δυνατού κέρδους με το μικρότερο δυνατό κόστος, η ζήτηση αυτή είναι επόμενο να παίζει καθοριστικό ρόλο στη σχεδίαση και τον προγραμματισμό κάθε γεωργικής παραγωγικής δραστηριότητας.

Στο σημείο αυτό όμως προβάλλει ένα ιδιαίτερα σημαντικό πρόβλημα.

Από την εποχή της σχεδιάσεως μιας γεωργικής παραγωγής μέχρι την περίοδο που τα προϊόντα αυτής της παραγωγής θα είναι έτοιμα να προωθηθούν στην αγορά, περνάει ένα απαραίτητο χρονικό διάστημα, ανάλογα με το συγκεκριμένο προϊόν.

Έτσι, υπάρχουν αγροτικά προϊόντα που το διάστημα αυτό είναι πολύ περιορισμένο (μερικοί μήνες), όπως είναι τα διάφορα ανθοκομικά και λαχανοκομικά προϊ-

όντα, για πολλά εκτείνεται σε ένα ολόκληρο χρόνο, ενώ υπάρχουν άλλα, όπως οι δενδρώσεις καλλιέργειες και τα κτηνοτροφικά προϊόντα, που εκτείνεται σε χρόνια. Ιδιαίτερα για τα πραϊόντα της πιο πάνω δεύτερης και τρίτης κατηγορίας, αυτό σημαίνει ότι ο παραγωγός πρέπει να προβλέψει αρκετό χρονικό διάστημα ενωρίτερα, την αναμενόμενη ζήτηση ορισμένων προϊόντων για τη μελλοντική περίοδο που τα προϊόντα αυτά θα είναι έτοιμα να διατεθούν στην αγορά.

Το πρόβλημα αυτό δείχνει τη σημασία που έχει για τον παραγωγό η πρόβλεψη της αναμενόμενης ζητήσεως ενός προϊόντος κατά την περίοδο που αυτό θα είναι έτοιμο να προωθηθεί στην αγορά. Και αν βέβαια υπάρχουν αρμόδιοι κρατικοί φορείς που ασχολούνται με τη μελέτη και τη διερεύνηση της αγοράς, με τη μελέτη της ζητήσεως αγροτικών προϊόντων, αυτοί είναι δυνατό να παρέχουν στους παραγωγούς στοιχεία σχετικά με τις προβλέψεις ζητήσεως αγροτικών προϊόντων. Όπου όμως δεν υπάρχουν τέτοιοι φορείς ή για τις περιπτώσεις προϊόντων με τη ζήτηση των οποίων δεν ασχολούνται τέτοιοι φορείς, είναι υποχρεωμένος ο παραγωγός να αντιμετωπίζει μόνος του το πρόβλημα αυτό.

Τόσο ο παραγωγός όσο και οι αρμόδιοι φορείς που ασχολούνται με τη μελέτη και την έρευνα της ζητήσεως των αγροτικών προϊόντων, στην προσπάθειά τους να προβλέψουν την αναμενόμενη ζήτηση αγροτικών προϊόντων, θα πρέπει να στηριχθούν σε ορισμένα σημεία, ορισμένους παράγοντες που αποτελούν δείκτες της προβλεπόμενης ζητήσεως αγροτικών προϊόντων. Τέτοιοι παράγοντες μπορούν να θεωρηθούν βασικά οι ακόλουθοι:

- Ο βαθμός καλύψεως των αναγκών της εγχώριας αγοράς σε ορισμένα προϊόντα.

Υπάρχουν ορισμένα προϊόντα για τα οποία η εγχώρια παραγωγή δεν καλύπτει τις αντίστοιχες ανάγκες της εγχώριας καταναλώσεως. Έτσι είμαστε υποχρεωμένοι να καταφεύγομε σε εισαγωγές τέτοιων προϊόντων από ξένες χώρες, πράγμα που οδηγεί στη διάθεση πολύτιμου συναλλάγματος. Για τα προϊόντα αυτά, στο ύψος που φθάνει το αντίστοιχο έλλειμμα θα φθάνει ασφαλώς και η ζήτησή τους στην αγορά. Στην περίπτωση αυτή ο παραγωγός, με την ενημέρωσή του σχετικά με το ύψος του σχετικού ελλείμματος, μπορεί να προβλέψει την αναμενόμενη ζήτηση σε τέτοιου είδους προϊόντα. Ο πίνακας 3.5.1 παρουσιάζει το γεωργικό ισοζύγιο των διαφόρων αγροτικών προϊόντων για το 1983 σε δραχμές και δείχνει για ποια από τα αγροτικά μας προϊόντα το ισοζύγιο αυτό είναι αρνητικό.

Μελετώντας το ισοζύγιο αυτό ο παραγωγός μπορεί να ενημερωθεί για ποια προϊόντα παρουσιάζει έλλειμμα η εγχώρια παραγωγή και φυσικά προβλέπεται ανάλογη ζήτηση στην αγορά.

- a) Οι δυνατότητες εξαγωγής ορισμένων προϊόντων σε ξένες αγορές.

Για ορισμένα προϊόντα, παρά την κάλυψη των αναγκών της εγχώριας αγοράς, υπάρχουν δυνατότητες εξαγωγής τους σε ξένες χώρες. Οι δυνατότητες αυτές αποτελούν μια πρόβλεψη για την αναμενόμενη ζήτησή τους.

Φυσικά, στοιχεία για τη ζήτηση τέτοιων προϊόντων σε ξένες χώρες δεν είναι εύκολο να εξασφαλίσει μόνος του ο παραγωγός. Οι συνεταιριστικές οργανώσεις της περιοχής ή οι αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες είναι εύκολο να τον ενημερώνουν σχετικά.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.5.1.
Γεωργικό Ισοζύγιο των ετών 1981, 1982, 1983
(Ελληνική Γεωργία 1983, Υπουργείο Γεωργίας, Αθήνα 1984)

ΓΕΩΡΓΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ										
Τιμές τρέχουσες				Ποσά σε εκατ. δρχ.						
Ομάδες προϊόντων	ΕΟΚ	1981		ΕΟΚ	1982		ΕΟΚ	1983		
		Λοιπές χώρες	Σύνολο		Λοιπές χώρες	Σύνολο		Λοιπές χώρες	Σύνολο	
A) ΦΥΤΙΚΑ		14648	13822	28470	21291	17581	38872	37106	23707	60814
Δημητριακά	-873	4152	3279	-5253	5241	-12	2374	9763	12138	
Φρούτα και λαχανικά	20959	13465	34369	28482	16511	45003	35481	18505	53986	
Ζάχαρη και παρασκευάσματα	-3989	164	-3825	-78	199	115	145	600	746	
Καφές, κακάο, τσάι, μπαχαρικά	-751	-4104	-4855	-1106	-5269	-6375	-1441	-7238	-8679	
Καπνός	1062	7197	8259	862	9442	10304	954	12761	13715	
Ελαιούχοι σπόροι	17	-1770	-1753	5	-2660	-2655	23	-4944	-4921	
Φυτικές υφαντικές ύλες	-82	-6366	-6448	-58	-5633	-5691	827	-7000	-6173	
Άμυλα, ινσουλίνη, γλουτένη	-67	-84	-151	-96	-80	-176	-147	-29	-176	
Καουτσούκ φυσικό	-11	-515	-526	-9	-516	-525	-32	-750	-782	
Ζωατροφές	-1617	1743	126	-1468	352	-1116	-1708	2038	960	
B) ΖΩΙΚΑ	-23754	-1754	-25508	-40221	-4823	-45044	-59718	-6550	-66268	
Ζώντα ζώα	-72	-385	-457	-79	-928	-1007	-285	-1675	-1960	
Κρέατα	-12459	-2216	-14675	-24744	-4615	-29359	-40007	-5818	-45825	
Γαλακτοκομικά και ουγά	-11001	-271	-11272	-15124	58	-15066	-19095	625	-18470	
Δέρματα	-222	1.118	896	-274	662	388	-331	318	-13	
Γ) ΑΛΙΕΙΑΣ	-481	-2603	-3084	-1122	-2942	-4064	-451	-3611	-4062	
Ψάρια κλπ.	-481	-2603	-3084	-1122	-2942	-4064	-451	-3611	-4062	
Δ) ΔΑΣΙΚΑ	-52	-5395	-5447	-33	-7164	-7197	-326	-10115	-10441	
Ξυλεία και φελλός	-52	-5395	-5447	-33	-7164	-7197	-326	-10115	-10441	
Ε) ΛΟΙΠΑ	-944	1874	930	416	2963	3379	14967	4245	19222	
Ακατέργαστες πρώτες ύλες	-434	-30	-464	-505	113	-392	-882	10	-872	
Έλαια, λίπη και παρασκευά-										
σματά τους	-167	784	617	2408	1972	4380	18525	2770	21295	
Τρόφιμα	-797	427	-370	-1096	89	-1007	-2434	239	-2194	
Ποτά	454	693	1147	-391	789	398	-234	1226	992	
Σύνολο γεωργικών προϊόντων	-10583	5944	-4639	-19669	5815	-14054	-8413	7676	-737	
Σύνολο προϊόντων χώρας	-144188	111922	-256110	-174827	-204812	-379639	-200910	-284733	-455643	

β) Η τάση που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια στη ζήτηση ορισμένων προϊόντων.

Όταν ορισμένα προϊόντα παρουσιάζουν ανοδική πορεία στη ζήτησή τους κατά τα τελευταία χρόνια, αυτό αποτελεί σοβαρή ένδειξη ότι η τάση αυτή θα συνεχισθεί εφόσον η συνολική παραγωγή τους παραμένει ακόμα σε χαμηλά σχετικά επίπεδα. Αυτό αποτελεί σοβαρή ένδειξη προβλέψεως για αυξανόμενη ζήτηση.

γ) Η αύξηση του εισοδήματος των καταναλωτών.

Όσο αυξάνει το εισόδημα των καταναλωτών φυσικό είναι να αυξάνει και η ζήτηση ορισμένων αγροτικών προϊόντων, τουλάχιστον όσων η εισοδηματική ελαστικότητα είναι μεγαλύτερη από τη μονάδα. Έτσι η ανοδική τάση στο εισόδημα του καταναλωτή αποτελεί στοιχείο προβλέψεως για αντίστοιχη ζήτηση ορισμένων προϊόντων.

Η υπεύθυνη Πολιτεία που ενδιαφέρεται για το σύνολο της οικονομικής αναπτύξεως της χώρας και φυσικά και για τη γεωργική μας ανάπτυξη, με τον βασικά υπεύθυνο για τα θέματα της γεωργικής παραγωγής φορέα, το Υπουργείο Γεωργίας, έρχεται στο πλευρό του παραγωγού για να τον βοηθήσει στην επίλυση του προβλήματος, την πρόβλεψη δηλαδή της ζητήσεως αγροτικών προϊόντων.

Έτσι, στα μακροπρόθεσμα προγράμματα οικονομικής αναπτύξεως βασικό πρόβλημα αποτελεί πάντοτε η πρόβλεψη της ζητήσεως διαφόρων αγροτικών προϊόντων και η λήψη των αντιστοίχων μέτρων για την παρακίνηση και τη διευκόλυνση των παραγωγών να στραφούν προς την παραγωγή τέτοιων προϊόντων.

Το τελευταίο πενταετές πρόγραμμα γεωργικής αναπτύξεως που έχει διατυπωθεί από το Υπουργείο Γεωργίας στην τελική του μορφή (Πενταετές Πρόγραμμα Γεωργικής Αναπτύξεως 1983-1987, Αθήνα 1985, έκδοση Υπουργείου Γεωργίας), περιέχει για όλα τα αγροτικά μας προϊόντα στοιχεία που μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως βάση για προβλέψεις της ζητήσεως τέτοιων προϊόντων στην εγχώρια και τις ξένες αγορές.

Συχνά επίσης το Υπουργείο Γεωργίας με ειδικές εκδόσεις ή με άλλες σχετικές δραστηριότητες ενημερώνει τους παραγωγούς σχετικά με την προβλεπόμενη ζήτηση σε ορισμένα προϊόντα και καταστρώνει σχέδια παρακινήσεως των παραγωγών για κατάλληλη διάρθρωση των καλλιεργειών και οργάνωση της παραγωγής.

Απομένει για τους παραγωγούς να συνεργάζονται στενά με τους εκπροσώπους των αρμοδίων υπηρεσιών και να ακολουθούν πρόθυμα και προσεκτικά τις σχετικές υποδείξεις τους σχετικά με την κατάλληλη διάρθρωση των καλλιεργειών τους.

Ερωτήσεις – Ασκήσεις

1. Τι θεωρούμε ως ζήτηση αγροτικών προϊόντων;
2. Τι εννοούμε ως άμεση και τι ως έμμεση ζήτηση αγροτικών προϊόντων;
3. Ποια είναι η σημασία της προβλέψεως της ζητήσεως αγροτικών προϊόντων για τον επιχειρηματία παραγωγό;
4. Αναλύστε τη σημασία της προβλέψεως της ζητήσεως αγροτικών προϊόντων για τον προγραμματισμό της γεωργικής παραγωγής.

5. Τι εξασφαλίζει για τη χώρα ο κατάλληλος προσανατολισμός της γεωργικής παραγωγής;
6. Ποια η σημασία για το κράτος της προβλέψεως της ζητήσεως των αγροτικών προϊόντων;
7. Ποιοι παράγοντες προσδιορίζουν τη ζήτηση των αγροτικών προϊόντων;
8. Αναλύστε τον τρόπο σύμφωνα με τον οποίο οι τιμές άλλων αγροτικών προϊόντων επηρεάζουν τη ζήτηση ενός συγκεκριμένου προϊόντος.
9. Τι εννοούμε ως ελαστικότητα της ζητήσεως ενός προϊόντος ως προς την τιμή;
10. Δώστε τον ορισμό της μηδενικής ή άπειρα ανελαστικής ζητήσεως. Αναφέρετε συγκεκριμένα παραδείγματα άπειρα ανελαστικής ζητήσεως αγροτικών προϊόντων.
11. Δώστε τον ορισμό της άπειρα ελαστικής ζητήσεως. Αναφέρετε παραδείγματα άπειρα ελαστικής ζητήσεως αγροτικών προϊόντων.
12. Δώστε τον ορισμό της μοναδιαίας ελαστικότητας.
13. Ποιες επιπτώσεις έχει η αύξηση της τιμής του προϊόντος στο σύνολο των εισπράξεων του παραγωγού στις διάφορες μορφές ελαστικότητας της ζητήσεως (ελαστικής, μοναδιαίας, ανελαστικής);
14. Σχεδιάστε την επίδραση της αυξήσεως της τιμής του προϊόντος στην περίπτωση της ανελαστικής ζητήσεως.
15. Ποιες επιπτώσεις έχει η μείωση της τιμής του προϊόντος στο σύνολο των εισπράξεων του παραγωγού στις διάφορες μορφές της ελαστικότητας της ζητήσεως;
16. Σχεδιάστε την επίδραση της μειώσεως της τιμής του προϊόντος στην περίπτωση της ελαστικής ζητήσεως του προϊόντος.
17. Τι εννοούμε ως εισοδηματική ελαστικότητα της ζητήσεως για τα αγροτικά προϊόντα;
18. Ποιοι παράγοντες μπορούν να θεωρηθούν ως δείκτες προβλέψεως της ζητήσεως αγροτικών προϊόντων;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ ΤΟ ΚΟΣΤΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

4.1 Έννοια του κόστους παραγωγής.

Για την παραγωγή οποιουδήποτε γεωργικού προϊόντος χρησιμοποιούνται ορισμένοι παραγωγικοί συντελεστές, που έχουν ο καθένας και μια ορισμένη αξία. Η αξία τους αντιπροσωπεύει τα χρήματα που διέθεσε ο παραγωγός για να τους αποκτήσει και τα χρήματα που απαιτούνται για τη διατήρηση ή τη συντήρησή τους ή το εισόδημα που θα είχε ο παραγωγός αν τους χρησιμοποιούσε σε άλλες παραγωγικές δραστηριότητες. Η παραγωγή λοιπόν διαφόρων αγροτικών προϊόντων επιβαρύνεται με την αξία των παραγωγικών συντελεστών που έχουν χρησιμοποιηθεί για την παραγωγή του. Και η αξία αυτή των παραγωγικών συντελεστών εκφράζει τη συνολική δαπάνη που έχει καταβληθεί για την παραγωγή μιας ορισμένης ποσότητας προϊόντων.

Αν τώρα διαιρέσομε αυτή τη συνολική δαπάνη με την ποσότητα του προϊόντος που έχει παραχθεί έχουμε το λεγόμενο **κόστος κατά μονάδα προϊόντος**.

Το κόστος αυτό, που δίνεται σε δραχμές κατά μονάδα προϊόντος, εκφράζει το ποσό των δραχμών που στοίχισε στην παραγωγή η παραγωγή μιας μονάδας του συγκεκριμένου προϊόντος.

Η έννοια του κόστους είναι ιδιαίτερα σημαντική σε κάθε παραγωγική οικονομική δραστηριότητα, γιατί βασική επιδίωξη κάθε τέτοιας δραστηριότητας είναι η επίτευξη του μεγαλύτερου δυνατού καθαρού κέρδους. Το κέρδος αυτό είναι συνάρτηση τριών βασικών παραγόντων:

- Της τιμής διαθέσεως του προϊόντος που διατίθεται στην αγορά.
- Της ποσότητας του προϊόντος που διατίθεται στην αγορά.
- Του κόστους παραγωγής κατά μονάδα προϊόντος.

Με βάση αυτούς τους παράγοντες υπολογίζουμε το συνολικό καθαρό κέρδος του παραγωγού. Αν από την τιμή διαθέσεως κατά μονάδα προϊόντος αφαιρέσομε το αντίστοιχο κατά μονάδα κόστος, έχομε το ζητούμενο καθαρό κέρδος.

Φυσικά εδώ αναφερόμαστε στο κόστος παραγωγής, στο κόστος δηλαδή που έχει για τον παραγωγό η παραγωγή μιας μονάδας από το συγκεκριμένο προϊόν που το λέμε επίσης και **κόστος παραγωγού** και θα πρέπει πάντα να το διακρίνουμε από το λεγόμενο **κόστος αγοράς**. Το κόστος αγοράς το βρίσκουμε, αν στο κόστος παραγωγού προσθέσσομε και τις δαπάνες συσκευασίας, μεταφοράς και διαθέσεως του προϊόντος στην αγορά.

Το κόστος παραγωγής αναφέρεται επίσης στο κόστος που η παραγωγή ενός προϊόντος είχε για μια συγκεκριμένη γεωργική εκμετάλλευση ή για τις εκμεταλλεύ-

σεις μιας ορισμένης περιοχής. Η διευκρίνιση αυτή είναι απαραίτητη γιατί το κόστος παραγωγής είναι δυνατόν να διαφέρει από εκμετάλλευση σε εκμετάλλευση, από παραγωγό σε παραγωγό ή από περιοχή σε περιοχή.

Η διαδικασία για τον υπολογισμό του κόστους παραγωγής διαφόρων προϊόντων λέγεται και **κοστολόγηση** των προϊόντων.

4.2 Σκοπός κοστολογήσεως αγροτικών προϊόντων.

Δεδομένου ότι βασική επιδίωξη κάθε παραγωγού είναι η επίτευξη του μεγαλύτερου δυνατού κέρδους, του μεγαλύτερου δυνατού καθαρού οικονομικού αποτέλεσματος, τρεις είναι βασικά οι δυνατότητες που έχει για την επίτευξη αυτου του σκοπού. Η αύξηση της ποσότητας των παραγομένων προϊόντων, η μείωση του κόστους παραγωγής και η εξασφάλιση των μεγαλυτέρων τιμών διαθέσεως των παραγομένων προϊόντων.

Προκειμένου να υπολογίσει ο παραγωγός το καθαρό κέρδος που θα πρέπει κατά προσέγγιση να περιμένει από την εκμετάλλευσή του, θα πρέπει βασικά να είναι σε θέση να υπολογίσει τις τρεις αυτές μεταβλητές που καθορίζουν το καθαρό του κέρδος.

Η ποσότητα των προϊόντων που αναμένεται να του δώσει η εκμετάλλευσή του είναι εύκολο να υπολογισθεί. Με βάση τη μέση απόδοση κατά μονάδα καλλιεργούμενης εκτάσεως ή κατά εκτρεφόμενο παραγωγικό ζώο και τη συνολική καλλιεργούμενη έκταση ή τον αριθμό των εκτρεφομένων ζώων, είναι εύκολος αυτός ο υπολογισμός.

Η τιμή, εξ άλλου, διαθέσεως των προϊόντων είναι εύκολο να υπολογισθεί γιατί είναι συνήθως γνωστή και είναι συνάρτηση της ζητήσεως και της ποσότητας των προϊόντων που διατίθεται στην αγορά.

Η μεταβλητή που χρειάζεται προσεκτικό υπολογισμό είναι το κόστος των παραγομένων προϊόντων.

Λόγοι που επιβάλλουν τον υπολογισμό του κόστους παραγωγής, είναι οι ακόλουθοι:

α) Από τις τρεις μεταβλητές που καθορίζουν το καθαρό κέρδος σε κάθε γεωργική επιχείρηση, το κόστος παραγωγής είναι εκείνη που μπορεί δξιόλογα να επηρεάσει ο παραγωγός.

Η αύξηση της παραγόμενης ποσότητας είναι συνάρτηση των διαθεσίμων συντελεστών της παραγωγής και ιδιαίτερα του συντελεστή **έδαφος** που είναι συνήθως δεδομένος σε κάθε γεωργική εκμετάλλευση.

Οι επιτυγχανόμενες τιμές διαθέσεως των προϊόντων στην αγορά δεν είναι επίσης δυνατό να επηρεασθούν ή τουλάχιστον να επηρεασθούν σημαντικά από τον παραγωγό. Οι ποσότητες των ίδιων προϊόντων που προσφέρονται στην αγορά και από άλλους παραγωγούς και η ζήτηση των προϊόντων από το καταναλωτικό κοινό είναι παράγοντες που συντελούν στον καθορισμό των επιτυγχανομένων τιμών. Τους παράγοντες αυτούς, όπως είναι ευνόητο, δεν είναι δυνατό να επηρεάσει ο παραγωγός.

β) Όταν ο παραγωγός δεν είναι σε θέση να υπολογίσει το κόστος των παραγομένων προϊόντων δεν είναι δυνατό να γνωρίζει αν το τελικό οικονομικό αποτέλε-

σμα της εκμεταλλεύσεως τού είναι θετικό. Το ότι κατορθώνει με τα έσοδα της εκμεταλλεύσεως να καλύπτει τα έξοδά της και να αντιμετωπίζει τις δαπάνες συντηρήσεως της οικογένειάς του, δεν σημαίνει ότι η εκμετάλλευσή του εξασφαλίζει αξιόλογο καθαρό κέρδος. Συχνά η κάλυψη των δαπανών της εκμεταλλεύσεως και των δαπανών συντηρήσεως του αποτελούν απλώς την αμοιβή της καταβαλόμενης από τον ίδιο και τα άλλα μέλη της οικογένειάς του εργασίας ή τη βασική αμοιβή των άλλων διατιθεμένων συντελεστών της παραγωγής και όχι το καθαρό κέρδος της επιχειρήσεως.

γ) Ο υπολογισμός του κόστους παραγωγής θα φέρει στην επιφάνεια εκείνους τους συντελεστές, που επιβαρύνουν περισσότερο την παραγωγή και ανεβάζουν το κόστος των παραγομένων προϊόντων. Αυτό θα κατευθύνει τον επιχειρηματία παραγωγό στη λήψη των καταλλήλων μέτρων για τη μεγαλύτερη δυνατή μείωση των επιβαρύνσεων αυτών.

δ) Ο υπολογισμός του κόστους των παραγομένων προϊόντων θα δείξει εκείνες τις καλλιέργειες, που παρουσιάζουν το μικρότερο κόστος και, σε συνδυασμό με τις επιτυχανόμενες τιμές διαθέσεως των προϊόντων, εξασφαλίζουν το καλύτερο οικονομικό αποτέλεσμα. Έτσι, θα οδηγηθεί ο επιχειρηματίας παραγωγός να προχωρήσει στις ενδεικυόμενες οργανωτικές και διαρθρωτικές μεταβολές, που θα βελτιώσουν την αποδοτικότητα της εκμεταλλεύσεώς του.

ε) Ο υπολογισμός του κόστους των προϊόντων θα δώσει στον παραγωγό τη δυνατότητα να επισημάνει εκείνη τη μορφή των διαφόρων συντελεστών της παραγωγής, που εξασφαλίζει τη μικρότερη δυνατή επιβάρυνση στην εκμετάλλευσή του και, φυσικά, το μεγαλύτερο καθαρό κέρδος. Τα συγκριτικά στοιχεία του κόστους των εκτελουμένων εργασιών με τα χέρια ή με κατάλληλα μηχανήματα, το συγκριτικό κόστος διαφόρων γεωργικών μηχανημάτων και η συμβολή των διαφόρων μορφών κεφαλαίου στο καθαρό κέρδος της εκμεταλλεύσεως, θα έλθουν στην επιφάνεια μόνο με τον υπολογισμό του κόστους παραγωγής των προϊόντων.

σ) Στο χώρο των κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων ο υπολογισμός του κόστους των προϊόντων θα δώσει στον κτηνοτρόφο παραγωγό τη δυνατότητα να ξεχωρίσει το μέγεθος της κτηνοτροφικής μονάδας, το είδος ή τη φυλή των ζώων και το σύστημα εκτροφής που του εξασφαλίζουν το μεγαλύτερο καθαρό κέρδος, και, φυσικά, τη δυνατότητα να προσαρμόσει ανάλογα την παραγωγική δραστηριότητά του.

ζ) Ο υπολογισμός του κόστους θα δώσει, επίσης, στον παραγωγό τη δυνατότητα να σταθμίσει το optimum της ποσότητας κάθε συντελεστή της παραγωγής που σύμφωνα με το νόμο της μη ανάλογης αποδόσεως, εξασφαλίζει το optimum της αποδόσεως της εκμεταλλεύσεως.

η) Σε περίπτωση οποιασδήποτε παραγωγικής συνεργασίας με συνάδελφούς του παραγωγούς, ο υπολογισμός του κόστους παραγωγής θα δώσει στον παραγωγό τη δυνατότητα να εκτιμήσει τη συμβολή της παραγωγικής συνεργασίας στην οικονομικότητα της εκμεταλλεύσεώς του. Αυτό θα τον ενισχύσει περισσότερο στην προσπάθεια αυτή και θα συντελέσει στην ευρύτερη ανάπτυξη της δημιουργικής συνεργασίας μεταξύ των παραγωγών.

θ) Ο παραγωγός συχνά προβαίνει στη σύναψη καλλεργητικών ή άλλων παραγωγικών δανείων. Χωρίς τον υπολογισμό του κόστους παραγωγής δεν είναι δυνατό να καθορίσει αν τα δάνεια αυτά συμβάλλουν θετικά ή αρνητικά στην εκμετάλ-

λευσή του. Ο υπολογισμός του κόστους όχι μόνο θα του δώσει απάντηση στο ερώτημα αυτό, αλλά και θα τον κατευθύνει στην παραγωγικότερη αξιοποίηση των δανείων.

Ι) Συχνά ο παραγωγός ενημερώνεται για μια νεώτερη γεωργική τεχνολογία, για μια νέα καλλιέργεια, για ένα καινούργιο μηχάνημα, ή για μια νέα μέθοδο εκτελέσεως ορισμένων καλλιεργητικών εργασιών, αλλά δύσκολα αποδέχεται έστω και τη δοκιμαστική εφαρμογή τους. Η εφαρμογή όμως όλων αυτών των νέων δεδομένων, με παράλληλο υπολογισμό του κόστους παραγωγής, θα του δώσει τη δυνατότητα να αξιολογήσει τη σημασία τους και θα τον οδηγήσει στην εύκολη αποδοχή εκείνων που θα πεισθεί ότι συμβάλλουν θετικά στην εκμετάλλευσή του.

ια) Η επιδιωκόμενη είσοδός μας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, αλλά και η προσπάθεια κατακτήσεως νέων αγορών για τα γεωργικά μας προϊόντα, αναγκάζει τη γεωργία μας να εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από τις διεθνείς τιμές των διαφόρων προϊόντων της. Ο υπολογισμός του κόστους παραγωγής θα μας δώσει τη δυνατότητα να δοκιμάσουμε την αντοχή της γεωργικής μας παραγωγής στο διεθνή συναγωνισμό και να καθορίσουμε εκείνα τα προϊόντα που μπορούν να έχουν συναγωνίσιμο κόστος με τα ίδια προϊόντα άλλων ανταγωνιστικών χωρών.

ιβ) Σε περίπτωση που το κόστος των προϊόντων μας είναι υψηλό και τα προϊόντα μας δεν μπορούν να αντέξουν σε ένα διεθνή συναγωνισμό, η ανάλυση του κόστους θα μας βοηθήσει να επισημάνουμε εκείνα τα σημεία στα οποία το κόστος παραγωγής μπορεί να συμπιεσθεί ώστε τα προϊόντα μας να γίνουν συναγωνίσιμα.

ιγ) Η Πολιτεία παίρνει ορισμένα μέτρα αγροτικής πολιτικής για να βοηθήσει την καλύτερη δυνατή ανάπτυξη της γεωργίας και τη στήριξη του εισοδήματος των γεωργών.

Η μελέτη των μέτρων αυτών απαιτεί οπωσδήποτε τη γνώση του κόστους παραγωγής των αγροτικών μας προϊόντων, ώστε τα μέτρα αυτά να είναι θετικά για τους παραγωγούς αλλά και ανάλογα με τις δυνατότητες της όλης μας εθνικής οικονομίας.

4.3 Δυσκολίες στον υπολογισμό του κόστους παραγωγής των γεωργικών μας προϊόντων.

Ο ακριβής υπολογισμός του κόστους οποιουδήποτε προϊόντος της παραγωγής δραστηριότητας του ανθρώπου δεν είναι πάντα εύκολος, λόγω του μεγάλου αριθμού και της ποικιλομορφίας των συντελεστών που συμμετέχουν σε κάθε παραγωγική διαδικασία.

Και στη Βιομηχανία καθώς και σε πολλούς άλλους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, ο υπολογισμός του κόστους των παραγομένων προϊόντων είναι επίσης δύσκολος. Οι χρησιμοποιούμενοι όμως συντελεστές της παραγωγής είναι εύκολο να υπολογισθούν, όπως επίσης και οι αποδόσεις των συντελεστών αυτών για μια ορισμένη παραγωγική διαδικασία. Έτσι ευκολύνεται κάπως και ο υπολογισμός έστω και με κάποια προσέγγιση του κόστους παραγωγής των προϊόντων.

Στο χώρο της γεωργικής και κτηνοτροφικής παραγωγής οι λόγοι που κάνουν δύσκολο τον υπολογισμό του κόστους παραγωγής είναι οι ακόλουθοι:

α) Στη γεωργική παραγωγή υπεισέρχονται όπως είπαμε και πιο πάνω, πολλοί αστάθμητοι παράγοντες, όπως είναι ιδιαίτερα οι κλιματολογικές συνθήκες, που είναι δυνατό να αυξομοιώνουν σε μεγάλο βαθμό την παραγωγή. Δεδομένου όμως ότι το ύψος της παραγωγής κατά μονάδα χρησιμοποιούμενου συντελεστή της παραγωγής, είναι βασικός προσδιοριστικός παράγοντας του κόστους, η διακύμανσή της προκαλεί ιδιαίτερα σοβαρές δυσκολίες στον υπολογισμό του κόστους παραγωγής.

β) Σπάνια η γεωργική εκμετάλλευση ασχολείται με την καλλιέργεια ενός μόνο προϊόντος. Έτσι, στην περίπτωση διαφόρων καλλιεργειών είναι δύσκολο να υπολογισθεί με ακρίβεια η επιβάρυνση των διαφόρων συντελεστών σε κάθε καλλιέργεια, ώστε να υπολογισθεί ανάλογα και το κόστος του αντίστοιχου προϊόντος. Είναι, δύσκολο, π.χ. να υπολογισθούν τα ημερομίσθια του παραγωγού ή εργατών ξεχωριστά για κάθε κλάδο παραγωγής ή η επιβάρυνση από τη χρήση των γεωργικών μηχανημάτων της εκμεταλλεύσεως στα διάφορα παραγόμενα προϊόντα. Με βάση τη δυσκολία αυτή, πολλοί υποστηρίζουν ότι αντί για τον υπολογισμό του κόστους για κάθε προϊόν μιας συγκεκριμένης εκμεταλλεύσεως, καλύτερα να γίνεται ο γενικός υπολογισμός του συνολικού κόστους της εκμεταλλεύσεως και του συνολικού καθαρού οικονομικού αποτελέσματος.

γ) Πολλές εργασίες που γίνονται για την καλλιέργεια ορισμένου προϊόντος επηρεάζουν την απόδοση άλλου προϊόντος, του οποίου η καλλιέργεια θα ακολουθήσει στην ίδια έκταση. Έτσι είναι δύσκολο να υπολογισθεί η ανάλογη επιβάρυνση σε κάθε προϊόν από το κόστος της συγκεκριμένης εργασίας. Μια βάθια άροση, π.χ., δεν επηρεάζει ευεργετικά μόνο την καλλιέργεια που θα την ακολουθήσει άμεσα, αλλά και τις μετέπειτα καλλιέργειες. Αν το κόστος της αρόσεως αυτής επιβαρύνει μόνο την άμεση καλλιέργεια, τότε υπολογίζομε αυξημένο κόστος για τα προϊόντα της και μειωμένο για τα προϊόντα των καλλιεργειών που θα ακολουθήσουν.

δ) Η έγκαιρη επέμβαση του παραγωγού για την προστασία της παραγωγής, ή για τη λήψη μέτρων που επηρεάζουν την απόδοση των καλλιεργειών, είναι δυνατό να συντελέσει στη σημαντική αύξηση της παραγωγής και φυσικά στη μείωση του κόστους.

Σε περίπτωση όμως μειωμένης παραγωγής θα είναι δύσκολο να υπολογισθεί σε τι ποσοστό η μείωση αυτή οφείλεται στην αδυναμία του παραγωγού να δράσει έγκαιρα και είναι ενδεχόμενο το αυξημένο κόστος να αποδοθεί λανθασμένα σε άλλους συντελεστές.

ε) Το ύψος της παραγωγής και η μορφή των γεωργικών μας εκμεταλλεύσεων δεν διευκολύνει τον υπολογισμό των παραγωγικών επιβαρύνσεων των διαφόρων καλλιεργειών και, φυσικά, του κόστους παραγωγής. Το μικρό μέγεθος των εκμεταλλεύσεων και ιδιαίτερα ο πολυτεμαχισμός της γεωργικής ιδιοκτησίας με την απώλεια χρόνου για τη μετακίνηση του παραγωγού ή των εργατών, με τη μείωση της αποδόσεως των γεωργικών μηχανημάτων ή τη δυσκολία χρησιμοποιήσεώς τους, δυσχεραίνουν τον υπολογισμό των σχετικών επιβαρύνσεων της παραγωγής.

στ) Το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο των αγροτών μας κάνει ιδιαίτερα δύσκολη την τήρηση των βασικών οικονομικών στοιχείων που είναι απαραίτητα για τον υπολογισμό του κόστους παραγωγής των προϊόντων και που θα τους βοηθούσε στην καλύτερη, ορθολογικότερη και οικονομικότερη οργάνωση της εκμεταλλεύσεώς τους.

4.4 Στοιχεία κόστους παραγωγής.

Τα στοιχεία του κόστους παραγωγής είναι οι διάφορες δαπάνες που γίνονται για την παραγωγή ορισμένων προϊόντων και αναφέρονται στο σύνολο των επιβαρύνσεων που επιφέρουν οι διάφοροι χρησιμοποιούμενοι συντελεστές της παραγωγής. Έτσι, τα στοιχεία του κόστους παραγωγής των γεωργικών προϊόντων θα τα υπολογίσουμε κατά συντελεστή της παραγωγής.

Εδαφος: Ο συντελεστής αυτός επιβαρύνει το κόστος παραγωγής των διαφόρων προϊόντων με το λεγόμενο **ενοίκιο εδάφους**. Χωρίς καμιά επέμβαση του παραγωγού, το έδαφος μας εξασφαλίζει μια φυσική πρόσοδο που είναι η αξία του χόρτου που φυτρώνει και αναπτύσσεται ελεύθερα. Δεδομένου ότι με την καλλιέργεια έχανται η πρόσοδος αυτή, η αξία της θα πρέπει να επιβαρύνει αντίστοιχα την καλλιέργεια που θα αναπτυχθεί.

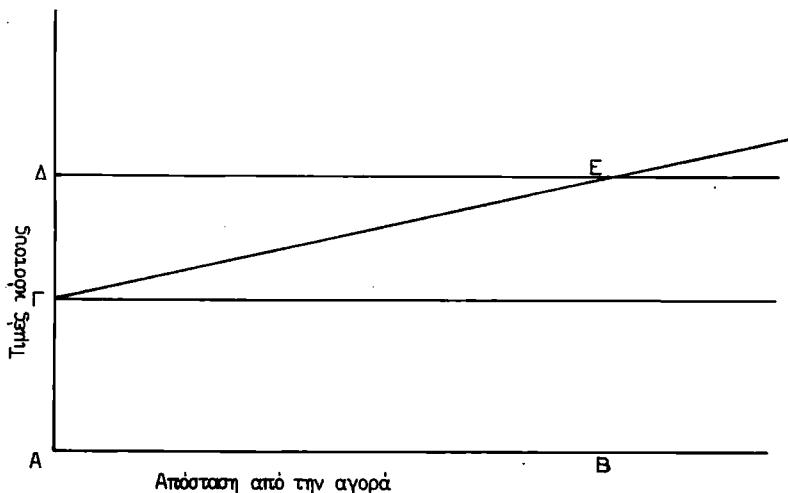
Αν την έκταση της εκμεταλλεύσεώς του δεν την αξιοποιούσε μόνος του ο παραγωγός, αλλά την διέθετε με ενοίκιο σε άλλους παραγωγούς, θα εξασφαλίζε ένα καθαρό κέρδος, το **ενοίκιο του εδάφους**. Το έσοδο αυτό, που δεν το εισπράττει ο παραγωγός όταν καλλιεργεί μόνος του τα εδάφη της εκμεταλλεύσεώς του, θα πρέπει να υπολογισθεί σαν επιβάρυνση του καλλιεργούμενου φυτού.

Το ποσό του ενοίκιου είναι ανάλογο με την ποιότητα του εδάφους. Όσο πιο γόνιμο είναι, οπότε μεγαλύτερες θα είναι και οι αποδόσεις του, τόσο μεγαλύτερο θα πρέπει να είναι και το ενοίκιο του. Είναι ανάλογο, επίσης, με τη θέση του εδάφους. Όσο πιο κοντά είναι στον τόπο διαμονής του παραγωγού, τόσο λιγότερο επιβαρύνει την εκμετάλλευση με δαπάνες μετακινήσεως του παραγωγού, των μελών της οικογένειάς του και των γεωργικών μηχανημάτων, εργαλείων και εφοδίων. Όσο μακρύτερα, επίσης, είναι το έδαφος από τον τόπο διαθέσεως των προϊόντων, τόσο περισσότερο επιβαρύνεται η παραγωγή με τις δαπάνες μεταφοράς. Στην περίπτωση αυτή είναι μειωμένο το ενοίκιο του εδάφους προκειμένου να αντισταθμισθεί η προκαλούμενη επιβάρυνση στο κόστος παραγωγής από τις αυξημένες δαπάνες μεταφοράς.

Η σχέση αυτή καθαρής προσόδου ή ενοίκιο του εδάφους και της θέσεώς του σε σχέση με τον τόπο διαμονής του παραγωγού και την αγορά διαθέσεως των προϊόντων, παρουσιάζεται σχηματικά στο σχήμα 4.4, όπου φαίνεται ότι η πρόσοδος του εδάφους αποτελεί φθίνουσα συνάρτηση της αποστάσεώς του από το χώρο διαμονής του παραγωγού και την αγορά διαθέσεως των προϊόντων. Είναι λοιπόν αλήθεια ότι η ανάπτυξη και η εξέλιξη των μέσων μεταφοράς με τη σημαντική μείωση του μεταφορικού κόστους περιορίζει τη μείωση της προσόδου του εδάφους, αναλογικά με τη θέση του προς τον τόπο διαμονής του παραγωγού ή την αγορά διαθέσεως των προϊόντων.

Το ενοίκιο του εδάφους υπολογίζεται για ένα χρόνο και επιβαρύνει αναλογικά τις καλλιέργειες που θα αναπτυχθούν σ' αυτό κατά τη διάρκεια του χρόνου. Το συνολικό ετήσιο ενοίκιο του εδάφους κατά στρέμμα, διαιρείται με το σύνολο της ποσότητας που απέδωσε η σχετική ή οι σχετικές καλλιέργειες και το πηλίκο μας δίνει την επιβάρυνση κατά μονάδα προϊόντος από το ενοίκιο του εδάφους.

Το ύψος του υπολογιζόμενου ενοίκιου καθορίζεται είτε με βάση την αξία του εδάφους ως τεκμαρτό γύρω στο 4-5% ή με βάση το ενοίκιο αντιστοίχων εδαφών της περιοχής.

Σχ. 4.4.

Σχέση θέσεως του εδάφους και καθαρής προσόδου.

(Στο σημείο E, απόσταση AB από την αγορά, το κόστος των προϊόντων είναι (ίδιο με την τιμή τους).

4.4.1 Επιβάρυνση εργασίας.

Ο συντελεστής **εργασία** επιβαρύνει το κόστος παραγωγής με όλα τα καταβαλλόμενα για την εκτέλεση όλων των εργασιών ημερομίσθια. Εύκολος είναι ο υπολογισμός της επιβαρύνσεως αυτής, όταν πρόκειται για εργασία ημερομίσθιων εργατών. Ο παραγωγός σημειώνει τα ημερομίσθια που πληρώνει για την εκτέλεση των διαφόρων καλλιεργητικών εργασιών σε κάθε καλλιέργεια. Στο τέλος αθροίζει τα ποσά που πλήρωσε και έχει το συνολικό κόστος εργασίας κατά καλλιέργεια. Αν διαιρέσει το σύνολο των δαπανών αυτών με τη συνολική παραγωγή, έχει το κόστος εργασίας κατά μονάδα προϊόντος.

Το κόστος όμως των παραγομένων προϊόντων, δεν επιβαρύνεται μόνο με τα ημερομίσθια που πληρώνει ο παραγωγός σε ξένους ημερομίσθιους εργάτες, αλλά και με τα ημερομίσθια του ίδιου του παραγωγού και των μελών της οικογένειάς του. Σε πολλές μάλιστα περιπτώσεις τα ημερομίσθια αυτά είναι τα μόνα που επιβαρύνουν την εκμετάλλευση, όταν ο παραγωγός και τα μέλη της οικογένειάς του καλύπτουν τις ανάγκες σε εργασία της εκμεταλλεύσεως. Ο παραγωγός όμως συχνά εκτελεί εργασίες που αφορούν περισσότερες από μία καλλιέργεια, πράγμα που δυσκολεύει τον ακριβή υπολογισμό των ημερομίσθιων που αφορούν μία συγκεκριμένη καλλιέργεια. Η δυσκολία αυτή αντιμετωπίζεται με τον υπολογισμό της ανθρώπινης εργασίας, είτε των μελών της οικογένειας του παραγωγού, είτε ημερομίσθιων εργατών, που καταβλήθηκε για το σύνολο της εκμεταλλεύσεως ολόκληρο το χρόνο, οπότε υπολογίζονται χωριστά τα ημερομίσθια ανδρών, τα ημερομίσθια γυναικών (εφ' όσον υπάρχει διαφορά στο ημερομίσθιο που συνήθως καταβάλλεται στους άνδρες και τις γυναίκες) και τα ημερομίσθια των ειδικευμένων εργατών που, ασφαλώς, είναι υψηλότερα από τα ημερομίσθια των ανειδικεύτων.

Ο υπολογισμός αυτάς των ημερομισθίων απαιτεί, όπως είναι ευνόητο, την τήρηση ημερολογίου προσφερόμενης εργασίας στην εκμετάλλευση και τα στοιχεία για την καταβαλλόμενη εργασία στην κάθε καλλιέργεια. Δεδομένου ότι ο παραγωγός και τα μέλη της οικογένειάς του, σε περιόδους ιδιαίτερα αιχμής αγροτικών εργασιών, εργάζονται περισσότερες από οκτώ ώρες κάθε μέρα, είναι σκόπιμο τα στοιχεία να αναφέρονται σε ώρες εργασίας — ανθρωποώρες — γενικά.

Στο τέλος του χρόνου ο επιχειρηματίας παραγωγός θα έχει το σύνολο των ωρών εργασίας για ολόκληρη την εκμετάλλευσή του, όπως επίσης και το σύνολο των ωρών εργασίας κατά κατηγορία για κάθε ιδιαίτερη καλλιέργεια.

Με βάση το ημερομίσθιο που ίσχυε την περίοδο που καταβλήθηκαν τα ημερομίσθια, μπορεί να υπολογίζει τη συνολική επιβάρυνση της εκμεταλλεύσεως σε εργασία καθώς και το κόστος της ωριαίας εργασίας κατά κατηγορία ημερομισθίων.

Με βάση, εξ άλλου, τα στοιχεία για το σύνολο των ωρών εργασίας στην κάθε καλλιέργεια, μπορεί να υπολογίσει το συνολικό κατά καλλιέργεια κόστος εργασίας. Το κόστος αυτό, διαιρούμενο με το σύνολο της παραγωγής, δίνει την επιβάρυνση του συντελεστή **εργασία** στο κόστος παραγωγής κατά μονάδα προϊόντος.

4.4.2 Δαπάνες υλικών.

Η καλλιέργεια οποιουδήποτε αγροτικού προϊόντος επιβαρύνεται με τη δαπάνη ορισμένων υλικών που είναι απαραίτητα για την παραγωγή του. Τέτοια υλικά είναι:

- Τα χημικά λιπάσματα.
- Οι σπόροι ή άλλο σχετικό υλικό (φυτά, δενδρύλλια κλπ.).
- Τα φυτοφάρμακα.
- Οι ζωοτροφές.
- Τα υλικά συγκομιδής ή συσκευασίας.

Τα υλικά αυτά επιβαρύνουν το κόστος παραγωγής με την αξία τους, τις δαπάνες μεταφοράς και τις δαπάνες αποθηκεύσεως (όταν αποθηκεύονται), και με τον τόκο της αξίας τους για το διάστημα που μεσολαβεί από τότε που τα προμηθεύεται ο παραγωγός μέχρι την εποχή της συγκομιδής και τη διάθεση του προϊόντος.

4.4.3 Αποσβέσεις - Τρόπος υπολογισμού.

Κάθε αντικείμενο μόνιμου ή πάγιου κεφαλαίου, οποιασδήποτε μορφής, είναι επόμενο να υφίσταται κάθε χρόνο και μια ορισμένη φθορά, από τη χρησιμοποίησή του στη γεωργική εκμετάλλευση. Αποτέλεσμα αυτής της φθοράς είναι ότι το αντικείμενο του πάγιου ή μόνιμου κεφαλαίου, ύστερα από ορισμένα χρόνια θα έχει περιέλθει σε τέτοια κατάσταση ώστε να μην είναι πια δυνατή η παραπέρα χρησιμοποίησή του και να απαιτείται η αντικατάστασή του.

Ένα κτίριο π.χ. από τις κτιριακές εγκαταστάσεις της εκμεταλλεύσεως, ύστερα από ορισμένα χρόνια χρησιμοποιήσεώς του, μπορεί να έχει φθαρεί σε τέτοιο σημείο ώστε να απαιτείται πια το γκρέμισμά του και η ανέγερση ενός άλλου που να εξυπηρετεί τις σχετικές ανάγκες. Η διάρκεια της χρήσιμης ζωής του είναι συνάρτηση των υλικών και του τρόπου κατασκευής του αλλά και του τρόπου χρησιμοποίησής του. Ο παραγωγός λοιπόν θα πρέπει να διαθέσει το χρόνο που χρειάζεται για

την αντικατάσταση του κτιρίου και συγκεντρωμένο ένα μεγάλο χρηματικό ποσό που θα βαρύνει ιδιαίτερα την εκμετάλλευσή του γι' αυτό το συγκεκριμένο χρόνο. Η χρήση δύμως κάθε μορφής πάγιου ή μόνιμου κεφαλαίου που έχει φθάσει στο σημείο να είναι αναγκαία η αντικατάστασή του, εξυπηρέτησε την εκμετάλλευση και την παραγωγή των αντιστοίχων αγροτικών προϊόντων όλα τα χρόνια που μεσολάβησαν από την έναρξη της χρησιμοποίησεώς τους μέχρι το χρόνο της αντικαταστάσεως. Είναι λοιπόν φυσικό η φθορά που κάθε χρόνο υφίστατο το υπό συγκεκριμένη μορφή πάγιο ή μόνιμο κεφάλαιο (κτιριακή εγκατάσταση, γεωργικό μηχανήμα, κλπ.) και η αντίστοιχη μείωση της αξίας του να βαρύνει το κόστος των προϊόντων αυτού του συγκεκριμένου χρόνου, που για την παραγωγή τους χρησιμοποιήθηκε. Έτσι, στο τέλος της ωφέλιμης χρήσεως του συγκεκριμένου του πάγιου κεφαλαίου θα έχει εξοφληθεί η αξία του προς την εκμετάλλευση και η εξόφληση αυτή θα έχει αναλογικά κατανεμηθεί σε όλα τα χρόνια της ωφέλιμης χρήσεως τους.

Το ποσό με το οποίο καθε χρόνο επιβαρύνεται το κόστος παραγωγής των αγροτικών προϊόντων για τη φθορά που υφίσταται το πάγιο ή μόνιμο κεφάλαιο που χρησιμοποιείται στην παραγωγή τους, αποτελεί τη λεγόμενη **απόσβεση** του πάγιου κεφαλαίου. Θεωρούμε δηλαδή ως απόσβεση τη μείωση της αξίας μιας μορφής μόνιμου κεφαλαίου η οποία οφείλεται στη φυσική φθορά και τη μείωση της αποδόσεως του λόγω της μακρόχρονης χρησιμοποίησεώς του. Δεδομένου ότι η αξία αυτής της φθοράς του πάγιου κεφαλαίου θα πρέπει να βαρύνει το κόστος παραγωγής των προϊόντων που για την παραγωγή τους χρησιμοποιήθηκε κατά τη συγκεκριμένη καλλιεργητική περίοδο, είναι απαραίτητος ο υπολογισμός του ποσοστού της αξίας της φθοράς του κεφαλαίου για κάθε καλλιεργητική περίοδο ξεχωριστά, δηλαδή για κάθε χρόνο. Και το ποσοστό αυτής της αξίας που βαρύνει το κόστος παραγωγής των προϊόντων που παράγονται κάθε χρόνο, χαρακτηρίζεται ως **επήσια απόσβεση**.

Υπάρχουν πολλοί τρόποι για τον υπολογισμό της επήσιας αποσβέσεως κάθε μορφής μόνιμου κεφαλαίου. Για τὸν παραγωγό, η πιο απλή και η καλύτερη από όσες χρησιμοποιούνται στη γεωργική οικονομία, είναι η μέθοδος της **απλής ή σταθερής αποσβέσεως**.

Κατά τη μέθοδο αυτή, το ποσό της επήσιας αποσβέσεως είναι σταθερό για όλα τα χρόνια της χρήσιμης ζωής του αντικειμένου στο οποίο αναφέρεται.

Τρία βασικά στοιχεία είναι απαραίτητα για τον υπολογισμό της επήσιας αποσβέσεως με τη μέθοδο αυτή:

- Η αρχική αξία του αντικειμένου του πάγιου κεφαλαίου: Κόστος κατασκευής για κτιριακές εγκαταστάσεις ή έγγειες βελτιώσεις, αξία αγοράς για γεωργικά μηχανήματα κλπ.
- Ο αριθμός των χρόνων της ωφέλιμης χρήσεως του αντικειμένου.
- Η τελική ή υπολειμματίκη αξία του: Στο τέλος της χρήσεως της, κάθε μορφή μόνιμου ή πάγιου κεφαλαίου έχει μια ορισμένη αξία· στα κτίρια π.χ. ως τέτοια αξία μπορεί να θεωρηθεί η αξία των υλικών, αν από αυτήν αφαιρεθούν οι δαπάνες κατεδαφίσεως, ενώ στα μηχανήματα, τα χρήματα που υπολογίζει να εισπράξει ο παραγωγός από την πώλησή τους ως άχρηστου υλικού κλπ.

Με βάση τα στοιχεία αυτά η απόσβεση υπολογίζεται με τον ακόλουθο τύπο:

$$\text{Ετήσια Απόσβεση} = \frac{\text{Αρχική αξία} - \text{Υπολειμματική αξία}}{\text{Χρόνια χρήσιμης ζωής}}$$

Στην περίπτωση που μια συγκεκριμένη μορφή μόνιμου κεφαλαίου δεν αφήνει υπολειμματική αξία, ο τύπος της ετήσιας αποσβέσεως παίρνει τη μορφή:

$$\text{Ετήσια απόσβεση} = \frac{\text{Αρχική αξία}}{\text{Χρόνια χρήσιμης ζωής}}$$

Παράδειγμα υπολογισμού ετήσιας αποσβέσεως εγγείων βελτιώσεων:

Ας υποθέσουμε ότι κατασκευάζομε ένα μικρό αρδευτικό έργο αυνολικής αξίας 500000 δραχμών για την άρδευση 100 στρεμμάτων. Υπολογίζομε τη διάρκεια χρήσιμης ζωής του έργου σε 20 χρόνια. Συνήθως τα εγγειοβελτιωτικά έργα δεν αφήνουν υπολειμματική αξία. Έτσι, αν εφαρμόσουμε τον πιο πάνω τύπο, έχουμε:

$$\text{Ετήσια απόσβεση} = \frac{500000}{20} = 25000.$$

Διαιρούμε δηλαδή την αρχική αξία με το σύνολο των χρόνων χρήσιμης ζωής. Αν το ποσό της ολικής ετήσιας αποσβέσεως το διαιρέσουμε με τον αριθμό των στρεμμάτων που οφελούνται από το έργο, έχουμε ετήσια απόσβεση κατά στρέμμα 250 δρχ. ($500000 : 100 = 250$).

Παράδειγμα υπολογισμού ετήσιας αποσβέσεως γεωργικού μηχανήματος:

Υπολογίζομε ότι η αρχική αξία ενός γεωργικού μηχανήματος είναι 1000000 δρχ., η υπολειμματική του αξία 100000 δρχ. και 15 τα χρόνια της χρήσιμης ζωής του. Τότε έχουμε:

$$\text{Ολική ετήσια απόσβεση} = \frac{1000000 - 100000}{15} = \frac{900000}{15} = 60000 \text{ δρχ.}$$

Αν με το μηχάνημα αυτό εξυπηρετούμε σε σχετικές εργασίες 200 στρέμματα, η ετήσια απόσβεση κατά στρέμμα είναι 300 δρχ. ($60000 : 200 = 300$).

Από τον τύπο υπολογισμού της αποσβέσεώς του μόνιμου ή πάγιου κεφαλαίου φαίνεται ότι όσο πιο μεγάλη σε διάρκεια είναι η χρήσιμη ζωή του κεφαλαίου, τόσο μικρότερη είναι η ετήσια απόσβεση, δηλαδή τόσο μικρότερη είναι η ετήσια επιβάρυνση στο κόστος παραγωγής των προϊόντων. Στο πιο πάνω παράδειγμα της αποσβέσεως του γεωργικού μηχανήματος, αν η διάρκεια της χρήσιμης ζωής του μηχανήματος αυξηθεί από 15 σε 20 χρόνια, η ετήσια απόσβεση θα είναι:

$$\frac{1000000 - 100000}{20} = \frac{900000}{20} = 45000 \text{ δρχ.}$$

και η ετήσια απόσβεση κατά στρέμμα $45000 : 200 = 225$ δρχ.

Αυτό σημαίνει ότι όσο καλύτερης ποιότητας είναι το συγκεκριμένο αντικείμενο,

όσο προσεκτικότερος είναι ο τρόπος χειρισμού και χρησιμοποιήσεώς του και όσο πιο επιμελημένη και προσεκτική η συντήρησή του, τόσο πιο μεγάλη θα είναι και η διάρκεια της χρήσιμης ζωής του και φυσικά πιο μικρή η ετήσια απόσβεση. Πέρα από αυτό, ο προσεκτικός χειρισμός και η καλή συντήρηση εξασφαλίζει μεγαλύτερη υπολειμματική αξία, η οποία μειώνει ακόμα πιο πολύ το ύψος της ετήσιας αποσβέσεως.

Απόσβεση μόνιμων φυτειών.

Συνήθως στις μόνιμες φυτείες δεν υπολογίζονται σε βάρος της παραγωγής δαπάνες αποσβέσεως και αυτό γιατί όσο περνούν τα χρόνια, τόσο αυξάνει και η συνολική τους αξία ως μόνιμου κεφαλαίου. Η αύξηση αυτή της αξίας τους εξουδετερώνει τις δαπάνες εγκαταστάσεως που θα αποτελούσαν και το βασικό αντικείμενο της αποσβέσεως.

Σε πολλές μάλιστα μόνιμες φυτείες, επειδή η αύξηση της αξίας των δένδρων με την αύξηση της αποδόσεως τους είναι σήμαντική, συνιστάται η επανεκτίμηση κάθε χρόνο ή κατά ορισμένα χρονικά διαστήματα της αξίας των δένδρων, όπως γίνεται ιδιαίτερα με τα ελαιόδενδρα.

Για μεγαλύτερη ακρίβεια στους λογαριασμούς μπορούμε να υπολογίσομε απόσβεση στα δένδρα κατά την τελευταία περίοδο της αποδόσεως τους.

Η διάρκεια αποδόσεως των δένδρων χωρίζεται σε τρεις περιόδους:

- Στην πρώτη περίοδο, κατά την οποία η απόδοσή τους αυξάνει συνέχεια μέχρι να φθάσει στο υψηλότερο σημείο αποδόσεως.
- Στη δεύτερη περίοδο, όταν η απόδοσή τους παραμένει περίπου σταθερή.
- Στην τρίτη περίοδο οπότε η απόδοση αρχίζει να μειώνεται συνέχεια μέχρι το τέλος της παραγωγικής ζωής των δένδρων.

Αν υπολογίσομε απόσβεση στις φυτείες θα την υπολογίσομε κατά τα χρόνια αυτής ακριβώς της τρίτης περιόδου. Εφαρμόζομε και εδώ τη μέθοδο της σταθερής αποσβέσεως. Η απόσβεση αναφέρεται στις δαπάνες εγκαταστάσεως που περιλαμβάνουν:

- Την αξία των δενδρυλίων ή οποιουδήποτε άλλου φυτευτικού υλικού, π.χ. μοσχεύματων στην περίπτωση αμπελιού.
- Την κατεργασία του εδάφους πριν από τη φύτευση.
- Το άνοιγμα των λάκκων και την εργασία φυτεύσεως.
- Την αξία της κοπριάς ή των χημικών λιπασμάτων που χρησιμοποιούνται για βασική λίπανση, καθώς και την αξία των φυτοφαρμάκων που είναι ενδεχόμενο να χρησιμοποιηθούν.
- Όλες τις εργασίες που γίνονται κατά το χρόνο φυτεύσεως των δένδρων (αρδεύσεις, καταπολέμηση εχθρών και ασθενειών κλπ.)
- Το σύνολο των εργασιών που θα απαιτηθούν μέχρις ότου τα δένδρα φθάσουν στην περίοδο της παραγωγικής αποδόσεως τους. Ως χρόνος ενάρξεως της παραγωγικής αποδόσεως θεωρείται ο χρόνος κατά τον οποίο η αξία της παραγωγής των δένδρων θα είναι μεγαλύτερη από τις καλλιεργητικές δαπάνες που καταβλήθηκαν κατά τον ίδιο χρόνο.

Το σύνολο αυτών των δαπανών διαιρείται με τα χρόνια που υπολογίζομε να διατηρήσομε τα δένδρα κατά την τρίτη περίοδο της αποδόσεως τους και το πηλίκο της διαιρέσεως αυτής μας δίνει το ύψος της ετήσιας αποσβέσεως της φυτείας.

Υπολειμματική αξία συνήθως δεν υπολογίζομε στις φυτείες γιατί η αξία του ξύλου κατά το ξερίζωμα των δένδρων εξουδετερώνεται από τις δαπάνες εκριζώσεως των δένδρων.

Για τα πολυετή φυτά, όπως είναι η μηδική, υπολογίζομε πάντοτε απόσβεση. Στην περίπτωση αυτή, διαιρούμε το σύνολο των δαπανών εγκαταστάσεως της φυτείας με τα χρόνια που υπολογίζομε να την διατηρήσουμε, αφαιρώντας τον πρώτο χρόνο που είναι ο χρόνος της εγκαταστάσεως της.

4.4.4 Δαπάνες συντηρήσεως.

Όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω η διατήρηση διαφόρων μορφών πάγιου ή μόνιμου κεφαλαίου για περισσότερα χρόνια εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από την κατάλληλη συντηρησή τους.

Δεν υπάρχει βέβαια αμφιβολία ότι οι δαπάνες συντηρήσεως είναι συνάρτηση της ποιότητας κάθε αντικειμένου μόνιμου κεφαλαίου, της ποιότητας των υλικών και του τρόπου κατασκευής των κτιριακών εγκαταστάσεων και των εγγειοβελτιωτικών έργων, της ποιότητας του γεωργικού μηχανήματος κλπ. Πέρα από τον παράγοντα αυτό, ο προσεκτικός χειρισμός κάθε αντικειμένου μειώνει επίσης τις ανάγκες και τις δαπάνες συντηρήσεώς του.

Αλλά όσο καλή και αν είναι η ποιότητα ή η κατασκευή κάθε μορφής μόνιμου κεφαλαίου και όσο προσεκτικός και αν είναι ο χειρισμός του, θα υπάρχει πάντα ανάγκη συντηρήσεώς του. Και όσο προσεκτικότερα και με περισσότερη επιμέλεια αντιμετωπισθεί η ανάγκη αυτή, τόσο καλύτερο θα είναι το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, η μεγαλύτερη δηλαδή δυνατή διάρκεια της χρήσιμης ζωής του. Για την εξασφάλιση μιας τέτοιας κατάλληλης και αποτελεσματικής συντηρήσεως χρειάζονται:

- Η τακτική και προσεκτική επιθεώρηση των διαφόρων ειδών του μόνιμου κεφαλαίου για επισήμανση κάθε τυχόν βλάβης ή φθοράς από την πρώτη εμφάνισή της.
- Η άμεση και χωρίς καμιά χρονοτριβή επισκευή και επιδιόρθωση οποιασδήποτε βλάβης ή φθοράς, όσο μικρή και ασήμαντη και αν φαίνεται στην αρχή.
- Ο προγραμματισμός και η πραγματοποίηση των εργασιών συντηρήσεως, ανάλογα με το είδος και τις ανάγκες του αντίστοιχου αντικειμένου μόνιμου κεφαλαίου.
- Η προσεκτική και επιμελημένη εφαρμογή των οδηγιών συντηρήσεως, ανάλογα με το είδος και τις ανάγκες του αντίστοιχου αντικειμένου μόνιμου κεφαλαίου.

Με βάση τις μορφές και τα είδη του μόνιμου κεφαλαίου που έχει ο παραγωγός στην εκμετάλλευσή του, είναι σκόπιμο, στην αρχή κάθε χρόνου να καθορίσει αυτός ένα πρόγραμμα εργασιών συντηρήσεως όλων των ειδών μόνιμου κεφαλαίου. Στηριζόμενος στα προγράμματα αυτά θα μπορεί να υπολογίσει και τις δαπάνες για την εκτέλεση όλων των σχετικών εργασιών με τις οποίες θα επιβαρυνθεί το κόστος των προϊόντων.

Με βάση επίσης τη μορφή και το είδος του μόνιμου κεφαλαίου υπολογίζεται μια ετήσια δαπάνη για τη συντηρησή του, η οποία και υπολογίζεται ως δαπάνη συντηρήσεως στον υπολογισμό του κόστους των προϊόντων που για την παραγωγή τους

χρησιμοποιείται το συγκεκριμένο αντικείμενο μόνιμου κεφαλαίου.

Στις περιπτώσεις που ένα αντικείμενο μόνιμου κεφαλαίου εξυπηρετεί περισσότερες από μία καλλιέργειες, η επιβάρυνση για τις δαπάνες συντηρήσεως θα πρέπει να βαρύνει αναλογικά το κόστος παραγωγής των προϊόντων όλων αυτών των καλλιεργειών.

4.4.5 Ασφάλιστρα.

Πέρα από την κανονική φθορά των διαφόρων ειδών του μόνιμου κεφαλαίου, η οποία οφείλεται στη χρήση τους, υπάρχουν συχνά έκτακτοι και απρόβλεπτοι κίνδυνοι να προκληθούν σ' αυτά σημαντικές καταστροφές. Τέτοιοι κίνδυνοι είναι η φωτιά ή οι σεισμοί για τις κτιριακές εγκαταστάσεις, η παγώνιά, οι πλημμύρες ή και η φωτιά για τις κάλλιέργειες, ένα ατύχημα για τα γεωργικά μηχανήματα κλπ.

Για την αντιμετώπιση μιας τέτοιας ζημιάς και για την ομαλή συνέχιση της αξιοποίησεως της σχετικής μορφής του μόνιμου κεφαλαίου στην εκμετάλλευση απαιτούνται έκτακτες και συχνά πολύ υψηλές δαπάνες που ο παραγωγός δεν μπορεί εύκολα να αντιμετωπίσει. Η καταβολή ενδός τέτοιου μεγάλου ποσού, ή δεν θα είναι δυνατή να πραγματοποιηθεί από τον παραγωγό, οπότε θα αναγκασθεί να καταφύγει στο δανεισμό με πολύ δυσμενείς όρους, ή, αν την αντιμετωπίσει μόνος του, είναι δυνατό να κλονισθεί οικονομικά και να επηρεασθούν οι πάραπέρα παραγωγές του δραστηριότητες.

Ένα τέτοιο ένδεχόμενο αντιμετωπίζεται μόνο με την ασφάλιση των διαφόρων ειδών πάγιου ή μόνιμου κεφαλαίου της εκμετάλλευσεως του παραγωγού.

Για την ασφάλιση των διαφόρων μορφών του μόνιμου κεφαλαίου, ο παραγωγός καταβάλλει ένα χρηματικό ποσό κάθε χρόνο, σε διάφορους ασφαλιστικούς φορείς, δημόσιους ή ιδιωτικούς. Σε αντάλλαγμα οι φορείς αυτοί αναλαμβάνουν να αποζημιώσουν τον παραγωγό σε περίπτωση που μια σχετική μορφή κεφαλαίου θα υποστεί κάποια ζημιά ή καταστροφή από λόγους που περιλαμβάνονται στην ασφαλιστική τους συμφωνία αυτή.

Το ποσό που καταβάλλει ο παραγωγός για το σκοπό αυτόν λέγεται **ασφάλιστρο** και επιβαρύνει ανάλογα το κόστος των προϊόντων που παράγονται με τη χρήση του αντίστοιχης μορφής μόνιμου κεφαλαίου.

Εκτός από τις μορφές του μόνιμου κεφαλαίου ο παραγωγός ασφαλίζει πολλές φορές και τη σοδειά ή τα παραγωγικά ζώα ή και άλλες μορφές κυκλοφοριακού κεφαλαίου.

Συχνά το κράτος, μέσα στα μέτρα που παίρνει για την πρόστασία της γεωργικής παραγωγής, οργανώνει και την ασφάλιση τόσο του μόνιμου κεφαλαίου όσο και της γεωργικής παραγωγής κατά τρόπο που να συμφέρει τους παραγωγούς. Στη χώρα μας ο Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων ασφαλίζει τη γεωργική παραγωγή από παγετούς και χαλάζι, ενώ η Αγροτική Τράπεζα παρέχει ασφάλιση στη γεωργική εκμετάλλευση κάτω από ορισμένους όρους.

4.4.6 Φόρος.

Κάθε σύγχρονο κράτος, για να αντιμετωπίσει το σύνολο των δαπανών του καταφεύγει στη φορολογία των πολιτών του, η οποία παίρνει διάφορες μορφές ανά-

λογα με το οικονομικό αγαθό που φορολογείται.

Όπως είναι γνωστό οι φόροι διακρίνονται σε **έμμεσους** και **άμεσους**. Έμμεσοι είναι οι φόροι που εισπράττονται παράλληλα με την παροχή διαφόρων εξυπηρετήσεων ή με τη διάθεση στην αγορά ορισμένων αγαθών (χαρτόσημο, φόροι σε θεάματα, σε διάφορα καταναλωτικά αγαθά κλπ.). Άμεσοι είναι οι φόροι που το κράτος εισπράττει κατευθείαν από τους πολίτες, με βάση ορισμένα κριτήρια. Το κυριότερο από αυτά είναι το εισόδημα των πολιτών (φόρος εισοδήματος).

Γενικά η γεωργική παραγωγή, για να ενισχυθεί στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό ή ανάπτυξή της, έχει μικρή σχετικά φορολογική επιβάρυνση. Έτσι το εισόδημα από γεωργικές εκμεταλλεύσεις φορολογείται αν ξεπεράσει ένα ορισμένο όριο ακαθάριστου εισοδήματος και στο ποσό που θα ξεπεράσει το όριο αυτό. Για τα εισοδήματα του οικονομικού έτους 1984 το ύψος αυτό του αφορολόγητου γεωργικού εισοδήματος έχει καθορισθεί σε 1250000 δραχμές για όσους ασκούν αποκλειστικά το επάγγελμα του γεωργού και σε 375000 για όσους δεν έχουν ως κύρια απασχόληση τη γεωργία.

Στην περίπτωση που ο παραγωγός είναι υποχρεωμένος να καταβάλει φόρους, το αντίστοιχο ποσό επιβαρύνει αναλογικά το κόστος παραγωγής όλων των προϊόντων της εκμεταλλεύσεως του. Αν ο φόρος αφορά τέλη κυκλοφορίας αγροτικών αυτοκινήτων, ο φόρος αυτός επιβαρύνει το κόστος λειτουργίας και χρησιμοποιήσεως του αντίστοιχου αυτοκινήτου.

Ο φόρος υπολογίζεται σε ετήσια βάση και επιβαρύνει φυσικά την ετήσια παραγωγή των αγροτικών προϊόντων της εκμεταλλεύσεως.

4.4.7 Γενικά έξοδα.

Εκτός απ' την επιβάρυνση των βασικών συντελεστών της παραγωγής, το κόστος των παραγομένων προϊόντων επιβαρύνεται και με ορισμένα γενικά έξοδα ή γενικές δαπάνες που αφορούν το σύνολο της εκμεταλλεύσεως. Στις δαπάνες αυτές υπολογίζεται πρώτα από όλα η αμοιβή του επιχειρηματία παραγωγού, όχι για τα ημερομίσθια χειρωνακτικής εργασίας του στην εκμετάλλευση, αλλά για την απασχόλησή του με τα θέματα οργανώσεως, διοικήσεως και διαχειρήσεως της εκμεταλλεύσεως του. Σε μικρές και απλές στη διαρθρωσή τους εκμεταλλεύσεις, μικρή θα είναι και η απασχόληση του παραγωγού με θέματα οργανώσεως και διοικήσεως, οπότε καταβάλλει σχεδόν αποκλειστικά χειρωνακτική εργασία. Στην περίπτωση, όμως μεγάλων ή πολυπλόκων στη διάρθρωσή τους γεωργικών εκμεταλλεύσεων, ή στην περίπτωση βελτιωμένων και εντατικών καλλιεργειών, η συμβολή του υπεύθυνου επιχειρηματία παραγωγού είναι ιδιαίτερα σημαντική. Αμείβεται, βέβαια, ο επιχειρηματίας παραγωγός με το τελικό καθαρό κέρδος της εκμεταλλεύσεώς του, αν το τελικό οικονομικό της αποτέλεσμα είναι θετικό, αλλά η αμοιβή αυτή είναι έξω από το κόστος παραγωγής των προϊόντων. Αν η εκμετάλλευση αποτελούσε καθαρή επιχείρηση με ειδικό υπεύθυνο αμειβόμενο διευθυντή, στο κόστος των προϊόντων θα μετείχε με την ανάλογη επιβάρυνση και η αμοιβή αυτή. Κατά τον ίδιο τρόπο τέτοια επιβάρυνση πρέπει να υπολογίζεται για κάθε γεωργική εκμετάλλευση. Το ύψος της αμοιβής θα πρέπει να είναι ανάλογο με το μέγεθος της εκμεταλλεύσεως και την όλη διάρθρωσή της και με το χρόνο που ο επιχειρηματίας

παραγωγός διαθέτει για οργανωτικές εργασίες και απασχολήσεις.

Στις γενικές δαπάνες περιλαμβάνονται επίσης οποιαδήποτε δαπάνη αφορά στο σύνολο της εκμεταλλεύσεως και δεν είναι δυνατό να καταλογισθεί σε μια συγκεκριμένη καλλιέργεια. Οι δαπάνες π.χ. ενός αυτοκινήτου που εξυπηρετεί ολόκληρη την εκμετάλλευση, η δαπάνη ηλεκτροφωτισμού των εγκαταστάσεων, η δαπάνη υδρεύσεως ή άλλες παρόμοιες δαπάνες αποτελούν το σύνολο των γενικών δαπανών της εκμεταλλεύσεως.

Το συνολικό ύψος των γενικών εξόδων κατανέμεται αναλογικά στις επί μέρους καλλιέργειες της εκμεταλλεύσεως για να υπολογισθεί τελικά η επιβάρυνση σε γενικά έξοδα του κόστους κατά μονάδα προϊόντων. Ο καταμερισμός αυτός δεν είναι βέβαια δυνατό να γίνει με απόλυτη ακρίβεια, δεδομένου όμως ότι μικρή θα είναι σχετικά η τέλικη επιβάρυνση κατά μονάδα προϊόντος, δεν έχει μεγάλη σημασία ο απόλυτα ακριβής καταμερισμός.

4.4.8 Τόκοι.

Τό κόστος παραγωγής των αγροτικών προϊόντων επιβαρύνεται επίσης και με τους τόκους της αξίας όλων των μορφών κεφαλαίου που έχουν χρησιμοποιηθεί για την παραγωγή τους.

Η επιβάρυνση του τόκου στηρίζεται στην αντίληψη ότι αν ο παραγωγός, αντί να διαθέσει τα κεφάλαια του στη γεωργική εκμετάλλευση, τα κατέθετε στην Τράπεζα, θα είχε ένα ετήσιο εισόδημα που θα αντιπροσώπευαν οι τόκοι που θα εισέπραττε από τις καταθέσεις του αυτές. Επειδή όμως διαθέτει τα κεφάλαια του στην εκμετάλλευση, για να μη στερηθεί το εισόδημα από τους τόκους που θα εισέπραττε, υπολογίζει την αξία των τόκων στο κόστος παραγωγής. Ως επιτόκιο υπολογίζεται αυτό που κάθε φορά επικρατεί στις συνηθισμένες καταθέσεις, όπως είναι οι καταθέσεις ταμιευτηρίου στη χώρα μας ή αυτό που καθορίζει η Αγροτική Τράπεζα για τα δάνεια που χορηγεί στους παραγωγούς.

Η αξία των μορφών του μόνιμου ή πάγιου κεφαλαίου εκτιμάται σε χρήμα και στο συνολικό ποσό της αξίας αυτής υπολογίζεται ο σχετικός τόκος.

Υπάρχουν δύο τρόποι υπολογισμού του τόκου προκειμένου για πάγιο ή μόνιμο κεφάλαιο, ο τρόπος του **σταθερού** τόκου και ο τρόπος του **μεταβαλλόμενου** τόκου.

Κατά τον υπολογισμό του σταθερού τόκου, ο ετήσιος τόκος για κάθε χρόνο χρήσιμης ζωής μιας μορφής κεφαλαίου υπολογίζεται στο μισό του ποσού που αντιπροσωπεύει το άθροισμα της αρχικής και της υπολειμματικής αξίας. Στην περίπτωση π.χ. γεωργικού μηχανήματος αρχικής αξίας 1000000 δραχμών και υπολειμματικής αξίας 100000 δραχμών, ο ετήσιος τόκος υπολογίζεται στο ποσό:

$$1000000 + 100000 = 1100000 : 2$$

δηλαδή στο ποσό των 550000 δρχ. με το επιτόκιο που χορηγεί η Αγροτική Τράπεζα.

Κατά τον υπολογισμό του μεταβαλλόμενου τόκου, ο τόκος υπολογίζεται στην πραγματική αξία του κεφαλαίου για κάθε συγκεκριμένο χρόνο. Για να υπολογίσομε την πραγματική αξία, αφαιρούμε από την αρχική αξία την υπολειμματική καθώς και το σύνολο των αποσβέσεων για τα χρόνια που πέρασαν από την έναρξη της χρήσεώς του.

Στην περίπτωση του πιο πάνω γεωργικού μηχανήματος έχομε: αρχική αξία

1000000 δρχ. Υπολειμματική αξία 100000 δρχ. Αν τα χρόνια χρήσιμης ζωής του μηχανήματος υπολογίζονται σε 10, τότε η ετήσια απόσβεση είναι:

$$1000000 - 100000 = 900000 \text{ δρχ.} : 10 = 90000$$

Αν έχουν περάσει 5 χρόνια από την έναρξη χρήσεως του μηχανήματος, η πραγματική αξία το συγκεκριμένο χρόνο είναι $900000 - (90000 \times 5) = 450000$ δρχ., ποσό στο οποίο και υπολογίζεται ο τόκος για το χρόνο αυτό.

Για το κυκλοφοριακό κεφάλαιο ο τόκος θα έπρεπε να υπολογίζεται για το διάστημα από την ημέρα προμήθειάς του μέχρι την ημέρα διαθέσεως του προϊόντος στην αγορά. Κατά γενικό κανόνα, στις περιπτώσεις αυτές ο τόκος για το κυκλοφοριακό κεφάλαιο υπολογίζεται για διάρκεια μισού χρόνου.

Ο τόκος τής αξίας του συντελεστή **έδαφος** καλύπτεται από το ενοίκιο του εδάφους, όπως έχει ήδη αναφερθεί.

4.5 Διάκριση των παραγωγικών δαπανών.

Οι δαπάνες που αναφέρθηκαν προηγουμένως ως στοιχεία του κόστους παραγωγής των αγροτικών προϊόντων, δηλαδή το ενοίκιο του εδάφους, οι δαπάνες εργασίας, οι δαπάνες υλικών, οι αποσβέσεις, οι δαπάνες συντηρήσεως, τα ασφαλίστρα, οι φόροι, τα γενικά έξοδα και οι τόκοι αποτελούν τις λεγόμενες **παραγωγικές δαπάνες** μιας γεωργικής εκμεταλλεύσεως. Ευνόητος είναι φυσικά αυτός ο χαρακτηρισμός τους, μια και χρησιμοποιούνται για την παραγωγή αγροτικών προϊόντων.

Οι παραγωγικές δαπάνες, με βάση ορισμένα κριτήρια, διακρίνονται σε διάφορες κατηγορίες, οι κυριότερες από τις οποίες είναι οι ακόλουθες:

– Σταθερές και μεταβλητές δαπάνες.

Η διάκριση αυτή στηρίζεται στους σταθερούς και τους μεταβλητούς συντελεστές της παραγωγής που αφορούν είτε στο σύνολο των προϊόντων της γεωργικής εκμεταλλεύσεως είτε σε ένα μονάχα προϊόν.

– Σταθερές δαπάνες.

Οι σταθερές δαπάνες δεν εξαρτώνται και δεν επηρεάζονται από τις ποσότητες των παραγομένων προϊόντων. Είναι συνάρτηση των βασικών συντελεστών της παραγωγής στους οποίους αναφέρονται. Τέτοιες δαπάνες είναι:

- Το ενοίκιο του εδάφους.
- Οι αποσβέσεις.
- Οι δαπάνες συντηρήσεως.
- Τα ασφαλίστρα.
- Οι τόκοι.
- Η δαπάνη εργασίας του μόνιμου προσωπικού.
- Η υπολογιζόμενη τεκμαρτή αμοιβή του παραγωγού και των μελών της οικογένειάς του, που εργάζονται αποκλειστικά στην εκμετάλλευση.
- Τα γενικά έξοδα.

– Μεταβλητές δαπάνες:

Στις δαπάνες αυτές περιλαμβάνονται:

- Οι δαπάνες εργασίας, εκτός βέβαια από την αμοιβή του μόνιμου προσωπικού, του παραγωγού και των μελών της οικογένειάς του.

- Η αξία των υλικών, όπως είναι οι σπόροι, τα λιπάσματα, τα φυτοφάρμακα, τα καύσιμα, το ηλεκτρικό ρεύμα ή η αξία υπηρεσιών που παρέχονται από τρίτους (μεταφορές κλπ.).
- Η αμοιβή του έργου που εκτελούν τα γεωργικά μηχανήματα ή τα ζώα εργασίας.

– Καταβαλλόμενες και μη καταβαλλόμενες δαπάνες.

Από τις παραγωγικές δαπάνες άλλες είναι υποχρεωμένος ο παραγωγός να καταβάλλει τη στιγμή που πραγματοποιούνται και άλλες λαμβάνονται υπόψη μονάχα για τον υπολογισμό του κόστους παραγωγής των προϊόντων.

Μη καταβαλλόμενες δαπάνες είναι βασικά οι δαπάνες της αμοιβής του παραγωγού και των μελών της οικογένειάς του, το ενοίκιο του εδάφους της εκμεταλλεύσεως και οι αποσβέσεις και οι τόκοι του κεφαλαίου της. Όλες οι άλλες δαπάνες αποτελούν τις καταβαλλόμενες δαπάνες, επειδή καταβάλλονται άμεσα από τον παραγωγό.

– Παθητικές και μη παθητικές δαπάνες.

Παθητικές ή φανερές, είναι όλες οι καταβαλλόμενες δαπάνες και χαρακτηρίζονται ως παθητικές, γιατί μειώνουν το τελικό εισόδημα του παραγωγού και αποτελούν έτσι παθητικό για την εκμετάλλευση.

Αντίθετα, όλες οι άλλες δαπάνες, που λέγονται και **τεκμαρτές**, γιατί υπολογίζονται κατά τεκμήριο, δεν μειώνουν το εισόδημα του παραγωγού, αλλά εξοικονομούνται από αυτόν. Αποτελούν δηλαδή ενεργητικό για την εκμετάλλευση, γι' αυτό και λέγονται **ενεργητικές δαπάνες**.

4.6 Υπολογισμός των παραγωγικών δαπανών.

Κατά την αναφορά μας στις προηγούμενες σελίδες στις επί μέρους δαπάνες που αποτελούν στοιχεία του κόστους παραγωγής των αγροτικών προϊόντων, αναφερθήκαμε και στον τρόπο υπολογισμού κάθε μιας από αυτές.

4.7 Είδη κόστους.

Κόστος ευκαιρίας ή οικονομικό κόστος.

Πριν αναφερθούμε στα διάφορα βασικά είδη κόστους είναι σκόπιμο να αναφερθούμε στη έννοια του **κόστους ευκαιρίας** ή, όπως λέγεται, στο **οικονομικό κόστος**.

Για την παραγωγή μιας ποσότητας ενός αγροτικού προϊόντος χρησιμοποιούνται, όπως είναι γνωστό, ορισμένοι παραγωγικοί συντελεστές, οι οποίοι θα μπορούσαν, ασφαλώς, να χρησιμοποιηθούν και για την παραγωγή κάποιου άλλου προϊόντος. Επειδή όμως χρησιμοποιήθηκαν για την παραγωγή του συγκεκριμένου προϊόντος, η εκμετάλλευση χάνει τα έσοδα που θα είχε αν τους χρησιμοποιούσε για την παραγωγή εκείνου του άλλου προϊόντος.

Για την παραγωγή π.χ. μιας ορισμένης ποσότητας λαχανικών, η εκμετάλλευση χρησιμοποιεί συντελεστές που θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει για την παραγωγή

βαμβακιού. Η αξία της ποσότητας βαμβακιού που θα μπορούσε να παραχθεί από του ίδιους συντελεστές, αν αυτοί χρησιμοποιούνταν για την καλλιέργεια βαμβακιού, λέγεται **κόστος ευκαιρίας** ή **οικονομικό κόστος** της καλλιέργειας των λαχανικών.

Η έννοια του κόστους ευκαιρίας ή οικονομικού κόστους είναι βασική στη γεωργική οικονομία και έχει ιδιαίτερη σημασία στον προγραμματισμό της καλύτερης δυνατής αξιοποίησεως των διαθέσιμων παραγωγικών συντελεστών.

Πέρα από την έννοια αυτή του κόστους ευκαιρίας, το κόστος παραγωγής των αγροτικών διακρίνεται στα ακόλουθα βασικά είδη:

α) Ολικό και μέσο κόστος παραγωγής.

Λέγοντας **ολικό κόστος παραγωγής** εννοούμε το σύνολο των δαπανών για την παραγωγή της συνολικής ποσότητας ενός αγροτικού προϊόντος από μια γεωργική εκμετάλλευση. Αν διαιρέσουμε το κόστος αυτό με τη συνολική ποσότητα του προϊόντος, έχομε το **μέσο κόστος παραγωγής** του προϊόντος αυτού.

Όταν το κόστος αναφέρεται σε πολλές εκμεταλλεύσεις ή στο σύνολο των εκμεταλλεύσεων μιας περιοχής, τότε η διαίρεση μας δίνει το μέσο κόστος παραγωγής του προϊόντος στη συγκεκριμένη περιοχή, ενώ όταν αναφέρεται στο σύνολο της παραγωγής του προϊόντος στις εκμεταλλεύσεις ολόκληρης της χώρας, με τη διαίρεση παίρνομε το **μέσο σταθμικό**, όπως λέγεται, κόστος του προϊόντος αυτού.

β) Ιδιωτικό και κοινωνικό κόστος.

Το κόστος παραγωγής του προϊόντος που αναφέρεται στις δαπάνες που κατάβαλε ο επιχειρηματίας παραγωγός για την παραγωγή του συγκεκριμένου προϊόντος, αποτελεί το λεγόμενο **ιδιωτικό κόστος**.

Πέρα όμως από το κόστος αυτό είναι ενδεχόμενο η παραγωγή ενός προϊόντος να έχει επιφέρει ορισμένες δυσμενείς επιπτώσεις στην περιοχή όπου πραγματοποιείται η σχετική παραγωγική διαδικασία. Στην περίπτωση π.χ. που τα απόβλητα μιας μεγάλης κτηνοτροφικής μονάδας μολύνουν κατά οποιοδήποτε τρόπο την περιοχή, η μόλυνση αυτή δημιουργεί κάποιο κόστος για το κοινωνικό σύνολο του συγκεκριμένου μέρους. Το κόστος αυτό αναφέρεται στις δαπάνες που πρέπει να καταβληθούν από την κοινωνία της περιοχής, για την εξουδετέρωση της μολύσεως αυτής ή των επιδράσεων που υφίσταται η περιοχή από τη μόλυνση. Το κόστος αυτό λέγεται **κοινωνικό κόστος**.

γ) Κανονικό και ιστορικό κόστος.

Κανονικό κόστος λέγεται το κόστος που ο υπολογισμός του βασίζεται σε τεχνικά στοιχεία και δεδομένα αποδόσεως των διαφόρων παραγωγικών συντελεστών, όταν αυτοί χρησιμοποιούνται από γεωργικές εκμεταλλεύσεις που εφαρμόζουν την κατάλληλη παραγωγική τεχνική και κάτω από ομαλές κλιματολογικές συνθήκες. Δεν περιλαμβάνονται δηλαδή στο κανονικό κόστος τυχαίες ή απρόβλεπτες δαπάνες ή δαπάνες που οφείλονται στην τυχόν εφαρμοζόμενη ακατάλληλη τεχνική ή τεχνολογία. Αναφέρεται σε πολλές εκμεταλλεύσεις μιας περιοχής και μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως πρότυπο για τη βελτίωσή τους ή σαν βάση για την εφαρμογή μέτρων αγροτικής πολιτικής.

Το ιστορικό κόστος αφορά σε προϊόντα που έχουν ήδη παραχθεί και ο υπολογισμός του βασίζεται στις δαπάνες που καταβλήθηκαν και στις αποδόσεις των συντελεστών παραγωγής οι οποίες πραγματοποιήθηκαν σε μια συγκεκριμένη εκμετάλλευση.

Είναι το ίδιο σχεδόν με το αναφερόμενο παρακάτω ως απολογιστικό κόστος. Τα δεδομένα και τα στοιχεία του ιστορικού κόστους μιας σειράς παραγωγικών ή καλλιεργητικών περιόδων, μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως η καλύτερη βάση για τον υπολογισμό του προϋπολογιστικού κόστους που επίσης αναφέρεται πιο κάτω.

Τα στοιχεία του ιστορικού κόστους είναι πολύτιμα για τον υπολογισμό του κανονικού κόστους που αναφέρεται παραπάνω.

δ) Κόστος πραγματικό και κόστος υποθετικό.

Το υπολογιζόμενο κόστος παραγωγής διακρίνεται σε **πραγματικό ή απολογιστικό κόστος** και σε **υποθετικό ή προϋπολογιζόμενο κόστος**.

Πραγματικό ή απολογιστικό κόστος είναι το κόστος ενός προϊόντος που υπολογίζεται στο τέλος της παραγωγής. Ο υπολογισμός του κόστους αυτού στηρίζεται σε πραγματικά στοιχεία, τόσο για τις δαπάνες που καταβλήθηκαν, όσο και για τις αποδόσεις που επιτεύχθηκαν.

Με βάση τα στοιχεία που τηρεί ο παραγωγός για τις δαπάνες που καταβλήθηκαν για κάθε καλλιέργεια, και των υπολογισμό όλων των σταθερών ή παγίων δαπανών που επιβάρυναν την εκμετάλλευση, έχει το σύνολο των δαπανών που διατέθηκαν για τη συγκεκριμένη καλλιέργεια ή για την εκτροφή συγκεκριμένων ζώων. Διαιρώντας το σύνολο των δαπανών αυτών με τη συνολική ποσότητα των προϊόντων της καλλιέργειας ή της εκτροφής, έχει το πραγματικό κόστος κατά μένα παραγωγής του συγκεκριμένου προϊόντος.

Για τον καθορισμό του υποθετικού ή προϋπολογιζόμενου κόστους, ο παραγωγός υπολογίζει εκ των προτέρων τις δαπάνες που θα απαιτηθούν για μια ορισμένη καλλιέργεια. Υπολογίζει, επίσης, την αναμενόμενη απόδοση του συγκεκριμένου κλάδου και, με βάση τα δύο αυτά στοιχεία, έχει το υποθετικό κόστος παραγωγής.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι το πραγματικό κόστος υπερέχει ιδιαίτερα σε σημασία από το υποθετικό κόστος. Ο παραγωγός όμως είναι συχνά υποχρεωμένος να καταφεύγει στο υποθετικό κόστος για την αντιμετώπιση ορισμένων προβλημάτων οργανώσεως της εκμεταλλεύσεώς του.

Περιπτώσεις που είναι απαραίτητο το υποθετικό κόστος παραγωγής είναι οι ακόλουθες:

— Όταν ο πάραγωγός πρόκειται να προβεί στην προμήθεια ενός βασικού συντελεστή της παραγωγής, νέων π.χ. καλλιεργησίμων εκτάσεων ή νέων γεωργικών μηχανημάτων. Ο υπολογισμός του υποθετικού κόστους παραγωγής που θα επιτευχθεί με τους συντελεστές αυτούς θα τον οδηγήσει στη σωστή κρίση για τη σκοπιμότητα και το συμφέρον αυτών των αγορών.

— Όταν ο παραγωγός προτίθεται να προβεί σε ουσιαστικές διαρθρωτικές μεταβολές στην εκμετάλλευσή του. Ο υπολογισμός του υποθετικού κόστους, θα τον βοηθήσει να υπολογίσει το αναμενόμενο οικονομικό αποτέλεσμα που θα επιτύχει με τη νέα διάρθρωση της εκμεταλλεύσεώς του και να κρίνει για την σκοπιμότητα

πραγματοποιήσεως αυτών των μεταβολών.

— Όταν στον παραγωγό παρουσιάζεται μια καινούργια καλλιεργητική τεχνική ή μια νεώτερη τεχνολογία στη διαδικασία της παραγωγής. Ο υπολογισμός του υποθετικού κόστους θα τον βοηθήσει να κρίνει για τη σκοπιμότητα αποδοχής και εφαρμογής αυτής της τεχνικής.

— Συχνά ο παραγωγός βρίσκεται στην ανάγκη να συνάψει παραγωγικά δάνεια. Ο υπολογισμός του υποθετικού κόστους των προϊόντων, για την παραγωγή των οποίων προτίθεται να χρησιμοποιήσει τα δάνεια αυτά, θα τον βοηθήσει να πάρει σωστές και χρήσιμες για την εκμετάλλευσή του αποφάσεις.

Για να βοηθήσει το υποθετικό κόστος αξιόλογα τον παραγωγό, θα πρέπει ο υπολογισμός του να γίνει με πολλή προσοχή. Κυρίως προσοχή χρειάζεται στον υπολογισμό των δαπανών, που θα βαρύνουν τη σχετική καλλιέργεια και στον υπολογισμό των αποδόσεων που αναμένονται απ' αυτήν.

Βάση γι' αυτούς τους υπολογισμούς θα αποτελούν τα δεδομένα από το πραγματικό κόστος αντιστοίχων καλλιεργειών, όταν αυτό έναι δυνατό.

Ο υπολογισμός του πραγματικού κόστους είναι φυσικά εύκολος, με την προϋπόθεση, βέβαια, ότι ο παραγωγός έχει κρατήσει όλα τα απαραίτητα στοιχεία για τις δαπάνες και τις αποδόσεις των σχετικών καλλιεργειών.

Ο υπολογισμός του πραγματικού κόστους παρέχει στον παραγωγό τις ακόλουθες δυνατότητες:

— Τη στάθμιση της αποδοτικότητας των διαφόρων καλλιεργειών ή των διαφόρων εκτροφών παραγωγικών ζώων, προκειμένου να κρίνει για τη σκοπιμότητα της συνεχίσεώς τους.

— Τη σύγκριση του καθαρού οικονομικού αποτελέσματος των διαφόρων κλάδων της εκμεταλλεύσεώς του, προκειμένου να κρίνει σε ποιον ή σε ποιους από αυτούς πρέπει να επιδοθεί περισσότερο.

— Την αξιολόγηση της αποδόσεως των διαφόρων συντελεστών της παραγωγής και την εξαγωγή συμπερασμάτων, για την καλύτερη αξιοποίησή τους.

4.8 Μέθοδος προσδιορισμού του κόστους των αγροτικών προϊόντων.

Η διάκριση του κόστους σε πραγματικό ή απολογιστικό και σε υποθετικό ή προϋπολογιστικό μας οδηγεί και στη μέθοδο που ο παραγωγός μπορεί να χρησιμοποιήσει για τον υπολογισμό του κόστους ενός συγκεκριμένου προϊόντος.

Κατά τον υπολογισμό του πραγματικού κόστους ο παραγωγός, ήδη από την αρχή της καλλιεργητικής περιόδου, καταγράφει σε ειδικά βιβλία της εκμεταλλεύσεώς του, κατά χρονολογική σειρά, όλες τις δαπάνες, που καταβάλλει για την παραγωγή του συγκεκριμένου προϊόντος. Έτσι, έχει στο τέλος της καλλιεργητικής περιόδου όλες τις επί μέρους μεταβλητές δαπάνες για κάθε παραγωγικό συντελεστή. Στις δαπάνες αυτές προσθέτει και όλες τις σταθερές δαπάνες που επιβαρύνουν αναλογικά τη συγκεκριμένη καλλιέργεια και έχει το σύνολο των δαπανών που τη βαρύνουν. Στο τέλος της περιόδου και μετά τη συγκομιδή υπολογίζει τη συνολική απόδοση. Με βάση το σύνολο των δαπανών και το σύνολο της αποδόσεως, υπολογίζει το κόστος κατά μονάδα προϊόντος ή το κόστος κατά μονάδα παραγωγικού συντελεστή.

Η μέθοδος αυτή, που λέγεται και *απολογιστική* μέθοδος, απαιτεί πρόσθετη εργασία από τον παραγωγό για την καταγραφή των δαπανών που πραγματοποιούνται κάθε μέρα στην εκμετάλλευσή του και για τον προσεκτικό υπολογισμό των σταθερών δαπανών που αφορούν στο συγκεκριμένο προϊόν. Παρέχει όμως τα πιο ακριβή στοιχεία ως προς το κόστος των παραγομένων προϊόντων. Και τα στοιχεία αυτά είναι ιδιαίτερης σημασίας για την καλύτερη οργάνωση της εκμεταλλεύσεως.

Ο υπολογισμός του υποθετικού κόστους βασίζεται σε διάφορους άλλους υπολογισμούς του παραγωγού, ως προς το πιθανό ύψος των δαπανών που θα απαιτηθούν για την παραγωγή ενός συγκεκριμένου προϊόντος και το ύψος της αναμενόμενης αποδόσεως. Στηρίζονται βέβαια αυτοί οι υπολογισμοί σε στοιχεία που έχει ο παραγωγός από τους υπολογισμούς του πραγματικού κόστους σε προηγούμενες καλλιεργητικές περιόδους, αλλά ποτέ δεν μπορεί να είναι βέβαιος για το πόσο το υποθετικό κόστος θα πλησιάζει το πραγματικό, μια που στους υπολογισμούς του αυτούς δεν είναι ποτέ δυνατό να υπολογίσει τους αστάθιμους παράγοντες που πολλές φορές επηρεάζουν σε ιδιαίτερα σημαντικό βαθμό τη γεωργική παραγωγή.

Σχέδιο υπολογισμού του πραγματικού κόστους παραγωγής.

Η Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος με το Τμήμα Γεωργοοικονομικών Μελετών οργάνωσε την περίοδο 1964-1966 μια μεγάλη έρευνα για το πραγματικό κόστος παραγωγής προϊόντων φυτικής παραγωγής σε διάφορα διαμερίσματα της χώρας. Τα αποτέλεσματα της μελέτης περιλαμβάνονται στην ειδική έκθεσή της «Εκτιμήσεις επί του κόστους προϊόντων της φυτικής παραγωγής», Αθήναι 1969).

Ενδεικτικά παραθέτομε εδώ το υπόδειγμα κοστολογίου που χρησιμοποιήθηκε για τον υπολογισμό του κόστους παραγωγής βαμβακιού και που δείχνει αρκετά χαρακτηριστικά τον τρόπο διεξαγωγής της έρευνας.

Ερωτήσεις - Ασκήσεις.

- Ποιοι παράγοντες καθορίζουν το καθαρό κέρδος κάθε γεωργικής εκμετάλλευσεως;
- Τι εννοούμε ως μέσο κόστος κατά μονάδα παραγόμενου προϊόντος;
- Ποιοι είναι οι κυριότεροι λόγοι που επιβάλλουν τον υπολογισμό του κόστους των διαφόρων προϊόντων;
- Ποιες είναι οι κυριότερες διασκολίες στον υπολογισμό του κόστους παραγωγής στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις;
- Πώς επιδρά η θέση του εδάφους στο κόστος παραγωγής των προϊόντων;
- Τι εννοούμε ως πρόσδοτο ή ενοίκιο εδάφους και σε ποια στοιχεία στηρίζεται ο υπολογισμός τους;
- Ποια είναι η βασική διασκολία στον υπολογισμό της επιβαρύνσεως που επιφέρει η εργασία στο κόστος κατά κλάδο παραγωγής;
- Τι εννοούμε με τον όρο απόσβεση στη γεωργική οικονομία;
- Περιγράψτε τη μέθοδο της απλής ή σταθερής απόσβεσεως με την οποία υπολογίζομε την απόσβεση των διαφόρων μορφών πάγιου ή μόνιμου κεφαλαίου.
- Για μια γνωστή σας γεωργική εκμετάλλευση, υπολογίστε την ετήσια απόσβεση ενός συγκεκριμένου γεωργικού μηχανήματος.
- Ποιος παράγοντας μπορεί να μειώσει σημαντικά το κόστος εργασίας ενός συγκεκριμένου γεωργικού μηχανήματος;
- Ποιες είναι οι ένδεικνυόμενες ενέργειες του παραγωγού για μια κατάλληλη συντήρηση διαφόρων μορφών μόνιμου ή πάγιου κεφαλαίου;

ΝΟΜΟΣ ΤΕΧΝ. ΕΠΙΘ/ΣΗ Α.Τ.Ε.
 ΕΠΑΡΧΙΑ
 Γεωργικό έτος

ΚΟΣΤΟΛΟΓΙΟ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΒΑΜΒΑΚΙΟΥ

Αφορά καλλιεργηθείσα έκταση στρεμμάτων σε σύνολο
 καλλιεργηθείσας εκτάσεως Νομού στρεμ.
 Επαρχίας: στρεμ.

Είδος δαπανών και επιβαρύνσεων	Μονάδες κατά στρέμμα		Τιμή Μονάδας		Σύνολο δαπάνης	Από αυτή χρηματική
	Ανδρών	Γυναικών	Ανδρών	Γυναικών		
ΚΕΦΑΛ. Α'						
ΕΡΓΑΣΙΑ ΑΝΘΡΩΠΩΝ						
Προετοιμασία χωραφιού						
Αρόσεις						
Μεταφορά-διασπορά λιπασμάτων						
Σβαρνίσματα						
Κυλινδρίσματα						
Σπορά- <i>επανασπορά</i>						
Σκαλίσματα						
Βοτανίσματα						
Αράιωμα						
Διάνοιξη-διευθέτηση αρδευτικών αυλάκων						
Αρδεύσεις						
Εφαρμογή καταπολεμήσεων						
Συλλογή						
Μεταφορά σε αποθήκη						
.....						
.....						
.....						
.....						
.....						
Σύνολο						

Είδος δαπανών και επιβαρύνσεων	Μονάδες κατά στρέμμα	Τιμή μονάδας	Σύνολο δαπάνης	Από αυτή χρηματική
ΚΕΦ. Β' — ΕΡΓΑΣΙΑ ΖΩΩΝ				
Προετοιμασία χωραφιού				
Αρόσεις				
Μεταφορά λιπασμάτων				
Σβαρνίσματα				
Κυλινδρίσματα				
Σπορά — <i>επανασπορά</i>				
Σκαλίσματα				
Διάνοιξη-διευθέτηση αρδ. αυλάκων				
Μεταφορικά προϊόντος σε αποθήκη				
.....				
.....				
.....				
.....				
.....				
Σύνολο				

ΚΕΦ. Γ' – ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΗΧΑΝΩΝ				
Αρόσεις				
Μεταφορά λιπασμάτων				
Σβαρνίσματα				
Κυλινδρίσματα				
Σπορά – επανασπορά				
Σκαλίσματα				
Αρδεύσεις				
Μεταφορικά προϊόντος σε αποθήκη				
.....				
.....				
.....				
Σύνολο				

ΚΕΦ. Δ' – ΔΑΠΑΝΕΣ ΥΛΙΚΩΝ				
Αξία λιπασμάτων:				
Αξία γεωργικών φαρμάκων:				
Αξία σπόρου:				
Αξία καυσίμων και λιπαντικών:				
Σύνολο				

Είδος δαπανών και επιβαρύνσεων	Σύνολο δαπάνης	Από αυτή χρηματική
ΚΕΦ. Ε' – ΔΑΠΑΝΕΣ ΣΥΝΤΗΡΗΣΕΩΣ – ΕΠΙΣΚΕΥΩΝ (κατ' επιμερισμό)		
Εγγείων βελτιώσεων αρδευτ.-απόστρ. αυλάκων, φρέατος κλπ.		
Κτισμάτων (αποθήκης, στάβλου, υποστέγου κλπ.)		
Μηχανών (ελκυστήρα συγκροτήματος, σπορέα κλπ.)		
Εργαλείων		
.....		
Σύνολο		

ΚΕΦ. ΣΤ' – ΔΑΠΑΝΕΣ (κατ' επιμερισμό)

Εγγίων βελτιώσεων
Κτισμάτων
Μηχανών
Εργαλείων
.....
Σύνολο

ΚΕΦ. Ζ' – ΦΟΡΟΙ – ΤΟΚΟΙ – ΕΙΣΦΟΡΕΣ

Φόρος πωλούμενης ποσότητας σύσπορου βάμβακα
Πρόσθετα ασφάλιστρα κατά χαλάζης
Τόκος κυκλοφορίας (Δαπάνες κεφ. Α, Β, Γ, Δ, Ε με επιπλέον ΑΤΕ x 7 μήνες)
Τόκος έγγειου και πάγιου κεφαλαίου
Αρδευτικά τέλη
Ενοικίο εδάφους (γυμνού) – Τεκμαρτό (4% επί της αξίας ή καταβαλλόμενο)
.....

Τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής δίνονται σε ποσοστά στα 100 με τα οποία κάθε δαπάνη μετέχει στο σύνολο των δαπανών παραγωγής. Στον πίνακα 4.8.1 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας για τις κυριότερες καλλιέργειες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.8.1

	Ποσοστό στα 100 της συνολικής δαπάνης					
	Εργασία ανθρώπων και ζώων	Εργασία μηχανών	Υλικά	Αποσβέτεις	Άλλες δαπάνες	Τόκοι
Σιτάρι μαλακό (Θεσσαλία)	12,0	16,8	26,9	6,1	8,5	29,3
Σιτάρι σκληρό (Θεσσαλία)	22,4	9,5	20,1	9,3	8,7	29,7
Κριθάρι (Δυτική Μακεδονία)	5,2	19,8	24,4	6,5	8,0	35,9
Ρύζι (Στερεά Ελλάδα)	33,2	7,4	26,1	2,9	8,0	22,1
Αραβόσιτος: κοινός ποτιστικός (Θεσσαλία)	39,2	3,4	3,9	13,0	8,1	32,1
Αραβόσιτος: υβρίδια - ποτιστικά (Θεσσαλία)	42,6	4,7	7,9	10,7	7,7	26,1
Φασόλια ξηρά (Στερεά Ελλάδα)	27,9	13,0	21,5	2,4	6,4	28,3
Μηδική ποτιστ. (Κεντρ. Μακεδ.)	29,6	24,9	3,9	8,4	6,4	26,5
Μηδικόσπορος (Στερεά Ελλάδα)	26,2	16,3	5,9	8,5	7,7	35,0
Βαμβάκι ποτιστ. (Θεσσαλία)	41,7	3,7	9,1	10,4	10,9	23,9

Καπνός (Μυρωδάτα Σμύρνης)						
(Στερεά Ελλάδα)	65,1	1,2	3,2	3,3	5,8	21,2
Ζακχαρότευτλα (Αν. Μακεδονία)	36,9	8,0	10,9	9,0	10,6	25,3
Τομάτα συνήθ. εποχής (Πελ/σος)	53,7	1,4	18,5	3,0	11,4	11,7
Τομάτα πρώιμη (Κρήτη)	42,0	1,6	29,4	9,5	9,1	8,1
Πατάτες ανοιξιάτικες (Ηπειρος)	39,9	5,1	22,8	4,1	9,3	18,5
Αγγούρια (Κυκλαδες)	32,7	—	13,2	18,2	17,2	18,5
Σταφύλια επιπραπέζια (Πελ/σος)	39,8	12,7	9,2	4,5	8,3	25,2
Ελιές βρώσιμες (Στερεά Ελλάδα)	51,5	4,3	4,9	4,9	7,9	26,2
Πορτοκάλια (ομφαλ.) (Κρήτη)	34,1	3,9	15,1	5,5	11,3	29,9
Λεμόνια (Πελοπόννησος)	31,1	6,9	14,8	9,2	9,8	27,9
Μήλα (Δυτική Μακεδονία)	50,5	1,0	14,2	7,5	9,5	17,1
Αχλάδια (Κεντρ. Μακεδονία)	29,7	8,9	15,9	15,2	14,5	15,5
Ροδάκινα (Δυτική Μακεδονία)	64,2	—	7,7	6,6	7,5	13,8
Βερύκοκκα (Πελοπόννησος)	33,2	7,0	17,5	9,5	9,2	23,3

13. Τι εννοούμε ως ασφάλιστρα στη γεωργική παραγωγή;
14. Ποιες δαπάνες απαρτίζουν τα γενικά έξοδα μιας γεωργικής εκμεταλλεύσεως;
15. Για ποιες μορφές κεφαλαίου υπολογίζεται τόκος στη γεωργική εκμετάλλευση και ποιοι είναι οι τρόποι υπολογισμού του;
16. Ποιες δαπάνες θεωρούνται παραγωγικές δαπάνες στη γεωργική εκμετάλλευση;
17. Ποιες είναι οι κυριότερες διακρίσεις των παραγωγικών δαπανών;
18. Τι λέμε κόστος ευκαιρίας ή οικονομικό κόστος;
19. Τι λέμε ολικό και τι μέσο κόστος παραγωγής;
20. Αναλύστε την έννοια του κοινωνικού κόστους της γεωργικής παραγωγής. Συγκρίνετε το κόστος αυτό με το κοινωνικό κόστος της βιομηχανικής παραγωγής.
21. Ποια η διαφορά ανάμεσα στο κανονικό και στο ιστορικό κόστος παραγωγής;
22. Αναλύστε την απολογιστική μέθοδο υπολογισμού του κόστους παραγωγής.
23. Επισκεφθείτε μια γνωστή σας γεωργική εκμετάλλευση. Συνεργασθείτε με τον επιχειρηματία παραγωγό για τον υπολογισμό του κόστους παραγωγής ενός ή δύο προϊόντων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

5.1 Γενικά.

Η παραγωγή αγροτικών προϊόντων αποτελεί μια οικονομικής φύσεως παραγωγική δραστηριότητα, αφού αποβλέπει στην παραγωγή οικονομικών αγαθών, για την οποία διατίθενται ορισμένοι παραγωγικοί συντελεστές, ορισμένοι διαθέσιμοι παραγωγικοί πόροι, που, όπως είναι γνωστό, δεν είναι απεριόριστοι.

Κάθε παραγωγός έχει στη διάθεσή του, ανάλογα με το μέγεθος και τη μορφή της εκμεταλλεύσεώς του, οριζόντους τέτοιους παραγωγικούς συντελεστές, που τους αξιοποιεί κατά έναν ορισμένο τρόπο και εξασφαλίζει μια ορισμένη για κάθε καλλιεργητική περίοδο παραγωγή.

Για να στηρίζεται όμως η γεωργική του παραγωγή στη βασική οικονομική αρχή της επιτεύξεως του μεγαλύτερου δυνατού κέρδους με το μικρότερο δυνατό κόστος, είναι απαραίτητο, στο τέλος κάθε καλλιεργητικής περιόδου, να αναλύει προσεκτικά όλα τα στοιχεία κάθε συγκεκριμένης παραγωγικής του δραστηριότητας. Να προχωρεί δηλαδή στην οικονομική ανάλυση όλων των στοιχείων της συγκεκριμένης παραγωγής. Η ανάλυση αυτή θα τον οδηγεί σε πολύτιμα συμπεράσματα για την καλύτερη δυνατή οργάνωση της παραγωγής του στο μέλλον, αφού θα είναι με αυτό τον τρόπο σε θέση να διαπιστώνει τη συμβολή κάθε επί μέρους συντελεστή στο τελικό οικονομικό αποτέλεσμα και την αποδοτικότητα των διαφόρων συνδυασμών στην αξιοποίηση των συντελεστών της παραγωγής, δηλαδή την επιβάρυνση που οι σταθερές και οι μεταβλητές δαπάνες επιφέρουν στην παραγωγή. Θα είναι σε θέση, τέλος, να καθορίζει το *optimum*, το ιδανικότερο δηλαδή σημείο αξιοποίησεως κάθε επί μέρους παραγωγικού συντελεστή. Με άλλα λόγια θα μπορεί να αναλύει τις σχέσεις των παραγωγικών συντελεστών με τα παραγόμενα προϊόντα, να αναλύει επίσης τις φάσεις της γεωργικής παραγωγής και να εξετάζει τα συνολικά έσοδα, αλλά και τις συνολικές δαπάνες. Έτσι θα συγκεντρώνει όλα τα στοιχεία που θα τον βοηθούν στην καλύτερη δυνατή οργάνωση της εκμεταλλεύσεώς του ή συγκεκριμένων καλλιεργειών σε επόμενες καλλιεργητικές περιόδους.

Πέρα από το χώρο του εξατομικευμένου παραγωγού, η οικονομική ανάλυση της παραγωγής ενός συγκεκριμένου αγροτικού προϊόντος σε μια συγκεκριμένη περιοχή ή στο σύνολο της αγροτικής παραγωγής ολόκληρης της χώρας, μας εξασφαλίζει πολύτιμα στοιχεία για την καλύτερη οργάνωση των αντιστοίχων παραγωγικών δραστηριοτήτων.

5.2 Σχέσεις συντελεστών της παραγωγής και παραγομένων προϊόντων.

Όπως έχει ήδη πολλές φορές ως τώρα αναφερθεί, για την παραγωγή ενός οποιουδήποτε προϊόντος είναι απαραίτητοι ορισμένοι παραγωγικοί συντελεστές.

Αυτό σημαίνει ότι η παραγωγή ενός προϊόντος είναι συνάρτηση των συντελεστών της παραγωγής.

Οι συντελεστές της παραγωγής διακρίνονται σε σταθερούς και μεταβλητούς. Όπως αναφέρθηκε και στο κεφάλαιο 2 (Προσφορά αγροτικών προϊόντων) η συνάρτηση της παραγωγής αγροτικών προϊόντων έχει τη μορφή:

$$Q = \phi(x_1, x_2 / x_3, x_4, \dots, x_v).$$

Με την κάθετη γραμμή διαχωρίζομε τους σταθερούς από τους μεταβλητούς συντελεστές. Έτσι οι x_1, x_2 αποτελούν τους σταθερούς συντελεστές και οι x_3, x_4, \dots, x_v τους μεταβλητούς.

Στη συνάρτηση αυτή μπορούμε να δώσουμε και την ακόλουθη μορφή:

$$Q = \phi(x) \text{ όπου } x \text{ οι συντελεστές } x_1, x_2, x_3, x_4, \dots, x_v.$$

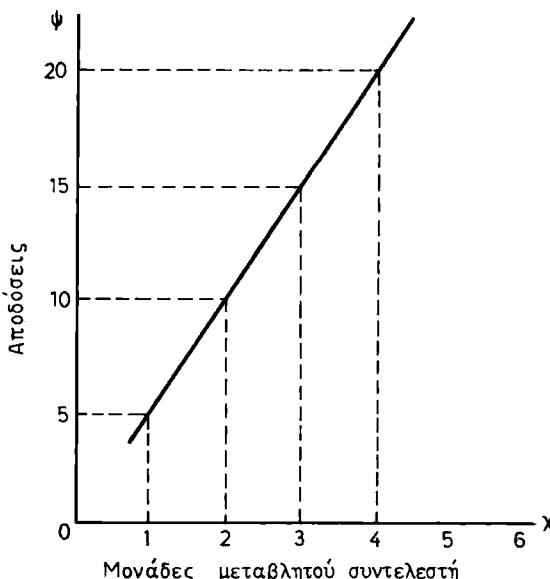
Η συνάρτηση αυτή σημαίνει ότι για κάθε μεταβολή ενός μεταβλητού συντελεστή, με την προϋπόθεση ότι όλοι οι άλλοι συντελεστές παραμένουν σταθεροί, έχουμε μια αντίστοιχη μεταβολή στην ποσότητα του παραγόμενου προϊόντος.

Αν τώρα εξετάσουμε προσεκτικά όλες τις δυνατές μεταβολές στην παραγωγή ενός προϊόντος, που μπορεί να επιφέρει η μεταβολή ενός συντελεστή, με την προϋπόθεση πάντα ότι οι άλλοι παραμένουν σταθεροί, διακρίνομε τις ακόλουθες τρεις περιπτώσεις:

α) Περίπτωση σταθερών αποδόσεων.

Στην περίπτωση αυτή η ποσότητα του παραγόμενου προϊόντος αυξάνει κατά την ίδια ποσότητα για κάθε πρόσθετη μονάδα του μεταβλητού συντελεστή.

Η μεταβολή αυτή παρουσιάζεται γραφικά στο διάγραμμα του σχήματος 5.2a.

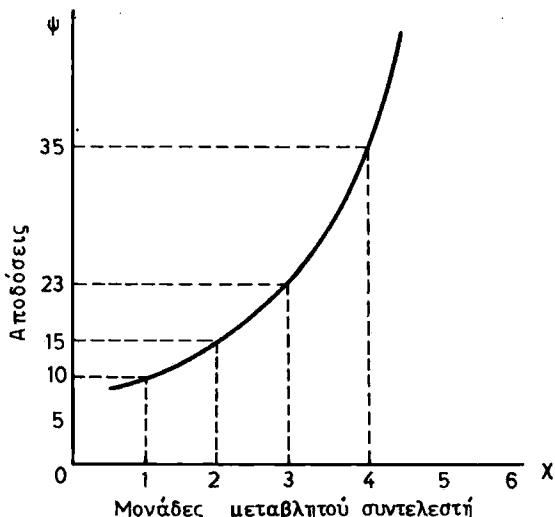
Σχ. 5.2a.
Καμπύλη σταθερών αποδόσεων.

Σύμφωνα με το διάγραμμα αυτό, σε μια μονάδα του μεταβλητού συντελεστή έχουμε 10 μονάδες προϊόντος. Προσθέτοντας μια μονάδα του μεταβλητού συντελεστή, έχουμε κατά πέντε μονάδες αύξηση της ποσότητας του παραγόμενου προϊόντος. Αν προσθέσουμε και τρίτη μονάδα του μεταβλητού συντελεστή, η ποσότητα του προϊόντος αυξάνεται κατά πέντε ακόμα μονάδες και, για κάθε πρόσθετη μονάδα του μεταβλητού συντελεστή, έχουμε σταθερή αύξηση της παραγωγής κατά πέντε μονάδες.

β) Περίπτωση αυξανομένων αποδόσεων.

Στην περίπτωση των αυξανομένων αποδόσεων, με την προσθήκη μιας μονάδας του μεταβλητού συντελεστή, το παραγόμενο προϊόν αυξάνει περισσότερο από όσο με την προσθήκη της προηγούμενης μονάδας.

Υποθέτομε π.χ. ότι με μια μονάδα του μεταβλητού συντελεστή έχουμε 10 μονάδες προϊόντος. Προσθέτοντας μια μονάδα του μεταβλητού συντελεστή, έχουμε αύξηση κατά 5 μονάδες του προϊόντος. Αν τώρα προσθέσουμε δύο μονάδες του μεταβλητού συντελεστή, η αύξηση του προϊόντος μπορεί να είναι 8 μονάδες, μεγαλύτερη δηλαδή κατά 3 μονάδες από την αντίστοιχη αύξηση του προϊόντος που είχε επιφέρει η προσθήκη της προηγούμενης μονάδας του μεταβλητού συντελεστή. Αν προσθέσουμε μια τρίτη μονάδα του συντελεστή, έχουμε αύξηση κατά 12 μονάδες του παραγόμενου προϊόντος, δηλαδή η τρίτη αυτή πρόσθετη μονάδα του συντελεστή, επέφερε μεγαλύτερη αναλογικά αύξηση του παραγόμενου προϊόντος (κατά 4 μονάδες) από την αύξηση που είχε επιφέρει σ' αυτό η προσθήκη της προηγούμενης δεύτερης μονάδας του συντελεστή. Ο ρυθμός λοιπόν αυξήσεως του παραγόμενου προϊόντος επιταχύνεται με την προσθήκη κάθε επιπλέον μονάδας του μεταβλητού συντελεστή (σχ. 5.2β).

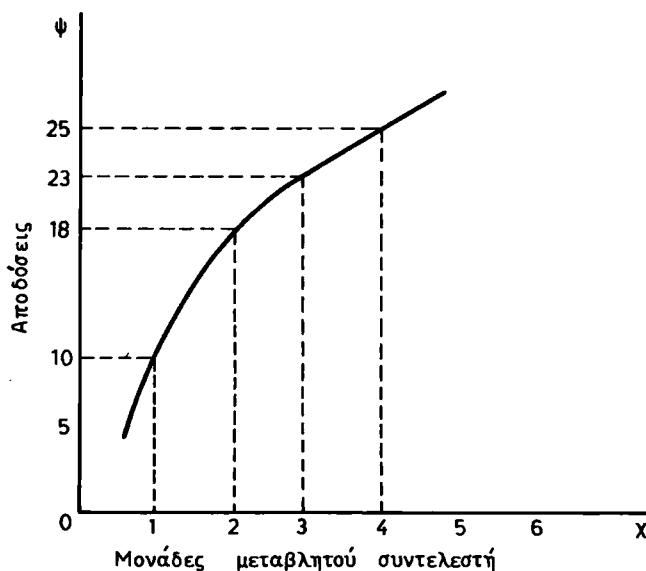
Σχ. 5.2β.
Καμπύλη αυξανομένων αποδόσεων.

γ) Περίπτωση με φθίνουσες αποδόσεις.

Στην περίπτωση αυτή, αντίθετα με ό,τι συμβαίνει στην περίπτωση των αυξανομένων αποδόσεων, για κάθε πρόσθετη μονάδα του μεταβλητού συντελεστή, η αύξηση της ποσότητας του παραγόμενου προϊόντος είναι μικρότερη από την αύξηση που είχε προκαλέσει η προσθήκη της προηγούμενης μονάδας του συντελεστή.

Ας γυρίσουμε ξανά στο προηγούμενο παράδειγμα.

Με μια μονάδα του μεταβλητού συντελεστή έχομε 10 μονάδες προϊόντος. Προσθέτοντας μια μονάδα του συντελεστή έχομε αύξηση προϊόντος κατά 8 μονάδες. Αν προσθέσουμε τώρα δύο μονάδες του συντελεστή, η συνολική αύξηση θα είναι 13 μονάδες. Η δεύτερη πρόσθετη μονάδα του συντελεστή επέφερε αύξηση του προϊόντος κατά 5 μονάδες, δηλαδή 3 μονάδες μικρότερη από την αύξηση που είχε επιφέρει η προσθήκη της προηγούμενης μονάδας του συντελεστή. Αν προσθέσουμε τρεις μονάδες του μεταβλητού συντελεστή στην αρχική πρώτη μονάδα, η ποσότητα του προϊόντος αυξάνει συνολικά κατά 15 μονάδες. Η τρίτη μονάδα δηλαδή επέφερε αύξηση κατά 2 μονάδες, δηλαδή κατά 1 μονάδα μικρότερη από την επιπλέον αύξηση που είχε επιφέρει η προσθήκη της προηγούμενης μονάδας του μεταβλητού συντελεστή (σχ. 5.2γ).

Σχ. 5.2γ.
Καμπύλη φθινουσών αποδόσεων.

Οι δύο από τις τρεις αυτές περιπτώσεις στις σχέσεις μεταξύ των συντελεστών της παραγωγής και του παραγόμενου προϊόντος φαίνονται στον πίνακα 5.2.1, όπου παρουσιάζονται οι μεταβολές που προκαλεί στις παραγόμενες ποσότητες ενός προϊόντος η μεταβολή της ποσότητας ενός μεταβλητού συντελεστή σε μια υποθε-

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.2.1

Μονάδες συντελεστή Α	Μονάδες συντελεστή Β	Ολική απόδοση Π	Μέση απόδοση Π/Β kgr	Οριακή παραγωγή ΟΠ kgr
1	2	3	4	5
10	0	0	0	0
10	1	5	5	5
10	2	22	11	17
10	3	45	15	23
10	4	75	18,5	30
10	5	100	20	25
10	6	118	19,6	18
10	7	135	19	17
10	8	150	18,7	15
10	9	160	17,7	10
10	10	168	16,8	8
10	11	172	16,5	4
10	12	170	14,1	-2

τική εκμετάλλευση, με την προϋπόθεση ότι οι άλλοι συντελεστές παραμένουν σταθεροί.

Υποθέτομε λοιπόν ότι στην παραγωγή συμμετέχουν δύο συντελεστές, ο Α που είναι σταθερός και ο Β που είναι μεταβλητός. Ως οριακή παραγωγή (στήλη 5 του πίνακα) εννοούμε την αύξηση στην ποσότητα του παραγόμενου προϊόντος που προκαλεί η αύξηση του μεταβλητού συντελεστή κατά μία μονάδα.

'Όπως βλέπομε στον πίνακα 5.2.1 με την προσθήκη της δεύτερης μονάδας του συντελεστή Β, το παραγόμενο προϊόν αυξάνει κατά 17 μονάδες πέρα από την παραγωγή που έδωσε η προηγούμενη πρώτη μονάδα του συντελεστή.

Με την προσθήκη της τρίτης μονάδας του συντελεστή, έχουμε πάλι αύξηση του προϊόντος κατά 23 μονάδες, ενώ κατά 30 μονάδες αυξάνει η ποσότητα του προϊόντος με την προσθήκη της τέταρτης μονάδας του συντελεστή Β. Ως εδώ έχουμε τη 2η περίπτωση των ολοένα αυξανομένων αποδόσεων, δηλαδή της ολοένα αυξανόμενης οριακής παραγωγής του συντελεστή.

Η προσθήκη όμως της 5ης μονάδας, ενώ συντελεί στην αύξηση της παραγόμενης ποσότητας του προϊόντος, η αύξηση που προκαλεί (25 μονάδες) είναι κατά 5 μονάδες μικρότερη από την αύξηση που προκάλεσε η προσθήκη της προηγούμενης 4ης μονάδας. Το ίδιο γίνεται και με τις επόμενες μονάδες μέχρι και την 11η. Οι αυξήσεις που προκαλούν στην παραγόμενη ποσότητα του προϊόντος μειώνονται διαδοχικά, για να φθάσουν στις 4 μονάχα μονάδες για την 11η πρόσθετη μονάδα του μεταβλητού συντελεστή Β. Το τμήμα αυτό απεικονίζει την 3η περίπτωση, δηλαδή της φθίνουσας αποδόσεως του μεταβλητού συντελεστή, κατά την οποία μειώνεται συνέχεια η οριακή παραγωγή του.

Μετά την περίπτωση αυτή, η προσθήκη της 12ης μονάδας του συντελεστή Β, αντί για αύξηση, επιφέρει μείωση της ολικής ποσότητας του παραγόμενου προϊόντος, δηλαδή μείωση της οριακής παραγωγής του συντελεστή Β. Φυσικά κάθε

πρόσθετη μονάδα του συντελεστή αυτού από το σημείο αυτό και μετά, θα επιφέρει ακόμα μεγαλύτερη μείωση του παραγόμενου προϊόντος. Είναι το τμήμα που δεν συμφέρει για τον παραγωγό η χρησιμοποίηση προσθέτων μονάδων του μεταβλητού συντελεστή, γιατί αντί για αύξηση θα έχει μείωση της ποσότητας του παραγόμενου προϊόντος.

5.3 Βασικές οικονομικές έννοιες.

Στο σημείο αυτό είναι απαραίτητο να αναφερθούμε σε ορισμένες βασικές οικονομικές έννοιες, που είναι απαραίτητες στην ευρύτερη διερεύνηση των σχέσεων μεταξύ συντελεστών της παραγωγής και παραγομένων προϊόντων.

– Ακαθάριστη πρόσοδος.

Ως ακαθάριστη πρόσοδο θεωρούμε τη συνολική αξία της παραγωγής ενός συγκεκριμένου προϊόντος σε μια συγκεκριμένη γεωργική εκμετάλλευση και για μια ορισμένη χρονική περίοδο. Το σύνολο της παραγωγής πολλαπλασιαζόμενο με την τιμή μονάδας του προϊόντος μας δίνει τη συνολική ακαθάριστη πρόσοδο.

Αν η πρόσοδος αναφέρεται σε ένα μονάχα προϊόν, θεωρείται ως ακαθάριστη πρόσοδος προϊόντος, ενώ αν αναφέρεται στο σύνολο της παραγωγής διαφόρων προϊόντων μιας ορισμένης γεωργικής εκμεταλλεύσεως, θεωρείται ως πρόσοδος μιας εκμεταλλεύσεως.

Η ακαθάριστη πρόσοδος δεν αναφέρεται μονάχα στις ποσότητες των προϊόντων που διατίθενται στην αγορά και που την αξία τους εισπράττει σε χρήμα ο παραγωγός. Σ' αυτήν περιλαμβάνονται και οι ποσότητες των προϊόντων που διατέθηκαν για:

- Τις ανάγκες του ίδιου του παραγωγού και των μελών της οικογένειάς του.
- Την αμοιβή άλλων συντελεστών της παραγωγής, όπως π.χ. αμοιβή εργατών με ποσότητα από παραγόμενα προϊόντα.
- Την εξυπηρέτηση άλλων παραγωγικών κλάδων της εκμεταλλεύσεως, όπως π.χ. στην περίπτωση διαθέσεως ορισμένων προϊόντων για διατροφή παραγωγικών ζώων.

Η ακαθάριστη πρόσοδος αντιπροσωπεύει το σύνολο της αμοιβής όλων γενικά των συντελεστών της παραγωγής που χρησιμοποιήθηκαν για την εξασφάλισή της. Έτσι, περιλαμβάνει όλες τις παραγωγικές δαπάνες, αλλά και το καθαρό κέρδος του παραγωγού:

ΑΠ= ΠΔ ΚΚ

όπου ΑΠ η ακαθάριστη πρόσοδος, ΠΔ οι παραγωγικές δαπάνες και ΚΚ το καθαρό κέρδος.

– Καθαρή πρόσοδος.

Αφαιρώντας από την ακαθάριστη πρόσοδο όλες γενικά τις παραγωγικές δαπάνες, έχουμε το καθαρό κέρδος από την παραγωγή του αντίστοιχου προϊόντος, αν η πρόσοδος αφορά σε ένα μονάχα προϊόν, ή το συνολικό καθαρό κέρδος της εκμεταλλεύσεως, αν η πρόσοδος αφορά στο σύνολο της εκμεταλλεύσεως. Αυτό το καθαρό κέρδος θεωρούμε ως καθαρή πρόσοδο.

Για τον υπολογισμό της καθαρής πρόσοδου, υπολογίζομε τη συνολική ακαθάρι-

στη πρόσοδο, αλλά και το σύνολο αντίστοιχα όλων των σχετικών παραγωγικών δαπανών. Η καθαρή πρόσοδος μπορεί να υπολογισθεί και κατά μονάδα προϊόντος, αλλά και κατά μονάδα παραγωγικού συντελεστή. Έτσι, μπορούμε να έχουμε καθαρή πρόσοδο π.χ. κατά χιλιόγραμμα σιταριού ή κατά στρέμμα της εκτάσεως που καλλιεργήθηκε με σιτάρι.

— Μέση απόδοση ή μέση πρόσοδος.

Η διαίρεση της συνολικής ακαθάριστης προσόδου με το συνολικό αριθμό μονάδων του μεταβλητού συντελεστή που χρησιμοποιήσαμε, μας δίνει τη μέση απόδοση ή μέση πρόσοδο. Αν για μια ορισμένη ακαθάριστη πρόσοδο χρησιμοποιήσαμε 1Α μονάδες, ενός ορισμένου συντελεστή, τότε το πηλίκο:

$$\frac{\text{ΑΠ}}{\text{Α}}$$

μας δίνει την ακαθάριστη πρόσοδο κατά μονάδα του συγκεκριμένου συντελεστή.

— Οριακή πρόσοδος.

Οριακή πρόσοδος ενός συντελεστή της παραγωγής λέγεται η μεταβολή που υφίσταται η συνολική πρόσοδος με την προσθήκη μιας επιπλέον μονάδας αυτού του συγκεκριμένου συντελεστή, με την προϋπόθεση βέβαια ότι όλοι οι άλλοι συντελεστές παραμένουν σταθεροί. Με την αύξηση δηλαδή κατά μια μονάδα της ποσότητας ενός συγκεκριμένου συντελεστή, η αύξηση που θα επέλθει στην ολική παραγωγή του παραγόμενου προϊόντος αποτελεί την οριακή πρόσοδο του συντελεστή αυτού.

— Οριακό κόστος.

Οριακό κόστος λέγεται η αύξηση που υφίσταται το συνολικό κόστος παραγωγής για την παραγωγή μιας πρόσθετης μονάδας προϊόντος. Το κόστος παραγωγής δηλαδή αυτής της πρόσθετης μονάδας του προϊόντος, δεν αντιπροσωπεύει το οριακό κόστος, αλλά αναφέρεται στο ρυθμό με τον οποίο αυξάνει το κόστος παραγωγής, όταν η παραγωγή αυξάνει κατά μία μονάδα.

— Σταθερό κόστος.

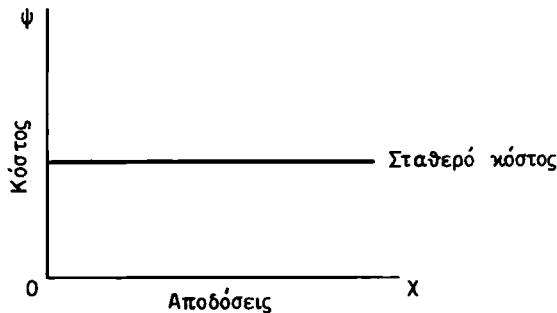
Σταθερό κόστος λέγεται η επιβάρυνση της παραγωγής που προέρχεται από τις σταθερές δαπάνες, οι οποίες δεν επηρεάζονται από τις μεταβολές της ποσότητας του παραγόμενου προϊόντος.

Το σταθερό κόστος παραγωγής συντίθεται από τα πάγια έξοδα της εκμεταλλεύσεως και αναφέρεται στις δαπάνες με τις οποίες επιβαρύνεται η εκμετάλλευση, οποιοδήποτε και αν είναι το μέγεθος της παραγωγής, ακόμα και αν είναι ίσο με το μηδέν.

Οι αποσβέσεις του μόνιμου ή πάγιου κεφαλαίου, οι τόκοι, τα ασφάλιστρα κλπ., αποτελούν πάγιες και σταθερές δαπάνες που απαρτίζουν το σταθερό κόστος παραγωγής.

Σε διάγραμμα, η συνάρτηση του σταθερού κόστους παραγωγής παριστάνεται

με μια ευθεία παράλληλη προς τον άξονα που απεικονίζει τις ποσότητες του παραγόμενου προϊόντος (σχ. 5.3).

Σχ. 5.3.
Συνάρτηση σταθερού κόστους.

— **Μεταβλητό κόστος.**

Το μεταβλητό κόστος παραγωγής περιλαμβάνει όλες τις δαπάνες παραγωγής που το μέγεθός τους μεταβάλλεται όταν μεταβάλλεται η παραγόμενη ποσότητα. Στο μεταβλητό κόστος παραγωγής περιλαμβάνονται όλες οι μεταβλητές δαπάνες, όπως είναι οι δαπάνες εργασίας ανθρώπων και μηχανημάτων, τα διάφορα είδη του κυκλοφοριακού κεφαλαίου (λιπάσματα, σπόροι, ζωτροφές) κλπ.

5.4. Φάσεις παραγωγής.

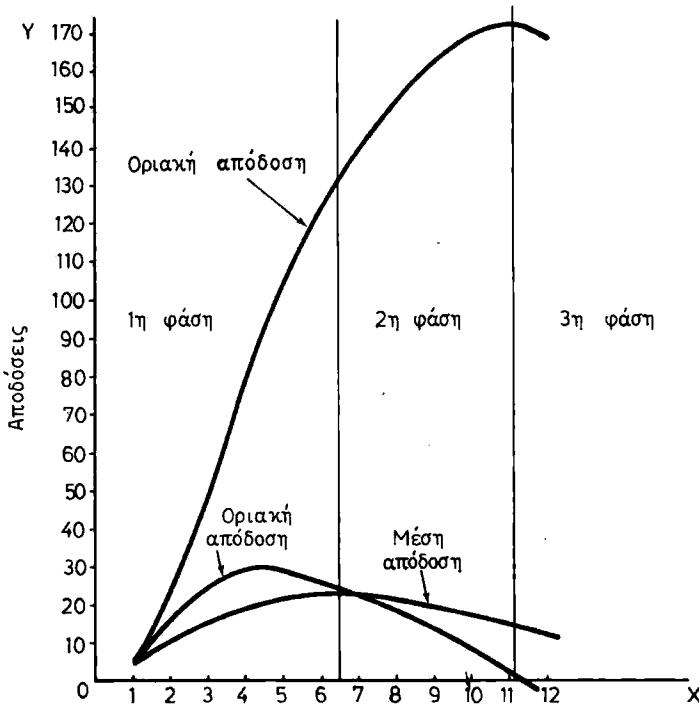
Με βάση τα δύο αναφέρθηκαν για τις σχέσεις ανάμεσα στους συντελεστές της παραγωγής και τα παραγόμενα προϊόντα, διακρίνομε τρεις περιοχές όπου μπορεί να αναπτυχθεί κάθε γεωργική παραγωγή, οι οποίες φαίνονται χαρακτηριστικά στο διάγραμμα του σχήματος 5.4. Στο διάγραμμα αυτό παριστάνονται σε γραφική παράσταση τα στοιχεία του πίνακα 5.5.1. Στον άξονα των x (οριζόντιο) παριστάνονται οι μεταβολές του μεταβλητού συντελεστή B και στον άξονα των ψ (κάθετο) οι μεταβολές της ποσότητας του παραγόμενου προϊόντος.

Όπως βλέπουμε, διακρίνονται τρεις βασικές περιοχές από την άποψη του ρυθμού αυξήσεως της ποσότητας του παραγόμενου προϊόντος σε συνάρτηση με την αύξηση του μεταβλητού συντελεστή της παραγωγής. Οι περιοχές αυτές λέγονται **φάσεις παραγωγής** και είναι οι ακόλουθες:

1η φάση: Φάση των αυξανομένων αποδόσεων.

Στο διάγραμμα η πρώτη φάση αρχίζει από την αρχή του οριζόντιου άξονα x και τελειώνει στο σημείο, όπου η μέση απόδοση φθάνει στο μεγαλύτερο ποσό και η σχετική καμπύλη στο υψηλότερο σημείο.

Στη φάση αυτή της πρώτης περιοχής, οι αποδόσεις αυξάνονται με ρυθμό μεγαλύτερο από το ρυθμό αυξήσεως του μεταβλητού συντελεστή. Κάθε πρόσθετη μο-

Σχ. 5.4.
Μονάδες συντελεστή.

νάδα του μεταβλητού συντελεστή συντελεί στην παραγωγή ολοένα αυξανόμενης ποσότητας του παραγόμενου προϊόντος. Είναι δηλαδή η φάση κατά την οποία αυξάνει συνέχεια η οριακή παραγωγή του συγκεκριμένου μεταβλητού συντελεστή. Στη φάση αυτή αξιοποιούνται, όπως είναι φυσικό, οι προστιθέμενες μονάδες του μεταβλητού συντελεστή, αυξάνει δηλαδή με γρήγορο ρυθμό η παραγωγικότητά του.

Παρόλα αυτά, δεν είναι σκόπιμο για τον παραγωγό να περιορίσει σ' αυτή τη φάση την παραγωγή του συγκεκριμένου προϊόντος, γιατί παρά την ολοένα αυξανόμενη ποσότητα του παραγόμενου προϊόντος με κάθε πρόσθετη μονάδα του μεταβλητού συντελεστή, δεν εξαντλούνται όλα τα όρια της παραγωγικής αποδόσεως του συντελεστή.

2η φάση: Φάση των φθινουσών αποδόσεων.

Η δεύτερη φάση αρχίζει, στο διάγραμμα, από το σημείο όπου τέμνονται οι καμπύλες της οριακής παραγωγής και της μέσης παραγωγής και τελειώνει στο σημείο όπου η καμπύλη της οριακής παραγωγής τέμνει τον άξονα των x (τον οριζόντιο άξονα) στο σημείο δηλαδή που αντιστοιχεί στη μέγιστη ολική παραγωγή του παραγόμενου προϊόντος.

Στη φάση αυτή, ο ρυθμός αυξήσεως του παραγόμενου προϊόντος που αντιστοιχεί σε κάθε πρόσθετη μονάδα του μεταβλητού συντελεστή, δεν αυξά-

νει όπως συμβαίνει στην πρώτη φάση, αλλά αντίθετα μειώνεται συνέχεια. Είναι η περιοχή στην οποία η προκαλούμενη αύξηση της οριακής παραγωγής του μεταβλητού συντελεστή μειώνεται για κάθε μονάδα του που προστίθεται στην παραγωγή. Σ' αυτήν όμως τη φάση της παραγωγής, η ολική ποσότητα του παραγόμενου προϊόντος φθάνει στο υψηλότερο δυνατό σημείο. Και μέσα στα όρια της φάσεως αυτής, είναι σκόπιμο να αναπτύσσονται οι παραγωγικές δραστηριότητες του παραγωγού σε σχέση με το συγκεκριμένο μεταβλητό συντελεστή. Όσο περισσότερο οι δραστηριότητες αυτές πλησιάζουν στο σημείο όπου τελειώνει η φάση αυτής της παραγωγής, τόσο καλύτερη είναι η αξιοποίηση του σχετικού συντελεστή και τόσο υψηλότερο το αποτέλεσμα της παραγωγής.

3η φάση: Φάση των αρνητικών αποδόσεων.

Η τρίτη φάση αρχίζει από το σημείο όπου η οριακή παραγωγή του συντελεστή αρχίζει να γίνεται αρνητική. Στη φάση αυτή κάθε νέα προστιθέμενη μονάδα του μεταβλητού συντελεστή, όχι μονάχα δεν αυξάνει την ποσότητα του παραγόμενου προϊόντος, αλλά αντίθετα επιδρά αρνητικά στην ολική ποσότητα της παραγωγής. Συντελεί δηλαδή στη μείωση της ολικής ποσότητας του παραγόμενου προϊόντος.

Ευνόητο είναι ότι στη φάση αυτή δεν συμφέρει να αναπτύσσει καμιά απολύτως παραγωγική δραστηριότητα ο παραγωγός.

Για τον παραγωγό προβάλλει το ερώτημα, ποιο είναι, ανάμεσα σ' αυτές τις τρεις φάσεις παραγωγής, το άριστο σημείο της παραγωγικής του δραστηριότητας στην αξιοποίηση κάθε συντελεστή της παραγωγής, στο οποίο θα μπορεί να εξασφαλίζει το μεγαλύτερο δυνατό κέρδος;

5.5 Ο καθορισμός του άριστου σημείου της παραγωγής όπου επιτυγχάνεται το μεγαλύτερο κέρδος.

Εξετάζοντας προσεκτικά τις πιο πάνω φάσεις παραγωγής, παρατηρούμε σχετικά με το ερώτημα αυτό, τα ακόλουθα:

Στην πρώτη φάση παραγωγής, τη φάση της ολοένα αυξανόμενης αποδόσεως, ο παραγωγός έχει συμφέρον να εντείνει τις προσπάθειές του και να αυξάνει αναλογικά τις ποσότητες του μεταβλητού συντελεστή μια που αυξάνει συνέχεια στην περιοχή αυτή η οριακή απόδοσή του.

Στη δεύτερη φάση μειώνεται βέβαια η οριακή παραγωγή, αλλά αυξάνει συνέχεια η ολική παραγωγή. Από το τέλος της πρώτης φάσεως και μέσα στα πλαίσια της δεύτερης, έχει συμφέρον να κινείται η παραγωγική προσπάθεια του παραγωγού, γιατί εκεί εξασφαλίζει την καλύτερη δυνατή αξιοποίηση του μεταβλητού συντελεστή, αλλά και τη μεγαλύτερη ολική ποσότητα του παραγόμενου προϊόντος.

Φυσικά, με κανένα τρόπο δε θα πρέπει να εκτείνει την παραγωγική του δραστηριότητα ο παραγωγός στα όρια της τρίτης φάσεως, γιατί εκεί, όχι μονάχα η οριακή απόδοση είναι αρνητική, αλλά και η συνολική παραγωγή μειώνεται με την προσθήκη κάθε νέας μονάδας του μεταβλητού συντελεστή.

Αλλά το άριστο σημείο παραγωγής δεν είναι συνάρτηση μόνο της παραγόμενης ποσότητας, αλλά, παράλληλα, επίσης συνάρτηση και του κόστους παραγωγής του παραγόμενου προϊόντος. Και εδώ πρέπει να προσέξει ιδιαίτερα ο παραγωγός, ώστε τα πιο πάνω στοιχεία να μην εξετασθούν μόνο ως προς την αύξηση που προ-

καλούν στην ποσότητα του παραγόμενου προϊόντος, αλλά και ως προς την επιβάρυνση που προκαλείται στο συνολικό κόστος του παραγόμενου προϊόντος.

Είναι φανερό ότι εφόσον η αξία της οριακής παραγωγής που αντιστοιχεί στην αύξηση του μεταβλητού συντελεστή είναι μεγαλύτερη από το κόστος, έχουμε συμφέρον να επιδιώξουμε μεγαλύτερη παραγωγή με την προσθήκη νέων μονάδων του.

Είναι επίσης φανερό ότι δε θα πρέπει να επεκτείνουμε την παραγωγική μας προσπάθεια πέρα από το σημείο όπου η αξία της οριακής παραγωγής είναι ίση με το κόστος του μεταβλητού συντελεστή. Και τούτο γιατί η αξία της οριακής παραγωγής που θα πετύχουμε με πρόσθετες μονάδες του μεταβλητού συντελεστή, θα είναι μικρότερη από το κόστος που η αντίστοιχη αύξηση του συντελεστή θα επιφέρει στην παραγωγή.

Καταλήγομε δηλαδή στο συμπέρασμα ότι το *maximūm* του κέρδους, αντιστοιχεί στο σημείο όπου για μια πρόσθετη μονάδα του μεταβλητού συντελεστή, η αξία της οριακής παραγωγής είναι ίση με το κόστος της τελευταίας τέτοιας μονάδας.

Το συμπέρασμα αυτό επιβεβαιώνεται με τη μελέτη του πίνακα 5.5.1, που έχει συνταχθεί με βάση τα στοιχεία του πίνακα 5.2.1 και αφορά και αυτός σε μια εντελώς υποθετική παραγωγή με υποθετικά στοιχεία.

Όπως φαίνεται στον πίνακα, η προσθήκη μέχρι και της 9ης μονάδας του μεταβλητού συντελεστή, προκαλεί αύξηση της αξίας της οριακής παραγωγής, που είναι μεγαλύτερη από την αξία της αντίστοιχης αυξήσεως του μεταβλητού συντελεστή. Αυτό σημαίνει ότι μέχρι αυτό το σημείο, συμφέρει στον παραγωγό η αξιοποίηση του μεταβλητού συντελεστή. Αν προχωρήσουμε στην προσθήκη μιας ακόμα μονάδας, της 10ης μονάδας στον πίνακα, τότε η αξία της οριακής παραγωγής, της πρόσθετης δηλαδή παραγωγής που προκαλεί η πρόσθετη μονάδα του συντελεστή, είναι μικρότερη από την αξία της προστιθέμενης 10ης μονάδας του συντελεστή (αξία οριακής παραγωγής 8 δρχ., αξία μονάδας συντελεστή 10 δρχ.).

Ο παραγωγός λοιπόν *εξασφαλίζει* το μεγαλύτερο δυνατό κέρδος με τη χρησιμοποίηση 9 μονάδων του μεταβλητού συντελεστή B και 10 μονάδων του σταθερού συντελεστή A. Αυξάνει, βέβαια, με την προσθήκη της 10ης μονάδας του συντελεστή B η ολική ποσότητα και η ολική αξία της ποσότητας του παραγόμενου προϊόντος, αλλά μειώνεται το καθαρό κέρδος σε σχέση με εκείνο που είχε επιτευχθεί με την προσθήκη της προηγούμενης 9ης μονάδας.

Φυσικά με κανένα τρόπο δεν συμφέρει η χρησιμοποίηση μονάδων του μεταβλητού συντελεστή πέρα από τη 10η γιατί τότε, εκτός από τη μείωση του πρόσθετου κέρδους έχουμε και μείωση της ολικής ποσότητας του παραγόμενου προϊόντος.

Έτσι επιβεβαιώνεται το συμπέρασμα ότι το σημείο μέχρι το οποίο η χρησιμοποίηση του μεταβλητού συντελεστή είναι συμφέρουσα για τον παραγωγό, είναι το σημείο στο οποίο η αξία της οριακής παραγωγής είναι ίση με το κόστος της προστιθέμενης ποσότητας του μεταβλητού συντελεστή. Φυσικά το σημείο αυτό μετακινείται αν αυξηθεί η τιμή του παραγόμενου προϊόντος, οπότε συμφέρει η χρησιμο-

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.5.1**Αξια μονάδων: Συντελεστής Α: 5 δρχ. Συντελεστής Β: 10 δρχ. Ολητή Απόδοση Π: 2**

Μονάδες Συντελεστή Α	Μονάδες Συντελεστή Β	Ολική Απόδοση Π δρχ.	Σύνολο Παραγωγικών Δαπανών ΠΔ δρχ.	Ακαθάριστη Πρόσοδος ΑΠ δρχ.	Κέρδος παραγ. δρχ.	Πρόσθετη Μέση Απόδοση ΠΜΑ δρχ.	Πρόσαρδος Οριακής ΠΟΠ δρχ.
1	2	3	4	5	6	7	8
10	0	0	50	—	-50	0	10
10	1	5	60	10	-50	10	34
10	2	22	70	44	-36	22	46
10	3	45	80	90	10	30	60
10	4	75	90	150	60	37	50
10	5	100	100	200	100	40	36
10	6	118	110	236	126	39,2	34
10	7	135	120	270	150	38	30
10	8	150	130	300	170	37,4	20
10	9	160	140	320	180	35,4	16
10	10	168	150	336	180	33,6	8
10	11	172	160	344	184	33,0	—4
10	12	170	170	340	170	28,2	

ποίηση περισσοτέρων μονάδων του μεταβλητού συντελεστή. Μετακινείται επίσης το σημείο αυτό, αλλά προς την αντίθετη κατεύθυνση, αν αυξηθεί η αξία της μονάδας του μεταβλητού συντελεστή, οπότε το μεγαλύτερο κέρδος για τον παραγωγό, εξασφαλίζεται με τη χρησιμοποίηση λιγοτέρων μονάδων του μεταβλητού συντελεστή.

5.6 Ο καθορισμός του άριστου σημείου παραγωγής με τη χρησιμοποίηση των καμπυλών κόστους.

Σε οποιαδήποτε καλλιέργεια, το άριστο σημείο παραγωγής είναι δυνατό να καθορισθεί και με τη χρησιμοποίηση των καμπυλών κόστους, με τις οποίες εκφράζονται σχέσεις ανάμεσα σε επιτυγχανόμενες αποδόσεις και σε καταβαλλόμενες δαπάνες.

Θα χρησιμοποιήσουμε πάλι το παράδειγμα της υποθετικής παραγωγής που αναλύσαμε στους πίνακες 5.2.1 και 5.5.1.

Με βάση τα στοιχεία του πίνακα 5.2.1 και τις τιμές του πίνακα 5.5.1 αναλύομε τις σχέσεις ανάμεσα στο παραγόμενο προϊόν και στο κόστος παραγωγής στον πίνακα 5.6.1.

Από την ανάλυση του πίνακα αυτού παρατηρούμε ότι:

- Το κόστος παραγωγής κατά μονάδα παραγόμενου προϊόντος μειώνεται, καθώς αυξάνουν οι ποσότητες του παραγόμενου προϊόντος μέχρι την προσθήκη και της 8ης μονάδας του μεταβλητού συντελεστή και συνολική παραγωγή 150 kg. Με την προσθήκη και της 9ης μονάδας το κόστος παραγωγής αρχίζει πάλι να αυξάνει.
- Το μεταβλητό κόστος μειώνεται και αυτό προοδευτικά, αλλά στο ελάχιστο σημείο φθάνει μέχρι την προσθήκη της 5ης μονάδας του συντελεστή B και συνολική παραγωγή 118 kg, ενώ αυξάνεται και πάλι από το σημείο αυτό και μετά.

Η διαφορά αυτή του σημείου που φθάνουν στο *minimun* το κανονικό κόστος και το μεταβλητό κόστος του παραγόμενου προϊόντος, οφείλεται στο γεγονός ότι το κανονικό κόστος είναι σύνθετο από τις σταθερές και τις μεταβλητές δαπάνες. Επιβαρύνεται δηλαδή επιπλέον και με την επιβάρυνση που ο σταθερός συντελεστής A επιφέρει στο κόστος παραγωγής.

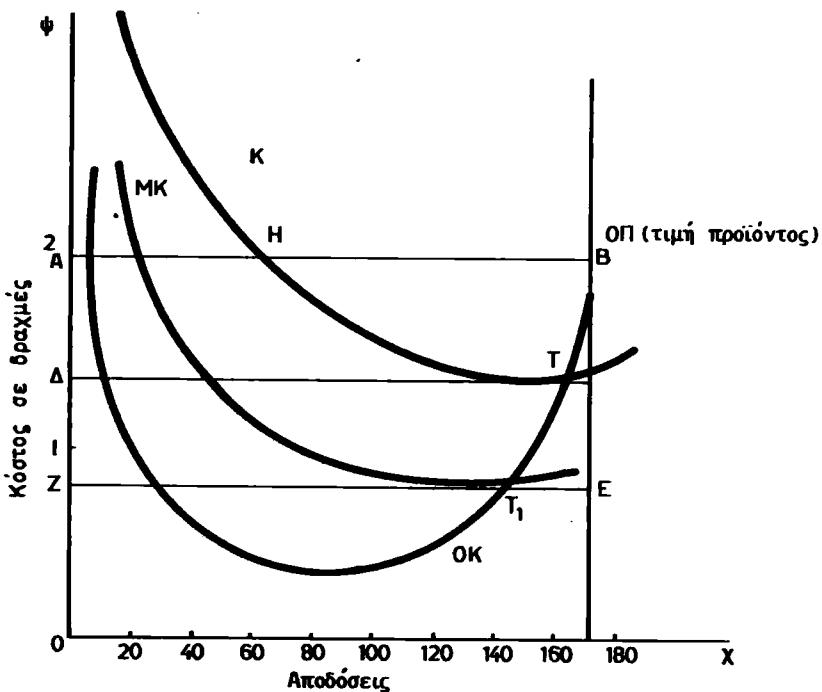
Η μείωση που παρατηρείται αρχικά στο κόστος παραγωγής του προϊόντος εξηγείται από το ότι με την αύξηση της παραγωγής οι σταθερές δαπάνες κατανέμονται σε περισσότερες μονάδες προϊόντος.

- Το οριακό κόστος μειώνεται προοδευτικά και φθάνει στην ελάχιστη τιμή με την προσθήκη της 4ης μονάδας του μεταβλητού συντελεστή, στην οποία αντιστοιχεί και η μεγαλύτερη οριακή παραγωγή (πίνακας 5.5.1).
- Από τη σύγκριση του οριακού κόστους με το κόστος παραγωγής και το μεταβλητό κόστος, παρατηρούμε ότι καθώς μειώνονται τα δύο τελευταία, το οριακό κόστος μειώνεται παράλληλα και είναι μικρότερο από αυτά. Αρχίζει να γίνεται μεγαλύτερο από το καθένα από αυτά από το σημείο που το καθένα τους αρχίζει να αυξάνει.
- Από τη στήλη του οριακού κόστους (στήλη 11) μπορεί εύκολα να γίνει ο καθορισμός του καλύτερου δυνατού σημείου, του *optimum* της παραγωγής, όπου ο παραγωγός εξασφαλίζει το μεγαλύτερο δυνατό καθαρό κέρδος. Από τη στήλη αυτή φαίνεται ότι η παραγωγική δραστηριότητα του παραγωγού μπορεί να ενταθεί μέχρι την προσθήκη και της 10ης μονάδας του μεταβλητού συντελεστή, αφού μέχρι το σημείο αυτό το οριακό κόστος (1,28 δρχ.) είναι μικρότερο από την τιμή πωλήσεως του προϊόντος: 2 δρχ. Αν προσθέσουμε μία ακόμα μονάδα του μεταβλητού συντελεστή B, τότε το οριακό κόστος (2,5 δρχ.) ξεπερνάει την τιμή διαθέσεως του προϊόντος (2 δρχ.), πράγμα που μειώνει το καθαρό κέρδος του παραγωγού. Επιβεβαιώνεται δηλαδή το συμπέρασμα ότι το άριστο σημείο παραγωγής και το άριστο (*optimum*) σημείο του κέρδους επιτυγχάνεται στο σημείο όπου το οριακό κόστος εξισώνεται με την οριακή πρόσοδο του προϊόντος, την τιμή δηλαδή πωλήσεως του προϊόντος.

ΠΛΑΚΑΣ 5.8.1

Άξια μονάδων: Συντελεστής Α: 5 δρχ. Συντελεστής Β: 10 δρχ. Προσδίπνος Π: 2 δρχ.

Μονάδες Συντελεστή Α	Μονάδες Συντελεστή Β	Ολική Απόδοση Π kg	Σταθερές Δαπάνες ΣΔ δρχ.	Μεταβλητές Δαπάνες ΜΔ δρχ.	Σύνολο Παραγωγ. ΠΔ δρχ.	Ακαθάριστη Πρόσθιδος ΑΠ δρχ.	Κέρδος Παραγωγ. ΚΠ δρχ.	Κόστος Πρόδιπνος Κ δρχ.	Μεταβλητός Κόστος ΜΚ δρχ.	Οριακό Κόστος ΟΚ δρχ.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
10	0	0	50	0	50	0	-50	0	0	2,0
10	1	5	50	10	60	10	-50	12	2	0,52
10	2	22	50	20	70	44	-34	3,18	10,9	0,43
10	3	45	50	30	80	90	10	1,7	0,6	0,33
10	4	75	50	40	90	150	60	1,2	0,53	0,40
10	5	100	60	50	100	200	100	1,0	0,50	0,55
10	6	118	50	60	110	236	126	0,9	0,508	0,58
10	7	135	50	70	120	270	150	0,89	0,51	0,66
10	8	150	50	80	130	300	170	0,86	0,53	1,0
10	9	160	50	90	140	320	180	0,87	0,56	1,25
10	10	168	50	100	150	336	186	0,89	0,59	2,25
11	10	172	50	110	160	334	184	0,92	0,63	-5
12	10	170	50	120	170	340	162	1,0	0,70	

Σχ. 5.8.
Καθορισμός άριστου σημείου παραγωγής.

Τα στοιχεία του πίνακα 5.6.1 παρουσιάζονται στο διάγραμμα του σχήματος 5.6 όπου, στον οριζόντιο άξονα των χ παριστάνονται οι αποδόσεις και στον κάθετο των ψ οι διάφορες καπηγορίες του κόστους K (κανονικό, μεταβλητό, οριακό), της προσόνδου και του κέρδους σε δραχμές.

Εξετάζοντας και αναλύοντας προσεκτικά το διάγραμμα, παρατηρούμε ότι:

- Η καμπύλη K του κόστους, όπως παρατηρήσαμε και στην ανάλυση του πίνακα 5.6.1, αρχίζει να κατεβαίνει καθώς μειώνεται το κόστος παραγωγής και φθάνει στη χαμηλότερη τιμή της στο σημείο T , μετά από το οποίο αρχίζει να ανεβαίνει.
- Η καμπύλη του μεταβλητού κόστους αρχίζει και αυτή να κατεβαίνει και φθάνει στη χαμηλότερη τιμή της στο σημείο T_1 , μετά από το οποίο αρχίζει να ανεβαίνει.
- Η καμπύλη του οριακού κόστους κατεβαίνει μέχρι ένα ορισμένο σημείο και μετά αρχίζει να ανεβαίνει. Καθώς ανεβαίνει τέρμενει τις καμπύλες τόσο του μεταβλητού όσο και του κόστους παραγωγής στα χαμηλότερα σημεία τους T_1 και T αντίστοιχα.
- Όταν η καμπύλη του κόστους κατεβαίνει, το οριακό κόστος είναι μικρότερο από το κόστος παραγωγής κατά μονάδα παραγόμενου προϊόντος. Το αντίθετο συμβαίνει όταν η καμπύλη K ανεβαίνει.
- Το ίδιο παρατηρείται αντίστοιχα και με το μεταβλητό κόστος. Όταν η καμπύλη του κατεβαίνει, το οριακό κόστος είναι μικρότερο από το μεταβλητό κό-

στος κατά μονάδα προϊόντος, ενώ όταν ανεβαίνει, είναι μεγαλύτερο.

- Η καμπύλη του οριακού κόστους O_k , στην περίπτωση αυτή, τέμνει τη γραμμή της οριακής προσάρδου στο σημείο B και στο σημείο αυτό το οριακό κόστος εξισώνεται με την οριακή πρόσοδο.
- Η καμπύλη AB που παριστάνει την τιμή πωλήσεως του προϊόντος (οριακή πρόσοδος) βρίσκεται πάνω από την καμπύλη του κόστους, από το σημείο H και δεξιά από αυτό. Γίνεται έτσι φανερό ότι από το σημείο H και μετά, προς τα δεξιά, παρουσιάζεται κέρδος για τον παραγωγό.
- Για να βρούμε την ποσότητα της παραγωγής στην οποία ο παραγωγός επιτυχάνει το μεγαλύτερο δυνατό κέρδος, για να βρούμε δηλαδή το άριστο σημείο, το optíum της παραγωγής, από το σημείο B φέρνομε ευθεία παράλληλη προς τον άξονα των ψ . Η ευθεία αυτή τέμνει τον άξονα των x (τον άξονα των αποδόσεων) στο σημείο N . Στο σημείο ακριβώς αυτό της παραγωγής, όπου το οριακό κόστος εξισώνεται με την οριακή πρόσοδο, την τιμή δηλαδή πωλήσεως του προϊόντος, η απόδοση είναι 168 kg . Αυτή ακριβώς η απόδοση αντιστοιχεί στο μεγαλύτερο δυνατό κέρδος (maxíum του κέρδους για τον παραγωγό).

Στο διάγραμμα απεικονίζεται με το ορθογώνιο $ABΓΔ$. Η πλευρά του $BΓ$, που είναι η κάθετη απόσταση μεταξύ της καμπύλης K και της ευθείας που παριστάνει την τιμή του προϊόντος στο optíum της παραγωγής, παριστάνει το κέρδος που επιτυχάνεται κατά μονάδα παραγόμενου προϊόντος.

- Το ορθογώνιο $ABNO$ παριστάνει στην περίπτωση αυτή την ακαθάριστη πρόσοδο.
- Το ορθογώνιο $ZENO$ παριστάνει το σύνολο των μεταβλητών δαπανών που αντιστοιχούν στο optíum της παραγωγής.
- Το ορθογώνιο $ΔΓΖΕ$ παριστάνει το σύνολο των σταθερών δαπανών που το ύψος τους είναι σταθερό και ανεξάρτητο από το μέγεθος της παραγωγής.
- Το κόστος κατά μονάδα παραγόμενου προϊόντος στο σημείο αυτό είναι ίσο με το τμήμα $OΔ$ ενώ το μεταβλητό κόστος είναι ίσο με το τμήμα OZ .

Από την όλη ανάλυση του διαγράμματος επιβεβαιώνεται το συμπέρασμα ότι το μεγαλύτερο δυνατό κέρδος, το άριστο δηλαδή σημείο της παραγωγής, το εξασφαλίζει ο παραγωγός στο σημείο όπου το οριακό κόστος εξισώνεται με την οριακή παραγωγή.

Ερωτήσεις - Ασκήσεις.

1. Αναλύστε την περίπτωση σταθερών αποδόσεων ενός προϊόντος στη γεωργική παραγωγή. Σχεδιάστε τη σχετική καμπύλη.
2. Αναλύστε την περίπτωση των αυξανομένων αποδόσεων στη γεωργική παραγωγή. Σχεδιάστε τη σχετική καμπύλη.
3. Αναλύστε την περίπτωση των φθινουσών αποδόσεων στη γεωργική παραγωγή. Σχεδιάστε τη σχετική καμπύλη.
4. Δώστε τον ορισμό της ακαθάριστης και της καθαρής προσάρδου.
5. Τι εννοούμε με τον όρο οριακή πρόσοδος;
6. Τι εννοούμε με τους δρους οριακό κόστος, σταθερό και μεταβλητό κόστος;
7. Ποια είναι τα κύρια χαρακτηριστικά της 1ης φάσεως παραγωγής;
8. Ποια είναι τα κύρια χαρακτηριστικά της 2ης και 3ης φάσεως παραγωγής;
9. Στα πλαίσια ποιας από τις τρεις φάσεις πρέπει να κυμαίνεται η παραγωγική δραστηριότητα του παραγωγού; Να εξηγηθούν οι λόγοι.
10. Μέχρι ποιου σημείου η χρησιμοποίηση ενός μεταβλητού συντελεστή είναι συμφέρουσα για τον παραγωγό;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΘΕΣΕΩΣ ΤΩΝ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ

6.1 Η σημασία της διαθέσεως των προϊόντων.

Ο κύκλος της παραγωγικής δραστηριότητας του γεωργού ή του κτηνοτρόφου, ύστερα από τη συγκομιδή, συνεχίζεται με τη διάθεση των προϊόντων που παρήγαγε στη εκμετάλλευσή του. Το στάδιο αυτό είναι το τελευταίο της όλης παραγωγικής διαδικασίας σε κάθε εκμετάλλευση γεωργική, όπως είναι, άλλωστε, και το τελευταίο στάδιο στην παραγωγική διαδικασία κάθε κλάδου οικονομικής παραγωγής.

Αλλά αν το στάδιο διαθέσεως των προϊόντων είναι το τελευταίο στη σειρά, δεν είναι όμως και το τελευταίο από την άποψη της σημασίας για το επιτυχανόμενο τελικό αποτέλεσμα.

Το βασικό κίνητρο κάθε παραγωγικής δραστηριότητας είναι το επιδιωκόμενο καθαρό κέρδος. Και στο χώρο της γεωργικής και κτηνοτροφικής παραγωγής το αναμενόμενο καθαρό κέρδος, το επιδιωκόμενο τελικό οικονομικό αποτέλεσμα, αποτελεί το κυριότερο κίνητρο και τη βασική επιδίωξη του παραγωγού.

Οι δύο βασικοί συντελεστές από τους οποίους εξαρτάται αυτό το αποτέλεσμα είναι το κόστος της παραγωγής των προϊόντων και η τιμή διαθέσεως στην αγορά. Η διαφορά ανάμεσα στα δύο αυτά μεγέθη αποτελεί το τελικό καθαρό οικονομικό αποτέλεσμα. Αν η διαφορά αυτή είναι θετική, θετικό είναι και το τελικό αποτέλεσμα, οπότε ο παραγωγός πέτυχε τον επιδιωκόμενο αντικειμενικό σκοπό του.

Αν η διαφορά είναι αρνητική, αρνητικό είναι και το τελικό αποτέλεσμα, οπότε έχει αποτύχει ο παραγωγός στην παραγωγική προσπάθειά του.

Αναφερθήκαμε ήδη στον τρόπο υπολογισμού του κόστους παραγωγής των γεωργικών προϊόντων, στους συντελεστές που βασικά καθορίζουν αυτό το κόστος. Εδώ θα εξετάσουμε το θέμα της διαθέσεως των προϊόντων και τους συντελεστές που διαμορφώνουν τις τιμές, καθώς και τους τρόπους με τους οποίους θα πρέπει να ενεργήσει ο παραγωγός για να εξασφαλίσει τη διάθεση των προϊόντων του στις καλύτερες δυνατές τιμές.

6.2 Η διαμόρφωση των τιμών των γεωργοκτηνοφικών προϊόντων.

Υπάρχουν ορισμένοι γενικοί κανόνες που ρυθμίζουν τη διαμόρφωση των τιμών των διαφόρων αγαθών που έρχονται στην αγορά. Οι κανόνες αυτοί ισχύουν, όπως είναι επόμενο, και στη διαμόρφωση των τιμών διαθέσεως των διαφόρων γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων, όταν βέβαια αφήνεται να λειτουργήσει ελεύθερα ο μηχανισμός λειτουργίας της αγοράς. Οι κανόνες αυτοί είναι βασικά οι ακόλουθοι.

Νόμος της προσφοράς και της ζητήσεως.

Ως προσφορά ενός αγαθού εννοούμε την ύπαρξη αυτού του αγαθού, διαθέσιμου για πώληση σε οποιονδήποτε επιθυμεί να προβεί στην αγορά του.

Ως ζήτηση εννοούμε την εκδήλωση επιθυμίας από το καταναλωτικό κοινό της αγοράς ή της προμήθειας ενός αγαθού το οποίο αναζητείται στην αγορά.

Όταν κατά την πώληση ενός αγαθού οι επιτυχανόμενες τιμές είναι ψηλότερες από εκείνες που περίμενε να επιτύχει ο πωλητής, τότε δημιουργείται διάθεση για προσφορά στην αγορά όλο και μεγαλύτερης ποσότητας από το πωλούμενο αγαθό. Όταν όμως κορεσθούν οι πρώτες ανάγκες των αγοραστών, η ύπαρξη μεγάλης ποσότητας από το συγκεκριμένο αγαθό στην αγορά δίνει στους αγοραστές το αίσθημα της αφθονίας του αγαθού. Έτσι μειώνεται η επιθυμία προμήθειας μεγαλύτερης ποσότητας από όση χρειάζεται να καλυφθούν οι πρώτες και άμεσες ανάγκες με αποτέλεσμα τον περιορισμό της ζητήσεως. Στην περίπτωση αυτή ο πωλητής, για να διαθέσει το προϊόν του, αναγκάζεται να μειώσει την τιμή διαθέσεως του. Με τη μείωση όμως της τιμής αυτόματα αυξάνει η ζήτηση, γιατί και περισσότεροι αγοραστές θα θελήσουν να αγοράσουν προϊόντα με χαμηλότερη τιμή και από περισσότερες ποσότητες θα προμηθευτεί ο καθένας.

Σχηματικά η διακύμανση αυτή παρουσιάζεται στο σχήμα 6.2.

Η ποιότητα των προσφερομένων προϊόντων.

Όσο χαμηλή και αν είναι η τιμή ενός προϊόντος, όταν η ποιότητά του δεν είναι ικανοποιητική η ζήτηση είναι περιορισμένη. Όταν όμως η ποιότητα του προϊόντος είναι εξαιρετική, τότε ο καταναλωτής εύκολα δέχεται να πληρώσει για το προϊόν αυτό μεγαλύτερη τιμή. Ακόμα είναι πρόθυμος να αγοράσει από το προϊόν αυτό μεγαλύτερες ποσότητες αφού η ποιότητα των ικανοποιεί ιδιαίτερα.

Αυτό δείχνει ότι ο παραγωγός που θέλει να επιτύχει, όχι μόνο εύκολη διάθεση των προϊόντων του, αλλά και διάθεση σε τιμές ικανοποιητικές θα πρέπει να φροντίσει να εξασφαλίσει καλής ποιότητας προϊόντα.

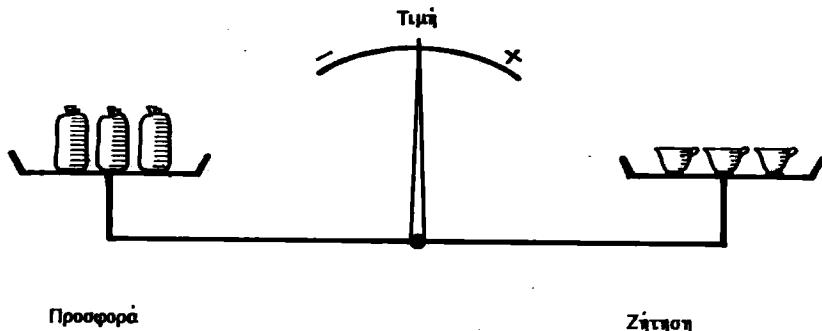
Οι ποσότητες του προϊόντος που μπορεί να καταναλώσει ο αγοραστής.

Οι ανάγκες των ανθρώπων στα διάφορα προϊόντα δεν είναι απεριόριστες. Η φύση κάθε προϊόντος καθορίζει και τα όρια ικανοποιήσεως των αντιστοίχων αναγκών του καταναλωτή. Στα είδη π.χ. διατροφής ορισμένες είναι οι ποσότητες που μπορεί να καταναλώσει και, φυσικά, να προμηθευθεί κάθε άτομο.

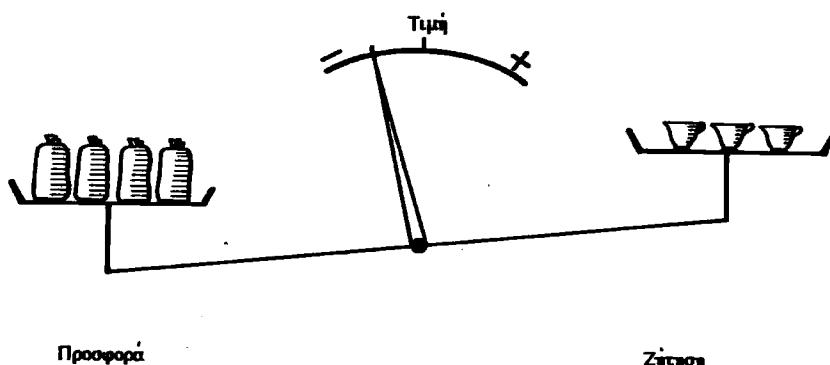
Αυτό σημαίνει ότι όταν καλύψει τις ανάγκες του αυτές ο αγοραστής παύει να λειτουργεί ο νόμος της προσφοράς και της ζητήσεως. Όσο χαμηλές και αν είναι οι τιμές ο αγοραστής δεν προμηθεύεται περισσότερες ποσότητες τέτοιων αγαθών, γιατί δεν του χρειάζονται. Στο σημείο αυτό έχομε κορεσμό της αγοράς από το συγκεκριμένο αγαθό.

Όταν παρ' όλα αυτά ο παραγωγός εξακολουθεί να έχει διαθέσιμες ποσότητες αγαθών πέρα από τις αντίστοιχες ανάγκες της αγοράς, τότε έχομε πλεονάσματα αυτών των αγαθών.

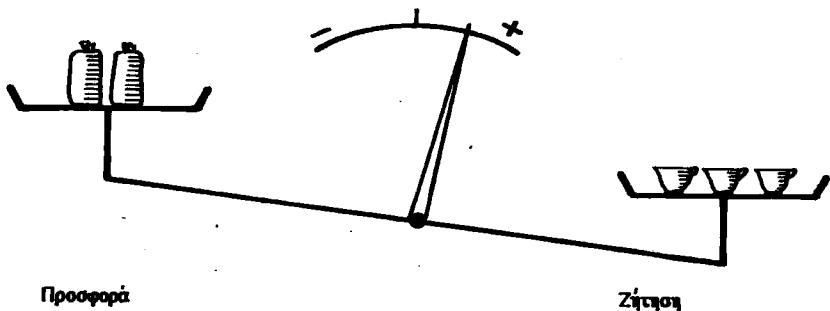
Για τη διάθεση των πλεονασμάτων αναζητούνται άλλες αγορές ή επιδιώκεται η

Η προσφορά ίση με τη ζήτηση. Ισορροπία στην αγορά

Αύξηση της προσφοράς χωρίς παράλληλη αύξηση της ζήτησης προκαλεί πτώση στις τιμές

Αύξηση ζήτησης χωρίς παράλληλη αύξηση της προσφοράς προκαλεί αύξηση των τιμών

Σχ. 6.2.

Σχηματική παράσταση του τρόπου διαμορφώσεως των τιμών με βάση το νόμο προσφοράς ζητήσεως.

μεταποίηση ή η συντήρηση των πλεονασμάτων, αν βέβαια οι λύσεις αυτές είναι δυνατές. Αυτό όμως μειώνει βασικά τις τιμές διαθέσεως των προϊόντων, με αποτέλεσμα να μειώνεται το καθαρό κέρδος του παραγωγού.

Οι δυσκολίες αυτές αποφεύγονται, αν κατά την οργάνωση της παραγωγής υπολογίζονται οι ανάγκες της αγοράς και προσαρμόζεται στις ανάγκες αυτές η παραγωγή. Πολλές φορές συμφέρει η μειωμένη σε σχέση με τη ζήτηση παραγωγή, γιατί με τις επιπυγχανόμενες τιμές είναι ψηλότερο το επιπυγχανόμενο καθαρό κέρδος για τον παραγωγό.

Η φύση του προϊόντος.

Συχνά η φύση του ίδιου του προϊόντος επηρεάζει τη διαμόρφωση των τιμών. Αν είναι προϊόν που εύκολα μπορεί να αποθηκευθεί και να διατηρηθεί για αρκετό καιρό χωρίς μεγάλη επιβάρυνση σε δαπάνες αποθηκεύσεως, τότε είναι εύκολο να επιπευχθεί η διάθεσή του σε τιμές ικανοποιητικές. Ο παραγωγός στην περίπτωση αυτή φέρνει στην αγορά ορισμένες, περιορισμένες πάντοτε, ποσότητες, ώστε να μην καλύπτονται απόλυτα οι ανάγκες της ζητήσεως και να διατηρούνται ψηλές οι τιμές.

Αν όμως το προϊόν δεν διατηρείται, αλλά πρέπει αμέσως να διατεθεί στην αγορά, τότε ο παραγωγός είναι αναγκασμένος να φέρει στην αγορά όλη τη διαθέσιμη ποσότητα και να την διαθέσει έστω και με μειωμένες τιμές γιατί, αν παραμείνει για περισσότερο καιρό αδιάθετο το προϊόν υπάρχει κίνδυνος να καταστραφεί, οπότε η ζημιά θα είναι πολύ μεγαλύτερη. Στην περίπτωση αυτή χρειάζεται πολύ περισσότερη προσοχή στην οργάνωση της παραγωγής, ώστε να προσαρμόζεται στις ανάγκες της αγοράς και να αποφεύγεται η υπερπαραγωγή.

Τα είδη με τα οποία είναι δυνατό να αντικατασταθεί ένα προϊόν.

Όταν παρουσιάζεται έλλειψη ενός προϊόντος ή οι τιμές διαθέσεώς του είναι ιδιαίτερα υψηλές, τότε η προτίμηση των καταναλωτών στρέφεται σε άλλα σχετικά προϊόντα που μπορούν να το αντικαταστήσουν. Έτσι ο βαθμός διαθέσεως ενός προϊόντος και οι τιμές που μπορούν να εξασφαλισθούν στην αγορά, εξαρτώνται και από την δυνατότητα να διατεθεί στην αγορά την ίδια εποχή άλλο προϊόν που να μπορεί να το αντικαταστήσει.

Τα κεράσια, π.χ. όταν πρωτοεμφανίζονται στην αγορά διατίθενται σε πολύ μεγάλες τιμές, γιατί την εποχή αυτή δεν υπάρχουν άλλα φρούτα στην αγορά. Όταν αργότερα αρχίσουν να παρουσιάζονται τα βερύκοκα τότε ενδέχεται ωρισμένοι καταναλωτές να αντικαταστήσουν τα κεράσια με τα βερύκοκα αφού αυτά διατίθενται σε μικρότερες τιμές.

6.3 Παράγοντες που επηρεάζουν τη διαμόρφωση των τιμών των γεωργικών προϊόντων.

Στην περίπτωση των γεωργικών προϊόντων υπάρχουν και ορισμένοι άλλοι παράγοντες που επηρεάζουν τη διαμόρφωση των τιμών και τη διάθεσή τους στην αγορά. Τέτοιοι παράγοντες είναι:

Τα εφαρμοζόμενα μέτρα αγροτικής πολιτικής.

Η Πολιτεία διαμορφώνει και εφαρμόζει ορισμένα μέτρα αγροτικής πολιτικής, που αποβλέπουν στο να προστατέψουν τη γεωργική παραγωγή, να συμβάλουν στην ευρύτερη ανάπτυξη της γεωργίας, αλλά και να βοηθήσουν το ευρύτερο κοινό στην προσπάθεια καλύψεως των αναγκών του σε βασικά γεωργοκτηνοτροφικά προϊόντα.

Μερικά από τα μέτρα αυτά είναι:

- Ο καθορισμός τιμών διαθέσεως ορισμένων γεωργοκτηνοτροφικών προϊόντων ή τιμών ασφαλείας για ορισμένα από αυτά.
- Η συγκέντρωση από την Πολιτεία ορισμένων γεωργικών προϊόντων και η διάθεσή τους από την ίδια στην αγορά.
- Ο περιορισμός και η απαγόρευση εισαγωγής ορισμένων γεωργοκτηνοτροφικών προϊόντων ή η επιβολή προστατευτικών δασμών στις εισαγόμενες ποσότητες για την προστασία της εσωτερικής παραγωγής.
- Η οργάνωση εξαγωγών σε χώρες του εξωτερικού των προϊόντων που μπορούν να εξαχθούν.
- Η επδότηση των εξαγομένων προϊόντων ώστε να μπορούν να αντιμετωπίσουν το συναγωνισμό στη διεθνή αγορά με τα προϊόντα άλλων χωρών.
- Μέτρα για την κατάλληλη διάρθρωση της παραγωγής ώστε να παράγονται προϊόντα που είναι εύκολο να διατεθούν στην αγορά σε τιμές ικανοποιητικές.
- Μέτρα που διευκολύνουν την παραγωγή και μειώνουν το κόστος των παραγμένων προϊόντων, όπως τα διάφορα παραγωγικά δάνεια, οι επιδοτήσεις των μέσων παραγωγής κλπ.

Όλα αυτά τα μέτρα επηρεάζουν το είδος και την έκταση των αναπτυσσόμενων καλλιεργειών, το κόστος παραγωγής και τελικά τις τιμές διαθέσεως των προϊόντων. Στην περίπτωση αυτή η δραστηριότητα του παραγωγού ανάγεται στην προσπάθεια για τη συμμόρφωσή του προς τα εφαρμοζόμενα μέτρα αγροτικής πολιτικής και στην προσπάθειά του να αποκομίσει από αυτά το μεγαλύτερο δυνατό κέρδος.

Η φύση των βασικών συντελεστών της παραγωγής.

Η φύση των βασικών συντελεστών της παραγωγής, ιδιαίτερα των κλιματολογικών συνθηκών και του εδάφους είναι τέτοια, ώστε να καθορίζουν σε ένα μεγάλο ποσοστό το είδος των καλλιεργειών που είναι δυνατό να αναπτυχθούν στην εκμετάλλευση του παραγωγού. Έτσι σε περίπτωση που παρουσιάζεται στην αγορά μείωση της ζητήσεως σε προϊόντα που παραγάγει στην εκμετάλλευσή του ο παραγωγός δεν έχει πολλές δυνατότητες ελιγμού. Είναι από τα πράγματα αναγκασμένος νά κινηθεί ανάμεσα στα προϊόντα που μπορούν να ευδοκιμήσουν στην περιοχή του.

Δεν μπορεί εξ άλλου να αυξήσει απεριόριστα την παραγωγή των προϊόντων που έχουν μεγάλη ζήτηση στην αγορά γιατί, η έκταση της παραγωγής είναι συνάρτηση της εκτάσεως που έχει στη διάθεσή του, μια που ο συντελεστής **έδαφος** δεν μπορεί να αυξηθεί.

Όλα αυτά τοποθετούν τον παραγωγό μέσα σε ένα ορισμένο πλαίσιο, στο οποίο μπορεί να κινηθεί στην παραγωγική δραστηριότητά του. Μέσα στο πλαίσιο αυτό

είναι απαραίτητο να οργανώσει ο παραγωγός κατά τον καλύτερο τρόπο την εκμετάλλευσή του για να προσαρμόσει την παραγωγή του στις ανάγκες της αγοράς.

Οι αστάθμητοι παράγοντες που επηρεάζουν την παραγωγή.

Καμιά άλλη παραγωγική δραστηριότητα οποιουδήποτε οικονομικου κλάδου δεν είναι εκτεθειμένη σε τόσους αστάθμητους παράγοντες όπως η γεωργική παραγωγή. Σε κάθε άλλο παραγωγικό κλάδο είναι δυνατό όχι μονάχα να υπολογισθούν αλλά και να ρυθμιστούν κατά βούληση οι ποσότητες των προϊόντων που θα παραχθούν. Στη γεωργική παραγωγή όμως είναι πολύ δύσκολος ο υπολογισμός αυτός ή και αν είναι δυνατός, δεν είναι βέβαιο ότι θα επαληθευθεί, αφού η γεωργική παραγωγή επηρεάζεται από παράγοντες που δεν μπορούν να σταθμισθούν. Ιδιαίτερα οι κλιματολογικές συνθήκες αποτελούν τον κυριότερο αστάθμητο παράγοντα στη γεωργική παραγωγή. Μια οποιαδήποτε ανωμαλία στις συνθήκες αυτές μπορεί να καταστρέψει τελείως την αναμενόμενη παραγωγή ή, αντίθετα, να την ανεβάσει σε εντελώς απρόβλεπτες ποσότητες.

Μια ξαφνική επίσης ασθένεια που δεν έγινε έγκαιρη και αποτελεσματική αντιμετώπισή της μπορεί να εκμηδενίσει την παραγωγή. Συχνά ακόμα βλέπομε ότι και αποθηκευμένη η γεωργική παραγωγή διατρέχει σοβαρούς κινδύνους καταστροφής. Οι διακυμάνσεις, εξ άλλου, της παραγωγής από τους ίδιους παράγοντες, σε χώρες που παράγουν προϊόντα που συναγωνίζονται τα δικά μας στις ξένες αγορές, επηρεάζουν σημαντικά τη δυνατότητα διαθέσεως των προϊόντων και τις τιμές διαθέσεώς τους.

Όλοι αυτοί οι παράγοντες επηρεάζουν σημαντικά την παραγωγή των γεωργικών προϊόντων, τη διάθεσή τους στην αγορά και τις τελικά επιτυχανόμενες τιμές.

6.4 Η διάθεση των προϊόντων από τον παραγωγό.

Μέσα σε αυτά τα πλαίσια είναι υποχρεωμένος να κινηθεί ο επιχειρηματίας παραγωγός για τη διάθεση των προϊόντων του. Και δεδομένου ότι η διάθεση των προϊόντων συντελεί στο τελικό αποτέλεσμα της παραγωγικής του δραστηριότητας, θα πρέπει να την οργανώσει κατά τον καλύτερο και τον αποδοτικότερο για την εκμετάλλευσή του τρόπο.

Υφιστάμενος τρόπος διαθέσεως των γεωργικών προϊόντων στην αγορά.

Πριν αναφερθούμε στον τρόπο με τον οποίο ο παραγωγός πρέπει να οργανώσει τη διάθεση των προϊόντων του, είναι απαραίτητο να δούμε με ποιον τρόπο τα προϊόντα αυτά προωθούνται σήμερα στην αγορά.

Σε δυο κατηγορίες μπορούν να χωρισθούν τα γεωργικά και κτηνοτροφικά προϊόντα της χώρας μας ανάλογα με τον τρόπο διαθέσεώς τους στην αγορά: Σε εκείνα που η διάθεσή τους είναι συνάρτηση των μέτρων αγροτικής πολιτικής που εφαρμόζονται από την Πολιτεία και σε εκείνα που διατίθενται στην αγορά από τον παραγωγό.

Στην πρώτη κατηγορία εντάσσονται τα σιτηρά, το βαμβάκι, ο καπνός, τα ζαχαρότευτλα, το ελαιόλαδο κλπ., για τα οποία όχι μόνο καθορίζονται τιμές ασφαλείας από την Πολιτεία, αλλά και για ορισμένα συγκεντρώνεται η παραγωγή από αρμόδιες υπηρεσίες και διατίθεται από την ίδια την Πολιτεία στην κατανάλωση. Στη δεύτερη κατηγορία εντάσσονται τα προϊόντα, που δεν επεμβαίνει η Πολιτεία στη διαδικασία διαθέσεώς τους και που ο παραγωγός τα διαθέτει μόνος του στην αγορά.

Για τα προϊόντα της πρώτης κατηγορίας δεν μπορεί να επηρεάσει τον τρόπο διαθέσεώς τους ούτε και τις καθοριζόμενες τιμές. Στην περίπτωση αυτή δεν έχει παρά να αξιοποιήσει κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο τα μέτρα που θεσπίζονται από την Πολιτεία στον τομέα αυτό και να επιδιώκει με κατάλληλα και νόμιμα μέτρα τη βελτίωσή τους.

Από τα προϊόντα της δεύτερης κατηγορίας, για όσα δεν είναι ευπαθή και αντέχουν στη διατήρηση και την κατάλληλη αποθήκευση, έχει περισσότερες διαπραγματευτικές δυνατότητες ο παραγωγός. Τα προϊόντα αυτά, αν δεν πιέζεται από λόγους οικονομικούς, έχει τη δυνατότητα να τα διαθέτει σε κατάλληλες ποσότητες στην αγορά, όταν οι επιτυχανόμενες τιμές είναι ικανοποιητικές.

Στην περίπτωση αυτή θα πρέπει να προσέξει ώστε η επιβάρυνση των προϊόντων από έξοδα αποθηκεύσεων να μην εκμηδενίζει το αναμενόμενο κέρδος από τη διάθεσή τους. Θα προσέξει επίσης τους πιθανούς κινδύνους αλλοιώσεως η προσβολής των προϊόντων από διάφορους εχθρούς κατά τη διάρκεια της αποθηκεύσεως, για να μη μειωθεί και από αυτές τις αιτίες το τελικό καθαρό του κέρδος.

Σημαντικά προβλήματα αντιμετωπίζει επίσης ο παραγωγός στην περίπτωση των ευπαθών και ευαισθήτων προϊόντων του που δεν είναι δυνατή η διατήρησή τους για μεγάλο χρονικό διάστημα, όπως είναι τα οπωροκηπευτικά κυρίως και ορισμένα από τα κτηνοτροφικά προϊόντα. Λύση στα προβλήματα αυτά, μπορεί να δοθεί με τους ακόλουθους τρόπους:

Διάθεση των προϊόντων από τον ίδιο τον παραγωγό: Ο παραγωγός κατά την οργάνωση της εκμεταλλεύσεώς του, εκτός από το ερώτημα **π και πόσο θα παράγει**, έχει να απαντήσει και στο ερώτημα **για ποιον θα παράγει** τα προϊόντα του. Έχει, δηλαδή, να εξετάσει τις πιθανές αγορές, τους πιθανούς καταναλωτές στους οποίους θα διαθέσει τα προϊόντα του. Οι καταναλωτές αυτοί μπορεί να είναι οι κάτοικοι της περιοχής όπου βρίσκεται η εκμετάλλευσή του, οι κάτοικοι μεγάλων αστικών κέντρων που βρίσκονται σε αρκετή απόσταση από την εκμετάλλευσή του, ακόμα και οι κάτοικοι ξένων χωρών όταν τα προϊόντα του προορίζονται για εξαγωγή.

Η προβλεπόμενη από την εξέταση αυτή πιθανή αγορά των προϊόντων του, εκτός από τις κατευθύνσεις που θα του δώσει στη παραγωγική διαδικασία, θα τον κατευθύνει και στον τρόπο διαθέσεως των προϊόντων του.

Όταν η παραγωγή του προορίζεται για την τοπική αγορά, τότε μπορεί να οργανώσει μόνος του τη διάθεσή της. Θα είναι εύκολο στην περίπτωση αυτή να οργανώσει ένα πρατήριο, ένα κατάστημα διαθέσεως των προϊόντων του, όπου ο ίδιος ή ένα μέλος της οικογένειάς του θα ασχολείται με τη διάθεση απ' ευθείας στους καταναλωτές της γεωργικής του παραγωγής. Ο τρόπος αυτός απαλλάσσει, βέβαια τον παραγωγό από οποιοδήποτε μεσολαβητή στη διάθεση των προϊόντων του, έχει όμως οπωσδήποτε και δυσκολίες και δημιουργεί ορισμένα προβλήματα:

- Προϋποθέτει τη δυνατότητα παραγωγού που να διαθέτει ο ίδιος ή ένα άτομο της οικογένειάς του τον απαιτούμενο χρόνο για την απασχόληση αυτή.
- Προϋποθέτει ορισμένο κεφάλαιο, έστω και περιορισμένο, για την οργάνωση ενός τέτοιου πρατηρίου ή καταστήματος διαθέσεως των προϊόντων του.
- Προϋποθέτει γνώσεις και ικανότητες εμπορικές, γνώσεις τόσο προβολής των προϊόντων της εκμεταλλεύσεώς του, όσο και εξυπηρετήσεως των πελατών.
- Προϋποθέτει δυνατότητα προσαρμογής σε είδη προϊόντων, σε ποσότητα και ποιότητα σύμφωνα προς τις απαιτήσεις της τοπικής αγοράς.
- Προϋποθέτει, ακόμα την εξασφάλιση κατάλληλου μεταφορικού μέσου και μέσων συσκευασίας για τη διακίνηση των προϊόντων καθώς και την εξασφάλιση δεύτερης εφεδρικής αγοράς για τη διάθεση της ποσότητας των προϊόντων που ενδεχομένως δεν θα απορροφηθεί από την τοπική αγορά.

Όλα αυτά πρέπει να τα σταθμίσει πολύ προσεκτικά ο παραγωγός πριν αποφασίσει τη διακίνηση των προϊόντων του με τον τρόπο αυτό και πριν προβεί στην οργάνωση με τη βάση αυτή της εκμεταλλεύσεώς του.

Η τιμή πωλήσεως των προϊόντων στους καταναλωτές μπορεί να είναι ψηλότερη από όση θα εξασφάλιζε στον παραγωγό η διάθεσή τους στους χονδρεμπόρους, αλλά οπωσδήποτε χαμηλότερη από εκείνη, στην οποία θα αγόραζαν οι καταναλωτές αν μεσολαβούσαν οι χονδρέμποροι και οι λιανοπωλητές.

Ο καθορισμός αυτής της τιμής που, ενώ θα είναι διαφορετική από την τιμή του κανονικού εμπορίου, θα ικανοποιεί παράλληλα τόσο τον παραγωγό όσο και τον καταναλωτή, αποτελεί μία από τις βασικότερες προϋποθέσεις για την εύκολη και αποδοτική διάθεση των γεωργοκτηνοτροφικών προϊόντων στην κατανάλωση από τον ίδιο τον παραγωγό.

Συνεργασία με άλλους παραγωγούς: Τα προβλήματα και οι δυσκολίες στη διάθεση των προϊόντων από τον ίδιο τον παραγωγό, αμβλύνονται αξιόλογα όταν ο παραγωγός στην προσπάθειά του αυτή συνεργασθεί με άλλους συναδέλφους του.

Αν υπάρχουν στην περιοχή και άλλοι παραγωγοί που καλλιεργούν τα ίδια φυτά και παράγουν τα ίδια προϊόντα, θα είναι ιδιαίτερα χρήσιμο για όλους να οργανώσουν την κοινή διάθεση των προϊόντων τους. Με τον τρόπο αυτό θα μειώσουν τα έξοδα διακινήσεως και διαθέσεως των προϊόντων και θα αποφύγουν τον μεταξύ τους ανταγωνισμό. Έτσι θα έχουν τη δυνατότητα να οργανώσουν πολύ καλύτερα την διάθεση των προϊόντων τους, να κερδίσουν πιο εύκολα την εμπιστοσύνη του καταναλωτικού κοινού, αλλά και να αναζητήσουν πιο εύκολα και άλλες κοντινές σχετικά αγορές για τα προϊόντα τους.

Τα σημεία που θα πρέπει ιδιαίτερα να προσέξουν στην περίπτωση αυτής της συνεργασίας είναι τα ακόλουθα:

- Επιλογή των συναδέλφων παραγωγών με τους οποίους θα συνεργασθούν. Ο χαρακτήρας, το ήθος, η διάθεση για ειλικρινή συνεργασία των ατόμων με τα οποία θα αποφασίσει να συνεργασθεί ο παραγωγός, έχουν ιδιαίτερη σημασία για να αποβεί η συνεργασία τους αποδοτική.
- Καθορισμός με ακρίβεια και σαφήνεια των όρων κάτω από τους οποίους θα αναπτυχθεί η συνεργασία τους. Όσο πιο ξεκάθαροι είναι οι λογαριασμοί τους, όσο πιο σαφείς και απλοί είναι οι όροι της συνεργασίας, τόσο πιο επιτυχημένη και πιο αποδοτική θα είναι η συνεργασία.

— Απόλυτη εμπιστοσύνη αλλά και απόλυτη τιμιότητα στη διαχείριση της κοινής προσπάθειάς τους.

— Κατάλληλος καταμερισμός των εργασιών και ευθυνών, ανάλογα με τις ικανότητες του κάθε παραγωγού που συμμετέχει στην ομάδα διαθέσεως των προϊόντων.

6.5 Συνεταιρισμοί διαθέσεως των προϊόντων.

Οι τρόποι που αναφέρθηκαν ως τώρα μπορούν να καλύψουν αποτελεσματικά τις ανάγκες μικρής σχετικά παραγωγής. Στις περιπτώσεις μεγάλης παραγωγής προϊόντων που οι τοπικές αγορές δεν είναι δυνατό να απορροφήσουν, ή προϊόντων που είναι δυνατή η εξαγωγή, σπάνια ο παραγωγός μόνος ή συνεργαζόμενος με μικρή ομάδα συναδέλφων του, μπορεί να αντιμετωπίσει την απ' ευθείας διάθεση της παραγωγής του. Μόνο περιπτώσεις πολύ μεγάλων και καλά οργανωμένων εκμεταλλεύσεων μπορούν να πετύχουν σε μια τέτοια προσπάθεια.

Για τις μικρές και μεσαίου μεγέθους γεωργικές και κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις, ο καλύτερος τρόπος διαθέσεως της παραγωγής είναι η συμμετοχή τους σε συνεταιρισμούς διαθέσεως των προϊόντων. Τα πλεονεκτήματα που έχει ο τρόπος αυτός είναι τα ακόλουθα:

Πλεονεκτήματα των συνεταιρισμών διαθέσεως των προϊόντων.

— Η ένωση πολλών ατομικών προσπαθειών πολλαπλασιάζει τις δυνατότητες των μεμονωμένων παραγωγών. Έτσι ο συνεταιρισμός διαθέσεως των προϊόντων μπορεί να εξασφαλίσει δυνατότητες οργανώσεως της διαθέσεως των προϊόντων που οι μεμονωμένοι παραγωγοί είναι αδύνατο να εξασφαλίσουν.

Χώροι συγκεντρώσεως, επεξεργασίας, διαλογής και συσκευασίας, χώροι αποθήκευσεως και διατηρήσεως για ορισμένο χρονικό διάστημα των προϊόντων που προορίζονται για την αγορά είναι πολύ εύκολο να εξασφαλισθούν από ένα συνεταιρισμό με μικρή σχετικά επιβάρυνση των συνεταίρων.

- Η δυνατότητα έρευνας των αναγκών της αγοράς αλλά και εξασφαλίσεως αγορών για τα διαθέσιμα προϊόντα είναι ασύγκριτα μεγαλύτερη από την αντίστοιχη δυνατότητα των μεμονωμένων παραγωγών.
- Η διακίνηση και η εμπορία μεγάλων ποσοτήτων προϊόντων μειώνει σε μεγάλο βαθμό τις σχετικές δαπάνες και αυξάνει το καθαρό κέρδος των παραγωγών.
- Ο συνεταιρισμός έχει τη δυνατότητα να χρησιμοποιεί ειδικευμένα άτομα τόσο στην τεχνική της διαλογής και συσκευασίας όσο και στη διερεύνηση των αναγκών της αγοράς για την καλύτερη από την κάθε άποψη οργάνωση της διαθέσεως των προϊόντων.
- Με την κατάλληλη οργάνωση της επεξεργασίας των προϊόντων, ο συνεταιρισμός ενδέχεται να εξασφαλίσει καλής και σταθερής ποιότητας προϊόντα, πράγμα που εξασφαλίζει την εύκολη και ικανοποιητική διάθεσή τους στην αγορά.
- Με τη δυνατότητα που έχει ο συνεταιρισμός να διακινεί και να εμπορεύεται μεγάλες ποσότητες προϊόντων, είναι εύκολο να κερδίσει μεγάλες αγορές και να εξασφαλίσει σταθερή απορρόφηση των προϊόντων.

- Δεδομένου ότι ο συνεταιρισμός αποτελεί συλλογική οργανωμένη προσπάθεια των παραγωγών, αξιοποιεί συχνά τα ευεργετικά μέτρα που θεσπίζονται από την Πολιτεία για την ενίσχυση τέτοιων προσπαθειών, πράγμα που τελικά καταλήγει σε δύναμης του παραγωγού.
- Σε περίπτωση κρίσεως στη διάθεση των προϊόντων από υπερπαραγωγή ή από οποιοδήποτε άλλο λόγο, ο συνεταιρισμός έχει τη δυνατότητα να μελετήσει και να λάβει κατάλληλα μέτρα για την απορρόφηση των πλεονασμάτων της παραγωγής.
- Με τη συμμετοχή του σε συνεταιρισμό διαθέσεως της παραγωγής, ο παραγωγός έχει εξασφαλισμένη τη διάθεση των προϊόντων του με όρους ιδιαίτερα ευνοϊκούς.

Προβλήματα που παρουσιάζει η οργάνωση συνεταιρισμών διαθέσεως των προϊόντων.

Μπροστά στα τόσα πλεονεκτήματα που παρουσιάζει η διάθεση της γεωργικής παραγωγής με τους συνεταιρισμούς διαθέσεως των προϊόντων δικαιολογημένα θα απορεί κανένας γιατί στο σύνολό τους οι παραγωγοί δεν είναι οργανωμένοι σε τέτοιους συνεταιρισμούς. Παρά το γεγονός όμως ότι υπάρχει στη χώρα μας μεγάλος αριθμός τέτοιων συνεταιρισμών, ο βαθμός οργανώσεως της διαθέσεως των γεωργικών προϊόντων με αυτό τον τρόπο δεν είναι ικανοποιητικός. Οι λόγοι στους οποίους οφείλεται η περιορισμένη αυτή ανάπτυξη των συνεταιρισμών διαθέσεως των προϊόντων είναι οι ακόλουθοι:

- Η χαμηλή μορφωτική στάθμη του οικονομικά ενεργού αγροτικού μας πληθυσμού και ιδιαίτερα των αρχηγών των γεωργικών μας εκμεταλλεύσεων, κάνει δύσκολη κάθε συλλογική προσπάθεια σε οποιοδήποτε στάδιο παραγωγής, διακινήσεως ή εμπορίας των γεωργικών μας προϊόντων.
- Η έλλειψη ανάμεσα στον παραγωγικό μας κόσμο ικανού αριθμού ατόμων με ηγετικές ικανότητες που θα μπορούσαν να πρωτοστατήσουν στην οργάνωση τέτοιων συνεταιρισμών.
- Η ομαλή και αποδοτική λειτουργία των συνεταιρισμών διαθέσεως των προϊόντων βασίζεται κυρίως στην τέλεια και έγκαιρη εκπλήρωση των υποχρεώσεων των συνεταίρων προς το συνεταιρισμό.

Δυστυχώς, πολλοί συνέταιροι παραγωγοί, αν επιτύχουν καλύτερες τιμές διαθέσεως των προϊόντων τους από εκείνες που περιμένουν να πάρουν από το συνεταιρισμό, παρά την ανειλημμένη υποχρέωσή τους να προσκομίσουν ολόκληρη την παραγωγή τους στο συνεταιρισμό, τη διαθέτουν μόνοι τους σε εμπόρους. Στην περίπτωση αυτή, τις περισσότερες φορές, πέφτουν θύματα επιτηδείων εμπόρων που προσπαθούν με κάθε τρόπο να διαλύσουν τους συνεταιρισμούς διαθέσεως γεωργικών προϊόντων προκειμένου να έχουν αυτοί στα χέρια τους μονοπωλιακά το εμπόριο αυτό. Και οι συνέταιροι παραγωγοί που για ένα χρόνο πέτυχαν μια καλύτερη τιμή έξω από τον συνεταιρισμό, τα άλλα χρόνια, με τη διάλυση του συνεταιρισμού, θα είναι αναγκασμένοι να διαθέτουν τα προϊόντα τους σε χαμηλότερες τιμές ή και να αντιμετωπίζουν προβληματική τη διάθεσή τους.

Όπου οι συνεταιρισμοί μπόρεσαν να ξεπεράσουν αυτές τις δυσκολίες, αναπτύ-

χθηκαν σε αξιόλογο βαθμό με αποτέλεσμα να εξασφαλίζουν την απόλυτα ικανοποιητική διάθεση των προϊόντων των μελών τους. Έτσι, πολλοί συνεταιρισμοί παραγωγής φρούτων και λαχανικών έχουν δικά τους Πρατήρια στην Κεντρική Λαχαναγορά Αθηνών, Θεσσαλονίκης και άλλων μεγάλων αστικών κέντρων.

Η παραγωγική αγελαδοτροφία στηρίζεται κατά ένα μεγάλο βαθμό στην εξασφαλισμένη διάθεση του παραγόμενου γάλακτος στα συνεταιριστικά εργοστάσια, τα οποία, με τα οργανωμένα πρατήριά τους εξυπηρετούν τόσο τους παραγωγούς, όσο και το ευρύτερο καταναλωτικό κοινό. Οι συνεταιρισμοί, εξ άλλου, των Πτηνοτρόφων, για να αναφέρουμε ορισμένα από τα χαρακτηριστικά παραδείγματα, έχουν συντελέσει στη μεγάλη ανάπτυξη της πτηνοτροφίας με την οργάνωση της διαθέσεως των πτηνοτροφικών τους προϊόντων, κρέατος και αυγών.

Στην ευρύτερη ανάπτυξη αυτών των συνεταιρισμών θα πρέπει να συμβάλει με κάθε δυνατό τρόπο κάθε παραγωγός. Με τον τρόπο αυτό εξυπηρετεί κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο το δικό του συμφέρον και παράλληλα συντελεί στην ευρύτερη ανάπτυξη της γεωργίας στη χώρα μας.

6.6 Καταναλωτικός συνεταιρισμός.

Παράλληλα με τους συνεταιρισμούς διαθέσεως των προϊόντων, στην εύκολη και αποδοτική για τους παραγωγούς διάθεση των αγροτικών προϊόντων μπορεί να συντελέσει σημαντικά και η αξιοποίηση των καταναλωτικών συνεταιρισμών.

Πολλές τάξεις, ιδιαίτερα υπαλλήλων διαφόρων υπουργείων ή άλλων υπηρεσιών, αλλά και διαφόρων επαγγελματιών, ιδρύουν καταναλωτικούς συνεταιρισμούς με βασική επιδίωξή τους την από κοινού προμήθεια διαφόρων ειδών για τις ανάγκες των μελών τους. Αγοράζοντας μεγάλες ποσότητες προϊόντων, κατορθώνουν να προμηθεύονται τα διάφορα είδη σε χαμηλότερες τιμές από όσο διατίθενται τα ίδια προϊόντα στο ελεύθερο εμπόριο. Επιβαρύνουν μετά τα είδη αυτά με χαμηλό κόστος μεταφοράς, αποθηκεύσεως και πετυχαίνουν να τα διαθέτουν στα μέλη σε σημαντικά χαμηλές τιμές.

Τους συνεταιρισμούς αυτούς μπορούν κατάλληλα να αξιοποιήσουν οι παραγωγοί για τη διάθεση των προϊόντων τους.

Θα διαθέσουν βέβαια σ' αυτούς τα προϊόντα τους σε τιμές χαμηλότερες από ό,τι στο ελεύθερο εμπόριο, αν τα διέθεταν οι ίδιοι απευθείας στους καταναλωτές, αλλά η διαφορά αυτή αντισταθμίζεται με τα σημαντικά πλεονεκτήματα που έχει η διάθεση των προϊόντων σε καταναλωτικούς συνεταιρισμούς. Και τέτοια πλεονεκτήματα είναι τα ακόλουθα:

- Στους συνεταιρισμούς καταναλώσεως μπορούν να διαθέσουν μεγάλες ποσότητες προϊόντων, τέτοιες που είναι αμφίβολο αν θα κατόρθωναν να διαθέσουν απευθείας στους καταναλωτές.
- Διαθέτοντας τα προϊόντα τους απευθείας στους καταναλωτικούς συνεταιρισμούς έχουν μεγάλη μείωση στις δαπάνες διακινήσεως και εμπορίας των προϊόντων τους.
- Έχουν τη δυνατότητα να γνωρίζουν εκ των προτέρων τις ποσότητες που θα διαθέσουν στους συνεταιρισμούς, μια που από ενωρίς κλείνουν τις σχετικές συμφωνίες. Έτσι, μπορούν να προγραμματίσουν όχι μονάχα τη διάθεση, αλλά

λά πολλές φορές και την παραγωγή ορισμένων προϊόντων. Έχουν ακόμα τη δυνατότητα να προγραμματίσουν τη διάθεση της υπόλοιπης ποσότητας των προϊόντων τους που ενδεχομένως θα πλεονάσει από τις ποσότητες που θα διαθέσουν στους συνεταιρισμούς.

- Διαθέτουν τα προϊόντα τους την κατάλληλη εποχή και αποφεύγουν τον κίνδυνο φθοράς, σε περίπτωση φθαρτών προϊόντων, ή τις δαπάνες διατηρήσεως τους σε κατάλληλους ψυκτικούς χώρους, αν για οποιοδήποτε λόγο καθυστερεί η διάθεσή τους στην αγορά.

Μια άλλη, ιδιαίτερα αξιόλογη ευκαιρία διαθέσεως αγροτικών προϊόντων, παρουσιάζεται με την τάση που παρατηρείται από πολλές ενώσεις γεωργικών συνεταιρισμών να ιδρύουν οι ίδιες καταστήματα πωλήσεως προϊόντων (super markets) για την εξυπηρέτηση των μελών τους. Τα καταστήματα αυτά προμηθεύονται τα προϊόντα που εμπορεύονται κυρίως από γεωργικές συνεταιριστικές οργανώσεις ή από βιομηχανικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις. Έτσι οι αγρότες, μέσω των συνεταιριστικών τους οργανώσεων, διαθέτουν πολλά από τα αγροτικά τους προϊόντα στα καταστήματα αυτά όπου, με τη διάθεση των προϊόντων σε χαμηλότερες από δ.τι στο ελεύθερο εμπόριο τιμές, έχουν τη δυνατότητα να διαθέτουν μεγάλες ποσότητες προϊόντων.

Ως προς τη διάθεση των αγροτικών προϊόντων, είτε αυτή γίνεται από τους μεμονωμένους παραγωγούς είτε και από τις συνεταιριστικές τους οργανώσεις, ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στα δύο ακόλουθα βασικά σημεία:

- Τόσο η ποιότητα των προϊόντων όσο και η συσκευασία πρέπει να ανταποκρίνεται απόλυτα σ' αυτήν που έχει συμφωνηθεί με τους καταναλωτικούς συνεταιρισμούς ή σ' αυτήν που ανταποκρίνεται στις προτιμήσεις των καταναλωτών.
- Οι ποσότητες που έχουν συμφωνηθεί πρέπει να παραδίνονται ακριβώς το χρόνο που έχει συμφωνηθεί και στις τιμές που έχουν από ενωρίτερα συμφωνηθεί εκτός βέβαια από έκτακτες περιπτώσεις για τις οποίες δεν ευθύνεται ο παραγωγός, όπως π.χ. καταστροφής της παραγωγής από αντίσοες καιρικές συνθήκες.

Πρέπει δηλαδή οι παραγωγοί ή οι συνεταιρισμοί διαθέσεως των προϊόντων, να είναι απόλυτα συνεπείς στις υποχρεώσεις που έχουν αναλάβει προς τους καταναλωτικούς συνεταιρισμούς. Έτσι θα εξασφαλίζουν καλύτερη και για μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα συνεργασία τους προς όφελος βέβαια και των καταναλωτών αλλά και των ιδίων.

6.7 Προβλήματα στη διάθεση αγροτικών προϊόντων.

Όπως όλες οι φάσεις της παραγωγής διαδικασίας στο χώρο της γεωργικής παραγωγής έτσι και η φάση της διαθέσεως των αγροτικών προϊόντων παρουσιάζει και αυτή τα προβλήματά της. Τα προβλήματα αυτά οφείλονται τόσο στη φύση και την ιδιομορφία της γεωργικής παραγωγής, τη διάρθρωση και τη μορφή των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, όσο και σε καθιερωμένους θεσμούς και τρόπους διαθέσεως των προϊόντων που δεν μπορούν εύκολα να τροποποιηθούν.

Έχομε συχνά αναφερθεί σε προηγούμενες σελίδες στην ιδιομορφία της γεωρ-

γικής παραγωγής. Ως προς τα προβλήματα που μπορούν να προκληθούν στη διάθεση των προϊόντων εξαιτίας της παρατηρούμε ότι:

Οι βασικοί παραγωγικοί συντελεστές, όπως το έδαφος και οι κλιματολογικές συνθήκες, θέτουν περιορισμούς στη γεωργική παραγωγή, από την άποψη του είδους και της ποσότητας των παραγομένων προϊόντων.

- Η παραγωγή επηρεάζεται από αστάθμητους παράγοντες οι οποίοι και καθιστούν προβληματική την ακριβή πρόβλεψη της αναμενόμενης παραγωγής.
- Η δομή των γεωργικών εκμεταλλεύσεων καθιστά δύσκολη την επιθυμητή μείωση του κόστους παραγωγής των αγροτικών προϊόντων.
- Το φθαρτό πολλών αγροτικών προϊόντων επιβάλλει την άμεση διάθεσή τους στην αγορά ή επιβαρύνει το κόστος με δαπάνες συντηρήσεως ή μεταποίησεώς του.
- Η αναδιάρθρωση των καλλιεργειών, ώστε να προσαρμοσθεί η παραγωγή αγροτικών προϊόντων όσο το δυνατό περισσότερο στην προβλεπόμενη ζήτηση, παρουσιάζει δυσκολίες.

Πέρα από την ιδιομορφία αυτή της γεωργικής παραγωγής, με το πέρασμα των χρόνων έχει καθιερωθεί ένας ορισμένος τρόπος διαθέσεως των προϊόντων, που είναι δύσκολο να τροποποιηθεί. Και δεν αναφερόμαστε βέβαια στα προϊόντα, για τη διάθεση των οποίων επεμβαίνει η Πολιτεία και εξασφαλίζει για τον παραγωγό τη διάθεση όλης της παραγόμενης ποσότητας. Για τα προϊόντα αυτά δεν αντιμετωπίζει πρόβλημα διαθέσεως ο παραγωγός. Για τα άλλα όμως προϊόντα, η αδυναμία του παραγωγού να οργανώσει μόνος του τη διάθεσή τους στην αγορά και να ασχοληθεί ο ίδιος με την προώθησή τους στην κατανάλωση, τον αναγκάζει να καταφεύγει στους μεσάζοντες χονδρεμπόρους και λιανοπωλητές, με αποτέλεσμα να μειώνεται σημαντικά το καθαρό του κέρδος.

Δεν αμφισβητεί βέβαια κανένας την αξία και τη σημασία του εμπορίου για τη διακίνηση οποιουδήποτε προϊόντος. Όταν το εμπόριο στηρίζεται σε υγιείς βάσεις και παρέχει τις πολύτιμες υπηρεσίες του έναντι μιας δίκαιης και λογικής αμοιβής, τότε πράγματι εξυπηρετεί το σύνολο της οικονομίας κάθε χώρας. Όταν όμως οργανώνεται έτσι, ώστε η διαφορά ανάμεσα στις τιμές που απολαμβάνει ο παραγωγός για τα προϊόντα του και στις τιμές που πληρώνει ο καταναλωτής γι' αυτά είναι υπερβολικά μεγάλη, τότε όχι μονάχα δεν εξυπηρετεί, αλλά πολλές φορές καθιστά και προβληματική τη γεωργική παραγωγή. Και όταν οι τιμές που το εμπόριο προσφέρει στον παραγωγό για την αγορά των προϊόντων του είναι πολύ κάτω από το κόστος παραγωγής τους, ενώ οι τιμές με τις οποίες ο καταναλωτής προμηθεύεται από το εμπόριο τα ίδια προϊόντα είναι αδικαιολόγητα υψηλότερες από το πραγματικό κόστος και τις δαπάνες εμπορίας τους, τότε στο εμπόριο αυτό, θα μπορούσε να λεχθεί ότι τόσο ο παραγωγός όσο και ο καταναλωτής υφίστανται εκμετάλλευση, ιδιαίτερα μάλιστα όταν πρόκειται για τη διάθεση οπωροκηπευτικών ή και άλλων φθαρτών προϊόντων, που δεν υπάρχει άλλος τρόπος για τη διάθεσή τους και κινδυνεύουν να μείνουν αδιάθετα και να καταστραφούν.

Λόγω υψηλού εξάλλου κόστους παραγωγής που οφείλεται στην όλη διάρθρωση της γεωργικής παραγωγής, πολλά από τα γεωργικά μας προϊόντα και κυρίως τα εξαγώγιμα δεν είναι ανταγωνιστικά των παρομοίων προϊόντων άλλων χωρών στο

χώρο της εξωτερικής αγοράς. Έτσι, δυσχεραίνεται πολλές φορές η διάθεσή τους ή οι επιτυγχανόμενες τιμές να είναι πολύ χαμηλές για τον παραγωγό.

Όλα όσα λέχθηκαν παραπάνω προκαλούν, όπως είναι ευνόητο, σοβαρά προβλήματα στη διάθεση των αγροτικών μας προϊόντων. Στη λύση αυτών των προβλημάτων δεν υπάρχει αμφιβολία ότι μπορεί να βοηθήσει πολύ τον παραγωγό η υπεύθυνη Πολιτεία και για το σκοπό αυτό καταβάλλονται πάντοτε ιδιαίτερες προσπάθειες από τους αρμόδιους φορείς. Η λύση τους όμως δεν είναι υπόθεση μόνο της υπεύθυνης Πολιτείας. Είναι υπόθεση, κυρίως, των ιδίων των παραγωγών που θα πρέπει να ενδιαφερθούν άμεσα και να κινηθούν αποτελεσματικά.

Η κατάλληλη αναδιάρθρωση των καλλιεργειών σύμφωνα με τις υποδείξεις των αρμοδίων υπηρεσιών, η οργάνωση των εκμεταλλεύσεων σε μορφή καθαρά επιχειρηματική, η βελτίωση της ποιότητας και η μείωση του κόστους των παραγομένων προϊόντων και κυρίως η οργάνωση της διαθέσεως των προϊόντων τους σε μορφή συνεταιριστική, θα τους βοηθήσουν σε σημαντικά μεγάλο βαθμό στην κατάλληλη και αποδοτική διάθεση του συνόλου των αγροτικών τους προϊόντων.

Ερωτήσεις – Ασκήσεις

1. Με ποιους κυρίως τρόπους διατίθενται σήμερα τα γεωργικά προϊόντα στη χώρα μας;
2. Περιγράψτε το νόμο της προσφοράς και ζητήσεως κατά τη διάθεση των προϊόντων.
3. Εκτός από το νόμο της προσφοράς και ζητήσεως, ποιοι άλλοι συντελεστές καθορίζουν τις τιμές διαθέσεως των προϊόντων;
4. Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν ιδιαίτερα τη διαμόρφωση των τιμών των γεωργικών προϊόντων;
5. Ποιες είναι οι απαραίτητες προϋποθέσεις για την οργάνωση της διαθέσεως των προϊόντων από τον ίδιο τον παραγωγό;
6. Ποια είναι τα βασικά πλεονεκτήματα για τους παραγωγούς από την οργάνωση συνεταιρισμών διαθέσεως των προϊόντων;
7. Ποια προβλήματα παρουσιάζονται στην οργάνωση Συνεταιρισμών διαθέσεως των γεωργικών προϊόντων;
8. Επισκεφθείτε Συνεταιρισμούς διαθέσεως Γεωργικών Προϊόντων και συζητείστε με τους υπεύθυνους τις δραστηριότητες και την απόδοση των Συνεταιρισμών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

7.1 Φάσεις γεωργικής αναπτύξεως.

Η σημερινή τεχνολογικά αναπτυγμένη γεωργία που αποτελεί για τις οικονομικά ανεπτυγμένες χώρες έναν ιδιαίτερα σημαντικό κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, πέρασε από πολλά στάδια για να φθάσει από την πρώτη εμφάνισή της στον πλανήτη μας στη σημερινή μορφή της. Τα στάδια αυτά αποτελούν την προοδευτική εξέλιξή της, από την πρώτη της πρωτόγονη από κάθε άποψη μορφή στη γνωστή μας σημερινή.

Με βάση την τεχνική και την τεχνολογία που η γεωργία χρησιμοποίησε και χρησιμοποιεί στην παραγωγική της διαδικασία, διακρίνομε τρεις μεγάλες περιόδους, τρεις φάσεις στην όλη εξέλιξή της.

1η φάση: Η φάση της παραδοσιακής γεωργίας.

Η φάση αυτή καλύπτει την περίοδο από την πρώτη εμφάνιση της γεωργίας στην ανθρώπινη ζωή μέχρι την περίοδο που άρχισαν να σημειώνονται στη γεωργική παραγωγή διάφορες τεχνολογικές βελτιώσεις.

Η περίοδος αυτή διακρίνεται από τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

- Οι μόνοι παραγωγικοί συντελεστές που χρησιμοποιούνται στη γεωργική παραγωγή είναι το έδαφος και η εργασία. Ο γεωργός καλλιεργεί τις διαθέσιμες εκτάσεις αρχικά μόνος του και αργότερα χρησιμοποιώντας και τα ζώα εργασίας. Η απόδοση των προσπαθειών του εξαρτάται από τη γονιμότητα των εκτάσεων που καλλιεργεί και από τις καιρικές συνθήκες που επικρατούν.
- Το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού ασχολείται με τη γεωργική παραγωγή, στην προσπάθεια για την εξασφάλιση προϊόντων οπωσδήποτε απαραιτήτων για την επιβίωσή του.
- Η γεωργική παραγωγή αποβλέπει σχεδόν αποκλειστικά, ή κατά κύριο λόγο, στην κάλυψη των αναγκών του παραγωγού και της οικογένειάς του σε είδη διατροφής ή άλλα γεωργικά ή κτηνοτροφικά είδη πρώτης ανάγκης.
- Η παραγωγικότητα των δύο βασικών συντελεστών, του εδάφους και της εργασίας, που χρησιμοποιούνται την περίοδο αυτή, είναι πολύ χαμηλή και εξαρτάται κυρίως από τη γονιμότητα των καλλιεργουμένων εκτάσεων και από τις κλιματολογικές συνθήκες της κάθε περιοχής.
- Το μεγαλύτερο μέρος της γεωργικής και της κτηνοτροφικής παραγωγής χρησιμοποιείται αποκλειστικά σχεδόν για την κάλυψη των αναγκών του παραγωγού και των μελών της οικογένειάς του.

- Η υποτυπώδης έστω εξέλιξη της τεχνολογίας εξοπλίζει τον παραγωγό με ορισμένα βασικά καλλιεργητικά εργαλεία, αλλά αυτά δεν είναι αρκετά για να επιφέρουν αξιόλογη αλλαγή στην παραγωγική διαδικασία που ακολουθεί. Οι εμπειρίες επίσης, που με την πάροδο του χρόνου αποκτά ο παραγωγός και που με την πάροδο των αιώνων μεταδίδονται από γενεά σε γενεά, βελτιώνουν σε κάποιο βαθμό τις παραγωγικές του εργασίες και εξασφαλίζουν μια μικρή σχετικά αύξηση της παραγωγικότητας των συντελεστών της παραγωγής που χρησιμοποιεί. Δεν μπορούν όμως οι πρωτόγονες τεχνολογικές εξελίξεις και εμπειρίες να συντελέσουν σε ριζική αλλαγή της μορφής της γεωργικής παραγωγής.
- Σε κάθε περιοχή επικρατεί κυρίως ένα βασικό γεωργικό προϊόν που ευδοκιμεί στις συνθήκες της περιοχής και καλύπτει τις βασικές ανάγκες σε θερμίδες, όπως σιτάρι, ρύζι κλπ.
- Απόλυτη σχεδόν στασιμότητα διακρίνει την όλη γεωργική ανάπτυξη και η γεωργία διατηρεί μια καθαρά παραδοσιακή μορφή.

Δεν μπορεί βέβαια να υποστηριχθεί ότι αυτή η μορφή της γεωργικής παραγωγής, σ' αυτή τη φάση της εξελίξεως της γεωργίας, ανήκει μονάχα στο πολύ απώτερο παρελθόν, γιατί δεν είναι ίσως σπάνιο το φαινόμενο να βρίσκεται σ' αυτή τη φάση ακόμα και σήμερα η γεωργία σε ορισμένες εντελώς υποανάπτυκτες χώρες. Και είναι γνωστό ότι δεν είναι λίγες οι περιοχές όπου η ανθρώπινη και η ζωική εργασία αποτελούν την κύρια μορφή του συντελεστή **εργασία** στη γεωργική παραγωγή. Δεν είναι λίγες ούτε οι περιπτώσεις που το έδαφος μαζί με την εργασία αποτελούν τους μόνους σχεδόν παραγωγικούς συντελεστές, όπως δεν είναι και λίγες οι σύγχρονες χώρες, ιδιαίτερα εκείνες του τρίτου κόσμου, όπου επικρατεί η κλειστή λεγόμενη οικονομία και το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού ασχολείται με την πρωτογενή παραγωγή. Και δυστυχώς δεν είναι επίσης λίγες και οι περιοχές του πλανήτη μας, όπου η μικρή γεωργική παραγωγή, σε συνδυασμό και με άλλες δυσμενείς τοπικές συνθήκες, δεν κατορθώνει να καλύψει ούτε τις βασικές ανάγκες διατροφής.

2η φάση: Η φάση της εισόδου της τεχνολογίας στη γεωργική παραγωγή.

Η ανάπτυξη και η εξέλιξη της τεχνολογίας, που επηρέασε τόσο πολύ από την αρχή και εξακολουθεί να επηρεάζει κάθε πλευρά της ανθρώπινης ζωής, δεν ήταν δυνατό να αφήσει ανεπηρέαστη και την εξέλιξη της γεωργίας. Ήδη από τις πρώτες της, τις πιο απλές και πρωτόγονες μορφές, αυτή η τεχνολογία άρχισε να επηρεάζει τη γεωργική παραγωγή.

Αν Θεωρήσομε, όπως και στην πραγματικότητα είναι, ως ένα σταθμό στην εξέλιξη της τεχνολογίας, την ανακάλυψη και τη χρήση των μετάλλων, η κατασκευή των πρώτων μεταλλικών εργαλείων αποτέλεσε το πρώτο βήμα για κάποια βελτίωση των συνθηκών εργασίας του παραγωγού. Η ανακάλυψη βέβαια πολύ αργότερα του ατμού και των μηχανών που οδήγησε στη γνωστή βιομηχανική, όπως λέγεται, επανάσταση, ήταν επόμενο να επιφέρει και στη γεωργία ριζίκες και επαναστατικές αλλαγές. Η προοδευτική ανάπτυξη της βιομηχανίας στη συνέχεια, μαζί με την εξέλιξη των φυσικών επιστημών, δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για μια γενικότερη και πολύ ευρύτερη αλλαγή στην όλη διαδικασία της γεωργικής παραγωγής.

Φθάνομε λοιπόν στη δεύτερη φάση της γεωργικής αναπτύξεως, που διακρίνεται από τα ακόλουθα κύρια χαρακτηριστικά:

- Ευρύνεται όλο και περισσότερο η συμμετοχή της τεχνολογίας στη γεωργική παραγωγή. Έτσι η ανθρώπινη και η ζωική εργασία αντικαθίστανται με την εργασία των μηχανών, πράγμα που μειώνει σημαντικά το κόστος των παραγομένων προϊόντων.
- Με την αντικατάσταση της ανθρώπινης εργασίας με εκείνη των μηχανών, μειώνεται όλο και περισσότερο το ποσοστό του πληθυσμού που ασχολείται με τη γεωργική παραγωγή.
- Αυξάνεται η παραγωγικότητα των βασικών συντελεστών της παραγωγής, πράγμα που επιφέρει όχι μονάχα αύξηση του όγκου της γεωργικής παραγωγής, αλλά και μείωση του κόστους παραγωγής.
- Στην παραγωγική διαδικασία αρχίζει να συμμετέχει με ολοένα αυξανόμενο ρυθμό και το κεφάλαιο ως παραγωγικός συντελεστής.
- Η γεωργική παραγωγή εμπλουτίζεται με πολύτιμα εφόδια και υλικά, όπως τα λιπάσματα, τα φυτοφάρμακα κλπ., τα οποία συντελούν στην ακόμα μεγαλύτερη αύξηση της παραγωγής, αλλά και στη μείωση του κόστους των παραγομένων προϊόντων.
- Η παραγωγή γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων δεν αποβλέπει μόνο στην κάλυψη των αναγκών του παραγωγού και των μελών της οικογένειάς του σε γεωργικά προϊόντα. Αποβλέπει επίσης και στη διάθεση της παραγωγής στην αγορά σε όσο γίνεται μεγαλύτερο μέρος της.
- Η γεωργική παραγωγή έχει ως αντικείμενο την καλλιέργεια ενός ευρύτερου αριθμού καλλιεργουμένων φυτών ή την καλλιέργεια φυτών που το αυξημένο εισόδημα των καταναλωτών εξασφαλίζει την απορρόφησή τους σε τιμές ικανοποιητικές για τον παραγωγό.
- Η γεωργική παραγωγή ξεφεύγει πια από τη μορφή της κλειστής οικονομίας και αρχίζει να παίρνει μορφή επιχειρηματική.
- Οι τεχνολογικές βελτιώσεις εφαρμόζονται στη γεωργική παραγωγή με ολοένα αυξανόμενο ρυθμό, με αποτέλεσμα την αύξηση σε σημαντικό βαθμό της παραγωγής αγροτικών προϊόντων. Τέτοιες βελτιώσεις είναι:
 - 1) Αυτές που αποβλέπουν στην αύξηση της παραγωγικότητας των καλλιεργουμένων εδαφών, με την εκτέλεση εγγειοβελτιωτικών έργων, ιδιάίτερα αρδευτικών, για την αύξηση των αρδευομένων εκτάσεων.
 - 2) Αυτές που αποβλέπουν στην αύξηση της αποδόσεως των καλλιεργουμένων φυτών με τη χρήση χημικών λιπασμάτων και τη δημιουργία νέων περισσότερο αποδοτικών ποικιλιών των καλλιεργουμένων φυτών.
 - 3) Αυτές που αποβλέπουν στην προστασία των καλλιεργειών από επικίνδυνους εχθρούς και ασθένειες με τη χρήση φυτοφαρμάκων για την προστασία της αναμενόμενης παραγωγής.
- Ο ευρύτερος αριθμός των καλλιεργουμένων φυτών, καθώς και των εκτρεφομένων ζώων, διαφοροποιεί το τελικό οικονομικό αποτέλεσμα των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, αλλά και αξιοποιεί καλύτερα τη διαθέσιμη ανθρώπινη εργασία με την κατανομή σε μεγαλύτερη χρονική διάρκεια της απαιτούμενης εργασίας.

- Η γεωργική εκμετάλλευση συμμετέχει ενεργότερα στην αγορά και επηρεάζει περισσότερο τους άλλους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, τόσο με την από μέρους της προμήθεια διαφόρων ειδών, προϊόντων των άλλων κλάδων, π.χ. λιπασμάτων, φυτοφαρμάκων, ζωοτροφών, εργαλείων, μηχανημάτων κλπ. για τις δικές της ανάγκες, αλλά και με τη διάθεση στην αγορά του συνόλου των προϊόντων της.
- Ο παραγωγός πάει να είναι πια ο απλός εργάτης που προσφέρει μόνο τη μυϊκή του δύναμη στη γεωργική παραγωγή. Αναγκάζεται να ενημερωθεί ευρύτερα στα θέματα της γεωργικής παραγωγής και να χρησιμοποιεί σε σημαντικό βαθμό τη σκέψη του και το μυαλό του στην όλη παραγωγική δραστηριότητά του.

Χαρακτηρίζεται, θα μπορούσε γενικότερα να λεχθεί, η φάση αυτή της γεωργικής αναπτύξεως ως φάση εκμηχανίσεως της γεωργικής παραγωγής.

3η Φάση: Η φάση της σύγχρονης εξελιγμένης γεωργίας.

Η φάση αυτή αφορά τη σύγχρονη εξελιγμένη μορφή της γεωργικής παραγωγής, η οποία παρουσιάζεται στην τελειότερη μορφή της στις περισσότερο αναπτυγμένες οικονομικά σύγχρονες χώρες.

Ως κύρια χαρακτηριστικά της φάσεως αυτής μπορούμε να θεωρήσουμε τα ακόλουθα:

- Ευρύτατη είναι η αντικατάσταση της εργασίας με το κεφάλαιο, υπό μορφή καταλήλων γεωργικών μηχανημάτων ή άλλου σχετικού εξοπλισμού. Παρουσιάζεται δηλαδή ολοένα και περισσότερη εκμηχάνιση της γεωργικής παραγωγής.
- Μειώνεται όλο και περισσότερο η απαιτούμενη ανθρώπινη εργασία, ιδιαίτερα με τη μορφή της μυϊκής δυνάμεως, και αυξάνει όλο και περισσότερο η συμμετοχή του ανθρώπινου παράγοντα με τη μορφή των καταλήλων γνώσεων και των οργανωτικών ικανοτήτων, για την καλύτερη δυνατή αξιοποίηση των διαθέσιμων συντελεστών της παραγωγής με την αύξηση, στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό, της παραγωγικότητάς τους.
- Αυξάνεται όλο και περισσότερο ο ρόλος της χημικής και βιολογικής έρευνας, με τη βελτίωση των καλλιεργουμένων φυτών ή των εκτρεφομένων ζώων και την αύξηση της παραγωγής.
- Μειώνεται ακόμα περισσότερο ο αριθμός των ατόμων που ασχολούνται με τη γεωργική παραγωγή. Παράλληλα μειώνεται και η σημασία που έχει ο γεωργικός τομέας στο σύνολο της οικονομίας, ενώ αναπτύσσονται άλλοι κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας.
- Προχωρεί όλο και περισσότερο η εξειδίκευση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων σε ορισμένες καλλιέργειες ή σε ομάδες καλλιεργειών, πράγμα που οδηγεί σε καλύτερο τελικό οικονομικό αποτέλεσμα με την εξειδίκευση των παραγωγών στις συγκεκριμένες αυτές καλλιέργειες.
- Το σύνολο σχεδόν της γεωργικής παραγωγής προορίζεται για την αγορά και ο παραγωγός προμηθεύεται από αυτήν ό,τι του είναι απαραίτητο για τη συντήρησή του και για την κάλυψη όλων ευρύτερα των αναγκών του, ενώ παράλληλα διαθέτει από τα χρήματα που εισπράττει όσα χρειάζονται για την προμή-

Θεια των απαραιτήτων παραγωγικών μέσων για την εκμετάλλευσή του. Έτσι η γεωργική παραγωγή είναι απόλυτα εκχρηματισμένη.

- Η γεωργική παραγωγή παίρνει μια καθαρά επιχειρηματική μορφή και οργάνωνεται σαν μια καθαρή σύγχρονη οικονομική επιχείρηση.
- Απόλυτη είναι η εξέλιξη της γεωργίας σε έναν εντελώς σύγχρονο κλάδο οικονομικής δραστηριότητας που συνεργάζεται στενά και αποδοτικά με άλλους κλάδους, τόσο για την προμήθεια των απαιτουμένων παραγωγικών μέσων όσο και για τη διάθεση των προϊόντων της.

Η τρίτη αυτή φάση είναι εκείνη που διανύει σήμερα η γεωργία στις περισσότερο αναπτυγμένες οικονομικά χώρες. Σ' αυτήν αποβλέπουν και έντονα επιδιώκουν οι χώρες που βρίσκονται ακόμα στην πορεία της οικονομικής τους αναπτύξεως.

Στο σύνολο των χωρών του κόσμου είναι φυσικά δυνατό να συναντήσει κανένας και τις τρεις φάσεις της γεωργικής αναπτύξεως και με το ρυθμό που οι διάφορες χώρες μετακινούνται από την πρώτη στη δεύτερη και τρίτη φάση, αναπτύσσεται και εξελίσσεται αντίστοιχα η γεωργία τους.

7.2 Ισόρροπη, αυτοδύναμη ανάπτυξη του αγροτικού τομέα.

Η επιδίωξη κάθε σύγχρονης χώρας για την οικονομική της ανάπτυξη ανάγεται στην αποδοτικότερη δυνατή αξιοποίηση όλων των παραγωγικών της πόρων και στην καλύτερη δυνατή ανάπτυξη όλων των κλάδων οικονομικής δραστηριότητας.

Σε κάθε χώρα είναι φυσικό να μην υπάρχουν οι ίδιες δυνατότητες αναπτύξεως για όλους τους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας. Η διαμάρφωση του εδάφους, οι κλιματολογικές συνθήκες, οι φυσικοί της πόροι, το μορφωτικό επίπεδο και η τεχνολογική εξειδίκευση των κατοίκων της φυσικό είναι να ευνοούν την ανάπτυξη ορισμένων παραγωγικών κλάδων. Και είναι ευνόητο ότι συμφέρον κάθε σύγχρονης χώρας είναι να επιδιώκει την ανάπτυξη εκείνων των κλάδων που εξασφαλίζουν τις ευνοϊκότερες προϋποθέσεις για μια πετυχημένη και αποδοτική ανάπτυξη. Έτσι, η ιδιαίτερη ανάπτυξη ορισμένων κλάδων χαρακτηρίζει συχνά τις διάφορες χώρες ως βιομηχανικές, γεωργικές κλπ.

Η ανάπτυξη όμως ορισμένων κλάδων, όσο και αν ευνοείται η ανάπτυξή τους από ορισμένες ειδικές συνθήκες, δεν πρέπει να γίνεται σε βάρος άλλων κλάδων, όταν και αυτοί μπορούν δημιουργικά και αποδοτικά να αναπτυχθούν. Και το θέμα αυτό μπορεί να αντιμετωπισθεί με την ανάπτυξη των διαφόρων κλάδων οικονομικής δραστηριότητας σε τέτοιο ποσοστό για τον καθέναν και σε τέτοια έκταση, ώστε να εξασφαλίζεται το καλύτερο τελικό οικονομικό αποτέλεσμα για το σύνολο της οικονομίας της αντίστοιχης χώρας. Εξασφαλίζεται έτσι η ισορροπία ανάμεσα στους αναπτυσσόμενους κλάδους οικονομικής παραγωγής, η οποία βέβαια αποτελεί βασική προϋπόθεση για μια ουσιαστική οικονομική ανάπτυξη. Η ανάπτυξη με βάση αυτή την ισορροπία ανάμεσα στους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας χαρακτηρίζεται ως **ισόρροπη ανάπτυξη**.

Επειδή η γεωργία αποτελεί έναν από τους βασικούς κλάδους οικονομικής παραγωγής, η ανάπτυξή της εμπλέκεται στην όλη διαδικασία της αναπτύξεως του συνόλου των κλάδων οικονομικής παραγωγής.

Στις διάφορες χώρες, στη σειρά προτεραιότητας ως προς την ανάπτυξη των διαφόρων παραγωγικών κλάδων, τοποθετούν τη γεωργία σε κάποια βαθμίδα, ανάλογα με τις ειδικές συνθήκες που επικρατούν σε κάθε χώρα.

Είναι αλήθεια ότι για χιλιετηρίδες ολόκληρες, η γεωργία κατέχει πάντοτε την κυρίαρχη θέση στις οικονομικές δραστηριότητες. Κατά την πρώτη ιδιαίτερα φάση της γεωργικής αναπτύξεως, πριν ακόμα ανακαλυφθούν οι μηχανές, η γεωργία αποτελούσε αν όχι το μοναδικό, τον κυρίαρχο κλάδο στο σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας. Ακόμα και όταν ανακαλύφθηκαν οι μηχανές και άρχισε η βιομηχανική ανάπτυξη, δεν έπαυσε η γεωργία να αποτελεί βασικό κλάδο οικονομικής αναπτύξεως των διαφόρων χωρών.

Η ανάπτυξη της τεχνολογίας έδωσε μεγαλύτερη ώθηση στην ανάπτυξη άλλων κλάδων και ιδιαίτερα της βιομηχανίας, η οποία διαμορφώθηκε σιγά-σιγά και αποτελεί σήμερα τον κυρίαρχο κλάδο οικονομικής αναπτύξεως σε πολλές σύγχρονες χώρες. Με την ανάπτυξη αυτή της βιομηχανίας καθώς και άλλων κλάδων της οικονομίας που η όλη εξέλιξη του ανθρώπινου πολιτισμού δημιούργησε, όπως είναι το εμπόριο, οι επικοινωνίες, οι μεταφορές κλπ., οδήγησαν σε κάποια αμφισβήτηση ως προς τη σημασία της γεωργίας ως κλάδου οικονομικής παραγωγής, ιδιαίτερα μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και πιο πολύ ακόμα κατά τη δεκαετία του 50. Οι λόγοι για τη δημιουργία της αμφισβήτησεως αυτής είναι ότι:

- Η γεωργία παρουσιάζει πλεόνασμα εργατικού δυναμικού που στο χώρο της δεν μπορεί να αξιοποιηθεί αποδοτικά.
- Η ανάπτυξη της γεωργίας είναι συνάρτηση διαφόρων ανελαστικών αλλά και ασταθμήτων παραγόντων που επηρεάζουν ή και μειώνουν τη σημασία της ως σημαντικού κλάδου οικονομικής δραστηριότητας.
- Η νεότερη τεχνολογία εξελίσσεται με γοργό ρυθμό στους άλλους κλάδους οικονομικής παραγωγής, ενώ δεν συμβαίνει το ίδιο και στη γεωργία.

Όλα αυτά οδήγησαν στη δημιουργία της εντυπώσεως ότι με σταθερούς συντελεστές το μέγεθος των καλλιεργουμένων εκτάσεων και τη διαθέσιμη τεχνολογία μειώνεται η οριακή απόδοση της εργασίας και του κεφαλαίου καθώς αυξάνει ο ρυθμός χρησιμοποίησεώς τους.

Ο ισχυρισμός αυτός θα μπορούσε βέβαια να γίνει αποδεκτός αν ήταν αλήθεια ότι η τεχνολογία στο χώρο της γεωργίας παραμένει σταθερή. Είναι ενδεχόμενο ο ρυθμός εξελίξεως της να μην είναι ο ίδιος με εκείνο που παρατηρείται σε άλλους παραγωγικούς κλάδους, αλλά δεν παύει να είναι ιδιαίτερα αξιόλογος. Η επινόηση τόσων γεωργικών μηχανημάτων που μειώνουν όλο και περισσότερο την εξάρτηση της γεωργίας από τη χειρωνακτική ανθρώπινη εργασία αποτελεί ένα δείκτη — και όχι τον μόνο — της εξελίξεως αυτής. Περισσότερο ακόμα ο ρυθμός της αναπτύξεως της γεωργικής τεχνολογίας φαίνεται από τη δημιουργία τόσων ιδιαίτερα παραγωγικών ποικιλιών καλλιεργουμένων φυτών (υβρίδια καλαμποκιού) καθώς και φυλών των εκτρεφομένων ζώων.

Με βάση όλα αυτά δεν μπορεί να αμφισβητείται η σημασία της γεωργίας ως κλάδου οικονομικής παραγωγής ούτε η δυνατότητα να συμβάλλει δημιουργικά στην οικονομική ανάπτυξη των διαφόρων συγχρόνων χωρών. Το πρόβλημα είναι σε ποιο βαθμό θα πρέπει να επιδιώκεται η ανάπτυξη της γεωργίας σε κάθε σύγχρονη χώρα σε σχέση με την ανάπτυξη των άλλων κλάδων οικονομικής παραγ-

γής. Και η λύση του προβλήματος θα είναι εύκολη, αν στον κάθε κλάδο οικονομικής δραστηριότητας διθούν οι πραγματικές του διαστάσεις και επιλεγούν οι καταλληλότεροι συνδυασμοί αναπτύξεως των διαφόρων κλάδων, δηλαδή αν επιδιώχθεί ισόρροπη ανάπτυξη της γεωργίας σε συνάρτηση με τους άλλους παραγωγικούς κλάδους, με βάση τις ειδικές συνθήκες που επικρατούν σε κάθε χώρα.

Στη χώρα μας υπάρχει βέβαια πρόβλημα μειώσεως του μεγέθους με το οποίο ορισμένοι συντελεστές συμμετέχουν στη γεωργική παραγωγή, όπως ο συντελεστής **εργασία**. Το πρόβλημα μπορεί να λυθεί με συνδυασμό αναπτύξεως της γεωργίας καθώς επίσης και άλλων κλάδων οικονομικής παραγωγής που μπορούν αποδοτικά και δημιουργικά να απορροφήσουν το ποσοστό της ανθρώπινης εργασίας που πλεονάζει στη γεωργική παραγωγή.

Η μελέτη και ο καθορισμός του κατάλληλου συνδυασμού ως προς το βαθμό αναπτύξεως των διαφόρων κλάδων και της αναπτύξεως της γεωργίας για την εξασφάλιση μιας ισόρροπης οικονομικής αναπτύξεως καθορίζεται από την υπεύθυνη Πολιτεία, η οποία, πέρα από τα καθαρά οικονομικά κριτήρια, εξετάζει επίσης και διάφορα άλλα στοιχεία πριν από την τελική επιλογή της.

Στο πενταετές πρόγραμμα γεωργικής αναπτύξεως 1983-1987 του Υπουργείου Γεωργίας, μέσα στα πλαίσια του αντίστοιχου πενταετού προγράμματος οικονομικής αναπτύξεως της χώρας και με τίτλο «Διαπιστώσεις και Προβλέψεις», αναφέρονται στο πρώτο κεφάλαιο χαρακτηριστικά τα ακόλουθα:

Στα πλαίσια των πολιτικών επιλογών για αυτοδύναμη και ισόρροπη ανάπτυξη της χώρας και για οικονομική αποκέντρωση, η ανάπτυξη του αγροτικού τομέα αποκτά ιδιαίτερη σημασία. Η σπουδαιότητα του κλάδου έγκειται στο ότι παράγει τα μέσα διατροφής του τόπου, τροφοδοτεί με πρώτες ύλες ένα σημαντικό μέρος της εγχώριας βιομηχανίας, απασχολεί σχεδόν το ένα τρίτο (31%) του εργατικού δυναμικού της χώρας και συμβάλλει στη δημογραφική ισορροπία του εθνικού χώρου. Επίσης το γεωργικό προϊόν συμβάλλει σημαντικά στο συνολικό ακαθάριστο περιφερειακό προϊόν, ενώ οι γεωργικές εξαγωγές συνιστούν πάνω από ένα τέταρτο (27% το 1981) του συνόλου των εξαγωγών.

Πέρα από την ισόρροπη οικονομική ανάπτυξη κάθε σύγχρονης χώρας προβάλλει και το θέμα της αυτοδύναμης αναπτύξεως της. Επειδή όμως πολλές φορές η ανάπτυξη ενός κλάδου οικονομικής δραστηριότητας είναι συνάρτηση παραγόντων που δεν είναι σε θέση μόνη της να εξασφαλίσει, αναγκάζεται να ζητάει τη βοήθεια άλλων χωρών για το σκοπό αυτό.

Η ανάπτυξη π.χ. της βιομηχανίας στη χώρα μας είναι ενδεχόμενο να απαιτεί βασικό μηχανολογικό εξοπλισμό που, επειδή η ίδια δεν διαθέτει, πρέπει να προβεί στην εισαγωγή του από ξένες χώρες. Η ανάπτυξη επίσης κάποιου άλλου κλάδου είναι δυνατό να απαιτεί τεχνολογία που δεν είναι διαθέσιμη στη χώρα και επομένως χρειάζεται να εισαχθεί και αυτή από ξένες χώρες.

Ακόμα η ανάπτυξη ενός κλάδου είναι ενδεχόμενο να απαιτεί πρώτες ύλες ή και κεφάλαια που η χώρα δεν διαθέτει ή δεν διαθέτει τόσα όσα χρειάζονται, οπότε είναι αναγκασμένη να καταφύγει σε ξένες αγορές για να τα εξασφαλίσει.

Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, όπως και σε άλλες παρόμοιες επίσης, περιορίζεται η αυτοδυναμία της οικονομικής αναπτύξεως της χώρας. Είναι όμως φυσικό η εξάρτηση από ξένες χώρες να αποτελεί σοβαρό περιοριστικό παράγοντα στην οι-

κονομική της ανάπτυξη. Γιατί πέρα από τις δαπάνες σε συνάλλαγμα που απαιτούνται για την εξασφάλιση παραγωγικών μέσων από ξένες αγορές, είναι κυρίως και η εξάρτηση της οικονομίας από τις οικονομίες άλλων χωρών ή από τη διάθεση ξένων οικονομικών μονάδων να μας παρέχουν αυτά τα απαραίτητα για την ανάπτυξη της οικονομίας μας παραγωγικά μέσα.

Όσο λοιπόν περισσότερο οι διάφοροι κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας συμβάλλουν στην αυτοδύναμη οικονομική ανάπτυξη της χώρας, τόσο θετικότερο και αποδοτικότερο είναι το παραγωγικό τους έργο. Και εδώ η συμβολή της γεωργίας ως κλάδου οικονομικής δραστηριότητας μπορεί να είναι σημαντική. Η συμβολή της αυτή στηρίζεται στα ακόλουθα στοιχεία:

- Πολλές βιομηχανικές επιχειρήσεις χρησιμοποιούν ως πρώτη ύλη διάφορα προϊόντα γεωργοκτηνοτροφικής παραγωγής. Όσο περισσότερο καλύπτονται οι σχετικές ανάγκες τους σε αντίστοιχα αγροτικά προϊόντα από την εγχώρια παραγωγή, τόσο μειώνεται η εξάρτησή μας από ξένες χώρες.
- Οι διάφοροι κλάδοι γεωργικής παραγωγής έχουν ανάγκη από διάφορα παραγωγικά μέσα, μηχανήματα, εργαλεία και υλικά. Πολλά από αυτά μπορούν να τα προμηθευθούν από την εγχώρια αγορά. Όσο πιο πολύ μπορεί να καλύπτει τις ανάγκες τους σε τέτοια μέσα η εγχώρια αγορά, τόσο περισσότερο αυτοδύναμη γίνεται η οικονομία μας.
- Η κάλυψη των αναγκών της χώρας σε αγροτικά προϊόντα από την εγχώρια παραγωγή ελευθερώνει πολύτιμο συνάλλαγμα που, όταν η κάλυψη αυτή δεν εξασφαλίζεται, διατίθεται για την εισαγωγή τέτοιων προϊόντων από το εξωτερικό. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι οι συνολικές δαπάνες για εισαγωγές αγροτικών προϊόντων κατά την τελευταία πενταετία, όπως φαίνεται από τους παρακάτω αριθμούς, αυξάνουν με σχετικά γρήγορο ρυθμό:

Εισαγωγές αγροτικών προϊόντων (αξία σε δραχμές)

1979	1980	1981	1982	1983
48536	58040	72090	103053	138813

Με τις δαπάνες όμως αυτές σε συνάλλαγμα και την εξαρτησή μας από ξένες αγορές μειώνεται σημαντικά η αυτοδυναμία της οικονομίας μας κι η αυτοδύναμη οικονομική μας ανάπτυξη.

- Η ανάπτυξη της γεωργίας, καθώς και κάθε άλλου κλάδου οικονομικής δραστηριότητας, έχει πάντοτε ανάγκη από δεδομένα νεότερης έρευνας και τεχνολογίας. Όσο περισσότερο η έρευνα αυτή και η τεχνολογία αναπτύσσεται στη χώρα και καλύπτει τις αντίστοιχες ανάγκες, τόσο περισσότερο αυτοδύναμη γίνεται και στον τομέα αυτό η οικονομία μας.

Όλα αυτά δείχνουν πόσο πολύ μπορεί να συμβάλει η γεωργική παραγωγή στην αυτοδύναμη ανάπτυξη της χώρας όταν διαρθρωθεί κατάλληλα και αναπτυχθεί.

7.3 Οι σχέσεις της γεωργίας με τους λοιπούς τομείς της οικονομίας.

Όπως είναι γνωστό η γεωργία υπήρξε για χιλιετηρίδες ολόκληρες η κυριότερη μορφή οικονομικής δραστηριότητας. Με την πάροδο των αιώνων με την ανάπτυξη

της γεωργίας αναπτύχθηκαν και άλλοι κλάδοι βοηθητικοί της γεωργικής παραγωγής, όπως η βιοτεχνία, το υποτυπώδες εμπόριο, οι μεταφορές κλπ. Η ανάπτυξη αυτών των κλάδων συνέβαλε στην παραπέρα ανάπτυξη της γεωργίας και ειδικότερα:

- Στην αύξηση της γεωργικής παραγωγής σε τρόφιμα, σε επίπεδο που να υπερκαλύπτονται οι σχετικές βασικές ανάγκες του πληθυσμού σε είδη διατροφής.
- Στην απελευθέρωση εργατικού δυναμικού από τη γεωργία και τη δυνατότητα απασχολήσεως του σε άλλους, όχι γεωργικούς τομείς, με υψηλότερη όμως παραγωγικότητα.
- Στη συσσώρευση κεφαλαίων που μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν σε επενδύσεις, τόσο για την ευρύτερη ανάπτυξη της γεωργικής παραγωγής όσο και για την ανάπτυξη των άλλων τομέων της οικονομίας.

Όλα αυτά οδήγησαν αργότερα στην ευρύτερη ανάπτυξη των άλλων κλάδων οικονομικής παραγωγής, σε σημείο που η γεωργία σήμερα να εξαρτάται σε πολλά σημεία από την ανάπτυξη αυτών των κλάδων. Στις οικονομικά αναπτυγμένες χώρες μάλιστα η ανάπτυξη των άλλων κλάδων της οικονομίας οδήγησε στην προοδευτική μείωση της συμβολής της γεωργίας στο συνολικό ακαθάριστο εθνικό προϊόν. Έτσι σήμερα στις χώρες αυτές η γεωργική παραγωγή, αν και δεν παύει να διατηρεί τη σημασία της στο σύνολο της οικονομίας τους, παρουσιάζει όμως παράλληλα:

- Μείωση της τελικής συμβολής της στο ακαθάριστο εθνικό προϊόν σε σχέση με την αντίστοιχη συμβολή των άλλων κλάδων της οικονομίας.
- Μείωση του εργατικού δυναμικού που ασχολείται στη γεωργική παραγωγή.

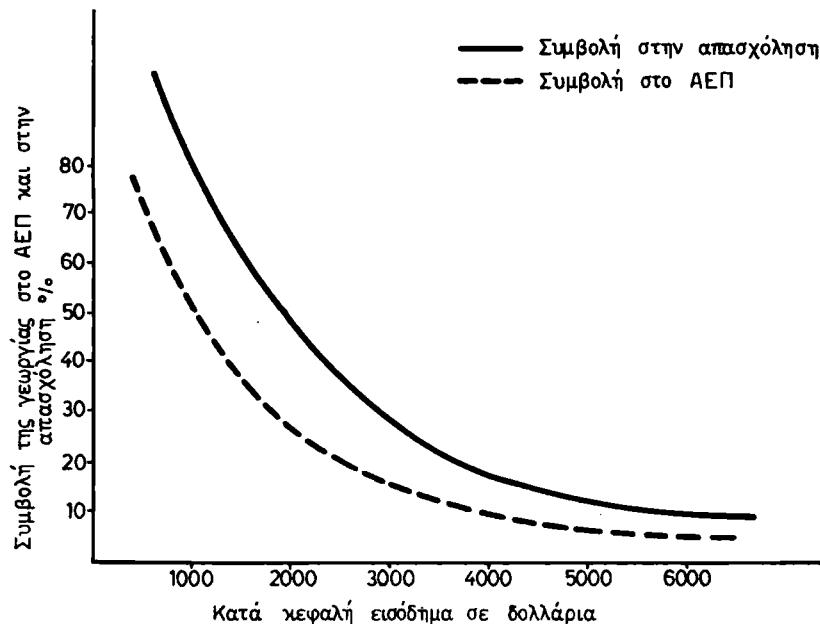
Θα μπορούσε να λεχθεί ότι το ποσοστό του οικονομικά ενεργού πληθυσμού που ασχολείται με τη γεωργική παραγωγή μπορεί να αποτελέσει δείκτη του βαθμού της οικονομικής αναπτύξεως μιας συγκεκριμένης χώρας.

Στο διάγραμμα του σχήματος 7.3 δίνεται σε γραφική μορφή η μείωση της συμβολής της γεωργίας στο ακαθάριστο εθνικό προϊόν καθώς και η μείωση του απασχολούμενου στον αγροτικό τομέα εργατικού δυναμικού, όσο αυξάνεται το ετήσιο κατά κεφαλή εισόδημα του πληθυσμού.

Στις χώρες που δεν έχουν ακόμα αναπτυχθεί οικονομικά είναι εντελώς αντίθετη η συμβολή της γεωργίας στην όλη οικονομική ανάπτυξη. Εκεί η γεωργία εξακολουθεί να αποτελεί τον κυριότερο τομέα οικονομικής δραστηριότητας και να απασχολεί το μεγαλύτερο τμήμα του οικονομικά ενεργού πληθυσμού. Αυτό οφείλεται κυρίως:

- Στη βασική ανάγκη των χωρών αυτών σε είδη διατροφής για τον πληθυσμό τους. Και τα είδη αυτά μόνο ο αγροτικός τομέας μπορεί να εξασφαλίσει.
- Στο ιδιαίτερα χαμηλό επίπεδο παραγωγικότητας της εργασίας στη γεωργία των χωρών αυτών, εξαιτίας του οποίου αναγκάζεται το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού να ασχολείται με τη γεωργική παραγωγή.
- Στην έλλειψη κεφαλαίων που αποτελούν βασική προϋπόθεση για την ανάπτυξη άλλων μη γεωργικών τομέων και ιδιαίτερα της βιομηχανίας.

Συνοπτικά, ως προς τις σχέσεις της γεωργίας με τους άλλους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, πρέπει να αναφερθούν τα ακόλουθα.

Σχ. 7.3.
Συμβολή της γεωργίας στο ΑΕΠ και στην απασχόληση %.

Η γεωργία και η βιομηχανία.

Όπως αναφέρθηκε ήδη πιο πάνω η ανάπτυξη της βιομηχανίας έχει συντελέσει σημαντικά στην ευρύτερη ανάπτυξη της γεωργίας και η συμβολή αυτή της βιομηχανίας όχι μονάχα συνεχίζεται μέχρι σήμερα, αλλά και έχει αυξηθεί πολύ. Η βιομηχανία εξασφαλίζει στον αγροτικό τομέα όλα τα απαιτούμενα γεωργικά μηχανήματα, εργαλεία και άλλα εφόδια ή υλικά παραγωγής, όπως χημικά λιπάσματα κλπ. Όλα αυτά αυξάνουν σημαντικά την παραγωγικότητα των διαφόρων συντελεστών της παραγωγής. Εξασφαλίζει επίσης τα κατάλληλα μηχανήματα, εργαλεία και υλικά για την εκτέλεση έργων που επίσης αυξάνουν την παραγωγικότητα των βασικών συντελεστών της γεωργικής παραγωγής, όπως είναι τα εγγειοβελτιωτικά έργα κλπ. Βοηθάει ακόμα την απορρόφηση όλων των πλεονασμάτων της γεωργικής παραγωγής για τη βιομηχανική μεταποίησή τους και την καλύτερη δυνατή αξιοποίησή τους.

Τέλος απορροφά σε όσο γίνεται μεγαλύτερο βαθμό το εργατικό δυναμικό που εγκαταλείπει κατά καιρούς τον αγροτικό τομέα.

Η γεωργία και το εμπόριο.

Μετά την περίοδο της κλειστής οικονομίας η γεωργία άρχισε να διαθέτει τα προϊόντα της στην αγορά και να συγκεντρώνει κεφάλαια, προκειμένου να τα χρησιμοποιήσει για την προμήθεια διαφόρων παραγωγικών συντελεστών αλλά και για

την κάλυψη διαφόρων αναγκών του παραγωγού. Η διάθεση αυτή των προϊόντων γινόταν στην αρχή από τον ίδιο τον παραγωγό στο χώρο παραγωγής ή σε κοντινές σχετικά περιοχές. Αργότερα δύμας, με την ανάπτυξη των μέσων μεταφοράς και ιδιαίτερα με την αύξηση της γεωργικής παραγωγής, τόσο σε είδη όσο και σε ποσότητες αγροτικών προϊόντων, δεν ήταν δυνατό για τον παραγωγό να ασχολείται παράλληλα και με τη διάθεση των προϊόντων. Την ευθύνη αυτή ανέλαβε το εμπόριο, το οποίο στο μεταξύ είχε αναπτυχθεί σε αξιόλογο βαθμό. Από την άλλη μεριά το εμπόριο πάλι προμηθεύει στον αγροτικό τομέα όλα τα μηχανήματα, εργαλεία, εφόδια και υλικά που είναι απαραίτητα στη γεωργική παραγωγή.

Όλα αυτά δείχνουν τη στενή σχέση που υπάρχει ανάμεσα στον αγροτικό τομέα και στο εμπόριο.

Η γεωργία και οι υπηρεσίες, η εκπαίδευση και η έρευνα.

Η ανάπτυξη του γεωργικού τομέα ενδιαφέρει ολόκληρο το κοινωνικό σύνολο. Όπως είναι γνωστό, η γεωργία ασχολείται με την αξιοποίηση βασικών παραγωγικών πόρων. Ο τρόπος και βαθμός αξιοποίησεως των πόρων αυτών, που επηρεάζει σημαντικά την όλη εθνική οικονομία, είναι επόμενο να ενδιαφέρει και την υπεύθυνη Πολιτεία. Η ανάγκη αντιμετωπίσεως των ποικίλων προβλημάτων που η ανάπτυξη του αγροτικού τομέα δημιουργεί, προκαλεί την παράλληλη ανάπτυξη του τομέα των υπηρεσιών, που θα αναλάβουν την επίλυση των προβλημάτων αυτών, που δεν μπορεί να τα αντιμετωπίσει και να τα επιλύσει μόνος του ο παραγωγός.

Για την αντιμετώπιση όλων αυτών των προβλημάτων έχουν οργανωθεί ορισμένες δημόσιες υπηρεσίες με κεντρικό φορέα το Υπουργείο Γεωργίας, το οποίο, με τις αρμόδιες κατά τομείς υπηρεσίες του, στέκει στο πλευρό του αγρότη πάραγωγού, έτοιμο να του συμπαρασταθεί σε κάθε δυσκολία και να τον βοηθήσει.

Η μελέτη των συνθηκών που επικρατούν σε κάθε περιοχή, ο κατάλληλος προγραμματισμός των διαφόρων καλλιεργειών, η ενημέρωση των αγροτών σε ό,τι αφορά τις παραγωγικές διαδικασίες, η βοήθεια που τους προσφέρεται να εξασφαλίζουν, τα απαιτούμενα κάθε φορά παραγωγικά μέσα, να αντιμετωπίζουν απρόβλεπτες ζημιές της παραγωγής και να διαθέτουν τα αγροτικά τους προϊόντα, αποτελούν ορισμένους από τους τομείς όπου εκδηλώνονται οι δραστηριότητες των αρμόδιων κρατικών υπηρεσιών και η συμβολή τους στην ανάπτυξη του γεωργικού τομέα.

Στην όλη προσπάθεια για την ανάπτυξη της γεωργικής παραγωγής ιδιαίτερα σημαντική είναι η συμβολή της γεωργικής έρευνας και της γεωργικής εκπαίδευσεως.

Τα τεχνολογικά επιτεύγματα που συνετέλεσαν στην αλματώδη ανάπτυξη της γεωργικής παραγωγής, είναι αποτέλεσμα της οργανωμένης γεωργικής έρευνας, η οποία μελετά κάθε δυνατότητα βελτιώσεως της όλης διαδικασίας της.

Η επινόηση των διαφόρων γεωργικών μηχανημάτων και εργαλείων, η δημιουργία νέων παραγωγικών ποικιλιών καλλιεργουμένων φυτών και παραγωγικών φυλών εκτρεφομένων ζώων, η παρασκευή νέων φυτοφαρμάκων για αποτελεσματική προστασία των καλλιεργουμένων φυτών, αποτέλεσαν τους κυριότερους τομείς της γεωργικής έρευνας. Και η εξέλιξη που παρουσιάζει η σύγχρονη γεωργική παραγωγή οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στα πορίσματα αυτών των ερευνητικών εργασιών. Όσο πο σύνθετη γίνεται μια παραγωγική διαδικασία τόσο περισσότερες γνώσεις απαιτεί από τα άτομα που έχουν αναλάβει την ευθύνη της εφαρμογής της.

Η διαδικασία της γεωργικής παραγωγής γίνεται ολοένα και πιο σύνθετη και πολύπλοκη με την εφαρμογή των τεχνολογικών βελτιώσεων που η γεωργική και η ευρύτερη έρευνα έχουν θέσει στη διάθεσή της.

Έτσι, για να ανταποκριθεί ο σύγχρονος παραγωγός αποτελεσματικά στις απαιτήσεις της σύγχρονης γεωργικής τεχνολογίας, είναι ανάγκη, όχι μονάχα να έχει ένα υψηλό σχετικά γενικό μορφωτικό επίπεδο, αλλά να έχει και ειδικές γνώσεις που αναφέρονται στην τεχνολογία της γεωργικής παραγωγής. Ο παραγωγός της παλιάς παραδοσιακής γεωργίας της εποχής της κλειστής οικονομίας, χρειαζόταν μονάχα σωματική δύναμη και αντοχή και λίγες μονάχα εμπειρικές γνώσεις γύρω από ελάχιστα σε αριθμό καλλιεργούμενα φυτά και εκτρεφόμενα ζώα. Ο σύγχρονος, με τις ποικίλες και βελτιωμένες καλλιέργειες, με την επιχειρηματικής μορφής γεωργική εκμετάλλευση και με τα τόσα μέσα της γεωργικής τεχνολογίας, έχει ανάγκη περισσότερο από γνώσεις τεχνικές και λιγότερο από σωματική δύναμη και αντοχή.

Τις γνώσεις αυτές και τις απαραίτητες δεξιότητες εξασφαλίζει για τον παραγωγό η εκπαίδευσή του στα θέματα που αφορούν στους βασικούς τομείς της εκμεταλλεύσεώς του. Η Πολιτεία έχει την ευθύνη της δημιουργίας καταλλήλων εκπαιδευτικών ευκαιριών, ανάλογα με τις ανάγκες των παραγωγών κάθε περιοχής, προκειμένου να εφοδιάσει τους παραγωγούς της με τις γεωργικές γνώσεις και τις απαραίτητες στην παραγωγική τους εργασία δεξιότητες. Και είναι φυσικό επακόλουθο μιας τέτοιας προσπάθειας: 'Οσο αυξάνουν οι γνώσεις αυτές των παραγωγών να αυξάνει και η παραγωγικότητά τους, αφού αξιοποιούν καλύτερα τους παραγωγικούς πόρους και τους συντελεστές που έχουν στη διάθεσή τους.

Πέρα από αυτό, κάθε νέα ανακάλυψη και επινόηση της γεωργικής έρευνας, για να τεθεί σε εφαρμογή, πρέπει να μεταδοθεί με τη μορφή νέων γνώσεων και δεξιοτήτων στους παραγωγούς. Και η μετάδοση των γνώσεων αυτών είναι έργο και ευθύνη αποκλειστικά της γεωργικής εκπαίδευσεως.

Άπο όλα τα παραπάνω γίνεται φανερή η σημασία που, τόσο η γεωργική έρευνα όσο και η γεωργική εκπαίδευση, έχουν για κάθε προσπάθεια αναπτύξεως του γεωργικού τομέα της γεωργικής παραγωγής.

7.4 Προβλήματα της γεωργίας κατά την οικονομική ανάπτυξη.

Σε σύγκριση με τους άλλους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, η γεωργία παρουσιάζει ορισμένα ιδιαίτερα προβλήματα στην προσπάθεια για την ανάπτυξή της, τα οποία οφείλονται τόσο στη φύση του αγροτικού τομέα όσο και στην ιδιομορφία του.

Τέτοια προβλήματα είναι:

— Η δυσκολία στην αποδοχή και προσαρμογή σε αλλαγές.

Η γεωργική παραγωγή αποτελεί αντικείμενο μιας καθαρά οικογενειακής παραγωγικής προσπάθειας δεμένης με πολλούς παραδοσιακούς δεσμούς. Έτσι, είναι αρκετά δύσκολο να γίνουν αποδεκτές από τους παραγωγούς διάφορες μεταβολές στην όλη δομή της εκμεταλλεύσεως, στα είδη των καλλιεργειών και στους τρόπους εκτελέσεως των διαφόρων καλλιεργητικών εργασιών. Από τη φύση τους συντηρητικοί οι παραγωγοί δυσκολεύονται να δοκιμάσουν τα πορίσματα της

γεωργικής τεχνολογίας, αν δεν πεισθούν απόλυτα για την αποτελεσματικότητά τους. Σ' αυτό συντελεί και η φύση της γεωργικής παραγωγής, που απαιτεί μεγάλο χρονικό διάστημα για να φανούν τα αποτελέσματα κάθε νέας τεχνικής που θα εφαρμοσθεί. Μια βιομηχανική παραγωγή που μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα μπορεί να παράγει μια ορισμένη ποσότητα προϊόντων της, είναι εύκολο να δοκιμάσει κάποια νέα τεχνολογία και τεχνική, αν δεν απαιτεί ριζικές αλλαγές στην οργανωτική της δομή και στον απαιτούμενο εξοπλισμό, επειδή σε μικρό χρονικό διάστημα θα μπορεί να διαπιστώσει την αποδοτικότητα της νέας τεχνικής και να αποφασίσει για την τελική αποδοχή της. Ο παραγωγός όμως γεωργικών προϊόντων είναι αναγκασμένος να περιμένει μια ολόκληρη καλλιεργητική περίοδο, αν πρόκειται για ετήσιες καλλιέργειες, για να δοκιμάσει την αποδοτικότητα οποιαδήποτε νέας τεχνικής αλλαγής στην παραγωγική του διαδικασία. Και το ενδεχόμενο να μην είναι η αλλαγή όσο θα πρέπει αποδοτική, ή να έχει και αρνητικά ενδεχομένων αποτελέσματα, τον καθιστά διστακτικό στην αποδοχή και εφαρμογή κάθε νέας τεχνικής.

Για όλους τους παραπάνω λόγους η εισαγωγή και η καθιέρωση μιας νεότερης τεχνολογίας απαιτεί πολύ περισσότερο χρόνο στη γεωργική παραγωγή από ό,τι σε όλους παραγωγικούς τομείς.

Συχνά επίσης η εφαρμογή μιας νεότερης τεχνολογίας απαιτεί κεφάλαια αρκετά σημαντικά για την εξασφάλιση μιας ορισμένης υποδομής σε μηχανικό ή άλλο εξοπλισμό ή για μεταβολές στην όλη διάρθρωση της εκμεταλλεύσεως του παραγωγού. Και τα κεφάλαια αυτά δεν είναι πάντοτε εύκολο να εξασφαλισθούν.

Σε πολλές εξάλλου περιπτώσεις το χαρηλό μορφωτικό επίπεδο των παραγωγών και η έλλειψη σχετικών τεχνικών γνώσεων καθιστά δύσκολη την αποδοχή και πολύ περισσότερο την ορθή εφαρμογή πορισμάτων και δεδομένων της νεότερης γεωργικής τεχνολογίας.

Όλα αυτά, όπως είναι φυσικό, δυσκολεύουν την οικονομική ανάπτυξη του γεωργικού τομέα.

— Το μεγάλο ποσοστό του αγροτικού πληθυσμού.

Το ποσοστό του οικονομικά ενεργού πληθυσμού που ασχολείται με τη γεωργική παραγωγή είναι σε πολλές χώρες ιδιαίτερα υψηλό. Στη χώρα μας υπολογίζεται τώρα στο 27% και, σε σύγκριση με τις άλλες οικονομικά αναπτυγμένες χώρες, είναι αρκετά υψηλό, αν και έχει αισθητά μειωθεί από ό,τι ήταν παλαιότερα. (Στις χώρες της ΕΟΚ το ποσοστό αυτό κατά μέσο όρο ανέρχεται σε 8,14%). Και η παραγωγική αξιοποίηση όλου αυτού του 27% του πληθυσμού της χώρας μας στα δεδομένα που παρουσιάζει η γεωργία στον τόπο μας, ως προς το μέγεθος και το είδος των καλλιεργουμένων εκτάσεων, δεν είναι δυνατή.

Στα δύο αυτά στοιχεία, δηλαδή το σύνολο των καλλιεργουμένων εκτάσεων και το συνολικό αριθμό των ατόμων που ασχολούνται με τη γεωργία, οφείλεται το μικρό μέγεθος του μέσου γεωργικού κλήρου, το οποίο, σε πολλές περιπτώσεις δυσκολεύει την οργάνωση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων σε μορφή καθαρά επιχειρηματική.

Η μετακίνηση μεγάλου ποσοστού του αγροτικού πληθυσμού σε άλλους παραγωγικούς τομείς θα έδινε βέβαια λύση στο πρόβλημα αυτό και η μετακίνηση αυτή

πραγματοποιείται, αλλά με πολύ αργό ρυθμό, τέτοιο που δεν παρέχει τη δυνατότητα για μια σημαντική ανάπτυξη της γεωργικής παραγωγής.

— Η μορφή της γεωργικής εκμεταλλεύσεως.

Τα προβλήματα που δημιουργεί το μεγάλο ποσοστό του αγροτικού πληθυσμού αυξάνουν ακόμα περισσότερο εξαιτίας της μορφής του βασικού παραγωγικού συντελεστή κάθε γεωργικής παραγωγής, δηλαδή της διαθέσιμης σε κάθε γεωργική εκμετάλλευση καλλιεργήσιμης εκτάσεως. Δύο στοιχεία χαρακτηρίζουν την έκταση αυτή: το μικρό σχετικά μέγεθός της, όπως είδαμε ήδη και πιο πάνω, και ο πολυτεμαχισμός της. Αυτή η μικρή σε μέγεθος έκταση θα μπορούσε ενδεχομένως να αποτελέσει τη βάση για μια παραγωγική γεωργική εκμετάλλευση, αν ήταν συγκεντρωμένη σε ένα ή το πολύ δύο τεμάχια. Κατά μέσο όμως όρο, ο μέσος γεωργικός κλήρος στη χώρα μας φθάνει τα επτά (7) τεμάχια. Και είναι ευνόητο πόσο δύσκολο είναι να οργανωθεί μια γεωργική εκμετάλλευση σε μορφή επιχειρηματική, όταν έχει σε τέτοιο βαθμό τεμαχισμένη τη γεωργική της ιδιοκτησία.

Η επέκταση βέβαια του αναδασμού και οι ομαδικές καλλιέργειες δίνουν κάποια λύση στο πρόβλημα αυτό, όπου είναι δυνατό να εφαρμοσθούν, αλλά δεν δίνουν την οριστική λύση στο πρόβλημα των γεωργικών μας εκμεταλλεύσεων.

— Οργανωτική δομή των γεωργικών μας εκμεταλλεύσεων.

Για να στηρίζεται η γεωργική παραγωγή σε βάσεις οικονομικές είναι ανάγκη να οργανωθεί σε βάση καθαρά επιχειρηματική.

Στις προηγμένες και αναπτυγμένες οικονομικά χώρες, οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις στο μεγαλύτερο ποσοστό, αν όχι στο σύνολό τους, αποτελούν καθαρά οικονομικές επιχειρήσεις. Στις χώρες όμως που βρίσκονται στο στάδιο της οικονομικής αναπτύξεως, και πολύ περισσότερο στις υποανάπτυκτες χώρες, η πραγματικότητα είναι πολύ διαφορετική. Το μεγάλο ποσοστό του αγροτικού πληθυσμού, ο μικρός σχετικά γεωργικός κλήρος, οι παραδοσιακοί δεσμοί των παραγωγών, το χαμηλό μορφωτικό τους επίπεδο, αποτελούν μερικούς από τους ιδιαίτερα ανασταλτικούς παράγοντες στην πραγμάτωση της προσπάθειας για κατάλληλη οργάνωση των εκμεταλλεύσεων. Και αυτό δεν δυσκολεύει μονάχα την εφαρμογή της νεότερης τεχνολογίας στις εκμεταλλεύσεις, αλλά και την κατάλληλη οργάνωση όλων των παραγωγικών διαδικασιών που, με την αύξηση της παραγωγικότητας των διαφόρων συντελεστών της παραγωγής, θα οδηγήσουν στο καλύτερο δυνατό οικονομικό αποτέλεσμα.

Έτσι η οργανωτική δομή που έχουν σήμερα οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις και οι δυσκολίες μεταβολής ή βελτιώσεως αυτής της δομής, αποτελούν ένα ακόμα πρόβλημα, ιδιαίτερα σημαντικό, της γεωργίας στο χώρο της οικονομικής της αναπτύξεως.

— Η μικρή σχετικά συμβολή της γεωργίας στο ακαθάριστο εθνικό προϊόν.

Ένα άλλο πρόβλημα που μειώνει τη σημασία της γεωργίας στην οικονομική ανάπτυξη κάθε σύγχρονης χώρας είναι ο βαθμός συμμετοχής του αγροτικού τομέα στο εθνικό ακαθάριστο προϊόν.

Σε όλες τις αναπτυγμένες οικονομικά χώρες το ποσοστό του εισοδήματος από τη γεωργία στο σύνολο του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος είναι σημαντικά μι-

κρότερο από το αντίστοιχο ποσοστό των άλλων κλάδων οικονομικής δραστηριότητας. Ενδεικτικά, το σχετικό ποσοστό για τις χώρες της ΕΟΚ είναι:

Βέλγιο	2,3	Ιρλανδία	13,7
Δανία	4,4	Ιταλία	7,5
Γερμανία	2,0	Λουξεμβούργο	2,8
Γαλλία	4,2	Ολλανδία	3,7
Ην. Βασίλειο	2,1		
Ελλάδα	15,0		
Αριθμοί 1980		Αριθμοί 1979	

Πηγή: Η γεωργική πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 6/1982.

Από τα παραπάνω στοιχεία φαίνεται πόσο χαμηλό είναι το ποσοστό αυτό στις οικονομικά αναπτυγμένες χώρες.

Παράλληλα, χαμηλό είναι επίσης και το εισόδημα κατά απασχολούμενο άτομο στον αγροτικό τομέα. Πολλές φορές βέβαια το χαμηλό αυτό εισόδημα του γεωργικού τομέα είναι δυνατό να οφείλεται ή σε αστάθμητους παράγοντες ή στη δυσκολία διαθέσεως αυξημένης παραγωγής σε τιμές ικανοποιητικές, αν δεν έχει γίνει πρόβλεψη και αν δεν έχει οργανωθεί η απορρόφηση της αυξημένης αυτής παραγωγής ή με τη βιομηχανική της επεξεργασία ή με την εξαγωγή της σε ξένες χώρες.

Η αντιμετώπιση των προβλημάτων της γεωργίας κατά την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας.

Η φύση των προβλημάτων που αναπτύχθηκαν πιο πάνω οδηγεί στην επισήμανση των πιο καταλλήλων λύσεων για το καθένα από αυτά.

Έτσι, η δυσκολία της αποδοχής και της προσαρμογής σε νέες αλλαγές και βελτιώσεις στη γεωργική τεχνολογία θα είναι ασφαλώς πιο εύκολη και πιο εύκολα αποδεκτή από τον αγροτικό πληθυσμό, αν ανεβεί το ευρύτερο μορφωτικό επίπεδο των αγροτών και ιδιαίτερα το επίπεδο της κατάλληλης επαγγελματικής καταρτίσεως τους.

Θα διευκολυνθεί ακόμα η αποδοχή και η εφαρμογή τέτοιων αλλαγών και οποιασδήποτε νεότερης γεωργικής τεχνολογίας αν η εισαγωγή τους στο γεωργικό τομέα επιδιωχθεί με κατάλληλο τρόπο, αν προηγηθεί η κατάλληλη και μεθοδευμένη ενημέρωση των αγροτών για την αποτελεσματικότητα αυτών των αλλαγών.

Η δοκιμαστική εφαρμογή τέτοιων βελτιώσεων σε κρατικά πειραματικά κτήματα και η κοινοποίηση των αποτελεσμάτων της δοκιμαστικής εφαρμογής στους αγρότες της περιοχής θα συντελέσει ασφαλώς στην πιο εύκολη αποδοχή και εφαρμογή των βελτιώσεων αυτών.

Το μεγάλο ποσοστό του αγροτικού πληθυσμού είναι δυνατόν να μειωθεί με τη μετακίνηση του εργατικού δυναμικού που πλεονάζει στη γεωργία σε άλλους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας. Η μετακίνηση αυτή, η οποία δεν είναι πολύ δύσκολη, για να είναι παράλληλα και αποτελεσματική, πρέπει και να οργανωθεί συστηματικά. Πρέπει δηλαδή να επισημανθούν οι παραγωγικοί κλάδοι που μπορούν να αναπτυχθούν στη χώρα και να εξασφαλισθεί όλη η απαιτούμενη υποδομή για την ανάπτυξή τους. Παράλληλα, για να είναι η προσαρμογή του ποσοστού του

αγροτικού πληθυσμού που θα χρειασθεί να μετακινηθεί από τον αγροτικό σε άλλους παραγωγικούς τομείς και η απόδοσή του στη νέα του απασχόληση όσο γίνεται περισσότερο ικανοποιητική, πρέπει αυτό να προετοιμασθεί πρώτα κατάλληλα και να εκπαιδευθεί στις εργασίες με τις οποίες θα πρόκειται να ασχοληθεί.

Το μικρό μέγεθος της καλλιεργούμενης εκτάσεως κατά γεωργική εκμετάλλευση είναι δυνατό να αυξηθεί με τη μείωση του ποσοστού του αγροτικού πληθυσμού. Οι καλλιεργούμενες εκτάσεις που τα άτομα αυτά καλλιεργούσαν πριν αλλάξουν κλάδο απασχολήσεως, μπορούν να περιέλθουν, αν όχι στην κυριότητα, τουλάχιστον στη χρήση των ατόμων που θα παραμείνουν στη γεωργική παραγωγή, αυξάνοντας έτσι το μέγεθος των καλλιεργουμένων εκτάσεων κατά γεωργική εκμετάλλευση.

Ο πολυτεμαχισμός επίσης της αγροτικής ιδιοκτησίας μπορεί να αντιμετωπισθεί, αν επιταχυνθεί ο ρυθμός εφαρμογής του αναδασμού και αν διευκολυνθεί η εφαρμογή τρόπων για τη δημιουργία ομαδικών εκμεταλλεύσεων. Και η οργανωτική δομή των αγροτικών εκμεταλλεύσεων, μπορεί εύκολα να επιτευχθεί, αν τα άτομα που ασχολούνται με τη γεωργική παραγωγή εκπαιδευθούν κατάλληλα σε θέματα οργανώσεως και διαχειρίσεως των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και αν με κάθε τρόπο διευκολυνθούν οι παραγωγοί στην κατάλληλη οργάνωση των εκμεταλλεύσεών τους.

Τέλος και το πρόβλημα ως προς το ποσοστό της συμβολής της γεωργίας στο ακαθάριστο εθνικό προϊόν μπορεί να αντιμετωπισθεί, αν εξασφαλισθεί η μεγαλύτερη δυνατή αύξηση της παραγωγικότητας των παραγωγικών συντελεστών στον αγροτικό τομέα που διαθέτει η χώρα.

Δεν θα εξαρτάται τότε η συμβολή της γεωργίας στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας από το ύψος της συμβολής της στο εθνικό ακαθάριστο προϊόν, αλλά από το επιτυχανόμενο κατά απασχολούμενο άτομο εισόδημα και ιδιαίτερα από το ύψος του ακαθάριστου γεωργικού προϊόντος, σε συνάρτηση με το μέγεθος των διαθέσιμων παραγωγικών συντελεστών στη γεωργία.

7.5 Η συμβολή της γεωργίας στην οικονομική ανάπτυξη.

Εξετάζοντας κατά πόσο η γεωργία συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη κάθε σύγχρονης χώρας, σημειώνομε τα ακόλουθα:

– Συμμετοχή στο εθνικό ακαθάριστο προϊόν.

Είναι γνωστό ότι το σύνολο του εθνικού ακαθάριστου προϊόντος και ιδιαίτερα το ποσοστό αυξήσεως του κάθε χρόνο, αποτελεί ουσιαστικό κριτήριο του βαθμού οικονομικής αναπτύξεως μιας οποιασδήποτε χώρας. Η γεωργία σαν ένας από τους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, συμβάλλει σημαντικά στο σχηματισμό αυτού του προϊόντος.

Στις οικονομικά αναπτυγμένες χώρες, το μεγαλύτερο μέρος του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος προέρχεται από άλλους παραγωγικούς κλάδους, που η απόδοσή τους δεν επηρεάζεται από αστάθμητους παράγοντες και μπορεί εύκολα να καθορισθεί. Η συμβολή όμως της γεωργικής παραγωγής στο ακαθάριστο προϊόν δεν παύει και στις χώρες αυτές, να είναι σημαντική. Όσο σε περισσότερο οικονομική βάση οργανώνεται η γεωργική παραγωγή, τόσο πιο πολύ επιτυγχάνεται η αξιο-

ποίηση των διαθεσίμων σ' αυτήν παραγωγικών συντελεστών και αυξάνει η συμβολή αυτή της γεωργίας στο ακαθάριστο εθνικό προϊόν.

Στις χώρες που βρίσκονται στο στάδιο της οικονομικής αναπτύξεως και περισσότερο ακόμα στις υποανάπτυκτες χώρες, όπου η ανάπτυξη των άλλων τομέων είναι πολύ περιορισμένη ή σε πολλές περιπτώσεις σχεδόν μηδενική, η γεωργία αποτελεί, όπως έχει ξανανοισθεί, τη μεγαλύτερη πηγή για το ακαθάριστο εθνικό προϊόν.

Πέρα όμως από την άμεση συμβολή της γεωργίας στην αύξηση του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος, υπάρχει και η έμμεση συμβολή της σ' αυτήν. Η διάθεση π.χ. μέρους της γεωργικής παραγωγής για βιομηχανική επεξεργασία συντελεί όπως είναι φυσικό και στην αύξηση της συμβολής της βιομηχανίας στο ακαθάριστο εθνικό προϊόν.

Η γεωργία όμως προμηθεύεται και εφόδια και υλικά από διάφορους κλάδους βιομηχανικής παραγωγής, όπως λιπάσματα, φυτοφάρμακα, διάφορα μηχανήματα και εργαλεία, συμβάλλοντας επίσης έτσι και στην αύξηση της παραγωγικής δραστηριότητας των αντιστοίχων κλάδων της βιομηχανίας και της ευρύτερης οικονομικής αναπτύξεως της χώρας.

— Συμβολή στην αξιοποίηση του εργατικού δυναμικού.

Στις λιγότερο αναπτυγμένες και πιο πολύ στις υποανάπτυκτες χώρες, η γεωργία συντελεί στην αξιοποίηση ενός μεγάλου μέρους του οικονομικά ενεργού πληθυσμού. Δεν είναι βέβαια η αξιοποίηση αυτή τόσο παραγωγική όσο θα ήταν αν μπορούσε ο πληθυσμός αυτός να χρησιμοποιηθεί σε άλλους τομείς οικονομικής παραγωγής.

Στις χώρες που βρίσκονται σε ένα ορισμένο επίπεδο αναπτύξεως, είναι δυνατή η σύγκριση της προσφοράς του εργατικού δυναμικού στον τομέα της γεωργίας και στους άλλους παραγωγικούς τομείς.

Στη χώρα μας η παραγωγικότητα των εργαζομένων στη γεωργία υπολογίζεται στο $\frac{1}{3}$ της αντίστοιχης παραγωγικότητας των εργαζομένων σε άλλους παραγωγικούς τομείς. Υπάρχουν χώρες στις οποίες η παραγωγικότητα της εργασίας στη γεωργία, είναι ίση ή πλησιάζει την παραγωγικότητα των άλλων παραγωγικών τομέων, όπως είναι η Νέα Ζηλανδία, η Ολλανδία, η Αυστραλία κλπ. Αυτό οφείλεται κυρίως στις σχέσεις που υπάρχουν ανάμεσα στη γεωργική εργασία και στους φυσικούς παραγωγικούς γεωργικούς πόρους, αλλά και στην εφαρμοζόμενη υψηλή γεωργική τεχνολογία.

Η παραγωγικότητα της εργασίας στη γεωργία μπορεί να βελτιωθεί και στις χώρες όπου είναι ιδιαίτερα χαμηλή και αυτό μπορεί να επιτευχθεί αν:

- Βελτιωθεί η σχέση που υπάρχει ανάμεσα σε κάθε απασχολούμενο άτομο στη γεωργία και την καλλιεργούμενη έκταση ή τους άλλους παραγωγικούς πόρους. Αν δηλαδή κάθε άτομο που απασχολείται στη γεωργική παραγωγή έχει στη διάθεσή του μεγαλύτερη έκταση για καλλιέργεια ή μεγαλύτερο αριθμό εκτρεφομένων ζώων.
- Αυξηθεί η χρησιμοποιούμενη βελτιωμένη γεωργική τεχνολογία σε όλες τις φάσεις της παραγωγικής διαδικασίας.

Γενικότερα, όποιο και αν είναι το στάδιο οικονομικής αναπτύξεως κάθε χώρας, η γεωργία συντελεί στην αξιοποίηση ενός μέρους του οικονομικά ενεργού πληθυ-

σμού και εξασφαλίζει παραγωγική απασχόληση σε ένα ορισμένο ποσοστό του διαθέσιμου εργατικού δυναμικού. Παράλληλα, με την ανάπτυξή της και την καλύτερη και οικονομικότερη οργάνωσή της, μειώνει το απαιτούμενο ποσοστό εργατικού δυναμικού. Έτσι ελευθερώνεται εργατικό δυναμικό που μπορεί να χρησιμοποιηθεί στην ανάπτυξη άλλων παραγωγικών τομέων, πράγμα που συντελεί στην όλη ανάπτυξη του τόπου.

— Συμβολή της γεωργίας στην ισόρροπη ανάπτυξη των διαφόρων περιοχών της χώρας.

Αντίθετα με τους άλλους παραγωγικούς κλάδους που μπορούν να μεταφέρουν τους παραγωγικούς πόρους και να αναπτύξουν τις παραγωγικές τους δραστηριότητες στην περιοχή που αυτοί θέλουν, η γεωργία είναι υποχρεωμένη να αναπτύξει τις δραστηριότητές της στο χώρο όπου υπάρχει ο βασικός παραγωγικός συντελεστής, δηλαδή το καλλιεργούμενο έδαφος. Έτσι η γεωργία αναπτύσσεται όχι στα μεγάλα αστικά κέντρα, αλλά στην περιφέρεια και γενικότερα στο σύνολο των περιοχών κάθε χώρας. Η διασπορά αυτή της γεωργίας σε ολόκληρη τη χώρα, συντελεί στην κατανομή του πληθυσμού και στην περιφέρεια, εκτός από τα αστικά κέντρα και επομένως και στην ισόρροπη γενικότερη ανάπτυξή της, με την παράλληλη σ' αυτήν ανάπτυξη και άλλων παραγωγικών κλάδων που εξυπηρετούν τη γεωργία. Με την ισόρροπη αυτή κατά το δυνατό ανάπτυξη και των περιφερειακών περιοχών και την ανάλογη κατανομή του πληθυσμού και στην περιφέρεια, πέρα από την αξιοποίηση και των άλλων πλουτοπαραγωγικών πόρων που υπάρχουν σ' αυτήν, θα μπορούσε να λεχθεί ότι η γεωργία συμβάλλει επίσης και στην προσπάθεια αποσυμφορήσεως των αστικών κέντρων.

— Συμβολή της γεωργίας στην ανάπτυξη άλλων κλάδων οικονομικής δραστηριότητας.

Τονίσθηκε ήδη η συμβολή της γεωργίας στην ανάπτυξη άλλων κλάδων οικονομικής δραστηριότητας και κυρίως στη βιομηχανία, το εμπόριο και τις μεταφορές.

Κατά δύο βασικούς τρόπους συμβάλλει η γεωργία στην ανάπτυξη της βιομηχανίας.

Ο πρώτος αναφέρεται στην κάλυψη των αναγκών της γεωργίας σε βιομηχανικά προϊόντα απαραίτητα στην παραγωγική της δραστηριότητα. Τέτοια προϊόντα είναι διάφορα μηχανήματα και εργαλεία, καθώς επίσης και διάφορα εφόδια και υλικά, όπως είναι τα χημικά λιπάσματα, ζωτροφές, φυτοφάρμακα κλπ. Η προσπάθεια για την εξασφάλιση αυτών των προϊόντων από την εγχώρια παραγωγή συντελεί, όπως είναι φυσικό, στην ανάπτυξη των αντιστοίχων κλάδων της βιομηχανίας, στην ευρύτερη δηλαδή ανάπτυξη της βιομηχανίας της χώρας.

Ο δεύτερος τρόπος αναφέρεται στην προσφορά από μέρους της γεωργίας των απαραίτητων πρώτων υλών για ορισμένους βιομηχανικούς κλάδους. Οι βιομηχανίες κλωστικών υλών και υφαντουργίας, καθώς και οι βιομηχανίες επεξεργασίας ή συντηρήσεως τροφίμων, για να αναφερθούμε σε δύο μονάχα βιομηχανικούς κλάδους, στηρίζονται αποκλειστικά στην αντίστοιχη γεωργική παραγωγή, από την οποία προμηθεύονται τις απαραίτητες πρώτες ύλες. Έτσι, όσο περισσότερο αναπτύσσεται στη χώρα η παραγωγή τέτοιων γεωργικών προϊόντων, τόσο περισσότερο διευκολύνεται η ανάπτυξη τέτοιων βιομηχανικών κλάδων.

Το εμπόριο επίσης και οι μεταφορές αναπτύσσονται με την παράλληλη ανάπτυξη της γεωργίας και για τη μεταφορά και την εμπορία των γεωργικών προϊόντων, αλλά και για τη μεταφορά και προμήθεια στη γεωργία όλων των παραγωγικών μέσων και υλικών που της είναι απαραίτητα στην παραγωγική της διαδικασία.

Με τη συμβολή της ακόμα στην ανάπτυξη αυτών των κλάδων, η γεωργία συμβάλλει έμμεσα και στην καλύτερη αξιοποίηση του εργατικού δυναμικού μια που αυτοί οι κλάδοι, για να αναπτυχθούν, έχουν ανάγκη από εργατικό δυναμικό, το οποίο μπορούν να προμηθευθούν από το δυναμικό που πλεονάζει στο γεωργικό τομέα.

— Συμβολή της γεωργίας στην εξασφάλιση συναλλάγματος και στο ισοζύγιο πληρωμών.

Ένα από τα βασικά κριτήρια της καταστάσεως που επικρατεί στην οικονομία κάθε χώρας, είναι τα αποθέματά της σε συνάλλαγμα και το ισοζύγιο πληρωμών. Τόσο όμως η συναλλαγματική κατάσταση κάθε χώρας όσο και το ισοζύγιο πληρωμών, εξαρτώνται από τη σχέση που επικρατεί ανάμεσα στις εισαγωγές προϊόντων από ξένες χώρες και στις εξαγωγές δικών της προϊόντων σε άλλες χώρες. Και στη θετική εξέλιξη αυτών των στοιχείων, μπορεί σημαντικά να συντελέσει η γεωργική παραγωγή, συμβάλλοντας έτσι ευνοϊκά στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

Στην εξοικονόμηση συναλλάγματος, η γεωργία συντελεί κατά δύο βασικούς τρόπους:

- a) Με τη διεύρυνση των εξαγωγών εγχωρίων προϊόντων σε ξένες χώρες. Όσο περισσότερο αναπτύσσεται η παραγωγή εξαγωγήμων γεωργικών προϊόντων, όσο βελτιώνεται η ποιότητα και μειώνεται το κόστος παραγωγής τους, τόσο περισσότερο διευκολύνεται η εξαγωγή τους σε ξένες χώρες. Και κάθε εξαγωγή εγχωρίων προϊόντων σε αγορές του εξωτερικού, συνεπάγεται εισροή πολύτιμου συναλλάγματος στη χώρα.
- b) Με την κάλυψη των αναγκών της εγχώριας καταναλώσεως σε ορισμένα γεωργικά και κτηνοτροφικά προϊόντα. Για αρκετά γεωργικά και πιο πολύ κτηνοτροφικά προϊόντα, όπως είναι ιδιαίτερα το κρέας και τα γαλακτοκομικά, η εγχώρια παραγωγή δεν κατορθώνει ακόμα να καλύψει τις αντίστοιχες ανάγκες της εγχώριας καταναλώσεως. Έτσι, η χώρα είναι αναγκασμένη να καταφεύγει σε εισαγωγές τέτοιων προϊόντων από ξένες χώρες και με την αντίστοιχη φυσική εξαγωγή συναλλάγματος μειώνονται τα συναλλαγματικά αποθέματα της χώρας. Η αύξηση επομένως της εγχώριας παραγωγής τέτοιων προϊόντων για την κάλυψη των σχετικών αναγκών της καταναλώσεως, θα έχει σαν φυσική συνέπεια την αντίστοιχη μείωση των εισαγωγών από ξένες χώρες και την εξοικονόμηση πολύτιμου συναλλάγματος.

Η αύξηση εξάλλου των εξαγωγών γεωργικών προϊόντων και η αντίστοιχη μείωση των εισαγωγών τέτοιων προϊόντων από ξένες χώρες συμβάλλει, όπως είναι φυσικό, στη βελτίωση του ισοζύγιου πληρωμών με τις διάφορες χώρες. Άλλα και η πληρωμή εισαγομένων προϊόντων που δεν είναι δυνατό να παραχθούν στη χώρα, με αντίστοιχη εξαγωγή εγχωρίων προϊόντων, πέρα από την εξοικονόμηση συναλλάγματος, συντελεί επίσης στη βελτίωση του ισοζυγίου πληρωμών και συμβάλλει σημαντικά στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

— Συμβολή της γεωργίας στη δημιουργία κεφαλαίου.

Η ανάπτυξη των διαφόρων κλάδων οικονομικής παραγωγής και η όλη οικονομική ανάπτυξη της χώρας απαιτούν, όπως είναι γνωστό, διαθέσιμα κεφάλαια. Η αυτοδύναμία αναπτύξεως μιας χώρας, εξαρτάται από το βαθμό στον οποίο τα κεφάλαια αυτά εξασφαλίζονται από εγχώριες πηγές. Στην εξασφάλιση αυτής της αυτοδύναμίας μπορεί να συμβάλλει σημαντικά και η γεωργική παραγωγή. Η συμβολή αυτή μπορεί να είναι **άμεση** και **έμμεση**.

Άμεσα μπορεί να συμβάλει η γεωργία στη δημιουργία κεφαλαίων, με την αύξηση του εισοδήματος των παραγωγών. Όσο μεγαλύτερο γίνεται το εισόδημα αυτό, τόσο θα δημιουργούνται πλεονάσματα κεφαλαίου στους παραγωγούς, τα οποία με τη μορφή αποταμιεύσεων, θα συντελούν στο σχηματισμό απαραιτήτων για την οικονομική ανάπτυξη κεφαλαίων.

Έμμεσα μπορεί να συμβάλει η γεωργική παραγωγή στη δημιουργία κεφαλαίων:

- Με την άμεση ή έμμεση φορολογία της γεωργικής παραγωγής.
- Με τη μείωση των τιμών των αγροτικών προϊόντων, η οποία μπορεί να επιτευχθεί χωρίς να μειωθεί το εισόδημα των παραγωγών, με την αύξηση της παραγωγικότητας των συντελεστών της γεωργικής παραγωγής και με τη μείωση του κόστους παραγωγής των αγροτικών προϊόντων.

Η κατάλληλη εκπαίδευση των παραγωγών για την αποδοτική εισαγωγή της νεότερης γεωργικής τεχνολογίας στην παραγωγή γεωργικών προϊόντων, η ανάπτυξη της γεωργικής έρευνας για την εξασφάλιση βελτιωμένης γεωργικής τεχνολογίας, η λήψη μέτρων για την οργάνωση σε επιχειρηματική μορφή των γεωργικών μας εκμεταλλεύσεων, είναι μέτρα που μπορούν να συντελέσουν και στην ανάπτυξη της παραγωγής και στη μείωση του κόστους των παραγομένων προϊόντων.

Η εξοικονόμηση κεφαλαίων μπορεί να διευκολύνθει από τη γεωργική παραγωγή, αν μειωθούν τα κεφάλαια που χρησιμοποιεί η γεωργία. Η μείωση αυτή μπορεί να επιτευχθεί με την καλύτερη δυνατή αξιοποίηση των κεφαλαίων που χρησιμοποιεί η γεωργία, ώστε με το ίδιο κεφάλαιο και με τους ίδιους παραγωγικούς συντελεστές να επιτυγχάνεται υψηλότερη παραγωγή.

Η αυτοδύναμη και ισόρροπη οικονομική ανάπτυξη της χώρας, αποτελεί τη συνισταμένη των προσπαθειών όλων των παραγωγικών κλάδων της οικονομίας. Και η γεωργία σαν ένας από τους κλάδους αυτούς — και για την πατρίδα μας ένας από τους πιο βασικούς — μπορεί να συμβάλει σημαντικά στην ανάπτυξη αυτή. Αρκεί μονάχα να κατανοηθεί από τους παραγωγούς η σημασία αυτής της συμβολής και να καταβάλλεται πάντοτε από αυτούς κάθε δυνατή προσπάθεια για την εξασφάλισή της.

Ερωτήσεις.

1. Ποια είναι τα κύρια χαρακτηριστικά της 1ης φάσεως γεωργικής αναπτύξεως;
2. Ποια είναι τα κύρια χαρακτηριστικά της 2ης φάσεως γεωργικής αναπτύξεως;
3. Ποια είναι τα κύρια χαρακτηριστικά της 3ης φάσεως γεωργικής αναπτύξεως;
4. Σε ποια φάση κατά τη γνώμη σας βρίσκεται η γεωργία στη χώρα μας; Να δικαιολογηθεί η άποψή σας.
5. Τι εννοούμε ως ισόρροπη ανάπτυξη των διαφόρων κλάδων οικονομικής δραστηριότητας;
6. Πού οφείλεται η αμφισβήτηση από πολλούς της σημασίας της γεωργίας ως συντελεστή οικονομικής αναπτύξεως;

7. Σε ποια σημεία στηρίζεται η σημασία της γεωργίας ως κλάδου οικονομικής δραστηριότητας στο σύνολο της οικονομίας της χώρας;
8. Με ποιους τρόπους η ανάπτυξη των άλλων κλάδων οικονομικής δραστηριότητας συνέβαλε και συμβάλλει στην ανάπτυξη της γεωργίας;
9. Ποια είναι τα κύρια χαρακτηριστικά της γεωργίας στις οικονομικά ανεπτυγμένες χώρες;
10. Για ποιους λόγους στις υποανάπτυκτες οικονομικά χώρες, η γεωργία εξακολουθεί να αποτελεί τον κυριότερο κλάδο οικονομικής δραστηριότητας;
11. Σε ποια σημεία η βιομηχανία και το εμπόριο συμβάλλουν στην ευρύτερη ανάπτυξη της γεωργίας;
12. Ποια είναι η σημασία των υπηρεσιών έρευνας και εκπαίδευσεως στην ευρύτερη ανάπτυξη της γεωργίας;
13. Ποια είναι τα κυριότερα προβλήματα που παρουσιάζονται στην προσπάθεια για την ευρύτερη ανάπτυξη της γεωργίας;
14. Αναλύστε τους λόγους στους οποίους οφείλεται η δυσκολία της αποδοχής και της προσαρμογής της γεωργίας στις νέες αλλαγές.
15. Αναλύστε τους τρόπους με τους οποίους η γεωργία συμβάλλει στην ισόρροπη ανάπτυξη των διαφόρων περιοχών της χώρας.
16. Αναλύστε τη συμβολή της γεωργίας στην εξασφάλιση συναλλάγματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΟΥ ΘΕΣΜΟΥ

8.1 Έννοια του Θεσμού.

Το πρόβλημα που ο άνθρωπος αντιμετώπισε και εξακολουθεί να αντιμετωπίζει από την πρώτη εμφάνισή του στον πλανήτη μας, είναι η κάλυψη των βασικών του αναγκών. Όχι μονάχα η απλή επιβίωσή του, αλλά και η μορφή και το επίπεδο της διαβιώσεως του ήταν και είναι πάντοτε συνάρτηση του βαθμού επιλύσεως του προβλήματος αυτού.

Φυσικά, οι ανάγκες του ανθρώπου κατά την πρώτη περίοδο της ανθρώπινης ζωής ήταν πολύ περιορισμένες. Ήταν οι απλές βασικές ανάγκες της διατρησεώς του στη ζωή, οι ανάγκες της τροφής και της προστασίας από τους κινδύνους και τις αντιξοότητες του περιβάλλοντος. Μόνος ή με τη βοήθεια των μελών της οικογένειας του, προσπάθησε στην αρχή να καλύψει τις ανάγκες αυτές και φυσικά ολόκληρη η δραστηριότητά του απέβλεπε στην κάλυψη αυτών των ανάγκων. Με την πάροδο των αιώνων και των χιλιετηρίδων και με το σχηματισμό των πρώτων κοινωνικών συνόλων, πέρα από την οικογένεια, οι ανάγκες άρχισαν να διαφοροποιούνται και σιγά - σιγά να αυξάνει ο αριθμός τους.

Η εγκατάσταση των ανθρώπων σε μόνιμους καταυλισμούς δημιούργησε την ανάγκη για κάποιο είδος κατοικίας και η εξημέρωση των ζώων και η καλλιέργεια της γης, την ανάγκη για κάποια πρωτόγονα εργαλεία. Από τη συμβίωση με άλλους ανθρώπους σε κοινούς καταυλισμούς και τη δημιουργία της φυλής ή άλλων κοινωνικών συνόλων δημιουργήθηκαν σιγά - σιγά ευρύτερες κοινωνικές ανάγκες, όπως εκείνες της οργανώσεως αυτών των κοινωνικών συνόλων και της άμυνας και της προστασίας από τυχόν επιθέσεις άλλων εχθρικών φυλών.

Η ανακάλυψη της φωτιάς, η εμφάνιση της κεραμικής, η ανακάλυψη, η επεξεργασία και η χρήση των μετάλλων αύξησαν ακόμα πιο πολύ τον αριθμό των αναγκών των ανθρώπων των αντιστοίχων εποχών.

Στην προσπάθειά του για την ικανοποίηση όλων αυτών των αναγκών ο άνθρωπος σύντομα διαπίστωσε ότι η προσπάθειά του αυτή θα ήταν όχι μονάχα πιο εύκολη, αλλά κυρίως περισσότερο αποδοτική, αν μπορούσε να συνταχθεί με παρόμοιες προσπάθειες άλλων συνανθρώπων του. Εργασίες που απαιτούσαν μεγαλύτερη μυϊκή δύναμη από όση θα μπορούσε να διαθέσει ένα μονάχα άτομο, δεν ήταν δυνατό να αντιμετωπισθούν παρά με τη συνένωση της μυϊκής δυνάμεως περισσοτέρων ατόμων. Και δεν αποκλείεται αυτή να ήταν και η πρώτη αφορμή για συνεργασία δύο ή περισσοτέρων ατόμων κατά την πρώτη περίοδο της ανθρώπινης ζωής.

Η μεταφορά π.χ. του σώματος ενός μεγάλου ζώου από το χώρο όπου είχε σκοτωθεί στο κυνήγι, στο χώρο διαμονής της πρωτόγονης οικογένειας, δεν ήταν δυνατό να πραγματοποιηθεί με τη μυϊκή δύναμη ενός μονάχα ανθρώπου. Η συνεργασία και η συνένωση της μυϊκής δυνάμης περισσοτέρων ατόμων ήταν οπωσδήποτε απαραίτητη σε τέτοιες περιπτώσεις και θα είχε δώσει την αφορμή στους ανθρώπους εκείνης της εποχής να έχουν την πρώτη εμπειρία των ευεργετικών αποτελεσμάτων μιας έστω και τόσο απλής συνεργασίας. Και η συνεργασία θα πρέπει να συνεχίσθηκε αργότερα, τόσο στην διεξαγωγή του κυνηγιού, όσο και σε άλλες δραστηριότητες των ανθρώπων εκείνης της εποχής.

Η σταδιακή ανάπτυξη του ανθρώπινου πολιτισμού και η εμφάνιση καλύτερα οργανωμένων κοινωνικών συνόλων, ευνόησε και την ευρύτερη ανάπτυξη του πνεύματος της συνεργασίας. Ο άνθρωπος διαπίστωνε από τις καθημερινές του εμπειρίες, ότι η συνεργασία με τους γύρω του ανθρώπους θα ήταν χρήσιμη, όχι μόνο για την αντιμετώπιση εκτάκτων αναγκών, αλλά και για την καλύτερη και αποδοτικότερη εκτέλεση πολλών από τις καθημερινές του εργασίες. Έτσι, το πνεύμα της συνεργασίας και της κοινής προσπάθειας, άρχισε να καλύπτει όλο και περισσότερους τομείς της ανθρώπινης εργασίας και ζωής.

Με την πάροδο των χιλιετηρίδων και στην όλη μέχρι σήμερα εξέλιξη του πολιτισμού, η ιδέα της συνεργασίας έλαβε διάφορες μορφές και αναπτύχθηκε άλλοτε σε μικρότερο και άλλοτε σε μεγαλύτερο βαθμό.

Με πιο συγκεκριμένη και περισσότερο οργανωμένη μορφή παρουσιάσθηκε η έννοια της συνεργασίας και του συνεταιρισμού κατά τον 18ο και 19ο αιώνα.

Την περίοδο αυτή, ιδιαίτερα στις χώρες της δυτικής Ευρώπης, έχομε, εκτός από την τάξη των ευγενών, τρεις ξέχωρες τάξεις: τους αγρότες, τους εργάτες και τους βιοτέχνες. Κάθε μία από τις τάξεις αυτές έχει να αντιμετωπίσει ορισμένα προβλήματα, τα οποία ανάγονται τόσο σε θέματα της επαγγελματικής τους εργασίας, όσο και σε θέματα ευρυτέρων καθημερινών τους αναγκών. Τα προβλήματα αυτά ήταν δύσκολο να αντιμετωπισθούν αποτελεσματικά από τον κάθε εργάτη, αγρότη ή βιοτέχνη ξεχωριστά. Η συνένωση των προσπαθειών περισσοτέρων ατόμων στην αντιμετώπιση του ίδιου ή των ίδιων προβλημάτων διαπιστώθηκε σύντομα ότι έφερνε πολύ καλύτερα αποτελέσματα. Έτσι καλλιεργήθηκε στις τάξεις αυτές η ιδέα της συνεργασίας και η ιδέα του συνεργατισμού.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα τέτοιας συνεργασίας ήταν ο Θεσμός των Mip στη Ρωσία και της Ζάδρουγας στις νοτιοσλαβικές χώρες. Κατά το Θεσμό των Mip οι εγκαταστημένοι σε μεγάλα αγροκτήματα αγρότες, καλλιεργούσαν όλες μαζί τη γεωργική τους ιδιοκτησία κάτω από την ηγεσία του γηραιότερου μέλους της οικογένειας, δηλαδή του αρχηγού της πατριαρχικής οικογένειας.

Η Ζάδρουγα αποτελούσε μια μορφή οικογενειακής κοινοκτημοσύνης. Οικογένειες που προέρχονταν από την ίδια αρχική οικογένεια, καλλιεργούσαν όλες μαζί τη γεωργική τους ιδιοκτησία κάτω από την ηγεσία του γηραιότερου μέλους της οικογένειας, δηλαδή του αρχηγού της πατριαρχικής οικογένειας.

Στην τάξη των βιοτεχνών έχομε την εμφάνιση του θεσμού των Συντεχνιών, που συνετέλεσε στη μεγάλη ανάπτυξη της βιοτεχνίας αλλά και της αστικής τάξεως κατά το Μεσαίωνα και την Αναγέννηση, μέχρι και τη μεγάλη βιομηχανική επανάσταση του 18ου και του 19ου αιώνα.

Στην τάξη των εργατών, το πνεύμα της συνεργασίας άρχισε να εμφανίζεται μετά από τη βιομηχανική επανάσταση και τη δημιουργία των πρώτων βιομηχανικών επιχειρήσεων, ιδιαίτερα ύστερα από την επικράτηση, με τη Γαλλική Επανάσταση, των νέων ιδεών ως προς την ελευθερία του ατόμου και τα άλλα ανθρώπινα δικαιώματα.

Από τις τάξεις αυτές ξεπήδησε η ιδέα της συνεργασίας και του συνεργατισμού και διαμορφώθηκε η έννοια του συνεταιρισμού.

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ποια είναι η έννοια του συνεταιρισμού.

Τα άτομα μιας κοινωνικής ομάδας ή μιας επαγγελματικής τάξεως, έχουν συχνά να αντιμετωπίσουν ορισμένα κοινά προβλήματα, που ανάγονται τόσο στην επαγγελματική τους εργασία όσο και στις καθημερινές τους ανάγκες.

Αν το κάθε μέλος μιας τέτοιας κοινωνικής ομάδας προσπαθήσει να επιλύσει μόνο του τα προβλήματα αυτά, τότε και οι προσπάθειες που απαιτούνται για το σκοπό αυτό, είναι πολλές, αλλά και το κόστος για την επίλυση κάθε προβλήματος θα είναι ιδιαίτερα υψηλό. Αν όμως όλα τα μέλη της ομάδας, ή τα άτομα που ασκούν το ίδιο επάγγελμα μέσα σ' αυτήν, συνενώσουν τις ατομικές τους προσπάθειες, αν συνεργασθούν δηλαδή στην προσπάθεια για την επίλυση των κοινών τους προβλημάτων, τότε και οι απαιτούμενες προσπάθειες θα είναι σημαντικά μειωμένες και το κόστος επιλύσεως των προβλημάτων επίσης μειωμένο σε μεγάλο βαθμό, αλλά και η ποιότητα των αποτελεσμάτων βελτιωμένη.

Η κοινή αυτή προσπάθεια, η συνένωση των ατομικών προσπαθειών των μελών της ομάδας, για να είναι αποτελεσματική, είναι απαραίτητο να πάρει μια συγκεκριμένη και καλά οργανωμένη μορφή. Και η μορφή αυτή ακριβώς εκφράζει την έννοια του συνεταιρισμού. Η συνεργασία δηλαδή ή ο συνεργατισμός αποτελούν τη θεωρητική θεμελίωση της κοινής προσπάθειας των ατόμων μιας ομάδας για την επίτευξη ενός συγκεκριμένου κοινού σκοπού. Ο συνεταιρισμός είναι πρακτική μορφή της υλοποίησεως της ιδέας της συνεργασίας ή του συνεργατισμού για την επίτευξη του κοινού αυτού σκοπού.

Περιεχόμενο του θεσμού.

Η έννοια του συνεταιρισμού μας οδηγεί κατά κάποιο τρόπο και στο βασικό περιεχόμενό του.

Αφού η έννοια του συνεταιρισμού αναφέρεται στην υλοποίηση της ιδέας της συνεργασίας ή του συνεργατισμού, το περιεχόμενό του είναι επόμενο να αναφέρεται στην οργάνωση και την αξιοποίηση της συνεργασίας των ατόμων - μελών μιας ομάδας μεταξύ τους, για την επίτευξη ενός κοινού σκοπού.

Η ιδέα της συνεργασίας λοιπόν και η έννοια του συνεταιρισμού, παρουσιάσθηκαν αρχικά σε άτομα που αντιμετώπιζαν κυρίως προβλήματα στην ικανοποίηση των βασικών τους αναγκών. Η καλύτερη και με τον πιο εύκολο τρόπο ικανοποίηση αυτών των αναγκών αποτέλεσε φυσικά και το πρώτο περιεχόμενο του συνεταιρισμού. Και επειδή τόσο οι βασικές ανάγκες όσο και οι άλλες ανάγκες που τα άτομα αντιμετώπιζαν και εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν ακόμα και σήμερα στην καθημερινή τους ζωή, είναι κυρίως ανάγκες οικονομικές, οικονομικό είναι κατά κύριο λόγο και το περιεχόμενο του συνεταιρισμού. Οι ανάγκες αυτές ανάγονται σε δύο βασικά τομείς:

- Στην προμήθεια καταναλωτικών αγαθών που κάθε οικογένεια χρειάζεται για τη συντήρησή της.
- Στη διευκόλυνση των ατόμων στις παραγωγικές προσπάθειές τους στο χώρο της επαγγελματικής τους απασχολήσεως.

Κάθε οικογένεια χρειάζεται για τις καθημερινές της ανάγκες ορισμένα αγαθά: τρόφιμα, είδη ρουχισμού κλπ. Εκτός από εκείνα που είναι ενδεχόμενο να παράγει μόνη της, όπως συμβαίνει στις αγροτικές οικογένειες, τα άλλα είναι υποχρεωμένη να τα προμηθεύεται από το εμπόριο.

Όταν κάθε οικογένεια καταφεύγει στο εμπόριο για την προμήθεια αυτών των αγαθών, τα πληρώνει σε υψηλότερες τιμές, δεν εξασφαλίζει πάντοτε την καλύτερη δυνατή ποιότητα ή και πολλές φορές δεν τα βρίσκει στην ποσότητα και στην ποιότητα που τα χρειάζεται. Αν όμως ορισμένες οικογένειες, οι οικογένειες μιας ορισμένης ομάδας ατόμων, ενωθούν σε μια μορφή συνεταιρισμού, με σκοπό την κοινή προμήθεια των καταναλωτικών αγαθών που τους είναι απαραίτητα, τότε η προμήθεια αυτών των αγαθών μπορεί οπωσδήποτε να εξασφαλισθεί με πολύ πιο συμφέροντες όρους. Στην περίπτωση αυτή το αντικείμενο ή το περιεχόμενο του συνεταιρισμού είναι η προμήθεια για λογαριασμό των μελών του καταναλωτικών ή άλλων αγαθών και η διάθεσή τους σ' αυτά. Τέτοιας μορφής ήταν ο συνεταιρισμός του Ροτσντέηλ της Αγγλίας που ιδρύθηκε το 1844. Είκοσιεπτά πτωχοί υφαντουργοί, αντιμετωπίζοντας σοβαρά προβλήματα επιβιώσεως, λόγω της ακρίβειας των διαφόρων τροφίμων και του πολύ χαμηλού ημερομισθίου, αποφάσισαν να ενώσουν τις προσπάθειές τους για να μειώσουν το κόστος της ζωής τους. Ίδρυσαν έτσι τον πρώτο καταναλωτικό συνεταιρισμό και το πρώτο κατάστημα πωλήσεως τροφίμων για τα μέλη του. Παρά τις δυσκολίες στα πρώτα του βήματα, ο συνεταιρισμός αναπτύχθηκε σύντομα και γρήγορα επεκτάθηκαν οι δραστηριότητές του. Το 1850 ίδρυσε δημοτικό σχολείο και εγκατέστησε τον πρώτο του αλευρόμυλο, ενώ το 1867 κατασκεύασε δικό του μεγαλόπρεπο μέγαρο με καταστήματα, βιβλιοθήκες, αναγνωστήριο, αίθουσα συνελεύσεων - διαλέξεων και διέθεσε ακόμα τον ίδιο χρόνο 25000 λίρες για την εξασφάλιση κατοικίας στα μέλη του.

Η οργάνωση της παραγωγής ορισμένων αγαθών ή της παροχής ορισμένων υπηρεσιών απαιτεί συχνά προϋποθέσεις τέτοιες, που ένα μεμονωμένο άτομο δύσκολα μπορεί να εξασφαλίσει. Μηχανήματα ή άλλα είδη εξοπλισμού μεγάλης αξίας, αλλά και μεγάλης αποδόσεως, είναι δύσκολο να εξασφαλισθούν και να αξιοποιηθούν από ένα μονάχα επαγγελματία, τόσο γιατί είναι δύσκολο να καλύψει μόνος του το κόστος αγοράς τους, όσο και γιατί δεν έχει τη δυνατότητα να αξιοποιήσει μόνος του την πλήρη απόδοσή τους. Η από κοινού προμήθειά τους από ομάδα ατόμων που ασκούν το ίδιο επάγγελμα, διευκολύνει την αντιμετώπιση της δυσκολίας αυτής και καθιστά πιο έγκολη και πιο αποδοτική την παραγωγή τους εργασία. Άλλα και οι άλλοι συντελεστές της παραγωγής που κάθε άτομο διαθέτει πολλές φορές δεν επαρκούν για την οργάνωση της παραγωγής κατά τρόπο που να εξασφαλίζει τη μεγαλύτερη δυνατή παραγωγικότητά τους. Η συνένωση όλων των συντελεστών που διαθέτει κάθε μεμονωμένο άτομο και η οργάνωση της όλης αξιοποιήσεώς τους με τη μορφή της κοινής παραγωγής, εξασφαλίζει τις απαραίτητες προϋποθέσεις για μεγαλύτερες αποδόσεις, καλύτερη ποιότητα και μικρότερο κόστος παραγωγής. Οι προϋποθέσεις αυτές αυξάνουν την παραγωγικότητα των διαθεσί-

μων συντελεστών σε μια τέτοια κοινή παραγωγική προσπάθεια.

Αυτό ακριβώς είναι το αντικείμενο και το περιεχόμενο των λεγομένων παραγωγικών συνεταιρισμών.

Οι δύο βασικοί τομείς στους οποίους αναφέρεται το περιεχόμενο του συνεταιρισμού, είναι ο τομέας της καταναλώσεως και ο τομέας της παραγωγής. Οι ποικιλες ανάγκες του ανθρώπου αλλά και η επιτυχία της συνεταιριστικής ιδέας σ' αυτούς τους τομείς, συνετέλεσαν ώστε να αποκτήσουν οι συνεταιρισμοί ακόμα ευρύτερο περιεχόμενο. Η απόκτηση κατοικίας ή άλλων αγαθών, η αντιμετώπιση κοινών προβλημάτων κλπ., οικοδομικοί συνεταιρισμοί, συνεταιρισμοί προστασίας καταναλωτών κλπ. δίνουν καινούργιο περιεχόμενο στην ιδέα του συνεταιρισμού. Γενικά θα μπορούσε να λεχθεί ότι το αντικείμενο και το περιεχόμενο του συνεταιρισμού αναφέρεται βασικά στη συνένωση αδυνάτων οικονομικά προσώπων, ώστε με τη δύναμη που εξασφαλίζει η συνένωσή τους και η κατάλληλη οργάνωσή τους, να μπορούν ν' αντιμετωπίζουν σαν ισχυρές πια μονάδες προβλήματα παραγωγής, κατιναλώσεως ή καλύψεως άλλων αναγκών με πολύ πιο συμφέροντες όρους και προϋποθέσεις.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονισθεί ότι ο συνεταιρισμός αποτελεί συνένωση προσώπων και όχι κεφαλαίων. Τα άτομα ενώνουν όχι τις οικονομίες τους, αλλά κυρίως τις προσπάθειές τους για την επίλυση των προβλημάτων που τους απασχολούν. Και στην περίπτωση των παραγωγικών συνεταιρισμών η συνένωση των παραγωγικών συντελεστών που κάθε μέλος του συνεταιρισμού διαθέτει, δεν αποτελεί τη βάση και τη μόνη μορφή συνενώσεως των μελών του συνεταιρισμού. Γα μέλη του συνεταιρισμού ενώνουν τους παραγωγικούς τους συντελεστές, αλλά παράλληλα ενώνουν και την προσωπική τους παραγωγική προσπάθεια και εργασία. Και η συνένωση ακριβώς αυτή των προσωπικών προσπαθειών εξασφαλίζει την κατάλληλη αξιοποίηση των ενωμένων παραγωγικών συντελεστών.

8.2 Ορισμός του συνεταιρισμού.

Θα αναφέρομε παρακάτω ορισμένους χαρακτηριστικούς ορισμούς που έχουν διατυπωθεί από επιστήμονες που ασχολήθηκαν ιδιαίτερα με τα θέματα του συνεταιρισμού.

Ο Θ. Τζωρτζάκης, που ασχολήθηκε όσο πολύ λίγοι με τα θέματα του συνεταιρισμού στη χώρα μας και δίκαια αποκαλείται δάσκαλος του συνεργατισμού, στο βιβλίο του **Συνεταιριστική Οικονομία**, διατυπώνει τον ορισμό του συνεταιρισμού:

«Ο συνεταιρισμός είναι όργανον αυτοβοηθείας ασθενών οικονομικώς προσώπων, δημιουργούμενον διά της ενώσεως των μικρών κατά μέρος δυνάμεων αυτών εις μίαν μεγάλην ομοειδή δύναμιν, τεθμένην εις την διάθεσιν εκάστου διά την καλυτέραν άσκησιν της επαγγελματικής και οικιακής αυτού οικονομίας».

Εξάλλου ο καθηγητής των συνεταιρισμών κ. Καλιτσουνάκης στο βιβλίο του **Περί Συνεταιρισμών** δίνει τον εξής ορισμό:

«Ο συνεταιρισμός είναι ελευθέρα και ισότιμος τοπική προσωπική ένωσις ασθενών οικονομικώς ατόμων προς αυτοβοήθειαν δι' από κοινού διεξαγωγήν επιχειρήσεως εξ ης αφελούνται αναλόγως της μετ' αυτής συναλλαγής των».

Ο Νόμος 602 του 1915 που αναφέρεται στους συνεταιρισμούς χαρακτηρίζει το

συνεταιρισμό ως «εταιρία που έχει κεφάλαιο μεταβλητό, αποτελείται από συνεταίρους των οποίων ο αριθμός είναι επίσης μεταβλητός και επιδιώκει, με τη συνεργασία των συνεταίρων, την προαγωγή της ιδιωτικής οικονομίας καθενός από αυτούς».

Ο Νόμος εξάλλου 921 του 1979 για τους γεωργικούς συνεταιρισμούς δίνει τον ακόλουθο ορισμό του γεωργικού συνεταιρισμού:

«Γεωργικός συνεταιρισμός είναι ιδιότυπη εταιρία που αποτελείται από πρόσωπα ασχολούμενα κατά κύριο ή δευτερεύον επάγγελμα με τη γεωργία, έχει μεταβλητό κεφάλαιο και αριθμό μελών και αποσκοπεί, με την ισότιμη συνεργασία και αμοιβαία βοήθεια των συνεταίρων, στην εξυπηρέτηση και προαγωγή της ιδιωτικής οικονομίας τους. Ο γεωργικός συνεταιρισμός αποβλέπει ακόμη στην εξύψωση του κοινωνικού, επαγγελματικού και πολιτιστικού επιπέδου των μελών του, ως γεωργών».

Τέλος, ο νέος Νόμος 1541/17.4.1985 περί Αγροτικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων ορίζει ότι:

«Αγροτικός συνεταιρισμός είναι εκούσια ένωση αγροτών, η οποία έχει σκοπό την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική τους ανάπτυξη, με την ισότιμη συνεργασία και την αμοιβαία βοήθεια των μελών, μέσα σε μια κοινή επιχείρηση. Ο αγροτικός συνεταιρισμός είναι νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου και έχει εμπορική ιδιότητα».

Όπως είναι ευνόητο, δεν έχει τόση σημασία η φραστική διατύπωση του ορισμού του συνεταιρισμού. Σημασία έχει να έχομε στη σκέψη μας όταν αναφερόμαστε στο θεσμό του συνεταιρισμού τα βασικά στοιχεία του. Ως τέτοια στοιχεία μπορούν να θεωρηθούν τα ακόλουθα:

- Ο συνεταιρισμός είναι ελεύθερη ένωση προσώπων που ο αριθμός τους δεν είναι σταθερός.
- Είναι ένωση προσώπων που ασκούν ομοειδή οικονομική επιχείρηση ή έχουν την ίδια επαγγελματική απασχόληση ή είναι άτομα που ανήκουν στην ίδια κοινωνική κατηγορία.
- Έχει καθαρά δημοκρατικό χαρακτήρα.
- Αποβλέπει στην προαγωγή της οικονομίας των μελών του ή στην υποβοήθησή τους για την αντιμετώπιση οικονομικών ή άλλης φύσεως προβλημάτων.
- Έχει παράλληλα μορφωτική αποστολή για τα μέλη του.

8.3 Χαρακτηριστικά γνωρίσματα και καινοτομίες.

Ως τώρα στάθηκε δύσκολο να διατυπωθεί ένας συνοπτικός και κοινά αποδεκτός ορισμός του συνεταιρισμού. Είναι όμως εύκολο να επισημανθούν τα βασικά χαρακτηριστικά του και να σχηματισθεί μια ολοκληρωμένη έννοια του θεσμού αυτού.

Αναφέρομε λοιπόν παρακάτω τα βασικά χαρακτηριστικά του συνεταιρισμού.

Χαρακτηριστικά γνωρίσματα του συνεταιρισμού.

1) Ο συνεταιρισμός αποτελεί ένωση προσώπων και δχι κεφαλαίων.

Στο συνεταιρισμό ενώνονται πρόσωπα και αυτά ενώνουν τις επί μέρους προ-

σπάθειές τους, τις επί μέρους δυνάμεις τους, τη διάθεσή τους να συνεργασθούν, να αλληλοβοηθηθούν, να αντιμετωπίσουν από κοινού τα οικονομικά προβλήματα που τους απασχολούν.

Δεν ενώνουν τα μέλη του συνεταιρισμού τις οικονομίες τους. Δεν ενώνουν τα κεφάλαιά τους και πολύ περισσότερο δεν αποτελούν τα κεφάλαιά τους το συνδετικό κρίκο μεταξύ τους. Αφού ο συνεταιρισμός δεν έχει, καθώς θα δούμε παρακάτω, κερδοσκοπικό χαρακτήρα, δεν έχει και λόγο να ενδιαφέρεται για τη συνένωση των κεφαλαίων των μελών του. Άλλωστε, αφού αποτελεί ένωση αδυνάτων οικονομικά μονάδων, δεν θα ήταν δυνατό να αποτελεί συνένωση κεφαλαίων που τα μέλη του συνήθως δεν διαθέτουν.

Στα πλαίσια του συνεταιρισμού ενώνονται κυρίως τα πρόσωπα. Η προσωπική συμβολή του καθενός τους στην επίτευξη των σκοπών του συνεταιρισμού, αποτελεί και το βασικό συνδετικό κρίκο μεταξύ τους. Είναι λοιπόν ο συνεταιρισμός περισσότερο ένωση εργασίας, ένωση προσπαθειών προσωπικών και όχι ένωση οικονομικών μέσων. Γ' αυτό άλλωστε και θεωρείται ως η υλοποίηση της ιδέας του συνεργατισμού.

Καταβάλλει, βέβαια, κατά την εγγραφή του κάθε συνεταιρίος τη συνεταιριστική μερίδα που έχει καθορισθεί από το καταστατικό του συνεταιρισμού, ή το δικαίωμα εγγραφής του. Τα ποσά όμως αυτά είναι χαμηλού σχετικά ύψους και με κανένα τρόπο δεν μπορούν να θεωρηθούν ως κεφάλαια ούτε καθορίζουν τη θέση του συνεταιρίου στο συνεταιρισμό, όπως συμβαίνει στις εταιρίες, αφού είναι τα ίδια για κάθε συνεταιρίο. Με τα ποσά αυτά δημιουργείται στο συνεταιρισμό ένα βασικό αποθεματικό κεφάλαιο, απαραίτητο για το ξεκίνημα των δραστηριοτήτων του, για την αντιμετώπιση λειτουργικών του δαπανών ή για αρχικό κεφάλαιο που θα τον βοηθήσει να μην καταφύγει σε δανεισμό. Αυτό άλλωστε αποτελεί, καθώς θα δούμε παρακάτω, τη βασική διαφορά του συνεταιρισμού από τις ανώνυμες ή τις άλλες εταιρίες.

2) Επδιώκει οποιασδήποτε μορφής οικονομικούς σκοπούς.

Ο συνεταιρισμός αποτελεί οικονομική οργάνωση με την οποία μπορεί να επιδιωχθεί οποιοσδήποτε οικονομικός σκοπός. Δεν έχει δηλαδή ο συνεταιρισμός, σαν οικονομικός θεσμός, ορισμένης μονάχα μορφής οικονομικές επιδιώξεις. Είναι δυνατό π.χ. οι γεωργοί μέσω του συνεταιρισμού να προμηθεύονται γεωργικά εφόδια, όπως είναι τα χημικά λιπάσματα, φυτοφάρμακα, ζωοτροφές, γεωργικά μηχανήματα και εργαλεία σε εξασφαλισμένη καλή ποιότητα και σε χαμηλές σχετικά τιμές, πράγμα που τους διευκολύνει στις παραγωγικές τους δραστηριότητες και τους εξασφαλίζει μικρότερο κόστος παραγωγής. Είναι δυνατό ακόμα ο συνεταιρισμός να αναλάβει με συνεταιριστικά μηχανήματα την εκτέλεση διαφόρων καλλιεργητικών εργασιών στις εκμεταλλεύσεις των μελών του ή την ευθύνη για τη διάθεση των προϊόντων των μελών του στην αγορά. Οι έμποροι επίσης, μέσω ενός καλά οργανωμένου προμηθευτικού συνεταιρισμού, είναι δυνατό να προμηθεύονται όλες τις ποσότητες των εμπορευμάτων που εμπορεύονται σε πολύ καλύτερες τιμές, αφού μπορούν έτσι να προμηθεύονται διάφορα προϊόντα κατευθείαν από τους παραγωγούς. Οι εργάτες, οι υπάλληλοι και όλες οι αδύνατες οικονομικά τάξεις μπορούν με το συνεταιρισμό να προμηθεύονται τα είδη των καθημερινών τους αναγκών σε πολύ χαμηλότερες τιμές και με πολύ καλύτερους όρους από ό,τι στο ελεύ-

θερο εμπόριο. Οι βιοτέχνες και οι διάφοροι επαγγελματίες μπορούν ακόμα να προμηθεύονται τις απαραίτητες πρώτες ύλες και όλα τα εφόδια που είναι απαραίτητα στον επαγγελματικό τους χώρο μέσω του συνεταιρισμού σε ιδιαίτερα χαμηλές τιμές και σε καλή ποιότητα, ή να οργανώνουν μέσω του συνεταιρισμού τη διάθεση των προϊόντων τους, μειώνοντας σημαντικά το κόστος εμπορίας τους.

3) Αποτελεί ένωση μικρών ή αδυνάτων οικονομικά μονάδων.

Στο συνεταιρισμό ενώνονται άτομα με μικρή βασικά οικονομική δύναμη. Οι μικρές παραγωγικές μονάδες είναι δύσκολο να αντιμετωπίζουν αποτελεσματικά τα προβλήματα που παρουσιάζονται στην παραγωγική τους δραστηριότητα κάθε μία μόνη της ξεχωριστά. Με τη συνένωσή τους στο συνεταιρισμό οι μικρές τους δυνάμεις μεταβάλλονται σε μια ενιαία ισχυρή δύναμη που τους εξασφαλίζει τα πλεονεκτήματα των μεγάλων παραγωγικών μονάδων.

Τα μέλη ενός γεωργικού συνεταιρισμού που αποφασίζουν να προμηθευθούν από κοινού μέσω του συνεταιρισμού τους, όλα τα εφόδια που είναι απαραίτητα στις γεωργικές τους εκμεταλλεύσεις, δημιουργούν μια μεγάλη προμηθευτική δύναμη με ισχυρές διαπραγματευτικές δυνατότητες. Έται κατορθώνουν να προμηθεύονται τα εφόδια αυτά με ιδιαίτερα συμφέροντες όρους και να τα έχουν έγκαιρα στο χώρο των εκμεταλλεύσεών τους. Τα μέλη εξάλλου ενός καταναλωτικού συνεταιρισμού, ενώνοντας τις περιορισμένες ατομικές τους ανάγκες σε ορισμένα καταναλωτικά αγαθά, δημιουργούν μια μεγάλη καταναλωτική δύναμη που μπορεί πάλι να διαπραγματεύεται την προμήθεια των αγαθών αυτών με ιδιαίτερα συμφέροντες όρους. Έτσι, τα μέλη ενός τέτοιου συνεταιρισμού εκμεταλλεύονται τα πλεονεκτήματα από την ένωση των προμηθευτικών τους αναγκών και μειώνουν έτσι το κόστος καλύψεως των αναγκών αυτών σε διάφορα καταναλωτικά αγαθά. Τα μέλη ενός οικοδομικού συνεταιρισμού, ενώνοντας τις προσπάθειές τους για την απόκτηση κατοικίας, δημιουργούν, με τη μορφή του συνεταιρισμού, μια ιδιαίτερα αξιόλογη δύναμη που μπορεί πιο εύκολα και πιο οικονομικά και τα κατάλληλα οικόπεδυ να εξασφαλίσει και την όλη οικοδόμηση των κατοικιών για τις ανάγκες τους να πετύχει.

4) Αποτελεί προέκταση και συμπλήρωση αυτοτελών οικονομιών.

Ο συνεταιρισμός δεν αποτελεί ξεχωριστή επιχείρηση που επιδιώκει ορισμένους επιχειρησιακούς σκοπούς ούτε οικονομική μονάδα με δικά της κεφάλαια και δικούς της στόχους. Είναι απλώς προέκταση των οικονομιών ή των επιχειρήσεων των μελών του με αντικειμενικό σκοπό την υποβοήθηση αυτών των οικονομιών και των επιχειρήσεων στις ιδιαίτερες οικονομικές τους επιδιώξεις.

Όταν ένας συνεταιρισμός προμηθεύεται ως οικονομική μονάδα εφόδια για τα μέλη του, δεν τα προμηθεύεται για να τα χρησιμοποιήσει σε δικές του παραγωγικές δραστηριότητες. Τα προμηθεύεται για να τα προωθήσει στις επιχειρήσεις των μελών του και να τις διευκολύνει έτσι στις παραγωγικές τους επιδιώξεις. Ένας καταναλωτικός συνεταιρισμός προμηθεύεται διάφορα καταναλωτικά αγαθά ως οικονομική μονάδα, όχι για να εκμεταλλευθεί εμπορικά, αλλά για να τα προωθήσει στα μέλη του και να τα βοηθήσει με αυτόν τον τρόπο στην αντιμετώπιση των καταναλωτικών τους αναγκών. Ακόμα και οι καθαρά παραγωγικοί συνεταιρισμοί ή οι συ-

νεταιρισμοί μεταποιήσεων γεωργικών προϊόντων δεν αναπτύσσουν τις παραγωγικές τους δραστηριότητες ως ξεχωριστές οικονομικές μονάδες, αλλά για λογαριασμό των επιχειρήσεων ή των εκμεταλλεύσεων των μελών τους, προκειμένου να διευκολύνουν τα μέλη τους στην επίτευξη καλύτερου τελικού οικονομικού αποτελέσματος από εκείνο που μόνο του το κάθε μέλος θα ήταν δυνατό να επιτύχει. Ο οποιασδήποτε λοιπόν μορφής συνεταιρισμός αποτελεί μια οικονομική μονάδα που, ως η συνισταμένη των παραγωγικών προσπαθειών ή των οικονομιών των μελών του, επιδώκει να καταστήσει πιο παραγωγικές και πιο αποδοτικές τις οικονομικές δραστηριότητες των μελών του.

5) Απόλυτη ελευθερία στην οργάνωση και την ανάπτυξη των επί μέρους οικονομιών.

Στην προσπάθειά του να βοηθήσει τις οικονομικές μονάδες που τον αποτελούν, ο συνεταιρισμός δεν επεμβαίνει με κανένα τρόπο στην οργάνωση και την ανάπτυξη τους. Κάθε μέλος του συνεταιρισμού, εκτός από την περίπτωση του παραγωγικού ή του αγροτοβιομηχανικού συνεταιρισμού, έχει το απόλυτο δικαίωμα να οργανώνει τις παραγωγικές του δραστηριότητες και την οικονομία του, όπως ακριβώς επιθυμεί. Ο συνεταιρισμός απλώς επιδώκει να βοηθήσει κάθε μέλος του στις δραστηριότητές του και όχι να καθορίζει αυτός τον τρόπο εργασίας των μελών του.

Όταν ο συνεταιρισμός προμηθεύει τα μέλη του με διάφορα παραγωγικά εφόδια, προσπαθεί να τα διευκολύνει στην επίτευξη καλύτερου καθαρού οικονομικού αποτελέσματος. Δεν επεμβαίνει στον τρόπο που κάθε μέλος του θα χρησιμοποιήσει αυτά τα εφόδια ή στον τρόπο που θα οργανώσει την παραγωγή του. Επίσης, όταν ο καταναλωτικός συνεταιρισμός προμηθεύει τα μέλη του με τα απαραίτητα καταναλωτικά αγαθά, δεν επεμβαίνει και στο πώς τα μέλη του θα αξιοποιήσουν αυτά τα αγαθά τους. Αφήνει δηλαδή απόλυτη ελευθερία δράσεως σε κάθε οικονομική τους δραστηριότητα και παράλληλα την απόλυτη ευθύνη για την οργάνωση, τη διοίκηση και την ανάπτυξη της οικονομίας τους.

6) Πελάτες του συνεταιρισμού είναι τα ίδια τα μέλη του, οι συνεταιροί.

Στην προσπάθειά του να βοηθήσει στις οικονομικές τους δραστηριότητες τα μέλη του ως αδύνατες και μικρές σχετικά οικονομικές μονάδες, ο συνεταιρισμός παρέχει σ' αυτά διάφορες οικονομικής φύσεως υπηρεσίες. Αυτό σημαίνει ότι πελάτες του συνεταιρισμού στις ποικίλες οικονομικές του εργασίες είναι τα ίδια τα μέλη του. Σημαίνει, παράλληλα, ότι τα μέλη του συνεταιρισμού ωφελούνται από τις δραστηριότητές του μόνο όταν συνεργάζονται μαζί του και αποτελούνται από τις δραστηριότητες του.

Τα μέλη του γεωργικού συνεταιρισμού που έχει ως αντικείμενο την προμήθεια των μελών του με διάφορα παραγωγικά εφόδια με πολύ συμφέροντες όρους, ωφελούνται από τη δραστηριότητα αυτή του συνεταιρισμού, μόνο αν προμηθεύονται από αυτόν και μόνο από αυτόν τα εφόδια αυτά. Τα μέλη ενός καταναλωτικού συνεταιρισμού που προμηθεύει τα μέλη του με καταναλωτικά αγαθά σε καλή ποιότητα και σε συμφέρουσες τιμές, τότε μονάχα ωφελούνται από το συνεταιρισμό, όταν προμηθεύονται από αυτόν τα απαραίτητα για τις ανάγκες τους καταναλωτικά αγαθά. Έχομε δηλαδή στο συνεταιρισμό ταύτιση στα ίδια πρόσωπα και του επίχειρηματία και των πελατών της επιχειρήσεως. Αποτέλεσμα της ταυτίσεως

αυτής είναι ότι ο συνεταιρισμός δεν αποτελεί κερδοσκοπική επιχείρηση, αφού δεν μπορεί κανένας να επιδιώκει κέρδος όταν πωλεί τα προϊόντα του ή παρέχει τις υπηρεσίες του στον ίδιο τον εαυτό του.

Έτσι, οι υπηρεσίες που παρέχει στα μέλη του ο συνεταιρισμός πρέπει να παρέχονται σχεδόν στο κόστος τους. Μια μικρή διαφορά ανάμεσα στο κόστος των προϊόντων ή των υπηρεσιών και στην τιμή διαθέσεώς τους στα μέλη του συνεταιρισμού πρέπει πάντοτε να υπάρχει.

Με τη διαφορά αυτή επιδιώκεται η δημιουργία ορισμένου αποθεματικού, τόσο για τις λειτουργικές δαπάνες του συνεταιρισμού όσο και για την κάλυψη τυχόν ζημιών που είναι πιθανό για οποιοδήποτε λόγο να προκύψουν κατά τις οικονομικές δραστηριότητες του συνεταιρισμού. Τα ποσά που εξοικονομούνται από αυτή τη διαφορά είναι ακόμα δυνατό να χρησιμοποιηθούν είτε για την επέκταση των δραστηριοτήτων του συνεταιρισμού είτε για να επιστραφούν στα μέλη του στο τέλος κάθε οικονομικής χρήσεως.

Υπάρχουν βέβαια και περιπτώσεις που ο συνεταιρισμός είναι δυνατό να έχει πελάτες και άλλους, εκτός από τα μέλη του. Τέτοιες περιπτώσεις μπορούν να είναι οι ακόλουθες:

- Πολλές φορές σκόπιμα ο συνεταιρισμός παρέχει τις υπηρεσίες του ή διαθέτει τα προϊόντα του και σε άτομα που δεν είναι μέλη του, για να τους δώσει τη δυνατότητα να διαπιστώσουν τις ωφέλειες που παρέχει στα μέλη του και να παρακινηθούν έτσι να εγγραφούν στο συνεταιρισμό.
- Είναι ενδεχόμενο πολλές φορές, από κακούς υπολογισμούς, ο συνεταιρισμός να προμηθευθεί παραγωγικά ή καταναλωτικά αγαθά περισσότερα από όσα χρειάζονται τα μέλη του. Στην περίπτωση αυτή διαθέτει τα προϊόντα που περισσεύουν και σε μη μέλη του για να αποφύγει τυχόν ζημιές που είναι δυνατό να προκύψουν από τη δυσκολία ή την αδυναμία διαθέσεως αυτών των αγαθών.
- Συχνά οι συνεταιρισμοί πωλήσεως προϊόντων κλείνουν συμφωνίες με διάφορους πελάτες αγοραστές για ορισμένες ποσότητες και ορισμένα είδη προϊόντων που παράγουν τα μέλη τους. Αν για λόγους ανεξάρτητους από τη θέληση των μελών τους δεν μπορούν να εξασφαλίσουν τις ποσότητες αυτές και τα συγκεκριμένα είδη προϊόντων, τότε αναγκάζονται να προμηθευθούν τέτοια είδη και από άλλους παραγωγούς που δεν είναι μέλη τους, για να κατορθώσουν να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις που έχουν αναλάβει.
- Πολλοί συνεταιρισμοί διαθέτουν βιομηχανικές εγκαταστάσεις για την επεξεργασία προϊόντων που παράγουν τα μέλη τους. Τέτοιες περιπτώσεις υπάρχουν πολλές στο χώρο των γεωργικών συνεταιρισμών, όπως είναι τα εκκοκιστήρια βαμβακιού, τα ελαιουργεία, οι βιομηχανίες γάλακτος, τα κονσέρβοποιεία, κλπ. Όταν οι ποσότητες προϊόντων που τα μέλη τους προσκομίζουν για επεξεργασία στις βιομηχανίες αυτές δεν επαρκούν για την πλήρη αξιοποίηση των βιομηχανικών τους εγκαταστάσεων, τότε δέχονται για επεξεργασία και προϊόντα παραγωγών που δεν είναι μέλη τους, για να εξασφαλίσουν τη μεγαλύτερη δυνατή αξιοποίηση των εγκαταστάσεών τους.

Σε όλες αυτές, καθώς και σε άλλες παρόμοιες περιπτώσεις, η εξυπηρέτηση από το συνεταιρισμό ατόμων που δεν είναι μέλη του πρέπει να γίνεται πάντοτε κάτω

από δύο βασικές προϋποθέσεις:

- Οι συναλλαγές του συνεταιρισμού με άτομα που δεν είναι μέλη του δεν θα πρέπει να ξεπερνούν σε όγκο τις συναλλαγές με τα μέλη του, γιατί ο συνεταιρισμός χάνει τότε τη βασική του αποστολή και μεταβάλλεται σε απλή κερδοσκοπική επιχείρηση.
- Τα κέρδη που είναι επόμενο να δημιουργεί ο συνεταιρισμός από την προσφορά προϊόντων ή υπηρεσιών σε άτομα που δεν είναι μέλη του δεν θα πρέπει να διανέμονται στα μέλη του, γιατί και τότε μεταβάλλοταν σε κερδοσκοπική οικονομική μονάδα χάνοντας το χαρακτήρα του συνεταιρισμού. Τα κέρδη αυτά χρησιμοποιούνται για την αύξηση του αποθεματικού ή για την κάλυψη άλλων αναγκών του συνεταιρισμού.

7) Δεν δημιουργεί κέρδη για τα μέλη του.

Αφού ο συνεταιρισμός έχει ως πελάτες τα ίδια τα μέλη του δεν είναι δυνατό να τα εκμεταλλεύεται δημιουργώντας κέρδη κατά τις οικονομικές του δραστηριότητες. Κανονικά θα έπρεπε να παρέχει τις ποικίλες υπηρεσίες του σε τιμές κόστους. Η μικρή διαφορά ανάμεσα στο κόστος των διατιθεμένων από το συνεταιρισμό προϊόντων ή των παρεχομένων υπηρεσιών και στις τιμές που αυτά προσφέρονται η παρέχονται στους συνεταίρους αποβλέπει, όπως είδη αναφέρθηκε, στη δημιουργία ενός σχετικού αποθεματικού, το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί είτε για την αντιμετώπιση πιθανών ζημιών του συνεταιρισμού από τις διάφορες δραστηριότητές του είτε για την επέκταση των δραστηριοτήτων του (επέκταση εγκαταστάσεων κλπ). Καταφέρνει ακόμα ο συνεταιρισμός με το αποθεματικό που δημιουργεί να διαθέτει δικά του κεφάλαια για τις δραστηριότητές του χωρίς να χρειάζεται να καταφεύγει σε δανεισμό.

Ο συνεταιρισμός λοιπόν ποτέ δεν δημιουργεί κέρδη. Δημιουργεί μόνο αποθέματα ή αποταμιεύει με σκοπό να διαθέσει τα αποθέματα αυτά ή τις αποταμιεύει για τις δικές του ανάγκες, σύμφωνα με τις αποφάσεις των διοικητικών του οργάνων.

8) Διανομή πλεονασμάτων στα μέλη του.

Αν τα χρηματικά πλεονάσματα που δημιουργεί ο συνεταιρισμός από τις συναλλαγές του με τα μέλη του είναι καμιά φορά περισσότερα από το απαιτούμενο αποθεματικό, είναι δυνατό με απόφαση του διοικητικού συμβουλίου του οργανισμού, να επιστρέφονται στα μέλη του και η διανομή ή η επιστροφή αυτών των πλεονασμάτων δεν θα πρέπει να γίνεται ισόποσα σε όλα τα μέλη. Δεν θα πρέπει δηλαδή τα ποσά που διανέμονται, να είναι ίσα για όλα τα μέλη του συνεταιρισμού. Όπως είναι γνωστό, τα πλεονάσματα αυτά δημιουργούνται από τις συναλλαγές που οι συνεταίροι έχουν με το συνεταιρισμό τους, δηλαδή από την καθορισμένη από το συνεταιρισμό διαφορά ανάμεσα στο κόστος των διατιθεμένων προϊόντων ή των παρεχομένων υπηρεσιών και στην τιμή στην οποία, τόσο τα προϊόντα όσο και οι υπηρεσίες προσφέρονται στα μέλη του συνεταιρισμού. Όσο μεγαλύτερη είναι το ύψος των συναλλαγών του κάθε συνεταίρου με το συνεταιρισμό, τόσο μεγαλύτερη είναι και η συμβολή του στη δημιουργία των πλεονασμάτων, τα οποία επομένως είναι δίκαιο να διανέμονται στα μέλη του συνεταιρισμού, ανάλογα με το ύψος των συναλλαγών του καθενός από αυτά με το συνεταιρισμό.

Στην περίπτωση π.χ. της προμήθειας χημικών λιπασμάτων, αν ένας παραγωγός έχει προμηθευθεί από το συνεταιρισμό 1000 κιλά χημικά λιπάσματα και η διαφορά ανάμεσα στο κόστος και την τιμή διαθέσεως των λιπασμάτων στους παραγωγούς είναι 0,5 δρχ., ο παραγωγός αυτός θα έχει συμβάλει στη δημιουργία του σχετικού πλεονάσματος κατά 500 δρχ. Αν ένας άλλος παραγωγός έχει προμηθευθεί 2000 κιλά χημικά λιπάσματα από το συνεταιρισμό, θα έχει συμβάλει στο σχηματισμό του πλεονάσματος κατά 1000, δηλαδή κατά διπλάσιο ποσό από τον πρώτο. Κατά τη διανομή λοιπόν του πλεονάσματος, είναι δίκαιο ο δεύτερος παραγωγός να πάρει διπλάσιο ποσό από τον πρώτο.

Τα πλεονάσματα διανέμονται στα μέλη του συνεταιρισμού στο τέλος κάθε οικονομικής χρήσεως, ή όποτε ο συνεταιρισμός κρίνει, ανάλογα όπως είπαμε με το ύψος των συναλλαγών κάθε συνεταίρου μαζί του. Ο τρόπος αυτός διανομής των πλεονασμάτων, πέρα από το ότι είναι απόλυτα δίκαιος, αποτελεί παράλληλα και ένα ιδιαίτερα ισχυρό κίνητρο για την αύξηση των συναλλαγών των συνεταίρων με το συνεταιρισμό.

9) Παρέχει στα μέλη του ίσα δικαιώματα στην άσκηση της διοικήσεώς του.

Στην αρχή του κεφαλαίου τονίσθηκε ότι ο συνεταιρισμός αποτελεί ένωση προσώπων και όχι κεφαλαίων. Και αφού ο συνεταιρισμός αποτελεί ένωση προσώπων, κάθε πρόσωπο - μέλος του συνεταιρισμού, πρέπει να έχει με τους άλλους συναδέλφους του συνεταίρους και τα ίδια δικαιώματα στο χώρο της διοικήσεώς του. Έτσι κάθε συνεταίρος έχει απολύτως τα ίδια δικαιώματα, αλλά και τις ίδιες υποχρεώσεις στην άσκηση της διοικήσεως του συνεταιρισμού. Έχει το δικαίωμα να επιδιώξει την εκλογή του σε οποιοδήποτε όργανο διοικήσεως του συνεταιρισμού αλλά και την υποχρέωση να συμμετέχει στην εκλογή για την ανάδειξη των οργάνων διοικήσεως.

Καινοτομίες.

Τα βασικά γνωρίσματα του συνεταιρισμού, όπως αυτά αναπτύχθηκαν στις προηγούμενες σελίδες, χαρακτηρίζουν και τη μορφή του συνεταιρισμού όπως αυτή διαμορφώθηκε κατά τη μακρόχρονη ιστορία και εξέλιξή του. Εξετάζοντας ωστόσο τη μορφή που πάρονταν σήμερα πολλοί συνεταιρισμοί και πολλές συνεταιριστικές οργανώσεις, με το είδος και τη μορφή των δραστηριοτήτων που αναπτύσσουν, θα παρατηρούσαμε ορισμένες αλλαγές στα βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα του συνεταιρισμού, καθώς και ορισμένες καινοτομίες στην οργάνωση, τη λειτουργία και τις βασικές του επιδιώξεις.

Παρακάτω επισημαίνομε τις κυριότερες από αυτές.

1) Επέκταση των δραστηριοτήτων του συνεταιρισμού.

Αναφέρθηκε ότι βασικό αντικείμενο του συνεταιρισμού είναι η υποβοήθηση των μελών του στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που συναντούν στις παραγωγικές τους δραστηριότητες και στην καθημερινή τους ζωή.

Σήμερα παρουσιάζεται η καινοτομία να τείνουν οι συνεταιρισμοί να αναλαμβάνουν αυτοί την ευθύνη όλων των παραγωγικών εργασιών και όλων των δραστηριοτήτων για λογαριασμό των μελών τους. Τα μέλη του συνεταιρισμού εκχωρούν

σ' αυτόν όλους τους παραγωγικούς τους συντελεστές και προσφέρουν την προσωπική τους εργασία όχι σύμφωνα με τις προσωπικές τους αποφάσεις, αλλά σύμφωνα με τις αποφάσεις των οργάνων διοικήσεως του συνεταιρισμού.

Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του νέου Νόμου για τις Αγροτικές Συνεταιριστικές Οργανώσεις: 1541/17.4.1985 για τον αγροτοβιομηχανικό λεγόμενο συνεταιρισμό. Σύμφωνα με το νόμο αυτό, ο συνεταιρισμός, με τη συγκατάθεση βέβαια των μελών του, αναλαμβάνει για λογαριασμό των μελών του όλη την ευθύνη της οργανώσεως και της αξιοποιήσεως των ατομικών τους εκμεταλλεύσεων σε μια ενιαία συνεταιριστική εκμετάλλευση, στην οποία οι παραγωγοί - μέλη του συνεταιρισμού προσφέρουν, εκτός από τους παραγωγικούς τους συντελεστές, και την προσωπική τους εργασία και αμείβονται ανάλογα με το σύνολο της συμβολής τους στις δραστηριότητες του συνεταιρισμού και ανάλογα βέβαια και με τα καθαρά κέρδη του.

Πέρα από αυτό παρουσιάζεται η τάση οι δραστηριότητες του συνεταιρισμού να μην περιορίζονται σε ένα ή δυο μονάχα στάδια ενός κυκλώματος παραγωγής, αλλά να καλύπτουν, αν είναι δυνατό, το σύνολο των σχετικών σταδίων.

Έτσι, στην περίπτωση π.χ. του νέου αγροτοβιομηχανικού συνεταιρισμού, ο συνεταιρισμός καλείται να καλύψει όλα τα στάδια παραγωγής στη γεωργία, από το στάδιο της εξασφαλίσεως των απαιτουμένων εφοδίων, μέσων και υλικών μέχρι το στάδιο της επεξεργασίας, μεταποίησεως και εμπορίας των παραγομένων προϊόντων.

2) Καθαρά οικονομικές οι επδιώξεις του συνεταιρισμού.

Ως χαρακτηριστικό γνώρισμα του συνεταιρισμού αναφέρθηκε ότι αυτός δεν αποτελεί κερδοσκοπική επιχείρηση. Παρουσιάζεται ωστόσο η τάση να επιδιώκεται το κέρδος από τις οικονομικές δραστηριότητες του συνεταιρισμού.

Επιδιώκονται βέβαια κέρδη για λογαριασμό των μελών του συνεταιρισμού, αλλά για την εξασφάλισή τους ο συνεταιρισμός μεταβάλλεται οπωσδήποτε σε κερδοσκοπική επιχείρηση.

Αυτό φυσικά έχει ευεργετικά αποτελέσματα για τις οικονομίες των μελών, γιατί αυτά μπορούν μέσω του συνεταιρισμού να πετύχουν, με τη δυνατότητα δημιουργίας μεγάλων παραγωγικών μονάδων, πολύ μεγαλύτερα καθαρά κέρδη από ό,τι αν ο συνεταιρισμός περιοριζόταν μονάχα στην υποβοήθηση των μικρών σχετικά ατομικών τους παραγωγικών μονάδων.

3) Επέκταση της παροχής υπηρεσιών σε τρίτους.

Ενώ ο συνεταιρισμός έχει αντικειμενικό σκοπό να προσφέρει τις υπηρεσίες του αποκλειστικά σχεδόν στα μέλη του και σε ορισμένες μονάχα περιπτώσεις και σε άτομα που δεν είναι μέλη του, παρουσιάζεται σήμερα η τάση ο συνεταιρισμός να παρέχει σε πολλές περιπτώσεις τις υπηρεσίες του στο σύνολο του κοινού της περιοχής του. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα των καταστημάτων τροφίμων και άλλων ειδών οικιακής χρήσεως – Super market – που έχουν δημιουργήσει πολλοί συνεταιρισμοί ή ενώσεις συνεταιρισμών. Τέτοια καταστήματα ιδρύονται συνέχεια όλο και περισσότερα και δεν εξυπηρετούν μόνο τα μέλη των συνεταιριστικών οργανώσεων, αλλά όλο γενικά το κοινό της περιοχής όπου λειτουργούν.

4) Εμπορική η μορφή του συνεταιρισμού.

Σε πολλές περιπτώσεις, οι συνεταιρισμοί, στο σύνολο των δραστηριοτήτων τους ή σε ορισμένες τουλάχιστον δραστηριότητές τους, τείνουν να πάρουν καθαρά επιχειρηματική μορφή.

Στην περίπτωση π.χ. των καταστημάτων τροφίμων – Super market – που αναφέρθηκαν και πιο πάνω ή σε παρόμοιες περιπτώσεις, οι συνεταιρισμοί οργανώνουν και αναπτύσσουν τις δραστηριότητες αυτές ως καθαρά εμπορικές επιχειρήσεις. Η διάθεση εξάλλου ορισμένων προϊόντων των συνεταιρισμών απευθείας στην κατανάλωση οργανώνεται με κριτήρια και με μορφή καθαρά εμπορική.

Ο νέος νόμος για τις αγροτικές συνεταιριστικές οργανώσεις, που αναφέρθηκε ήδη παραπάνω και που αναλύεται στο ένατο κεφάλαιο (παραγρ. 9.6), χαρακτηρίζει ως εμπορική επιχείρηση τον αγροτικό συνεταιρισμό καθορίζοντας ότι:

«Ο αγροτικός συνεταιρισμός είναι νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου και έχει εμπορική ιδιότητα» (άρθρο 1, παραγρ. 2).

5) Συνεργασία με άλλους οργανισμούς.

Για την επίτευξη των επιδιώξεών του ο συνεταιρισμός ενώνει τις προσπάθειές του με άλλους οικονομικούς οργανισμούς συμμετέχοντας στην ίδρυση ανωνύμων ή άλλης μορφής εταιριών. Επιτυγχάνεται με αυτό τον τρόπο η δημιουργία μεγάλων οικονομικών μονάδων, στα πλαίσια των δραστηριοτήτων των οποίων εξυπηρετούνται καλύτερα τα συμφέροντα των συνεταιριστικών οργανώσεων. Τέτοιες περιπτώσεις υπάρχουν πολλές στο χώρο των γεωργικών συνεταιριστικών οργανώσεων, όπου σε συνεργασία με την Αγροτική Τράπεζα ή με ιδιώτες έχουν δημιουργηθεί ανώνυμες ή άλλης μορφής εταιρίες για την επεξεργασία, τη μεταποίηση και την εμπορία γεωργοκτηνοτροφικών προϊόντων. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι, σύμφωνα με την Έκθεση Πεπραγμένων της Διευθύνσεως Γεωργικών Συνεταιρισμών της Αγροτικής Τράπεζας 1984, την 31.12.1983 λειτουργούσαν στη χώρα μας οι ακόλουθες γεωργικές συνεταιριστικές μονάδες εταιρικής μορφής:

— Ανώνυμες Εταιρίες Συνεταιριστικών οργανώσεων και ΑΤΕ:	18
— Ανώνυμες Εταιρίες Συνεταιριστικών Οργανώσεων με την ΑΤΕ ή θυγατρικών Εταιριών και Τρίτων:	7
— Ανώνυμες Εταιρίες Συνεταιριστικών Οργανώσεων και θυγατρικές τους:	15
— Ανώνυμες Εταιρίες Συνεταιριστικών Οργανώσεων και τρίτων (χωρίς συμμετοχή της ΑΤΕ):	7
— Ομόρρυθμες Εταιρίες Συνεταιριστικών Οργανώσεων:	2
— Εταιρίες περιορισμένης ευθύνης:	20
— Κοινοπραξίες Συνεταιριστικών Οργανώσεων και ΑΤΕ:	8
— Άτυπες Κοινοπραξίες - Συνεργασίες - Συνεταιριστικών Οργανώσεων αμιγείς ή με την ΑΤΕ ή με τρίτους:	14
 Σύνολο:	 91

Ο νόμος εξάλλου 1541/17.4.1985, για τις αγροτικές συνεταιριστικές οργανώ-

σεις προβλέπει τη σύσταση συνεταιριστικών εταιριών είτε από καθαρά συνεταιριστικές οργανώσεις είτε από συνεταιριστικές οργανώσεις και φυσικά ή νομικά πρόσωπα, με την προϋπόθεση, στην περίπτωση αυτή των φυσικών ή νομικών προσώπων, οι συνεταιριστικές οργανώσεις να έχουν το 65% των μετοχών.

Όλα όσα σημειώθηκαν πιο πάνω σχετικά με τις καινοτομίες που παρουσιάζονται στο χώρο των συνεταιρισμών, δείχνουν ότι ο συνεταιρισμός δεν μπορεί να είναι και δεν πρέπει να είναι ένας θεσμός απόλυτα στατικός. Είναι και πρέπει να είναι ένας ιδιαίτερα δυναμικός θεσμός που έχει και πρέπει να έχει τη δυνατότητα να εξελίσσεται και να προσαρμόζεται και αυτός ανάλογα με την όλη εξέλιξη της τεχνολογίας, της οικονομίας και του πολιτισμού. Θα μπορεί έτσι να εκπληρώνει κατά τον αποτελεσματικότερο δυνατό τρόπο τη δημιουργική του αποστολή και να συμβάλλει δημιουργικά στην όλη εξέλιξη και ανάπτυξη της οικονομίας των μελών του, στη βελτίωση του βιοτικού και του πολιτιστικού τους επιπέδου, αλλά και στη γενικότερη οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου.

8.4 Βασικές αρχές του συνεταιρισμού.

Οι πρωτοπόροι της συνεταιριστικής ιδέας στη Δυτική Ευρώπη, οι σκαπανείς του Ροτσντάϊλ στήριξαν την οργάνωση της συνεταιριστικής τους προσπάθειας σε ορισμένες θεμελιώδεις βασικές αρχές. Η ευρύτερη ανάπτυξη του πνεύματος του συνεργατισμού και της συνεταιριστικής ιδέας στηρίχθηκε αρχικά σ' αυτές τις αρχές, που συμπληρώθηκαν και ολοκληρώθηκαν με την πάροδο του χρόνου, παράλληλα με την καλύτερη οργάνωση και ανάπτυξη του συνεταιρισμού.

Οι αρχές αυτές, στις οποίες στηρίζεται σήμερα η υλοποίηση της συνεταιριστικής ιδέας, είναι οι ακόλουθες:

1) Εκούσια και ελεύθερη συμμετοχή.

Η συμμετοχή στο συνεταιρισμό είναι εκούσια και ελεύθερη για τα μέλη. Μόνος του κάθε συνεταίρος αποφασίζει την εγγραφή του στο συνεταιρισμό και την παραμονή του σ' αυτόν. Όποτε θέλει, ύστερα από ορισμένο χρονικό διάστημα μετά την εγγραφή του, μπορεί να ζητήσει τη διαγραφή του από το συνεταιρισμό. Έτσι, ο συνεταιρισμός στηρίζεται στην ελεύθερη και αβίαστη βούληση των συνεταίρων να συνεργασθούν οργανωμένοι μέσα σ' αυτόν.

Η αρχή αυτή έχει ως επακόλουθο το γεγονός ότι οι πόρτες του συνεταιρισμού είναι πάντοτε ανοικτές σε οποιονδήποτε θελήσει να γίνει μέλος του, αρκεί μονάχα να συγκεντρώνει τις προϋποθέσεις που έχουν τεθεί από το συνεταιρισμό για την εγγραφή νέων μελών.

Με την εφαρμογή αυτής της αρχής ο συνεταιρισμός γίνεται πραγματικά ελεύθερη ένωση ελευθέρων και υπευθύνων προσώπων.

Πέρα από τη γενική εφαρμογή της αρχής της εκούσιας και ελεύθερης συμμετοχής στο συνεταιρισμό, υπάρχουν και περιπτώσεις που η εγγραφή και η συμμετοχή σ' αυτόν είναι υποχρεωτική και τα άτομα μιας ορισμένης ομάδας είναι υποχρεωμένα ή εξαναγκάζονται να εγγραφούν στο συνεταιρισμό, όπως είναι π.χ. οι περιπτώσεις των αναγκαστικών λεγομένων συνεταιρισμών. Συχνά η Πολιτεία, για την καλύτερη δυνατή αξιοποίηση ορισμένων παραγωγικών συντελεστών, κατασκευάζει

διάφορα έργα ή εκτελεί άλλες σχετικές εργασίες. Με τα έργα αυτά οφελούνται οι οικονομίες των κατοίκων ορισμένων περιοχών ή τα μέλη ορισμένης επαγγελματικής τάξεως.

Για την αξιοποίηση π.χ. των εκτάσεων ορισμένων περιοχών, προβαίνει η Πολιτεία στην εκτέλεση καταλλήλων εγγειοβελτιωτικών έργων. Για την καλύτερη δυνατή αξιοποίηση αυτών των έργων ιδρύεται συνεταιρισμός που αναλαμβάνει την όλη ευθύνη της αξιοποίησεώς τους. Και επειδή για την αποδοτικότερη δυνατή αξιοποίηση των έργων απαιτείται να χρησιμοποιούνται αυτά από το σύνολο των εκτάσεων της περιοχής, η εγγραφή και η συμμετοχή στο συνεταιρισμό των παραγωγών που αφελούνται καθιερώνεται ως υποχρεωτική. Φυσικά, απόλυτα τυπικός μπορεί να θεωρηθεί αυτός ο εξαναγκασμός εγγραφής σε ένα τέτοιο συνεταιρισμό, γιατί θα είναι δύσκολο να βρεθεί παραγώγος που να μη θέλει να εγγραφεί μέλος σε συνεταιρισμό που του εξασφαλίζει τη χρήση έργων που αυξάνουν την αποδοτικότητα των καλλιεργουμένων εκτάσεών του και αυξάνουν έτσι το εισόδημά του.

Εκτός από την υποχρεωτική συμμετοχή, οι αναγκαστικοί συνεταιρισμοί έχουν όλα τα άλλα χαρακτηριστικά των συνεταιρισμών και στηρίζονται στις βασικές αρχές του συνεταιρισμού.

Εκτός από τη μορφή αυτή των απόλυτα αναγκαστικών συνεταιρισμών, έχομε και τις μορφές:

- Των σχετικά αναγκαστικών συνεταιρισμών. Οι συνεταιρισμοί αυτοί ιδρύονται με απόφαση της πλειοψηφίας του συνόλου των ατόμων στα οποία αναφέρεται ο συνεταιρισμός, και η μειοψηφία είναι υποχρεωμένη να συμμορφωθεί με τις αποφάσεις της πλειοψηφίας. Τέτοιοι συνεταιρισμοί είναι οι συνεταιρισμοί εγγείων βελτιώσεων που αντικαταστάθηκαν σήμερα από τους Τοπικούς Οργανισμούς Εγγείων Βελτιώσεων.
- Των επιβαλλομένων ως αναγκαστικών συνεταιρισμών, όπου, για να έχει κανένας τη δυνατότητα να ωφεληθεί από τις υπηρεσίες του συνεταιρισμού, είναι υποχρεωμένος να εγγραφεί ως μέλος του. Οι συνεταιρισμοί π.χ. διαθέσεως ορισμένων προϊόντων μπορεί να έχουν αυτή τη μορφή, όταν, για να μπορεί κανένας να διαθέτει τα προϊόντα του μέσω του συνεταιρισμού, πρέπει να είναι οπωσδήποτε μέλος του.

2) Δημοκρατική διοίκηση.

Ος ένωση ελευθέρων προσώπων, ο συνεταιρισμός διοικείται απόλυτα δημοκρατικά. Κατά την άσκηση της διοικήσεως ή τη λήψη αποφάσεως για οποιοδήποτε θέμα, κάθε συνεταίρος έχει μια ψήφο. Εφαρμόζεται δηλαδή η αρχή ένα πρόσωπο - μία ψήφος. Δεν εφαρμόζεται δηλαδή εδώ ό,τι και στις ανώνυμες εταιρίες, όπου ο αριθμός των ψήφων που διαθέτει κάθε μέτοχος της εταιρίας είναι συνάρτηση του κεφαλαίου που έχει διαθέσει σ' αυτήν και των μετοχών που έχει στην κυριότητά του.

Η καθαρά δημοκρατική αυτή αρχή, ένα πρόσωπο - μία ψήφος, διατηρεί το συνεταιρισμό υπό τον έλεγχο όλων των συνεταίρων και αποτρέπει τον κίνδυνο να καταστεί αυτός όργανο ορισμένων ατόμων που διαθέτοντας μεγάλα κεφάλαια θα μπορούσαν να έχουν και την πλειοψηφία των ψήφων.

Η αρχή ένα πρόσωπο - μία ψήφος τροποποιείται ελαφρά σε ορισμένες περιπτώ-

σεις. Όταν ορισμένοι συνεταιρίοι π.χ. χρησιμοποιούν σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό τις εγκαταστάσεις ή τις υπηρεσίες του συνεταιρισμού, είναι δυνατόν να έχει η γνώμη τους μεγαλύτερη βαρύτητα κατά τη λήψη αποφάσεων που αφορούν αυτές τις δραστηριότητες, από εκείνη των μελών που δεν χρησιμοποιούν καθόλου ή ελάχιστα τις υπηρεσίες ή τις εγκαταστάσεις αυτές. Στην περίπτωση αυτή είναι ενδεχόμενο ο αριθμός των ψήφων για ορισμένα μέλη να είναι μεγαλύτερος από ένα. Από τη σχετική νομοθεσία καθορίζεται ο μεγαλύτερος αριθμός των ψήφων που μπορεί να έχει ένα μέλος, για να μένει πάλι ο έλεγχος του συνεταιρισμού στα χέρια του συνόλου των μελών του.

Στη χώρα μας ο Νόμος 921/1979 (άρθρα 17 και 21) έδινε τη δυνατότητα να έχει ένας συνεταιρίος μέχρι τρεις μερίδες και τρεις αντίστοιχα ψήφους. Το θέμα όμως αυτό καθορίζεται από το καταστατικό του συνεταιρισμού που ψηφίζεται από το σύνολο των μελών του. Δηλαδή και το δικαίωμα αυτό καθορίζεται κατά τρόπο δημοκρατικό από τα ίδια τα μέλη του συνεταιρισμού.

Ο Νόμος 1541/1985 για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς καθορίζει ότι κάθε συνεταιρίος έχει μία μόνο ψήφο. Πρόβλημα δημιουργεί η αρχή ένα πρόσωπο - μία ψήφος με τα πρόσωπα - μέλη του συνεταιρισμού που δεν κάνουν καθόλου χρήση των υπηρεσιών του και είναι αδρανή, όπως λέγονται, μέλη. Σε περιπτώσεις, που τα μέλη αυτά είναι πολλά σε ένα συνεταιρισμό, μπορούν αυτά να επηρεάζουν τις αποφάσεις του συνεταιρισμού για θέματα που ενδιαφέρουν λίγα ίσως, αλλά πολλές φορές τα πιο δραστήρια και τα πιο ενεργά μέλη του. Για την αντιμετώπιση τέτοιων προβλημάτων, συχνά στο καταστατικό του συνεταιρισμού ορίζεται ένα ελάχιστο μέγεθος συνεργασίας των συνεταίρων με το συνεταιρισμό, ένα ελάχιστο όριο συναλλαγών, για να διατηρεί ο συνεταιρίος το δικαίωμα ψήφου.

3) Συναλλαγές πάντοτε τοις μετρηταίς.

Κάθε συναλλαγή στο συνεταιρισμό γίνεται πάντοτε τοις μετρηταίς. Τόσο με τους συνεταίρους όσο και με τρίτους, ο συνεταιρισμός συναλλάσσεται πάντοτε με άμεση καταβολή της αξίας των διατιθεμένων προϊόντων και των παρεχομένων υπηρεσιών. Αυτό διευκολύνει σε μεγάλο βαθμό την ομαλότητα των συναλλαγών και προφυλάσσει από τον κίνδυνο της δημιουργίας προβλημάτων μεταξύ των συνεταίρων και του συνεταιρισμού.

Η αρχή αυτή είχε καθιερωθεί ως μια βασική αρχή από τους σκαπανείς του Ροτσνταΐλ και ήταν τότε απόλυτα δικαιολογημένη η καθιέρωσή της, γιατί ήταν συχνή η αδυναμία των χρεωστών να εξοφλήσουν τα χρέη τους. Αν λοιπόν ο συνεταιρισμός διέθετε τα προϊόντα του με πίστωση, σε περίπτωση που τα μέλη του ή ορισμένα από αυτά δεν θα είχαν τη δυνατότητα να εξοφλήσουν έγκαιρα τα χρέη τους, αυτό, εκτός από τα προβλήματα που θα δημιουργούσε ανάμεσα στο συνεταιρισμό και στα μέλη του, θα στερούσε και το συνεταιρισμό από τις απαραίτητες πιστώσεις για να συνεχίζει ανεμπόδιστα τις δραστηριότητές του. Έτσι, η καθιέρωση της αρχής της διενέργειας των συναλλαγών τοις μετρηταίς απάλλασσε το συνεταιρισμό από τις δυσχέρειες και από τα προβλήματα αυτά.

Σήμερα σε πολλές περιπτώσεις δεν εφαρμόζεται απόλυτα η αρχή αυτή και οι συνεταιρισμοί πολλές φορές παρέχουν τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες τους στα μέλη

τους με πίστωση και βέβαια, με όρους που καθορίζονται από το καταστατικό ή από την αιρετή διοίκησή τους. Ειδικότερα οι Προμηθευτικοί Συνεταιρισμοί που προμηθεύουν τα μέλη τους με παραγωγικά αγαθά, διαθέτουν τα προϊόντα αυτά συνήθως με πίστωση. Εδώ ο τρόπος αυτός διαθέσεως των προϊόντων είναι απόλυτα δικαιολογημένος, γιατί τα αγαθά αυτά δεν προορίζονται για άμεση κατανάλωση, αλλά για παραγωγικούς σκοπούς. Τα προϊόντα που θα παραχθούν με τη χρησιμοποίηση αυτών των αγαθών θα δώσουν στο συνεταιρίο τη δυνατότητα να εξοφλήσει έγκαιρα τα χρέη του προς το συνεταιρισμό.

Στην περίπτωση όμως των καταναλωτικών συνεταιρισμών, η διάθεση των προϊόντων καταναλωτικών αγαθών ενδείκνυται να γίνεται οπωσδήποτε από το συνεταιρισμό τοις μετρητοίς.

Αν δινόταν στα μέλη των καταναλωτικών συνεταιρισμών η δυνατότητα να προμηθεύονται και καταναλωτικά αγαθά με πίστωση, θα υπήρχε τότε το ενδεχόμενο να προμηθεύονταν αγαθά αξίας μεγαλύτερης από την τωρινή ή τη μελλοντική οικονομική τους δυνατότητα, οπότε και θα αδυνατούσαν να εξοφλήσουν τα χρέη τους προς το συνεταιρισμό. Θα μπορούσαν ακόμα να προμηθεύονταν αγαθά με βάση τις προσδοκίες τους για μελλοντικά εισοδήματα που, όμως θα ήταν δυνατό και να μην πραγματοποιηθούν στο ύψος που θα τα υπολόγιζαν, οπότε και πάλι θα αδυνατούσαν να εξοφλήσουν τα χρέη τους προς το συνεταιρισμό. Η καθυστέρηση όμως της εξοφλήσεως των χρεών των μελών προς το συνεταιρισμό δημιουργεί σ' αυτόν την αδυναμία να προμηθεύεται τα καταναλωτικά αγαθά που θα διαθέτει στα μέλη του, λόγω της ανάγκης άμεσης καταβολής της αξίας τους. Έτσι, η προμήθεια ειδών με πίστωση μειώνει τη δυνατότητα εξασφαλίσεως των ειδών αυτών σε χαμηλές τιμές και εκλεκτή ποιότητα. Πέρα απ' αυτό, η δυσκολία της εξοφλήσεως των χρεών των συνεταίρων προς το συνεταιρισμό δημιουργεί προβλήματα και στη συνεργασία μεταξύ τους, τα οποία καταστρέφουν τις αρμονικές σχέσεις ανάμεσα στο συνεταιρισμό και τους συνεταίρους και το πνεύμα της συνεργασίας, που αποτελεί τη βάση και το θεμέλιο του συνεταιρισμού.

Οι λόγοι αυτοί επιβάλλουν, με εξαίρεση τους προμηθευτικούς συνεταιρισμούς, οι συναλλαγές του συνεταιρισμού να γίνονται πάντοτε τοις μετρητοίς.

4) Αμοιβή του κεφαλαίου σε ύψος δχι μεγαλύτερο από τον καθιερωμένο τόκο.

Παρά το γεγονός ότι ο συνεταιρισμός αποτελεί ένωση προσώπων και όχι ένωση κεφαλαίων, κάθε συνεταιρισμός έχει ανάγκη από ορισμένα κεφάλαια για την ανάπτυξη των διαφόρων οικονομικών του δραστηριοτήτων.

Η εξασφάλιση των απαιτουμένων εγκαταστάσεων, μηχανημάτων ή άλλου μόνιμου υλικού, απαραίτητου για τις δραστηριότητές του, καθώς επίσης και η εξασφάλιση ορισμένων χρημάτων που απαιτούνται για τη διενέργεια διαφόρων συναλλαγών ή για τις λειτουρικές δαπάνες του συνεταιρισμού, τον αναγκάζουν να έχει οπωσδήποτε στη διάθεσή του ορισμένα κεφάλαια. Τα κεφάλαια αυτά σχηματίζονται ή από εισφορές των μελών του ή από πλεονάσματα κάθε οικονομικής χρήσεως που με απόφαση των μελών του, ή σύμφωνα με το καταστατικό, προστίθενται στο αποθεματικό.

Δεδομένου ότι ο συνεταιρισμός δεν αποτελεί κερδοσκοπική επιχείρηση, δεν μπορεί να αναμένεται αμοιβή του κεφαλαίου με βάση τα καθαρά κάθε χρόνο πλεο-

νάσματα του συνεταιρισμού, γιατί τότε θα είχαμε μια καθαρά οικονομική επιχείρηση.

Τα μέλη του συνεταιρισμού ενώνουν τις δυνατότητές τους για την αντιμετώπιση οικονομικής φύσεως προβλημάτων και όχι για κερδοσκοπικούς καθαρά σκοπούς. Διαθέτουν λοιπόν τα ποσά αυτά για να του εξασφαλίσουν τη δυνατότητα να παρέχει τις υπηρεσίες του και όχι να τα εμπορεύεται για λογαριασμό τους. Έτσι, δεν πρέπει ούτε είναι δυνατό να έχουν απαίτηση να αμείβονται για τα κεφάλαια που έχουν διαθέσει στο συνεταιρισμό και μάλιστα με βάση τα κέρδη ή τα καθαρά πλεονάσματα που δημιουργούνται από τις δραστηριότητές του. Επειδή όμως ένας που διαθέτει κεφάλαια στο συνεταιρισμό, και διευκολύνει έτσι τις δραστηριότητές του, είναι δίκαιο και λογικό να αμείβεται κατά κάποιο τρόπο γι' αυτή την προσφορά του, η αμοιβή του αυτή εξασφαλίζεται με τη διανομή των πλεονασμάτων, όταν αυτό αποφασίζεται από το συνεταιρισμό, ανάλογα με τη συμβολή του κάθε μέλους στις δραστηριότητές του και το σχηματισμό από αυτές των πλεονασμάτων. Είναι επομένως δυνατή η κάποια αμοιβή του κεφαλαίου στο συνεταιρισμό, αλλά κάτω από τους ακόλουθους περιορισμούς:

- Η αμοιβή δεν είναι καθιερωμένο να δίνεται κάθε χρόνο και σε μια ορισμένη, την ίδια πάντοτε βάση ή στο ίδιο ποσοστό.
- Το αν και πότε θα χορηγηθεί η αμοιβή αποφασίζεται από τη διοίκηση του συνεταιρισμού και φυσικά μόνο όταν υπάρχουν αξιόλογα πλεονάσματα.
- Η αμοιβή δεν χορηγείται ως αμοιβή του κεφαλαίου αλλά ως διανομή πλεονασμάτων που πέτυχε ο συνεταιρισμός.
- Η αμοιβή δεν είναι μόνο ανάλογη με το κεφάλαιο που κάθε συνεταίρος έχει καταθέσει στο συνεταιρισμό, αλλά και με την όλη συμμετοχή του συνεταίρου στις δραστηριότητές του, καθώς επίσης και με τη συμμετοχή του στη δημιουργία των σχετικών πλεονασμάτων.
- Η αμοιβή είναι πάντοτε μικρότερη, ή τουλάχιστον, δεν μπορεί ποτέ να υπερβαίνει τον καθιερωμένο νόμιμο τόκο.

5) Το αλληλέγγυο της ευθύνης των συνεταίρων.

Τα μέλη του συνεταιρισμού υποχρεούνται να στηρίζουν την εκπλήρωση των υποχρεώσεων του συνεταιρισμού όταν αυτός αδυνατεί να καλύψει τις υποχρεώσεις τους αυτές. Το ύψος της ευθύνης τους αυτής καθορίζεται από το καταστατικό του συνεταιρισμού και είναι δυνατό να ισχύουν δυο περιπτώσεις:

- Να είναι απεριόριστη η ευθύνη τους. Να επεκτείνεται δηλαδή αυτή πέρα από την αξία της μερίδας τους στο συνεταιρισμό, χωρίς περιορισμό, στο σύνολο των περιουσιακών τους στοιχείων. Στην περίπτωση αυτή έχουμε τους συνεταιρισμούς απεριόριστης ευθύνης.
- Να ευθύνονται τα μέλη μέχρι κάποιο ορισμένο ποσό που καθορίζεται ακριβώς από το καταστατικό του συνεταιρισμού και είναι περιορισμένο. Το ποσό αυτό μπορεί να είναι ίσο με την αξία της ή των μερίδων του συνεταίρου ή και να είναι μεγαλύτερο (συνεταιρισμοί περιορισμένης ευθύνης).

Η τάση σήμερα είναι να ακολουθείται η δεύτερη περίπτωση, δηλαδή της περιορισμένης ευθύνης, και ιδιαίτερα της ευθύνης μέχρι του ποσού των μερίδων των συνεταίρων, με παράλληλη βέβαια αύξηση της μερίδας του συνεταιρι-

σμού. Δεδομένου ότι γενικότερα και στο χώρο της ιδιωτικής οικονομίας παρατηρείται η τάση να συγκροτούνται εταιρίες περιορισμένης ευθύνης, είναι σκόπιμο η γραμμή αυτή να ακολουθείται και στο χώρο των συνεταιρισμών.

Με βάση το αλληλέγγυο της ευθύνης, κάθε συνεταίρος δεν ευθύνεται για τις υποχρεώσεις του συνεταιρισμού έναντι τρίτων μόνο για το ποσό των υποχρεώσεων που αναλογεί στον ίδιο, αλλά αλληλέγγυα για τις υποχρεώσεις του συνόλου των μελών. Φυσικά το ύψος της αλληλέγγυας ευθύνης των μελών καθορίζεται από το καταστατικό.

Η αλληλέγγυα ευθύνη εκφράζει ακριβώς το αληθινό πνεύμα του συνεταιρισμού, της αλληλοβιόθειας και της αλληλοενισχύσεως που πρέπει να συνδέει τα μέλη μεταξύ τους, μέσα στα πλαίσια του συνεταιρισμού.

6) Πολιτική, θρησκευτική και κοινωνική ουδετερότητα του συνεταιρισμού.

Τα μέλη κάθε συνεταιρισμού ως ελεύθεροι και υπεύθυνοι πολίτες είναι επόμενο να έχουν τις πολιτικές και τις θρησκευτικές τους πεποιθήσεις. Είναι φυσικό ακόμα σε ορισμένους συνεταιρισμούς, όπως είναι οι καταναλωτικοί, οι συνεταίροι να ανήκουν σε διαφορετικές κοινωνικές τάξεις. Ως μέλη όμως του συνεταιρισμού οφείλουν να αφήνουν έξω από αυτόν τις πεποιθήσεις τους αυτές, αφού ο συνεταιρισμός αποτελεί μια ένωση προσώπων με οικονομικούς βασικά σκοπούς και επιδιώξεις, η οποία είναι εντελώς ανεξάρτητη από κάθε πολιτική ή θρησκευτική ιδεολογία. Η παράλειψη εφαρμογής αυτής της αρχής θα μπορούσε να προκαλέσει πολιτικές ή θρησκευτικές διαμάχες και τέτοιες διαφορές που θα διασπούσαν την ενάτητη του συνεταιρισμού και θα κατάστρεφαν το πνεύμα αρμονικής συνεργασίας των μελών του. Η τυχόν επικράτηση τότε ορισμένης πολιτικής ή θρησκευτικής παρατάξεως και η χρησιμοποίηση του συνεταιρισμού για την υποστήριξη των δικών της θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων και ιδεών, θα οδηγούσε στον πλήρη αποπροσανατολισμό του και στη μετατροπή του σε πολιτική ή θρησκευτική καθαρά οργάνωση και, φυσικά, στην ουσιαστική διάλυσή του ως συνεταιρισμού.

Αντίθετα, η απόλυτη ουδετερότητά του πάνω σε τέτοια θέματα δίνει τη δυνατότητα στα μέλη του, αν και αυτά ανήκουν σε διάφορες πολιτικές ή θρησκευτικές παρατάξεις ή σε διάφορες κοινωνικές τάξεις, να συνεργάζονται μεταξύ τους, να γνωρίζονται και να συνδέονται βαθύτερα και να αμβλύνουν έτσι τις τυχόν αντιθέσεις τους, πράγμα που θα είναι ιδιαίτερα ευεργετικό για ολόκληρο το κοινωνικό σύνολο.

7) Ανάπτυξη της συνεταιριστικής εκπαίδευσης.

Δεδομένου ότι η ανάπτυξη του συνεταιρισμού στηρίζεται στην ελεύθερη βούληση των ατόμων, όσο περισσότερο τα άτομα που θα αποτελέσουν μέλη του συνεταιρισμού εκπαιδεύονται πάνω στις αρχές του καθώς και στις αφέλειες που μπορούν να αποκομίσουν από αυτόν, τόσο πιο εύκολη θα είναι η οργάνωση των συνεταιρισμών και η ευρύτερη ανάπτυξη της συνεταιριστικής ιδέας. Οι πρωτοπόροι του Ροτσνταΐλ, στις πρώτες ήδη προσπάθειές τους είχαν τάξει και τή διάθεση ορισμένων ποσών από τα πλεονάσματα του συνεταιρισμού για την κατάλληλη εκπαίδευση των μελών του.

Η ανάγκη αυτή είναι ακόμα μεγαλύτερη σε χώρες όπου το γενικό μορφωτικό

επίπεδο των τάξεων στις οποίες επιδιώκεται η ανάπτυξη του συνεταιρισμού είναι ιδιαίτερα χαμηλό. Το γεγονός εξάλλου ότι οι συνεταιρισμοί επιδιώκουν την ένωση ατόμων που ανήκουν σε αδύνατες οικονομικά τάξεις, καθιστά πιο έντονη την ανάγκη αυτή όπατί συνήθως το μορφωτικό επίπεδο των τάξεων αυτών είναι χαμηλό.

Πέρα από αυτό και ανεξάρτητα από το γενικό μορφωτικό επίπεδο των ατόμων ενός κοινωνικού συνόλου, η ιδέα του συνεταιρισμού είναι ανάγκη να διαδοθεί και να γίνει ιδιαίτερα κατανοητή από το ευρύτερο κοινό. Όσο περισσότερο τα άτομα μιας κοινωνικής ομάδας ενημερώνονται πάνω σε όλα τα θέματα που αφορούν το συνεταιρισμό, τόσο περισσότερο συντελούν και στην ευρύτερη ανάπτυξή του. Άλλα και τα ίδια τα μέλη του συνεταιρισμού για να διαδραματίζουν καλύτερα και αποτελεσματικότερα το ρόλο τους ως συνεταίρων, έχουν ανάγκη από κατάλληλη εκπαίδευση.

Έτσι τρεις είναι βασικά οι επιδιώξεις της εκπαίδευσεως πάνω στα θέματα των συνεταιρισμών:

- Η μία αφορά την εκπαίδευση των ατόμων που αποτελούν ήδη μέλη συνεταιρισμών, ώστε αυτά να ενημερωθούν πάνω στις αρχές λειτουργίας των συνεταιρισμών για να μπορούν έτσι να συμβάλουν δημιουργικά στην καλύτερη εκπλήρωση της αποστολής τους.
- Η δεύτερη αφορά την εκπαίδευση των συνεταιριστικών στελεχών, δηλαδή των ατόμων που παίρνουν υπεύθυνες θέσεις στο συνεταιρισμό και έχουν έτσι αυξημένες ευθύνες.
- Η τρίτη αφορά στην εκπαίδευση και την ενημέρωση του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου πάνω στα θέματα των συνεταιρισμών.

Όσο περισσότερο οι συνεταιρισμοί ενδιαφέρονται για την ικανοποίηση των επιδιώξεων αυτών στο χώρο της συνεταιριστικής εκπαίδευσεως τόσο περισσότερες δυνατότητες θα εξασφαλίζονται για την ανάπτυξη του συνεταιρισμών αλλά και για την καλύτερη οργάνωση και αποδοτικότερη λειτουργία των συνεταιριστικών οργανώσεων.

8.5 Σύγκριση με άλλους θεσμούς.

Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα και οι βασικές αρχές του συνεταιρισμού που μας απησχόλησαν παραπάνω, μας βοηθούν να συγκρίνομε εύκολα το συνεταιρισμό με άλλους παρόμοιους ή παραπλήσιους θεσμούς.

Είναι γνωστό ότι οι βάσεις του συνεταιρισμού είναι κυρίως οικονομικές, αλλά παράλληλα και κοινωνικές. Έτσι, η σύγκρισή του ως θεσμού θα πρέπει να γίνει με θεσμούς που έχουν τις ίδιες ή παρόμοιες βάσεις και επιδιώξεις.

Στον οικονομικό τομέα τέτοιοι θεσμοί μπορεί να θεωρηθούν:

- Η ιδιωτική επιχείρηση.
- Η επιχείρηση με εταιρική μορφή.
- Οι κρατικοί οικονομικοί οργανισμοί.

Στον κοινωνικό τομέα παρόμοιοι με το συνεταιρισμό θεσμοί μπορεί να θεωρηθούν:

- Οι συνδικαλιστικοί ή επαγγελματικοί σύλλογοι;
- Τα κοινωνικά ή εκπολιτιστικά σωματεία.

Σύγκριση με οικονομικής φύσεως θεσμούς.

Στον οικονομικό τομέα, θεσμοί με καθαρά οικονομικές επιδιώξεις είναι:

- Η ιδιωτική επιχείρηση.
- Η εταιρική επιχείρηση. Εδώ διακρίνομε τρία ξεχωριστά είδη επιχειρήσεων: την ομόρρυθμη εταιρία, την ετερόρυθμη εταιρία και την ανώνυμη εταιρία.
- Οι κρατικές επιχειρήσεις. Σ' αυτές περιλαμβάνονται οι κρατικές οικονομικές επιχειρήσεις, είτε αυτές είναι καθαρά οικονομικές μονάδες στις οποίες το κράτος είναι ο κύριος μέτοχος, είτε είναι οργανισμοί κοινής, όπως λέγεται, αφέλειας, που παράλληλα με τους οικονομικούς τους στόχους επιδιώκουν και την εξυπηρέτηση του κοινού σε ορισμένους εξειδικευμένους τομείς. (ΔΕΗ, ΟΤΕ, ΟΣΕ κλπ).

Με τους οργανισμούς αυτούς δεν είναι δυνατή η σύγκριση του συνεταιρισμού, γιατί αυτοί δεν αποτελούν εκδήλωση ιδιωτικής πρωτοβουλίας αλλά μορφές της εκδηλώσεως του ενδιαφέροντος της Πολιτείας για την επίλυση ζωτικής φύσεως προβλημάτων που ενδιαφέρουν το σύνολο του κοινού.

Δεδομένου ότι ο συνεταιρισμός είναι μορφή καθαρά ιδιωτικής προσπάθειας, θα τον συγκρίνομε αντίστοιχα με τους οικονομικούς θεσμούς που αποτελούν το αποτέλεσμα ή την εκδήλωση καθαρά ιδιωτικής πρωτοβουλίας.

Σύγκριση με την ιδιωτική επιχείρηση.

Θα μπορούσε να αμφισβητήσει κανένας τη σκοπιμότητα συγκρίσεως του συνεταιρισμού με την ατομική ιδιωτική επιχείρηση, δεδομένου ότι ανάμεσά τους υπάρχει μια βασική διαφορά. Η πρώτη αφορά τις οικονομικές δραστηριότητες ενός μονάχα ατόμου, ενώ ο συνεταιρισμός αποτελεί κοινή προσπάθεια πολύ μεγάλου αριθμού ατόμων, δηλαδή του συνόλου των μελών του. Η σύγκριση όμως ανάμεσα στο συνεταιρισμό και την ιδιωτική γεωργική επιχείρηση μας δείχνει τα θετικά στοιχεία της συνεταιριστικής προσπάθειας.

Έτσι στην ατομική γεωργική επιχείρηση:

- Μόνος μέτοχος, οργανωτής, διευθυντής αλλά και στέλεχός της είναι ο ιδιοκτήτης παραγωγός.
- Ο επιχειρηματίας αντιμετωπίζει μόνος του όλα τα προβλήματα της οικονομικής του δραστηριότητας (προμήθεια προϊόντων ή πρώτων υλών, προμήθεια εφοδίων, μηχανημάτων, εργαλείων ή άλλου εξοπλισμού, απαιτούμενες ενέργειες για τη διάθεση των προϊόντων του).
- Ο επιχειρηματίας μετέχει στην επιχείρησή του με όλα τα περιουσιακά του στοιχεία, με την καταβολή από αυτόν όλων των απαιτουμένων κεφαλαίων και με την κάλυψη από τον ίδιο όλων των απαιτουμένων παραγωγικών δαπανών.
- Ο ιδιώτης επιχειρηματίας υφίσταται μόνος του όλες τις πιθανές ζημιές από την επιχείρησή του, αλλά και μόνος του απολαμβάνει όλα τα πιθανά κέρδη.
- Είναι ελεύθερος, χωρίς καμιά δέσμευση, να αποφασίζει για την επέκταση, τον περιορισμό ή την τροποποίηση των επιχειρησιακών του επιδιώξεων.
- Ως απομονωμένη οικονομική μονάδα η επιχείρηση είναι εκτεθειμένη στον ανταγωνισμό άλλων ατομικών ιδιωτικών επιχειρήσεων παρόμοιας μορφής.

Ο συνεταιρισμός αντίστοιχα:

- Αποτελεί συνένωση πολλών ατομικών προσπαθειών, δηλαδή των προσπα-

- θειών των μελών του, που είναι ανάλογες με το βασικό αντικείμενό του.
- Διευθύνεται με συλλογικό τρόπο, σύμφωνα με τα όσα προβλέπει σχετικά το καταστατικό του.
 - Χωρίς να υποκαθιστά την ατομική πρωτοβουλία των μελών του στις παραγωγικές ή άλλες οικονομικές προσπάθειές τους, επιδιώκει να τα βοηθήσει στην οικονομικότερη αντιμετώπιση των οικονομικών προβλημάτων των επιχειρήσεών τους, όπως π.χ. στην προμήθεια παραγωγικών μέσων, μηχανημάτων, εφοδίων κλπ. την καλλιέργεια, τη συγκομιδή και τη διάθεση των προϊόντων τους.
 - Συντελεί στη μείωση του κόστους παραγωγής των προϊόντων των μελών του και καθιστά τα προϊόντα αυτά περισσότερο ανταγωνιστικά προς παρόμοια προϊόντα άλλων παραγωγικών μονάδων.
 - Διευκολύνει τα μέλη του στην προμήθεια των απαραίτητων για τις καταναλωτικές τους ανάγκες αγαθών, τόσο σε εξασφαλισμένη ποιότητα όσο και σε χαμηλές τιμές, καθιστώντας έτσι οικονομικότερη την κάλυψη αυτών των αναγκών.
 - Αφού το κάθε μέλος μετέχει στις ευθύνες του συνεταιρισμού ανάλογα με το ύψος της ή των μερίδων του, οι οικονομικής φύσεως ζημιές αντιμετωπίζονται από κοινού, από το σύνολο των μελών.
 - Κάθε μέλος αισθάνεται σιγουριά, αφού είναι ενωμένο με τα άλλα μέλη του συνεταιρισμού στις οικονομικές δραστηριότητές του.
 - Κάθε μέλος δεν είναι αμέτοχο στην οργάνωση, τη λειτουργία και τη διοίκηση του συνεταιρισμού, αφού με την ψήφο του μπορεί να επηρεάζει τις αποφάσεις που πάντοτε λαμβάνονται κατά τρόπο απόλυτα δημοκρατικό.

Σύγκριση με την εταιρική επιχείρηση.

Όπως είναι γνωστό, οι εταιρικές επιχειρήσεις αποτελούν βασικά συνένωση κεφαλαιουχικών αγαθών για την από κοινού άσκηση μιας συγκεκριμένης επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Όλα τα μέλη κάθε εταιρίας συμμετέχουν στο σχηματισμό του παραγωγικού κεφαλαίου της και ευθύνονται για τις οικονομικές δραστηριότητές της ή απολαμβάνουν τα κέρδη που αυτή εξασφαλίζει, σύμφωνα με την οικονομική τους συμμετοχή στο κεφάλαιό της και με τα όσα προβλέπει το καταστατικό της.

Στην ομόρρυθμη εταιρία, οι εταίροι ευθύνονται απεριόριστα και στο σύνολο των περιουσιακών τους στοιχείων (στο ολόκληρο) για τις υποχρεώσεις και τις ευθύνες της εταιρίας.

Στη ετερόρυθμη εταιρία, οι ομόρρυθμοι εταίροι ευθύνονται στο σύνολο των περιουσιακών τους στοιχείων (στο ολόκληρο), ενώ οι ετερόρυθμοι μόνο στο ύψος της οικονομικής τους συμμετοχής σ' αυτήν ή στο ύψος που καθορίζει το καταστατικό της.

Στην ανώνυμη εταιρία, κάθε εταίρος ευθύνεται για τις ζημίες ή τις υποχρεώσεις της εταιρίας, αλλά και απολαμβάνει τα κέρδη της σε ποσοστό ανάλογο με το ύψος που φθάνουν οι μετοχές της εταιρίας που έχει στην κυριότητά του.

Συγκρίνοντας το συνεταιρισμό με την εταιρική επιχείρηση, σε οποιαδήποτε από τις πιο πάνω μορφές της, παρατηρούμε τα ακόλουθα ως προς τα άντιστοιχα χαρακτηριστικά τους στοιχεία:

Εταιρία**Συνεταιρισμός****Μορφή**

Οι εταιρίες αποτελούν ένωση κεφαλαίων.

Σκοπός

Επίτευξη κέρδους με την παραγωγή ή την αγορά και την πώληση προϊόντων ή την παροχή υπηρεσιών.

Ο συνεταιρισμός αποτελεί ένωση προσώπων.

Πελάτες

Το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο.

Τα μέλη του συνεταιρισμού και σε ορισμένες περιπτώσεις άτομα του κοινωνικού συνόλου που δεν είναι μέλη του.

Ίδρυση

Ιδρύεται από δύο ή περισσότερα άτομα που γίνονται μέτοχοι της εταιρίας.

Ιδρύεται από ιδρυτικά μέλη που ο ελάχιστος αριθμός τους ορίζεται από τη σχετική νομοθεσία.

Οργάνωση και λειτουργία

Οργανώνεται και λειτουργεί σύμφωνα με σχετική νομοθεσία που διέπει τα των εταιριών.

Οργανώνεται και λειτουργεί σύμφωνα με τη σχετική νομοθεσία και το καταστατικό του συνεταιρισμού.

Απόκτηση της ιδιότητας του μέλους ή του εταίρου

Αγοράζοντας μετοχές της εταιρίας. Οι μετοχές είναι απρόσωπες και μεταβιβάσιμες από πρόσωπο σε πρόσωπο.

Εγγράφεται ως μέλος αν συγκεντρώνει τις απαιτούμενες προϋποθέσεις και καταβάλλει το ποσό της μερίδας του συνεταίρου. Οι συνεταιριστικές μερίδες δεν μεταβιβάζονται. Τις έχουν μόνο τα μέλη του συνεταιρισμού.

Τρόπος διοικήσεως

Γενική συνέλευση και διοικητικό συμβούλιο. Οι ψήφοι στη γενική συνέλευση των μετόχων που διαθέτει κάθε μέτοχος είναι ανάλογοι με τον αριθμό των μετοχών του.

Γενική συνέλευση των συνεταίρων και διοικητικό συμβούλιο. Συνήθως κάθε συνεταίρος διαθέτει μία ψήφο. Σε ειδικές περιπτώσεις οι ψήφοι είναι ανάλογοι με τις μερίδες των συνεταίρων ή με το ύψος των συναλλαγών του κάθε συνεταίρου με το συνεταιρισμό μέχρι ένα ορισμένο όριο.

Εξασφάλιση κεφαλαίων

Με την αγορά μετοχών από άτομα που επενδύουν κεφάλαια στην εταιρία ή από το κοινό.

Από κέρδη που με απόφαση της γενικής συνελεύσεως των μετόχων επενδύονται στην εταιρία.

Από τα μέλη με τις μερίδες τους ως συνεταίρων.

Από τη διάθεση πλεονασμάτων από τις δραστηριότητες του συνεταιρισμού για την αύξηση του κεφαλαίου (αποθεματικού).

Κατανομή κερδών

Κατανέμονται στους μετόχους με βάση τον αριθμό των μετοχών. Η γενική συνέλευση των μετόχων αποφασίζει στο τέλος κάθε χρήσεως ποιό ποσό θα διανεμηθεί στους μετόχους.

Στα μέλη του συνεταιρισμού ανάλογα με το ύψος των συναλλαγών τους με αυτόν ή ανάλογα με τον αριθμό των μερίδων τους ή ισόποσα στα μέλη όταν δεν προβλέπεται κατοχή περισσοτέρων από μία συνεταιριστικών μερίδων. Η γενική συνέλευση αποφασίζει αν και ποια ποσά θα διανεμηθούν ως κέρδος (πλεόνασμα).

Ποσοστό ευθύνης

Ανάλογα με τη μορφή της εταιρίας και με το ποσοστό συμμετοχής. Στις ανώνυμες εταιρίες, ανάλογα με τη συνολική αξία των μετοχών.

Όπως καθορίζεται από το καταστατικό και αλληλέγγυα για το σύνολο των μελών.

Σύγκριση με άλλους μη οικονομικής φύσεως θεσμούς.

Όπως αναφέρθηκε ήδη, τέτοιοι μη οικονομικής φύσεως θεσμοί θεωρούνται οι συνδικαλιστικοί ή επαγγελματικοί σύλλογοι και τα κοινωνικά ή εκπολιτιστικά σωματεία.

Σύγκριση με συνδικαλιστικούς ή επαγγελματικούς συλλόγους.

Η βασική διαφορά ανάμεσα στο θεσμό του συνεταιρισμού και στους συνδικαλιστικούς ή επαγγελματικούς συλλόγους είναι ο επιδιωκόμενος σκοπός. Οι συνδικαλιστικοί σύλλογοι επιδιώκουν την επίλυση και την αντιμετώπιση των καθαρά επαγγελματικής φύσεως προβλημάτων των μελών τους και δεν έχουν καμιά άλλη οικονομικής φύσεως δραστηριότητα ή επιδίωξη. Στα πλαίσια αυτών των συλλόγων, τα άτομα που ασκούν το ίδιο επαγγελματικό ενώνουν τις προσπάθειές τους για να πετύχουν την καλύτερη δυνατή επίλυση των επαγγελματικών τους αιτημάτων. Κατά τα άλλα δεν διαφέρουν ουσιαστικά από το συνεταιρισμό. Δεν υπάρχει βέβαια σ' αυτούς η συνεταιριστική μερίδα, υπάρχει όμως η ετήσια συνδρομή των μελών, που αποβλέπει στην κάλυψη των δαπανών λειτουργίας του συλλόγου. Στα θέματα οργανώσεως και διοικήσεις τους οι σύλλογοι αυτοί μοιάζουν σχεδόν απόλυτα με τους συνεταιρισμούς. Είναι και εδώ ελεύθερη και εκούσια η εγγραφή μελών και είναι μεταβλητός ο αριθμός τους. Οι σύλλογοι έχουν επίσης τα ίδια όργανα διοικήσεως όπως και οι

συνεταιρισμοί και διοικούνται και αυτοί κατά τρόπο δημοκρατικό με εφαρμογή της αρχής ένα πρόσωπο - μία ψήφος. Τα όργανα διοικήσεώς τους, όπως και των συνεταιρισμών είναι βασικά η γενική συνέλευση και το διοικητικό συμβούλιο.

Σύγκριση με κοινωνικά ή εκπολιτιστικά σωματεία.

Όσα αναφέρθηκαν πιο πάνω ως προς τη σύγκριση του συνεταιρισμού με τους συνδικαλιστικούς συλλόγους ισχύουν και προκειμένου για τη σύγκρισή του με τα κοινωνικά και εκπολιτιστικά σωματεία. Η βασική διαφορά μεταξύ τους είναι και εδώ ο επιδιωκόμενος σκοπός.

Τα σωματεία, ανάλογα με τη μορφή τους, επιδιώκουν διάφορους κοινωνικούς, μυρφωτικούς ή εκπολιτιστικούς σκοπούς χωρίς να έχουν καμιά άλλη οικονομικής φύσεως επιδίωξη. Τα μέλη τους ενώνουν τις προσπάθειές τους και τα κοινά τους ενδιαφέροντα για την επίτευξη των σκοπών που καθορίζονται από το καταστατικό κάθε σωματείου. Κατά τα άλλα αποτελούν και αυτά ένωση προσώπων με ελεύθερη και εκούσια την εγγραφή και διαγραφή, έχουν μεταβαλλόμενο αριθμό μελών και διοικούνται από γενική συνέλευση και διοικητικό συμβούλιο. Αντί της συνεταιριστικής μερίδας των συνεταιρισμών, στα σωματεία, όπως και στους συλλόγους, κυθιερώνεται δικαίωμα εγγραφής και ετήσια συνδρομή για την κάλυψη των λειτουργικών τους δαπανών. Διέπονται και αυτά από τις διατάξεις του καταστατικού τους, το οποίο ρυθμίζει τους τρόπους λειτουργίας και επιτεύξεως των σκοπών τους και διοικούνται κατά τρόπο δημοκρατικό, όπως και οι συνεταιρισμοί.

8.6 Ο συνεταιρισμός από οικονομική άποψη.

Όπως αναφέρθηκε ήδη παραπάνω, το βασικό αντικείμενο του συνεταιρισμού είναι καθαρά οικονομικό. Τα άτομα που συμμετέχουν στο συνεταιρισμό επιδιώκουν την επίλυση οικονομικής φύσεως προβλημάτων. Ενώνουν σ' αυτόν τις πρωστικές δυνάμεις και προσπάθειές τους για την επίλυση οικονομικών κυρίως προβλημάτων, είτε αυτά ανάγονται στο χώρο της παραγωγής, είτε στο χώρο της καταναλώσεως των διαφόρων προϊόντων, είτε στο χώρο της διαθέσεώς τους στην αγορά.

Όλα αυτά δείχνουν τη στενή συνάφεια ανάμεσα στο συνεταιρισμό και στην οικονομία.

Για να έχομε όμως μια ευρύτερη θεώρηση του συνεταιρισμού από οικονομική άποψη, είναι απαραίτητο να εμβαθύνομε στην εξέταση των σχέσεών του με την οικονομία και της όλης συμβολής του στην ανάπτυξή της.

Ο συνεταιρισμός, ως ένωση προσώπων για την αντιμετώπιση και επίλυση οικονομικής φύσεως προβλημάτων, επηρεάζει την οικονομία των μελών του στην έκταση και το μέγεθος της συμμετοχής του στις οικονομικές δραστηριότητές τους. Η οικονομία όμως των μελών κάθε συνεταιρισμού αποτελεί τμήμα της όλης οικονομίας μιας χώρας. Είναι λοιπόν επόμενο ο συνεταιρισμός, πέρα από την οικονομία των μελών του, να επηρεάζει σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό και την οικονομία της χώρας. Έτσι, εξετάζοντας το συνεταιρισμό από οικονομική άποψη, θα πρέπει να δούμε και την όλη επίδρασή του στην οικονομία των μελών του καθώς και στην όλη γενικότερα οικονομία.

Ο συνεταιρισμός σε σχέση με την οικονομία των μελών του.

Ο συνεταιρισμός επηρεάζει θετικά και σε ιδιαίτερα σημαντικό βαθμό την οικονομία των μελών του στους ακόλουθους τομείς:

1) Η προμήθεια μέσων και υλικών παραγωγής.

Σε κάθε παραγωγική διαδικασία απαιτούνται ορισμένα υλικά και μέσα παραγωγής. Η προμήθειά τους από κάθε μεμονωμένο παραγωγό επιβαρύνει την παραγωγή και με τις υψηλότερες τιμές αγοράς τους και με τις οπωσδήποτε υψηλότερες δαπάνες μεταφοράς τους, αλλά και με ιδιαίτερη απασχόληση του παραγωγού. Αντίθετα, η προμήθειά τους μέσω του συνεταιρισμού, καθιστά σημαντικά μικρότερη την οικονομική επιβάρυνση για τον παραγωγό. Η προμήθεια μεγάλων ποσοτήτων από ένα οποιοδήποτε υλικό εξασφαλίζει πάντοτε χαμηλότερες τιμές αγοράς. Η μεταφορά επίσης, καθώς και η διακίνηση μεγάλων ποσοτήτων ενός υλικού μειώνει σημαντικά τις σχετικές δαπάνες κατά μονάδα προϊόντος. Οι οργανωμένες εξάλλου υπηρεσίες του συνεταιρισμού εξασφαλίζουν την προμήθεια καλής ποιότητας των σχετικών μέσων και υλικών. Έτσι ο παραγωγός, μέσω του συνεταιρισμού, προμηθεύεται όλα τα απαιτούμενα στην εκμετάλλευσή του υλικά και μέσα παραγωγής έγκαιρα και στις ποσότητες πάντα που χρειάζεται, σε ιδιαίτερα συμφέρουσες τιμές και στην κατάλληλη ποιότητα, με αποτέλεσμα τη σημαντική μείωση του κόστους των παραγομένων προϊόντων. Η προμήθεια π.χ. μέσω του συνεταιρισμού εκλεκτής ποιότητας σπόρων, λιπασμάτων, φυτοφαρμάκων ή άλλων σχετικών υλικών από μια γεωργική εκμετάλλευση, είναι επόμενο να επιδρά οπωσδήποτε σημαντικά στην επίτευξη υψηλότερου καθαρού κέρδους για τον επιχειρηματία παραγωγό - μέλος του συνεταιρισμού.

2) Η προμήθεια και η από κοινού χρήση διαφόρων μηχανημάτων.

Η προμήθεια μηχανημάτων απαραιτήτων στην παραγωγική διαδικασία διαφόρων παραγωγικών μονάδων συμφέρει ιδιαίτερα, όταν πραγματοποιείται όχι από μεμονωμένους παραγωγούς, αλλά από το συνεταιρισμό για λογαριασμό όλων των ενδιαφερομένων μελών του. Επιτυγχάνεται και εδώ χαμηλότερη τιμή αγοράς και υπάρχει βεβαιότητα για την καλή ποιότητα των μηχανημάτων.

Πέρα όμως από την προμήθεια μηχανημάτων από κάθε παραγωγό, ο συνεταιρισμός εξασφαλίζει στα μέλη του και τη δυνατότητα από κοινού χρησιμοποιήσεως μηχανημάτων, των οποίων δε θα ήταν δυνατή ούτε συμφέρουσα η προμήθεια από μεμονωμένους παραγωγούς, από την άποψη του μεγέθους, του κόστους αγοράς και της αποδόσεώς τους. Σε περιπτώσεις όπως αυτή, η από κοινού προμήθεια ενός τέτοιου μηχανήματος από ομάδα παραγωγών - μελών του συνεταιρισμού ή η προμήθειά του από το συνεταιρισμό για την εξυπηρέτηση των μελών του, εξασφαλίζει την κάλυψη των σχετικών αναγκών των παραγωγών με ιδιαίτερα συμφέρουσες προϋποθέσεις. Έτσι εξασφαλίζεται η εκτέλεση των σχετικών παραγωγικών εργασιών με χαμηλό κόστος και με τα καταλληλότερα και πιο σύγχρονα μηχανήματα.

3) Η από κοινού εκτέλεση παραγωγικών εργασιών.

Οι παραγωγικοί λεγόμενοι συνεταιρισμοί αναλαμβάνουν για λογαριασμό των συνεταίρων την εκτέλεση ορισμένων ή και όλων των παραγωγικών εργασιών δια-

φόρων παραγωγικών κλάδων, με αποτέλεσμα τη μείωση του κόστους εκτελέσεως των εργασιών και φυσικά την αύξηση του καθαρού κέρδους για τους παραγωγούς.

Η συνένωση των παραγωγικών μέσων και της παραγωγικής εργασίας των μελών του συνεταιρισμού (π.χ. ομαδικές καλλιέργειες στο χώρο της γεωργικής παραγωγής), εξασφαλίζει τη δημιουργία μεγάλων παραγωγικών μονάδων, που με το μέγεθος και την όλη οργάνωσή τους συντελούν σημαντικά στην αύξηση της παραγωγικότητας των χρησιμοποιουμένων παραγωγικών συντελεστών, στη βελτίωση της ποιότητας και στη μείωση του κόστους των παραγομένων προϊόντων που καταλήγουν τελικά σε υψηλότερο καθαρό κέρδος για τον παραγωγό.

4) Η από κοινού επεξεργασία και διάθεση των προϊόντων.

Συχνά οι συνεταιρισμοί αναλαμβάνουν την επεξεργασία διαφόρων προϊόντων και τη διάθεσή τους στην κατανάλωση για λογαριασμό των συνεταίρων. Και η δραστηριότητα αυτή των συνεταιρισμών έχει ιδιαίτερη οικονομική σημασία για τους συνεταίρους, δεδομένου ότι αυτή εξασφαλίζει όχι απλώς την κατάλληλη και έγκαιρη επεξεργασία των προϊόντων, αλλά και το ότι η επεξεργασία αυτή έχει οπωσδήποτε μικρότερο κόστος από όσο θα είχε αν γινόταν είτε από μεμονωμένους παραγωγούς, είτε από σχετικές ιδιωτικές επιχειρήσεις.

Η διάθεση εξάλλου των προϊόντων από το συνεταιρισμό εξασφαλίζει όχι μονάχα τη διάθεση του συνόλου της παραγωγής, αλλά και την επίτευξη καλυτέρων τιμών από όσο στην περίπτωση της διαθέσεως των προϊόντων από τους μεμονωμένους παραγωγούς μέσω των μεσαζόντων χονδρεμπόρων.

5) Ο εφοδιασμός των συνεταίρων με τα απαραίτητα καταναλωτικά αγαθά.

Οι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί εξασφαλίζουν τον εφοδιασμό των μελών τους με όλα τα απαραίτητα για τις καθημερινές τους ανάγκες καταναλωτικά αγαθά, σε εγγυημένη ποιότητα και συχνά σε χαμηλότερες τιμές απ' ότι στο ελεύθερο εμπόριο. Έτσι, οι συνεταίροι έχουν τη δυνατότητα να καλύπτουν τις ανάγκες τους σε καταναλωτικά αγαθά διαθέτοντας σχετικά μικρότερα ποσά, πράγμα που ευνοεί την οικονομία τους.

Πέρα από τις πιο πάνω περιπτώσεις συμβολής των συνεταιρισμών, στην οικονομία των μελών τους, τα κέρδη επίσης που δημιουργούν από τις διάφορες δραστηριότητές τους, ανήκουν και αυτά στα μέλη τους και είτε διατίθενται για τη διεύρυνση των δραστηριοτήτων τους, για ανανέωση ή επαύξηση του εξοπλισμού ή των εγκαταστάσεών τους ή για να αυξηθεί το αποθεματικό τους ή για οποιοδήποτε άλλο σχετικό σκοπό ή ακόμα διανέμονται στα μέλη.

Ο συνεταιρισμός σε σχέση με την ευρύτερη οικονομία.

Πέρα από την οικονομία των μελών του, ο συνεταιρισμός επηρεάζει και την όλη γενικότερα οικονομία.

Η ανάπτυξη της οικονομίας κάθε σύγχρονης χώρας είναι συνάρτηση της αναπτύξεως όλων των επί μέρους οικονομιών των κατοίκων της. Έτσι οι συνεταιρισμοί επηρεάζοντας ένα μέρος από τις επί μέρους οικονομίες, δηλαδή το σύνολο των οικονομιών των μελών τους, επηρεάζουν έμμεσα και το σύνολο της οικονομίας της χώρας. Τα σημεία στα οποία παρουσιάζεται περισσότερο η επίδραση αυτή και είναι και ουσιαστικότερη, είναι τα ακόλουθα:

1) Επίδραση σε μεγάλο αριθμό παραγωγικών μονάδων.

Ιδιαίτερα στο χώρο της γεωργικής παραγωγής πολύ μεγάλος είναι ο αριθμός των μικρών σχετικά παραγωγικών μονάδων. Ο συνολικός αριθμός των γεωργικών εκμεταλλεύσεων υπολογίζεται σήμερα στη χώρα μας σε 900000 περίπου. Έτσι ο συνεταιρισμός και κυρίως ο γεωργικός συνεταιρισμός, επηρεάζοντας ένα τόσο μεγάλο αριθμό οικογενειακών οικονομιών, επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό και το σύνολο της οικονομίας μας. Οι αστικοί εξάλλου συνεταιρισμοί, που δεν είναι λίγοι σε αριθμό, επηρεάζοντας τις οικονομίες των μελών τους επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό την όλη μας εθνική οικονομία.

2) Αξιοποίηση των συντελεστών της παραγωγής.

Η οργάνωση σε συνεταιριστική βάση της γεωργικής, αλλά και κάθε άλλης παραγωγής, έχει ως αποτέλεσμα την επίτευξη μεγαλυτέρων αποδόσεων κατά μονάδα χρησιμοποιουμένων παραγωγικών συντελεστών. Ακόμα και η προμήθεια με συμφέροντες όρους των παραγωγικών μέσων που απαιτούνται σε μια εκμετάλλευση, συντελεί στη μεγαλύτερη δυνατή απόδοσή της. Έτσι, με τους ίδιους βασικά συντελεστές της παραγωγής, ο παραγωγός κατορθώνει να έχει πολύ μεγαλύτερο καθαρό κέρδος, πράγμα που σημαίνει σε τελική ανάλυση, αύξηση της παραγωγικότητας των χρησιμοποιουμένων συντελεστών της παραγωγής. Η αύξηση αυτή, που όπως είναι επόμενο έχει ιδιαίτερη σημασία στην περίπτωση υπάρχεως ανελαστικών συντελεστών της παραγωγής, όπως είναι προκειμένου για τη γεωργική παραγωγή το έδαφος και οι κλιματολογικές συνθήκες, αποτελεί θετικό παράγοντα στην όλη ανάπτυξη της οικονομίας.

3) Εξοικονόμηση χρημάτων που διατίθενται για καταναλωτικούς σκοπούς.

Με την οργάνωση των καταναλωτικών συνεταιρισμών, οι συνετάροι έχουν τη δυνατότητα να προμηθεύονται τα απαραίτητα για τις καθημερινές ανάγκες τους αγαθά σε χαμηλότερες τιμές, αλλά και σε εκλεκτή ποιότητα. Αυτό έχει σαν συνέπεια να εξοικονομούνται χρήματα, τα οποία, είτε τα αξιοποιεί ο παραγωγός, είτε τα αποταμιεύει καταθέτοντάς τα σε διάφορους τραπεζιτικούς οργανισμούς, συντελούν στην ανάπτυξη της οικονομίας.

4) Αξιοποίηση των προϊόντων της πρωτογενούς παραγωγής.

Με την κατάλληλη οργάνωση της επεξεργασίας των προϊόντων της πρωτογενούς παραγωγής και ιδιαίτερα της γεωργικής παραγωγής και της διαθέσεώς τους με επεξέργασμένη μορφή, επιτυγχάνεται η καλύτερη δυνατή αξιοποίησή τους, με αποτέλεσμα όχι μόνο τη μείωση των οποιασδήποτε φύσεως απωλειών, αλλά και την ευρύτερη ανάπτυξη των εξαγωγών ή την κάλυψη ευρυτέρων αναγκών στο χώρο της εσωτερικής καταναλώσεως.

8.7 Ο συνεταιρισμός από κοινωνική άποψη.

Πέρα από τις καθαρά οικονομικές του επιδιώξεις, ο θεσμός του συνεταιρισμού επηρεάζει σημαντικά και την κοινωνική ζωή των μελών του.

Αν και οι βασικές επιδιώξεις του συνεταιρισμού είναι οικονομικές, οι βάσεις και

τα θεμέλια του είναι καθαρά κοινωνικά.

Το πρώτο στοιχείο που καθόριζε την κοινωνικότητα του συνεταιρισμού είναι ότι το θεμέλιο του συνεταιρισμού είναι η συνένωση προσώπων και όχι η συνένωση οικονομιών.

Τα πρόσωπα ενώνονται στα πλαίσια του συνεταιρισμού, συνδέονται μεταξύ τους και ενώνουν τις προσπάθειές τους, απαρτίζοντάς ένα ενιαίο σύνολο. Η συνένωσή τους αυτή, και η από κοινού αντιμετώπιση των οικονομικών τους προβλημάτων διαμορφώνει το συνεταιρισμό σε μια ξεχωριστή κοινωνική ομάδα που επηρεάζει τόσο τα άτομα-μέλη της στην κοινωνική τους ζωή όσο και το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο.

Ας δούμε όμως αναλυτικότερα την επίδραση του συνεταιρισμού στην κοινωνική ζωή των μελών του, αλλά και την κοινωνική επίδρασή του στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο.

Ο συνεταιρισμός και τα μέλη του από κοινωνική άποψη.

Ο άνθρωπος είναι από τη φύση του ύπαρξη κοινωνική. Γι' αυτό και συνδέεται εύκολα με τους συνανθρώπους του και δημιουργεί διάφορα κοινωνικά κύτταρα, όπως είναι π.χ. η οικογένεια, καθώς και ευρύτερες κοινωνικές ομάδες.

Την κοινωνικότητα αυτή του απόμου καλλιεργεί ακόμα πιο πολύ ο συνεταιρισμός. Τα μέλη του, ενώνοντας τις προσπάθειές τους για την επίλυση των οικονομικών και παραγωγικών τους προβλημάτων, έρχονται κοντά το ένα προς το άλλο, γνωρίζονται και συνδέονται προσωπικά. Νιώθουν ότι έχουν κοινά ενδιαφέροντα, κοινούς σκοπούς και κοινές επιδιώξεις. Όλα αυτά βοηθούν στη δημιουργία όλων των προϋποθέσεων για την ύπαρξη ενός οργανωμένου κοινωνικού συνόλου.

- Τα μέλη του συνεταιρισμού ενώνονται μεταξύ τους σε μια προσπάθεια αλληλοβοήθειας και αλληλεγγύης. Ενώνουν τις παραγωγικές τους προσπάθειες, για να υποστηρίζουν από κοινού τα συμφέροντά τους.
- Αναπτύσσουν μεταξύ τους το πνεύμα της συνεργασίας, αφού για να επιτευχθούν οι βασικές επιδιώξεις του συνεταιρισμού, είναι απαραίτητο τα μέλη του να συνεργάζονται μεταξύ τους. Η καλλιέργεια του πνεύματος αυτού μέσα στα πλαίσια του συνεταιρισμού, επηρεάζει ευεργετικά την όλη ζωή των μελών του. Τα άτομα που συμμετέχουν στο συνεταιρισμό, όπως συνεργάζονται μεταξύ τους, έχουν τη δυνατότητα να διαπιστώνουν στην πράξη τα ευεργετικά αποτελέσματα αυτής της συνεργασίας.
- Μέσα στο χώρο του συνεταιρισμού τα διάφορα θέματα και προβλήματα που ανακύπτουν αντιμετωπίζονται πάντοτε κατά τρόπο καθαρά δημοκρατικό. Έτσι τα άτομα-μέλη του συνεταιρισμού συνηθίζουν στη δημοκρατική αντιμετώπιση των διαφόρων προβλημάτων. Συζητούν ελεύθερα και δημοκρατικά τα διάφορα θέματα του συνεταιρισμού, διατυπώνουν και υποστηρίζουν με κατάλληλα επιχειρήματα τις απόψεις τους, αλλά και αποδέχονται τις απόψεις των άλλων συναδέλφων τους μελών του ίδιου συνεταιρισμού όταν πείθονται για την ορθότητά τους. Συνηθίζουν ακόμα να αποδέχονται και να εφαρμόζουν τις αποφάσεις της πλειοψηφίας, έστω και αν αυτές είναι αντίθετες από τις δικές τους ιδέες και απόψεις.

Με την καλλιέργεια αυτή του καθαρά δημοκρατικού πνεύματος, τα άτομα αντιμετωπίζουν γενικότερα στη ζωή τους τα διάφορα θέματα και προβλήματα, που είναι παράλληλα θέματα και προβλήματα και άλλων ατόμων, κατά τρόπο καθαρά δημοκρατικό, πράγμα που συντελεί στην καλλιέργεια αρμονικών σχέσεων των ανθρώπων μεταξύ τους, εξομαλύνει τις αντιθέσεις και αναπτύσσει την κοινωνικότητά τους.

Οι συνεταιρισμοί και το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο από κοινωνική άποψη.

Τα μέλη του συνεταιρισμού είναι ταυτόχρονα και μέλη του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου. Έτσι, κάθε τι που επηρεάζει, καλλιεργεί και αναπτύσσει την κοινωνικότητα των ατόμων-μελών του συνεταιρισμού, είναι επόμενο να επηρεάζει ευεργετικά και το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο.

Τα άτομα που στα πλαίσια του συνεταιρισμού συνηθίζουν να ενώνουν τις προσπάθειές τους για την επίλυση των συγκεκριμένων προβλημάτων τους, συνηθίζουν να ενώνουν τις προσπάθειές τους με άλλους συνανθρώπους τους και σε χώρους έξω από το συνεταιρισμό για την επίλυση και άλλης φύσεως προβλημάτων. Από μια τέτοια συνένωση των προσπαθειών των ατόμων-μελών ενός ευρύτερου κοινωνικού συνόλου δημιουργούνται οι καλύτερες δυνατές προϋποθέσεις όχι μόνο για την εύκολη και αποτελεσματική επίλυση των διαφόρων κοινωνικού ενδιαφέροντος προβλημάτων, αλλά και για την ευρύτερη ειρηνική συμβίωση των ατόμων μεταξύ τους και για τη γενικότερη ακόμα ευημερία τους. Η ιδέα: **ο καθένας για δλους και δλοι για τον καθένα,** που αποτελεί θεμελιακή ιδέα για το συνεταιρισμό, επεκτείνεται και ευρύτερα, έχω από τα πλαίσια του συνεταιρισμού, με όλα τα εύεργετικά για το κοινωνικό σύνολο αποτελέσματά της.

Και όσο περισσότερο καλλιεργείται το πνεύμα αυτό ανάμεσα στα άτομα ενός ευρύτερου κοινωνικού συνόλου, τόσο το σύνολο αυτό συνδέεται με βαθύτερους και στενότερους ψυχικούς δεσμούς που εξασφαλίζουν σε ακόμα μεγαλύτερο βαθμό τόσο την ευημερία όσο και την ειρηνική συμβίωση των ατόμων που το απαρτίζουν.

Η ανάπτυξη τέλος του καθαρά δημοκρατικού πνεύματος στη λήψη αποφάσεων ή στην επίλυση διαφόρων κοινών προβλημάτων στα πλαίσια του συνεταιρισμού, δημιουργεί πολίτες με αναπτυγμένες καθαρά δημοκρατικές αρχές. Και όσο ευρύτερα η δημοκρατικότητα αυτή στη σκέψη αναπτύσσεται στα άτομα ενός κοινωνικού συνόλου, τόσο δημοκρατικότερο καθιστά και το σύνολο αυτό.

Πέρα από τις πιο πάνω περιπτώσεις έμμεσης επιδράσεως του συνεταιρισμού από κοινωνική άποψη στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, ο ίδιος ο συνεταιρισμός δεν παύει να αποτελεί μια συγκροτημένη κοινωνική ομάδα. Η ζωντανή του παρουσία στην κοινωνία της περιοχής με τις ποικίλες δραστηριότητές του και η συμβολή του στην προαγωγή των οικονομικών θεμάτων της περιοχής, συντελούν στην όλη ανάπτυξη της κοινωνίας που μέσα της είναι οργανωμένος.

8.8 Τα δραγανα διοικήσεως του συνεταιρισμού.

Η εύρυθμη και αποδοτική λειτουργία κάθε συλλογικού οργάνου εξαρτάται σε

πολύ μεγάλο βαθμό από τη διοίκησή του. Όσο πιο καλά είναι διαρθρώμένο το σύστημα διοικήσεώς του και όσο πιο κατάλληλα πρόσωπα επανδρώνουν κάθε φορά το σύστημα αυτό, τόσο πιο καλή θα είναι η διοίκησή του.

Οι συνεταιρισμοί, με τις ποικίλες και οικονομικής κυρίως φύσεως δραστηριότητές τους, έχουν τιδιάτερη ανάγκη από κατάλληλη και καλά οργανωμένη διοίκηση, για να εκπληρώσουν όσο το δυνατό περισσότερο αποτελεσματικά την αποστολή τους.

Η ποιότητα της διοικήσεως οποιουδήποτε συλλογικού οργάνου είναι συνάρτηση δύο παραγόντων:

- Της όλης διαρθρώσεως του συστήματος διοικήσεως που έχει καθιερωθεί.
- Των ατόμων που θα επιλεγούν για την άσκηση της διοικήσεως.

Στο χώρο των συνεταιρισμών η Πολιτεία έχει την ευθύνη της επιλογής και καθιερώσεως του καλύτερου δυνατού συστήματος διοικήσεώς τους.

Οι τρεις βασικοί Νόμοι που έχουν ως τώρα στη χώρα μας εκδοθεί για τα θέματα οργανώσεως και λειτουργίας των συνεταιρισμών, είναι:

- Ο Νόμος 602/1915.
- Ο Νόμος 921/1979 και
- Ο τελευταίος Νόμος για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς 1541/1985. Οι δύο τελευταίοι προβλέπουν το ίδιο βασικά σύστημα διοικήσεως και τα ίδια όργανα διοικήσεως των αγροτικών συνεταιρισμών και ο πρώτος όλων γενικά των συνεταιρισμών.

Με την ψήφιση του Νόμου 921/1979 για τους γεωργικούς συνεταιρισμούς έπαιπαν να ισχύουν οι σχετικές διατάξεις του Νόμου 602/1915 και με την ψήφιση του 1541/1985 για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς έπαιπαν να ισχύουν οι διατάξεις του Νόμου 921/1979. Εδώ λοιπόν θα δούμε τα όργανα διοικήσεως του συνεταιρισμού και την οργανωτική διάρθρωσή του όπως καθορίζονται από το Νόμο 1541/1985 για τους αγροτικούς, τους λεγόμενους και αγροτοβιομηχανικούς συνεταιρισμούς.

Τα όργανα διοικήσεως των αγροτικών συνεταιριστικών οργανώσεων.

Τρία είναι βασικά τα όργανα διοικήσεως των συνεταιριστικών οργανώσεων:

- Η Γενική Συνέλευση.
- Το Διοικητικό Συμβούλιο.
- Το Εποπτικό Συμβούλιο.

Η Γενική Συνέλευση.

Η γενική συνέλευση, όπως ορίζεται από το άρθρο 21 του Νόμου 1541/85, είναι το ανώτατο όργανο του συνεταιρισμού και απαρτίζεται από όλα τα μέλη του. Κάθε μέλος της έχει μια ψήφο.

Αρμοδιότητες γενικής συνέλευσεως.

Σύμφωνα με το άρθρο 22 του Νόμου, η γενική συνέλευση έχει τις ακόλουθες αρμοδιότητες:

- Την τροποποίηση του καταστατικού.
- Τη συγχώνευση, την παράταση της διάρκειας και τη διάλυση του συνεταιρισμού.

- Την ψήφιση και την τροποποίηση του εσωτερικού κανονισμού λειτουργίας του συνεταιρισμού.
- Τη συμμετοχή του συνεταιρισμού σε κοινές επιχειρήσεις, σε συνεταιριστικές οργανώσεις ανώτερου βαθμού, σε συνεταιριστικούς οργανισμούς ή σε συνεταιριστικές εταιρίες και την αποχώρησή του από αυτές.
- Την εκλογή, την ανάκληση, την αντικατάσταση και την απαλλαγή από κάθε ευθύνη των μελών του διοικητικού και εποπτικού συμβουλίου, καθώς και των αντιπροσώπων σε συνεταιριστικές οργανώσεις ανώτερου βαθμού, συνεταιριστικούς οργανισμούς και την ΠΑΣΕΓΕΣ.
- Την έγκριση για την αγορά ή την πώληση ακινήτου ή την ίδρυση βιοτεχνίας ή βιομηχανίας, καθώς και την έγκριση για σύναψη δανείου για τους σκοπούς αυτούς.
- Την έγκριση του ισολογισμού και του λογαριασμού αποτελεσμάτων χρήσεως ή την επιβάρυνση των μελών για τυχόν ζημιές.
- Την επιβολή ειδικής εισφοράς στα μέλη του συνεταιρισμού για την εκπλήρωση συγκεκριμένων σκοπών, που πρέπει απαραίτητα να αναφέρονται στο καταστατικό.
- Την έγκριση του προγράμματος αναπτύξεως του συνεταιρισμού για τα επόμενα χρόνια και του αντίστοιχου προϋπολογισμού.
- Την αντιμετώπιση οποιουδήποτε άλλου θέματος που προβλέπεται από το καταστατικό.

Σύγκληση της γενικής συνελεύσεως – Ψηφοφορία – Λήψη αποφάσεων.

Σύμφωνα με το άρθρο 23, η γενική συνέλευση συγκαλείται από το διοικητικό συμβούλιο σε τακτική συνεδρίαση μια φορά το χρόνο.

Η συνέλευση πραγματοποιείται στην έδρα του συνεταιρισμού μέσα στο πρώτο τετράμηνο του χρόνου. Η διαδικασία της συγκλήσεως καθορίζεται από το καταστατικό.

Το διοικητικό ή το εποπτικό συμβούλιο μπορούν να συγκαλέσουν έκτακτη γενική συνέλευση για λόγους οι οποίοι προβλέπονται από το Νόμο ή από το καταστατικό, ή όταν αυτό επιβάλλεται από το συμφέρον του συνεταιρισμού.

Επίσης το 1/5 των μελών του συνεταιρισμού μπορεί να ζητήσει τη σύγκλιση έκτακτης γενικής συνελεύσεως. Το 1/5 των μελών μπορεί ακόμα να ζητήσει, κατά τους όρους του καταστατικού, την εγγραφή θεμάτων στην ημερήσια διάταξη της γενικής συνελεύσεως. Στην περίπτωση αυτή το διοικητικό συμβούλιο είναι υποχρεωμένο να περιλάβει στην ημερήσια διάταξη τα θέματα αυτά.

Η ψηφοφορία γίνεται όπως ορίζει το καταστατικό. Ειδικά για αρχαιρεσίες, παροχή εμπιστοσύνης, απαλλαγή από ευθύνη, έγκριση απολογισμού και ισολογισμού και για προσωπικά θέματα η ψηφοφορία είναι μυστική. Τα μέλη του διοικητικού και του εποπτικού συμβουλίου δεν έχουν δικαίωμα ψήφου σε θέματα απαλλαγής από ευθύνη τους στο συνεταιρισμό.

Σε απαρτία βρίσκεται η γενική συνέλευση και συνεδριάζει έγκυρα, εφόσον στην αρχή της συνεδριάσεως είναι παρόντα τα μισά τουλάχιστον τακτικά μέλη της.

Αν στην πρώτη σύγκλιση της γενικής συνελεύσεως δεν υπάρξει απαρτία, η γενι-

κή συνέλευση συνέρχεται χωρίς νέα πρόσκληση, στον ίδιο τόπο, την ίδια μέρα και ώρα της επόμενης εβδομάδας, με τα ίδια θέματα ημερήσιας διατάξεως. Τη φορά αυτή, για να υπάρξει απαρτία, είναι αρκετή η παρουσία τουλάχιστον του 1/4 του συνόλου των τακτικών μελών. Όπου απαιτείται αυξημένη πλειοψηφία για τη λήψη αποφάσεων (άρθρο 25, παράγρ. 2) η επαναληπτική γενική συνέλευση βρίσκεται σε απαρτία αν είναι παρόντα τουλάχιστον τα μισά μέλη της.

Η απόφαση της γενικής συνελεύσεως στα θέματα της ημερήσιας διατάξεως λαμβάνεται με την απόλυτη πλειοψηφία των παρόντων κατά την ψηφοφορία συνετάριων.

Για τη λήψη αποφάσεων σχετικά με την παράταση της διάρκειας του συνεταιρισμού, τη διάλυσή του, τη μεταβολή των σκοπών του, τη συγχώνευσή του, τη συμμετοχή του σε κοινές επιχειρήσεις ή σε συνεταιριστικές εταιρίες, σύμφωνα με τα άρθρα 3, παράγρ. 4 και 59 αντίστοιχα, την ανάκληση του διοικητικού συμβουλίου ή μελών του και του εποπτικού συμβουλίου, την ανάκληση αντιπροσώπων σε συνεταιριστικές οργανώσεις ανώτερου βαθμού, σε συνεταιριστικούς οργανισμούς ή την ΠΑΣΕΓΕΣ, την τροποποίηση του καταστατικού, την επιβάρυνση των μελών για κάλυψη τυχόν ζημιών, την επιβολή ειδικής εισφοράς στα μέλη καθώς και για κάθε άλλο θέμα που ο Νόμος ή το καταστατικό απαιτούν αυξημένη πλειοψηφία, για να υπάρχει απαρτία απαιτείται η παρουσία των 2/3 του συνόλου των μελών και οι αποφάσεις λαμβάνονται με την πλειοψηφία των 2/3 των παρόντων κατά τη συνεδρίαση μελών.

Τοπικές συνελεύσεις.

Σε πολλές περιπτώσεις είναι δυνατό το καταστατικό του συνεταιρισμού να προβλέπει τη λειτουργία τοπικών συνελεύσεων των μελών του, όπου ειδικές τοπικές, εδαφολογικές, κοινωνικές ή οικονομικές συνθήκες το επιβάλλουν.

Το άρθρο 27 ορίζει ότι οι τοπικές συνελεύσεις ασκούν τις δραστηριότητες που ορίζει ο συνεταιρισμός, σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις του καταστατικού.

Το Διοικητικό Συμβούλιο.

Συγκρότηση του Διοικητικού Συμβουλίου.

Το διοικητικό συμβούλιο αποτελείται από πέντε τουλάχιστον μέλη και ο αριθμός των μελών του είναι πάντοτε περιπτώσ.

Στους πρωτοβάθμιους συνεταιρισμούς στο διοικητικό συμβούλιο μετέχει και εκπρόσωπος του προσωπικού, αν τα μέλη του προσωπικού είναι πάνω από είκοσι. Ο εκπρόσωπος του προσωπικού εκλέγεται από τα μέλη του προσωπικού και έχει όλα τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μελών του διοικητικού συμβουλίου, δεν μπορεί όμως να εκλεγεί για τα διάφορα αξιώματα του συμβουλίου (προέδρου, αντιπροέδρου κλπ).

Οι παράγρ. 4, 5, 6, 7 και 8 του άρθρου 28 καθορίζουν όλα τα θέματα των εκλογών για την εκλογή των μελών του διοικητικού συμβουλίου, που γίνεται με μυστική ψηφοφορία και με το σύστημα των συνδυασμών.

Η θητεία των μελών του διοικητικού συμβουλίου είναι τριετής. Αμέσως μετά την εκλογή του το διοικητικό συμβούλιο συγκροτείται σε σώμα και εκλέγει μεταξύ

των μελών του πρόεδρο, αντιπρόεδρο, γενικό γραμματέα και ταμία, σύμφωνα με τις διατάξεις του καταστατικού.

Αρμοδιότητες – Λειτουργία του διοικητικού συμβουλίου.

Σύμφωνα με την παράγρ. 1 του άρθρου 29, το διοικητικό συμβούλιο εκπροσωπεί το συνεταιρισμό δικαστικά και εξώδικα, σύμφωνα με τις διατάξεις του καταστατικού και αποφασίζει για όλα τα θέματα που αφορούν τη διοίκηση και τη διαχείριση του συνεταιρισμού μέσα στα πλαίσια του νόμου και του καταστατικού, αλλά και των αποφάσεων της γενικής συνελεύσεως.

Η παράγρ. 2 προβλέπει ότι το διοικητικό συμβούλιο μπορεί να μεταβιβάσει την άσκηση ορισμένων αρμοδιοτήτων του ή να αναθέτει τη διεξαγωγή ορισμένων εργασιών και την υπογραφή των σχετικών πράξεων και εγγράφων σ' ένα από τα μέλη του ή σε υπάλληλο ή σε οποιοδήποτε τρίτο.

Το διοικητικό συμβούλιο συνεδριάζει μια φορά το μήνα και βρίσκεται σε απαρτία όταν τα μέλη που είναι παρόντα στη συνεδρίαση είναι περισσότερα από αυτά που απουσιάζουν και αποφασίζει με την απόλυτη πλειοψηφία των παρόντων.

Το άρθρο 30 ρυθμίζει τα θέματα ευθύνης και αποζημιώσεως των μελών του διοικητικού συμβουλίου.

Εποπτικό Συμβούλιο.

Συγκρότηση – Αρμοδιότητες – Λειτουργία.

Σύμφωνα με το άρθρο 31, η εποπτεία και ο έλεγχος της διοικήσεως και της διαχειρήσεως των υποθέσεων των αγροτικών συνεταιρισμών ασκείται από το εποπτικό συμβούλιο.

Το εποπτικό συμβούλιο συνεδριάζει τουλάχιστον μια φορά στους τρεις μήνες. Έκτακτη συνεδρίαση του εποπτικού συμβουλίου μπορεί να συγκαλέσει τόσο το διοικητικό συμβούλιο όσο και το 1/10 των μελών του συνεταιρισμού.

Οι παράγρ. 3 και 4 του άρθρου 31 καθορίζουν τις ακόλουθες αρμοδιότητες του εποπτικού συμβουλίου:

Το εποπτικό συμβούλιο ελέγχει την τήρηση των διατάξεων του Νόμου, του καταστατικού και των αποφάσεων της γενικής συνελεύσεως. Έχει δικαίωμα να λαμβάνει γνώση των βιβλίων, εγγράφων και κάθε άλλου στοιχείου αναγκαίου για το λογιστικό - διαχειριστικό έλεγχο, καθώς και να ζητά πληροφορίες για την πορεία των υποθέσεων της συνεταιριστικής οργανώσεως.

Το εποπτικό συμβούλιο συντάσσει για κάθε διαχειριστική περίοδο έκθεση την οποία υποβάλλει στη γενική συνέλευση πριν από την έγκριση των πεπραγμένων του διοικητικού συμβουλίου και του ισολογισμού. Η έγκριση των πεπραγμένων είναι δυνατή και αν δεν υποβληθεί η έκθεση.

Διοίκηση δευτεροβάθμιων και τριτοβάθμιων συνεταιριστικών οργανώσεων.

Τόσο οι δευτεροβάθμιες συνεταιριστικές οργανώσεις, δηλαδή οι ενώσεις αγροτικών συνεταιρισμών, όσο και οι τριτοβάθμιες, δηλαδή οι κεντρικές κλαδικές συνεταιριστικές ενώσεις και η Πανελλήνια Συνομοσπονδία Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών (ΠΑΣΕΓΕΣ) έχουν τα ίδια όργανα διοικήσεως: γενική συνέλευση, διοικητικό και εποπτικό συμβούλιο, όπως και οι πρωτοβάθμιοι συνεταιρισμοί. Ο Νόμος

1541/85 καθορίζει στα σχετικά του άρθρα τη συγκρότηση, τις αρμοδιότητες και τη λειτουργία αυτών των διοικητικών οργάνων, όπου τα θέματα αυτά διαφέρουν από τα αντίστοιχα θέματα των πρωτοβάθμιων συνεταιρισμών.

8.9 Η ευθύνη των συνεταιρίων και των μελών των διοικητικών οργάνων στη διοίκηση των συνεταιριστικών οργανώσεων.

Κανένα σύστημα διοικήσεως των συνεταιριστικών οργανώσεων, όσο τέλεια και αν είναι διαρθρωμένο, δεν είναι δυνατό να λειτουργήσει αποδοτικά, αν τα μέλη των οργανώσεων δεν βοηθήσουν σ' αυτό καταβάλλοντας για το σκοπό αυτό κάθε δυνατή προσπάθεια.

Αν ευθύνη της πολιτείας είναι η καθιέρωση του κατάλληλου νομικού πλαισίου για τη διοίκηση των συνεταιρισμών, τα μέλη κάθε συνεταιριστικής οργανώσεως έχουν την ευθύνη για την κατάλληλη υλοποίηση και λειτουργία του συστήματος διοικήσεως που η νομοθεσία έχει καθιερώσει.

Έτσι, με την αναφορά μας στα όργανα διοικήσεως των συνεταιριστικών οργανώσεων, όπως αυτά έχουν θεσπισθεί από την ισχύουσα νομοθεσία, είναι σκόπιμο να τονίσομε εδώ και να αναλυθούν συνοπτικά οι ευθύνες των μελών κάθε συνεταιριστικής οργανώσεως για την κατάλληλη συγκρότηση και αποδοτική λειτουργία των διοικητικών τους οργάνων.

— Πρόθυμη συμμετοχή στα όργανα διοικήσεως του συνεταιρισμού.

Κάθε αγρότης που γίνεται μέλος ενός πρωτοβάθμιου αγροτικού συνεταιρισμού γίνεται ταυτόχρονα και μέλος της γενικής συνελεύσεως του. Αυτό σημαίνει ότι όχι μονάχα είναι υπεύθυνος για τις αποφάσεις που παίρνει κάθε φορά το διοικητικό αυτό όργανο του συνεταιρισμού, αλλά ότι μπορεί με την ψήφο του να επηρεάσει τις αποφάσεις αυτές ή με τις απόψεις του να συντελέσει στη λήψη ορθών για κάθε θέμα αποφάσεων.

Στην ευθύνη του αυτή θα ανταποκριθεί αν:

- Συμμετέχει πάντοτε στις γενικές συνελεύσεις του συνεταιρισμού.
- Φροντίζει να ενημερώνεται έγκαιρα πάνω στα θέματα που πρόκειται να συζητηθούν στη γενική συνέλευση.
- Προβληματίζεται πάνω στα θέματα αυτά και αναζητάει τις πιο κατάλληλες για το καθένα λύσεις και αποφάσεις.
- Διατυπώνει τις απόψεις του κατά τη συζήτηση των διαφόρων θεμάτων κατά τρόπο θετικό και δημιουργικό, όπου και όταν νομίζει ότι οι απόψεις του αυτές μπορούν να οδηγήσουν στη λήψη ορθής και συμφέρουσας στο συνεταιρισμό αποφάσεως.
- Ακούει προσεκτικά τις απόψεις των άλλων συναδέλφων του αγροτών και τις αποδέχεται όταν διαπιστώνει ότι είναι ορθές και συμφέρουσες για το συνεταιρισμό, έστω και αν διαφέρουν από τις δικές του.
- Συμβάλλει στην επικράτηση ήπιου, καθαρά δημοκρατικού και φιλικού πνεύματος μεταξύ των μελών της συνελεύσεως, καθώς και πνεύματος αρμονικής συνεργασίας.

- Αναλαμβάνει πρόθυμά ευθύνες όταν του ζητηθούν από τη γενική συνέλευση και εξαντλεί όλες τις δυνατότητές του για να ανταποκριθεί σ' αυτές όσο μπορεί καλύτερα.

Συμβολή στην εκλογή των καταλλήλων προσώπων για τα δργανα διοικήσεως του συνεταιρισμού.

Δεδομένου ότι τα μέλη των οργάνων διοικήσεως κάθε συνεταιριστικής οργάνωσεως, δηλαδή του διοικητικού και του εποπτικού συμβουλίου, καθώς και οι εκπρόσωποι της οργανώσεως σε συνεταιριστικές οργανώσεις ανώτερου βαθμού, επιλέγονται από τη γενική συνέλευση κάθε μέλος της γενικής συνελεύσεως έχει ευθύνη και μπορεί να συμβάλλει στην επιλογή των πιο καταλλήλων για κάθε περίπτωση συνεταιριστών. Η ευθύνη του αυτή ανάγεται στα ακόλουθα σημεία:

- Υποβολή υποψηφιότητας, αν νομίζει ότι έχει τη διάθεση και τις δυνατότητες να συμβάλλει θετικά ως μέλος ενός διοικητικού οργάνου στην καλή και αποδοτική λειτουργία του συνεταιρισμού.
- Όπως σε κάθε δημοκρατική διαδικασία έτσι και στις αρχαιρεσίες των συνεταιριστικών οργανώσεων το δικαίωμα ψήφου είναι ιερό. Με πολύ λοιπόν σύνεση και μεγάλη προσοχή θα πρέπει να ασκεί ο συνεταιρίστρος το δικαίωμα αυτό. Το συμφέρον του συνεταιρισμού θα πρέπει να είναι το κριτήριο που θα κυριαρχεί στη σκέψη του κατά την άσκηση του δικαιώματος αυτού.
- Το σύστημα των συνδυασμών που έχει από την πολιτεία καθιερωθεί για τις αρχαιρεσίες στις συνεταιριστικές αγροτικές οργανώσεις, θα πρέπει με την προσπάθεια κάθε μέλους να συμβάλλει θετικά στην επιλογή των πιο καταλλήλων και των πιο δραστηρίων και δημιουργικών μελών του συνεταιρισμού για τις θέσεις των μελών των οργάνων διοικήσεως του.
- Σε καμιά περίπτωση δεν θα πρέπει τα μέλη του συνεταιρισμού να επιτρέψουν να συντελέσουν οι αρχαιρεσίες στη διάσπαση των μελών του συνεταιρισμού σε αντιμαχόμενες μερίδες. Ο συνεταιρισμός στηρίζεται βασικά στην αρμονική συνεργασία των μελών του και κάθε ένα από αυτά έχει την υποχρέωση να περιφρουρεί όσο του είναι δυνατό αυτή τη συνεργασία.

Υποβοήθηση των οργάνων διοικήσεως του συνεταιρισμού.

Τα μέλη των οργάνων διοικήσεως του συνεταιρισμού τότε μονάχα θα μπορέσουν να ανταποκριθούν αποδοτικά στις ευθύνες που αναλαμβάνουν, όταν όλα τα μέλη του συνεταιρισμού τους συμπαρασταθούν δημιουργικά στις ευθύνες τους αυτές.

Αυτό θα επιτευχθεί, αν κάθε μέλος του συνεταιρισμού:

- Εφαρμόζει πρόθυμα όλες τις αποφάσεις των οργάνων διοικήσεως του συνεταιρισμού.
- Αναλαμβάνει και εκπληρώνει πρόθυμα τις ευθύνες που τα διοικητικά όργανα είναι δυνατό να του αναθέσουν.
- Διατυπώνει στα μέλη των οργάνων διοικήσεως του συνεταιρισμού κάθε άποψη και κάθε ιδέα που πιστεύει ότι θα διευκολύνει το έργο τους και θα το καταστήσει περισσότερο αποδοτικό.

- Ασκεί καλόπιστη και θετική κριτική στις αποφάσεις και τις ενέργειες των διοικητικών οργάνων με βασική επιδίωξη την καλύτερη και αποδοτικότερη διοίκηση του συνεταιρισμού.
- Δεν αφήνει προσωπικής φύσεως θέματα να επηρεάζουν τη στάση του και τις ενέργειές του απέναντι στα μέλη των οργάνων διοικήσεως του συνεταιρισμού.
- Προβαίνει γενικότερα σε κάθε ενέργεια που θα διευκόλυνε το έργο των οργάνων διοικήσεως του συνεταιρισμού.

Ερωτήσεις-Ασκήσεις:

1. Αναφέρετε περιπτώσεις συνεργασίας των πρωτογόνων ανθρώπων.
2. Τι ήταν η Ζάδρουγα και που αναπτύχθηκε;
3. Τι ήταν το Μίρ και που αναπτύχθηκε;
4. Σε ποια κοινωνική τάξη και για πόιους λόγους εμφανίσθηκε το πνεύμα της συνεργασίας μετά τη βιομηχανική επανάσταση;
5. Τι ήταν ο συνεταιρισμός του Ροτονταίηλ και πώς αναπτύχθηκε;
6. Ποια είναι η έννοια του συνεταιρισμού;
7. Διατυπώστε έναν ορισμό του συνεταιρισμού.
8. Ποια βασικά στοιχεία πρέπει να περιλαμβάνει ένας ορισμός του συνεταιρισμού;
9. Αναφέρετε τέσσερα, τα κυριότερα κατά τη γνώμη σας χαρακτηριστικά γνωρίσματα του συνεταιρισμού.
10. Ποια η σημασία του ότι ο συνεταιρισμός αποτελεί ένωση προσώπων και όχι κεφαλαίων;
11. Ποια η σημασία του συνεταιρισμού για τις μικρές και αδύνατες οικονομικά μονάδες;
12. Ποια η σημασία και ποιες οι επιπτώσεις του ότι πελάτες του συνεταιρισμού είναι τα ίδια τα μέλη του;
13. Πότε και πώς διανέμονται τα πλεονάσματα του συνεταιρισμού στα μέλη του;
14. Ποιες είναι οι βασικότερες καινοτομίες που παρουσιάζονται σήμερα στο χώρο των συνεταιρισμών;
15. Συζητείστε με ένα συνεταιρισμένο παραγωγό της περιοχής και προσπαθείστε να διαπιστώσετε κατά πόσο έχει κατανοήσει το πνεύμα και τη σημασία του συνεταιρισμού. Σε σύντομη έκθεση διατυπώστε τα συμπεράσματά σας από τη συζήτηση αυτή.
16. Αναφέρετε περιπτώσεις αναγκαστικών συνεταιρισμών και εξηγείστε τους λόγους που τους επέβαλαν ως αναγκαστικούς.
17. Εξηγείστε τη σημασία της δημοκρατικής διοικήσεως των συνεταιρισμών και αναφέρετε περιπτώσεις κατά τις οποίες ένας συνεταίρος πρέπει να έχει περισσότερες από μία ψήφους.
18. Εξηγείστε γιατί στους καταναλωτικούς ιδιαίτερα συνεταιρισμούς οι συναλλαγές πρέπει να γίνονται πάντοτε τοις μετρητοίς.
19. Για ποιους λόγους επιβάλλεται η θρησκευτική και πολιτική ουδετερότητα των συνεταιρισμών;
20. Ποιες είναι οι κυριότερες διαφορές ανάμεσα στην ιδιωτική ατομική επιχείρηση και το συνεταιρισμό;
21. Σε τι διαφέρει ο συνεταιρισμός από την εταιρική μορφή συνεργατισμού, ως προς τη μορφή και το σκοπό;
22. Με ποιο τρόπο αποκτά κανένας την ιδιότητα του μέλους σε ένα συνεταιρισμό και σε μια εταιρία;
23. Σε ποια σημεία στηρίζεται η πλεονεκτική θέση του συνεταιρισμού σε σχέση με εκείνο της ατομικής ιδιωτικής επιχειρήσεως;
24. Ποια η βασική διαφορά στη διοίκηση μεταξύ του συνεταιρισμού και των εταιρικών μορφών συνεργατισμού;
25. Ζητείστε το καταστατικό ενός συνεταιρισμού και ενός συνδικαλιστικού συλλόγου της περιοχής. Μελετήστε τα και συντάξτε μια σύντομη έκθεση που να αναφέρεται στις διαφορές και τις ομοιότητές τους.

26. Με ποιους τρόπους ο συνεταιρισμός μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη της οικονομίας των μελών του;
27. Πώς οι συνεταιρισμοί μπορούν να συμβάλουν στην ανάπτυξη της οικονομίας κάθε χώρας;
28. Πώς ο συνεταιρισμός συμβάλλει στην ευρύτερη κοινωνικοποίηση των μελών του;
29. Πώς ο συνεταιρισμός μπορεί να συμβάλει στην κοινωνική ανάπτυξη της περιοχής;
30. Ποιοι βασικοί νόμοι εκδόθηκαν έως τώρα για τα θέματα ιδρύσεως, οργανώσεως και λειτουργίας των συνεταιρισμών και ποιος ισχύει σήμερα;
31. Ποιες είναι οι κυριότερες αρμοδιότητες της γενικής συνελεύσεως;
32. Σε ποιες περιπτώσεις μπορεί να συγκληθεί έκτακτη γενική συνέλευση;
33. Πότε θεωρείται ότι η γενική συνέλευση έχει απαρτία και ποια είναι η απαιτούμενη πλειοψηφία για τη λήψη αποφάσεων;
34. Ποια είναι η αυξημένη απαρτία και πλειοψηφία και για ποια κυρίως θέματα θεωρούνται και οι δυο απαραίτητες;
35. Ποιες είναι οι βασικές αρμοδιότητες του διοικητικού συμβουλίου;
36. Ποιες είναι οι βασικές αρμοδιότητες του εποπτικού συμβουλίου;
37. Επισκεφθείτε τον πρόεδρο του διοικητικού συμβουλίου ενός συνεταιρισμού της περιοχής και συζητείστε μαζί του τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο συνεταιρισμός. Συντάξτε μια σύντομη έκθεση με τα συμπεράσματά σας από τη συζήτηση αυτή.
38. Ζητείστε από τον πρόεδρο του διοικητικού συμβουλίου ενός συνεταιρισμού να παρακολουθήσετε μια συνεδρίαση του διοικητικού συμβουλίου. Μετά την παρακολούθηση συντάξτε μια έκθεση με τις εντυπώσεις και τα συμπεράσματά σας από την παρακολούθηση αυτή.
39. Κάνετε την ίδια πιο πάνω εργασία με την περίπτωση ενός εποπτικού συμβουλίου ενός συνεταιρισμού της περιοχής.
40. Ζητείστε από το διοικητικό συμβούλιο συνεταιρισμού της περιοχής να σας επιτραπεί να παρακολουθήσετε τη γενική συνέλευση του συνεταιρισμού. Συντάξτε μετά μια σύντομη έκθεση με τις εντυπώσεις και τα συμπεράσματά σας.
41. Ποια είναι η ευθύνη των συνεταιρίων μελών ενός συνεταιρισμού για την ομαλή και αποδοτική διοίκησή του;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

Ο ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΟΣ ΤΡΟΠΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗ ΓΕΩΡΓΙΑ

9.1 Γενικά.

Η παραγωγή γεωργικών προϊόντων αποτελεί την κύρια και βασική δραστηριότητα των παραγωγών. Είναι το πρώτο αλλά και το κυριότερο βήμα στην όλη παραγωγική απασχόλησή τους. Όλες οι άλλες οικονομικής φύσεως δραστηριότητές τους έχουν ως σημείο αναφοράς την παραγωγή των διαφόρων γεωργικών ή κτηνοτροφικών προϊόντων. Αυτό δείχνει χαρακτηριστικά τη σημασία που έχει η κατάλληλη οργάνωση της παραγωγής, όχι μονάχα για το σύνολο των οικονομικών και παραγωγικών δραστηριοτήτων του παραγωγού, αλλά και για το επιδιωκόμενο τελικό αποτέλεσμα, την επίτευξη δηλαδή του μεγαλύτερου δυνατού κέρδους με το μικρότερο δυνατό κόστος.

Όπως είναι γνωστό η πιο συνηθισμένη μορφή οργανώσεως της γεωργικής παραγωγής είναι η μορφή της ατομικής ή της οικογενειακής γεωργικής εκμεταλλεύσεως.

Μόνος του ο παραγωγός, ή με βοήθεια και από τα άλλα μέλη της οικογένειάς του, καλλιεργεί τις εκτάσεις της γεωργικής του εκμεταλλεύσεως ή εκτρέφει τα ζώα της κτηνοτροφικής του μονάδας, μόνος του εκτελεί όλες τις απαραίτητες καλλιεργητικές εργασίες, μόνος του αντιμετωπίζει το πρόβλημα διαθέσεως των προϊόντων του.

Οι μεμονωμένες όμως προσπάθειες κάθε παραγωγού ξεχωριστά, δεν είναι δυνατό να έχουν στον τομέα της παραγωγής απόλυτα ικανοποιητικά αποτελέσματα. Εκτός από τις άλλες περιπτώσεις, ιδιαίτερα σημαντικό είναι στις περιπτώσεις αυτές το ύψος του κόστους παραγωγής που μειώνει σημαντικά το καθαρό κέρδος του παραγωγού.

Η μειωμένη εξάλλου παραγωγικότητα των διαφόρων συντελεστών της παραγωγής μειώνει όχι μονάχα το εισόδημα του παραγωγού, αλλά ζημιώνει επίσης και την όλη μας εθνική οικονομία.

Η ανάπτυξη των συνεταιρισμών έφερε τους παραγωγούς μπροστά σε μια άλλη μορφή οργανώσεως της παραγωγής, τη λεγόμενη συνεταιριστική παραγωγή. Ο συνεταιρισμός υπεισέρχεται πια σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό στο όλο κύκλωμα της γεωργικής παραγωγής, με βασική επιδίωξη όχι να υποκαταστήσει τον παραγωγό, αλλά να τον βοηθήσει στα διάφορα στάδια της παραγωγής και αξιοποιήσεως των αγροτικών του προϊόντων.

Ενώνοντας τις ατομικές προσπάθειές του με τις αντίστοιχες προσπάθειες των άλλων συναδέλφων του παραγωγών στα πλαίσια των συνεταιριστικών οργανώσεων, έχει τη δυνατότητα να εξασφαλίσει την καλύτερη, την οικονομικότερη και αποδοτικότερη οργάνωση της γεωργικής του παραγωγής. Η αλήθεια αυτή συντελεί στην ολοένα μεγαλύτερη και ευρύτερη ανάπτυξη του συνεταιριστικού τρόπου παραγωγής και στην ευρύτερη ανάπτυξη της συνεργασίας των παραγωγών στο χώρο των παραγωγικών τους δραστηριοτήτων.

9.2 Το παραγωγικό κύκλωμα στη γεωργία.

Το σύνολο των παραγωγικών δραστηριοτήτων στη γεωργική παραγωγή, από την προετοιμασία για την εγκατάσταση μιας οποιασδήποτε καλλιέργειας μέχρι την επεξεργασία ή τη μεταποίηση και τη διάθεση των προϊόντων στην αγορά και την επιστροφή της τελικής αξίας των προϊόντων στους παραγωγούς, αποτελεί το λεγόμενο παραγωγικό κύκλωμα στη γεωργία.

Στάδια του παραγωγικού κυκλώματος στη γεωργία.

Ως βασικά στάδια του κυκλώματος αυτού μπορούν να θεωρηθούν τα ακόλουθα:

1) Εξασφάλιση των απαιτουμένων μέσων, υλικών και εφοδίων παραγωγής.

Με την προϋπόθεση ότι υπάρχουν οι κατάλληλες καλλιεργήσιμες εκτάσεις ή οι προϋποθέσεις για την εκτροφή παραγωγικών ζώων, το πρώτο στάδιο στην παραγωγική διαδικασία είναι η εξασφάλιση των απαιτουμένων μέσων, υλικών ή διαφόρων εφοδίων.

Η εξασφάλιση των απαιτουμένων σπόρων, λιπασμάτων, φυτοφαρμάκων ή ζωτροφών, η εξασφάλιση των απαιτουμένων εργαλείων ή και μηχανημάτων, αποτελεί το πρώτο βήμα σε κάθε γεωργική παραγωγική διαδικασία. Η εξασφάλιση επίσης των απαιτουμένων πιστώσεων για τις ανάγκες της γεωργικής εκμεταλλεύσεως αποτελεί το πρώτο στάδιο σε οποιαδήποτε γεωργική ή κτηνοτροφική παραγωγή.

Όπως είναι φυσικό, η ποιότητα των μέσων, των υλικών και των εφοδίων που εξασφαλίζει ο παραγωγός κατά το στάδιο αυτό επηρεάζουν σημαντικά την τελική απόδοση των παραγωγικών του προσπαθειών. Το κόστος επίσης της προμήθειας ή εξασφαλίσεως αυτών των παραγωγικών μέσων, επηρεάζει το κόστος των προϊόντων που θα παραχθούν. Ιδιάιτερη σημασία έχει κατά το στάδιο αυτό και η έγκαιρη προμήθεια ή η έγκαιρη εξασφάλιση των απαιτουμένων μέσων, εφοδίων και υλικών.

2) Εγκατάσταση των καλλιεργειών ή των εκτροφών και παραγωγή των προϊόντων.

Το δεύτερο στάδιο περιλαμβάνει τη σπορά των καλλιεργουμένων φυτών, την εγκατάσταση γενικότερα των καλλιεργειών ή των εκτροφών και την εκτέλεση όλων των απαιτουμένων καλλιεργητικών εργασιών για την παραγωγή των προϊόντων.

Η έγκαιρη και κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο εκτέλεση όλων αυτών των ερ-

γασιών αποτελεί, όπως είναι γνωστό, το σημαντικότερο μέρος του σταδίου αυτού, όπως επίσης και η προστασία των καλλιεργουμένων φυτών και των παραγομένων προϊόντων από τους διάφορους εχθρούς και τις ασθένειες που τα προσβάλλουν. Το στάδιο αυτό ολοκληρώνουν οι εργασίες της συγκομιδής.

Τόσο η ποιότητα όσο και το κόστος εκτελέσεως όλων αυτών των εργασιών επηρεάζουν όχι μονάχα τον όγκο και την ποιότητα των παραγομένων προϊόντων, αλλά και το κόστος παραγωγής.

3) Μεταποίηση των προϊόντων ή διάθεσή τους στην αγορά.

Από τα παραγόμενα γεωργικά ή κτηνοτροφικά προϊόντα, άλλα είναι έτοιμα για άμεση διάθεση στην αγορά ή στην κατανάλωση και για άλλα απαιτείται μεταποίηση ή βιομηχανική επεξεργασία.

Έτσι για όσα είναι έτοιμα για την αγορά και την κατανάλωση, στο στάδιο αυτό, με τη διάθεσή τους στην αγορά και την επιστροφή της αξίας τους στον παραγωγό, κλείνει το κύκλωμα της παραγωγής τους.

Για τα άλλα ακολουθεί το τέταρτο στάδιο.

4) Στάδιο επεξεργασίας ή μεταποίησεως.

Κατά το στάδιο της επεξεργασίας ή της μεταποίησεως, για ορισμένα προϊόντα μια επεξεργασία ή μεταποίηση είναι αρκετή ενώ για άλλα χρειάζεται και δεύτερη και τρίτη επεξεργασία ή μεταποίηση. Για την εξαγωγή του ελαιόλαδου π.χ. από τον ελαιόκαρπο είναι αρκετή μια μονάχα επεξεργασία, ενώ για την παρασκευή του ψωμιού χρειάζεται πρώτα η αλευροποίηση του σιταριού και ύστερα η μεταποίηση του αλεύρου σε ψωμί. Στην περίπτωση του βαμβακιού χρειάζεται η εκκόκισή του, η νηματοποίησή του, η κατασκευή υφασμάτων με τα νήματα αυτά και τέλος η κατασκευή ετοίμων ενδυμάτων. Η κονσερβοποίηση ή η κατάψυξη ή η αποξήρανση διαφόρων φρούτων και λαχανικών αποτελεί ένα στάδιο επεξεργασίας πριν αυτά διατεθούν στην αγορά.

Η ανάπτυξη της τεχνολογίας βελτιώνει όλο και περισσότερο τα μέσα και τους τρόπους της επεξεργασίας ή μεταποίησεως των διαφόρων προϊόντων, με αποτέλεσμα να αυξάνουν σε αριθμό οι τελικές μορφές με τις οποίες τα προϊόντα έρχονται στην αγορά, να αξιοποιούνται καλύτερα οι πρώτες ύλες, να καλύπτονται περισσότερες ανάγκες των καταναλωτών και να αυξάνει η ζήτησή τους στην αγορά.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι τόσο η μεταποίηση όσο και η επεξεργασία των διαφόρων γεωργοκτηνοτροφικών προϊόντων αιχάνουν το κόστος της τελικής μορφής με την οποία τα προϊόντα έρχονται στην αγορά και διατίθενται στην κατανάλωση. Όσο πιο τέλεια όμως είναι η μεταποίηση αυτή και όσο πιο καλή η ποιότητα των τελικών προϊόντων, τόσο πιο εύκολη θα είναι και η διάθεσή τους στην αγορά και τόσο πιο ικανοποιητικές θα είναι οι επιτυγχανόμενες τιμές.

5) Εμπορία των προϊόντων.

Το τελικό στάδιο του παραγωγικού κυκλώματος στη γεωργία είναι η εμπορία, δηλαδή η διάθεση των προϊόντων στην αγορά είτε με την αρχική είτε με τη μεταποιημένη ή επεξεργασμένη μορφή.

Η εμπορία ολοκληρώνει τις προσπάθειες του παραγωγού αλλά και τις προσπά-

θειες όσων αναλαμβάνουν την επεξεργασία, τη μεταποίηση ή και τη διάθεσή τους στην αγορά.

Όσο καλύτερα οργανωμένο είναι το στάδιο αυτό τόσο καλύτερες είναι και οι τιμές που μπορούν να επιτευχθούν και τόσο μεγαλύτερες οι ποσότητες των προϊόντων που μπορούν να διατεθούν. Ο τρόπος και τα μέσα προσφοράς των προϊόντων στην αγορά (συσκευασία, εμφάνιση κλπ.), η κατάλληλη διαφήμιση, η οργάνωση γενικότερα της αγοράς σύμφωνα με τα νεότερα δεδομένα της εμπορίας των διαφόρων προϊόντων, οδηγεί ασφαλώς σε καλύτερα οικονομικά αποτελέσματα.

Με τη διάθεσή τους στην αγορά, τα προϊόντα μετατρέπονται σε χρήμα και με τη μορφή αυτή επιστρέφει η αξία τους στον παραγωγό.

Η συμμετοχή του παραγωγού στο παραγωγικό κύκλωμα της γεωργικής παραγωγής.

Στο πρώτο στάδιο, το στάδιο της εξασφαλίσεως των απαιτουμένων πιστώσεων, μέσων, εφοδίων και υλικών, την ευθύνη την έχει κυρίως ο παραγωγός. Αν έχει στη διάθεσή του τις απαιτούμενες πιστώσεις, δεν αντιμετωπίζει προβλήματα στο στάδιο αυτό. Προβλήματα αντιμετωπίζει μόνο στην εξεύρεση των σπόρων που δεν είναι εύκολο να τους βρει στο εμπόριο στις κατάλληλες ποικιλίες και στην κατάλληλη ποιότητα για κάθε καλλιεργούμενο φυτό. Η Πολιτεία με τις αρμόδιες υπηρεσίες και σε συνεργασία με συνεταιριστικές οργανώσεις, έχει οργανώσει ένα σύστημα παραγωγής και διαθέσεως σπόρων στους παραγωγούς. Έτσι και με βοήθεια από τις αρμόδιες υπηρεσίες και τις συνεταιριστικές οργανώσεις, ο παραγωγός αντιμετωπίζει κατά τον καλύτερο τρόπο τις δυσκολίες αυτές.

Στην περίπτωση που ο παραγωγός δεν έχει διαθέσιμες πιστώσεις, είναι αναγκασμένος να καταφεύγει σε άλλες πηγές για να τις προμηθευτεί, με σοβαρές βέβαια επιπτώσεις στο κόστος παραγωγής των προϊόντων. Η Αγροτική Τράπεζα έχει αναλάβει, όπως είναι γνωστό, την ευθύνη να παρέχει τις απαιτούμενες πιστώσεις στους παραγωγούς με τη μορφή των βραχυπροθέσμων, μεσοπροθέσμων ή μακροπροθέσμων δανείων.

Ος προς την προμήθεια άλλων μέσων, εφοδίων και υλικών τόσο η Αγροτική Τράπεζα όσο και οι συνεταιριστικές οργανώσεις είτε σε συνεργασία με την Αγροτική Τράπεζα είτε μόνες τους, διευκολύνουν τους παραγωγούς στην προμήθεια αυτών των εφοδίων. Άλλωστε μετά την εξασφάλιση των πιστώσεων, το δεύτερο αντικείμενο δραστηριότητας των συνεταιριστικών οργανώσεων ήταν ακριβώς η προμήθεια στους παραγωγούς των απαιτουμένων καλλιεργητικών εφοδίων και υλικών (προμηθευτικοί συνεταιρισμοί).

Και στο δεύτερο στάδιο, το στάδιο της παραγωγής των διαφόρων προϊόντων, την ευθύνη την έχει κυρίως ο παραγωγός. Οι συνεταιριστικές οργανώσεις τον βοηθούν οπωσδήποτε και η βοήθεια αυτή μπορεί να είναι από απλή μέχρι πολύπλοκης μορφής. Η πιο απλή είναι η εκτέλεση με μηχανήματα του συνεταιρισμού διαφόρων καλλιεργητικών εργασιών στις εκμεταλλεύσεις των παραγωγών · μελών του συνεταιρισμού, όπως ήταν η άροση παλιότερα κατά την πρώτη εμφάνιση των γεωργικών ελκυστήρων, η συγκομιδή σήμερα ορισμένων προϊόντων, όπως το σιτάρι και το βαμβάκι κλπ. Η πιο πολύπλοκη μορφή βοήθειας είναι η ανάληψη από το συνεταιρισμό, για λογαριασμό των μελών των παραγωγών, όλων γενικά των καλλιεργητικών εργασιών σε μια κοινή καλλιέργεια των εκτάσεων όλων των συνε-

ταίρων, με ενεργό βέβαια συμμετοχή των ιδίων των παραγωγών (παραγωγικοί συνεταιρισμοί).

Πέρα από τους συνεταιρισμούς, στο στάδιο αυτό το πρόβλημα της κοινής παραγωγής αντιμετωπίζεται και με άλλες μορφές συνεργατισμού, όπως είναι οι ομάδες παραγωγών, με την οργάνωση των ομαδικών λεγομένων καλλιεργειών.

Στο τρίτο στάδιο σταματούν οι δραστηριότητες του μεμονωμένου παραγωγού. Ο παραγωγός διαθέτει τα προϊόντα του, που διατίθενται στην κατανάλωση χωρίς καμιά ιδιαίτερη επεξεργασία και πολύ περισσότερο χωρίς καμιά μεταποίηση, είτε απ' ευθείας στην κατανάλωση (σε περιορισμένη κλίμακα σήμερα), είτε σε άτομα που μεσολαβούν ανάμεσα σ' αυτόν και τον καταναλωτή (τους μεσάζοντες). Στην περίπτωση αυτή, όπως έχει αναφερθεί και σε άλλες σελίδες, υπάρχει ένα ιδιαίτερα μεγάλο άνοιγμα ανάμεσα στις τιμές που απολαμβάνει ο παραγωγός και στις τιμές που πληρώνει ο καταναλωτής. Το άνοιγμα αυτό το καρπούνται οι μεσάζοντες, με αποτέλεσμα το δικό τους καθαρό κέρδος να είναι ασύγκριτα μεγαλύτερο από το ελάχιστο ή και πολλές φορές ανύπαρκτο καθαρό κέρδος του παραγωγού.

Στο στάδιο αυτό η οργάνωση της προσφοράς των προϊόντων απ' ευθείας από τον παραγωγό στον καταναλωτή, όπου αυτή είναι δυνατή, όπως γίνεται ήδη σε μικρή έκταση οπωρολαχανικών, αποτελεί ένα μέτρο για την εξουδετέρωση των μεσαζόντων. Πέρα όμως από την προσπάθεια αυτή, τη λύση του προβλήματος αυτού μπορούν να δώσουν και πάλι οι συνεταιρισμοί, και συγκεκριμένα οι συνεταιρισμοί διαθέσεως των προϊόντων που για λογαριασμό των παραγωγών αναλαμβάνουν τη διάθεση των προϊόντων τους στην αγορά.

Για τα προϊόντα που απαιτούν μεταποίηση ή επεξεργασία ο παραγωγός είναι αναγκασμένος να τα διαθέτει στην αγορά στην αρχική τους μορφή. Οι αγοραστές στην περίπτωση αυτή είναι όσοι ασχολούνται με την επεξεργασία ή τη μεταποίηση, σε ένα ή σε περισσότερα διαδοχικά στάδια, των γεωργικών προϊόντων και τη διάθεσή τους στη νέα τελική μορφή τους στην αγορά. Και εδώ οι τιμές που απολαμβάνει ο παραγωγός δεν είναι πάντοτε για τον ίδιο ικανοποιητικές, εκτός από τις περιπτώσεις που επεμβαίνει η πολιτεία είτε συγκεντρώνοντας η ίδια τα προϊόντα (περίπτωση σιταριού, κριθαριού κλπ.) είτε καθορίζοντας τις τιμές διαθέσεως των προϊόντων από τον παραγωγό (περίπτωση βαμβακιού, καπνού κλπ.).

Οι δυνατότητες των συνεταιριστικών οργανώσεων στο στάδιο αυτό είναι τεράστιες. Αυτό άλλωστε γίνεται φανερό από το βαθμό στον οποίο έχουν στο στάδιο αυτό αναπτυχθεί οι σχετικές προσπάθειες των διαφόρων μορφών συνεταιριστικών οργανώσεων, από τους απλούς πρωτοβάθμιους συνεταιρισμούς μέχρι τις ανώνυμες συνεταιριστικές εταιρίες. Οι συνεταιρισμοί και γενικότερα οι οποιασδήποτε μορφής συνεταιριστικές οργανώσεις αναλαμβάνουν για λογαριασμό των παραγωγών ή για δικό τους λογαριασμό, την επεξεργασία ή τη μεταποίηση σε διάφορα στάδια των διαφόρων σχετικών αγροτικών προϊόντων και τη διάθεσή τους στην αγορά. Έτσι ο παραγωγός όχι μόνο απολαμβάνει καλύτερες τιμές αλλά και έχει πάντοτε εξασφαλισμένη τη διάθεση του συνόλου της παραγωγής του.

9.3 Τεχνικά και οργανωτικά προβλήματα.

Η εκτέλεση των διαφόρων εργασιών στα διάφορα στάδια του κυκλώματος πα-

ραγωγής στη γεωργία, παρουσιάζει ορισμένα προβλήματα, τεχνικά και οργανωτικά. Τα προβλήματα αυτά είναι οπωσδήποτε πιο έντονα και πιο σοβαρά για τους μεμονωμένους παραγωγούς, δεν παύουν όμως να υπάρχουν, έστω και σε μικρότερο βαθμό και στις περιπτώσεις όπου οι σχετικές εργασίες εκτελούνται από συνεταιριστικές οργανώσεις των παραγωγών.

Τα κυριότερα από τα προβλήματα αυτά είναι:

α) Προβλήματα που προέρχονται από τον ίδιο τον παραγωγό.

Πριν προχωρήσουμε σε εξειδικευμένα προβλήματα, οργανωτικά και τεχνικά, σκόπιμο είναι να αναφερθούμε σε ορισμένα προβλήματα που δημιουργούνται από τον ίδιο τον παραγωγό. Τέτοια προβλήματα μπορούν να θεωρηθούν τα ακόλουθα:

β) Η έλλειψη επαρκών τεχνικών γνώσεων από τους παραγωγούς.

Η εξέλιξη της γεωργικής τεχνολογίας θέτει στη διάθεση των παραγωγών ολοένα νεότερα δεδομένα και στοιχεία για την καλύτερη και αποδοτικότερη οργάνωση της γεωργικής παραγωγής, αλλά και για την καλύτερη και οικονομικότερη εκτέλεση των διαφόρων καλλιεργητικών και άλλων παραγωγικών τεχνικών εργασιών. Η κατάλληλη αξιοποίηση αυτών των στοιχείων και δεδομένων, αλλά και η με βάση αυτά εκτέλεση των διαφόρων τεχνικών εργασιών προϋποθέτουν και σχετικό επίπεδο γεωργοτεχνικής καταρτίσεως των παραγωγών. Και όταν η κατάρτιση αυτή δεν υφίσταται στον απαιτούμενο βαθμό, είναι επόμενο να δημιουργούνται προβλήματα στην όλη οργάνωση και ανάπτυξη της γεωργικής παραγωγής.

γ) Το χαμηλό γενικό μορφωτικό επίπεδο των παραγωγών.

Η οργάνωση της γεωργικής παραγωγής σε βάσεις καθαρά επιχειρηματικές απαιτεί ανθρώπους με υψηλό σχετικά μορφωτικό επίπεδο. Ο γεωργός αναγκάζεται σήμερα να εργάζεται όλο και περισσότερο με το μυαλό και λιγότερο με τα χέρια. Μελετάει συνθήκες και προϋποθέσεις, προβλέπει μελλοντικές ανάγκες και καταστάσεις και παρακολουθεί τις εξελίξεις της παραγωγής και της αγοράς των προϊόντων που παράγει, όχι μόνο σε τοπικό και εθνικό, αλλά πολλές φορές και διεθνές ακόμα επίπεδο. Είναι αναγκασμένος να κρίνει δεδομένα και στοιχεία και να παίρνει αποφάσεις, από την ορθότητα των οποίων θα εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό τα αποτελέσματα των παραγωγικών του εργασιών. Για όλα αυτά απαιτείται μια ευρύτερη γενική μόρφωση, αναπτυγμένη αντίληψη και κρίση, μυαλό καλλιεργημένο, δημιουργικό και διορατικό, ώστε να αντιδρά κάθε φορά κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Τέτοια άτομα όχι μονάχα θα είναι σε θέση να αντιμετωπίζουν καλύτερα και αποτελεσματικότερα τα ποικίλα προβλήματα των εκμεταλλεύσεών τους ως μεμονωμένοι παραγωγοί, αλλά θα μπορούν περισσότερο ακόμα να συνενώνουν τις προσπάθειές τους με τις προσπάθειες άλλων συναδέλφων τους παραγωγών στα πλαίσια των συνεταιριστικών οργανώσεων, για την καλύτερη και αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των προβλημάτων των εκμεταλλεύσεών τους.

Δεν είναι δυνατό να αναπτυχθεί πνεύμα επιχειρηματικό ούτε και να γίνει κατανοητή η σημασία της συνεργασίας από άτομα με περιορισμένη πνευματική καλλιέργεια.

δ) Η σύνθεση του ενεργού αγροτικού μας πληθυσμού.

Η ιδιομορφία του γεωργικού επαγγέλματος, οι δυσκολίες που παρουσιάζει η ερ-

γασία στη γεωργική παραγωγή, εργασία που είναι κοπιαστική και πολλές φορές διεξάγεται κάτω από συνθήκες ιδιαίτερα δυσμενείς, αναγκάζουν τους περισσότερους νέους των αγροτικών περιοχών να κατευθύνονται σε άλλους τομείς επαγγελματικής αποκαταστάσεως και να εγκαταλείπουν τη γεωργική παραγωγή. Γι' αυτό και είναι περιορισμένος ο αριθμός των νέων που τελικά παραμένουν στον τομέα της πρωτογενούς παραγωγής και, κατά το μεγαλύτερο ποσοστό, ο ενεργός αγροτικός μας πληθυσμός αποτελείται από άτομα μεγάλης σχετικά ηλικίας. Τα άτομα αυτά, με κατασταλαγμένες συνήθειες και αποκρισταλλωμένες ιδέες, είναι αρκετά δύσκολο να προσαρμοσθούν στις απαιτήσεις της νεότερης γεωργικής τεχνολογίας ή στις απαιτήσεις μιας από κάθε άποψη ορθολογιστικής οργανώσεως της γεωργικής τους παραγωγής και πολύ περισσότερο να συνηθίσουν στο πνεύμα της συνεργασίας και του συνεργατισμού στα πλαίσια καλά οργανωμένων συνεταιριστικών οργανώσεων.

9.3.1 Προβλήματα τεχνικά.

a) Εξέλιξη της γεωργικής τεχνολογίας.

Τα περισσότερα τεχνικά προβλήματα δημιουργούνται σήμερα από τον τόσο γρήγορο ρυθμό εξελίξεως της γεωργικής και της γενικότερης τεχνολογίας. Τόσο οι μεμονωμένοι παραγωγοί όσο και οι συνεταιριστικές οργανώσεις, είναι υποχρεωμένοι να παρακολουθούν την εξέλιξη αυτή και να προσαρμόζουν σ' αυτή την οργάνωση· και τη λειτουργία των εκμεταλλεύσεών τους.

Αυτή η προσαρμογή είναι ασφαλώς ιδιαίτερα δύσκολη για τους μεμονωμένους παραγωγούς. Εκτός του ότι απαιτεί συνεχή και προσεκτική παρακολούθηση της όλης εξελίξεως της γεωργικής τεχνολογίας, απαιτεί παράλληλα και ικανότητα αξιολογήσεως των νεοτέρων δεδομένων της τεχνολογίας, καθώς και ικανότητα επιλογής των νέων στοιχείων που συμφέρει να εισαχθούν στην εκμετάλλευση, αλλά και των παλιών στοιχείων που δεν συμφέρει πια η διατήρησή τους.

Αλλά για τις συνεταιριστικές οργανώσεις η προσαρμογή στα νέα δεδομένα της τεχνολογίας παρουσιάζει σημαντικές δυσκολίες. Δεδομένου μάλιστα ότι το μέγεθος των αλλαγών εδώ θα είναι πολύ μεγαλύτερο από ό,τι στην περίπτωση των μεμονωμένων παραγωγών, απαιτείται πολύ πιο προσεκτική μελέτη, καλύτερος υπολογισμός, προβλέψεις και προγραμματισμοί πολύ πιο πολύπλοκοι. Και όλα αυτά δεν μπορούν, ασφαλώς, να γίνουν από απλά μέλη των συνεταιρισμών. Απαιτείται ειδικό επιστημονικό προσωπικό, που σε βάση καθαρά επιστημονική και με τη βοήθεια των πιο συγχρόνων μέσων θα αναλάβει την παρακολούθηση της εξελίξεως σε διεθνή κλίμακα της γεωργικής τεχνολογίας και την επιλογή των αλλαγών και των προσαρμογών που θα πρέπει κάθε φορά να εισάγονται στο όλο κύκλωμα παραγωγής και στο σύνολο των παραγωγικών και άλλης φύσεως εργασιών των συνεταιριστικών οργανώσεων.

Όπως είναι φυσικό, αυτές οι αλλαγές και προσαρμογές συνεπάγονται αξιόλογες δαπάνες, που οι μεμονωμένοι παραγωγοί δεν είναι συχνά εύκολο να αντιμετωπίσουν. Έτσι, ή αναγκάζονται να παραμένουν στην παλιά τεχνολογία που έχουν στη διάθεσή τους με όλες τις δυσμενείς επιπτώσεις που είναι φυσικό να συνεπάγεται μια τέτοια κατάσταση ή ενώνουν κι αυτοί τις παραγωγικές προσπάθειές τους με τις

προσπάθειες άλλων συναδέλφων τους παραγωγών στα πλαίσια συνεταιριστικών οργανώσεων ή άλλων μορφών συνεργατισμού.

β) Ανάγκη ειδικευμένου τεχνικού προσωπικού.

Η εφαρμογή των δεδομένων της ολοένα εξελισσόμενης τεχνολογίας απαιτεί ειδικευμένο τεχνικό προσωπικό. Τα διάφορα γεωργικά εργαλεία και μηχανήματα με την πολυπλοκότητα που πολλά από αυτά παρουσιάζουν, απαιτούν κατάλληλες τεχνικές γνώσεις για τον κατάλληλο χειρισμό και τη συντήρησή τους. Στις περιπτώσεις των μεμονωμένων παραγωγών θα πρέπει ο ίδιος ο παραγωγός ή κάποιο μέλος της οικογένειάς του να αποκτήσει τις γνώσεις και την κατάρτιση αυτή. Στις συνεταιριστικές οργανώσεις τα πράγματα βέβαια είναι πιο εύκολα, γιατί η μεγάλη οικονομική επιφάνεια που έχουν αυτές οι οργανώσεις, αλλά και ο μεγάλος κύκλος των σχετικών εργασιών που εξασφαλίζουν, δίνουν τη δυνατότητα να προσλαμβάνουν και να διατηρούν σε μόνιμη βάση τέτοιο προσωπικό.

γ) Διεθνείς τάσεις και εξελίξεις στο χώρο της γεωργοκτηνοτροφικής παραγωγής.

Με την ολοένα ευρύτερη ανάπτυξη των διεθνών σχέσεων και με την αυξανόμενη συνεργασία της χώρας μας με άλλες χώρες και με διάφορους διεθνείς οργανισμούς ύστερα και από την είσοδό μας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, η γεωργική μας παραγωγή έχει ανάγκη αδιάκοπης προσαρμογής στις εξελίξεις της γεωργικής παραγωγής αλλά και στις ανάγκες και τις απαιτήσεις της διεθνούς αγοράς σε προϊόντα που μπορούν να παραχθούν στη χώρα μας.

Όλα αυτά απαιτούν προσεκτική και αδιάκοπη παρακολούθηση και μελέτη των εξελίξεων αυτών και παράλληλα τον καθορισμό και τη λήψη των καταλλήλων τεχνικών και οργανωτικών μέτρων για την προσαρμογή της γεωργοκτηνοτροφικής μας παραγωγής σ' αυτές.

Η εισαγωγή νέων καλλιεργειών, όπως π.χ. των ακτινιδίων τα τελευταία χρόνια, ή νέων ποικιλιών καλλιεργουμένων φυτών ή, νέας τεχνικής στην εκτέλεση των διαφόρων εργασιών, αλλά και η επισήμανση νέων προτιμήσεων της καταναλώσεως στην ποιότητα ή στη μορφή με την οποία διάφορα προϊόντα θα πρέπει να προωθούνται στην αγορά, δημιουργούν, όπως είναι επόμενο, αντίστοιχα προβλήματα τεχνικά και οργανωτικά στους φορείς της γεωργικής μας παραγωγής.

9.3.2 Προβλήματα οργανωτικά.

α) Προβλήματα διαρθρώσεως των καλλιεργειών.

Στο πρώτο μέρος του βιβλίου αναφερθήκαμε αναλυτικά στα διαρθρωτικά προβλήματα που παρουσιάζει η σύγχρονη ελληνική γεωργία. Ο μικρός γεωργικός κλήρος, το πολυτεμαχισμένο των αγροτικών ιδιοκτησιών και το μεγάλο σχετικά ποσοστό του αγροτικού μας πληθυσμού, αποτελούν τα κυριότερα από τα προβλήματα αυτά.

Τόσο ο μικρός σε έκταση γεωργικός κλήρος όσο και ο πολυτεμαχισμός της αγροτικής ιδιοκτησίας, καθιστούν πολύ δύσκολη την οργάνωση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων υπό μορφή καθαρά επιχειρηματική. Η δυσκολία όμως οργανώσεως των εκμεταλλεύσεων σ' αυτή τη μορφή δεν επιτρέπει την σε ικανοποιητικό

βαθμό αύξηση της παραγωγικότητας των βασικών συντελεστών της παραγωγής και φυσικά τη μείωση του κόστους των παραγομένων προϊόντων.

Τα προβλήματα αυτά μόνο με την επέκταση του συνεταιριστικού τρόπου παραγωγής και με την οργάνωση μεγάλων συνεταιριστικών παραγωγικών μονάδων μπορούν αποτελεσματικά να αντιμετωπισθούν. Η από κοινού καλλιέργεια των εκτάσεων των διαφόρων παραγωγών δίνει τη δυνατότητα της δημιουργίας μεγάλων παραγωγικών μονάδων στα πλαίσια των συνεταιριστικών οργανώσεων, οι οποίες θα μπορούν βέβαια να οργανωθούν σε βάσεις καθαρά επιχειρηματικές και να λειτουργήσουν με τους κανόνες, τις δυνατότητες και τις προοπτικές των μεγάλων επιχειρήσεων.

β) Προβλήματα οργανωτικά των συνεταιριστικών μονάδων παραγωγής.

Οι μεγάλες συνεταιριστικές μονάδες παραγωγής, για να φθάσουν στο επιδιωκό μενο και στο αναμενόμενο αποτέλεσμα της αξιοποίησεως στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό όλων των διαθεσίμων παραγωγικών μέσων, απαιτούν την κατάλληλη από κάθε άποψη οργάνωσή τους. Δεν αρκεί η συνένωση των παραγωγών μιας περιοχής και η επιθυμία τους να ενώσουν τις καλλιεργούμενες εκτάσεις τους για τη δημιουργία μιας ενιαίας και μεγάλης σε μέγεθος παραγωγικής μονάδας. Χρειάζεται παράλληλα η παραγωγική αυτή μονάδα να οργανωθεί έτσι που να είναι πραγματικά αποδοτική η λειτουργία της. Και η οργάνωση αυτή, πέρα από το πνεύμα καλής και αρμονικής συνεργασίας που πρέπει να επικρατεί ανάμεσα στους συνεταιρισμένους ή τους συνεργαζόμενους παραγωγούς, απαιτεί κατάλληλο και ειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό, ειδικευμένο ιδιαίτερα στα θέματα οργανώσεως γεωργικών συνεταιριστικών εκμεταλλεύσεων και κατάλληλο επιστημονικό και τεχνικό γεωτεχνικό προσωπικό.

γ) Προβλήματα εγκαταστάσεων και εξοπλισμού.

Όσο πιο μεγάλη σε μέγεθος και σε δραστηριότητες είναι μια παραγωγική μονάδα, τόσο πιο μεγάλες είναι οι ανάγκες της σε κατάλληλες εγκαταστάσεις και σε ειδικό εξοπλισμό.

Οι μικρές ατομικές εκμεταλλεύσεις έχουν, όπως είναι φυσικό, ανάγκη από περιορισμένες σε μέγεθος εγκαταστάσεις και περιορισμένο σχετικό εξοπλισμό. Έτσι, δεν αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα στην οργάνωση της αξιοποίησεως τόσο των εγκαταστάσεων όσο και του απαραίτητου μηχανικού και εργαλειακού εξοπλισμού. Οι μεγάλες όμως συνεταιριστικές ή άλλης μορφής παραγωγικές μονάδες έχουν ανάγκη από μεγάλες σε μέγεθος και ποικίλες σε μορφή εγκαταστάσεις και εξοπλισμό, ανάλογα με τη μορφή και την έκταση των παραγωγικών και των άλλων δραστηριοτήτων τους. Αν μάλιστα οι δραστηριότητές τους επεκτείνονται σε περισσότερα από ένα στάδιο του κυκλώματος παραγωγής, π.χ. παραγωγή και εμπορία ή παραγωγή και μεταποίηση ή επεξεργασία διαφόρων προϊόντων, τότε οι ανάγκες σε εγκαταστάσεις και εξοπλισμό είναι ιδιαίτερα σημαντικές τόσο σε μέγεθος όσο και σε είδη και μορφές.

Όλες όμως αυτές οι εγκαταστάσεις και όλος ο μεγάλος και πολύπλοκος εξοπλισμός, εκτός από τα λειτουργικά προβλήματα παρουσιάζουν και προβλήματα οργανωτικά στην προσπάθεια για την καλύτερη και αποδοτικότερη δυνατή αξιοποίησή τους.

δ) Προβλήματα επιλογής και οργανώσεως των διαφόρων παραγωγικών και άλλων δραστηριοτήτων.

Μια μικρή ή μεγάλη παραγωγική μονάδα έχει στη διάθεσή της για αξιοποίηση ορισμένους παραγωγικούς συντελεστές. Η οργάνωση της κατάλληλης αξιοποίησεως αυτών των συντελεστών δεν δημιουργεί προβλήματα σημαντικά στις μικρές ατομικές γεωργικές εκμεταλλεύσεις. Όσο όμως μεγαλύτερη είναι σε μέγεθος μια παραγωγική μονάδα και όσο μεγαλύτεροι σε μέγεθος και πολυαριθμότεροι είναι οι διαθέσιμοι παραγωγικοί συντελεστές, τόσο πιο δύσκολη είναι και η κατάλληλη οργάνωση της αξιοποίησέως τους. Και αυτό γιατί, ενώ στις μικρές εκμεταλλεύσεις είναι πολύ περιορισμένες οι εναλλακτικές λύσεις που μπορούν να ακολουθηθούν και πολύ περιορισμένες οι επιλογές που μπορούν να γίνουν, στις μεγάλες παραγωγικές μονάδες τόσο οι εναλλακτικές λύσεις όσο και οι επιλογές και πολλές είναι σε αριθμό, αλλά και ιδιαίτερα σημαντικές σε μέγεθος και σημασία. Η επιλογή των παραγωγικών δραστηριοτήτων που θα πρέπει να αναπτύξει μια μεγάλη παραγωγική μονάδα και η σωστή οργάνωσή τους, καθώς και η επιλογή και ανάπτυξη δραστηριοτήτων και σε άλλα στάδια του κυκλώματος παραγωγής, δημιουργούν, όπως είναι επόμενο, ιδιαίτερα προβλήματα οργανωτικά, που η αντιμετώπισή τους επηρεάζει σε σημαντικό βαθμό το τελικό οικονομικό αποτέλεσμα της μονάδας.

9.4 Οριζόντια και κάθετη οργάνωση της παραγωγής.

Σε κάθε παραγωγική μονάδα υπάρχουν δυο βασικές κατευθύνσεις προς τις οποίες είναι δυνατό να οργανωθούν οι παραγωγικές δραστηριότητές τους: Η οριζόντια και η κάθετη.

9.4.1 Οριζόντια οργάνωση της παραγωγής.

Ως οριζόντια οργάνωση της παραγωγής εννοούμε τη μορφή εκείνη οργανώσεως της παραγωγής, η οποία ασχολείται με μία ή περισσότερες παραγωγικές δραστηριότητες που ανήκουν όλες στο ίδιο στάδιο του παραγωγικού κυκλώματος στη γεωργία. Στην περίπτωση που μια παραγωγική μονάδα ασχολείται μονάχα με την παραγωγή αγροτικών προϊόντων και τα προϊόντα αυτά τα διαθέτει κατευθείαν στην αγορά χωρίς να ασχολείται με την παραπέρα αξιοποίησή τους, τότε έχουμε τη λεγόμενη οριζόντια οργάνωση της παραγωγής. Η παραγωγή π.χ. σιτηρών, βαμβακιού, καπνού, φρούτων και λαχανικών ή άλλων προϊόντων και η άμεση διάθεσή τους στην αγορά αποτελούν μορφές οριζόντιας οργανώσεως της παραγωγής.

Όπως είναι ευνόητο, η μορφή αυτή οργανώσεως της παραγωγής ταιριάζει περισσότερο και ασκείται κυρίως από τις μικρές σε μέγεθος και ατομικές κυρίως γεωργικές εκμεταλλεύσεις.

Ως ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αυτής της μορφής οργανώσεως της παραγωγής μπορούν να θεωρηθούν τα ακόλουθα:

- Δεν απαιτεί μεγάλες οργανωτικές φροντίδες, μια που όλες οι δραστηριότητες του παραγωγού αναφέρονται μονάχα στην επιλογή των φυτών που θα πρέπει να καλλιεργηθούν και στην κατάλληλη οργάνωση και εκτέλεση των σχετικών καλλιεργητικών εργασιών.

- Δεν απαιτεί μεγάλα κεφάλαια και πολύπλοκες εγκαταστάσεις ή μεγάλο και πολύπλοκο εξοπλισμό. Αφού οι δραστηριότητες του παραγωγού συγκεντρώνονται μόνο στις κατάλληλες καλλιεργητικές φροντίδες και εργασίες, ανάλογα με τα καλλιεργούμενα φυτά, τόσο οι εγκαταστάσεις όσο και ο εξοπλισμός είναι περιορισμένα και ανάλογα με το είδος και την έκταση των καλλιεργειών.
- Δεν απαιτεί πολλές και πολύπλοκες γνώσεις από την πλευρά του επιχειρηματία παραγωγού, μια που οι γνώσεις και η τεχνική κατάρτιση που απαιτούνται αναφέρονται μονάχα στο στάδιο της παραγωγής των καλλιεργειών που αναπτύσσονται στην εκμετάλλευση.
- Το καθαρό κέρδος του παραγωγού είναι οπωσδήποτε περιορισμένο, μια που αναφέρεται μόνο στη διαφορά ανάμεσα στο κόστος παραγωγής και στην τιμή διαθέσεως των προϊόντων στην αγορά.
- Ο παραγωγός, αφού είναι αναγκασμένος να διαθέτει τα προϊόντα του στην πρώτη τους μορφή, δηλαδή στη μορφή της πρωτογενούς παραγωγής, είναι εκτεθειμένος στις πιέσεις και τα προβλήματα της προσφοράς και της ζητήσεως παρομοίων προϊόντων, που πολλές φορές μειώνουν σημαντικά, αν δεν εκμηδενίζουν σχεδόν το καθαρό κέρδος. Στις περιπτώσεις αυτές μόνο τα προστατευτικά μέτρα που η Πολιτεία θεσπίζει για ορισμένα προϊόντα, είναι δυνατό να προστατεύσουν και να περισώσουν το εισόδημα του παραγωγού.

9.4.2 Κάθετη οργάνωση της παραγωγής.

Αντίθετα από την οριζόντια, η κάθετη οργάνωση της παραγωγής επεκτείνεται σε περισσότερα από ένα ή και σε όλα τα στάδια τόου παραγωγικού κυκλώματος στη γεωργία.

Δεν αρκείται η κάθετη οργάνωση της παραγωγής στην απλή παραγωγή των προϊόντων. Προχωρεί στο στάδιο της επεξεργασίας και της εμπορίας των προϊόντων της, ή σε διαδοχικά στάδια μεταποιήσεως των αγροτικών προϊόντων πρωτογενούς παραγωγής και της εμπορίας τους στις αγορές του εσωτερικού ή του εξωτερικού.

Αρχίζοντας από την εξασφάλιση των απαιτουμένων παραγωγικών μέσων, εφόδιων και υλικών, προχωρεί στην οργάνωση της παραγωγής και, μετά τη συγκομιδή των παραγομένων προϊόντων, στην κατάλληλη επεξεργασία τους και τη διάθεσή τους στην αγορά.

Σε περιπτώσεις που τα προϊόντα επιδέχονται μεταποίηση, προχωρεί στην καλύτερη δυνατή οργάνωση της μεταποιήσεως αυτής σε ορισμένα ή σε όλα τα διαδοχικά στάδια μεταποιήσεως και τελικά στην προσφορά των μεταποιημένων προϊόντων στην αγορά. Έτσι, η κάθετη οργάνωση της παραγωγής καλύπτει όλα γενικά ή τα περισσότερα τουλάχιστον από τα στάδια του παραγωγικού κυκλώματος στη γεωργία.

Όπως είναι φυσικό, αυτή η μορφή οργανώσεως της παραγωγής ταιριάζει περισσότερο στις μεγάλες παραγωγικές μονάδες και ιδιαίτερα στις συνεταιριστικές ή άλλης μορφής μονάδες συνεργασίας πολλών παραγωγών.

Τα κυριότερα χαρακτηριστικά της κάθετης οργανώσεως της παραγωγής είναι τα ακόλουθα:

- Απαιτεί μεγάλες σε μέγεθος εκμεταλλεύσεις ή μεγάλες παραγωγικές μονάδες. Ο όγκος των προϊόντων που θα παράγει, θα επεξεργάζεται ή θα μεταποιεί και θα διαθέτει στην αγορά αποτελεί βασικό προσδιοριστικό παράγοντα και της όλης οργανώσεως, αλλά και του καθαρού οικονομικού αποτελέσματος από τη μορφή αυτή οργανώσεως της γεωργικής παραγωγής.
- Οι εγκαταστάσεις και ο εξοπλισμός που χρειάζονται κατά τα διάφορα στάδια της κάθετης οργανώσεως της παραγωγής, τότε μονάχα δικαιώνουν τις δαπάνες που απαιτούνται για την εξασφάλισή τους, αν χρησιμοποιούνται για την αξιοποίηση ορισμένης ποσότητας προϊόντων. Υπάρχει για κάθε μέγεθος και μορφή εγκαταστάσεων και εξοπλισμού ένα ελάχιστο όριο προϊόντων που πρέπει η μονάδα να παράγει και να επεξεργάζεται ή να μεταποιεί, για να μην είναι η διατήρησή τους παθητική. Πέρα από το όριο αυτό, όσο μεγαλύτερος είναι ο όγκος των προϊόντων μέχρι το ανώτατο όριο της δυναμικότητας των εγκαταστάσεων και του εξοπλισμού, τόσο μεγαλύτερο θα είναι το καθαρό κέρδος που εξασφαλίζει η κάθετη οργάνωση της παραγωγής.
- Παρουσιάζει όλα τα τεχνικά και οργανωτικά προβλήματα των μεγάλων παραγωγικών μονάδων, όπως αναφέρθηκαν στις προηγούμενες σελίδες.

Συγκεκριμένα, απαιτεί:

- Μεγάλες και πολύπλοκες εγκαταστάσεις.
- Ποικίλο και πολύπλοκο εξοπλισμό.
- Αδιάκοπη παρακολούθηση και προσαρμογή στην εξελισσόμενη τεχνολογία.
- Παρακολούθηση και μελέτη της αγοράς των σχετικών προϊόντων τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό και ιδιαίτερα των αναγκών και των προτιμήσεων της αγοράς, αλλά και των προσφερομένων από άλλες παραγωγικές μονάδες και από άλλες χώρες παρομοίων προϊόντων.
- Κατάλληλη οργανωτική δομή.
- Κατάλληλο και αρκετό, ανάλογα με το είδος και την έκταση των δραστηριοτήτων, επιστημονικό και τεχνικό προσωπικό.
- Συντελεί στην εξουδετέρωση των μεσαζόντων ανάμεσα στον παραγωγό και τον καταναλωτή, αφού σύμφωνα με την οργάνωση αυτή η παραγωγική μονάδα αναλαμβάνει η ίδια όλα τα στάδια, από την παραγωγή μέχρι τη διάθεση των προϊόντων στην τελική μορφή τους στην αγορά.
- Εξασφαλίζει μεγαλύτερο καθαρό κέρδος για τον παραγωγό, δεδομένου ότι το κέρδος του αυτό προέρχεται όχι μονάχα από το αρχικό κέρδος της παραγωγής, αλλά και από το κέρδος που και τα άλλα διαδοχικά στάδια επεξεργασίας ή μεταποίησεως εξασφαλίζουν για τα παραγόμενα προϊόντα.
- Στην περίπτωση συνεταιριστικών μονάδων παραγωγής η κάθετη οργάνωση της παραγωγής εξασφαλίζει για τον παραγωγό όλα τα πλεονεκτήματα των μεγάλων μονάδων παραγωγής και την αξιοποίηση στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό όλων των διαθεσίμων συντελεστών της παραγωγής.

Οριζόντια ή κάθετη οργάνωση της παραγωγής:

Από τα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω σχετικά με την οριζόντια και κάθετη οργάνωση της παραγωγής, γίνεται φανερό ότι η κάθετη οργάνωση συμφέρει περισσότερο σε κάθε παραγωγό, γιατί εξασφαλίζει μεγαλύτερο καθαρό κέρδος.

Το πρόβλημα είναι ότι δεν μπορεί κάθε παραγωγός να προχωρήσει στην κάθετη οργάνωση της παραγωγής, ιδιαίτερα αν η παραγωγική του μονάδα είναι περιορισμένη σε μέγεθος. Ακόμα και στις περιπτώσεις μεγάλων ατομικών γεωργικών εκμεταλλεύσεων είναι δύσκολη η κάθετη οργάνωση της παραγωγής και ιδιαίτερα η επέκτασή της σε πολλά διαδοχικά στάδια του κυκλώματος παραγωγής. Είναι τόσα τα προβλήματα που μια τέτοια οργάνωση δημιουργεί, που δεν είναι εύκολο να αντιμετωπισθούν αποτελεσματικά από μεμονωμένους παραγωγούς.

Έτσι, ο μόνος τρόπος εφαρμογής της κάθετης οργανώσεως της παραγωγής στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις των μεμονωμένων παραγωγών είναι η συμμετοχή τους σε οργανωμένες από ένα σύνολο παραγωγών μεγάλες παραγωγικές μονάδες, στα πλαίσια των συνεταιριστικών οργανώσεων ή άλλων μορφών συνεργασίας μεταξύ των παραγωγών.

Για τις μεγάλες παραγωγικές μονάδες, η κάθετη οργάνωση, παρά τα προβλήματα που δημιουργεί, εξασφαλίζει τη μεγαλύτερη δυνατή αξιοποίηση όλων των διαθεσίμων παραγωγικών συντελεστών.

9.5 Ο συνεταιριστικός τρόπος παραγωγής.

Ως συνεταιριστικό τρόπο παραγωγής εννοούμε την οργάνωση της γεωργικής παραγωγής σε ένα ή περισσότερα στάδια του παραγωγικού κυκλώματος στη γεωργία από τους πρωτοβάθμιους συνεταιρισμούς ή από άλλες συνεταιριστικές οργανώσεις. Οι συνεταιρισμοί αυτοί λέγονται και παραγωγικοί συνεταιρισμοί και διακρίνονται από τους συνεταιρισμούς παραγωγών.

Οι συνεταιρισμοί παραγωγών έχουν ως βασικό αντικείμενό τους να εφοδιάζουν τους παραγωγούς με τα απαιτούμενα παραγωγικά μέσα και υλικά. Έχουν ακόμα σαν αντικείμενο:

- Να αναλαμβάνουν για λογαριασμό των παραγωγών την εκτέλεση με συνεταιριστικά μηχανήματα διαφόρων καλλιεργητικών εργασιών.
- Να αναλαμβάνουν, πάλι για λογαριασμό των συνεταίρων παραγωγών την επεξεργασία ή μεταποίηση των αγροτικών προϊόντων σε κατάλληλες βιομηχανικές συνεταιριστικές εγκαταστάσεις.
- Να αναλαμβάνουν για λογαριασμό των παραγωγών την εμπορία των αγροτικών προϊόντων.

Όπως φαίνεται από τις πιο πάνω δραστηριότητες των συνεταιρισμών των παραγωγών, κάθε παραγωγός έχει την ευθύνη της οργανώσεως της παραγωγής στην εκμετάλλευσή του. Κάθε ατομική γεωργική εκμετάλλευση αποτελεί μια ξεχωριστή οικονομική μονάδα. Ο συνεταιρισμός απλώς έρχεται να βοηθήσει τους παραγωγούς - μέλη του στην εκτέλεση των διαφόρων παραγωγικών εργασιών στα διάφορα στάδια παραγωγής, για να συντελέσει έτσι στη μείωση του κόστους παραγωγής των προϊόντων, στην εξασφάλιση καλύτερης ποιότητας προϊόντων και σε τελευταία ανάλυση στην επίτευξη μεγαλύτερου καθαρού κέρδους για κάθε συνεταίρο παραγωγό.

Αντίθετα, οι συνεταιρισμοί παραγωγής αναλαμβάνουν αυτοί την όλη ευθύνη της εκμεταλλεύσεως των εκτάσεων των συνεταίρων παραγωγών σα μορφή μιας ενιαίας μεγάλης παραγωγικής μονάδας. Οι συνεταίροι δηλαδή, εκχωρούν στο συ-

νεταιρισμό το δικαίωμα εκμεταλλεύσεως των εκτάσεών τους, οι οποίες απαρτίζουν μια ενιαία μεγάλη γεωργική εκμετάλλευση. Οι συνεταίροι συμμετέχουν στις διάφορες καλλιεργητικές και άλλης φύσεως εργασίες της κοινής συνεταιριστικής εκμεταλλεύσεως και στο τέλος τα καθαρά κέρδη της μονάδας κατανέμονται στα μέλη του συνεταιρισμού, ανάλογα με την προσωπική συμβολή του καθενός και το μέγεθος των εκτάσεων ή των άλλων παραγωγικών συντελεστών που έχει εκχωρήσει ο καθένας στο συνεταιρισμό.

9.5.1 Χαρακτηριστικά του συνεταιριστικού τρόπου παραγωγής.

Στο συνεταιριστικό τρόπο παραγωγής διακρίνομε τα ακόλουθα βασικά χαρακτηριστικά:

- Αποτελούν μεγάλες συνεταιριστικές μονάδες και έχουν τη μορφή μεγάλων γεωργικών εκμεταλλεύσεων ή σχετικών βιομηχανικών μονάδων.
- Αποτελούν συλλογικά παραγωγικά όργανα που δρουν ως ανεξάρτητες παραγωγικές μονάδες, αλλά για λογαριασμό των συνεταίρων - μελών του συνεταιρισμού.
- Είναι οργανωμένοι σε καθαρά επιχειρηματική μορφή και έχουν όλα τα χαρακτηριστικά μιας μεγάλης επιχειρήσεως.
- Δεν έχουν συνήθως δικούς τους παραγωγικούς συντελεστές αλλά αξιοποιούν τους συντελεστές που οι συνεταίροι - μέλη έχουν εκχωρήσει για εκμετάλλευση σ' αυτούς.
- Η λειτουργία τους στηρίζεται όχι μονάχα στην απλή συνένωση, αλλά και στην προσωπική συμβολή των μελών τους συνεταίρων που παρέχουν την προσωπική τους εργασία για την εκτέλεση των παραγωγικών και των άλλων εργασιών του συνεταιρισμού.
- Αποτελούν καθαρά κερδοσκοπικές επιχειρήσεις που επιδιώκουν τη μεγαλύτερη δυνατή αύξηση της παραγωγικότητας των χρησιμοποιουμένων συντελεστών της παραγωγής και την επίτευξη του μεγαλύτερου δυνατού κέρδους για λογαριασμό των μελών του συνεταιρισμού.

9.5.2 Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα του συνεταιριστικού τρόπου παραγωγής.

Οι δυνατότητες που έχει ο παραγωγός για την οργάνωση των παραγωγικών του δραστηριοτήτων, έχω από το συνεταιριστικό τρόπο παραγωγής, είναι να περιορισθεί στην ατομική του γεωργική εκμετάλλευση. Στην περίπτωση αυτή μπορεί να βοηθηθεί στις πλαραγωγικές του εργασίες με τη συμμετοχή του σε έναν τοπικό συνεταιρισμό παραγωγών.

Για να μπορέσουμε να διαπιστώσουμε τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα του συνεταιριστικού τρόπου παραγωγής, θα πρέπει να τον συγκρίνουμε με τις ατομικές γεωργικές εκμεταλλεύσεις και μάλιστα με τη μορφή που οι εκμεταλλεύσεις αυτές παρουσιάζονται στο μεγαλύτερο ποσοστό στην ελληνική γεωργία. Μια τέτοια σύγκριση μας οδηγεί στην επισήμανση των παρακάτω πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων αυτού του συλλογικού τρόπου γεωργική παραγωγής:

Πλεονεκτήματα:

Μέγεθος της εκμεταλλεύσεως.

Με το συνεταιριστικό τρόπο παραγωγής αντιμετωπίζεται το βασικό μειονέκτημα της ελληνικής γεωργίας, του μικρού κλήρου κατά γεωργική εκμετάλλευση και του πολυτεμαχισμού της γεωργικής ιδιοκτησίας.

Αφού οι παραγωγοί - μέλη του συνεταιρισμού παραγωγής εκχωρούν τις καλλιεργήσιμες εκτάσεις τους στο συνεταιρισμό, με την εκχώρηση αυτή δημιουργούνται ενιαίες και μεγάλες σε μέγεθος καλλιεργήσιμες εκτάσεις και φυσικά μεγάλες παραγωγικές μονάδες.

Οργάνωση της εκμεταλλεύσεως.

Ο συνεταιρισμός παραγωγής δρα σαν μια μεγάλη επιχειρηματική μονάδα και έχει τη δυνατότητα να οργανώσει κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο την εκμετάλλευση των εκτάσεων που έχει στη διάθεσή του, ώστε να εξασφαλίζεται η μεγαλύτερη δυνατή παραγωγικότητα των καλλιεργουμένων εκτάσεων. Έχει ακόμα τη δυνατότητα να οργανώσει δύο γίνεται καλύτερα την αξιοποίηση όλων των διαθεσίμων παραγωγικών συντελεστών.

Εξασφάλιση και αξιοποίηση του κατάλληλου εξοπλισμού.

Ο μεγάλος όγκος καλλιεργητικών και άλλων εργασιών που θα πρέπει να εκτελεσθούν σε μια μεγάλου μεγέθους γεωργική εκμετάλλευση δίνει τη δυνατότητα για την προμήθεια του κατάλληλου κάθε φορά σε είδος, αριθμό και μέγεθος μηχανήματος, ανάλογα με τις σχετικές ανάγκες της εκμεταλλεύσεως, ώστε να επιτυγχάνεται η καλύτερη δυνατή αξιοποίηση του συνόλου του μηχανικού εξοπλισμού και να μειώνεται έτσι το κόστος εκτελέσεως των διαφόρων καλλιεργητικών εργασιών.

Προγραμματισμός των εργασιών και έγκαιρη προμήθεια των απαιτουμένων εφόδων και υλικών.

Με τη βοήθεια κατάλληλου επιστημονικού προσωπικού που μπορεί να έχει στη διάθεσή του ένας συνεταιρισμός παραγωγής, έχει τη δυνατότητα να προγραμματίζει προσεκτικά την εκτέλεση των διαφόρων καλλιεργητικών και άλλων παραγωγικών εργασιών την πιο κατάλληλη για την κάθε μια εποχή και να φροντίζει για την έγκαιρη εξασφάλιση των απαιτουμένων εργατικών χεριών.

Έχει ακόμα τη δυνατότητα να υπολογίζει από την αρχή του χρόνου όλα τα απαιτούμενα εφόδια και υλικά, ανάλογα με τις καλλιέργειες που πρόκειται να αναπτύξει, και να τα προμηθεύεται έγκαιρα, επιτυγχάνοντας μάλιστα, λόγω του μεγάλου όγκου των προμηθειών, καλύτερες τιμές από ό,τι ένας μεμονωμένος παραγωγός.

Παρακολούθηση και εφαρμογή της νεότερης τεχνολογίας.

Ως μεγάλη παραγωγική μονάδα, ο συνεταιρισμός παραγωγής, επανδρωμένος με κατάλληλο επιστημονικό προσωπικό, έχει τη δυνατότητα να παρακολουθεί τις νεότερες εξελίξεις της γεωργικής τεχνολογίας και να εφαρμόζει αιμέσως κάθε νεότερο δεδομένο της εξελίξεως αυτής στις καλλιέργειές του. Έτσι εξασφαλίζει πάντοτε τις μεγαλύτερες δυνατές αποδόσεις και εκλεκτής ποιότητας προϊόντα.

Οργάνωση της διαθέσεως της παραγωγής.

Με το μεγάλο όγκο των προϊόντων που θα έχει να διαθέσει στην αγορά μπορεί από πολύ νωρίς να οργανώσει κατάλληλα τη διάθεση των προϊόντων, ώστε και τη διάθεσή του συνόλου της παραγωγής να εξασφαλίσει, αλλά και να επιτύχει τη διάθεσή τους στις καλύτερες δυνατές τιμές.

Συνεργασία με άλλους συνεταιρισμούς.

Ως μεγάλη παραγωγική μονάδα έχει τη δυνατότητα να συνεργασθεί στα πλαίσια ενώσεων ή κοινοπραξιών ή ακόμα και ανωνύμων συνεταιριστικών εταιριών με άλλους παρόμοιους συνεταιρισμούς ή άλλες συνεταιριστικές παραγωγικές μονάδες, για την από κοινού αντιμετώπιση παραγωγικών ή άλλων προβλημάτων.

Δυνατότητα επεκτάσεως των δραστηριοτήτων σε άλλα παραγωγικά στάδια του κυκλώματος παραγωγής.

Ο συνεταιρισμός παραγωγής μπορεί από την οριζόντια να προχωρήσει στην κάθετη οργάνωση της παραγωγής και να επεκτείνει τις δραστηριότητές του και σε άλλα στάδια του παραγωγικού κυκλώματος στη γεωργία. Η κατάλληλη επεξεργασία των παραγομένων προϊόντων και η τυποποίησή τους πριν από τη διάθεσή τους στην αγορά, εξασφαλίζει όχι μονάδα την εύκολη διάθεσή τους, αλλά και τη διάθεσή τους σε υψηλότερες τιμές.

Η οργάνωση εξάλλου της μεταποίησεως των προϊόντων σε ένα ή περισσότερα στάδια, εξασφαλίζει οπωσδήποτε μεγαλύτερο καθαρό κέρδος για τους παραγωγούς - μέλη του συνεταιρισμού.

Μεγάλη ποστωτική μανότητα.

Ο όγκος των εργασιών και το μέγεθος της εκμεταλλεύσεως εξασφαλίζει στο συνεταιρισμό παραγωγής μεγάλη δανειοληπτική ικανότητα σε περίπτωση που θα έχει ανάγκη συνάψεως δανείου για τις παραγωγικές ή άλλες δραστηριότητές του. Τόσο η Αγροτική Τράπεζα όσο και άλλοι πιστωτικοί οργανισμοί με ευκολία δανειοδοτούν μεγάλες παραγωγικές μονάδες, όταν μάλιστα τα δάνεια πρόκειται να χρησιμοποιηθούν για παραγωγικούς σκοπούς.

Ανάπτυξη πνεύματος συνεργασίας μεταξύ των παραγωγών - μελών του συνεταιρισμού.

Η συνένωση των ατομικών εκμεταλλεύσεων σε μια μεγάλη κοινή εκμετάλλευση, φέρνει τα μέλη του συνεταιρισμού πολύ κοντά το ένα με το άλλο. Η προσωπική εξάλλου συμμετοχή στην εκτέλεση των διαφόρων εργασιών στην κοινή εκμετάλλευση του συνεταιρισμού συντελεί στη στενότερη γνωριμία και τη σύνδεση των συνεταίρων μεταξύ τους. Καλλιεργείται έτσι σε μεγάλο βαθμό το πνεύμα της συνεργασίας μεταξύ των παραγωγών - μελών του συνεταιρισμού και των οικογενειών τους, το οποίο επιδρά ευεργετικά στην όλη οικογενειακή και κοινωνική ζωή τους.

Μειονεκτήματα:

Δυσκολία στη συμφωνία και τη συνένωση του συνόλου των παραγωγών μιας περιοχής.

Δεν είναι πάντοτε εύκολο να συμφωνήσουν στο συνεταιριστικό τρόπο παραγωγής όλοι γενικά οι παραγωγοί μιας περιοχής. Η έλλειψη ευρύτερης γενικής μορφώσεως και το βαθιά ριζωμένο αίσθημα της ιδιοκτησίας, καθώς και ο φόβος μήπως η εκχώρηση των εκτάσεών τους για κοινή καλλιέργεια επηρεάσει σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό το δικαίωμα της ιδιοκτησίας τους πάνω σ' αυτές κάνει πολλούς παραγωγούς διστακτικούς και αναποφάσιστους για τη συμμετοχή τους σε μια τέτοιας μορφής γεωργική εκμετάλλευση. Και η κοινή συνεταιριστική εκμετάλλευση των καλλιεργουμένων εκτάσεων απαιτεί όχι μονάχα την απλή συναίνεση και συμφωνία των παραγωγών, αλλά και αποδοχή με ενθουσιασμό του τρόπου αυτού αξιοποίησεως των μικρών τους εκμεταλλεύσεων.

Η ιδιομορφία των εκτάσεων ορισμένων περιοχών.

Σε ορισμένες περιοχές οι καλλιεργούμενες εκτάσεις παρουσιάζουν μια ιδιομορφία που είναι επόμενο να δημιουργεί προβλήματα στην υπαγωγή τους σε μια ενιαία συνεταιριστική εκμετάλλευση. Εκτάσεις που έχουν ήδη αξιοποιηθεί από τον ιδιοκτήτη παραγωγό με την εκτέλεση ορισμένων έργων, π.χ. άνοιγμα πηγαδιών για άρδευση, φυτείες, καθιστούν δύσκολη την εξομοίωση των εκτάσεων αυτών σε ένα σύστημα κοινής συνεταιριστικής εκμεταλλεύσεως με άλλες αναξιοποίητες εκτάσεις.

Έλλειψη πνεύματος συνεργασίας και αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των παραγωγών.

Η κοινή συνεταιριστική εκμετάλλευση απαιτεί από τους συνεταίρους παραγωγούς ανεπτυγμένο πνεύμα συνεργασίας και αμοιβαίας εμπιστοσύνης. Και είναι αρκετά δύσκολο, ιδιαίτερα στην αρχή, να αναπτυχθεί ένα τέτοιο πνεύμα μεταξύ των συνεταίρων παραγωγών. Η δυσκολία αυτή είναι ακόμα μεγαλύτερη στις περιπτώσεις που το μορφωτικό επίπεδο των παραγωγών είναι αρκετά χαμηλό.

Δυσκολία στη διατήρηση του ενδιαφέροντος των παραγωγών σε ικανοποιητικό βαθμό.

Η επιτυχία σε κάθε γεωργική εκμετάλλευση εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το ενδιαφέρον που ο ιδιοκτήτης παραγωγός δείχνει για την εκμετάλλευσή του. Στις περιπτώσεις συνεταιριστικής εκμεταλλεύσεως και παραγωγής, οι παραγωγοί είναι υποχρεωμένοι να προσφέρουν την προσωπική τους εργασία για την κάλυψη των αναγκών της εκμεταλλεύσεως σε εργατικά χέρια. Και πρέπει να προσφέρουν την εργασία τους αυτή με την ίδια διάθεση, με το ίδιο ενδιαφέρον και με τον ίδιο ενθουσιασμό που θα την πρόσφεραν στα δικά τους κτήματα αν θα καλλιεργούσαν τις εκτάσεις της εκμεταλλεύσεώς τους μόνοι τους. Γιατί, αν θελήσουν να συμμετάσχουν στις καλλιεργητικές εργασίες της συνεταιριστικής εκμεταλλεύσεως με το πνεύμα και τη νοοτροπία του εργάτη, τότε και η ποσότητα και η ποιότητα της προσφερόμενης εργασίας θα είναι πολύ διαφορετική από εκείνη που οι ίδιοι θα προσέφεραν στη δική τους προσωπική εκμετάλλευση.

9.6 Ο αγροτοβιομηχανικός συνεταιρισμός.

Όπως είναι γνωστό η οργάνωση και η λειτουργία των συνεταιριστικών οργανώσεων διέπεται πάντοτε από σχετική νομοθεσία.

Ο πρώτος Νόμος για τους συνεταιρισμούς, ο Νόμος 602, εκδόθηκε το 1915 και για εβδομήντα περίπου χρόνια ρύθμιζε με τις διατάξεις του όχι μονάχα τους αγροτικούς αλλά και τους κάθε μορφής συνεταιρισμούς.

Το 1979 εκδόθηκε ο Νόμος 921/79 περί γεωργικών συνεταιρισμών. Η πείρα από την εφαρμογή του έφερε στην επιφάνεια ορισμένα συμπληρωματικά στοιχεία σχετικά με τα προβλήματα που η οργάνωση των γεωργικών συνεταιρισμών παρουσίαζε και παρουσιάζει.

Η βασική αδυναμία και το κυριότερο πρόβλημα είναι ο μεγάλος αριθμός μικρών σχετικά συνεταιριστικών μονάδων που το μικρό τους μέγεθος δεν τους επιτρέπει να αναπτύξουν αξιόλογες δραστηριότητες. Το γεγονός ότι κατά το πρώτο εξάμηνο του 1985 λειτουργούσαν στη χώρα μας 7055 περίπου αγροτικοί συνεταιρισμοί, από τους οποίους το 70% είναι πιστωτικοί, δείχνει χαρακτηριστικά τον κατακερματισμό των δυνατοτήτων των αγροτών μας για συνεταιριστική δράση σε ένα υπερβολικά μεγάλο πλήθος μικρών και εντελώς σχεδόν ανενεργών συνεταιρισμών. Παρά το γεγονός ότι ο μέσος όρος των μελών κατά συνεταιρισμό ανέρχεται σε 95 άτομα, σε 2470 συνεταιρισμούς ο αριθμός των μελών κυμαίνεται από 7 μέχρι 50. Πέρα από αυτό και ενώ το 70% του συνόλου των 7055 αγροτικών συνεταιρισμών, είναι, όπως αναφέρθηκε, πιστωτικοί συνεταιρισμοί, μόνο ένα ποσοστό 3,2% είναι συνεταιρισμοί εμπορίας γεωργικών προϊόντων και ένα άλλο ποσοστό 21% μπορούν να χαρακτηρισθούν ως παραγωγικοί συνεταιρισμοί. Επίσης, μόνο 260 συνεταιρισμοί έχουν εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας (ποσοστό 3%) και μόνο 812 (ποσοστό 11%) έχουν υπαλλήλους με πλήρη απασχόληση.

Εκτός από την κατάσταση αυτή στους πρωτοβάθμιους συνεταιρισμούς το 1982 λειτουργούσαν: 107 ενώσεις πολλαπλών δραστηριότητων, 22 ειδικές ενώσεις, 4 ενώσεις ειδικής νομοθεσίας, 11 κεντρικές ενώσεις, 7 κοινοπραξίες γεωργικών συνεταιρισμών, 10 κοινοπραξίες συνεταιριστικών οργανώσεων και της ΑΤΕ και 17 άτυπες κοινοπραξίες συνεταιριστικών οργανώσεων, αμιγείς ή με την ΑΤΕ.

Με τέτοια διάρθρωση του συνεταιριστικού κινήματος στη χώρα μας είναι πολύ περιορισμένες οι δραστηριότητες των συνεταιριστικών οργανώσεων, και ιδιαίτερα των πρωτοβάθμιων συνεταιρισμών στο όλο παραγωγικό κύκλωμα στη γεωργία. Έτσι, οι τεράστιες δυνατότητες που έχει το συνεταιριστικό κίνημα να βοηθήσει τον έλληνα αγρότη στην όλη παραγωγική του εργασία μένουν σχεδόν ολοκληρωτικά αναξιοποίητες και ο παραγωγός δεν μπορεί να καρπωθεί στον απαιτούμενο βαθμό τον καθημερινό του μόχθο.

Τα προβλήματα αυτά έρχεται να αντιμετωπίσει ο νέος Νόμος για τις αγροτικές συνεταιριστικές οργανώσεις, ο Νόμος 1541/1985 περί Αγροτικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων.

Αν και ο Νόμος αναφέρεται στο σύνολο των συνεταιριστικών οργανώσεων όλων των βαθμίδων (πρωτοβάθμιους, δευτεροβάθμιους, τριτοβάθμιους) και όλων των μορφών, εδώ θα ασχοληθούμε μόνο με την πρωτοβάθμια μορφή του συνεταιρισμού, δηλαδή με τον αγροτικό συνεταιρισμό. Είναι ο συνεταιρισμός που εν-

διαφέρει άμεσα κάθε παραγωγό, γιατί κάθε παραγωγός μπορεί να αποτελέσει μέλος του και επίσης γιατί αποτελεί τη συνεταιριστική οργάνωση με την οποία κάθε παραγωγός θα έρχεται σε άμεση επαφή και θα αναπτύσσει μέσα σ' αυτή το σύνολο των παραγωγικών του δραστηριοτήτων.

Κατά την περίοδο πριν από τη ψήφιση του Νόμου αλλά και κατά τη σχετική συζήτηση στη Βουλή, ο συνεταιρισμός που καθιερώνεται με το νέο νόμο είχε χαρακτηρισθεί ως αγροτοβιομηχανικός συνεταιρισμός. Αν και ο όρος αυτός δεν αναφέρεται στο Νόμο, επεκράτησε γιατί εκφράζει το βασικό αντικείμενο και την πραγματική μορφή του συνεταιρισμού.

9.6.1 Στόχοι του αγροτοβιομηχανικού συνεταιρισμού.

Οι βασικοί στόχοι του αγροτοβιομηχανικού συνεταιρισμού είναι οι ακόλουθοι:

- Να υποβοηθήσει τη μικρή ιδιωτική αγροτική εκμετάλλευση στα πλαίσια της συνενώσεως της με τις άλλες παρόμοιες εκμεταλλεύσεις και να αξιοποιήσει για λογαριασμό της τα πλεονεκτήματα των μεγάλων παραγωγικών μονάδων.
- Να συντελέσει στη δημιουργία καταλλήλων σε μέγεθος συνεταιριστικών μονάδων που να έχουν τη δυνατότητα να οργανωθούν σε μορφή καθαρά επιχειρηματική και να αξιοποιούν σε μεγαλύτερο βαθμό τα πλεονεκτήματα μιας καλά οργανωμένης επιχειρηματικής μονάδας.
- Να καλύψει όλο το φάσμα των σταδίων του παραγωγικού κυκλώματος στη γεωργία, από την εξασφάλιση των απαιτουμένων εφοδίων, μέσων και υλικών μέχρι την επεξεργασία, την τυποποίηση, τη μεταποίηση στην τελική εμπορεύσιμη μορφή και τη διάθεση των προϊόντων στην αγορά.
- Να αναπτυχθεί ο συνεταιρισμός, όπως αναφέρεται στη σχετική εισηγητική έκθεση του νόμου, σε ένα σχήμα συλλογικής οικονομικής συνεργασίας που να επιτρέπει την κοινή και αλληλέγγυα αντιμετώπιση των προβλημάτων, την αυτοδιαχείριση, την κοινή εκμετάλλευση, την αξιοποίηση των παραγωγικών μέσων και την αύξηση του εισοδήματος χάρη στη συλλογική προσπάθεια.
- Να αναπτύξει τέτοια επιχειρηματική αποτελεσματικότητα, ώστε να πετύχει την οικονομική του αυτοδυναμία και την ανεξαρτησία του από επιδοτήσεις, φορολογικές απαλλαγές ή καλύψεις ελλειμμάτων από το Κράτος.

Για την επίτευξη των στόχων αυτών ο αγροτοβιομηχανικός συνεταιρισμός αναπτύσσει, σύμφωνα με το άρθρο 3 του Νόμου, τις ακόλουθες δραστηριότητες:

- Συλλογική καλλιέργεια και εκμετάλλευση γεωργικών εκτάσεων.
- Ίδρυση και λειτουργία κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων.
- Κατασκευή, συντήρηση, αγορά ή ενοικίαση αγροτικών μηχανημάτων και εργαλείων για εξυπηρέτηση των συνεταίρων της οργανώσεως.
- Ίδρυση και λειτουργία μονάδων για τη συσκευασία, επεξεργασία, μεταποίηση και γενικά την αξιοποίηση της αγροτικής παραγωγής.
- Διακίνηση και εμπορία των προϊόντων της αγροτικής παραγωγής των μελών τους και τρίτων.
- Άσκηση αγροτικής πίστεως.
- Πρακτόρευση στην περιφέρειά τους ασφαλιστικών εταιριών, των οποίων η πλειονότητα των μετοχών ανήκει σε αγροτικές συνεταιριστικές οργανώσεις

ή και στην ΑΤΕ.

- Πρακτόρευση στην περιφέρειά τους οργανισμών ασφαλίσεως αγροτικής παραγωγής και κεφαλαίου.
- Παροχή τεχνικής βοήθειας στα μέλη.
- Δημιουργία συνεταιριστικών επιχειρήσεων για την προμήθεια στα μέλη καταναλωτικών αγαθών.
- Εκτέλεση εγγειοβελτιωτικών έργων και έργων αγροτικής οδοποιίας.
- Παρέμβαση και λήψη κάθε μέτρου προστασίας των αγροτικών προϊόντων των μελών τους και τρίτων.
- Παροχή συνεταιριστικής εκπαίδευσεως.
- Ίδρυση και λειτουργία αγροτοτουριστικών μονάδων καταλυμάτων, ανάπτυξη του οικοτουρισμού, του κοινωνικού τουρισμού και των αγροτοτουριστικών εργασιών.
- Ανάπτυξη κάθε δραστηριότητας για τη βελτίωση της κοινωνικής και πολιτιστικής καταστάσεως των αγροτών και του βιοτικού τους επιπέδου.

9.6.2 Δομή και οργάνωση του αγροτοβιομηχανικού συνεταιρισμού.

Σύσταση του συνεταιρισμού.

Οι πρωτοβάθμιοι αγροτικοί συνεταιρισμοί διακρίνονται σε αγροτικούς συνεταιρισμούς και σε συνεταιρισμούς ειδικού σκοπού. Οι συνεταιρισμοί ειδικού σκοπού διακρίνονται σε δασικούς, σιροτροφικούς, μελισσοκομικούς, ανθοκομικούς και συνεταιρισμούς παραγωγής γουναρικών.

Σύμφωνα με το άρθρο 5 του Νόμου, για τη σύσταση αγροτικού συνεταιρισμού απαιτείται η σύνταξη καταστατικού και η υπογραφή του από 50 (πενήντα) τουλάχιστον άτομα που έχουν τα προσόντα που καθορίζονται, καθώς θα δούμε, από το άρθρο 8, και η έγκριση του καταστατικού από ειρηνοδικείο της περιοχής που εδρεύει ο συνεταιρισμός.

Για τη σύσταση συνεταιρισμού ειδικού σκοπού τα ιδρυτικά μέλη πρέπει να είναι 20 τουλάχιστον.

Έδρα του συνεταιρισμού είναι ο δήμος ή η κοινότητα όπου είναι εγκαταστημένη η διοίκησή του. Η περιφέρεια του αγροτικού συνεταιρισμού ορίζεται από τα διοικητικά δρία ενός ή περισσότερων γειτονικών με το δήμο ή την κοινότητα της έδρας του οργανισμών τοπικής αυτοδιοικήσεως, μέσα στα οποία βρίσκονται οι αγροτικές εκμεταλλεύσεις των μελών του.

Σε κάθε περιφέρεια επιτρέπεται η ίδρυση ενός μόνο αγροτικού συνεταιρισμού. Κατ' εξαίρεση επιτρέπεται η ίδρυση στην περιφέρεια όπου λειτουργεί ήδη αγροτικός συνεταιρισμός και συνεταιρισμού ειδικού σκοπού, αλλά και πάλι ενός μόνο συνεταιρισμού για κάθε κατηγορία ειδικού σκοπού.

Μέλη του συνεταιρισμού.

Κάθε αγρότης, για να γίνει μέλος του συνεταιρισμού, πρέπει να αποκτήσει τη λεγόμενη συνεταιριστική μερίδα.

Η συνεταιριστική μερίδα είναι το ποσό με το οποίο κάθε μέλος συμμετέχει στη δημιουργία του σχετικού κεφαλαίου του συνεταιρισμού. Σύμφωνα με το Νόμο, κά-

Θε συνεταίρος δικαιούται μία μόνο συνεταιριστική μερίδα. Το ποσό της συνεταιριστικής μερίδας πρέπει να είναι τουλάχιστον 25000 δραχμές, το καταστατικό όμως του συνεταιρισμού μπορεί να καθορίζει και υψηλότερο ποσό συνεταιριστικής μερίδας. Η συνεταιριστική μερίδα είναι αμεταβίβαστη, αδιαίρετη και ίση για όλους τους συνεταίρους.

Ο αγρότης που θέλει να γίνει μέλος του συνεταιρισμού υποβάλλει σχετική αίτηση στο διοικητικό του συμβούλιο.

Για τις υποχρεώσεις του συνεταιρισμού προς τρίτους, κάθε συνεταίρος ευθύνεται μέχρι το τριπλάσιο της αξίας της συνεταιριστικής μερίδας, το καταστατικό όμως του συνεταιρισμού μπορεί να προβλέπει και υψηλότερο όριο ευθύνης των συνεταίρων. Ο κάθε συνεταίρος ευθύνεται, όπως είναι ευνόητο, και για ποσό ίσο με τυχόν οφειλές του προς το συνεταιρισμό.

Υποχρεώσεις και δικαιώματα των μελών του συνεταιρισμού.

Το άρθρο II καθορίζει τις ακόλουθες υποχρεώσεις και τα δικαιώματα μελών του συνεταιρισμού:

- 1) Ο συνεταίρος υποχρεούται να παραμείνει μέλος του συνεταιρισμού τουλάχιστον για πέντε (5) χρόνια. Το καταστατικό μπορεί να προβλέπει και μεγαλύτερο χρόνο.
- 2) Το τακτικό μέλος παρέχει την προσωπική του εργασία εθελοντικά στο συνεταιρισμό, ανάλογα με τις ανάγκες του τελευταίου. Η ειδικότερη εργασία του κάθε μέλους καθορίζεται με απόφαση του διοικητικού συμβουλίου, η οποία μπορεί να προσβληθεί από τον ενδιαφερόμενο, στην πρώτη μετά την απόφαση τακτική γενική συνέλευση. Η προσφυγή του μέλους στη γενική συνέλευση αναστέλλει την εκτέλεση της αποφάσεως.
- 3) Ο συνεταίρος υποχρεούται να μην ανταγωνίζεται το συνεταιρισμό στον οποίο είναι μέλος.
- Ο συνεταίρος παραδίδει στο συνεταιρισμό για εμπορία ή και μεταποίηση, υπό τις προϋποθέσεις που ορίζει το καταστατικό και οι αποφάσεις των γενικών συνελεύσεων, το σύνολο της γεωργικής του παραγωγής.
- 4) Το ειδικό μέλος έχει όλα τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του τακτικού μέλους και ιδίως τις αναφερόμενες στην εμπορία και μεταποίηση του προϊόντος που παράγεται στην αγροτική εκμετάλλευση, δεν δικαιούται όμως να εκλέγεται.
- 5) Κάθε μέλος του συνεταιρισμού δικαιούται να ζητάει πληροφορίες σχετικά με την πορεία των υποθέσεων του συνεταιρισμού και το διοικητικό συμβούλιο υποχρεούται να παρέχει τις σχετικές πληροφορίες στην πρώτη, μετά την υποβολή της αιτήσεως, γενική συνέλευση των μελών.
- 6) Κάθε μέλος του συνεταιρισμού έχει δικαίωμα στο καθαρό πλεόνασμα της διαχειριστικής χρήσεως και στο προϊόν της εκκαθαρίσεως, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 38 και 46 αντίστοιχα.

Άλλες υποχρεώσεις των συνεταίρων προς το συνεταιρισμό.

Ανάλογα με τις δραστηριότητες του συνεταιρισμού, ο κάθε συνεταίρος έχει και

πρόσθετες υποχρεώσεις προς το συνεταιρισμό. Έτσι, το άρθρο 12 αναφέρει τα ακόλουθα, σχετικά με την παράδοση της παραγωγής των συνεταίρων στο συνεταιρισμό:

Οι υποχρεώσεις των συνεταίρων για παράδοση της παραγωγής τους στο συνεταιρισμό εξειδικεύονται με τις διατάξεις του καταστατικού και τις σχετικές αποφάσεις των γενικών συνελεύσεων, με βάση ιδίως τις ακόλουθες αρχές:

- a) Η δραστηριότητα των συνεταίρων και του συνεταιρισμού περιορίζεται σε ένα ορισμένο προϊόν ή μια ομάδα συναφών προϊόντων ή σε μια ελάχιστη ποσότητα παραγωγής του προϊόντος ή των συναφών προϊόντων.
- β) Οι συνεταίροι αναλαμβάνουν την υποχρέωση να τηρούν ορισμένους κανόνες παραγωγής και ποιότητας που εξασφαλίζουν μια σύμφωνη με τις συνθήκες της αγοράς προσφορά του προϊόντος.
- γ) Ο συνεταιρισμός έχει το δικαίωμα και την υποχρέωση να ελέγχει την τήρηση των κανόνων παραγωγής και ποιότητας των προϊόντων.
- δ) Με απόφαση της γενικής συνελεύσεως, που λαμβάνεται με αυξημένη απαρτία και πλεοψηφία, οι συνεταίροι μπορούν να απαλλάσσονται μερικώς ή ολικώς από την υποχρέωση για παράδοση της παραγωγής τους στο συνεταιρισμό.
- ε) Κανόνες παραγωγής και ποιότητας καθώς και κοινοί κανόνες πωλήσεως θεσπίζονται ή από το διοικητικό συμβούλιο ή από τη γενική συνέλευση των συνεταίρων με αυξημένη απαρτία και πλεοψηφία.
- στ) Οι συνεταίροι που έχουν συνάψει αποδεδειγμένα συμβάσεις πωλήσεως των προϊόντων τους σε τρίτους, πριν από την ένταξή τους στο συνεταιρισμό, μπορούν να απαλλάσσονται μερικώς ή ολικώς από την υποχρέωση για την παράδοση της παραγωγής τους, εφόσον ο συνεταιρισμός έχει ενημερωθεί έγκαιρα για τη διάρκεια, τον όγκο της παραγωγής και τις λοιπές λεπτομέρειες της συμβάσεως.

Σχετικά με την κοινή χρήση περιουσιακών στοιχείων των μελών του συνεταιρισμού, το άρθρο 20 καθορίζει τα ακόλουθα:

- 1) Ο συνεταίρος μπορεί να παραχωρήσει στο συνεταιρισμό με ιδιωτικό έγγραφο και για ορισμένο χρόνο, τη χρήση του συνόλου της καλλιεργήσιμης εκτάσεως ή τμήματός της, καθώς και των κινητών μέσων αγροτικής παραγωγής των οποίων είναι ιδιοκτήτης, νομέας ή κάτοχος, αλλά διατηρεί την κυριότητα στα ακίνητα και κινητά, των οποίων παραχώρησε τη χρήση στο συνεταιρισμό. Για την παραχώρηση της χρήσεως περιουσιακών στοιχείων από συνεταίρο που είναι νομέας ή κάτοχος απαιτείται συναίνεση από τον ιδιοκτήτη.
- 2) Το ετήσιο ενοίκιο για την παραχώρηση της χρήσεως των παραπάνω περιουσιακών στοιχείων καθορίζεται με συμφωνία των μερών.
- 3) Συνεταίρος που παραχώρησε στο συνεταιρισμό τη χρήση περιουσιακών στοιχείων κατά την πρώτη παράγραφο, αν αποχωρήσει από το συνεταιρισμό πριν από τη λήξη του χρόνου της συμφωνίας, δικαιούται να αναλάβει τη χρήση τους, εκτός αν η ανάληψη αυτή βλάπτει προφανώς τα συμφέροντα του συνεταιρισμού και αντίκειται στην καλή πίστη.

Συνεταίρος στον οποίο δεν αποδίδεται η χρήση των παραχωρηθέντων περιουσιακών στοιχείων, δικαιούται να ζητήσει από το ειρηνοδικείο την επίλυ-

ση της διαφοράς, κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων. Κατά της αποφάσεως του ειρηνοδικείου επιτρέπεται η άσκηση εφέσεως.

Αν πριν από την έξοδο του συνεταίρου το κινητό καταστραφεί από τυχαίο περιστατικό, ο συνεταίρος παίρνει το ενοίκιο του χρονικού διαστήματος ως τη λήξη του χρόνου της παραχωρήσεως. Παίρνει επίσης κατά την έξοδό του από το συνεταιρισμό αποζημίωση ανάλογη με την αξία που θα είχε το κινητό, αν δεν είχε μεσολαβήσει η καταστροφή, εφόσον για τον ίδιο λόγο δεν είναι ο συνεταίρος δικαιούχος ασφαλιστικής αποζημιώσεως.

- 4) Οποιαδήποτε διαφορά ως προς τη χρήση περιουσιακών στοιχείων μεταξύ συνεταίρων και συνεταιρισμού επιλύεται από το διοικητικό συμβούλιο του συνεταιρισμού. Ο συνεταίρος δικαιούται να προσφύγει στην πρώτη μετά από την απόφαση του διοικητικού συμβουλίου τακτική ή έκτακτη γενική συνέλευση των μελών για την επίλυση της διαφοράς, χωρίς να αποκλείεται σ' αυτόν το δικαίωμα να επιδιώξει τη λύση των παραπάνω διαφορών δικαιοτικώς.
- 5) Κάθε άλλο θέμα που αναφέρεται στην παραχώρηση της χρήσεως των κινητών και ακινήτων αγροτικών περιουσιακών στοιχείων και στα ειδικότερα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις συνεταιρισμού και συνεταίρων ρυθμίζεται από το καταστατικό του συνεταιρισμού.

Μορφές συλλογικής δράσεως των συνεταίρων στα πλαίσια του συνεταιρισμού.

Σύμφωνα με τα άρθρα 40 και 41, στα πλαίσια του αγροτικού συνεταιρισμού μπορούν τα μέλη του να οργανώνουν τις ακόλουθες ειδικές μορφές συλλογικής δράσεως.

— Κλαδικές οργανώσεις παραγωγής αγροτικού συνεταιρισμού.

Το καταστατικό του αγροτικού συνεταιρισμού προβλέπει τη συγκρότηση από τα μέλη του και λειτουργία κλαδικών οργανώσεων παραγωγής αγροτικού συνεταιρισμού (Κ.Ο.Π.Α.Σ.) αντιστοίχων προς τους κλάδους παραγωγής στα βασικά προϊόντα, όπως αυτά αναφέρονται ενδεικτικά στο άρθρο 51 (όλα σχεδόν τα γεωργικά και κτηνοτροφικά προϊόντα).

Η Κ.Ο.Π.Α.Σ. αποτελεί ένωση φυσικών προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα. Σε κάθε Κ.Ο.Π.Α.Σ. συμμετέχουν τα μέλη του συνεταιρισμού τα οποία ασχολούνται κυρίως με την παραγωγή του σχετικού προϊόντος. Η τακτική γενική συνέλευση του συνεταιρισμού αποφασίζει για τη συγκρότηση των Κ.Ο.Π.Α.Σ. και ορίζει τα μέλη τα οποία θα συμμετέχουν σε κάθε μία από αυτές. Οι δραστηριότητες τις οποίες αναπτύσσει κάθε Κ.Ο.Π.Α.Σ. καθορίζονται από τη γενική συνέλευση, το διοικητικό συμβούλιο και το καταστατικό του αγροτικού συνεταιρισμού.

Η διοίκηση, η εκπροσώπηση κάθε Κ.Ο.Π.Α.Σ. καθώς και οποιοδήποτε άλλο θέμα που αναφέρεται στη λειτουργία της καθορίζονται από ειδικό κανονισμό που καταρτίζεται από τα μέλη της στα πλαίσια του καταστατικού του συνεταιρισμού.

— Ομάδες κοινής εκμεταλλεύσεως.

Στα πλαίσια του αγροτικού συνεταιρισμού μπορεί μεταξύ των μελών του να συσταθεί ομάδα κοινής εκμεταλλεύσεως (Ο.Κ.Ε) με σκοπό την από κοινού καλλιέργεια, την εκτροφή ζώων, καθώς επίσης και την εκτέλεση των απαραιτήτων έργων

υποδομής για την πρωτογενή παραγωγή. Η Ο.Κ.Ε αποτελεί ένωση φυσικών προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα.

Ομάδα κοινής εκμεταλλεύσεως μπορεί επίσης να συσταθεί από μέλη δύο ή περισσοτέρων γειτονικών αγροτικών συνεταιρισμών, όταν οι αγροτικές τους ιδιοκτησίες συνορεύουν.

9.6.3 Λειτουργία των αγροτικών συνεταιρισμών.

Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί λειτουργούν με βάση εσωτερικό κανονισμό που εκδίδει η γενική συνέλευση με αυξημένη απαρτία και πλειοψηφία (παρουσία των 2/3 των μελών και με πλειοψηφία των 2/3 των παρόντων). Ο εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας καθορίζει, σύμφωνα με το άρθρο 33:

- Τους όρους λειτουργίας του συνεταιρισμού.
- Τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των συνεταιρίων ως προς τη χρήση των εγκαταστάσεων μηχανημάτων και των υπηρεσιών του συνεταιρισμού.
- Τις κυρώσεις για αθέτηση των υποχρεώσεων των συνεταιρίων και τη διαδικασία επιβολής τους.
- Τις λεπτομέρειες της τηρήσεως των λογαριασμών μεταξύ συνεταιρίων και συνεταιρισμού.

Τα άλλα θέματα λειτουργίας του συνεταιρισμού καθορίζονται από τα άρθρα:

- 34, που αναφέρεται στην είσπραξη των απαιτήσεων από τα μέλη του συνεταιρισμού.
- 35, που αναφέρεται στα βιβλία που τηρούνται από το συνεταιρισμό.
- 36, που αναφέρεται στην οικονομική διαχείριση.
- 37, που αναφέρεται στο αποθεματικό.
- 38, σύμφωνα με το οποίο, το καθαρό πλεόνασμα της διαχειριστικής χρήσεως διανέμεται στα μέλη όπως ορίζεται από το καταστατικό. Η γενική συνέλευση μπορεί, με αυξημένη απαρτία και πλειοψηφία, να αποφασίσει ότι μέρος ή το σύνολο του καθαρού πλεονάσματος που απομένει στο τέλος της χρήσεως δεν διανέμεται στα μέλη του συνεταιρισμού, για να χρησιμοποιηθεί για την κάλυψη συγκεκριμένων αναγκών.
- 39, που καθορίζει τις περιπτώσεις και τους τρόπους επιβολής έκτακτης εισφοράς στα μέλη του συνεταιρισμού.

Συγχώνευση γεωργικών συνεταιρισμών.

Ο Νόμος παρέχει τη δυνατότητα συγχωνεύσεως δύο ή περισσοτέρων συνεταιρισμών. Η συγχώνευση αποφασίζεται από τις γενικές συνέλευσεις των συνεταιρισμών που συγχωνεύονται. Το άρθρο 42 καθορίζει όλα τα θέματα που αναφέρονται στη συγχώνευση συνεταιρισμών και ιδιαίτερα στη ρύθμιση των περιουσιακών τους στοιχείων και το άρθρο 43 τα θέματα του προσωπικού τους.

Διάλυση του συνεταιρισμού.

Σχετικά με τη διάλυση του συνεταιρισμού το άρθρο 44 καθορίζει τα ακόλουθα: Ο συνεταιρισμός διαλύεται:

- Αν έληξε ο χρόνος διάρκειάς του, τον οποίο ορίζει το καταστατικό, και δεν αποφασίσθηκε στο μεταξύ η παράτασή του από τη γενική συνέλευση.
- Αν αποφασίσει η γενική συνέλευση με αυξημένη απαρτία και πλειοψηφία (άρθρο 25, παράγρ. 2).
- Αν κηρυχθεί σε πτώχευση. Η πτώχευση μπορεί να κηρυχθεί μόνο αφού αποτύχει η διαδικασία που αναφέρει το άρθρο 39 (επιβολή έκτακτης εισφοράς).
- Αν εκδοθεί απόφαση του πολυμελούς πρωτοδικείου, ύστερα από αίτηση του εποπτικού συμβουλίου του συνεταιρισμού ή του 1/5 του συνολικού αριθμού των μελών του.

Το άρθρο 44 στη συνέχεια καθορίζει τους λόγους για τους οποίους μπορεί να υποβληθεί αίτηση για τη διάλυση του συνεταιρισμού καθώς και στο χρόνο κατά τον οποίο επέρχεται η διάλυση του συνεταιρισμού.

9.6.4 Συνεταιριστικές οργανώσεις εκτός από τους πρωτοβάθμιους συνεταιρισμούς.

Εκτός από τους πρωτοβάθμιους αγροτικούς συνεταιρισμούς, με το νόμο ρυθμίζονται και τα θέματα ιδρύσεως και λειτουργίας δευτεροβάθμιων, τριτοβάθμιων και άλλων μορφών συνεταιριστικών οργανώσεων.

Οι οργανώσεις αυτές είναι οι ακόλουθες:

Ενώσεις αγροτικών συνεταιρισμών.

Σύμφωνα με το άρθρο 47, αγροτικοί συνεταιρισμοί που έχουν την έδρα τους στον ίδιο νομό συνιστούν την ένωση αγροτικών συνεταιρισμών του νομού. Σε κάθε νομό συνιστάται μόνο μια ένωση αγροτικών συνεταιρισμών. Έδρα της ένωσης είναι μια κοινότητα ή ένας δήμος του νομού που ορίζεται στο καταστατικό της.

Το καταστατικό της ένωσης μπορεί να προβλέπει τη λειτουργία παραρτημάτων της, μέσα στα όρια της περιφέρειάς της, για την πληρέστερη εκπλήρωση των σκοπών της, καθώς επίσης και τη λειτουργία αντιστοίχων τοπικών συνελεύσεων των αντιπροσώπων των συνεταιρισμών της περιοχής.

Το άρθρο 48 καθορίζει τον τρόπο διοικήσεως της ένωσης, ενώ με το άρθρο 49 καθορίζονται οι ακόλουθες δραστηριότητες της ένωσης αγροτικών συνεταιρισμών:

- Παροχή στα μέλη της κάθε συνδρομής και φροντίδα για τον εφοδιασμό τους με τα αγαθά που είναι απαραίτητα για την πρωτογενή και δευτερογενή παραγωγή τους.
- Φροντίδα για τη διακίνηση, διαφήμιση και εμπορία των προϊόντων των μελών της.
- Φροντίδα για την ίδρυση και λειτουργία κέντρων επαγγελματικής και συνεταιριστικής επιμορφώσεως των μελών της.
- Πρακτόρευση στην περιφέρειά της των οργανισμών ασφαλίσεως αγροτικής παραγωγής και κεφαλαίου.
- Ίδρυση και διεύθυνση μονάδων επεξεργασίας και μεταποιήσεως των προϊόντων των μελών της (η ένωση δεν ασχολείται με την πρωτογενή παραγωγή)

μόνο όταν για τη λειτουργία τους απαιτείται η συνεργασία δύο ή περισσοτέρων από αυτά.

Κλαδικές οργανώσεις παραγωγής ενώσεων αγροτικών συνεταιρισμών.

Το καταστατικό της ενώσεως προβλέπει τη σύσταση κλαδικών οργανώσεων παραγωγής ενώσεων αγροτικών συνεταιρισμών (Κ.Ο.Π.Ε.Α.Σ.) κατά κλάδο παραγωγής ή κατά βασικό προϊόν.

Το άρθρο 50 καθορίζει όλα τα θέματα που αναφέρονται στα θέματα συγκροτήσεως και λειτουργίας των κλαδικών οργανώσεων παραγωγής ενώσεων αγροτικών συνεταιρισμών.

Κεντρικές κλαδικές συνεταιριστικές ενώσεις.

Το άρθρο 51 αναφέρεται στις κεντρικές κλαδικές συνεταιριστικές ενώσεις και καθορίζει τα ακόλουθα:

Οι κεντρικές κλαδικές συνεταιριστικές ενώσεις έχουν περιφέρεια ολόκληρη την επικράτεια και αφορούν συγκεκριμένο κλάδο παραγωγής ή βασικό προϊόν, όπως δημητριακά, όσπρια, ζωτροφές, βαμβάκι, καπνός, ελαιοκομικά, αμπελουργικά, οπωροκηπευτικά, ανθοκομικά - καλλωπιστικά φυτά, σπόροι και πολλαπλασιαστικό υλικό, κτηνοτροφικά, γάλα και γαλακτοκομικά, πουλερικά και αυγά, μέλι και μελισσοκομικά, προϊόντα αλιείας, δασικά, σύκα και ξηροί καρποί, σταφίδες.

Ενώσεις αγροτικών συνεταιρισμών στις οποίες λειτουργούν Κ.Ο.Π.Ε.Α.Σ. συνιστούν την αντίστοιχη κεντρική κλαδική ένωση.

Για κάθε κλάδο παραγωγής ή βασικό προϊόν συνιστάται μόνο μια κεντρική συνεταιριστική ένωση, η έδρα της οποίας ορίζεται από το καταστατικό της. Κάθε ένωση αγροτικών συνεταιρισμών μπορεί να συμμετέχει σε περισσότερες κεντρικές κλαδικές συνεταιριστικές ενώσεις.

Στη συνέχεια το άρθρο 51 καθορίζει τα του τρόπου συγκροτήσεως των ενώσεων, καθώς και κάθε θέμα που αναφέρεται στη διοίκηση και τη λειτουργία τους.

Το άρθρο 52 καθορίζει το σκοπό και τις δραστηριότητες των κεντρικών κλαδικών συνεταιριστικών ενώσεων. Σύμφωνα με τις διατάξεις του, σκοπός των κεντρικών κλαδικών συνεταιριστικών ενώσεων είναι ο συντονισμός και η ενίσχυση του έργου τόσο των αγροτών και των αγροτικών συνεταιρισμών όσο και των ενώσεων των αγροτικών συνεταιρισμών.

Η κεντρική κλαδική συνεταιριστική ένωση, σε συνεργασία με τις ενώσεις αγροτικών συνεταιρισμών, με τους συνεταιριστικούς οργανισμούς και με την ΠΑΣΕΓΕΣ αναπτύσσει τις ακόλουθες δραστηριότητες:

- Εκπροσωπεί τους συνεταιρισμένους αγρότες όλης της χώρας που ασχολούνται με τους σχετικούς κλάδους παραγωγής ή με το βασικό προϊόν στα όργανα συνεργασίας με το κράτος και την τοπική αυτοδιοίκηση.
- Παρέχει στα μέλη της κάθε συνδρομή και φροντίζει για τον εφοδιασμό τους με τα αγαθά που είναι απαραίτητα για την πρωτογενή και δευτερογενή παραγωγή τους.
- Φροντίζει για τη μεταφορά, διαφήμιση και εμπορία των προϊόντων των μελών της και συντονίζει τον εφοδιασμό των περιφερειακών αγορών με τα σχετικά προϊόντα.

- Μελετάει κάθε θέμα που αφορά στην παραγωγή, μεταποίηση και εμπορία του προϊόντος.
- Μετά από εξουσιοδότηση του Υπουργείου Γεωργίας ενεργεί ως φορέας παρεμβάσεως στο σχετικό κλάδο παραγωγής ή στο σχετικό προϊόν.
- Η κεντρική κλαδική συνεταιριστική ένωση ιδρύει και διευθύνει μονάδες επεξεργασίας και μεταποίησεως του σχετικού προϊόντος, μόνο όταν για τη λειτουργία τους απαιτείται η συνεργασία δύο ή περισσότερων μελών της.

Πανελλήνια Συνομοσπονδία Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών (ΠΑΣΕΓΕΣ).

Η Πανελλήνια Συνομοσπονδία Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών είναι η ανώτατη αγροτική συνεταιριστική οργάνωση της χώρας. Αποτελείται από όλες τις ενώσεις αγροτικών συνεταιρισμών και έχει ως περιφέρεια ολόκληρη την ελληνική επικράτεια.

Η έδρα της ΠΑΣΕΓΕΣ ορίζεται στο καταστατικό της το οποίο μπορεί ακόμα να προβλέπει την ίδρυση και λειτουργία περιφερειακών παραρτημάτων της, καθένα από τα οποία αναλαμβάνει την προώθηση των δραστηριοτήτων της στην πειριφέρεια της ευθύνης του.

Τα άρθρα 55 και 56 του Νόμου ορίζουν αντίστοιχα τον τρόπο διοικήσεως και τις δραστηριότητες της ΠΑΣΕΓΕΣ. Βασική αποστολή της είναι η άσκηση κάθε δραστηριότητας που προάγει το συνεταιριστικό κίνημα, ενώ δεν ασχολείται με την παραγωγή, διακίνηση ή εμπορία των γεωργικών εφοδίων και των αγροτικών προϊόντων.

Συνεταιριστικοί οργανισμοί.

Οι συνεταιριστικοί οργανισμοί συνίστανται από ενώσεις αγροτικών συνεταιρισμών και έχουν περιφέρεια ολόκληρη την επικράτεια.

Για τη σύσταση συνεταιριστικών οργανισμών απαιτείται η απόφαση των γενικών συνελεύσεων πέντε τουλάχιστον ενώσεων αγροτικών συνεταιρισμών και η σύνταξη και έγκριση καταστατικού του συνεταιριστικού οργανισμού. Πριν από την έγκριση του καταστατικού οι ενώσεις - ιδρυτικά μέλη του οργανισμού πρέπει να καλέσουν με ειδική πρόσκληση όλες τις ενώσεις αγροτικών συνεταιρισμών να συμμετάσχουν στον οργανισμό που πρόκειται να ιδρυθεί.

Αντικείμενο της δραστηριότητας των συνεταιριστικών οργανισμών, μπορεί, ενδεικτικά, να είναι η παραγωγή, η εμπορία και η διάθεση λιπασμάτων, φυτοφαρμάκων, εργαλείων, μηχανημάτων και προϊόντων απαραίτητων για την πρωτογενή και δευτερογενή παραγωγή, η διακίνηση των αγροτικών προϊόντων στο εσωτερικό και εξωτερικό, η αγορά και αναδιανομή αγροτικής γης.

Συνεταιριστικές εταιρίες.

Κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις και ύστερα από έγκριση της ΠΑΣΕΓΕΣ, οι συνεταιριστικές οργανώσεις μπορούν να ιδρύουν ανώνυμες εταιρίες ή εταιρίες περιορισμένης ευθύνης για ορισμένη επιχειρηματική δραστηριότητα, αν η ένωση αγροτικών συνεταιρισμών ή η κεντρική κλαδική συνεταιριστική ένωση δεν αναλαμβάνουν την αντίστοιχη δραστηριότητα. Σε περίπτωση ιδρύσεως τέτοιας εταιρίας με φυσικά ή νομικά πρόσωπα, οι συνεταιριστικές οργανώσεις πρέπει να έχουν το 65% των μετοχών ή των εταιρικών μερίδων.

9.6.5 Προοπτικές του αγροτοβιομηχανικού συνεταιρισμού.

Από όσα αναπτύχθηκαν ως εδώ σχετικά με τον αγροτοβιομηχανικό συνεταιρισμό, φαίνεται ότι βασική επιδίωξη και βασικό αντικείμενό του είναι η οργάνωση, σε μορφή καθαρά επιχειρηματική, της γεωργικής παραγωγής, καθώς και κάθε άλλης δραστηριότητας που, πέρα από την παραγωγή, αναφέρεται σε όλα τα άλλα στάδια του παραγωγικού κυκλώματος στη γεωργία.

Δεν περιορίζεται ο αγροτοβιομηχανικός ή ο αγροτικός συνεταιρισμός, όπως τον αναφέρει ο Νόμος 1541/85, στην απλή υποβοήθηση των παραγωγών για την αντιμετώπιση των προβλημάτων των ατομικών γεωργικών τους εκμεταλλεύσεων. Προχωρεί πολύ περισσότερο και επιδιώκει να αναλάβει, για λογαριασμό των μελών του συνεταιρίων και με την αρμονική συνεργασία τους, την ανάπτυξη κάθε παραγωγικής και κάθε άλλης δραστηριότητας, στα πλαίσια μιας κοινής, μεγάλης σε μέγεθος, συνεταιριστικής παραγωγικής μονάδας.

Για την ανάπτυξη αυτών των δραστηριοτήτων, ο συνεταιρισμός επιδιώκει να παρακινήσει τους παραγωγούς:

- Στην εκχώρηση των καλλιεργουμένων εκτάσεών τους, ώστε μαζί με τις αντίστοιχες εκτάσεις των άλλων παραγωγών - μελών του συνεταιρισμού να είναι δυνατή η δημιουργία μιας μεγάλης σε μέγεθος γεωργικής εκμεταλλεύσεως, στην οποία εύκολα και αποδοτικά θα μπορεί να εφαρμόζεται κάθε νέο στοιχείο της νεότερης γεωργικής τεχνολογίας, καθώς και η καταλληλότερη για κάθε περίπτωση τεχνική μεθοδολογία.
- Στην εκχώρηση στο συνεταιρισμό μηχανημάτων, εργαλείων ή άλλων παραγωγικών μέσων, προκειμένου αυτά να χρησιμοποιηθούν στην κοινή γεωργική εκμετάλλευση.
- Στην προσφορά της προσωπικής τους εργασίας, σύμφωνα με τον προγραμματισμό των καλλιεργειών και ανάλογα με τις ανάγκες του συνεταιρισμού, ύστερα βέβαια από απόφαση του διοικητικού συμβουλίου.

Είναι ευνόητο ότι αυτή η εθελοντική εκχώρηση από τους συνεταιρίους - παραγωγούς τόσο των εκτάσεών τους, όσο και των παραγωγικών μέσων που έχουν στη διάθεσή τους, στον αγροτικό συνεταιρισμό, αποτελεί τη βασικότερη και την πιο θεμελιώδη προϋπόθεση για την επίτευξη των σκοπών και των επιδιώξεων του συνεταιρισμού.

Οι παραγωγοί πρέπει πάντα να σκέφτονται ότι:

- Με τα δεδομένα της σύγχρονης τεχνολογίας και της σύγχρονης γεωργικής οικονομίας, και με το ρυθμό αναπτύξεως τής γεωργίας σε άλλες χώρες που ανταγωνίζονται τα γεωργικά μας προϊόντα, δεν μπορούν να έχουν μέλλον οι μικρές σε έκταση και με πολυτελεία στην παραγωγή της γεωργικές εκμεταλλεύσεις.
- Μια γεωργική εκμετάλλευση, αν δεν είναι απαραίτητο να έχει υπερβολικά μεγάλο μέγεθος, είναι όμως απαραίτητο το μέγεθος και η μορφή της να είναι τέτοια που να επιτρέπουν την οργάνωσή της σε μορφή από κάθε άποψη καθαρά επιχειρηματική.
- Για τα σύγχρονα ελληνικά δεδομένα δεν υπάρχει σήμερα άλλος τρόπος δημιουργίας μεγάλων γεωργικών εκμεταλλεύσεων, εκτός από τη συνένωση μικρών σε έκταση εκμεταλλεύσεων και τη συνένωση των παραγωγικών προσπαθειών των παραγωγών.

— Η κάθετη οργάνωση της παραγωγής, η ανάπτυξη δηλαδή δραστηριοτήτων σε περισσότερα στάδια του παραγωγικού κυκλώματος στη γεωργία, η οποία εξασφαλίζει σημαντικά μεγαλύτερο καθαρό κέρδος για τον παραγωγό, μόνο από μεγάλες παραγωγικές μονάδες, από μεγάλες δηλαδή γεωργικές εκμεταλλεύσεις είναι δυνατό να επιτευχθεί.

Όσο πιο σύντομα και καλύτερα κατανοήσουν τις αλήθειες αυτές οι Έλληνες παραγωγοί, τόσο πιο ευοίωνες μπορεί να είναι οι προοπτικές για το μέλλον του αγροτοβιομηχανικού συνεταιρισμού και της ελληνικής γεωργίας γενικότερα.

9.7 Άλλες μορφές συνεργατισμού στη γεωργία.

Εκτός από τη μορφή του αγροτικού συνεταιρισμού, ως μορφές συνεργατισμού στη γεωργία μπορούν σήμερα να θεωρηθούν οι ακόλουθες:

Ομαδικές καλλιέργειες ή ομάδες παραγωγών.

Οι παραγωγοί που έχουν τα κτήματά τους στην ίδια περιοχή μπορούν να συνενώσουν τις καλλιεργούμενες εκτάσεις τους και να οργανώσουν την κοινή εκμετάλλευσή τους.

Κατά τη συγκρότηση της ομάδας, με ένα κοινό συμφωνητικό καθορίζονται οι όροι της συνεργασίας, οι υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των συνεργαζομένων παραγωγών και γενικά κάθε τι που σχετίζεται με την ανάπτυξη της ομάδας ή της κοινής καλλιέργειας.

Πιο συνηθισμένη είναι η μορφή αυτή συνεργατισμού στις περιπτώσεις αλλαγής καλλιεργουμένων φυτών ή εισαγωγής και αναπτύξεως μιας νέας καλλιέργειας και ιδιαίτερα όταν πρόκειται για πολυετείς καλλιέργειες. Έτσι έχουμε περιπτώσεις ομαδικών καλλιεργειών ροδακινιάς, αμυγδαλιάς, αμπελιού κλπ.

Στις ομαδικές καλλιέργειες ή στις ομάδες παραγωγών δεν εκχωρεί τις εκτάσεις του στην ομάδα ο παραγωγός. Συμφωνεί με τους άλλους παραγωγούς - μέλη της ομάδας στη συνένωση των εκτάσεών τους και στην από κοινού καλλιέργειά τους. Το συμφωνητικό ή καταστατικό της ομάδας είναι δυνατό να καθορίζει το είδος της καλλιέργειας που θα αναπτυχθεί στις εκτάσεις που ενώνονται ή τον τρόπο λήψεως αποφάσεως για το είδος και για τον τρόπο της καλλιέργειας, για τις δραστηριότητες της ομάδας σε άλλα στάδια εκτός από εκείνο της παραγωγής, κυρίως στο στάδιο της τυποποιήσεως και της εμπορίας των παραγομένων προϊόντων. Το συμφωνητικό καθορίζει επίσης τον τρόπο καλύψεως των αναγκών της κοινής καλλιέργειας σε ανθρώπινη εργασία, σε μηχανικό εξοπλισμό είτε με μηχανήματα που ανήκουν στους παραγωγούς - μέλη της ομάδας είτε με την από κοινού προμήθεια μηχανημάτων.

Τόσο η συγκρότηση δύσι και η ομαλή λειτουργία της ομάδας εξαρτώνται κυρίως από το πνεύμα αρμονικής συνεργασίας που είναι δυνατό να αναπτυχθεί ανάμεσα στους παραγωγούς που θα αποφασίσουν τη συγκρότησή της.

Το γεγονός ότι ο αριθμός των παραγωγών που συγκροτούν τέτοιες ομάδες είναι σχετικά περιορισμένος (ο σχετικός νόμος για τη συγκρότηση τέτοιων ομάδων στη Γαλλία καθορίζει σε 10 το μεγαλύτερο αριθμό των παραγωγών), καθώς και το ότι οι παραγωγοί αυτοί γνωρίζονται μεταξύ τους γιατί γειτονεύουν τα κτήματά

τους, καθιστούν πιο εύκολη την εξασφάλιση και την ευρύτερη ανάπτυξη του πνεύματος αυτού μεταξύ των μελών της ομάδας. Ιδιαίτερη σημασία για την ομαλή και αποδοτική λειτουργία της ομάδας έχει η προσεκτική τήρηση ακριβών λογιστικών και οικονομικών στοιχείων για όλες τις δραστηριότητες και για όλα τα έξοδα και τα έσοδα της ομάδας, γιατί αυτό εξασφαλίζει την εμπιστοσύνη των παραγωγών προς την ομάδα και διατηρεί το πνεύμα της μεταξύ τους συνεργασίας στον απαιτούμενο βαθμό.

Ο μικρός αριθμός των μελών της ομάδας επιτρέπει οι αποφάσεις για όλα τα θέματα να πάρονται εύκολα και από το σύνολο των μελών, ενώ ορίζεται πάντοτε ένα από τα μέλη της ως υπεύθυνος για την εκτέλεση των αποφάσεων της ή για την άμεση αντιμετώπιση καθημερινών προβλημάτων που είναι φυσικό να δημιουργούνται κατά τη λειτουργία της ομάδας.

Εταιρίες κοινής καλλιέργειας.

Άλλη μορφή συνεργατισμού στη γεωργία είναι οι εταιρίες γεωργικών εκμεταλλεύσεων ή γεωργικής παραγωγής, οι οποίες παίρνουν τη μορφή ανωνύμων εταιριών ή εταιριών περιορισμένης ευθύνης. Οι παραγωγοί συμμετέχουν σ' αυτές με όλο το διαθέσιμο γεωργικό κεφάλαιό τους, του οποίου, βέβαια, δεν χάνουν την ιδιοκτησία, αλλά παραχωρούν μόνο τη χρήση του στην εταιρία. Η βασική διαφορά ανάμεσα σ' αυτές και στις ομάδες παραγωγών είναι κυρίως το μέγεθος των μονάδων. Πέρα απ' αυτό, στην ομάδα συμμετέχει, εκτός από τις καλλιέργουμενες εκτάσεις που διαθέτει κάθε μέλος, και με την προσωπική του εργασία και την όλη προσωπική του συμβολή στην επίτευξη των σκοπών της, ενώ στην εταιρία συμμετέχει μονάχα με το κεφάλαιό του και η προσωπική του συμβολή ανάγεται μόνο στη δυνατότητα που έχει να επηρεάσει τις αποφάσεις της γενικής συνελεύσεως ανάλογα με τον αριθμό των ψήφων ή των εταιρικών μερίδων.

Η εργασία που καταβάλλεται από τους εταίρους - μέλη της εταιρίας είτε από άτομα ξένα προς την εταιρία αμείβεται με χρήματα που διαθέτει η εταιρία και η κατανομή των καθαρών κερδών στα μέλη γίνεται με βάση τις μετοχές ή τις εταιρικές μερίδες που το καθένα διαθέτει στο τέλος της διαχειριστικής χρήσεως.

Στην εταιρία, εκτός από τα άτομα - μεμονωμένους παραγωγούς, μπορούν να συμμετέχουν και νομικά πρόσωπα, ακόμα και συνεταιριστικές οργανώσεις.

Τα πλεονεκτήματα των εταιριών σε σχέση με τις ομάδες παραγωγών είναι ότι με το μεγάλο μέγεθός τους και με το κεφάλαιο που μπορούν να εξασφαλίσουν, μπορούν να επεκταθούν σε πολύ πιο μεγάλες και ευρύτερες δραστηριότητες και να αξιοποιήσουν στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό τα δεδομένα της σύγχρονης τεχνολογίας και γενικότερα έχουν όλα τα πλεονεκτήματα των μεγάλων παραγωγικών μονάδων.

Το βασικό μειονέκτημά τους είναι ότι δεν αποτελούν ένωση των προσπαθειών των παραγωγών αλλά ενώσεις κεφαλαίων, έστω και αν το κεφάλαιο αυτό έχει καθαρά γεωργική μορφή. Έτσι, χάνεται το προσωπικό στοιχείο που υπάρχει στις ομάδες παραγωγών.

Δύσκολα δηλαδή θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν οι εταιρίες αυτές σαν μορφές συνεργατισμού, όταν το μέγεθος και η δομή τους είναι τέτοια που χάνεται μέσα τους κάθε προσωπικό στοιχείο των εταίρων παραγωγών και κάθε μορφή συνε-

νώσεως των προσπαθειών τους για την επίτευξη των παραγωγικών και άλλης φύσεως σκοπών τους.

Ερωτήσεις - Ασκήσεις.

1. Ποια είναι τα βασικά στάδια του παραγωγικού κυκλώματος στη γεωργία;
2. Σε ποια στάδια αναπτύσσονται κυρίως οι παραγωγικές δραστηριότητες των μεμονωμένων παραγωγών και γιατί;
3. Σε ποια στάδια αναπτύσσονται κυρίως οι δραστηριότητες των αγροτικών συνεταιριστικών οργανώσεων;
4. Πώς το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο των παραγωγών επηρεάζει την αποδοτικότητά τους στο χώρο της γεωργικής παραγωγής;
5. Πώς η έλλειψη τεχνικής καταρτίσεως των παραγωγών επηρεάζει την αποδοτικότητά τους στο χώρο της γεωργικής παραγωγής;
6. Ποια προβλήματα δημιουργεί η σύνθεση του αγροτικού πληθυσμού στο χώρο της γεωργικής παραγωγής;
7. Εξετάστε δειγματοληπτικά δέκα αγροτικές οικογένειες της περιοχής από την άποψη της συνθέσεως των μελών, του βαθμού μορφώσεως τους, καθώς και του επιπέδου τεχνικής καταρτίσεως των μελών τους που ασχολούνται ενεργά με τη γεωργική παραγωγή. Διατυπώστε τα συμπεράσματά σας και τις κρίσεις σας σχετικά με τις επιπτώσεις των στοιχείων αυτών στην οργάνωση και την αποδοτικότητα των εκμεταλλεύσεών τους.
8. Ποια προβλήματα δημιουργεί η γρήγορη εξέλιξη της γεωργικής τεχνολογίας στο χώρο της γεωργικής παραγωγής;
9. Ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά της οριζόντιας οργανώσεως της παραγωγής;
10. Ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά της κάθετης οργανώσεως της παραγωγής;
11. Ποια μορφή παραγωγής μπορεί να αναπτύξει ο μεμονωμένος παραγωγός;
12. Ποια μορφή παραγωγής μπορούν και θα πρέπει να αναπτύσσουν οι αγροτικές συνεταιριστικές οργανώσεις και γιατί;
13. Ποια η βασική διαφορά ανάμεσα στους συνεταιρισμούς παραγωγών και στους παραγωγικούς συνεταιρισμούς;
14. Ποια τα βασικά χαρακτηριστικά του συνεταιριστικού τρόπου παραγωγής;
15. Ποια τα κυριότερα πλεονεκτήματα του συνεταιριστικού τρόπου παραγωγής;
16. Ποια τα κυριότερα μειονεκτήματα του συνεταιριστικού τρόπου παραγωγής;
17. Επισκεφθείτε ένα συνεταιρισμένο παραγωγό της περιοχής και συζητείστε μαζί του σχετικά με το συνεταιριστικό τρόπο παραγωγής. Συντάξτε σύντομη έκθεση με τις απόψεις του παραγωγού και τα συμπεράσματά σας από τη συζήτηση αυτή.
18. Επισκεφθείτε, αν υπάρχει, ένα παραγωγικό συνεταιρισμό της περιοχής. Συζητείστε με τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο συνεταιρισμός στις παραγωγικές του δραστηριότητες. Συντάξτε μια σύντομη έκθεση με τις παρατηρήσεις και τα συμπεράσματά σας από την επίσκεψη και τη συζήτηση αυτή.
19. Ποιοι οι βασικοί στόχοι του αγροτοβιομηχανικού συνεταιρισμού;
20. Ποιες οι βασικές δραστηριότητες που μπορεί να αναπτύξει ο αγροτοβιομηχανικός συνεταιρισμός;
21. Ποιες οι βασικές υποχρεώσεις των μελών του αγροτοβιομηχανικού συνεταιρισμού;
22. Ποιο το αντικείμενο των αγροτικών συνεταιρισμών ειδικού σκοπού;
23. Για ποιους κυρίως λόγους μπορεί να διαλυθεί ένας αγροτικός συνεταιρισμός;
24. Ποιες οι βασικές δραστηριότητες των Ενώσεων Αγροτικών Συνεταιρισμών;
25. Ποιες οι βασικές δραστηριότητες των Κεντρικών Κλαδικών Συνεταιριστικών Ενώσεων;
26. Επισκεφθείτε παραγωγούς της περιοχής και συζητείστε μαζί τους το θεσμό του αγροτοβιομηχανικού συνεταιρισμού. Συντάξτε σύντομη έκθεση με τις απόψεις των παραγωγών τα οι ομάδες παραγωγών.
27. Ποιες είναι κατά τη γνώμη σας οι προοπτικές του αγροτοβιομηχανικού συνεταιρισμού;
28. Αναπτύξτε τις απόψεις σας πάνω στις ομαδικές καλλιέργειες ή τις ομάδες παραγωγών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

10.1 Έννοια, στόχοι και μέσα αγροτικής πολιτικής.

Ορισμός και έννοια της αγροτικής πολιτικής.

Η λέξη **Πολιτική** εκφράζει το σύνολο των ενεργειών και την ακολουθούμενη τακτική για την επίλυση ενός προβλήματος ή την αντιμετώπιση ενός θέματος.

Ανάλογα με το χαρακτήρα, τη φύση ή τη μορφή του προβλήματος ή των προβλημάτων που επιδιώκει να επιλύσει η πολιτική, παίρνει και τον αντίστοιχο χαρακτηρισμό της. Έτσι, έχουμε την Κοινωνική Πολιτική, που αποβλέπει στην επίλυση των κοινωνικών προβλημάτων ενός οργανωμένου κοινωνικού συνόλου, την Εκπαιδευτική Πολιτική, που ασχολείται με τα θέματα της εκπαιδεύσεως και της παιδείας γενικότερα, την Πολιτική Υγείας, που ασχολείται με τα θέματα υγείας κλπ. Μια από τις πολιτικές που ασκούν τα σύγχρονα κράτη είναι και η λεγόμενη Αγροτική Πολιτική.

Με τον όρο **Αγροτική Πολιτική** εννοούμε την εφαρμοζόμενη από την Πολιτεία πολιτική και το σύνολο των μέτρων, που λαμβάνονται και αποσκοπούν στην καλύτερη δυνατή αντιμετώπιση των αγροτικών μας προβλημάτων. Τα μέτρα και η όλη αγροτική πολιτική ενδιαφέρουν το σύνολο του αγροτικού μας πληθυσμού και ευρύτερα τον πληθυσμό της χώρας.

Σημασία της αγροτικής πολιτικής.

Η σημασία της αγροτικής πολιτικής στην όλη οικονομική ανάπτυξη της χώρας είναι συνάρτηση της σπουδαιότητας που έχει ο κλάδος της γεωργοκτηνοτροφικής παραγωγής στην ανάπτυξη αυτή.

Η σπουδαιότητα αυτή, δύναται αναφέρεται στο Πενταετές Πρόγραμμα Γεωργικής Αναπτύξεως 1983-1988, είναι ότι ο κλάδος αυτός:

- Παράγει τα μέσα διατροφής του συνόλου του πληθυσμού της χώρας.
- Τροφοδοτεί με πρώτες ύλες ένα σημαντικό μέρος της εγχώριας βιομηχανίας.
- Απασχολεί το ένα τρίτο σχεδόν (31%) του εργατικού δυναμικού της χώρας.
- Συμβάλλει στη δημογραφική ισορροπία του εθνικού χώρου.

Η σπουδαιότητα του κλάδου της γεωργοκτηνοτροφικής παραγωγής καθορίζει και τους στόχους τους οποίους κάθε πρόγραμμα αγροτικής πολιτικής θα πρέπει να επιδιώκει. Ως τέτοιοι στόχοι μπορούν να θεωρηθούν οι ακόλουθοι:

- Η κάλυψη των αναγκών της χώρας σε προϊόντα γεωργοκτηνοτροφικής παραγωγής.

•

- Η αύξηση της παραγωγικότητας των διαφόρων συντελεστών της παραγωγής στο γεωργικό τομέα.
 - Η αναδιάρθρωση της γεωργικής παραγωγής, ανάλογα, τόσο με τις ανάγκες της εσωτερικής καταναλώσεως όσο και με τις δυνατότητες εξαγωγής γεωργοκτηνοτροφικών προϊόντων.
 - Η βελτίωση της ποιότητας των παραγομένων προϊόντων και η αύξηση της ανταγωνιστικότητάς τους με τα αντίστοιχα ξένα προϊόντα με παράλληλη μείωση του κόστους παραγωγής.
 - Η διεύρυνση των δυνατοτήτων εξαγωγής των προϊόντων του γεωργικού τομέα σε ξένες χώρες.
 - Η ενίσχυση των συλλογικών δραστηριοτήτων των παραγωγών στα πλαίσια κυρίως των γεωργικών συνεταιρισμών.
 - Η αύξηση του εισοδήματος των παραγωγών και η ταυτόχρονη μείωση των εισοδηματικών ανισοτήτων μεταξύ τους, με την ταυτόχρονη συγκράτηση του αγροτικού πληθυσμού στην ύπαιθρο.
 - Η κοινωνική και πολιτιστική αναπτυξη της υπαίθρου.
- Με βάση τις παραπάνω επιδιώξεις του κλάδου της γεωργοκτηνοτροφικής παραγωγής, τα μέτρα αγροτικής πολιτικής μπορούν να διακριθούν σε τρεις κατηγορίες:
- Σε μέτρα αναπτυξιακής πολιτικής.
 - Σε μέτρα για την αύξηση του εισοδήματος του παραγωγού ή μέτρα αντισταθμιστικής πολιτικής.
 - Σε μέτρα γενικότερης μορφής.

Μέτρα αναπτυξιακής πολιτικής

Χαρακτηρίζονται ως μέτρα αναπτυξιακής πολιτικής, γιατί επιδιώκουν την αύξηση της παραγωγής εκείνων των κλάδων της γεωργικής και κτηνοτροφικής παραγωγής, τα προϊόντα των οποίων καλύπτουν άμεσες ανάγκες της καταναλώσεως. Από την άποψη αυτή χαρακτηρίζονται και σαν μέτρα υπέρ των καταναλωτών. Τα μέτρα αναπτυξιακής πολιτικής μπορεί να αφορούν επίσης, την αύξηση της παραγωγής εξαγωγήματων προϊόντων για την κάλυψη των αναγκών της εξωτερικής αγοράς και την εξοικονόμηση συναλλάγματος. Αφορούν δηλαδή γενικότερα την αύξηση της προσφοράς γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων.

Παράλληλα, η αναπτυξιακή πολιτική μπορεί να επιδράσει στη βελτίωση της εφαρμοζόμενης τεχνολογίας στη γεωργική παραγωγή, με σκοπό τη μείωση του κόστους και τη βελτίωση της ποιότητας των παραγομένων προϊόντων.

Με τη μείωση του κόστους αυξάνει το καθαρό κέρδος των παραγωγών και μειώνονται οι τιμές διαθέσεως των προϊόντων. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση της καταναλώσεως, αλλά και την αφέλεια των καταναλωτών.

Στην περίπτωση εξαγωγήματων προϊόντων, η μείωση του κόστους και η βελτίωση της ποιότητας αυξάνει την ανταγωνιστικότητά τους στη διεθνή αγορά, με τα αντίστοιχα προϊόντα άλλων εξαγωγικών χωρών.

Μέτρα για την αύξηση του εισοδήματος των παραγωγών ή μέτρα αντισταθμιστικής πολιτικής

Η αύξηση ή η διατήρηση σε ορισμένα επίπεδα του εισοδήματος των παραγω-

γών, πρέπει να είναι η δεύτερη επιδίωξη των μέτρων αγροτικής πολιτικής. Τα μέτρα που καθορίζονται για την επίτευξή της αποτελούν τη δεύτερη κατηγορία μέτρων αγροτικής πολιτικής.

Πολλές φορές η υπερβολική παραγωγή ορισμένων προϊόντων, με βάση το νόμο της προσφοράς και ζητήσεως, ρίχνει τις τιμές των προϊόντων. Έτσι μειώνεται το εισόδημα των παραγωγών. Η Πολιτεία, όμως, όπως φροντίζει για τα προβλήματα των καταναλωτών, έχει επίσης υποχρέωση να ασχοληθεί και με τα προβλήματα των παραγωγών. Είναι γνωστό ότι δεν είναι δυνατή η κάλυψη των αναγκών της καταναλώσεως σε γεωργικά προϊόντα χωρίς και τη συμμετοχή των παραγωγών. Η συμμετοχή τους αυτή όμως δεν μπορεί να γίνει αν δεν τους εξασφαλίζει ένα ικανοποιητικό εισόδημα.

Σε αντιστάθμισμα λοιπόν της συμβολής των παραγωγών στην κάλυψη τόσο ουσιώδων αναγκών, η Πολιτεία έχει υποχρέωση να τους εξασφαλίζει ένα ικανοποιητικό σχετικά εισόδημα. Η πολιτική που επιδιώκει τη λύση αυτού του προβλήματος είναι κυρίως πολιτική υπέρ των παραγωγών. Λέγεται αντισταθμιστική πολιτική επειδή επιδιώκει το αντιστάθμισμα της προσφοράς των παραγωγών με την εξασφάλιση για τους ίδιους ενός ικανοποιητικού εισοδήματος.

Τα μέτρα αντισταθμιστικής πολιτικής μπορεί να αποβλέπουν στη μείωση της προσφοράς ορισμένων προϊόντων, ώστε να εξασφαλίζεται η διατήρηση των τιμών για τους παραγωγούς σε ορισμένα επίπεδα. Παράλληλα, μπορεί να επιδιώκουν την αύξηση της ζητήσεως ορισμένων προϊόντων και την αύξηση της τιμής διαθέσισεώς τους στην αγορά, για την εξασφάλιση μεγαλύτερου εισοδήματος για τους παραγωγούς. Μπορεί ακόμα να επιδιώκουν την εισοδηματική ενίσχυση των παραγωγών, σε αντιστάθμισμα της μειώσεως του εισοδήματός τους από την αύξηση της προσφοράς, τη μείωση της ζητήσεως ή την πτώση των τιμών των γεωργοκτηνοτροφικών προϊόντων.

Στην πράξη, είναι δυνατό πολλές φορές να συγχέονται τα μέτρα της αναπτυξιακής με τα μέτρα της αντισταθμιστικής πολιτικής. Η αύξηση της προσφοράς γεωργικών προϊόντων αποτελεί μέτρο αναπτυξιακής πολιτικής. Αν παράλληλα αυξάνει και το εισόδημα του παραγωγού, μπορεί να θεωρηθεί και ως μέτρο αντισταθμιστικής πολιτικής.

Μέτρα γενικότερης μορφής.

Τα μέτρα γενικότερης μορφής αναφέρονται είτε στους παραγωγούς είτε στους καταναλωτές, τόσο ως ξεχωριστές ομάδες όσο και ως ενιαίο κοινωνικό σύνολο.

Τέτοια μέτρα είναι:

- Η αναδιάρθρωση της γεωργικής παραγωγής.
- Η εξασφάλιση απασχολήσεως στον οικονομικά ενεργό αγροτικό πληθυσμό για όλη τη διάρκεια του χρόνου.
- Η κατάλληλη κατανομή του αγροτικού εισοδήματος.
- Η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος των αγροτικών περιοχών.
- Η ανάπτυξη των αγροτικών οικισμών.
- Μέτρα πολιτιστικής και κοινωνικής αναπτύξεως της υπαίθρου.

Καθορισμός των μέτρων αγροτικής πολιτικής.

Με βάση τις πιο πάνω κατηγορίες μέτρων αγροτικής πολιτικής, είναι δυνατός ο καθορισμός των εξειδικευμένων μέτρων που ένα πρόγραμμα αγροτικής πολιτικής μπορεί και πρέπει να περιλαμβάνει. Ένα τέτοιο πρόγραμμα μπορεί ενδεικτικά να περιλαμβάνει:

- a) Μέτρα για την άμεση επίτευξη των σκοπών της αγροτικής πολιτικής. Τέτοια μέτρα είναι:
 - Η δημιουργία κινήτρων για την ανάπτυξη ορισμένων κλάδων ή την εφαρμογή ορισμένης τεχνολογίας, όπως είναι η επιδότηση των γεωργικών προϊόντων και των μέσων παραγωγής, η φορολογική και δασμολογική απαλλαγή σε ορισμένες δραστηριότητες της γεωργίας (προμήθεια γεωργικών μηχανημάτων, αγροτικής καλλιεργησίμων εκτάσεων, εισαγωγή μηχανημάτων και εφοδίων από το εξωτερικό), η δανειοδότηση των παραγωγών με χαμηλό επιτόκιο, καθώς και ο καθορισμός τιμών διαθέσεων των προϊόντων.
- b) Μέτρα που επιδιώκουν να εξασφαλίσουν έμμεσα τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την επίτευξη των σκοπών της αγροτικής πολιτικής και γι' αυτό λέγονται και θεσμικά μέτρα. Τέτοια μέτρα είναι η γεωργική εκπαίδευση του αγροτικού πληθυσμού, η ανάπτυξη της γεωργικής έρευνας και η οργάνωση των γεωργικών εφαρμογών, θεσμικά μέτρα που αναφέρονται στη διακίνηση και εμπορία των γεωργικών προϊόντων, τα μέτρα που αναφέρονται στη διάρθρωση της γεωργικής ιδιοκτησίας (αναδασμός, μεγέθυνση του γεωργικού κλήρου κλπ.), η οργάνωση και η ανάπτυξη του συνεταιρισμού και οι δημόσιες επενδύσεις στο γεωργικό τομέα.
- c) Μέτρα που αφορούν κυρίως τον αγροτικό πληθυσμό, δηλαδή μέτρα κυρίως κοινωνικής πολιτικής. Τέτοια μέτρα μπορούν να θεωρηθούν η κοινωνική ασφάλιση, η υγειονομική και η νοσοκομειακή περίθαλψη, μέτρα για την εξασφάλιση αγροτικής κατοικίας κλπ.

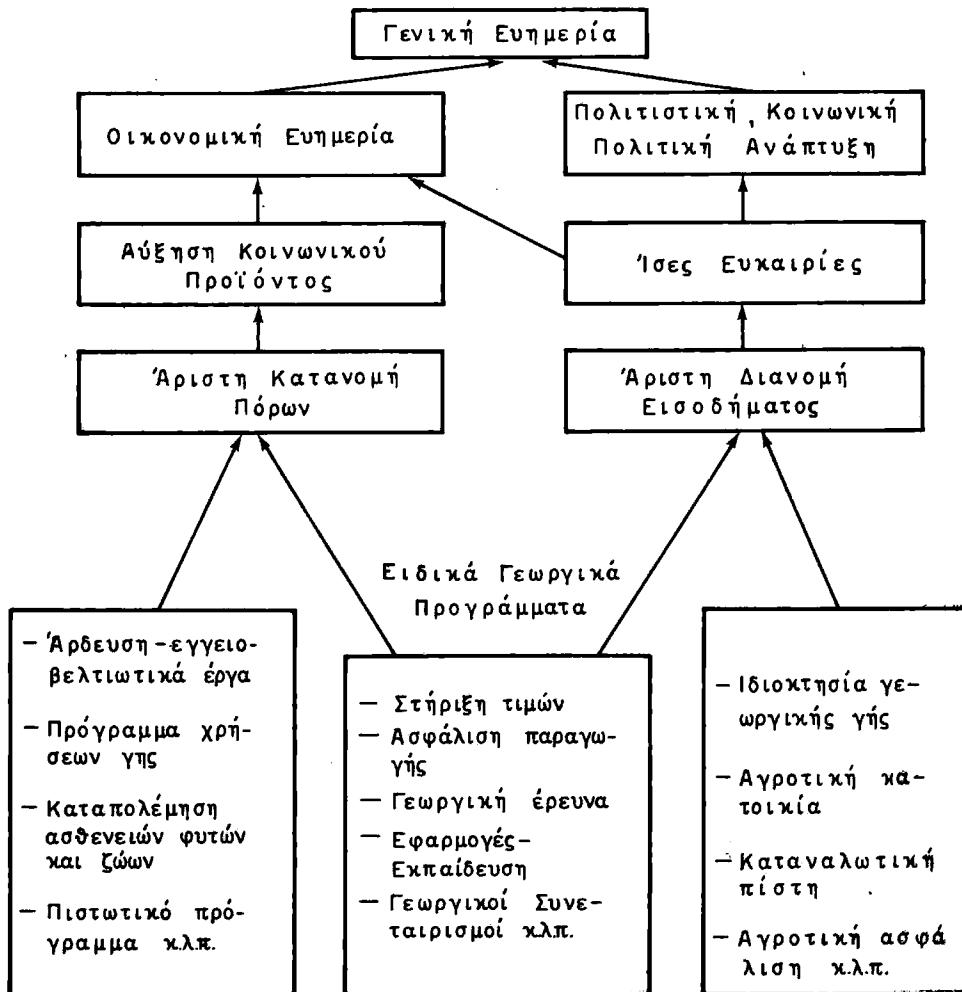
Μια εικόνα της δομής των στόχων και των μέτρων της αγροτικής πολιτικής, μας δίνει το διάγραμμα του σχήματος 10.1.

Τα μέτρα αγροτικής πολιτικής και το κοινωνικό σύνολο.

Τα περισσότερα από τα μέτρα αγροτικής πολιτικής που αναφέρθηκαν ήδη, απαιτούν για την εφαρμογή τους τη διάθεση αξιαλόγων πιστώσεων κάθε χρόνο. Οι πιστώσεις αυτές διατίθενται από τον κρατικό προϋπολογισμό και είναι επόμενο να επιβαρύνουν το σύνολο της εθνικής οικονομίας.

Τα ποσά που διατίθενται για τη χρηματοδότηση της γεωργικής παραγωγής επιβαρύνουν το σύνολο του πληθυσμού μας, δηλαδή τον κάθε Έλληνα φορολογούμενο. Σε μια όμως καλά οργανωμένη κοινωνία σι πολλοί φροντίζουν για τον ένα και ο ένας για τους πολλούς και βασική είναι η ανάγκη να γίνεται μια σύμμετρη κατανομή του εθνικού εισοδήματος στις διάφορες κοινωνικές τάξεις. Και ακριβώς επειδή η τάξη των γεωργών, στην πλειονότητά της, αποτελεί την πτωχότερη από εισοδηματική άποψη κοινωνική τάξη, είναι απόλυτα δικαιολογημένη η ενίσχυση

ΟΙ ΣΚΟΠΟΙ ΤΗΣ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΙΔΙΚΑ
ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

Σχ. 10.1.

του εισθδήματός της, με αντίστοιχη οικονομική επιβάρυνση των άλλων κοινωνικών τάξεων.

Θα πρέπει, επίσης, από τις άλλες κοινωνικές τάξεις να είναι κατανοητή η σημασία της τάξεως των παραγωγών καθώς και η συμβολή της στην ευημερία ολόκληρου του κοινωνικού συνόλου.

Παράλληλα και η τάξη των παραγωγών θα πρέπει να αναγνωρίζει τη συμβολή των άλλων κοινωνικών τάξεων στη στήριξη των τιμών των προϊόντων της και τη συμμετοχή τους στην αύξηση του εισοδήματός της. Επίσης ότι δεν είναι δυνατό, ούτε και συμφέρον για την οικονομία μας, να στηρίζεται η γεωργική παραγωγή και να εξαρτάται το εισόδημα των παραγωγών από τις οικονομικές ενισχύσεις και επιχορηγήσεις της Πολιτείας.

Όταν η γεωργική παραγωγή στηρίζεται σε βάσεις καθαρά επιχειρηματικές και όσο καλύτερα οργανώνονται οι γεωργικές και οι κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις, τόσο μικρότερη ανάγκη θα υπάρχει για την προστατευτική παρέμβαση της Πολιτείας. Και για την οργάνωση αυτή της γεωργικής μας παραγωγής θα πρέπει οι ίδιοι οι παραγωγοί να καταβάλλουν κάθε δυνατή προσπάθεια.

Θα πρέπει ακόμα να κάνουν πάντοτε ό,τι εξαρτάται από τους ίδιους για την καλύτερη δυνατή αξιοποίηση των μέτρων αγροτικής πολιτικής που εφαρμόζονται κάθε φορά από την Πολιτεία. Έτσι, η επιβάρυνση των άλλων κοινωνικών τάξεων, όταν αξιοποιείται στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό, θα γίνεται ασφαλώς αρκετά ελαφρότερη και πιο άνετα αποδεκτή.

Ιδιαίτερα θα πρέπει ακόμα, κάθε φορά που χρειάζεται να καθορίζονται τα μέτρα αγροτικής πολιτικής για τα διάφορα γεωργικά ή κτηνοτροφικά προϊόντα, να είναι μετρημένοι και λογικοί στις σχετικές απαιτήσεις τους. Όταν με αυτόν τον τρόπο αντιμετωπίζουν τη φροντίδα και τη στοργή της Πολιτείας και το ενδιαφέρον και τη συμπαράσταση των άλλων κοινωνικών τάξεων, τότε θα εξασφαλίζονται και αρμονικότερες σχέσεις ανάμεσα στην τάξη τους και στις άλλες κοινωνικές τάξεις. Έτσι θα εξασφαλίζεται και η αρμονική συμβίωση των ατόμων ολόκληρου του κοινωνικού συνόλου.

10.2 Ο ρόλος των αγροτικών συνεταιριστικών οργανώσεων στις διάφορες φάσεις γεωργικής αναπτύξεως.

Όπως αναπτύχθηκε ήδη στο έβδομο κεφάλαιο του πρώτου μέρους του βιβλίου, τρεις μπορούν να θεωρηθούν ότι είναι οι φάσεις της γεωργικής αναπτύξεως:

- Η φάση της παραδοσιακής γεωργίας.
- Η φάση της εισόδου της τεχνολογίας στη γεωργική παραγωγή.
- Η φάση της σύγχρονης εξελιγμένης γεωργίας.

Στις φάσεις αυτές, οι αγροτικές συνεταιριστικές οργανώσεις είχαν και αυτές τη συμβολή τους, ανάλογα με τη μορφή και το μέγεθος της αναπτύξεώς τους.

10.2.1 Οι συνεταιρισμοί κατά την πρώτη φάση της γεωργικής αναπτύξεως.

Κατά τη φάση αυτή έχουμε την εμφάνιση της ιδέας του συνεργατισμού στο χώρο της γεωργικής παραγωγής, αλλά και την εμφάνιση και ανάπτυξη των πρώτων αγροτικών συνεταιρισμών.

Ο άνθρωπος ήδη από τα πρώτα βήματα της ζωής του στον πλανήτη μας, διαπίστωσε την ανάγκη και τη χρησιμότητα της συνεργασίας. Από την πρώτη κιόλας περίοδο της πρωτόγονης ανθρώπινης ζωής έχουμε τα πρώτα δείγματα της συνεργασίας των ανθρώπων μεταξύ τους. Η συνεργασία αυτή απέβλεπε κυρίως στην αντι-

μετώπιση των φυσικών κινδύνων, στην εξασφάλιση των μέσων διατροφής και στην προστασία από επιδρομές άλλων συνανθρώπων του.

Με την πάροδο των αιώνων και όσο προχωρεί η εξέλιξη και η ανάπτυξη του ανθρώπου εμφανίζονται περισσότερες και πιο οργανωμένες μορφές συνεργασίας. Τόσο στο κυνήγι, όσο και στο ψάρεμα, που αποτελούσαν τους δύο βασικούς τρόπους εξασφαλίσεως των μέσων διατροφής, έχομε δείγματα συνεργασίας των ανθρώπων με διανομή μεταξύ τους του αποτελέσματος της κοινής προσπάθειάς τους. Στο χώρο επίσης της κτηνοτροφίας, όταν άρχισε η εξημέρωση και η εκτροφή των παραγωγικών ζώων, έχομε πάλι δείγματα συνεργασίας των κτηνοτρόφων μεταξύ τους για την καλύτερη δυνατή αξιοποίηση της παραγωγής. Με το σχηματισμό και την ανάπτυξη των πρώτων κοινωνιών, πιο πολυσύνθετες και πιο οργανωμένες είναι οι μορφές συνεργασίας στο γεωργικό τομέα. Η δημιουργία των πρώτων οικισμών και η έναρξη της καλλιέργειας της γης, φέρνει τους ανθρώπους πιο κοντά τον έναν προς τους άλλους και δημιουργεί τις προϋποθέσεις για μια ευρύτερη και πιο μόνιμη συνεργασία. Η γη κατά την περίοδο αυτή είναι κοινή, ανήκει δηλαδή σε όλα τα άτομα του οικισμού ή της φυλής. Καλλιεργείται από όλους χωρίς να υπάρχει η μορφή της ιδιοκτησίας και καθένας έχει δικό του μόνο το μερίδιό του από την παραγωγή.

Μορφές τέτοιας πρωτόγονης συνεργασίας εξακολουθούσαν να υπάρχουν και κατά τους νεότερους ακόμα χρόνους, όπως η Ζάδρουγα στις νοτιοσλαβικές χώρες και το Μίρ στη Ρωσία, μορφές στις οποίες αναφερθήκαμε ήδη.

Με την ανάπτυξη γενικότερα των ανθρωπίνων κοινωνιών και του ανθρώπινου πολιτισμού και τη δημιουργία των πρώτων συνεταιρισμών σε διάφορους τομείς της οικονομικής ζωής, τόσο στο χώρο της παραγωγής όσο και στο χώρο της κατανάλωσεως, εμφανίζονται και οι πρώτοι γεωργικοί συνεταιρισμοί.

Κατά την πρώτη αυτή φάση της γεωργικής αναπτύξεως περιορισμένη πρέπει να θεωρηθεί ότι ήταν, τόσο η ανάπτυξη όσο και η συμβολή των αγροτικών συνεταιριστικών οργανώσεων στη γεωργική παραγωγή. Οι πρώτοι συνεταιρισμοί είχαν ως αντικείμενο να διευκολύνουν τα μέλη τους στην εξοικονόμηση των απαιτουμένων πιστώσεων για την οργάνωση της παραγωγής τους, για να μην αναγκάζονται να καταφεύγουν στον ελεύθερο δανεισμό, που με τα υπέρογκα επιτόκια καταντούσε συχνά μοιραίος για τους μικρούς και αδύνατους οικονομικά παραγωγούς.

Αργότερα, με τα πρώτα βήματα της τεχνολογίας στη γεωργική παραγωγή, οι συνεταιρισμοί επεξέτειναν τις δραστηριότητές τους και στο χώρο της προμήθειας των μελών τους με τα απαραίτητα εφόδια και υλικά για τις παραγωγικές τους δραστηριότητες, όπως π.χ. είναι οι σπόροι και τα λιπάσματα, παίρνοντας παράλληλα τη μορφή του προμηθευτικού συνεταιρισμού. Και με τις δύο αυτές μορφές συνεταιρισμού, δηλαδή του πιστωτικού και του προμηθευτικού συνεταιρισμού, κατά την πρώτη φάση της γεωργικής αναπτύξεως, η συμβολή των αγροτικών συνεταιρισμών υπήρξε ιδιαίτερα σημαντική, όχι μονάχα γιατί διευκόλυναν τους παραγωγούς στους δύο αυτούς βασικούς τομείς της γεωργικής παραγωγής, αλλά και γιατί τους έδωσαν τη δυνατότητα να καλλιεργήσουν μέσα τους τη συνεταιριστική ιδέα συνειδητοποιώντας τις δυνατότητες που αποκτούν με τη συνένωση των προσπαθειών τους στα πλαίσια του συνεταιρισμού, ώστε να δημιουργηθεί μέσα τους η επιθυμία και η διάθεση για ευρύτερη και πιο ουσιαστική συνεργασία μεταξύ τους.

10.2.2 Οι συνεταιρισμοί κατά τη δεύτερη φάση της γεωργικής αναπτύξεως.

Κατά τη δεύτερη φάση της γεωργικής αναπτύξεως, πολύ ευρύτερος και ουσιαστικότερος είναι ο ρόλος των αγροτικών συνεταιριστικών οργανώσεων.

Κατά τη φάση αυτή έχουμε όχι μονάχα την εισαγωγή αλλά και την εξ ολοκλήρου συμμετοχή της τεχνολογίας στη γεωργική παραγωγή. Έτσι, οι συνεταιρισμοί δεν είναι δυνατό να περιορίσουν τις δραστηριότητές τους μόνο στον πιστωτικό και στον προμηθευτικό τομέα. Για την εξασφάλιση των απαιτουμένων πιστώσεων ιδρύονται και δραστηριοποιούνται άλλοι πιστωτικοί οργανισμοί, όπως η Αγροτική Τράπεζα στη χώρα μας, οι οποίοι και αναλαμβάνουν αυτή την αποστολή. Οι προμήθειες εφοδίων και υλικών εξακολουθούν να αποτελούν βασικό αντικείμενο των αγροτικών συνεταιρισμών, αλλά διευρυμένο τώρα σημαντικά, τόσο στον αριθμό όσο και στις ποσότητες των διακινουμένων εφοδίων. Με τη χρησιμοποίηση των γεωργικών μηχανημάτων στη γεωργική παραγωγή και την παράλληλη εκμηχάνιση της γεωργίας, οι συνεταιρισμοί, εκτός από τη διευκόλυνση των παραγωγών στην προμήθεια των μηχανημάτων, προμηθεύουν και τους συνεταιρισμούς με ορισμένα μεγάλης αξίας και μεγάλης αποδόσεως μηχανήματα που είναι δύσκολο όχι μονάχα να τα προμηθευτεί αλλά και να τα αξιοποιήσει μόνος του ένας μεμονωμένος παραγωγός, για την από κοινού χρησιμοποίησή τους από το σύνολο των παραγωγών - μελών του συνεταιρισμού.

Η δραστηριότητα αυτή των συνεταιρισμών συντελεί σημαντικά στη μείωση του κόστους εκτελέσεως των διαφόρων καλλιεργητικών και άλλων εργασιών και παράλληλα και του κόστους των προϊόντων, ενώ διευκολύνει τους παραγωγούς στην έγκαιρη και ποιοτικά καλύτερη εκτέλεση των διαφόρων εργασιών. Η προμήθεια γεωργικών μηχανημάτων, όπως γεωργικών ελκυστήρων μεγάλης ιπποδυνάμεως, και μηχανημάτων συγκομιδής, όπως οι αλωνιστικές μηχανές των σιτηρών, ήταν οι πρώτες τέτοιας μορφής δραστηριότητες των συνεταιρισμών, για να επανέλθει αργότερα η δράση τους στην επεξεργασία διαφόρων γεωργοκτηνοτροφικών προϊόντων.

Η δημιουργία συνεταιριστικών εργοστασίων επεξεργασίας ή μεταποιήσεως γεωργικών ή κτηνοτροφικών προϊόντων, όπως ελαιουργεία, εκκοκιστήρια βαμβακιού, επεξεργασίας σταφίδας, τυροκομεία κλπ. έδωσαν τη δυνατότητα στους παραγωγούς να αξιοποιούν καλύτερα τη γεωργική τους παραγωγή και να αυξάνουν έτσι το καθαρό εισόδημά τους από τις παραγωγικές τους δραστηριότητες.

Η διεύρυνση αυτή των δραστηριοτήτων των συνεταιριστικών οργανώσεων έδωσε τη δυνατότητα στους παραγωγούς να διαπιστώσουν περισσότερο ίσως από κάθε άλλη φορά τη σημασία των συνεταιριστικών οργανώσεων και τη δυνατότητα συμβολής τους στις παραγωγικές τους διαδικασίες. Έτσι έχουμε κατά την περίοδο αυτή μια ιδιαίτερη ανάπτυξη των αγροτικών συνεταιριστικών οργανώσεων, τόσο από την άποψη του αριθμού των οργανώσεων όσο και από την άποψη του αριθμού των μελών τους, των συνεταιρισμένων δηλαδή αγροτών.

10.2.3 Ο ρόλος των συνεταιριστικών οργανώσεων κατά την τρίτη φάση της γεωργικής αναπτύξεως.

Παράλληλα με την εφαρμογή της τεχνολογίας στη γεωργική παραγωγή, κατά

την τρίτη φάση της γεωργικής αναπτύξεως, η τάση που επικρατεί είναι να καλύπτουν οι συνεταιρισμοί κάθετα και οριζόντια όλο και ευρύτερο φάσμα παραγωγών διαδικασιών.

Από την απλή εξυπηρέτηση των παραγωγών στην εκτέλεση των διαφόρων καλλιεργητικών εργασιών ή τον εφοδιασμό τους με τα απαιτούμενα παραγωγικά μέσα, εφόδια και υλικά, οι συνεταιρισμοί προχωρούν στην οργάνωση της παραγωγής, στην εκτέλεση όλων των παραγωγικών εργασιών, στην επεξεργασία και μεταποίηση των προϊόντων, και στη διάθεσή τους στην αγορά για λογαριασμό των μελών τους παραγωγών. Επεκτείνουν ακόμα τις δραστηριότητές τους οι αγροτικές συνεταιριστικές οργανώσεις και στην αντιμετώπιση των καταναλωτικών αναγκών των μελών τους, διευρύνοντας έτσι το πεδίο δράσεώς τους από το χώρο των παραγωγικών εργασιών των μελών τους και στο χώρο της καλύψεως των βασικών καθημερινών τους αναγκών. Έτσι, η ζωή και η επαγγελματική απασχόληση των παραγωγών εντάσσεται όλο και περισσότερο μέσα στα πλαίσια των συνεταιριστικών οργανώσεων και οι δραστηριότητες των οργανώσεων αυτών αντικαθιστούν όλο και περισσότερο τις μεμονωμένες προσπάθειες του παραγωγού.

Η ανάπτυξη εξάλλου των δραστηριοτήτων των αγροτικών συνεταιριστικών οργανώσεων εξασφαλίζει για τον παραγωγό-μέλος την εύκολη και άμεση εφαρμογή στη γεωργική του παραγωγή κάθε νεότερου δεδομένου της ολοένα εξελισσόμενης τεχνολογίας, που για πολλές περιπτώσεις θα ήταν πολύ δύσκολη ή πολύ δαπανηρή, αν όχι και αδύνατη για το μεμονωμένο παραγωγό.

Για την πληρέστερη εκπλήρωση αυτής της ολοένα διευρυνόμενης αποστολής των συνεταιρισμών, η πολιτεία προχωρεί στη λήψη των καταλλήλων θεσμικών μέτρων που εξασφαλίζουν την κατάλληλη οργανωτική διάρθρωση των συνεταιρισμών. Προχωρεί ακόμα στη χρησιμοποίηση των συνεταιρισμών για την εφαρμογή μέτρων αγροτικής πολιτικής, διευρύνοντας ακόμα περισσότερο το φάσμα των δραστηριοτήτων τους.

Η ανάπτυξη κατά την περίοδο αυτή σε ιδιαίτερα σημαντικό βαθμό των διεθνών σχέσεων στο χώρο της γεωργικής παραγωγής και ιδιαίτερα η είσοδος της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, δημιουργεί για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς μια νέα προοπτική για την εφαρμογή μέτρων που επιβάλλονται από την ανάπτυξη των σχέσεων αυτών, όπως είναι π.χ. η ακολουθούμενη από τις χώρες της ΕΟΚ κοινή αγροτική πολιτική.

Τέλος κατά την περίοδο αυτή γίνεται εμφανέστερη και πιο ουσιαστική η επίδραση της δράσεως των αγροτικών συνεταιριστικών οργανώσεων στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Η οργάνωση της γεωργικής παραγωγής σε συνεταιριστική βάση, η επεξεργασία και η εμπορία των γεωργικών προϊόντων από τους αγροτικούς συνεταιρισμούς εξασφαλίζει για το κοινωνικό σύνολο προϊόντα καλύτερα σε ποιότητα και σε ουσιαστικά μικρότερο κόστος και κατά συνέπεια χαμηλότερες τιμές. Η ανάπτυξη εξάλλου του γεωργικού τομέα στον οποίο τόσο σημαντικά συμβάλλουν οι αγροτικοί συνεταιρισμοί, η αύξηση των εξαγωγών γεωργικών προϊόντων και η αντίστοιχη μείωση των εισαγωγών συμβάλλουν στην ευρύτερη οικονομική ανάπτυξη της χώρας, ανάπτυξη που επηρεάζει ευεργετικά ολόκληρο το κοινωνικό σύνολο.

10.3 Περιθώρια διευρύνσεως των δραστηριοτήτων των αγροτικών συνεταιρισμών.

Είναι αλήθεια ότι, όπως σημειώθηκε ήδη και στις προηγούμενες σελίδες, έχουν διευρυνθεί σήμερα σημαντικά οι δραστηριότητες των αγροτικών συνεταιρισμών. Από τον απλό προμηθευτικό και πιστωτικό ρόλο που είχαν αρχικά, τείνουν σήμερα να καλύψουν όλο το φάσμα της παραγωγικής διαδικασίας στα κυριότερα τουλάχιστον γεωργικά προϊόντα, ενώ για πολλά από αυτά επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους και στο χώρο της εμπορίας τους τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό. Και υπάρχουν ακόμα μεγάλα περιθώρια διευρύνσεως των δραστηριοτήτων των συνεταιρισμών τόσο σε τομείς όπου οι δραστηριότητες αυτές έχουν ήδη εκδηλωθεί όσο και σε εντελώς νέους τομείς, τους κυριότερους από τους οποίους σημειώνομε παρακάτω.

Παραγωγή εφοδίων και μηχανημάτων.

Όπως είναι γνωστό, η γεωργική παραγωγή σε όλους τους τομείς έχει ανάγκη από διάφορα παραγωγικά μέσα και υλικά. Ως τέτοια μπορούν να θεωρηθούν τα διάφορα γεωργικά μηχανήματα και εργαλεία και τα διάφορα γεωργικά εφόδια, όπως είναι οι σπόροι και τα διάφορα πολλαπλασιαστικά υλικά, οι ζωατροφές, τα λιπάσματα, τα φυτοφάρμακα, τα υλικά συσκευασίας προϊόντων κλπ. Σχεδόν όλα αυτά τα προμηθεύεται ο παραγωγός από το εμπόριο είτε μόνος του είτε μέσω των συνεταιρισμών.

Οι δραστηριότητες των συνεταιρισμών σ' αυτό τον τομέα έχουν αναπτυχθεί μόνο στο χώρο της προμήθειας των απαιτουμένων εφοδίων και υλικών για λογαριασμό των συνεταιρίων. Εξαίρεση αποτελούν ίσως οι σπόροι ορισμένων καλλιεργουμένων φυτών και ιδιάιτερα φυτών μεγάλης καλλιέργειας, καθώς και ορισμένες ζωατροφές για τα οποία τελευταία η ΚΥΔΕΠ έχει αντικαταστήσει το υπουργείο Γεωργίας κυρίως στη συγκέντρωση και διακίνησή τους. Έτσι, η εξάρτηση των παραγωγών από το ιδιωτικό εμπόριο για την προμήθεια των βασικών αυτών παραγωγικών μέσων είναι επόμενο να επηρεάζει τις παραγωγικές τους δραστηριότητες και να επιβαρύνει σημαντικά το κόστος παραγωγής των προϊόντων.

Όλα αυτά δείχνουν πόσες δυνατότητες υπάρχουν για να διευρύνουν οι αγροτικοί συνεταιρισμοί τις δραστηριότητές τους προς την κατεύθυνση αυτή.

Θα μπορούσαν π.χ. οι συνεταιρισμοί να αντικαταστήσουν, για λογαριασμό των συνεταιρίων τους, τις ιδιωτικές εισαγωγικές εταιρίες και να αναλάβουν αυτοί την αγορά και εισαγωγή γεωργικών μηχανημάτων, όπως ελκυστήρες μεγάλης ιπποδυνάμεως, θεριζαλωνιστικές μηχανές σιτηρών, μηχανές συγκομιδής βαμβακιού κ.ά. απευθείας από τις κατασκευάστριες εταιρίες του εξωτερικού και τη διάθεσή τους στους παραγωγούς. Για μικρότερα σε ιπποδύναμη και λιγότερο πολύπλοκα μηχανήματα θα μπορούσαν ασφαλώς οι αγροτικές συνεταιριστικές οργανώσεις να αναλάβουν την κατασκευή τους, οργανώνοντας αντίστοιχες συνεταιριστικές βιομηχανίες. Και αν για ορισμένα μηχανήματα δεν είναι εύκολη η ανάπτυξη μιας τέτοιας δραστηριότητας, θα μπορούσαν οι συνεταιρισμοί να αναλάβουν εξ ολοκλήρου την προμήθεια αυτών των μηχανημάτων από τις κατασκευαστικές εταιρίες για λογαριασμό των παραγωγών, με μείωση του κόστους αγοράς που μια ομαδική προμήθεια μπορεί να εξασφαλίσει.

Πολύ περισσότερο μπορούν να διευρύνουν τις δραστηριότητές τους οι αγροτικές συνεταιριστικές οργανώσεις στην εξασφάλιση των άλλων παραγωγικών εφόδιων που είναι απαραίτητα στη γεωργική παραγωγή. Η παραγωγή και η διάθεση στους παραγωγούς των απαιτουμένων για κάθε καλλιεργητική περίοδο σπόρων, καθώς και η εξασφάλιση ζωοτροφών για τις ανάγκες της κτηνοτροφίας είναι δραστηριότητες που μπορούν να αναλάβουν στο σύνολό τους οι αγροτικές συνεταιριστικές οργανώσεις. Άλλα και η παραγωγή για ορισμένες περιοχές πολλαπλασιαστικού υλικού (δενδρύλλια κλπ.), των πιο καταλήλων για κάθε περίπτωση ποικιλιών, μπορεί επίσης να αναληφθεί από τις συνεταιριστικές οργανώσεις με τη βοήθεια των αρμόδιων υπηρεσιών του υπουργείου Γεωργίας και της Αγροτικής Τράπεζας ή με τις αρμόδιες ειδικές τεχνικές υπηρεσίες των συνεταιριστικών οργανώσεων.

Παράλληλα, σε συνεργασία με αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες, θα μπορούσε να εξετασθεί η δυνατότητα διευρύνσεως των δραστηριοτήτων των συνεταιριστικών οργανώσεων στον τομέα της εισαγωγής από ξένες χώρες των απαιτουμένων χημικών λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων.

Στην περίπτωση που οι καθαρά συνεταιριστικές οργανώσεις μόνες τους δεν μπορούν για οποιοδήποτε λόγο να αναπτύξουν τέτοιες δραστηριότητες, δηλαδή να ασχοληθούν με την παραγωγή μηχανημάτων, εφοδίων και υλικών, αυτό θα μπορούσε να επιτευχθεί από ειδικούς συνεταιριστικούς οργανισμούς ή εταιρίες, ανώνυμες ή περιορισμένης ευθύνης, που θα ήταν δυνατό να ιδρυθούν από συνεταιριστικές οργανώσεις, σύμφωνα με τα όσα καθορίζει ο νόμος για τις αγροτικές συνεταιριστικές οργανώσεις: 1541/85.

Η άσκηση της αγροτικής πίστεως.

Η ευρύτερη οργάνωση της γεωργικής παραγωγής και η οργάνωση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων σε βάσεις καθαρά επιχειρηματικές, απαιτούν, όπως είναι επόμενο, ορισμένα κεφάλαια που δεν είναι εύκολο να έχει πάντοτε στη διάθεσή του ο παραγωγός. Η τάση εξάλλου για την εκμηχάνιση και τον εκσυγχρονισμό της γεωργικής παραγωγής αυξάνει σε ακόμα μεγαλύτερο βαθμό την ανάγκη διαθεσίμων κεφαλαίων για την ανάπτυξη των διαφόρων παραγωγικών δραστηριοτήτων. Πάντοτε βέβαια έχει ανάγκη από ορισμένα κεφάλαια η γεωργική παραγωγή. Τα πολύ μικρά ή μηδαμινά άλλες φορές περιθώρια κέρδους που αφήνει η καλλιέργεια των διαφόρων φυτών, καθιστούν τις περισσότερες φορές αδύνατη την εξοικονόμηση αυτών των κεφαλαίων από το εισόδημα του παραγωγού. Έτσι, ο παραγωγός ήταν συχνά υποχρεωμένος να καταφεύγει στο δανεισμό, πράγμα όμως που, αν γινόταν από την ελεύθερη χρηματαγορά, θα ήταν γι' αυτόν ιδιαίτερα δαπανηρό. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι οι πρώτοι γεωργικοί συνεταιρισμοί στη χώρα μας ήταν πιστωτικοί και αργότερα προμηθευτικοί, γιατί η εξασφάλιση πιστώσεων ήταν η βασικότερη ανάγκη για τους παραγωγούς. Η ίδρυση το 1929 της Αγροτικής Τράπεζας έδωσε μια σημαντική λύση στο πρόβλημα αυτό, αφού η ΑΤΕ ανέλαβε σαν ένα από τους βασικότερους στόχους την άσκηση της αγροτικής πίστεως. Με την τεράστια όμως αύξηση των αναγκών σε κεφάλαια που επέφερε η εξέλιξη της γεωργοκτηνοτροφικής παραγωγής και με τις αυξανόμενες ανάγκες σε κεφάλαια που δημιουργεί η εφαρμογή στη γεωργική παραγωγή της ολοένα εξελισσόμενης τεχνολογίας και η σε καθαρά επιχειρηματική βάση οργάνωση της γεωργικής παρα-

γωγής, η ανάγκη ενεργοποιήσεως των συνεταιριστικών οργανώσεων στον πιστωτικό τομέα είναι άμεση.

Ήδη πολλές συνεταιριστικές οργανώσεις έχουν αρχίσει να επεκτείνουν και στον τομέα αυτό τις δραστηριότητές τους. Σε συνεργασία με την Αγροτική Τράπεζα, οι δραστηριότητες αυτές είναι δυνατό να επεκταθούν ακόμα περισσότερο, ιδιαίτερα για τα βραχυπρόθεσμα και τα μεσοπρόθεσμα δάνεια. Οι συνεταιριστικές οργανώσεις μπορούν να αναλάβουν μόνες τους τη χορήγηση αυτών των δανείων, με απλουστευμένες διαδικασίες και σε συνδυασμό με την κατάλληλη τεχνική καθοδήγηση των συνεταίρων για την κατάλληλη και αποδοτική αξιοποίηση των δανείων.

Εμπόριο αγροτικών προϊόντων.

Το τελευταίο στάδιο που δικαιώνει όλες τις δραστηριότητες μιας γεωργικής εκμεταλλεύσεως είναι η εμπορία των προϊόντων της. Όλα τα στάδια που προηγούνται δικαιώνονται ουσιαστικά, όταν τα παραγόμενα προϊόντα όχι μόνο διατεθούν εύκολα στην αγορά, αλλά και σε συμφέρουσες τιμές για τον παραγωγό.

Δυστυχώς παρατηρείται συχνά το φαινόμενο να έχει εξαιρετική επιτυχία σε όλα τα άλλα στάδια ο παραγωγός και να σημειώνει πολλές φορές αποτυχία στη διάθεση των προϊόντων, με αποτέλεσμα αυτή να εξανεμίζει εντελώς τους κόπους και τις προσπάθειες που κατέβαλε σε όλη την προηγούμενη διαδικασία. Πέρα από αυτό, η αποτυχία που παραγωγού στη διάθεση των προϊόντων του έχει σοβαρές επιπτώσεις και στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, που είναι αναγκασμένο να προμηθεύεται όχι απευθείας από τον παραγωγό, αλλά από τους μεσάζοντες τα γεωργικά προϊόντα σε τιμές ιδιαίτερα υψηλές. Έτσι, τόσο ο παραγωγός όσο και ο καταναλωτής εργάζονται, ο ένας με την παραγωγή και ο άλλος με την αγορά, ουσιαστικά για τους μεσάζοντες που είναι οι μόνοι που κερδίζουν από την υπόθεση αυτή. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι κατά το 1981, για κάθε 100 δραχμές που κατέβαλε ο καταναλωτής για την αγορά πορτοκαλιών, μήλων και αχλαδιών, ο παραγωγός εισέπραξε 29 δραχμές για τα πορτοκάλι, 30 για τα μήλα και 37 για τα αχλάδια. Οι υπόλοιπες 71 δρχ. για τα πορτοκάλια, 70 για τα μήλα και 63 για τα αχλάδια, αποτελούν το κόστος εμπορίας, από το οποίο το μεγαλύτερο ασφαλώς μέρος αποτελεί την αμοιβή των μεσαζόντων εμπόρων.

Ο μόνος τρόπος για να αντιμετωπιστεί ουσιαστικά και αποτελεσματικά το πρόβλημα αυτό είναι να αναλάβουν οι συνεταιριστικές οργανώσεις την εμπορία των γεωργικών προϊόντων των μελών τους. Ήδη από αρκετά χρόνια έχει αρχίσει μια τέτοια προσπάθεια και κατά το 1982 συγκεντρώθηκαν από γεωργικές συνεταιριστικές οργανώσεις 3.747.944 τόνοι γεωργοκτηνοτροφικών προϊόντων για λογαριασμό των παραγωγών. Από τα προϊόντα αυτά διατέθηκαν χωρίς επεξεργασία 2.833.612 τόνοι και τα υπόλοιπα ύστερα από κατάλληλη επεξεργασία.

Ο όγκος όμως της γεωργικής παραγωγής είναι τέτοιος ώστε να υπάρχουν ακόμα τεράστια περιθώρια διευρύνσεως των σχετικών δραστηριοτήτων των συνεταιριστικών οργανώσεων. Όπως είδαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, η νέα δομή των συνεταιριστικών οργανώσεων που έχουν την εμπορία ως μια από τις κύριες αποστολές και επιδιώξεις τους διευκολύνει τη διεύρυνση προς την κατεύθυνση αυτή των δραστηριοτήτων των δευτεροβαθμίων κυρίως και των τριτοβαθμίων συνεται-

ριστικών οργανώσεων.

Οι δραστηριότητες εξάλλου του συνεταιριστικού κινήματος προς την κατεύθυνση αυτή μπορούν να διερυθούν από τους συνεταιριστικούς οργανισμούς ή τις συνεταιριστικές εταιρίες που με βάση το νόμο 1541/85 μπορούν να ιδρυθούν.

Ασφάλιση αγροτικών προϊόντων.

Λίγοι παραγωγικοί κλάδοι είναι εκτεθειμένοι σε τόσους αστάθμητους και απρόβλεπτους κινδύνους όπως η γεωργική παραγωγή. Εκτός από τους κινδύνους που είναι κοινοί και σε άλλους παραγωγικούς κλάδους, όπως π.χ. οι κίνδυνοι από τη φωτιά, η γεωργική παραγωγή αντιμετωπίζει ιδιαίτερα σοβαρούς κινδύνους από τις κλιματολογικές συνθήκες, την ξηρασία, τις πλημμύρες, το χαλάζι, την παγωνιά, που μπορούν όχι μονάχα κατά τα διάφορα στάδια αναπτύξεως των φυτών, αλλά ακόμα και λίγο πριν από τη συγκομιδή, να καταστρέψουν ολόκληρη την παραγωγή, δημιουργώντας έτσι τεράστια οικονομικά προβλήματα στον παραγωγό. Δεν υπάρχει βέβαια αμφιβολία ότι ο παραγωγός πρέπει να παίρνει όλα τα μέτρα και να χρησιμοποιεί όλα τα μέσα που θέτει στη διάθεσή του η σύγχρονη τεχνολογία για να προλαβαίνει στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό μια τέτοια καταστροφή. Επειδή όμως πρόκειται για αστάθμητους και απρόβλεπτους παράγοντες, μια τέτοια πρόληψη δεν είναι πάντοτε δυνατή. Έτσι ο μόνος τρόπος για να αντιμετωπίζει ο παραγωγός όσο το δυνατό πιο ανώδυνα ένα τέτοιο δυσάρεστο ενδεχόμενο, είναι η ασφάλιση της γεωργικής παραγωγής. Η ασφάλιση αυτή με τη σχετική αποζημίωση που του εξασφαλίζει, τον βοηθάει να μην κλονίζεται οικονομικά από μία απρόβλεπτη ζημιά ή καταστροφή της παραγωγής. Φυσικά όχι μόνο η παραγωγή, αλλά και όλα γενικά τα μέσα παραγωγής από τις κτιριακές εγκαταστάσεις, τα γεωργικά μηχανήματα, τα ζώα παραγωγής μέχρι τις μόνιμες φυτείες, διατρέχουν απρόβλεπτους κινδύνους και όλα έχουν ανάγκη ασφαλίσεως για να είναι ήσυχος ο παραγωγός.

Την ασφάλιση των διαφόρων παραγωγικών μέσων, αλλά και της ίδιας της παραγωγής, έχει αναλάβει από αρκετά χρόνια η Αγροτική Τράπεζα. Με την καταβολή ενός ορισμένου ασφάλιστρου κάθε χρόνο, ανάλογα με το μέγεθος και την αξία του παραγωγικού μέσου που ασφαλίζεται ή της αναμενόμενης παραγωγής, ο παραγωγός έχει τη σιγουριά ότι σε περίπτωση οποιασδήποτε ζημιάς από τους παράγοντες που αναφέρθηκαν πιο πάνω, θα μπορεί να την αντιμετωπίσει, τουλάχιστον στο μεγαλύτερο μέρος της, με την αποζημίωση που θα εισπράξει.

Ο τομέας αυτός της ασφαλίσεως στη γεωργία είναι ένας άλλος τομέας, στον οποίο μπορούν να επεκταθούν οι συνεταιριστικές οργανώσεις. Ιδιαίτερα οι ενώσεις ή οι κοινοπράξιες συνεταιριστικών οργανώσεων μπορούν να αντιμετωπίσουν ιδιαίτερα αποδοτικά το πρόβλημα αυτό. Ακόμα το πρόβλημα μπορεί να αντιμετωπισθεί με την ίδρυση συνεταιριστικών ασφαλιστικών επιχειρήσεων, οι οποίες θα αναλάβουν την ασφάλιση στον αγροτικό τομέα. Ήδη λειτουργεί η Αγροτική Ασφαλιστική με τη μορφή ανώνυμης συνεταιριστικής εταιρίας. Τέτοιες εταιρίες μπορούν να ιδρυθούν περισσότερες, αλλά και οι ίδιες οι συνεταιριστικές οργανώσεις μπορούν να αναλάβουν την ασφάλιση των παραγωγικών μέσων και της παραγωγής των μελών τους.

Μεταποίηση, τυπωποίηση της παραγωγής.

Όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, πολλά γεωργικά προϊόντα

δεν είναι δυνατό να δοθούν από την παραγωγή στην κατανάλωση με τη μορφή που παράγονται, δηλαδή την πρωτογενή τους μορφή. Πολλά από αυτά απαιτούν μια πρόχειρη επεξεργασία και μια κατάλληλη τυποποίηση για να είναι έτοιμα να διοχετευθούν στην αγορά. Άλλα προϊόντα, δεδομένου ότι δίνονται στην κατανάλωση με εντελώς διάφορη μορφή, π.χ. σιτάρι, καπνός, βαμβάκι κλπ., απαιτούν βιομηχανική επεξεργασία για τη μεταποίησή τους σε εμπορεύσιμες και καταναλώσιμες μορφές. Τις εργασίες αυτές της επεξεργασίας, της τυποποίησεως και μεταποίησεως έχει αναλάβει στο μεγαλύτερο βαθμό η ιδιωτική πρωτοβουλία, με τις αντίστοιχες βιομηχανικές ή εμπορικές εταιρίες.

Και στον τομέα αυτό μπορούν σε μεγάλο βαθμό να επεκταθούν οι δραστηριότητες των αγροτικών συνεταιριστικών οργανώσεων. Σύμφωνα με την έκθεση πεπραγμένων του έτους 1983 της Διευθύνσεως Συνεταιρισμών της Αγροτικής Τράπεζας το 1983 λειτούργησαν 1393 πρωτοβάθμιοι συνεταιρισμοί παραγωγής - επεξεργασίας και πωλήσεως γεωργικών προϊόντων, ενώ δλεις οι Κοινοπραξίες Ενώσεως Γεωργικών Συνεταιρισμών, 132 ενώσεις γεωργικών συνεταιρισμών και 91 γεωργικές συνεταιριστικές μονάδες διαφόρων τύπων εταιρικής μορφής αναπτύσσουν δραστηριότητες επεξεργασίας, τυποποίησεως, μεταποίησεως και εμπορίας γεωργοκτηνοτροφικών προϊόντων.

Η εισδοχή εξάλλου της χώρας μας στην ΕΟΚ επιβάλλει ιδιαίτερα την ανάπτυξη τέτοιων δραστηριοτήτων για να είναι τα εξαγώγιμα γεωργικά μας προϊόντα ανταγωνιστικά σε ποιότητα και κόστος με τα αντίστοιχα προϊόντα άλλων χωρών-μελών της ΕΟΚ.

Η σύγχρονη συνεταιριστική νομοθεσία, όπως αναπτύχθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο (παράγρ. 9.6), διευκολύνει σε μεγάλο βαθμό την ανάπτυξη τέτοιων δραστηριοτήτων και η πολιτεία είναι πρόθυμη να βοηθήσει με κάθε δυνατό τρόπο την επέκταση αυτών των δραστηριοτήτων των αγροτικών συνεταιριστικών οργανώσεων. Μένει μονάχα οι συνεταιρισμένοι μας παραγωγοί να θελήσουν να αξιοποιήσουν το σύνολο των δυνατοτήτων που υπάρχουν σήμερα στον τομέα της επεξεργασίας, τυποποίησεως, μεταποίησεως και εμπορίας των αγροτικών προϊόντων.

10.4 Η παροχή τεχνικής βοήθειας στους αγρότες από τους συνεταιρισμούς.

Κάτι που χαρακτηρίζει ιδιαίτερα την εποχή μας είναι η καταπληκτική από κάθε άποψη ανάπτυξη της τεχνολογίας και ο ρυθμός με τον οποίο εξελίσσεται αυτή η τεχνολογία. Η επινόηση και κατασκευή ολοένα πιο νέων και πιο πολυπλόκων μηχανημάτων που επιδιώκουν να αντικαταστήσουν όσο το δυνατόν περισσότερο την ανθρώπινη εργασία, η δημιουργία νέων αποδοτικών ποικιλιών των καλλιεργουμένων φυτών, η παρασκευή νέων και ιδιαίτερα αποτελεσματικών φυτοφαρμάκων, δεδομένα για την καλύτερη οργάνωση κάθε γεωργικής εκμεταλλεύσεως, αποτελούν ορισμένα από τα κυριότερα στοιχεία που αποδεικνύουν την εξέλιξη αυτή.

Δεν αρκεί, όμως, μονάχα η επινόηση, η κατασκευή, η δημιουργία και η με κάθε τρόπο εξασφάλιση αυτών των δεδομένων. Χρειάζεται παράλληλα και η γνώση αλλά και η ικανότητα του παραγωγού να αξιοποιεί αυτή την τεχνολογία στη γεωργική παραγωγή. Μόνη της η τεχνολογία, χωρίς άτομα ικανά να την χρησιμοποιήσουν

και να την αξιοποιήσουν αποτελεσματικά, δεν είναι δυνατό να εξασφαλίσει τα ευεργετικά αποτελέσματα για τα οποία έχει επινοθεί. Γι' αυτό και είναι τεράστια η σημασία της κατάλληλης τεχνικής καταρτίσεως των αγροτών μας, ο οποίος με βάση τα στατιστικά στοιχεία της απογραφής πληθυσμού του 1981, κατατάσσεται από την άποψη του μορφωτικού του επιπέδου όπως φαίνεται στον πίνακα 10.4.1.

ΠΙΝΑΚΑΣ 10.4.1
Επίπεδο μορφώσεως αγροτικού πληθυσμού

Πτυχιούχοι	Πτυχιούχοι Ανωτάτων Σχολών	Απόφοιτοι Ανωτέρων Σχολών	Απόφοιτοι Μέσης Εκπαίδευσεως	Απόφοιτοι Στοιχειώδους Εκπαίδευσεως	Δεν τελείωσαν Στοιχειώδη Εκπαίδευση	Δεν δήλωσαν επίπεδο Εκπαίδευσεως
Άνδρες:	702	699	17 392	450 075	212 691	568
Γυναίκες:	50	84	3 147	145 922	141 412	490
Σύνολο	752	783	20 539	595 997	354 103	1058

Λόγω ελλείψεως οργανωμένης γεωργικής εκπαίδευσεως, δεν έχομε παραγωγούς με κατάλληλη τεχνική κατάρτιση σε θέματα των διαφόρων κλάδων της γεωργικής παραγωγής. Και σήμερα η εμπειρία μόνη της είναι εντελώς ανεπαρκής. Ο γεωργός πρέπει να είναι όχι απλώς ενημερωμένος, αλλά κατάλληλα και συστηματικά εκπαιδευμένος, για να ανταποκριθεί αποτελεσματικά στις σύγχρονες τεχνικές ανάγκες των γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Καταβάλλει βέβαια το υπουργείο Γεωργίας έντονες προσπάθειες, και με το πρόγραμμα γεωργικής αναπτύξεως και με τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες που οργανώνονται στα Κέντρα Επαγγελματικής Γεωργικής Εκπαίδευσεως, για την κατάλληλη εκπαίδευση των αγροτών πάνω σε διάφορα γεωργοκτηνοτροφικά θέματα και κάθε χρόνο πολλοί παραγωγοί αποκτούν πολύτιμες τεχνικές γνώσεις και δεξιότητες γύρω από τις γεωργικές παραγωγικές τους δραστηριότητες. Άλλα οι προσπάθειες αυτές δεν καλύπτουν βέβαια σε ικανοποιητικό βαθμό το σχετικό κενό.

Ο γεωργοκτηνοτροφικός τομέας των Επαγγελματικών Λυκείων, στο βαθμό που οι απόφοιτοι του θα ασχοληθούν με την πρωτογενή παραγωγή, θα δώσει επίσης κάποια λύση στο πρόβλημα αυτό. Η γεωργική τεχνολογία εξελίσσεται αδιάκοπα και παρουσιάζει συνέχεια καινούργια δεδομένα και στοιχεία, πάνω στα οποία είναι απαραίτητο να ενημερώνεται ο παραγωγός. Και αν δεν του δίνεται ευκαιρία τέτοιας ενημερώσεως, δεν είναι εύκολη γι' αυτόν ούτε δυνατή η εφαρμογή νέων στοιχείων και δεδομένων στην εκμετάλλευσή του. Άλλα και ο ίδιος ο παραγωγός δεν πρέπει να υποτιμά την ανάγκη της κατάλληλης εκπαίδευσεως και καταρτίσεως του, αλλά να αξιοποιεί τις εκπαιδευτικές ευκαιρίες που το Υπουργείο Γεωργίας ή άλλοι σχετικοί οργανισμοί και υπηρεσίες του εξασφαλίζουν.

Ο συναγωνισμός από την είσοδό μας στην ΕΟΚ σε ορισμένους κλάδους της γεωργικής μας παραγωγής με την αντίστοιχη παραγωγή άλλων χωρών-μελών της ΕΟΚ, επιβάλλει στον Έλληνα παραγωγό να μην υστερεί σε σημαντικό βαθμό σε επίπεδο τεχνικής καταρτίσεως από τους συναδέλφους του παραγωγούς των άλλων ευρωπαϊκών χωρών.

Γι' αυτό και έχει ανάγκη ο Έλληνας αγρότης από κατάλληλη τεχνική βοήθεια, ενημέρωση και εκπαίδευση για τη σωστή και σύμφωνα με τα δεδομένα της σύγχρονης γεωργικής τεχνολογίας, εκτέλεση των διαφόρων τεχνικών εργασιών κατά τον καλύτερο και αποτελεσματικότερο τρόπο, καθώς επίσης και για την με τρόπο καθαρά επιχειρηματικό οργάνωση της γεωργικής του εκμεταλλεύσεως.

Παρά το γεγονός ότι την ευθύνη αυτή έχει αναλάβει κυρίως το υπουργείο Γεωργίας, καθώς και διάφοροι γεωργικοί οργανισμοί, όπως ο Οργανισμός Βάμβακος, Καπνού κλπ., και οι αγροτικοί συνεταιρισμοί έχουν πολλές δυνατότητες να συμβάλουν με επιτυχία στον τομέα αυτό.

10.4.1 Λόγοι που επιβάλλουν την παροχή τεχνικής βοήθειας από τους συνεταιρισμούς προς τους παραγωγούς.

Οι λόγοι που επιβάλλουν την ανάπτυξη τέτοιων δραστηριοτήτων από την πλευρά των αγροτικών συνεταιριστικών οργανώσεων είναι οι ακόλουθοι:

1) Η παροχή τεχνικής βοήθειας προς τους παραγωγούς διευκολύνει σημαντικά το έργο των ιδίων των συνεταιρισμών. Οποιαδήποτε μορφή κι αν έχουν οι δραστηριότητες ενός γεωργικού συνεταιρισμού, για την επίτευξή τους χρειάζεται οπωσδήποτε η κοινή προσπάθεια όλων των συνεταιρίων-μελών του συνεταιρισμού, μια που ο συνεταιρισμός αποτελεί συνένωση προσπαθειών. Το αποτέλεσμα όμως από την κοινή προσπάθεια θα είναι, όπως είναι γνωστό, συνάρτηση των γνώσεων, των ικανοτήτων και της σχετικής καταρτίσεως των παραγωγών-μελών του συνεταιρισμού.

Έτσι, όσο πληρέστερα τα μέλη ενός συνεταιρισμού είναι ενημερωμένα πάνω στα τεχνικά θέματα των εργασιών τους και όσο περισσότερο ακόμα ενημερώνονται και καθοδηγούνται τόσο περισσότερο βοηθούνται στην αντιμετώπιση των διαφόρων τεχνικών προβλημάτων των εκμεταλλεύσεών τους και τόσο περισσότερο αποδοτική είναι η συμβολή τους στο έργο του συνεταιρισμού.

Ο συνεταιρισμός είναι πιο κοντά στον παραγωγό, περισσότερο από κάθε άλλο γεωργικό οργανισμό ή σχετική αρμόδια υπηρεσία. Ο συνεταιρισμός είναι η έκφραση των προσπαθειών του ίδιου του παραγωγού, αφού είναι κάτι που για τη δημιουργία του έχει συντελέσει και ο ίδιος. Είναι κάτι που το νιώθει σαν δικό του ο παραγωγός.

Έτσι επόμενο λοιπόν να δέχεται πιο ευχάριστα και να ακολουθεί πιο προσεκτικά κάθε γνώμη ή πληροφορία και κάθε τεχνική γνώση ή σχετική προσπάθεια που θα προέρχεται από το συνεταιρισμό και θα παρέχεται από αρμόδια όργανά του.

2) Κάθε συνεταιρισμός αφορά μια ορισμένη ομάδα παραγωγών μιας ορισμένης περιοχής και αποτελεί συνένωση των προσπαθειών τους. Έτσι, έχει να ασχοληθεί με την παροχή κατάλληλης τεχνικής βοήθειας όχι μονάχα σε μια ομάδα που ασχολείται με ορισμένες και συγκεκριμένες παραγωγικές δραστηριότητες, αλλά και σε μια συγκεκριμένη, την ίδια πάντοτε ομάδα παραγωγών, την οποία αποτελούν τα μέλη του συνεταιρισμού. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να είναι περιορισμένο και συγκεκριμένο το αντικείμενο ή τα αντικείμενα πάνω στα οποία έχουν ανάγκη από κατάλληλη τεχνική βοήθεια και καθοδήγηση οι παραγωγοί - μέλη του συνεταιρισμού. Γι' αυτό και ο συνεταιρισμός έχει τη δυνατότητα να γνωρίσει καλά το μορφωτικό επίπεδο των παραγωγών και το επίπεδο της τεχνικής τους καταρτίσεως, τις ανάγ-

κες και τις ελλείψεις τους, τις γνώσεις τους και τις τεχνικές εμπειρίες τους και να προσαρμόζει κατάλληλα προς το επίπεδο αυτό την τεχνική βοήθεια που θα παρέχει σ' αυτούς τους συγκεκριμένους παραγωγούς.

Ο παραγωγός - μέλος του συνεταιρισμού είναι υποχρεωμένος να έρχεται πολύ συχνά σε επαφή με τις υπηρεσίες του συνεταιρισμού. Και όσο περισσότερες και πιο πολύμορφες είναι οι δραστηριότητες που αναπτύσσει ο συνεταιρισμός τόσο περισσότερο συχνά είναι ανάγκη να γίνεται η επαφή αυτή. Έτσι δίνεται η δυνατότητα στον ίδιο τον παραγωγό να ζητάει οποιεσδήποτε πληροφορίες, εξηγήσεις ή οδηγίες του είναι απαραίτητες για τις διάφορες εργασίες στην εκμετάλλευσή του. Όταν π.χ. προμηθεύεται τα διάφορα φυτοφάρμακα από το συνεταιρισμό, έχει και τη δυνατότητα να συμβουλευθεί τον υπεύθυνο γεωπόνο της συνεταιριστικής οργανώσεως σχετικά με ό,τι αφορά την κατάλληλη χρήση των φυτοφαρμάκων. Παράλληλα και οι αρμόδιοι υπάλληλοι των συνεταιρισμών έχουν τη δυνατότητα να βλέπουν συχνά κάθε παραγωγό - μέλος του συνεταιρισμού και να τον κατευθύνουν και να τον καθοδηγούν στις διάφορες γεωργικές παραγωγικές εργασίες του.

10.4.2 Τρόποι παροχής τεχνικής βοήθειας προς τους παραγωγούς.

Ποικίλοι μπορεί να είναι οι τρόποι παροχής τεχνικής βοήθειας προς τους παραγωγούς από τους συνεταιρισμούς. Οι κυριότεροι από αυτούς είναι οι ακόλουθοι:

1) Οργάνωση ειδικών εκπαιδεύσεων σε συνεργασία με τις τοπικές υπηρεσίες του υπουργείου Γεωργίας. Σε συνεργασία με τις αρμόδιες υπηρεσίες του υπουργείου Γεωργίας της περιοχής είναι εύκολο να οργανώνονται ειδικές εκπαιδεύσεις για τα μέλη των γεωργικών συνεταιρισμών της περιοχής στο τοπικό Κέντρο Επαγγελματικής Γεωργικής Εκπαίδευσεως.

Είναι δυνατή ακόμα η συμμετοχή των αρμοδίων οργάνων του συνεταιρισμού (γεωπόνων κλπ.) στην επιτροπή καταρτίσεως του προγράμματος εκπαιδεύσεων Βραχείας διάρκειας του ΚΕΓΕ της περιοχής, ώστε το πρόγραμμα αυτό να περιλαμβάνει και θέματα που οι αρμόδιοι των συνεταιρισμών γνωρίζουν ότι ενδιαφέρουν τους παραγωγούς.

2) Οργάνωση ειδικών εκπαιδεύσεων ή εκπαιδευτικών συγκεντρώσεων στα πλαίσια των δραστηριοτήτων του συνεταιρισμού. Για θέματα που ενδιαφέρουν άμεσα τους παραγωγούς - μέλη ενός συνεταιρισμού ή μιας ομάδας γειτονικών συνεταιρισμών, είναι δυνατή η οργάνωση ειδικών εκπαιδεύσεων πολύ μικρής διάρκειας από τον ίδιο το συνεταιρισμό ή από την ομάδα των συνεταιρισμών. Στις περιπτώσεις αυτές τόσο το αντικείμενο όσο και η όλη οργάνωση της εκπαιδεύσεως θα αναφέρεται στο συγκεκριμένο πρόβλημα των παραγωγών.

Είναι δυνατή επίσης η οργάνωση από τους συνεταιρισμούς ειδικών εκπαιδευτικών συγκεντρώσεων για τους παραγωγούς - μέλη του συνεταιρισμού, για την ανάπτυξη ειδικών θεμάτων που κατά την αντίστοιχη περίοδο ενδιαφέρουν άμεσα τους παραγωγούς.

3) Ατομική καθοδήγηση και ενημέρωση των παραγωγών. Οι αρμόδιοι υπάλληλοι του συνεταιρισμού έχουν τη δυνατότητα σε κάθε επαφή τους με τους παραγωγούς - μέλη του συνεταιρισμού να παρέχουν σ' αυτούς κάθε απαραίτητη οδηγία, επεξήγηση ή πληροφορία σχετικά με τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν στις εκ-

μεταλλεύσεις τους. Μπορούν ακόμα οι αρμόδιοι του συνεταιρισμού με επιτόπιες επισκέψεις στις εκμεταλλεύσεις των συνεταιρίων να εξετάζουν επιτόπια τυχόν προβλήματα που παρουσιάζουν και να καθοδηγούν κατάλληλα τους παραγωγούς.

4) Έκδοση ειδικών εντύπων οδηγιών. Στην περίπτωση θέματος που ενδιαφέρει το σύνολο ή το μεγαλύτερο μέρος των παραγών - μελών του συνεταιρισμού, οι συνεταιρισμοί μπορούν να προβαίνουν στην έκδοση ειδικών πληροφοριακών εντύπων και να εφοδιάζουν με αυτά τους παραγωγούς. Η έκδοση εξάλλου κατά τακτά χρονικά διαστήματα ειδικού πληροφοριακού εντύπου που θα περιλαμβάνει και κατάλληλες για κάθε εποχή οδηγίες προς τους παραγωγούς μπορεί να συντελέσει σημαντικά στην κατάλληλη πληροφόρηση και τεχνική καθοδήγηση των παραγών.

5) Ίδρυση και λειτουργία βιβλιοθήκης για τους παραγωγούς. Η ίδρυση από τις αγροτικές συνεταιριστικές οργανώσεις βιβλιοθήκης για τους παραγωγούς μπορεί να αποτελέσει ένα εξαιρετικής σημασίας μέσο παροχής τεχνικής βοήθειας προς τους παραγωγούς. Ο εμπλουτισμός μιας τέτοιας βιβλιοθήκης με τα πιο σύγχρονα εκλαϊκευμένα γεωργοτεχνικά βιβλία και περιοδικά δίνει τη δυνατότητα στους παραγωγούς να ενημερώνονται άμεσα σε θέματα που τους ενδιαφέρουν. Ο εμπλουτισμός των ιδίων βιβλιοθηκών και με βιβλία γενικότερου περιεχομένου δίνει επίσης τη δυνατότητα στους παραγωγούς να συνηθίσουν στη μελέτη και τέτοιων βιβλίων, πράγμα που συντελεί στην άνοδο του επιπέδου της γενικής μορφώσεώς τους.

Η λειτουργία των βιβλιοθηκών με δανειστική μορφή εξασφαλίζει περισσότερες δυνατότητες για τους παραγωγούς να συνηθίσουν στη μελέτη και να αγαπήσουν περισσότερο το βιβλίο.

6) Επινόηση άλλων τρόπων παροχής τεχνικής βοήθειας προς τους παραγωγούς. Ανάλογα με τις ειδικές συνθήκες κάθε περιοχής αλλά και με τις δραστηριότητες του συνεταιρισμού, οι αρμόδιοι τεχνικοί υπάλληλοι των αγροτικών συνεταιριστικών οργανώσεων (γεωπόνοι, κτηνίατροι κλπ.) μπορούν να επινοήσουν και άλλους τρόπους για την πιο αποδοτική και πιο αποτελεσματική παροχή τεχνικής βοήθειας προς τους παραγωγούς. Ιδιαίτερα στους πρωτοβάθμιους συνεταιρισμούς, στους αγροτοβιομηχανικούς συνεταιρισμούς, η τεχνική βοήθεια μπορεί να καλύπτει το σύνολο των δραστηριοτήτων των παραγών, από τον προγραμματισμό και την οργάνωση της παραγωγής μέχρι την εκτέλεση των διαφόρων καλλιεργητικών εργασιών. Στις περιπτώσεις προμηθειών οι παραγωγοί μπορεί να καθοδηγούνται στην επιλογή των καταλλήλων εργαλείων ή μηχανημάτων, των καταλλήλων σπόρων, λιπασμάτων, φυτοφαρμάκων κλπ.

Γενικότερα, θα μπορούσε να λεχθεί ότι όσο περισσότερο ο παραγωγός συνδέει τις δραστηριότητές του με το συνεταιρισμό, τόσο περισσότερο ο συνεταιρισμός θα αποτελεί και το στενότερο τεχνικό του βοηθό, την κυριότερη πηγή γνώσεων, οδηγιών, κατευθύνσεων και πληροφοριών πάνω στα προβλήματα που καθημερινά τον απασχολούν.

10.5 Ο θεσμός των αγροτικών συνεταιρισμών ως μέσο πολιτικής.

Όπως τονίσθηκε και σε προηγούμενες σελίδες, η Πολιτεία, στην προσπάθειά

της για την ανάπτυξη της γεωργικής οικονομίας γενικότερα ή ορισμένων κλάδων γεωργικής παραγωγής ή για την εφαρμογή μιας γενικότερης πολιτικής, προγραμματίζει και εφαρμόζει ορισμένα μέτρα αγροτικής πολιτικής. Ως ένα τέτοιο μέτρο τόσο αγροτικής όσο και γενικότερης πολιτικής μπορεί να θεωρηθεί ο θεσμός των αγροτικών συνεταιρισμών.

Είναι αλήθεια ότι η συνεταιριστική ιδέα δεν ξεκίνησε από την οργανωμένη πολιτεία, αλλά από τους απλούς πολίτες. Ξεκίνησε από τα ίδια τα άτομα που είχαν κοινά προβλήματα να αντιμετωπίσουν. Τα άτομα αυτά αποφάσισαν να συνενώσουν τις προσπάθειές τους για την καλύτερη και αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των κοινών τους προβλημάτων. Με την εξέλιξη αργότερα, την ανάπτυξη και την εξάπλωση της συνεταιριστικής ιδέας, τα διάφορα κράτη ενδιαφέρθηκαν για την ανάπτυξή της και πήραν μέτρα που θα βοηθούσαν και θα διευκόλυναν την ανάπτυξη αυτή. Και η λήψη τέτοιων μέτρων έφερε την υπεύθυνη πολιτεία πιο κοντά στους συνεταιρισμούς και της έδωσε τη δυνατότητα να γνωρίσει τη φιλοσοφία τους και τη θεωρητική θεμελίωσή τους και να διαπιστώσει επίσης τις δυνατότητες που ο θεσμός αυτός ήταν δυνατό να εξασφαλίσει για την επίτευξη και άλλων βασικών επιδιώξεών της.

Έτσι ο θεσμός του αγροτικού συνεταιρισμού έχει ως τώρα χρησιμοποιηθεί ως μέσο για την εφαρμογή της επιλεγόμενης κάθε φορά από την υπεύθυνη πολιτεία αγροτικής πολιτικής. Και οι λόγοι που συνιστούν τη σημασία του συνεταιριστικού θεσμού ως μέσου αγροτικής πολιτικής είναι οι ακόλουθοι:

- Ο συνεταιρισμός αποτελεί ένα οργανωμένο κοινωνικό σύνολο, μια οργανωμένη και συγκροτημένη ομάδα ανθρώπων με κοινά συμφέροντα, κοινά προβλήματα, κοινές επιδιώξεις. Και ο αγροτικός συνεταιρισμός είναι μια οργανωμένη και καλά συγκροτημένη ομάδα παραγωγών με κοινά συμφέροντα, προβλήματα και επιδιώξεις σε ένα συγκεκριμένο τομέα γεωργοκτηνοτροφικής παραγωγής.
- Μέσα από τις συγκροτημένες αυτές ομάδες παραγωγών η πολιτεία έχει τη δυνατότητα να επιτυγχάνει πολύ πιο εύκολα και πιο αποτελεσματικά την εφαρμογή των επιλεγομένων κάθε φορά μέτρων αγροτικής πολιτικής. Κι αυτό γιατί οι δυνατότητες που η οργανωμένη ομάδα διαθέτει για την εφαρμογή των μέτρων που η πολιτεία αποφασίζει να εφαρμόσει είναι πολύ μεγαλύτερες από εκείνες που μεμονωμένα άτομα είναι δυνατό να εξασφαλίζουν.

Έτσι, στο χώρο της γεωργικής οικονομίας και της γεωργικής παραγωγής, ο οργανωμένος αγροτικός συνεταιρισμός διευκολύνει πολύ περισσότερο την εφαρμογή των καταλλήλων μέτρων:

- Η μέριμνα και η φροντίδα της πολιτείας για την ανάπτυξη ορισμένων κλάδων γεωργικής παραγωγής επιτυγχάνεται πιο εύκολα και πολύ πιο αποτελεσματικά με τους συνεταιρισμένους παραγωγούς παρά μέσω των μεμονωμένων παραγωγών.
- Οι πιστώσεις που διατίθενται για την εκτέλεση διαφόρων εγγειοβελτιωτικών έργων αξιοποιούνται σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό, αν η αξιοποίηση αυτών των έργων επιδιωχθεί από έναν καλά οργανωμένο συνεταιρισμό παρά από μεμονωμένους παραγωγούς.
- Η ενδεικνυόμενη σε πολλές περιπτώσεις αναδιάρθρωση των καλλιεργειών

διαφόρων περιοχών αποφασίζεται και εφαρμόζεται πιο εύκολα από ένα συνεταιρισμό παραγωγής και διαθέσεως των προϊόντων παρά από κάθε παραγωγό ξεχωριστά.

- Η διάδοση νέων καλλιεργειών ή νέων ποικιλιών καλλιεργουμένων φυτών ή η εφαρμογή νέας τεχνικής κατά την εκτέλεση των διαφόρων τεχνικών εργασιών, επιτυγχάνεται πιο εύκολα, όταν επιδιωχθεί μέσα από τους συνεταιρισμούς παρά αν αφεθεί στους μεμονωμένους παραγωγούς.

Ο αγροτικός ιδιαίτερα συνεταιρισμός, όπως αυτός διαρθρώνεται οργανωτικά με τις διατάξεις του νόμου 1541/85, αποτελεί ένα εξαιρετικό από κάθε άποψη μέσο αγροτικής αλλά και γενικότερης πολιτικής. Η δυνατότητα που ο νόμος αυτός εξασφαλίζει για τη δημιουργία μεγάλων συνεταιριστικών μονάδων δημιουργεί τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την οργάνωση των παραγωγών σε συνεταιριστικές οργανώσεις που θα μπορούν εύκολα και αποδοτικά να επιτυγχάνουν τις παραγωγικές ή άλλες επιδιώξεις τους. Με την οργάνωση των παραγωγικών συνεταιρισμών, εξασφαλίζεται ακόμα η δυνατότητα της εξουδετερώσεως των σοβαρών μειονεκτημάτων που παρουσιάζουν οι μικρές σε μέγεθος εκμεταλλεύσεις.

Γενικότερα θα μπορούσε να λεχθεί ότι οι επιδιώξεις της πολιτείας στο χώρο της γεωργικής παραγωγής είναι η μεγαλύτερη δυνατή αύξηση της παραγωγικότητας των διαθεσίμων συντελεστών της παραγωγής και η βελτιστοποίηση στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό της γεωργοκτηνοτροφικής παραγωγής, δηλαδή η αύξηση του δύκου της παραγωγής στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό, η βελτίωση της ποιότητας των παραγομένων προϊόντων και η μεγαλύτερη δυνατή μείωση του κόστους παραγωγής.

Τα μέτρα πολιτικής που πρέπει να ληφθούν προς την κατεύθυνση αυτή θα είναι ασφαλώς πολύ περισσότερα αποτελεσματικά, αν η εφαρμογή τους ανατεθεί σε καλά οργανωμένους αγροτικούς συνεταιρισμούς και γενικότερα σε καλά οργανωμένες συνεταιριστικές μονάδες, παρά αν αφεθεί στην καλή διάθεση κάθε παραγωγού ξεχωριστά.

Η επίτευξη επίσης ευρυτέρων επιδιώξεων κοινωνικής και πολιτιστικής γενικότερα πολιτικής στις αγροτικές περιοχές της χώρας μπορεί πιο εύκολα και πιο αποτελεσματικά να επιτευχθεί με το θεσμό του αγροτικού συνεταιρισμού. Η συνένωση των παραγωγών στα πλαίσια του συνεταιρισμού, τους δίνει τη δυνατότητα να αντιμετωπίζουν πιο οργανωμένα και πιο συστηματικά τα κοινωνικά και πολιτιστικά προβλήματα της περιοχής και να δίνουν σ' αυτά την πιο κατάλληλη σε κάθε περίπτωση λύση.

Φυσικά, για την επίτευξη όλων αυτών των επιδιώξεων, χρειάζεται κυρίως και η διάθεση και η πρόθυμη συμμετοχή των συνεταίρων παραγωγών σε κάθε σχετική δραστηριότητα, ώστε να καταστεί ο θεσμός του συνεταιρισμού ζωντανός και δημιουργικός από κάθε άποψη οργανισμός και να επιτευχθούν οι επιδιώξεις της πολιτείας στο χώρο της αγροτικής πολιτικής, αλλά και η δική τους ευημερία και προκοπή.

Ερωτήσεις - Ασκήσεις

1. Τι εννοούμε με τον όρο αγροτική πολιτική;
2. Ποια είναι τα μέτρα αναπτυξιακής πολιτικής και η σημασία τους για την ανάπτυξη της γεωργίας;
3. Ποια είναι τα ανισταθμιστικά μέτρα και ποια η συμβολή τους στην ανάπτυξη της γεωργίας;
4. Επισκεφθείτε παραγωγούς της περιοχής και συζητείστε μαζί τους πάνω στα αναπτυξιακά και τα ανισταθμιστικά μέτρα που εφαρμόζονται στην περιοχή. Διατυπώστε σε σύντομη έκθεση τις απόψεις των παραγωγών, τις κρίσεις και τα συμπεράσματά σας από τη συζήτηση αυτή.
5. Περιγράψτε το ρόλο των αγροτικών συνεταιρισμών κατά την πρώτη φάση της γεωργικής αναπτύξεως.
6. Περιγράψτε το ρόλο των αγροτικών συνεταιρισμών κατά τη δεύτερη φάση της γεωργικής αναπτύξεως.
7. Περιγράψτε το ρόλο των αγροτικών συνεταιρισμών κατά την τρίτη φάση της γεωργικής αναπτύξεως.
8. Σε ποιους τομείς μπορούν να επεκταθούν οι δραστηριότητες των αγροτικών συνεταιριστικών οργανώσεων;
9. Επισκεφθείτε έναν αγροτικό συνεταιρισμό της περιοχής. Συζητείστε με τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου τις δυνατότητες διευρύνσεως των δραστηριοτήτων του συνεταιρισμού. Συντάξτε σύντομη έκθεση με τα συμπεράσματά σας από τη συζήτηση αυτή.
10. Περιγράψτε τους τρόπους και τις δυνατότητες παροχής τεχνικής βοήθειας προς τους αγρότες από τους αγροτικούς συνεταιρισμούς.
11. Επισκεφθείτε μέλη του διοικητικού συμβουλίου ενός αγροτικού συνεταιρισμού της περιοχής. Συζητείστε μαζί τους τη δυνατότητα ιδρύσεως αγροτικής βιβλιοθήκης για τους συνεταιρους-παραγωγούς. Σε σύντομη έκθεση αναφέρετε τα συμπεράσματά σας από τη συζήτηση αυτή.
12. Αναπτύξτε τους λόγους που επιβάλλουν την παροχή τεχνικής βοήθειας προς τους αγρότες από τους αγροτικούς συνεταιρισμούς.
13. Ποια είναι κατά τη γνώμη σας η σημασία των αγροτικών συνεταιρισμών ως μέσου αγροτικής πολιτικής;
14. Επισκεφθείτε έναν αγροτικό συνεταιρισμό της περιοχής. Συζητείστε με τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου τις δραστηριότητες αγροτικής πολιτικής που αναπύσσει ο συνεταιρισμός. Συντάξτε σύντομη έκθεση με τα συμπεράσματά σας από τη συζήτηση αυτή.
15. Σε ποιες περιπτώσεις ο αγροτοβιομηχανικός συνεταιρισμός μπορεί να συμβάλλει στην αποτελεσματική εφαρμογή των μέτρων αγροτικής πολιτικής;

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

0.1	”Εννοια, περιεχόμενο και σημασία της γεωργικής οικονομίας	1
0.2	Εμφάνιση και εξέλιξη της γεωργικής οικονομίας	6
0.2.1	Η εξέλιξη της γεωργικής οικονομίας	6
0.3	Γεωργία και οικονομία	11
0.3.1	Σχέσεις γεωργίας και οικονομίας	11
0.3.2	Η γεωργία στην ελληνική οικονομία	12
0.4	Η γεωργική παραγωγή και τα οικονομικά της προβλήματα	13

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Συντελεστές της γεωργικής παραγωγής

1.1	Γενικά	18
1.2	Η φύση ως συντελεστής της γεωργικής παραγωγής	18
1.2.1	Κλιματολογικές συνθήκες	18
1.2.2	Το έδαφος	20
1.2.3	Το έμβιο ή το βιολογικό περιβάλλον	25
1.3	Η εργασία	27
1.3.1	Γενικά	27
1.3.2	Ζωική εργασία	28
1.3.3	Εργασία μηχανών	28
1.3.4	Ανθρώπινη εργασία	31
1.3.5	Η εποχικότητα των εργασιών στη γεωργία και οι δυσκολίες ως προς τον υπολογισμό των αναγκών και των προγραμματισμού τους	34
1.3.6	Οι σύγχρονες τάσεις στον τομέα της εργασίας	34
1.4	Το κεφάλαιο	37
1.4.1	Γενικά	37
1.4.2	Πάγιο ή μόνιμο κεφάλαιο	40
1.4.3	Κυκλοφοριακό κεφάλαιο	45
1.4.4	Διαθέσιμο	54
1.4.5	Ζωικό κεφάλαιο	54
1.5	Ο επιχειρηματίας παραγωγός στη γεωργική εκμετάλλευση	56
1.6	Διάρθρωση των συντελεστών της παραγωγής	58
1.6.1	Η διάρθρωση των καλλιεργειών	59
1.6.2	Διάρθρωση των άλλων συντελεστών	61
1.7	Αξιοποίηση των συντελεστών της παραγωγής	62
1.7.1	Η αξιοποίηση του συντελεστή έδαφος από τον παραγωγό	62
1.7.2	Αξιοποίηση του πάγιου ή μόνιμου κεφαλαίου	63
1.7.3	Η αξιοποίηση των γεωργικών μηχανημάτων	65
1.7.4	Η αξιοποίηση του ζωικού κεφαλαίου	66
1.8	Η έννοια της παραγωγικότητας	67
1.9	Παράγοντες που επηρεάζουν την παραγωγικότητα των συντελεστών της παραγωγής.	
	Τεχνητοί συντελεστές	70
1.9.1	Νόμος της μη ανάλογης αποδόσεως	70
1.9.2	Ο νόμος του ελάχιστου συντελεστή	71
1.9.3	Παράγοντες που επηρεάζουν το συντελεστή έδαφος	74

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Προσφορά αγροτικών προϊόντων

2.1 Γενικά	86
2.2 Συναρτήσεις γεωργικής παραγωγής	88
2.3 Συνάρτηση προσφοράς αγροτικών προϊόντων	92

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Ζήτηση αγροτικών προϊόντων

3.1 Γενικά	97
3.2 Η σημασία της προβλέψεως της ζητήσεως για τον παραγωγό και για το κράτος	98
3.2.1 Η σημασία της προβλέψεως της ζητήσεως αγροτικών προϊόντων για τον παραγωγό	99
3.2.2 Η σημασία της προβλέψεως της ζητήσεως αγροτικών προϊόντων για το κράτος	102
3.3 Προσδιοριστικοί παράγοντες της ζητήσεως	104
3.3.1 Οι τιμές των προσφερομένων αγροτικών προϊόντων	104
3.3.2 Το εισόδημα του καταναλωτή	105
3.3.3 Οι τιμές των άλλων προϊόντων	106
3.3.4 Οι προτιμήσεις των καταναλωτών	106
3.3.5 Το πλήθος των καταναλωτών	107
3.4 Ελαστικότητα ζητήσεως ως προς την τιμή και εισοδηματική ελαστικότητα για τα αγροτικά προϊόντα	107
3.4.1 Ελαστικότητα της ζητήσεως ως προς την τιμή	107
3.4.2 Εισοδηματική ελαστικότητα για τα αγροτικά προϊόντα	113
3.5 Προβλέψεις ζητήσεως αγροτικών προϊόντων	114

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Το κόστος παραγωγής

4.1 Έννοια του κόστους παραγωγής	119
4.2 Σκοπός κοστολογήσεως αγροτικών προϊόντων	120
4.3 Διασκολίες στον υπολογισμό του κόστους παραγωγής των γεωργικών μας προϊόντων	122
4.4 Στοιχεία κόστους παραγωγής	124
4.4.1 Επιβάρυνση εργασίας	125
4.4.2 Δαπάνες υλικών	126
4.4.3 Αποσβέσεις - Τρόπος υπολογισμού	126
4.4.4 Δαπάνες συντηρήσεως	130
4.4.5 Ασφάλιστρα	131
4.4.6 Φόρος	131
4.4.7 Γενικά έξοδα	132
4.4.8 Τόκοι	133
4.5 Διάκριση των παραγωγικών δαπανών	134
4.6 Υπολογισμός των παραγωγικών δαπανών	135
4.7 Ειδη κόστους	135
4.8 Μέθοδος προσδιορισμού του κόστους των αγροτικών προϊόντων	138

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Οικονομική ανάλυση της παραγωγής

5.1 Γενικά	144
5.2 Σχέσεις συντελεστών της παραγωγής και παραγομένων προϊόντων	144
5.3 Βασικές οικονομικές έννοιες	149
5.4 Φάσεις παραγωγής	151
5.5 Ο καθορισμός του άριστου σημείου της παραγωγής όπου επιτυγχάνεται το μεγαλύτερο κέρδος	153
5.6 Ο καθορισμός του άριστου σημείου παραγωγής με τη χρησιμοποίηση των καμπυλών κόστους	155

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Οργάνωση της διαθέσεως των αγροτικών προϊόντων

6.1 Η σημασία της διαθέσεως των προϊόντων	160
6.2 Η διαμόρφωση των τιμών των γεωργοκτηνοτροφικών προϊόντων	160
6.3 Παράγοντες που επηρεάζουν τη διαμόρφωση των τιμών των γεωργικών προϊόντων	163
6.4 Η διάθεση των προϊόντων από την παραγωγή	165
6.5 Συνεταιρισμοί διαθέσεως των προϊόντων	168
6.6 Καταναλωτικός συνεταιρισμός	170
6.7 Προβλήματα στη διάθεση αγροτικών προϊόντων	171

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

Γεωργία και οικονομική ανάπτυξη

7.1 Φάσεις γεωργικής αναπτύξεως	174
7.2 Ισόρροπη, αυτοδύναμη ανάπτυξη του αγροτικού τομέα	178
7.3 Οι σχέσεις της γεωργίας με τους λοιπούς τομείς της οικονομίας	181
7.4 Προβλήματα της γεωργίας κατά την οικονομική ανάπτυξη	185
7.5 Η συμβολή της γεωργίας στην οικονομική ανάπτυξη	189

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ

Θεωρητική θεμελίωση του συνεταιριστικού θεσμού

8.1 Έννοια του θεσμού	195
8.2 Ορισμός του συνεταιρισμού	199
8.3 Χαρακτηριστικά γνωρίσματα και καινοτομίες	200
8.4 Βασικές αρχές του συνεταιρισμού	209
8.5 Σύγκριση με άλλους θεσμούς	215
8.6 Ο συνεταιρισμός από οικονομική άποψη	220
8.7 Ο συνεταιρισμός από κοινωνική άποψη	223
8.8 Τα όργανα διοικήσεως του συνεταιρισμού	225
8.9 Η ευθύνη των συνεταιρίων και των μελών των διοικητικών οργάνων στη διοίκηση των συνεταιριστικών οργανώσεων	230

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

Ο συνεταιριστικός τρόπος παραγωγής στη γεωργία

9.1 Γενικά	234
9.2 Το παραγωγικό κύκλωμα στη γεωργία	235
9.3 Τεχνικά και οργανωτικά προβλήματα	238
9.3.1 Προβλήματα τεχνικά	240
9.3.2 Προβλήματα οργανωτικά	241
9.4 Οριζόντια και κάθετη οργάνωση της παραγωγής	243
9.4.1 Οριζόντια οργάνωση της παραγωγής	243
9.4.2 Κάθετη οργάνωση της παραγωγής	244
9.5 Ο συνεταιριστικός τρόπος παραγωγής	246
9.5.1 Χαρακτηριστικά του συνεταιριστικού τρόπου παραγωγής	247
9.5.2 Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα του συνεταιριστικού τρόπου παραγωγής	247
9.6 Ο αγροτοβιομηχανικός συνεταιρισμός	251
9.6.1 Στόχοι του αγροτοβιομηχανικού συνεταιρισμού	252
9.6.2 Δομή και οργάνωση του αγροτοβιομηχανικού συνεταιρισμού	253
9.6.3 Λειτουργία των αγροτικών συνεταιρισμάν	257
9.6.4 Συνεταιριστικές οργανώσεις εκτός από τους πρωτοβάθμιους συνεταιρισμούς	258
9.6.5 Προοπτικές του αγροτοβιομηχανικού συνεταιρισμού	261
9.7 Άλλες μορφές συνεργατισμού στη γεωργία	263

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

Αγροτική συνεταιριστική πολιτική

10.1 Έννοια, στόχοι και μέσα αγροτική πολιτικής	265
10.2 Ο ρόλος των αγροτικών συνεταιριστικών οργανώσεων στις διάφορες φάσεις γεωργικής αναπτύξεως	270
10.2.1 Οι συνεταιρισμοί κατά την πρώτη φάση της γεωργικής αναπτύξεως	270
10.2.2 Οι συνεταιρισμοί κατά τη δεύτερη φάση της γεωργικής αναπτύξεως	272
10.2.3 Ο ρόλος των συνεταιριστικών οργανώσεων κατά την τρίτη φάση της γεωργικής αναπτύξεως	272
10.3 Περιθώρια διευρύνσεως των δραστηριοτήτων των αγροτικών συνεταιρισμών	274
10.4 Η παροχή τεχνικής βοήθειας στους αγρότες από τους συνεταιρισμούς	278
10.4.1 Λόγοι που επιβάλλουν την παροχή τεχνικής βοήθειας από τους συνεταιρισμούς προς τους παραγωγούς	280
10.4.2 Τρόποι παροχής τεχνικής βοήθειας προς τους παραγωγούς	281
10.5 Ο θεσμός των αγροτικών συνεταιρισμών ως μέσο πολιτικής	282

σελ. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ παραβολή

COPYRIGHT ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΕΥΓΕΝΙΔΟΥ

